8632

వారు

తెలుగు సినిమాలోకమునకు ఉగాది అభివందనలతో
సంతోషపూర్వకముగా ప్రకటించు నూతన తెలుగు చిత్రములు...

ఎ.యస్.ప్రొడక్షన్సువారి

(శ్రీ)రంజని(జూ), కృష్ణకుమారి కనకం
రఘురామయ్య, రామ్మూర్తి. సీతారాం

డైరెక్టర్- బి.ఏ.సుబ్బారావు

జెమినీవారి

కన్నాంబ పుష్పవల్లి సూర్యప్రభ జానకి
వనజ ఎం.కె.రాధ శ్రీరంజని [illegible]
సుందరీబాయి

డైరెక్టర్ నాగేంద్రరావు

పక్షిరాజావారి

పద్మిని లలిత దొరైరాజ్ - కృష్ణకుమారి
నాగయ్య.. రామశర్మ

డైరెక్టర్ శ్రీరాములునాయుడు

ఈస్టిండియా ఫిలింకంపెనీవారి

కాంతకుమారి శ్రీరంజని(సి) సావిత్రి
చంద్రశేఖర్ , నాగేశ్వరరావు - శివరావు

డైరెక్టర్. సి.పుల్లయ్య

శ్రీరాజరాజేశ్వరి ఫిలింకంపెనీ వారి

[illegible] అంజలీదేవి శ్రీరామమూర్తి
సింగమూర్తి రేలంగి దొరస్వామి

డైరెక్టర్ కె బి నాగభూషణం

కృష్ణా పిక్చర్సువారి

[illegible]
[illegible] శివరామకృష్ణయ్య [illegible]

డైరెక్టర్- యోగానందం

జూపిటర్ వారి

అంజలీదేవి మొదలగు వారు..

డైరెక్టర్ ఆర్.యస్.మణి

విజయలక్ష్మీప్రొడక్షన్సువారి

కృష్ణవేణి - విజయకుమారి

డైరెక్టర్.. కమాల్ ఘోష్

నాగూర్ సినీప్రొడక్షన్సువారి

ప్రకాశ్ ప్రొడక్షన్సు వారి

. . . (తమిళం, తెలుగు)
(ఆంధ్ర తమిళ రాష్ట్రాల)

Sole Distributors for ANDHRA, CEDED & NIZAM for

GEMINI PICTURES CIRCUIT, LTD., & SOBHANACHALA PICTURES, LTD.

ఏ.యన్. వారి

ఆడబ్రతుకు

శ్రీరంజని...కృష్ణకుమారి...కనకం...బేబీ మల్లిక

రఘురామయ్య...కోటేశ్వరరావు...రామమూర్తి...శీతారాం

డైరక్షన్ ... బి.ఏ.సుబ్బారావు

SARMA.V.

చ మి యా రి లీ జ

శ్రీరస్తు—శ్రీ త్రిపురసుందరీ పరశివాభ్యాం నమః

శ్రీనందననామ సంవత్సర పూర్ణశాస్త్రీయ (ఆంధ్రపత్రికా) పంచాంగమ్

బ్రహ్మశ్రీశ్రీమత్పిడపర్తి చినపూర్ణార్య సిద్ధాన్తిన స్తృతీయపుత్రేణకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణాప్రణీతం

విఘ్నేశ విధిమార్తాండచంద్రేంద్రో పేంద్రవందిత । నమో గణపతే తుభ్యం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పతే ॥
వేదమయీం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్యదిందుమయీం
మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥

కల్యాద్యబ్దాః ౫౦౫౩. శాలివాహనశకః ౧౮౭౪. విక్రమ సంవత్ ౨౦౦౯. ఫసలీ ౧౩౬౧-౬౨ సన్ హిజరీ ౧౩౭౧-౭౨ క్రీ.శ 1952-53

గమనిక

ఈ సంవత్సరమున రాజు బుధుడు. మంత్రి సూర్యుడు. సస్యపాలకుడు [illegible] (కుంభము). [illegible] వర్షము. [illegible] ఆదాయమును [illegible] లభించును. [illegible] శ్రావణ [illegible] శ్రావణ [illegible] ౧౭ [illegible]

అర్ధాధిక గ్రాస చంద్రగ్రహణము గలుగును.

మాఘ [illegible] సుచ్యగ్రహణ గ్రస్తాస్తమయ చంద్రగ్రహణము [illegible]

[illegible] సంవత్సరమున [illegible] శాఖ [illegible]

[illegible] సంవత్సర [illegible] 5-1-1952 [illegible] సంవత్సర శ్రావణ [illegible] ౧౦ [illegible] ఇది [illegible]

[illegible] వర్షా [illegible] మన్నమని [illegible] వ్రాయబడినవి.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మద్రాసు 1.

శ్రీరస్తు—శ్రీ త్రిపురసుందరీపరశివాభ్యాం నమః

పంచాంగపద్ధతి సారాంశము

[illegible] గ్రహచారాదులను గణించుటలో 1 సాయనపద్ధతి. 2 నిరయనపద్ధతి. అని [illegible] సంప్రదాయసిద్ధములై యున్నవి. సాయనపద్ధతిచే గ్రహింపవలసిన విషయములును నిరయనపద్ధతిచే గ్రహింపవలసిన విషయములును శాస్త్రములందు వ్యవస్థితములై యున్నవి. కాని కొన్ని విషయములు సందిగ్ధములై యున్నవి. కర్మకాండవిషయములు కొన్ని సాయనపద్ధతిచే గ్రహింపదగినవి, నిరయనపద్ధతిని వ్యవహరింపబడుచున్నవి. అట్టి ధర్మశాస్త్రవిషయములు చాలగలవు. అవి యన్నియు క్రమముగ ముందుముందు విమర్శించి చూపదలచితిమి. మా పంచాంగమునందలి ప్రాశస్త్యము అల్పజ్ఞులకు దుర్బోధము అగుచున్నది. అట్లు తెలియనివారు నిందింపబూనుటకంటె మావలన తెలిసికొనుట వారికి శ్రేయస్కరము. కొంతకాలము (5-6 సం॥ ●) నుండియు సాయననిరయనపక్షములవలన గలిగిన బుధగురువైషమ్యమును తెలియచేయుచుంటిమి. దానింగూర్చి సప్రమాణముగ విమర్శనము వ్రాయుచుంటిమి. బుధగురులు 1 చాంద్రమములు 2 సౌరములు ఇట్లు రెండువిధములుగ ధర్మశాస్త్రకర్తలు వ్రాసియున్నారు. జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞానమున్నవారికి చాంద్రములైనను సౌరములైనను కలిసియున్నవనుట స్పష్టముగ తెలియవలసిన విషయము. సౌరమనగా నిరయనసౌరమా? సాయనసౌరమా? అను విషయమునుగూర్చి గడచిన 5-6 సం॥ల నుండియు వ్రాయుచుంటిమి. నిరయనసౌరమని ప్రకృతము వ్యవహరించువారలు గాని సాయనసౌరమునకు ప్రమాణము [illegible] యనియును వ్రాసియుంటిమి. ఈ విషయమును గ్రహింప నేరని అల్పజ్ఞులు మేము బుధగురులు సౌరములుగాని, చాంద్రములు గావని యంటిమనియు, చాంద్రములేగాని సౌరములు గావనియు భావించుచున్నారు. దీనింగూర్చి సప్రమాణముగ సంగ్రహముగ [illegible] వ్రాసియుంటిమి. ఒక నిరయనపద్ధతిలో అశ్విన్యాద్యంశస్థానము (నిరయన[illegible]) నిరూపింపవలసియుంటిమి. ఈ అశ్విన్యాదిని తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము, వేదాంగజ్యోతిషములు, సిద్ధాంతసంహిత, పంచసిద్ధాంతికాంతర్గత సూర్యసిద్ధాంతము మొదలగు ప్రమాణములబట్టి విమర్శకమార్గముల విమర్శించి నిరూపించియుంటిమి. పంచసిద్ధాంతికాగ్గల సూర్యసిద్ధాంతమునందు [illegible] త్రిప్రశ్నప్రతిపాదిక శ్లోకములకు, వేదాంగజ్యోతిషములకును సమన్వయమును చూపి మేము వ్రాసియుంటిమి. మేము చూపిన సమన్వయము నెత్తిక తాను మరియొక సరియైన గ్రంథమునుబట్టి విమర్శనము చూపుటకంటె వివేకశూన్యత లేదు. ఇతరులు మాసమన్వయమార్గము నెత్తికపోవుటగాని మాసమన్వయముయొక్క ప్రాశస్త్యమును వెల్లడించుచున్నది. ఈ నిరయనారంభస్థానమునుగూర్చియు సంగ్రహముగ వ్రాసియుంటిమి. మా నిరయనపద్ధతి నిర్దుష్టమై ప్రమాణసిద్ధమై బహువిధశాస్త్రజ్ఞజ్యౌతిషికసమ్మతిపొందియున్నది. ఇందు పూర్వపద్ధతిపంచాంగమున్నుగలదు. సర్వవిషయములందును దృగ్గణితపద్ధతియే గ్రాహ్యము. శ్రీః శ్రీః శ్రీః సర్వేషాం సమస్త శుభాని భవన్తు.

దేశాంతర చక్రము

పట్టణములు	మేష తులా	వృష కన్యా	మిథున సింహ	కర్కాటక	వృశ్చిక మీన	ధనుః కుంభ	మకర
శృంగేరి	౭౫	౬౩	౬౯	౮౧	౫౬	౫౧	౪౯
మైసూరు	౫౦	౭౦	౭౮	౬౨	౪౦	౩౨	౨౮
బెంగుళూరు	౪౨	౫౧	౫౮	౭౧	౩౩	౨౭	౨౩
అనంతపురం	౪౨	౪౬	౫౧	౫౩	౩౬	౩౩	౩౧
కర్నూలు	౩౬	౪౦	౪౨	౪౩	౩౪	౩౨	౩౧
నెల్లూరు	౧౬	౨౩	౨౬	౨౯	౧౦	౬	౫
హైదరాబాదు	౩౨	౩౧	౩౧	౩౦	౩౩	౩౩	౩౪
తంజావూరు	౨౬	౪౦	౫౧	౫౪	౧౪	౪	౦
కంచి (కామకోటి)	౨౦	౨౯	౩౬	౩౯	౧౧	౩	౧
వరంగల్లు	౨౪	౨౩	౨౩	౨౨	౨౫	౨౫	౨౭
బెజవాడ	౧౨	౧౩	౧౪	౧౪	౧౧	౧౦	౧౦
చెన్నపురి	౧౫	౨౪	౩౦	౩౩	౭	౦	౩
కుంభకోణం	౨౩	౩౬	౪౬	౫౧	౯	౨	౫
విజయనగరం	౧౭	౧౮	౨౦	౨౨	౧౪	౧౨	౧౦
బరంపురం	౨౦	౩౪	౩౮	౪౦	౨౭	౨౨	౨౦
రంగూను	౧౪౫	౧౪౫	౧౪౪	౧౪౪	౧౪౫	౧౪౭	౧౪౭

రాజమండ్రినుండి స్వగ్రామమునకు మార్పుట

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేషాదిసాయనమాసములందుగలుగు దేశాంతరవిఘటికలు పైచక్రమునందు గలవు. ఆయా రాశ్యయనప్రవేశము మొదలు ఆయారాశి సాయనమాసము లగుచుండును. పై దేశాంతరవిఘటికలు సాయనమాసారంభమునుండియును. స్వగ్రామమునకు సమీపమందున్న పట్టణమునకు అభీష్టసాయనమాసమందగు దేశాంతర విఘటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్లని రేఖకు పైనున్న వాటిని తీసివేయవలెను. క్రిందనున్న వాటిని కలుపవలయును. అట్లు చేయగా స్వగ్రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

మేషాది నిరయనరాశి ప్రమాణములు

మేషము	౪-౨౨	సింహము	౫-౧౬	ధనుస్సు	౫-౧౮
వృషభము	౫-౧	కన్య	౫-౧౩	మకరము	౪-౩౯
మిథునము	౫-౩౧	తుల	౫-౨౪	కుంభము	౪-౮
కర్కాటకము	౫-౩౧	వృశ్చికము	౫-౩౫	మీనము	౪-౧

మేషాదిసాయనరాశిప్రమాణములు

(నిరక్షరదేశమునకు)

మీనమేషములు	౪-౩౯	కర్కాట ధనుస్సులు	౫-౨౨
వృషభకుంభములు	౪-౫౯	సింహవృశ్చికములు	౪-౫౯
మిథునమకరములు	౫-౨౨	కన్యాతులలు	౪-౩౯

ఇవి దశమ లగ్నాయనమునకావశ్యకములు

	°	'	''
అయనాంశములు	భా ౨౩	లి ౧౦	విలి ౩౦
అయనాంశగతి			విలి ౫౦-౨

సంవత్సర ఫలము

మి	వృ	మే	మీ
			ర చం బు సు
	జగల్లగ్నము		శు రా
కే			
శ	కు		ల

మి	వృ	మే	మీ
	ల	ర సు	బు శు
	వర్షలగ్నము		రా
కే			
శ	కు	చం	

జగల్లగ్నమునకు లగ్నాధిపతి కేంద్రమందు శుభులతోను పాపులతోను సంబంధించియుండెను. కాని లగ్నవాహనభాగ్య రాజ్యాధిపతులును ధనాధిపతియగు [illegible] కలిసియుండుటచే ఈ సంవత్సరము ఆదాయమునకు వృద్ధియగును సుఖాధిక్యమునిచ్చును. తోడి [illegible] అష్టమాధిపసంబంధము కొంతవరకు ఫలప్రదము. [illegible] తృతీయమున వక్ర రాహుసంబంధము [illegible] యుండుటచేతను [illegible] యుండుటచేతను [illegible] కర్కాటకమునందుండుటవలన ప్రజలకు కొంత క్లేశకరమైనను [illegible]. అట్లు వర్షలగ్నమునకు లగ్నాధిపతి [illegible] పతితో కలసి భాగ్య రాజ్యాధిపతియై [illegible] పరిపాలనము సౌమ్యముగను నీతియుక్తముగను [illegible] గాని వాహనాధిప [illegible] పతులు వ్యయమందు కలియుటచే వ్యయాధిక్యమగును. [illegible] కుజుడుండుటచే రాజ్యాధిపతికి [illegible] సంబంధముచే గలుగు [illegible] కలహములు [illegible] ము. కాని వర్షలగ్నాధిపతి జగల్లగ్న తృతీయమున రాహువుతో కలసియు జగల్లగ్నాధిపతి వర్షలగ్నవ్యయమునందు [illegible] తో కలసి [illegible] యుండుటచే ప్రపంచమునకు విశ్రాంతి [illegible] [illegible] రాజ్యాధిపతికిని రాజ్యమునకును బహుగ్రహసంబంధము గలుగుటచే రాజ్యపాలనమునందు [illegible] భేదము లేర్పడుట కవకాశము గలదు. జగల్లగ్నమునకు [illegible] స్థానమున కేతువు. వర్షలగ్నమునకు [illegible] మున కుజదృష్టి గలుగుటచే [illegible] మునకు హానిగలుగుచున్నను, కేంద్రములందును [illegible] ధిపతులకు శుభసంబంధాధిక్యమువలన [illegible] మునకు ప్రోత్సాహము వృద్ధియగును.

శుభయుల గ్నాధిపతులును [illegible] లగ్నములకు కేంద్రస్థానములందే యుండుటచే ధాన్యములు తైలములు వస్త్రములు [illegible] ములు, పశువులు సులభములగును. బంగారము [illegible] సులభముగను గాని ముత్తము [illegible] సులభములగును. [illegible] వస్తువులు శర్కర చర్మములు పప్పుజాతులును [illegible] సులభములగును.

సర్వేషాం సమస్త శుభాని భవన్తు.

చంద్రగ్రహణము

(ది 5-8-1952 సం)

శ్రావణ శు. ౧౫ మం. కే, చంద్రగ్రహణం. కించి దధికార్ధ గ్రాసః. 8/15, రాహుగ్రస్తః. కృష్ణవర్ణః. సూర్యాస్తమయాదితః.

స్పర్శకాలః	౧౩-౫౦	రా గం 12-4
మధ్యకాలః	౧౭-౫౭	రా గం 1-18
శుద్ధమోక్షకాలః	౨౦-౩	రా గం 2-33
ఆద్యంతపుణ్యకాలః	౭-౧౩	రా గం 2-29

దక్షిణగోలః. సవ్యగ్రహణం. ఈశాన్యోత్తరమధ్యే స్పర్శః. వాయవ్యాదిశి మోక్షః.

నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్దికాది నిర్ణయము

ఈగ్రహణము రాత్రియందు ద్వితీయయామమున సంభవించు టచే నీదినమున మధ్యాహ్నమునకు పూర్వమే భోజనము ప్రత్యాబ్ది కాదికము చేయదగినది. ఈవిషయము "యస్మిన్నాహ్నే చంద్ర గ్రహణం తస్మాత్ పూర్వం యామత్రయం త్యక్త్వా భోజనం కార్యం" అని పురుషార్థచింతామణియందు చెప్పబడినది.

చంద్రగ్రహణము

(తే 30-1-1953 సం)

మాఘ శు ౧౫ సు. రే (తే 29-1-1953 సం॥ దినీయ రాత్రౌ) ఆశ్లేష మాస గ్రస్తముగా సంపూర్ణ చంద్రగ్రహణం. కేతు గ్రస్తః పంగళిపక్షః. సూర్యోదయాదిఘటికః.

స్పర్శకాలః ౨౨-౪౦ రా గం 3-24

నిమీలనకాలః ౨౬-౩౦ తె గం 4-35

మధ్యకాలః ౨౮-౧౫ తె గం 5-18

ఉన్మీలనకాలః ౩౦-౦౦ తె గం 6-1

(30-1-1953 సం) సూర్యోదయ రూపితః

గ్రస్తోదయకాలః ౧-౧౬ ఉ గం 7-18

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౯-౨౦ గం 3-48

బింబామధ్యకాలః ౨-౩౮ గం 1-26

ఉత్తరగోలః అపసవ్య గ్రహణం. నైరృత్యామధ్యే స్పర్శః వాయవ్యోత్తరమధ్యే నిమీలనం. ప్రాగ్దక్షిణే మిలనం. పశ్చిమవాయవ్యమధ్యే మోక్షః ॥

నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్దికాది నిర్ణయము

ఇది గ్రస్తోదయము గావున బుధ శుక్రవారముల రాత్రి చంద్రోపరాగానంతరము స్నానముచేసి భోజనము చేయవలయును. ఇందులకు ప్రమాణము. "గ్రస్తావేవాస్తమానం తు రవీందూ ప్రాప్నుతో యది। తయోః పరేద్యు రుదయే స్నాత్వాభ్యవహారేన్నరః" అని గలదు. తా॥ సూర్యచంద్రులకు గ్రస్తాస్తగ్రహణములు గలిగినచో సూర్యగ్రహణమునకు పరదినమున సూర్యోదయానంతరమున్ను చంద్రగ్రహణమునకు పరదినమున చంద్రోపరాగానంతరమున్ను స్నానముచేసి భుజింపవలెను.

ప్రత్యాబ్దికాదికము

శుక్రవారమున అనగా పరదినమున శాస్త్రమువలన అనగా గణితశాస్త్రముచే నిందున్న ముక్తికాలమున కనంతరము స్నానము చేసి ప్రత్యాబ్దికాదికము నాచరింపవలయును. ఇందులకు "గ్రస్తే చంద్రే త్వస్తంగతే చేత్తద్దిహ్ని కుర్యాత్ ప్రత్యాబ్దం యథాకాలమేవ॥" అని ప్రమాణము గలదు.

ధర్మశాస్త్ర విషయములు

ఉపాకర్మలు.

ఈ సంవత్సరమున శ్రావణ శు ౧ మం. నష్టచంద్రోదయము. కావున శుక్లపక్షములోని దసు హస్తనక్షత్రముగల దివసము శుక్రునకు బాల్యముగల రోజులలో పడినది. మరియు శు ౧౫ మం. న చంద్రగ్రహణము గల్గినది. ఈగ్రహణమునందు స్పర్శ అర్ధరాత్రమునకు పూర్వమారంభమై గ్రహణసమాప్తి అర్ధరాత్రానంతరము రమారమి గం ౩ కు ఐనది. గావున పూర్ణిమాప్రతిపత్తులు రెండున్ను గ్రహణదోషదూషితములైనవి. "యద్యర్ధరాత్రాదర్వాక్తు గ్రహసంక్రమ ఏవవా। ఉపాకర్మ న కుర్వీత పరతశ్చేన్న దోషకృత్" ॥ అను కాత్యాయనవచనమందు అర్ధరాత్ర మనశికా గ్రహింపబడుటచే పూర్వార్ధరాత్ర ప్రభృతి పరదినార్ధరాత్రపర్యంతము దినమనియు ఇంకెపుడు గ్రహణముగాని సంక్రాంతిగాని గలిగినను ఆ దినము ఉపాకర్మయోగ్యము కాదనియు ధర్మసింధ్వాది ధర్మశాస్త్రగ్రంథములందు వివరింపబడినది. ప్రతిపత్తు దుష్టమగుటచే సౌర పంచాంగప్రకారము బహ్వృచోపాకర్మ యోగ్యమగు శ్రవణ మావాదు గలదు గావునబహ్వృచులకు శ్రావణగత శ్రవణ ముపాకర్మ యోగ్యము గాదు. పూర్ణిమ దుష్టమగుట తైత్తిరీయులకును శ్రావణపూర్ణిమ యోగ్యము గాదు. దృగ్గణితపంచాంగమున బహ్వృచులకున్ను శ్రవణముండుటచే శ్రావణపూర్ణిమయే యోగ్యమైనప్పటికిని గ్రహణదుష్టమగుటచే యోగ్యము గానేరదు. అట్లు వాజసనేయులకున్ను పూర్ణిమ అర్హము గాదు. గాని పూర్ణిమ యోగ్యము గానిచో శ్రావణశుక్లపంచమి వాజసనేయులకు విహితమైయున్నది గాని శుక్రబాల్యముచే నదియు దూషితమైనది.

కావున శ్రావణభాద్రపదములు రెండును ఉపాకర్మయోగ్యములుగ "అశ్వాయోపాకర్మకర్తవ్యయోగ్యా ప్రావృణ్మాసా॥" అని చెప్పబడుటచే భాద్రపదమున నే వారివారికి తగినకాలములందు సర్వశాఖీయులకును ఉపాకర్మ లగుచున్నవి. ఆ ఉపాకర్మ తిథులు క్రిందివిధముగ నైనవి.

(24-8-58) భాద్రపద శు ౮ ఆ. నవోపనీత సామగోపాకర్మ

(2-9-52) భాద్రపద శు ౧౩ మం. న. నవోపనీతబహ్వృచోపాకర్మ

(4-9-52) భాద్ర శు ౧౫ గు. తైత్తిరీయులకును వాజసనేయులకును నవోపనీతులకున్ను అందరకున్ను ఉపాకర్మయగుచున్నది.

భాద్ర శు ౧౪ బు ౧౪-౩౪ దిన ౩౦-౫౧ భాద్ర శు ౧౫ గు ౮-౩౧ దినం ౩౦-౫౦	పూర్వపద్ధతి పంచాంగప్రకారం.
భాద్ర శు ౧౪ బు ౧౬-౩౩ దినం ౩౦-౫౭ భాద్ర శు ౧౫ గు ౭-౨౭ దిన ౩౦-౫౫	దృగ్గణిత పంచాంగ ప్రకారం.

పైరెండు పద్ధతి పంచాంగములందును పూర్వదిన (బుధవార) మున చతుర్దశి సంగవకాలము దాటియుండుటచే పరదినమున మధ్యాహ్నవ్యాప్తి పూర్ణిమకు లేకపోవుటచే బుధవారమే వాజసనేయ్యుపాకర్మ కొందరు గ్రంథకర్తలు అట్లులేకున్నను వాజసనేయులకున్ను ఉపాకర్మ గురువారమే యగునని వ్రాసియున్నారు—

విశేషము:—శ్రావణ శు ౧౫ మం. నాటి చంద్రగ్రహణము విశాఖపట్టణమునకు తూర్పుగనున్న విజయనగరాదిప్రాంతీయులకు నిషేధానం తరమగుటచే వారలకు శ్రావణపూర్ణిమనాడే తైత్తిరీయ వాజసనేయి శాఖీయులకు పాకర్మయగును.

సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి

మార్గశిర శు ౫ శ. ౧౩-౫౭ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి మార్గశిర శు ౬ ఆ ౨-౭౭	పూర్వపద్ధతి. పంచాంగం.
మార్గశిర శు ౫ శ ౯-౩౦ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి శు ౬ ఆ ౪-౨౯	దృగ్గణిత పంచాంగం.

ఈ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠినాడు పుణ్యతీర్థమున స్నానాదిక మాచరించి ఉపవసించి సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుని దర్శించినచో బ్రహ్మహత్యాదిపాపములు పోవునని శాస్త్రము. అట్లు ఆచరించుటయు లోకప్రసిద్ధము. సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరుడనగా కుమారస్వామి యనుటయు శాస్త్రసిద్ధము. గావున స్కందషష్ఠి ఉపవాసాది విషయములందు పూర్వవిద్ధయే గ్రాహ్యమని శాస్త్రములందు నిర్ణయింపబడుటచే స్నానోపవాస కుమారస్వామిసందర్శనాదికము శనివారముననే చేయదగినది.

శ్రీ నందననామసంవత్సర పంచాంగ పీఠికా

అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే [illegible] జగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః ॥ ౧ ॥ లంబోదరాం[illegible] మంబుజశ్రీ [illegible] యదచ్చ [illegible] ముఖాను[illegible] [illegible] ॥ ౨ ॥ [illegible] లమల్లేశ్వర [illegible] ॥ ౩ ॥ [illegible] మయీం నాదమయీం [illegible] మంత్రమయీం [illegible] ప్రకృతిమయీం నౌమి [illegible] మయీం ॥ ౪ ॥ శ్రీ [illegible] జ్యోతిశ్శాస్త్రికులు [illegible] మనసానిశం ॥ ౫ ॥ [illegible] మహాపాద్యం [illegible] గురుం [illegible] యటి ॥ ౬ ॥

సంవత్సరాది కృత్యం

[illegible] కృత్వా [illegible] శ్రుత్వా [illegible] సుఖం [illegible] త్వజ్ఞం [illegible] ॥

బ్రహ్మణః ప్రమాణాదికం

బ్రహ్మ[illegible] ఘటికా [illegible] [illegible] వర్తమానస్య బ్రహ్మణః [illegible] ॥ [illegible] ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే [illegible] శ్వేతవరాహ [illegible] [illegible] మహాయుగే [illegible] కలియుగే [illegible] శాలివాహన శకే [illegible] తాబ్దాః [illegible] విహాయ [illegible]

వ్యవహారమాన నిరూపణం

అస్మిన్ దేశే [illegible] వ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః [illegible] దేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః । అయమేవ [illegible] ప్రదర్శనార్థం మాసనామ్నా గ్రాహ్యః । చాంద్రమానవశాదయం నందననామసంవత్సరః । బార్హస్పత్యమానేనాను వత్సరనామకః విశ్వావసుసంవత్సరః. అయమేవ కార్తికాబ్దః [illegible] ప్రభవాదిషు [illegible] షష్టి సంవత్సరేషు వర్తమానానాం ద్వాద శయుగానాం మధ్యే అహిర్బుధ్న్య దైవతాకం షష్ఠయుగం । తత్ర [illegible] సంవత్సరనామా సంవత్సరః । అస్మిన్ [illegible] మహాఫలం । సంవత్సర ఫలం । [illegible] ॥ ఇతి ॥ [illegible] స్త్రియాం ॥ ఇతి ॥ బార్హస్పత్యమానేనా [illegible] వత్సరఫలం ॥ [illegible] ॥ ఇతి ॥ [illegible] ఇతి ॥

[illegible] నందన సంవత్సరము [illegible] సంవత్సరమనియు [illegible] ఇందు తిలదానము మహాఫలము [illegible] బార్హస్పత్యమానమునచే [illegible] కార్తికాబ్దమనియు [illegible] ఇందు [illegible] [illegible]

నందనసంవత్సర [illegible]

[illegible] నందనాబ్దే [illegible] [illegible] కార్తికే [illegible] ॥

[illegible] నందనసంవత్సరమున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కార్తికాబ్దమునుబట్టి [illegible] [illegible] [illegible] ప్రాయః [illegible] సంబంధ ద్రవ్యములు వృద్ధియగును.

రాజాది నవనాయకులు

రాజా బుధః	పరీక్షకః కుజః	సైన్యాధిపతి శ్శని
మంత్రీ సూర్యః	[illegible]	గ్రామనాయకః కుజః
సేనాధిపతి శ్శనిః	గ్రామపాలక శ్శని	వస్త్రాధిపతి [illegible]
[illegible] పతిః కుజః	[illegible] శ్శనిః	రత్నాధిపతి శ్శనిః
ధాన్యాధిపతి శ్చంద్రః	[illegible] పతి [illegible]	వృక్షాధిపతి శ్చంద్రః
అర్ఘాధిపతి శ్శనిః	సర్వదేశోద్యోగపతి సూర్యః	జంగమాధిపతిః కుజః
మేఘాధిపతి శ్శనిః	అశ్వాధిపతి సూర్యః	[illegible] పతి [illegible]
రసాధిపతి [illegible]	గజాధిపతి ర్బుధః	మృగాధిపతి శ్శనిః
నీరసాధిపతిః కుజః	పశునామధిపతి శ్శనిః	శుభాధిపతి ర్బుధః
పురోహితో బుధః	దేవాధిపతిః కుజః	స్త్రీణామధిపతి శ్శనిః

బుధుడు—రాజు, అయ్యెను. పురోహితుడు, గజాధిపతి, శుభాధిపతి వస్త్రాధిపతియు నయ్యెను.

సూర్యుడు—మంత్రియు, సర్వదేశోద్యోగములకు, అశ్వములకును, అధిపతి.

శని — సేవలకు, ధరలకు, మేఘములకు, గ్రామపాలనములకు, పశువులకును, మనుష్యులకును, రత్నములకును, మృగములకును, స్త్రీలకును అధిపతియు దైవజ్ఞుడు నయ్యెను.

కుజుడు — సస్యములకు, నీరసవస్తువులకు, పరీక్షలకు, దేశత లకు, గ్రామములకు, జంగమప్రాణాలకును అధిపతిఅయ్యెను.

చంద్రుడు — ధాన్యములకు, వృక్షములకును అధిపతి.

గురుడు — రసవస్తువులకు. గణించుటకు, వస్త్రములకు, సర్పములకు నధిపతి.

ఈ సంవత్సరమున సంక్రమణకాధిపత్యములేదు. శనికి అధికారి కారకులు.

రాజు బుధుడు ఫలము

[illegible] ప్రథమాలో [illegible] మధ్యవృష్టి [illegible] | బుధే [illegible] | [illegible] నాం ||

తా॥ బుధుడు [illegible] అధికముగా [illegible] వస్తువులు [illegible] లగుటచే [illegible] లను వృద్ధినందించును.

మంత్రి సూర్యుడు ఫలము

[illegible] మధ్యవృష్టి [illegible] |
[illegible] మంత్రిణి ||

తా॥ సూర్యుడు మంత్రియగుటచే ప్రభువుల [illegible] మున అనావృష్టి [illegible] గలుగును.

సేనాధిపతి శని ఫలం

సేనాధిపే [illegible] | [illegible] ఫలంతి [illegible] ||

తా॥ శని సేనాధిపతియగుటచే పాలకులు [illegible] సంబంధములేక యుండరు. [illegible] ప్రజలు [illegible] లయ్యెదరు. నల్లధాన్యములు విశేషముగా ఫలించును.

సస్యాధిపతి కుజుడు ఫలం

రక్తా [illegible] ! రక్తభూమి [illegible] లితా [illegible] ||

తా॥ ఎఱుపుధాన్యములు [illegible] ధాన్యములు [illegible] మెట్టభూమియు విశేషముగా ఫలించును.

ధాన్యాధిపతి చంద్రుడు

బహుక్షీరప్రదా గావ [illegible] ధాన్యాధిపే నిశాకరే ||

తా॥ చంద్రుడు ధాన్యాధిపతి గావున గోవులు [illegible] గలిగియుండును. సువృష్టిగలిగి సుభిక్షముగ నుండును.

అర్ఘాధిపతి శని ఫలము

వృష్టిస్తు మధ్యా [illegible] చోరాగ్ని యుతా మహీస్యాత్ | భయం భవే [illegible] కృష్ణానిధాన్యాని ఫలంతి భూమౌ ||

తా॥ శని అర్ఘాధిపతి యగుటచే వర్షములు మధ్యమముగ నుండును. రోగములు చోరభయము అగ్నిభయము గలుగును. ఆహారసంపత్తి తక్కువ యగును. దుర్భిక్షభయము గలుగును. నల్లధాన్యములు ఫలించును.

మేఘాధిపతి శని ఫలము

[illegible] | కృష్ణధాన్య సమృద్ధి [illegible] మేఘాధిపే [illegible] ||

తా॥ శని మేఘాధిపతియగుటచే ఖండవృష్టి, సస్యములు మధ్యమముగ [illegible]. నల్లధాన్యములు ఫలించును.

రసాధిపతి గురుడు ఫలము

[illegible] | [illegible] కుంకుమాద్యాని ||

తా॥ బృహస్పతి రసాధిపతియగుటచే చందనము కర్పూరము. కుంకుమ [illegible] పరిమళ ద్రవ్యములు [illegible] తక్కిన రసవస్తువులు అన్నియు [illegible] సమృద్ధముగా సులభము లగును.

నీరసాధిపతి కుజుడు ఫలము

[illegible] | [illegible] ప్రభవంతి ||

తా॥ కుజుడు నీరసాధిపతియగుటచే [illegible] రక్తవస్త్రములు [illegible] వస్తువులు [illegible] నుండును.

పురోహితాద్యధిపతి ఫలం

[illegible] ఫలం [illegible] | పురో హితా [illegible] ||

తా. నవనాయకులకంటె తక్కిన పురోహితాదులు క్రూరులైతే [illegible] మంచి ఫలము [illegible]. (రవి కుజ శనులు క్రూరగ్రహములు; చంద్రబుధ గురుశుక్రులుశుభులు)

మేఘాది నిర్ణయము ఫలము

[illegible] మేఘము — అతివృష్టి | [illegible] మేఘాలు [illegible] మేఘము — [illegible] | [illegible] — మధ్యవృష్టి | [illegible] — అల్పవృష్టి | [illegible] — సువృష్టి | [illegible] — సువృష్టి | [illegible] భూమిని వహించును — ప్రజలకు సుఖము విశేషారోగ్యము గలుగును.

[illegible] (4-7-1952) [illegible]

[illegible] ||

తా॥ [illegible] జలధాన్యములు స్థలధాన్యములు [illegible] ఫలించును.

[illegible] గోకులాదులు బలరాముడు. గోపాలుడు [illegible] శ్రీకృష్ణుడు. బలరాముని గోనాధిపత్యముచే సువృష్టి సస్యవృద్ధియు నగునుగాని ముఖ్య [illegible] సుభిక్షముగనుండును. శ్రీకృష్ణునియాధిపత్యముచే పరవృష్టి, సుభిక్షము, సస్యవృద్ధి, పశువులకు తృణక్షీరాభివృద్ధియు గలుగును, ధర లనుకూలములగును.

వర్ష పరిమాణము

ఆఢకత్రయమితమను వర్షము — [illegible]. "సప్తభాగా సముద్రేషు పర్వతేషు తథాదశ | చతుర్భాగా [illegible] వర్షతి చ్రతిధా ||" సముద్రములందు ౭ భాగములు, పర్వతములందు ౧౦ భాగములు, భూమియందు ౪ భాగములును వర్షించును.

ఆఢక ప్రమాణము — షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతం | ఆఢకస్య ప్రమాణం తు కేవలా నేన గణ్యతే ||

ఆఢకస్థితి — సంవత్సరాది మొ॥ భాద్రపద శు ౧౧ అ. ప॥ బ్రాహ్మణ యువకునిచేతియందును, పిమ్మట మార్గశిర శు [illegible]

ష. వృష్టి [illegible] చేతియుండును, అటువంటి [illegible] తము గోపబాలుర చేతియుండును [illegible] ఫలము — [illegible] మహా [illegible] మనుండుమంటు [illegible] మహా [illegible] మను. బాల్యవయస్సుచో [illegible] వృష్టి, యౌవనముచో [illegible] వృష్టి, వృద్ధ వయస్సుచో [illegible].

వర్షధాన్యాది ప్రమాణములు

[illegible]

ఉపశమనం [illegible] అగ్నికోణమున [illegible] అన్య [illegible] కుజుడు [illegible] రాజనామ [illegible] శంకుధాన్య [illegible]

రవి చార ఫలము

చైత్ర [illegible] ఫలము. [illegible] — [illegible] ఫలము [illegible] — సుభిక్షము [illegible] — [illegible] వృష్టి [illegible] లం — హాని । వృషభలగ్నము — [illegible] వృష్టి [illegible] నాశనము । [illegible] వృష్టి [illegible].

ఆర్ద్రాప్రవేశము: — [illegible] (రాత్రి [illegible]) [illegible] ప్రవేశ [illegible] ఫలము. [illegible] ము । శనివారము — పంటలు [illegible] — [illegible] లగ్నము [illegible] — ప్రపంచమునకు మహాభయము । [illegible] — [illegible] హాని । కన్యాలగ్నము — [illegible] వృష్టి [illegible] అహ్న కాలము — అతివృష్టి । [illegible] — [illegible] వార్ద్ర)) [illegible].

చంద్ర చార ఫలము

జ్యేష్ఠ [illegible] స్థిరవారము. [illegible] వృను. [illegible] లుసను । ఆషాఢ [illegible] శుక్రవారము — [illegible] ప్రదము । [illegible] క్లమున స్వాతి దశమి [illegible]. సువృష్టిప్రదము । [illegible] లో రోహిణి ద్వాదశితో గలసిన — సర్వ సస్య వినాశకరము. [illegible] కాదశితో గలియుట మధ్యమము.

మరియు జ్యేష్ఠమాసమున ౫ శనివారములును [illegible] ఆదివారము [illegible] ను నైనవి. శ్రావణమున ౫ మంగళవారములు. [illegible] జమున శనివారములు. కార్తికమున ౫ ఆదివారములు. మార్గశిరమున ౫ [illegible] ంగళవారములు మాఘమున ౫ శని వారములు — ఫాల్గునమున ౫ [illegible] దివారములును గలిగినవి. శనివారము లైదగుచో జననాశనము, [illegible] ర్భిక్షము, భూకంపము, మొదలగు ఉపద్రవములు గలుగును.

ఆదివారములైదగుచో దుర్భిక్షము, మంగళవారములైదగుచో యుద్ధభయము, గలుగును.

సౌరార్ఘ్యలు

మేష వృషభ మిథున వృశ్చిక ధనుర్మకర మాసములందు [illegible] గోవనాశ [illegible] కుంకుమహింగు [illegible] తైలైరండ [illegible] గోధూమ [illegible] ర్ఘ్యములు [illegible] మలును — [illegible] చణక వస్త్ర [illegible] లవణ [illegible] సుగంధలవంగ [illegible] పీసాము లత్యర్ఘములును. [illegible] జాతి [illegible] మరీచ నాగవల్లీపత్ర తిల జీరజాజ [illegible] పళి [illegible] క్రముక [illegible] దులు సమార్ఘ్యములగును.

కర్కాటక సింహ కన్యా మీనమాసములందు, గోవనాశాదులత్య [illegible] ర్ఘములు — [illegible] ధాన్యములు సమార్ఘ్యములు — సువర్ణాదులు [illegible] ర్ఘ్యములు.

[illegible] మాసములందు — [illegible] సమార్ఘ్యములు — [illegible] ధాన్యములు [illegible] ర్ఘ్యములు — సువర్ణాదులత్యర్ఘ్యములు.

చాంద్రార్ఘ్యలు

చైత్ర [illegible] ప్రపద [illegible] పౌష మాఘమాసము [illegible] — [illegible] ర్ఘ్యములును — ధాన్యాదు లత్యర్ఘ్యములును — సువర్ణాదులు — [illegible] లగును.

[illegible], శ్రావణ, కార్తీక [illegible] మాసములందు, గోవనా [illegible] దు [illegible] త్యర్ఘ్యములును [illegible] ధాన్య [illegible] సువర్ణా [illegible] ములు [illegible] లగును.

జ్యేష్ఠాషాఢ [illegible] ములందు, [illegible] సమార్ఘ్య [illegible] ధాన్యములు [illegible] — సువర్ణాదు లత్యర్ఘ్యములగును.

మహార్ఘ్యవిర్ణయము

[illegible] (4-4-1952) [illegible] (4-5-52) [illegible] (23 మే 1952) శ్రావణ [illegible] (22-7-1952) [illegible] ర్ఘ్యము.

సస్యవిచారము

సర్వసస్య [illegible] నాయకుడు [illegible] ఫలించును. నాయకులవలన పూర్వసస్యములకంటె ఉత్తరసస్యముల [illegible] న్నది. [illegible] ఫూర్వోత్తర సస్య [illegible] లు [illegible] ముండును గాని [illegible] సస్యములు కొంచెము అధి [illegible] లగును.

మకరసంక్రాంతి పురుష లక్షణము

అష్టకర్ణో [illegible] లంబ [illegible] నాసికః। అష్టబాహుశ్చ [illegible] వక్త్రస్సంక్రాంతిపురుష [illegible] ॥ శత [illegible] ద్వాదశ [illegible] ం। ఏవం [illegible] విజ్ఞేయం [illegible] సంక్రాంతి పురుషా [illegible] ॥ ఈ మకర సంక్రాంతి పురుషునకు మహోదర [illegible] ధ్వజము [illegible] ధనము [illegible] కముచే స్నానము — [illegible] ధము । తిలల నక్షత [illegible] లుగ [illegible] మును. తిలలు నశించును । కంబలము వస్త్రము — యతులకు నాశము । [illegible] గంధము — స్త్రీల కరిష్టము । నల్ల కల్వపూవును ధరించును — నీలరత్నములు నశించును । [illegible] భరణము — స్త్రీల కరిష్టము । త్రపు పాత్ర లో — దధి ఆహారము త్రపులోహము నశించును పశు పీడయు నగును. తాళఫలముభక్షించును — గజహాని ।

మహిష వాహనము—మహిష వాశిపము, తోమర పాయుధము—యుద్ధములగును। ఆకు నోడుము—నొప్పగుఖము। దూడని ధరించిన. వ్యాఘ్రములకు [illegible]యును। వాయవ్య దిక్కు [illegible] ప్రయాణము చేయును—ఆ దేశమునకు హాని। [illegible] ప్రజలకు పీడ। [illegible] విష్ణు[illegible]నము—[illegible]యును.

ఫ ల ము

కృష్ణపక్షే యదా పౌష్యే మకరస్థో[illegible]కరః। సువృష్టిః క్షేమ మారోగ్యం బహుధాన్య సంపదః॥ తా॥ కృష్ణపక్షమున మకర సంక్రాంతియగుటచే సువృష్టి, క్షేమము, ఆరోగ్యం, [illegible]వృద్ధియగునగును, తిథ్యాదిఫలములు—పౌష బ ౧౩ మం. ౧౬-౩౭ లకు మకర సంక్రాంతి। త్రయోదశి [illegible]థమము। [illegible]—[illegible] మునకు దుఃఖప్రదము। [illegible]—[illegible] హాని। [illegible]. [illegible]కరము। వశిక్కు [illegible]ము—[illegible]. [illegible] సంకేమ। ఇగకదియావ [illegible]—[illegible]। సింహాలగ్నము నొప్పగు[illegible]. రాత్రిసంధు [illegible].

ఆ దా య వ్య య ము లు

మేషవృశ్చికములకు ఆ ౫ వ్య ౫	సింహమునకు [illegible] ౧[illegible] వ్య [illegible]
వృషభతులలకు ఆ ౧౪ వ్య ౧౧	[illegible] వ్య ౧౧
మిథునకన్యలకు [illegible] ఆ [illegible] వ్య ౧౧	మకరకుంభములకు [illegible] ౧౧ వ్య [illegible]
కర్కాటకమునకు ఆ ౧౧ వ్య ౮	[illegible]

రా [illegible] జా వ మా నే

మేషమునకు రా ౩ అ ౧	సింహమునకు రా ౧ అ [illegible]	ధనుస్సు రా ౬ అ [illegible]
వృషభమునకు రా ౭ అ ౧	కన్యకు రా ౭ అ [illegible]	మకరమునకు రా [illegible] అ ౬
మిథునమునకు రా ౨ అ [illegible]	తులకు రా ౭ అ [illegible]	కుంభమునకు రా ౫ అ ౬
కర్కాటకమునకు రా ౫ అ [illegible]	వృశ్చికమునకు రా [illegible] అ [illegible]	మీనమునకు రా [illegible] అ [illegible]

కం దా య ఫ ల ము లు

అశ్వ	భర	కృ	రోహి	మృగ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే
[illegible]	౮	౨	౫	౧	-	౬	౧	[illegible]
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౧	౩	౦	౨	[illegible]	౧	౩	౦	౨
మఘ	పూఫ	ఉఫ	హ[illegible]	[illegible]	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే
౮	౨	౫	౧	౩	౬	౧	[illegible]	[illegible]
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౪	౧	౩	౦	[illegible]	[illegible]	౧	౩	౦
మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	[illegible]	శత	పూభా	ఉభా	రేవ
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	[illegible]	౨
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౨	౪	౧	౩	౦	౨	౫	౧	[illegible]

ఫలం ॥ విష మేష్వాద్య[illegible]ధస్యా[illegible]ష్వేషు [illegible]మతాగ్ర[illegible] ।
శూన్యేషు శూన్యం భవతి ప్రశ్నేషు త్రయా[illegible]తిః ॥
ఆద్యశూన్యేథవే వ్యాధి[illegible] మహద్భయం ।
అంత్యశూన్యే [illegible] కందాయ ఫల మీదృశమ్ ॥

సం వ త్స ర ఫ ల ము

అశ్విని	పుష్య	స్వాతి	అభిజిత్తు	వారలకు	రోగభయము
భరణి	ఆశ్లేష	విశాఖ	శ్రవణం	,,	ఆయుర్వృద్ధి
కృత్తిక	మఘ	అనూరాధ	ధనిష్ఠ	,,	ధనలాభము
రోహిణి	పూఫ	జ్యేష్ఠ	శ. తా	,,	మనస్తాపము
మృగశిర	ఉఫ	మూల	పూ. భా	,,	రాజపూజ
ఆర్ద్ర	హస్త	పూ. షా.	ఉ. భా	,,	యుద్ధభయం
పునర్వసు	చిత్త	ఉ. షా	రేవతి	,,	అలంకార ప్రాప్తి

కు జ చా ర ఫ ల ము

రోహిణి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, ఉత్తర ఫల్గుని, స్వాతి ఈ నక్షత్రములందు సంచరించునపుడు వర్షములు తక్కువయగును. మృగశీర్ష, చిత్ర, విశాఖలందు సంచరించునపుడు వర్షములుగలుగును. ఈ సం. [illegible] బ ౬ మం. పునర్వసువులో నుదయించినప్పటికిని, ౧౬ వ నక్షత్రమగు విశాఖయందును, [illegible] వ నక్షత్రమగు స్వాతియందును వక్రించుటచే అశ్రుముఖము, ఉష్ణముఖము అను ముఖములు కుజునకు కలుగుచున్నవి. (౧౦ వ నక్షత్రమున వక్రించుట అశ్రుముఖము, [illegible] వ నక్షత్రమున వక్రించుట ఉష్ణముఖము) అశ్రుముఖమగుటచే పునరుదయ పర్యంత కాలములో వర్షించిన [illegible]ములు ఉపకరములగు [illegible]ములను [illegible]పచేయును. అష్ట [illegible]సుష్టములను పశుస్థాయ[illegible] ప్రజలకు ([illegible]) [illegible]లకు వ్యాధులు గలుగును. ఈ వ్యాధులచే [illegible] నశించును.

బు ధ చా ర ఫ ల ము

[illegible], [illegible]ము, శ్రావణము, [illegible]యుజము, కార్తికము, పౌషము, మాఘము. ఈ మాసములందు బుధునకు [illegible]మయము గలిగినచో ప్రపంచ[illegible]. ఈ మాసములందు బుధోదయ మైనచో [illegible]మును, [illegible]ము, చోరభయము, రోగభయము, [illegible] గలుగును. మరియు బుధోదయమైనపుడు ప్రపంచ[illegible] గలుగుచుండును. వర్షము లుండక [illegible] అనావృష్టి, [illegible] వర్షములు, [illegible], [illegible], గాలి, [illegible] మొదలగునవి [illegible]. (చైత్ర బ ౨ శ. [illegible] బు. జ్యేష్ఠ బ ౧౪ శ. [illegible] బు. శ్రావణ బ ౩౦ బు. [illegible] బు. ఆశ్వ [illegible] బ ౧[illegible] బు. [illegible] బు. మార్గశిర బ [illegible]. [illegible] బు. [illegible] బు.)

గు రు చా ర ఫ ల ము

[illegible] ప్రవిష్ఠ [illegible] మీనమున గురుడు. [illegible] మేషమున గురుడు. మీనమునకు [illegible] కాలమున [illegible] వృద్ధి నందును. సామాన్య ప్రజలు [illegible]. ప్రభువులు [illegible]. గాని ఇది మీనాంతోంచార కాలమగుటచే దుర్భిక్షము. మేషమునకు [illegible] కాలముంటే యు, వర్షములు [illegible] బాగుగనుండును. [illegible]. వేషములను [illegible] గలుగును. [illegible] ప్రజలు [illegible].

శు క్ర చా ర ఫ ల ము

[illegible] బ ౩౦ [illegible]. [illegible] ఉత్తరమార్గమున నాగవీథియందు [illegible] శ్రావణ [illegible] ౧ మం. పుష్యయందు ఉత్తరమార్గమున నే నాగవీథియందు పశ్చిమమున నుదయించెను. ఉత్తరమార్గమగుటచే సువృష్టి [illegible]. ఇతరరాష్ట్రములు [illegible] చేయుటయు [illegible] చక్రవర్తి పరిపాలించుటయు జరుగును. నాగవీథియందు [illegible]మించుటచే [illegible] నాశ్రయించు [illegible]. ఐరావతవీథియందుదయమగుటచే ప్రభువులకు [illegible] ఆరోగ్య [illegible] గలుగును. అస్తమయము కృష్ణపక్షమున నగుటచే సైనికులకు క్షేమము వృద్ధియగును. [illegible]పక్షమున నుదయమగుటచే యుద్ధోపద్రవములు గలుగును. భరణీ చతుష్టయము, [illegible] చతుష్టయము నగుటచే వర్షములు [illegible] బాగుగ నుండును. సుభిక్షముగ దేశముండును. గాని అంగ వంగ మాహిష కళింగ బాహ్లీక దేశములందు పీడ. ఇతర దేశములందును బ్రాహ్మణులకు పీడ యగును. ఇతరులును ప్రారజీవనులు విశేషముగ పీడనందెదరు.

శని చార ఫలము

ఈ సంవత్సరాదినుండి ఆశ్వయుజ శు ౧౦ సో. ప॥ కన్యారాశి యందు హస్తనక్షత్రమందును, పిమ్మట మార్గశిర శు ౯ మం. ప. కన్యయందు చిత్రానక్షత్రమందును. అటుపిమ్మట తులయా చిత్ర యందును శని సంచారము. కన్యారాశి సంచారమువలన, సువృష్టి, సస్యవృద్ధి, అనుకూలమైన ధరలు గలుగును. కార్మికులు [illegible] ములు, ప్రభుత్వ [illegible]. నాపిత. చాక్రిక. రజక, సూచిక, చిత్రకారులు పంచకారుకులు) తులారాశి సంచారమువలన సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, ప్రజారోగ్యము గలుగును. వాయవ్యమునందు జీవించువారు స్త్రీలును కులాంతరవివాహులును (పాశ్చాత్యప్రాంతము) [illegible] కుంకుమపుష్పము [illegible] - హానిచెందును.

హస్తనక్షత్ర సంచారమువలన నాపితులు, చాక్రికులు (తైలికులు కుంభకారులు మొదలగువారు) సూచికులు (కుట్టుపనివారు) వైద్యులు, గోవులు, [illegible]. గజములు [illegible], దక్షిణ [illegible] (నాసిక్ ప్రాంతము [illegible]) [illegible] బాధింపబడుదురు. చిత్రానక్షత్ర సంచారమువలన స్త్రీలు [illegible] చిత్రకారులు నానావిధ [illegible] పీడింపబడుదురు.

[illegible]

కూర్మచక్రము [illegible], కాళింగ [illegible] పుర, కేరళ, [illegible] నాసిక్ ప్రాంతి [illegible] తుంబవన [illegible], కాంచీ, సింహళ, [illegible], [illegible] పట్టణ, మలయా, మహేంద్ర, మాళింద్య, చిత్రకూట, [illegible], [illegible]. [illegible]. కావేరీ. తామ్రపర్ణి. ప్రాంత దేశములు కష్టములు గలుగును.

రాహుచారము – గ్రహణఫలములు

శ్రావణమాస గ్రహణమువలన కాశ్మీరదేశము పుళింద యవన దేశములు, చీనాదేశము, గాంధారదేశము, కురుక్షేత్రము, కాంభోజము, మత్స్యదేశము, [illegible]. మరియు ఏకశఫములకు అశ్వములకు [illegible]ములకు హాని. శరత్కాల ధాన్యములకు హాని. ఇతరదేశములందు అన్నసమృద్ధిగలిగి ప్రజలు సంతోషముతో నుందురు. మాఘమాసగ్రహణమువలన వ్యవసాయమునకు తగిన వర్షములు గలుగును. గాని మాతృపితృ [illegible]. వసిష్ఠగోత్రికులకు స్వాధ్యాయాసక్తులకు ధర్మాసక్తులకు [illegible]. మరియు [illegible] [illegible], అంగ, వంగ, [illegible].

దేశారిష్ట యోగములు

1. వత్సరాది ప్ర. చైత్ర శు ౬ సో. ప. మీనాంతమున [illegible] రము ఫలం: దుర్భిక్షము [illegible].

2. వత్సరాది ప్ర॥ చైత్ర శు ౬ సో. ప॥ గురు శని సమసప్తకము. ఫలము: వింధ్యపర్వతమునకు కావేరీనదికి మధ్యయందుగల దేశమునందు జనక్షయమగును.

3. వత్సరాది ప్ర॥ చైత్ర బ ౩ ఆ. ప॥ కన్యాస్థ శనేః మీనస్థ రవి దృష్టిః॥ ఫలం: దుర్భిక్షము, శస్త్రభయము, రోగభయము, చోరభయము గలుగును.

4. వత్సరాది ప్ర॥ చైత్ర బ ౧౦ శ. ప॥ కుజబుధ శనిగ్రహత్రయవక్రము. ఫలము: యుద్ధభయము అనావృష్టియు గలుగును.

5. వత్సరాది ప్ర॥ జ్యేష్ఠ బ ౩ మం. ప॥ తులలో కుజవక్రం॥

6. ,, ఆ ౮ బు. ప॥ కన్యలో హస్తలో శనివక్రము. ఫలము: దుర్భిక్షము సస్యహాని భయంకర పిత్తవ్యాధి ప్రకోపము మృగములకు అశ్వములకు, గోవులకు మహిషములకు, ఏనుగులకు పీడగల్గును. పాలకులు యుద్ధాసక్తులయ్యెదరు. వర్షములును గల్గును.

7. వత్సరాది ప్ర॥ ఆషాఢ బ ౫ శ॥ ప॥ శనికి ద్వాదశమున కేతువు. ఫలము: ఆంధ్రదేశమున సస్యహానియగును. నీచులకు తస్కరులకు హాని.

8. వత్సరాది ప్ర. (శార్వరి సం. పౌష శు ౯ శ. ప్ర॥) శ్రావణ బ ౧౦ సు. ప॥ తులయందు కుజస్తంభాఖ్యయోగము. ఫలము: రాజ్యములకు పాలకులకు హానియగును.

9. వత్సరాది ప్ర॥ మార్గశిర శు ౯ మం. ప॥ కన్యలో శని. ఫలము. అంగ, వంగ, కళింగ, గౌడ, సౌరాష్ట్ర, కాశ్మీర. బాహ్లిక, దేశములందు ప్రజాపీడ యగును.

10. వత్సరాది ప్ర॥ ఆశ్వయుజ శు ౧౦ సో. ప॥ హస్తనక్షత్రమున శని॥ ఫలము: నాసికాప్రాంతమువారలకు పీడయగును. (శని చారఫలం. చూ)

11. చైత్ర శు ౬ సో. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౧౦ సు. ప॥ కుజగురు సమసప్తకము. ఫలము: ఆగ్నేయమునుండి దక్షిణదేశమున ప్రజలకు దుర్భిక్షము యుద్ధభీతియు గలుగును.

12. చైత్ర శు ౬ సో. ప్ర॥ మార్గశిర శు ౯ మం. ప॥ గురు శనులకు షష్ఠాష్టకము. ఫలము: వింధ్యకు దక్షిణదేశమున జనహాని.

13. చైత్ర బ ౩ ఆ. ప్ర॥ వైశాఖ బ ౫ బు. ప॥ రవికుజసమసప్తకము. ఫలము: అనావృష్టి గలుగును.

14. చైత్ర బ ౧౦ శ. ప్ర॥ జ్యేష్ఠ బ ౩ మం. ప॥ కుజశని గ్రహద్వయవక్రము. ఫలము. పాలకులకు యుద్ధాసక్తి వృద్ధియగును

15. జ్యేష్ఠ బ ౧౪ శ. ర ఆర్ద్రాప్రవేశ పంచకే బుధోదయః॥ ఫలము: ఆరోగ్యము చెడును, అనావృష్టి, దుర్భిక్షము, రాజభయము.

16. భాద్రపద బ ౧౩ మం. ప్ర॥ ఆశ్వయుజ బ ౧౩ గు. ప॥ కన్యయందు రవి శనియోగము. ఫలము. రాజపీడ చోరబాధ అధికమగును.

17. ఆశ్వ. శు ౬ సో. ప్ర॥ బ ౧౩ గు. ప॥ గురు శుక్ర సమసప్తకము. ఫలము: జలభయము, అగ్నిభయము, రోగభయము, యుద్ధభయము, చోరభయము, సర్పభయము రాక్షసభయము గల్గును.

18. ఆశ్వ బ ౧౪ గు. ప్ర కార్తిక బ ౧౩ శ. ప. రవిగురు సమసప్తకం. అనావృష్టి.

19. కార్తిక బ ౧౦ బు. ప్ర. పౌష శు ౬ సో. ప కుజరాహు యోగము. ఫలము: అంగ వంగ కళింగ దేశములందు సస్యహాని, యుద్ధభయము. భూకంపభయము.

20. మార్గశిర శు ౫ గు. ప్ర. మార్గశిర బ ౯ బు. ప. బుధ గురుగ్రహద్వయవక్రము. ఫలము: (14 యో. చూ)

21. మార్గశిర శు ౯ మం. ప్ర. ఆవత్సరం గురు శని సమసప్తకము. ఫలము: వింధ్యపర్వతమునుండి కావేరివరకుగల మధ్య దేశమున జనహాని.

22. మార్గశిర శు ౯ మం. ప్ర. ఆ వత్సరం. తులాయాం శనిః. ఫలము: దుర్భిక్షము. పాలకులకు హాని, జనహాని.

23. మాఘ బ ౩ ఆ. ప్ర. ఆ వత్సరము. శుక్రాగ్రనుగుడు. ఫలము: తెల్లవస్తువులు నశించును. బ్రాహ్మణులకు గోవులకు దేవాలయములకు తూర్పు దేశములకు హానియగును. శారదధాన్యము బాగుగ ఫలించును.

24. ఫాల్గున బ ౭ సో. ప్ర॥ ఆవత్సరం. బుధ శనిగ్రహద్వయవక్రము. (యో 14 చూ)

కుజునకు గ్రహాంతరసంబంధములు గ్రహకూటములు

1. వత్సరాది ప్ర॥ చైత్ర శు ౬ సో. ప॥ మీనే రవి బు: గురశః (3)

2. చైత్ర శు ౧౦ శ. ప్ర॥ బ ౩ ఆ. ప॥ మీనే రవిగురు శుక్రాః (3)

3. వైశాఖ శు ౪ సో. ప్ర॥ శు ౧౫ శు. ప॥ మేషే రవిగురు శుక్రాః (3)

4. వైశాఖ శు ౧౫ శు. ప్ర॥ బ ౫ బు. ప॥ మేషే రవి బుధ గురు శుక్రాః (4)

5. వైశాఖ బ ౫ బు. ప్ర॥ బ ౩౦ శు. ప॥ మేషే బుధ గురు శుక్రాః (3)

6. జ్యేష్ఠ శు ౫ బు. ప్ర॥ బ ౪ బు. ప॥ వృషభే రవి బుధ శుక్రాః (3)

7. జ్యేష్ఠ బ ౯ సో. ప్ర॥ ఆషాఢ శు ౪ గు ప మిథునే రవి బుధ శుక్రాః (3)

8. ఆషాఢ బ ౫ శ. ప్ర॥ బ ౧౦ బు. ప. కర్కాటే బుధ శుక్ర శనయః (3)

9. ఆషాఢ బ ౧౦ బు. ప్ర. బ ౧౩ శ. ప. కర్కాటే రవిబుధ శుక్రశనయః (4)

10. ఆషాఢ బ ౧౩ శ. ప్ర॥ శ్రావణ శు ౧౩ సో. ప॥ కర్కాటే రవిశుక్రశనయః త్రియః (3)

11. మధ్యే చంద్రేణ చత్వారశ్చ (4)

12 శ్రావణ బ ౩ శు. ప్ర॥ బ ౧౧ శ. ప॥ కర్కాటే రవి బుధశనయః (3)

13. భాద్ర బ ౧౩ మం. ప్ర॥ ఆశ్వయు బ ౧ శ. ప॥ కన్యాయాం రవిశుక్రశనయః (3)

14. ,, ,, మధ్యే అమావాస్యాసమీపకాలే చంద్రేణ చత్వారః.

15. ఆశ్వ శు ౧ శ. ప్ర॥ శు ౩ సో. ప. కన్యాయాం రవి బుధ శుక్ర శనయః (4)

16. ఆశ్వయుజ శు ౩ సో ప్ర॥ బ ౪ మం. ప॥ కన్యాయాం రవిబుధశనయః (3)

17. కార్తీక బ ౧౦ బు. ప్ర॥ పౌష శు ౬ సో. ప॥ కుజస్య రాహుసంబంధః.

18. మార్గశిర బ ౪ శు. ప్ర॥ పౌష శు ౬ సో. ప॥ కుజస్య శుక్రసంబంధః.

19. మార్గశిర బ ౪ శు. ప్ర॥ పౌష శు ౬ సో. ప॥ మకరేకుజ శుక్రరాహవః.

20. పౌష శు ౧౪ మం ప్ర॥ మాఘ శు ౧౨ సో. ప॥ కుంభే కుజస్య శుక్రసంబంధః.

21. మాఘ శు ౭ బు. ప్ర॥ బ ౯ ఆ. ప॥ మకరే రవిబుధ రాహవః.

22. మాఘ బ ౧ శు. ప్ర. ఫాల్గున బ ౧ ఆ. ప॥ కుజస్య శుక్రసంబంధః (మీనే)

23. ఫాల్గున శు ౧౨ బు. ప్ర॥ బ ౧౦ మం. ప॥ కుజస్య బుధసంబంధః.

24. ఫాల్గున శు ౧౨ బు. ప్ర॥ బ ౧ ఆ. ప॥ మీనే కుజ బుధ శుక్రాః (3)

25. ఫాల్గున బ ౧౦ మం. ప్ర॥ ఆ వత్సరం మేషే కుజగురు శుక్రాః. (3)

ఫలము :—మూడు గ్రహము లొకచో చేరినయెడల కలహములు హెచ్చగును. నాలుగుగ్రహములు గూడినచో ఎడతెగని పామంతవిరోధము గలుగును. ఈకూటమి కుజక్షేత్రమున నైనచో యుద్ధభయము, శుక్ర క్షేత్రమున నైనచో వర్షములు, బుధ క్షేత్రమున నైనచో వాయుపీడ, చంద్ర క్షేత్రముననైనను వర్షములు, శని క్షేత్రమున నైన వ్యాధులును గలుగును. గురుక్షేత్రమున నైనకూటమువలన ఆరోగ్యముగలుగును.

కుజుడు— శుక్రునితో గలసిన అనావృష్టి, రాహువుతో గలసిన సస్యహాని యుద్ధభయము, బుధునితో గలసిన దుర్భిక్షము, గురునితో కలసిన యుద్ధభయము గలుగును.

అగ్రస్థిత కుజ యోగములు

1. వత్సరాది ప్ర. భాద్రపద బ ౧౨ సో. ప. శన్యగ్ర కుజుడు॥ రోగములు.

2. భాద్రపద బ ౧౩ మం. ప్ర॥మాఘ శు ౨ శ ప॥ శుక్రాగ్ర కుజుడు. అనావృష్టి.

3. మాఘ శు ౨ శ. ప్ర. బ ౩ సో. ప॥ రవ్యగ్ర కుజుడు. అనావృష్టి.

4. మాఘ బ ౩ సో. ప్ర॥ వత్సరాంత ప॥ బుధాగ్రకుజుడు, సస్య వినాశనం.

వర్షములు—ధరలు

చైత్రమాసము:—వత్సరాది ప్ర॥ శు ౧౦ శ. ప॥ పురోబుధ రవి ముఖ్యము. శు ౧౦ శ. బుధ గాఢాస్తము. వత్సరాది ప్ర. బ ౩ఆ. ప. రవి శని సమసప్తకము. వత్సరాది ప్ర. బ ౧౦ శ. ప. కుజబుధశని గ్రహత్రయ వక్రము. మాసమంతటు శన్యగ్రకుజుడు శు ౬ సో. ప్ర. కుజగురు సమసప్తకము. శు ౧౦ శ. ప్ర॥ బ ౯ గు. ప. పురోగురుశు. బ ౩ ఆ. ప్ర. రవి కుజ సమసప్తకము. బ ౧౦ శ. ప్ర॥ కుజ శనిగ్రహ ద్వయవక్రము. బ ౧౪ బు. ప్ర. స్వాత్యాంగారకుడు ఇవిఅనావృష్టి యోగములు. వత్సరాది ప్ర॥ శు ౧౦ శ. ప॥ బుధాగ్రగురుడు. వత్సరాది ప్ర శు ౬ సో. ప. ఏకరాశి బుధగురులు. వత్సరాది ప్ర. బ ౧౦ శ. ప. బుధశుక్రులలో బుధమాత్రవక్రము. వత్సరాది ప్ర. బ ౧౪ బు. ప॥ విశాఖాంగారకుడు. శు ౩౦ ప్ర॥ బ ౨ శ. ప॥ బుధాస్తమయము. శు ౯ శు. ప్ర॥ బుధశుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౯ శు. గుర్వస్తమయము. శు ౧౦ శ. ప్ర॥ బ ౬ బు. ప. శుక్రాగ్ర బుధుడు. బ ౬ బు. బుధశుక్రయుతి. బ ౬ బు. ప్ర॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౯ గు. గురుగాఢాస్తము. బ ౯ గు. ప్ర॥ శుక్రాగ్ర గురుడు ఇత్యాదివర్షయోగములును గలవు. హస్తయందు మాసమంతటు శనివక్రమున్ను వర్షయోగ మగును. శు ౧ బు. బుధవక్రారంభము. శు ౩ శు బుధపశ్చిమాస్తమయము. బ ౨ శ. బుధప్రాగుదయము. బ ౧౦ శ. బుధవక్రత్యాగము. మార్చి 26 నుండి ఏప్రిల్ 5 వరకున్ను తిరిగి ఏప్రి 10 నుండి 12 వరకును 15 నుండి 24 వరకును చాంద్రయోగములు. మార్చి 27 ఏప్రి 5,8 నుండి 12 వరకును 19,21,24 లున్ను నాడీయోగములును వృష్టికరములు. ఇందు అప్పుడప్పుడు ఎండలు తీవ్రముగనున్నను మధ్యమధ్య నచటచట మంచి వర్షములు గలుగును. పై తేదులున్ను గమనింపదగినవి.

ధరలు:—ఇందు కర్పూరం, గుడము, పత్రిసవస్తువులు, పప్పుజాతులును ధరగలిగియుండును. వెండిబంగారము కొంచెము సులభమగును గాని పూర్ణిమాప్రాంతమున పక్షముల్లో వెండికి ధర పెరుగును.

వైశాఖమాసము:—మాసమంతటు శన్యగ్రకుజుడు, కుజగురు సమసప్తకము, కుజ శనిగ్రహద్వయావక్రము, స్వాత్యాంగారకుడు, గలదు. బ ౫ బు. ప. రవికుజసమసప్తకము గలదు. ఇవి అనావృష్టి యోగములు. హస్తలో శనివక్రము మాసమంతటను గలదు. శు ౪ సో. ప. బుధశుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౧ సో. ప. బుధాగ్ర శుక్రుడును, శుక్రాగ్రగురుడును గలదు. శు ౪ సో. ప్ర॥ బ ౩౦ శు. ప॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౦ ఆ. న గురునకు ప్రాగుదయము. శు ౧౧ సో.నగురు శుక్రయుతి.శు ౧౧ సో. ప్ర॥ బ ౯శ.ప.

బుధాగ్రగురుకును, సూర్యాగ్రశుక్రుకును గలరు. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ బుధగురుల కేకరాశ్యంశయుతి. బ ౭ శ. బుధగురుయుతి. బ ౭ శ. ప్ర॥ సూర్యాగ్రబుధుడు. బుధాగ్రశుక్రుడును గలరు. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ బ ౩౦ శు. ప॥ ఏకరాశియందు బుధ శుక్రులు. బ ౩౦ శు. శుక్ర ప్రాగస్తమయము. ఇత్యాదివర్షయోగములు గలవు. ఏప్రిల్ 25 నుండి ౩౦ వరకును మే 3,4,5,8,9, 12 నుండి 23 వరకును చాంద్రయోగములు. ఏప్రి 28,29 మే 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 18, 19 నాడీయోగములు. జూ. ౪ నుండి ౩౦ వ. వరకు కుజబుధ శుక్రులకొకనాడి గావున ఈమాసమందు క్రమముగ నచటచట మంచి వానలు కురియును. సామాన్యమైన కొన్ని ఏర్లు ప్రవహించుటచే చెరువులునీరుపట్టుట గలుగవచ్చును. శు ౯ శ (26 ఏప్రి) భరణి కార్తియు, బ ౧ శ (10 మే) కృత్తికా కార్తియు గల్గును.

ధరలు:—ఇందు శర్కర మధురవస్తువులు పప్పుజాతులు, ధాన్యము వస్త్రములు ధరగలిగియుండును. వెండిబంగారములు ధర యున్నను సులభములగును.

జ్యేష్ఠమాసము:—శు ౧ శ (24 మే) రోహిణీ కార్తి. శు ౧౪ శ (7 జూన్) మృగశిరకార్తి. బ ౧౪ శ (21-జూన్) ఆర్ద్ర కార్తి. మాసమంతయు శన్యగ్రకుజుడును, కుజగురుల సమసప్తకము, షష్ఠ్యంగారకుడు, గలడు. శు ౯ మం ప॥ కుజ శనిగ్రహద్వయ వక్రము. శు ౧౪ ఆ. ప్ర॥ పురోబుధ రవిమధ్యమును బ ౧౪ ఆ. ఆర్ద్రాదిపంచకమున బుధోదయము. ఈ అనావృష్టి యోగములుగలవు. బ ౪ శ. ప. శనివక్రములను శు ౫ బు. ప॥ బుధగురుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౧ బు. ప॥ సూర్యాగ్రబుధుడు, బుధాగ్రశుక్రుడును గలరు. శు ౫ బు. ప్ర॥ బ ౪ బు. ప॥ బుధశుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి శు ౧౧ బు. బుధశుక్రయుతి శు ౫ బు. బుధాస్తమయము. (శు ౧౫ ఆ. బుధగాఢాస్తం) బ ౧౪ శ. బుధోదయము. శు ౧౧ బు. ప్ర॥ శు ౧౫ ఆ. ప॥ శుక్రాగ్రబుధుడు. శు ౧౧ బు. ప్ర॥ గురువినాకు సూర్యాగ్ర శుక్రుడు. బ ౯ సో. ప్ర॥ ఏకరాశి బుధ శుక్రులు. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు.

మే 24, 25, 26, 27 జూన్ 2, 3, 6, 7. 8, 11 నుండి 22 వరకును చాం. యోగములు.

మే 25, 26 జూన్ 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15, 17, 18, 22 నాడీయోగములు.

ఇందు శుక్లములో అచటచట మంచివర్షములు గలుగును. బహుళమున సాధారణవర్షములు గలుగును.

ధరలు:—శర్కర పప్పుజాతులు ధరగలిగియుండును. గోధుమలు మినుములు సులభములగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున వెండి ధర పెరుగును. బంగారమునకు ధర కొంచెము తగ్గవచ్చును.

ఆషాఢమాసము:—శు ౧౩ శ (5 జూలై) పునర్వసు కార్తి ప్రవేశము. బ ౧౩ శ (19 జూలై) పుష్యకార్తిప్రవేశము. బ ౯ మం (15 జూలై) కర్కటేర్కః.

మాసమంతయు శన్యగ్రకుజుడు, కుజగురు సమసప్తకము. షష్ఠ్యంగారకుడు గలవు. శు ౭ మం. ప. పురోబుధరవి మధ్య కోపముగలదు ఇవియే అనావృష్టియోగములు. శు ౭ మం. ప. సూర్యాగ్రశుక్రుడు. శు ౪ గు. ప. ఏకరాశి బుధ శుక్రులు. శు ౭ మం. శుక్రగాఢాస్తము. శు ౭ మం. ప్ర॥ బ ౧౭ శు. ప. శుక్రాగ్రబుధుడు. బ ౪ శు. ప్ర॥ బ ౧౩ శ. ప. ఏకరాశిబుధశుక్రులు. శు ౭ మం. ప్ర. పురశ్శుక్రుడు (బ ౧౭ శు. ప్ర॥ శుక్రాగ్రబుధునకు కేతువ్యవధానము) ఇత్యాదివర్షయోగములు. శుక్లమున కుజశనీతగురుకు శుభనాడి. జూలై 2, 3,6 నుండి 20 వరకును చాంద్రయోగములు. జూన్ 24, 29, 30 జూలై 2, 3, 6, 7, 9, 12,14, 15 నాడీయోగములు. ఇందు సస్యానుకూలములగు మంచివర్షము లచటచట గలుగును.

ధరలు:—పప్పుజాతులు, ధాన్యము, వస్త్రములు క్రమముగ ధరగలిగియుండును. అమాప్రాంతమున కొబ్బరిధర పెరుగవచ్చును. వెండిబంగారములు ధర కొంచెము తగ్గవచ్చును. శర్కర మధురవస్తువులు సులభములగును.

శ్రావణమాసము:—శు ౧౧ శ. (2 ఆగ) ఆశ్లేష కార్తి. బ ౧౧ శ (16 ఆగ) మఘకార్తిప్రవేశము—ఇందు మాసమంతయు శన్యగ్రకుజుడు. శు ౫ ఆ. ప॥ షష్ఠ్యంగారకుడు. బ ౧౦ శు. ప॥ కుజగురు సమసప్తకము. శు ౧౩ సో. ప్ర॥పశ్చిమమఘాదిపంచక శుక్రుడు. బ ౧ బు. ప్ర॥ బ ౭ మం. ప. పురోబుధుడు. (బ ౫ ఆ. ప॥ కేతువ్యవధానము) బ ౭ మం. ప్ర॥ పురోబుధ రవి మధ్యమము. (బ ౯ గు. ప. రవిశుక్రమధ్యకేతువు. పిమ్మట రవిబుధులమధ్య కేతువు) బ ౭ మం. ప్ర॥ శుక్రాగ్రశని. ఇవి వర్షప్రతిబంధకములు. శు ౧ మం. శుక్రోదయము. బ ౧ బు. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. శుక్రాగ్రబుధుడును గలడు. (శు ౧౨ ఆ. ప॥ శుక్రబుధుల నడుమ కేతువు పిమ్మట బ ౧ బు. ప॥ రవి శుక్రులమధ్య కేతువు) శు ౭ మం. ప్ర॥ బుధశుక్రులలో బుధమాత్రవక్రము. శు ౧౩ సో. ప్ర॥ బ ౩ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి బ ౧ బు. బుధశుక్రయుతి. బ ౧ బు. ప్ర॥ బ ౭ మం. ప॥ బుధాగ్రశుక్రుడు. (బ ౭ మం. బుధగాఢాస్తము) శు ౫ ఆ. ప్ర॥ విశాఖాంగారకుడు. శు ౧౫ మం. బుధాస్తమయము. బ ౧ బు. ప్ర॥ బ ౭ మం. ప॥ బుధాగ్రశుక్రుడు. బ ౭ మం. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు. (బ ౯ గు. ప. కేతువ్యవధానము) బ ౧౦ శు. వృశ్చికమునకు కుజుడు. బ ౩౦ గు. బుధోదయము. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. జూలై 31 ఆగ 1, 2, 5 నుండి 17 వరకును చాంద్రయోగములు. జూలై 22, 27, 28, 30, 31 ఆగ 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 18 నాడీయోగములును గలవు. శు ౫ ఆ. ప్ర॥ శు ౧౩ సో. ప॥ శనిరవిగురులకు శుభనాడి. ఈమాసమందు దక్షిణపూర్వోత్తరకర్కటకచోట్ల సువృష్టి యారంభించును. పర్వతారణ్యప్రాంతములందు మంచివర్షములుగలిగి నదులు పొంగ ప్రవహింపవచ్చును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములు పప్పుపదార్థములును ధరగలిగియుండును. శర్కర మధురవస్తువులు ధరతగ్గియుండును. బహుళములో వెండికి కొంచెము ధరగలుగవచ్చును.

భాద్రపదమాసము:—శు ౯ శు (29 ఆగ) పూర్వఫల్గు కార్తి. బ ౯ శు (12 సెప్టెం) ఉత్తరకార్తి. బ ౧౭ మం (16 సెప్టెం) కన్యాయాం రవిః.

మాసమంతయు పశ్చిమ మఘాది పంచక శుక్రుడు. బ ౧౧ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవిమధ్యము. (శు ౧౦ శ. ప॥ రవిబుధులకు కేతువ్యవధానము) బ ౧౧ ఆ. ప॥ శుక్రాగ్రశని. బ ౧౧ ఆ. ప॥ శన్యగ్రకుజుడు. శు ౭ గు. ప్ర॥ శుక్ర శనుల కేకరాశ్యంశయుతి. బ ౯ శు. ప్ర॥ జ్యేష్ఠాంగారకుడు. బ ౧౧ ఆ. శుక్ర శనియుతి. బ ౧౧ ఆ. ప్ర॥ రవ్యగ్ర శని. శన్యగ్రశుక్రుడు. శుక్రాగ్రకుజుడు. ఇవి ప్రతిబంధకములు. శు ౧ గు. ప. విశాఖాంగారకుడు. శు ౭ శు. ప॥ బుధమాత్రవక్రము. బ ౧౧ ఆ. ప. పురశ్శుక్రుడు. బ ౫ సో. న బుధాస్తము. ఇవియు వర్షయోగములు. ఆగ 30, 31 సెప్టెంబరు 1, నుండి 11 వరకును 14, 15, 16 లును చాంద్రయోగములు. ఆగ॥ 22, 23, 24, 27,28, 30, 31 సెప్టెం 1,3, 4, 5, 7, 8, 9, 11,12 నాడీయోగములు. ఇందు సాధారణవర్షము లపుడపుడు చిత్రవృష్టిగ గలుగవచ్చును.

ధరలు:—బంగారమునకు ధర మందమగును. అరటి, కొబ్బరి, శాకములు ధరగలిగియుండును. పప్పుజాతులు,శర్కర, మధురవస్తువులు ధరగలిగియుండును. అమాప్రాంతమున వెండికిధర పెరగవచ్చును.

ఆశ్వయుజమాసము:—శు ౭ శు (26 సెప్టెం) హస్తకార్తి బ ౬ గు(9అక్టో)-చిత్రకార్తి. బ ౧౩ గు (16 అక్టో) తులాయాం రవిః

[illegible] శ. ప॥ పశ్చిమమఘాది పంచకశుక్రుడు. [illegible] సో. ప॥ శుక్రశనుల కేకరాశ్యంశయుతి. [illegible] మంతటను జ్యేష్ఠామూలలందు కుజుడు. శుక్రాగ్రకుజుడును గలడు. [illegible] మం. ప॥ రవ్యగ్రశని శనగ్ర శుక్రుడు. [illegible] మం. న బుధగాఢాస్తము. [illegible] ౧ మం. ప్ర॥ బ [illegible] మం. ప॥ బుధశనుల కేక రాశ్యంశయుతి. [illegible] మం. ప్ర॥ [illegible] ౧౫ [illegible]. వ. పురోబుధుడు. బుధాగ్రశని. శన్యగ్ర [illegible] గలరు. [illegible] ౧౫ [illegible]. ప్ర॥ బ ౮ శ. ప॥ రవ్యగ్రశని. శన్యగ్రబుధుడు. [illegible] ౧౫ [illegible]. న బుధశనియుతి. బ ౮ శ. ప్ర॥ పురోబుధుడు. బ ౧౪ శ. ప్ర॥ రవి గురు సమసప్తకము. ఇవి ప్రతిబంధకములు. [illegible] మం. [illegible]. [illegible] ౮ శ. ప్ర॥ పశ్చిమస్వాతిత్రయాగ్రశుక్రుడు. [illegible] ౧౫ [illegible]. ప్ర॥ బుధాగ్రశుక్రుడు. [illegible] ౧౯ సు. [illegible] రాశి కుజుడు. [illegible] మం. ప్ర॥ బ ౧౦ సు. ప॥ ఏకరాశిబుధశుక్రులు. బ ౮ శ. [illegible]. బ ౧౫ [illegible]. బుధోదయము. ఇవి వర్ష[illegible]ములు. [illegible] 28, 29, 30, [illegible] 2, నుండి 8 వరకును 14, 15, 16 లును [illegible] యోగములు. [illegible] 21, 23, 26, 27, [illegible] 2 నుండి 6 వరకును 8, 9, 10, 16 లును నాడీయోగములు. ఇందు [illegible] కలిగినను, అమా [illegible] ప్రాంతమునను [illegible] వర్షము [illegible] గలుగవచ్చును.

ఫలలు:— [illegible] ధాన్యము, వస్త్రములు, [illegible], కొబ్బరి, [illegible]కములు [illegible] గలిగియుండును. [illegible] కొంచెము [illegible] గలిగియుండును. గోధుమలు, మినుములు, పప్పుధాన్యములు, శర్కర, పట్టు వస్తువులు [illegible] లుగును.

కార్తీకమాసము:— [illegible] (అక్టోబరు [illegible]) [illegible] కార్తి. బ ౪ బు (5 నవం) విశాఖకార్తి. బ ౧౯ శ (19 నవం) వృశ్చికసంక్రమణము. మాసమంతటను పురోబుధుడు. శుక్రాగ్రకుజుడును గలరు. [illegible] మం. న. [illegible] గారకుడు. బ ౧౦ శ. ప॥ రవిగురు సమసప్తకము. బ ౪ శ. ప్ర॥ ఉత్తరాషాఢాంగారకుడు. ప్రతిబంధకములు. మాసమంతటను [illegible] శుక్రుడు. [illegible] ౧౦ సు. ప॥ పశ్చిమస్వాతిత్రయశుక్రుడు. [illegible] ౧౦ మం. శన్యుదయం. బ ౧౦ బు. [illegible] కుడు. ఇవి వర్షయోగములు. అక్టో 26, 27, 30, 31 నవం 1 నుండి 6 వరకును 10 నుండి 14 వరకును చాంద్రయోగములు. అక్టో 20, 22, 23, 24, 29, 30 నవం 2 నుండి 6 వరకును 13, 14 లు నాడీయోగములు. ఇందు వర్షములు తక్కువయైనను అచటచట స్వల్పవాయువులు వీచుచుండును. [illegible] వర్షము [illegible] గలుగు చుండును.

ఫలలు:— ధాన్యము, వస్త్రములు, కొబ్బరి, అనటి, పప్పుపదార్థములును అమాప్రాంతమువరకును దుర్లభములై [illegible] గలిగియుండును. వెండిబంగారములు, శర్కర, పట్టువస్తువులు, పప్పు [illegible] సులభములగును.

మార్గశిరమాసము:— [illegible] ౧ మం (18 నవం) అనూరాధకార్తి. బ ౧ మం (2 డిశం) జ్యేష్ఠకార్తి. మాసమంతట శుక్రాగ్రకుజుడు. (బ ౬ ఆ. ప్ర॥ కుజశుక్రమధ్యరాహువు) [illegible] ౧౪ ఆ. ప. పురోబుధుడు. బ ౧౧ శ. ప ఉత్తరాషాఢాశ్రవణములం దంగారకుడు. [illegible] 3 సు. ప్ర॥ బ [illegible] బు. ప॥ బుధ గురు గ్రహద్వయవక్రము. [illegible] ౧౪ ఆ. ప్ర॥ పురశ్శుక్రరవిమధ్యము. ఇవి ప్రతిబంధకములు. [illegible] ౧౪ ఆ. ప॥ బుధాగ్రశుక్రుడు. [illegible] 3 సు. ప్ర॥ బ [illegible] బు. ప॥ బుధ శుక్రులలో బుధ మాత్రవక్రము. [illegible] ౭ సో. బుధాస్తం. ([illegible] ౧౪ ఆ. బుధగాఢాస్తం) [illegible] ౧౪ ఆ. ప్ర. పురశ్శుక్రుడు. [illegible] మం. తుల యందు శనిప్రవేశము బ ౪ సు. బుధోదయము. ఇవి వర్షయోగములు. నవం 22, 23, 25, 26, 27, 30, డిశం 1 నుండి 7 వరకు 10, 11, 12 లును చాంద్రయోగములు. నవం 19, 20, 21, 29 డిశం 1, 2, 8, 14, 16, 17 నాడీయోగములు పూర్ణిమాప్రాంతమున వాయుమిశ్రితమగు వర్షము అచటచట కలుగ చేయును.

ఫలలు:— ధాన్యములు వస్త్రములు, వెండి, బంగారము, శర్కర, పట్టువస్తువులు పక్షమున [illegible] లభ్యములై బహుళమున [illegible] గలిగియుండును. కొబ్బరి, అనటి, పప్పుపదార్థములును పక్షమున [illegible] గలిగి బహుళమున ధరతగ్గియుండును. పూర్ణిమాప్రాంతమున వెండికి కొంచెము ధరగలుగవచ్చును.

పౌషమాసము:— మాసమంతట శుక్రాగ్రకుజుడు. ([illegible] ౪ మం. ప॥ రాహువ్యవధానము) మాసమంతట పురశ్శుక్రరవిమధ్యము. [illegible] ౬ సో. ప్ర॥ కుజాగ్రగురుడు. [illegible] ౧౪ మం. ప్ర॥ కుజశుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతియు ప్రతిబంధకములు. మాసమంతట పురశ్శుక్రుడు, ([illegible] ౭ మం. ప్ర॥ రాహువ్యవధానము) [illegible] ౬ సో. కుంభ[illegible] కుజుడు. బ ౧౦ శ. బుధాస్తమయము. వర్షయోగములు. ఇందు వర్షము తక్కువగ [illegible] యుండును.

ఫలలు:— [illegible] బంగారం ధరహెచ్చును. [illegible] అమా [illegible] ధరగలుగును. శర్కర పట్టు వస్తువులును సులభములును. ధాన్యము వస్త్రములు బహుళములో సులభములును [illegible] అనటి [illegible] బహుళములో ధరగలిగియుండును.

మాఘమాసము:— [illegible] ౭ శ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవిమధ్యము, కుజాగ్రగురుడు గలడు. [illegible] ౧౨ సో. ప॥ కుజశుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. [illegible] శ. న కుజశుక్రయుతి. [illegible] ౭ శ. ప్ర॥ బ 3 సో. ప॥ పురోంగారకుడు, కుజాగ్రశుక్రుడును, (శుక్రాగ్రగురుడును) గలరు. (రవి కుజులకు రాహువ్యవహితి) బ 3 సో. ప్ర॥ పురోబుధుడు, బుధాగ్రకుజుడు, కుజాగ్రశుక్రుడును. (శుక్రాగ్రగురుడును) గలరు. బ [illegible] మం. ప్ర. ఉత్తరాభాద్రాంగారకుడు. బ ౧ సో. ప్ర॥ కుజశుక్రులొకరాశియందు గలరు. ఇవి ప్రతిబంధకములు. [illegible] ౭ శ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు (రాహువ్యవధానముగలదు) [illegible] ౭ శ. ప్ర॥ శుక్రాగ్ర [illegible]. బ ౧ [illegible]. మీనమున కుజుడు. బ ౫ బు. శని వక్రారంభము. ఇవి వర్షయోగములు. ఇందును వర్షములు తక్కువయైయుండును.

ధరలు:— వెండి బంగారములు, కొబ్బరి, అనటి, శర్కర, పట్టుపదార్థములు, పప్పుజాతులు ధరగలిగియుండును. ధాన్యములు సులభములగును.

ఫాల్గునమాసము:— మాసమంతటను పురోబుధుడు, బుధాగ్రకుజుడు, కుజాగ్రశుక్రుడును గలరు. [illegible] శ. ప॥ ఉత్తరాభాద్రలో కుజుడు. బ ౧ ఆ. ప॥ కుజశుక్రుల కొకరాశి. [illegible] ౧౨ బు. ప్ర॥ బ ౧౦ మం. ప॥ కుజబుధుల కొకరాశి. బ ౮ సో. ప్ర॥ బుధశనిగ్రహద్వయవక్రము. బ ౧౦ మం. ప్ర॥ కుజశుక్రుల కొక రాశి. ఇవి ప్రతిబంధకములు. మాసమంతటను శుక్రాగ్రగురుడు. [illegible] ౭ [illegible]. బుధోదయము. బ ౧౧ బు. బుధాస్తము. బ ౧ ఆ. ప్ర॥ గురుశుక్రుల కేకరాశియోగము. బ ౮ సో. ప్ర॥ బుధునకు వక్రగతి. శుక్రునకు ఋజుగతి. బ ౧౦ మం. న మేషరాశిలో కుజప్రవేశము గలిగినది. ఇవి వర్షయోగములు. మధ్యమధ్య స్వల్పవాయువులచే మేఘములు కొట్టివేయబడుచున్నను, అమాప్రాంతమున నచటచట వర్షపీడ గలుగునట్లు తోచుచున్నది.

ఫలలు:— ఇందు బంగారము దుర్లభమగును. కొబ్బరి అనటి శాకములు పట్టువస్తువులు శర్కర పప్పుపదార్థములు కొంచెము ధరగలిగియుండును.

N. B ఇందు పురోబుధుడు, పురోగురుడు ఇత్యాదియోగములందు ముందు వెనకలు రవినిబట్టి యని తెలియవలయును.

ఆయాకార్తెలందలి వాహనాదికము, వర్షవివరము

నెల	తేది	కార్తిక నక్షత్రం	తత్కాల నక్షత్రం	పుం స్త్రీ విచారం		మాసతిథి వారములు	వాహనము	వర్షవివరము
మార్చి	30	రేవతి	రోహిణి	పుం.	పుం	చైత్ర శు ౫ ఆ	వ్యాఘ్ర	ఒక్కొకచో వర్షము.
ఏప్రి	13	అశ్విని	అనూ	,,	న	,, బ ౩ ఆ	అశ్వ	ఒక్కొకచో సువృష్టి.
,,	26	భరణి	రోహిణి	,,	పుం	వైశాఖ శు ౨ శ	గజ	సువృష్టి తుల్యవృష్టి.
మే	10	కృత్తిక	అనూ	,,	న	,, బ ౧ శ	వరాహ	మంచివర్షములు.
,,	24	రోహిణి	రోహిణి	,,	పుం	జ్యేష్ఠ శు ౧ శ	సింహ	సువృష్టి.
జూన్	7	మృగశిర	అనూ	,,	న	,, శు ౧౪ శ	అశ్వ	మధ్యవృష్టి.
,,	21	ఆర్ద్ర	మృగశిర	స్త్రీ.	పుం.	,, బ ౧౪ శ	మేష	సువృష్టి.
జూలై	5	పునర్వసు	జ్యేష్ఠ	,,	న	ఆషాఢ శు ౧౩ శ	వరాహ	సువృష్టి తుల్యవృష్టి.
,,	19	పుష్య	మృగశిర	,,	పుం	,, బ ౧౩ శ	మహిష	ఒక్కొకచో సువృష్టి.
ఆగ	2	ఆశ్లేష	జ్యేష్ఠ	,,	న	శ్రావణ శు ౧౧ శ	అశ్వ	ఖండఖండముల సువృష్టి.
,,	16	మఘ	ఆర్ద్ర	,,	స్త్రీ	,, బ ౧౧ శ	వ్యాఘ్ర	ఖండవృష్టి.
,,	29	పుబ్బ	మూల	,,	పుం	భాద్రప శు ౯ సో	గర్దభ	మధ్యవృష్టి.
సెప్టెం	12	ఉత్తర	ఆర్ద్ర	,,	స్త్రీ	,, బ ౯ సో	గజ	ఖండములందు మధ్యవృష్టి.
,,	26	హస్త	మూల	,,	పుం	ఆశ్వ శు ౮ సో	మహిష	మధ్య మధ్య సవాతివర్షములు.
అక్టో	9	చిత్త	ఆర్ద్ర	,,	స్త్రీ	,, బ ౬ గు	సింహ	సవాతిమధ్యవృష్టి.
,,	23	స్వాతి	మూల	,,	పుం	కార్తి శు ౫ గు	సింహ	సవాతాల్పవృష్టి.
నవం	5	విశాఖ	మృగ	స్త్రీ.	పుం.	,, బ ౪ బు	వ్యాఘ్ర	,,
,,	18	అనూ	జ్యేష్ఠ	,,	న	మార్గ శు ౧ మం	వ్యాఘ్ర	సవాత ఖండవృష్టి.
డిశం	2	జ్యేష్ఠ	మృగశిర	,,	పుం	,, బ ౧ మం	వరాహ	ఖండమధ్యవృష్టి.

నందన॥ సం. (స్టాండర్డు టైము) ఉదయాస్త గం. 1952-53

నెల	తేదీ 1952 సం.	రాజమండ్రి ఉ.గ	రాజమండ్రి అ.గ	మదరాసు ఉ.గ	మదరాసు అ.గ	నెల	తేదీ 1951 సం.	రాజమండ్రి ఉ.గ	రాజమండ్రి అ.గ	మదరాసు ఉ.గ	మదరాసు అ.గ
మార్చి	26	6-4	6-13	6-10	6-19	అక్టో	1	5-55	5-51	6-0	5-58
ఏప్రిల్	1	5-59	6-14	6-6	6-19		11	5-56	5-43	6-0	5-51
	11	5-52	6-16	6-0	6-20		21	5-59	5-37	6-1	5-47
	21	5-45	6-18	5-55	,,	నవం	1	6-3	5-31	6-5	5-41
మే	1	5-39	6-21	5-49	6-23		11	6-7	5-27	6-8	5-38
	11	5-35	6-24	5-46	6-25		21	6-12	5-26	6-12	5-37
	21	5-32	6-27	5-44	6-27	డిశం	1	6-18	5-26	6-18	5-38
జూన్	1	5-30	6-31	5-42	6-31		11	6-24	5-28	6-23	5-41
	11	5-31	6-35	5-44	6-34		21	6-29	5-32	6-28	5-45
	21	5-32	6-37	5-45	6-36	1953 జన	1	6-34	5-39	6-33	5-52
జూలై	1	5-35	6-39	5-48	6-38		11	6-37	5-44	6-37	5-56
	11	5-38	6-39	5-50	6-39		21	6-38	5-51	6-38	6-8
	21	5-41	6-38	5-53	6-38	ఫిబ్ర	1	6-37	5-57	,,	6-8
ఆగష్టు	1	5-44	6-34	5-55	6-35		11	6-33	6-2	6-35	6-12
	11	5-47	6-30	5-57	6-32		21	6-28	6-5	6-30	6-15
	21	5-49	6-23	5-59	6-25	మార్చి	1	6-23	6-8	6-27	6-18
సెప్టెం	1	5-51	6-16	6-0	6-19		11	6-16	6-10	6-21	,,
	11	5-52	6-8	5-59	6-13		16	6-12	6-11	6-17	,,
	21	5-53	6-59	,,	6-5						

రాహు, గుళిక కాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము మొదలు	రాహుకాలము వరకు	గుళికకాలము మొదలు	గుళికకాలము వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	3
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

శుభకర్మలయందు మహాదోషములు

దుష్టతిథి వార నక్షత్ర యోగ కరణములు (విష్కంభం, అతిగం, శూల, గండ, వ్యాఘ్రజ, వ్యతీ, పరి, వైధృ, దుష్టయోగములు. విష్టి, శకుని, చతు, నాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సంక్రాంతి, అయనదినములు, పాపాక్రాంత పాపదృష్టలగ్నములు, అష్టమ కుజుడు, షష్ఠ శుక్రుడు, పాపగ్రహకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రలగ్నములకు అష్టమలగ్నము, షష్ఠాష్టద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేధక్రాంతిలు, గ్రహణనక్షత్రము, వర్జ్య దుర్ముహూర్తములు, తిథి నక్షత్ర లగ్న సంధులు, మహాపాతలు—ఇవి విడువదగినవి.

శుభ ముహూర్తములు

1952 సం॥ (చైత్రమాసము)

మార్చి 26 శు ౧ బు. పగలు రేవతిలో నవవస్త్రాభరణధారణాదులకు కర్కాటకం ౧౧-౩౮ ప గం 1-31—రాత్రి హలకర్మకు ధనుస్సు ౧౩-౩౩ రా గం 1-16—

27 శు ౨ గు. రాత్రి అశ్వి వివాహాదులకు వృశ్చికము [illegible] రా గం 10-0 (6 లో చం)—

30 శు ౫ ఆ. రోహి. అన్నప్రాశనోపనయన వివాహాదులు కర్మలకు వృషభము ౮-౩౮ ప గం 9-28 (లగ్న చం)—రాత్రి హలకర్మకు ధనుస్సు ౧౬-౫౬ రా గం 1-0 (6లో చం)

31-శు ౬ సో. రోహి అన్నప్రాశన హలకర్మలకు వృషభము ౮-౩౦ ప 9-24 (లగ్న చం)

ఏప్రి 2 శు ౮ బు. రాత్రి. పున. హలకర్మకు మకరము [illegible] రా గం 2-19 (6 లో చం. కు. దృ)-3 శు ౯ గు. రాత్రి. పుష్య. హలకర్మకు మకరం మతాం॥ [illegible] రా గం 2-15 (కు దృ) 4 శు ౯ శు. పుష్య. అన్నప్రాశనకు మిథునం ౧౫-౪ ప గం 11-59 (శే. దృ) 10 శు ౧౫ గు. చిత్త. అన్నప్రాశన హలకర్మలకు వృషభము ౭-౧౧ ప గం 8-45-రాత్రి హల కర్మకు మకరం మతాం॥ ౧౮-౪౮ రా గం 1-47 (స గ్రహ చంద్ర, కుజదృష్టులు.

ఏప్రి 11 బ ౧ శు. స్వాతి. అన్నప్రాశన హలకర్మలకు మిథునం ౧౪-౮ ప గం 11-31 (శే. దృ) రాత్రి హలకర్మకు మకరం ౧౮-౩౮ రా గం 1-43 (స గ్రహ చం. కు. దృ) 13 బ ౩ ఆ. రాత్రి. అనూరా. హలకర్మకు మకరం చోరపం॥ ౧౮-౧౬ రా గం 1-35 (కుజదృష్టి)—17 బ ౮ గు. పూ. ఉషా. హలకర్మాదులకు వృషభం ౬-౧౪ ప గం 8-18.

(వైశాఖమాసము)

ఏప్రి 26 శు ౨ శ. రోహిణి. హలకర్మకు మకరము ౧౫-౫౮ రా గం 12-42 (శు దృ) 28 శు ౪ సో. మృగ. అన్నప్రాశనహల కర్మలకు వృషభం మతాం॥ ౪-౪౧ ప 7-33 (లగ్న చం)-మిథునము రహితం ౧౧-౪౫ ప గం 10-23 (ల చం. శే. దృ)-29 శు ౫ మం. రాత్రి. పునర్వసు. హలకర్మకు మకరం ౧౫-౨౭ రా గం 12-31 (6 లో చం) (కు. దృ)

మే 1 శు ౭ గు. పుష్య. అన్నప్రాశన హలకర్మలకు వృషభం రాజ పం॥ ౪-౧౫ ప గం. 7-21 8 శు ౧౪ గు. చిత్త. అన్నప్రాశనకు వృషభం చోరపం॥ ౩-౧౬ ఉ గం 6-54 (6 లో సగ్రహచం)—10 బ ౧ శ అనూ. వివాహగర్భాధానాదులకు ధనుస్సు ౯-౪౮ రా గం 10-18) 12 లో చం 11 బ ౨ ఆ. అనూ. అన్నప్రాశనకు వృషభం మతాం॥ [illegible] ఉ. గం 6-43—అన్నప్రాశనోపనయన వివాహాదులకు మిథునం ౯-౫౫ ప గం 9-33 (6 లో చం. శని దృ. ఏకార్గలం)—రాత్రి జ్యేష్ఠ. ధనుస్సు రహితం ౯-౩౭ రా గం 10-15 క్షీణ చంద్రుడు—12 బ ౩ సో. జ్యేష్ఠ, పగలు. కర్ణవేధకు వృషభం ౨-౪౨ ఉ గం 6-39—మూలకు రాత్రివివాహమునకు ధనుస్సు ౯-౨౮ రా గం 10-11 (ల. చం)—18 బ ౧౦ ఆ. పూభా గర్భాధానమునకు ధనుస్సు బలి ౮-౨౨ రా గం 9-47

(జ్యేష్ఠమాసము)

మే 26 శు ౩ సో. పగ. క్రయవిక్రయాదుల కార్యాలలో మిథునం 8-౩౫ ప గం 8 38 (శే. దృ) 29 శు ౫ గు. పుష్య. అన్నప్రాశనహలకర్మలకు మిథునం ౭-౬ ప గం 8-20 (శే.దృ)-

జూన్ 2 శు ౯ సో. ఉ. ఫ అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం ౮-౫౦ ప గం 9-27 శు ౧౪ శ. అనూ. అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం చోర పం॥ ౮-౨ ప గం 8-43-11 బ ౪ బు. ఉషా. అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం మతాం॥ ౭-౨౪ ప గం 8-29-16 బ ౯ సో. రేవ. అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం మతాం॥ ౬-౩౪ ప 8-9

(ఆషాఢమాసము)

జూలై 2 శు ౯ బు. చిత్త అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం మతాం॥ ౩-౩౬ ఉ గం 7-5 (సగ్రహ చం)-9 బ ౨ బు శ్రవణం అన్నప్రాశనకు కర్కాటకం ౨-౩౩ ఉ గం 6-38.

(శ్రావణమాసము)

జూలై 27 శు ౫ ఆ. ఉఫ. అన్నప్రాశనాదులకు సింహం ౭-౧౮ ప 8-38 (సగ్రహచం)—31 శు ౯ గు. రాత్రి. అనూ. వివాహమునకుమిథునం ౧౪-౯ తె గం 4-12 (6 చం. శే. దృ)

ఆగ 9 బ ౪ శ. రాత్రి. రేవతి. వివాహాదులకు వృషభం రోగ పం. ౧౫-౩౯ రా గం 12-46—మిథునము రహితం [illegible] రా గం 3-36 (శే. దృ) —13 బ ౮ బు. రాత్రి. రోహి. వివాహాదులకు మిథునం. [illegible] రా గం 3-20 (12 లో చం) (శే దృ)—14 బ ౯ గు. రోహి. అన్నప్రాశన నవగృహారంభ ప్రవేశవివాహాదులకు సింహము ౪-౯ ఉ గం 7-28—రాత్రి వివాహగర్భాధానాదులకు కుంభము. [illegible] సా 7-50—రాత్రి. మృగ. వివాహాదులకు మిథునం మతాం॥ [illegible] రా గం 3-16 (12 లో చం. శే. దృ) 15 బ ౧౦ శు. మృగ. అన్నప్రాశన నవగృహారంభప్రవేశాదులకు సింహంమతాం॥ ౩-౫౮ ఉ గం 7-23)

(భాద్రపదమాసము)

సె 1 శు ౧౨ సో. ఉషా. అన్నప్రాశనకు తులమతాం॥ [illegible] ప గం 10-43

(ఆశ్వయుజమాసము)

సెప్టెం 21 శు ౨ ఆ. చిత్త. అన్నప్రాశనవివాహాదులకు తులచోర పం॥ ౮-౫౫ ప 9-23 (12 లో సగ్రహ చం)—రాత్రి వివాహాదులకు మిథునం మతాం॥ ౧౬-౫౮ రా గం 12-46—సింహమున్ను మతాం॥ [illegible] తె గం 4-32-22 శు ౩ సో. స్వాతి. అన్నప్రాశన వివాహాదులకు తుల ౮-౩౫ ప 9-19 (ల. చం)—26 శు ౭ [illegible]. మూలవివాహమునకు సింహము [illegible] తె గం 4-32 28 శు ౯ ఆ. ఉషా. నవవస్త్రాభరణ ధారణాదులకు తుల ౭-౩౪ ప గం 8-56—శు ౧౦ సో 29 నవవస్త్రాది ధారణమునకు ధనుస్సు ౧౮-౫ ప గం 1-8

అక్టో 4 బ ౧ శ. రేవతి. అన్నప్రాశనవివాహాదులకు వృశ్చికం ౮-౫౫ ప గం 9-29—రాత్రి అశ్విని. వివాహాదులకుసింహం ౨౫-౩౩ తె గం 4-2-7 బ ౪ మం. రోహిణి వివాహాదులకు సింహం ౨౫-౧౦ రా గం 3-51-8 బ ౫ బు. రోహిణి. అన్నప్రాశనాదులకు వృశ్చికం ౮-౧౩ ప గం 9-13 రాత్రి. మృగ. వివాహాదులకు సింహం ౨౫-౧ రా గం 3-46-9 బ ౬ గు. మృగ. అన్నప్రాశనవివాహాదులకు తుల ౫-౪౧ ప గం 8-12-11 బ ౮ శ. పుష్య. నవవధూప్రవేశమునకు సింహము. ౨౪-౩౮ రా గం 3-34 (12 చం) 12 బ ౯ ఆ. పుష్య. అన్నప్రాశనకు తుల ౫-౧౧ ప గం 8-1—వృశ్చికమున్ను మతాం॥ ౭-౩౩ ప గం 8-58

(కార్తికమాసము)

అక్టో 20 శు ౨ సో. స్వాతి. అన్నప్రాశనకు వృశ్చికం. ౬-౯ ప గం. 8-27 (12లో సగ్రహచం)

అక్టో 22 శు ౪ బు. జ్యేష్ఠ, నవవధూప్రవేశమునకు సింహం మతాం॥ ౨౩-౮ రా గం. 2-51 28 శు గు. మూల. వివాహమునకుసింహం

[illegible] రా గం 2-47 (పట్టాభిషేకం) 25 శు. ౭ శ. రాత్రి. ఉషా. వివాహాదులకు సింహం. ముహూర్తం [illegible] రా గం 2-38 (6 [illegible] రాజ్యాభిషేకం) 31 శు. [illegible] రాత్రి. స్వాతి. వివాహనవగృహారంభాదులకు సింహము [illegible] రా గం 2-15

నవం 4 బ [illegible] రాత్రి. [illegible] వివాహనవగృహారంభ [illegible] దులకు సింహం [illegible] రా గం 2-0 (దీక్షాంశ) 5 బ [illegible] [illegible] అన్నప్రాశననవగృహారంభప్రవేశాదులకు వృశ్చి కం [illegible] 7-23 6 బ [illegible] రాత్రి. ధన. నవగృహా రంభాదులకు సింహముహూర్తం [illegible] రా గం 1-52-7 బ [illegible] రాత్రి. ధన. నవగృహారంభాదులకు సింహం [illegible] రా గం 1-48 (12 చం) 8 బ ౭ శ. రాత్రి. పుష్య. నవ వధూప్రవేశమునకు సింహం [illegible] రా గం 1-41 (12 చం)

(కార్తీకమాసము)

నవం 19 [illegible] రాత్రి. మూల. వివాహములకు సింహం [illegible] రా గం 1-2-23 [illegible] రాత్రి [illegible] ఉత్తరమునకు [illegible] [illegible] 5-11 24 [illegible] సో. [illegible] అన్న ప్రాశనకు [illegible] ముహూర్తం [illegible] 9-20-27 [illegible] [illegible] రాత్రి రేవతి. నవవధూప్రవేశమునకు కన్యముహూర్తం [illegible] రా గం 2-5 — 28 [illegible] రాత్రి. అశ్విని. వివా హాదులకు సింహం [illegible] రా గం 12-26.

డిశం 1 [illegible] అన్నప్రాశన [illegible] వివాహాదులకు [illegible] 8-53 (6 చం) 2 బ [illegible] ము. రాత్రి మృగ. వివాహములకు కన్యముహూర్తం [illegible] రా గం 1-46 (పాపత్యక్తం) 4 [illegible] విద్యారంభాదు లకు [illegible] 8-42 — రాత్రి పున. నవవధూ ప్రవేశాదులకు కన్య [illegible] రా గం 1-39(పాపత్యక్త)—

డిశం 10 బ [illegible] బు. రాత్రి. ఉఫ. వివాహాదులకు కన్య [illegible] రా గం 1-15 (ల. చం)—11 బ [illegible] హస్త. అన్నప్రాశన వివాహాదులకు [illegible] 8-14—బ [illegible] రాత్రి వివాహాదులకు కన్య రోగపం॥ [illegible] రా గం 1-10

(పౌషమాసము)

డిశం 19 [illegible] ఉషా. అన్నప్రాశనకు కుంభం [illegible] 11-31 (12 చం) 25 [illegible] రేవతి. అన్నప్రాశనకు మీనం [illegible] 11-50 (ల. చం)

జనవ 1 [illegible] పున. అన్నప్రాశనకు మీనం [illegible] 11-23.

(మాఘమాసము)

జనవరి 21 [illegible] రాత్రి అశ్విని వివాహాదులకు వృశ్చికం రాజ [illegible] 2-19 (6 చం)—[illegible] 5-31-24 [illegible] రాత్రి. [illegible] నవగృహా రంభప్రవేశాదులకు వృశ్చికం ముహూర్తం [illegible] రా గం 2-7—వివాహాదులకు [illegible] 5-19(6 చం)

ఫిబ్ర 2 [illegible] గృహారంభాదులకు కుంభం [illegible] 8-35

[illegible] 8 [illegible] నవవధూప్రవేశాదులకు [illegible] 4-19 (12 చం)

(ఫాల్గుణమాసము)

ఫిబ్ర 21 [illegible] రాత్రి. మృగ. వివాహాదులకు ధనుస్సు చోరపం. [illegible] 2-29 (6 చం) 22 [illegible] అన్న ప్రాశనవివాహాదులకు వృషభం [illegible] 11-52 (ల. చం) [illegible] రాత్రి నవవధూప్రవేశాదులకు ధనుస్సు ముహూర్తం [illegible] 5-25

మార్చి 5 బ [illegible] రాత్రి. స్వాతి. వివాహములకు ధనుస్సు రోగ పం॥ [illegible] రా గం 2-41

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి

గడియలు 3¾. ఘంట ౧ నిమిషములు 30

పగటి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్వే	అమృ	రోగం	విషం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్వే	అమృ	రోగం	జ్వరం	ఉద్వే
౩	విషం	ఉద్వే	జ్వరం	లాభం	కలహం	కలహం	లాభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్వే	లాభం	లాభం	అమృ
౫	లాభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	ఉద్వే	లాభం	కలహం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్వే	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	ఉద్వే	విషం	లాభం

అధోముఖ నక్షత్రములు

భరణి, కృత్తిక, మఘ, విశాఖ, పూర్వాత్రయం, ఆశ్లేష, మూల—ఇవి వాపీ కూప తటాకాదులకు శుభములు.

రాత్రి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	లాభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	ఉద్వే	రోగం	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్వే	రోగం	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	రోగం	ఉద్వే	లాభం	ఉద్వే	లాభం	కలహం	ఉద్వే
౫	కలహం	రోగం	రోగం	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	ఉద్వే	విషం	ఉద్వే	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	జ్వరం	అమృ	లాభం

అ మృ తా ది యో గ ము లు

	అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పు	ఆశ్లే	మ	పుబ్బ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	ధ	శత	పూభా	ఉభా	రే
ఆది	సి	ప్ర	అసి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	అ	అసి	సి	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	అ	అ	మ	సి	సి	అ	అ
సోమ	సి	సి	మ	అ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	ప్ర	అఅ	మ	సి	సి	సి	ఉ	మ	అ	సి	సి	మ	సి	సి
మంగళ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	సి	సి	అ	సి	సి	సి	మ	అసి	ఉ	అ	సి	ప్రఅ	అ	సి	మ	మ	అ	సి
బుధ	మ	సి	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	అ	మ	సి	సి	సి	అసి	సి	మ	అ	అ	సి	ప్రఅ	సి	అ	సి	ఉ
గురు	అ	సి	మ	ఉ	మ	మ	అ	అసి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	అ	సి	సి	ప్ర	అసి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	సి	సి
శుక్ర	అ	సి	సి	మ	సి	మ	సి	సి	మ	మ	సి	సి	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	ప్ర	అసి	మ	సి	సి	సి	సి	ఉ
శని	సి	సి	అ	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	మ	మ	ప్రఅ

అ=అమృతయోగము, సి=సిద్ధయోగము, అసి=అమృతసిద్ధయోగము, ఉ=ఉత్పాతయోగము, మ=మరణయోగము, ప్రఅ=ప్రబలారిష్టయోగము

ఆనందాది యోగములు

ఆ	సో	మం	బు	గు	శు	శ	
అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనంద యోగము ౧౫ దినములలో కార్యసిద్ధి
భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	కాలదండ యో. ౨౭ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశకునం
కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	ధూమ్రము యో. ౧౫ ది. వరకు పనికాదు సొమ్ము నష్టం
రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	ధాత్రీ యో. ౧౫ ది. లో కార్యమునను నిశ్చయం పలుకవలెను
మృ	ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్య యో. ౧౬ ది. లో కార్యమునను. సర్వసౌఖ్యము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ధ్వాంక్ష యోగము కార్యహాని దుఃఖప్రాప్తి
పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	ధ్వజ యోగము ౨౭ ది. లో కార్యసిద్ధి [illegible]
పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్స యోగము లాభము
ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్ర యో. కార్యనాశనం [illegible] కనిపించును
మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	ముద్గర యోగము కలహము దుష్టశకునము
పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	ఛత్ర యో. ౨౭ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్ర యో. ౨౭ ది. లో తీర్థదర్శనము పవిత్రలాభము
హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	మానస యోగము కార్యలాభము
చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మ యోగము ౧౫ దినములలో ఐశ్వర్యప్రదము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	లంబ యోగము కార్యవిలంబము అపకీర్తికరము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ	ఉత్పాత యోగము ప్రియనాశనం భయానకం
అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యు యోగము హాని స్వప్నదర్శనము
జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	కాణ యోగము అవమానము వృక్ష బ్రాహ్మణదర్శనము
మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	సిద్ధి యో. ౧౫ ది. లో. పని యగును సువాసినీ దర్శనము
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	శుభ యోగము ౧౫ దినములలో పనియగును
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృత యోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	ముసల యోగము దుఃఖము
శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	గదా యోగము [illegible] కలుగును
ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	మాతంగ యోగము ద్రవ్యలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షస యోగము [illegible] మిత్రకలహము
పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	అ	చర యోగము కార్యక్షేమము
ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిర యోగము [illegible] క్రమము కత్తి కనిపించును
రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	వర్ధమాన యోగము వివాహదర్శనము ఉత్తమము

వివాహమునకు ముందు చూడవలసిన పొంతనములు

౧ నాడీకూటము

ఏకనాడీనక్షత్రములు:— జ్యేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, శత, పూభా, అశ్విని.

మధ్యనాడీ నక్షత్రములు— పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠా, పూషా, ఉ-భా.

అంత్యనాడీ నక్షత్రములు

స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్లే, ఉషా, విశా, రోహి, మఖ, శ్రవ, రేవతి— ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకే నాడియందున్నచో అనిష్టము గలుగు. భిన్న నాడీగత నక్షత్రము లైనచో శ్రేష్ఠప్రదములు

౨. గణకూటము

దేవగణ నక్షత్రములు:— అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.

రాక్షసగణ నక్షత్రములు

మఖ, ఆశ్లే, ధని జ్యేష్ఠ, మూల. శత, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.

మనుష్యగణ నక్షత్రములు

పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా, పూభా, ఉభా. రోహి, భర, ఆర్ద్ర

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములందు నుండునపుడు ఇచ్చెడి గోచారఫలములు

	రవి	చంద్రుడు	కుజుడు	బుధుడు	గురుడు	శుక్రుడు	శని	రాహువు	కేతువు
౧	స్థానచలనం	సౌజన్యం	ఖేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	ఆరోగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపద	లాభము	లాభము	వ్యయము	ఆపద	సౌఖ్యము	సంపద	సుఖం	సుఖం
౪	మానభంగం	రోగము	శత్రుపీడ	శత్రుభయము	నాశనము	సుఖము	కుక్షిరోగము	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యనాశనం	శత్రుభయం	దారిద్ర్యం	సంపద	పుత్రలాభం	పీడ	ధనవ్యయం	ధనవ్యయ
౬	శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్లేశము	మానహాని	ఐశ్వర్యము	సుఖము	సుఖము
౭	దేహపీడ	లాభము	కలహము	వ్యసనము	ఆరోగ్యము	క్లేశము	రాజదండన	భయము	భయము
౮	వ్యాధి	వ్యయము	భయము	సంతోషము	హాని	భయము	దుఃఖము	మృత్యువు	హాని
౯	భయము	వ్యాకులతి	వ్యయము	దుఃఖము	ధనప్రాప్తి	ధనలాభం	వ్యాధి	సంతాపం	కలహము
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	లాభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	కలహ
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషము	సౌఖ్యము	లాభము	లాభము	ధనలాభం
౧౨	వ్యయము	దుఃఖము	వ్యాధి	వ్యయము	పీడ	లాభం	క్లేశం	హాని	హాని

కుజాదిగ్రహసంచారములు

చైత్రమాసః

కుజచారః—ఏప్రి 12 బ [illegible] శ. విశా ౧వక్రి కుజః౬-౩ 23 బ ౧౪ బు స్వా ౪ వక్రి ౫౨-౧౧.

బుధచారః—మార్చి 26 [illegible] ౧ బు బుధ వక్రారంభః ౩౩-౧౦ వక్రారంభే బుధః [illegible] ౧౧-౭౭-౧౪-౭౬ 28 [illegible] పశ్చాదస్తమితః ౪౮-౧౬ 29 [illegible] ౪ శ. రేవ ౩ వక్రి బు ౩౫-౩౬ ఏ 4 [illegible] రేవ౨వక్రి [illegible] ౧౩-౦ 8 [illegible] ౧౩ మం. రేవ ౧వక్రి [illegible] ౨౮-౨౩ 12 బ [illegible] ప్రాగుదితః [illegible] ౩౦ 13 బ ౩ ఆ. ఉభా౪ వక్రి బు౪౯-౫౨ 19 బ ౧౦ శ. బుధవక్రత్యాగః వక్రత్యాగే బుధః [illegible] ౧౧-౧౫-౨౯-౩౩ 24 బ 30 [illegible] ౧ బుధాస్తంగతః [illegible] ౫౫.

గురుచారః—మార్చి 31 [illegible] ౬ సో అశ్వి ౧ మేషమిత్ర స్థో గురుః [illegible] ౧౨ ఏప్రి 4 [illegible] పశ్చాదస్తమితో గురుః ౨౫-౦ 14 బ [illegible] సో. అశ్వి [illegible] గురుః [illegible] ౫౧.

శుక్రచారః—మార్చి 27 [illegible] పూభా ౧ [illegible] ౧౬-౧౮ 29 [illegible] ౪ శ. పూభా [illegible] ౫౯-౪౭ ఏప్రి 1 [illegible] మం పూభా ౩ [illegible] ౪౧-౨౭ 4 [illegible] పూభా ౪ మీనే ఉచ్చ శుక్రః ౨౪-౯ 7 [illegible] ౧౨ సో. ఉభా ౧ శుక్రః ౬-౪౯ 9 శ ౧౪ బు ఉభా ౨ శుక్రః ౪౯-౩౮ 12 బ [illegible] శ. ఉభా [illegible] శుక్రః [illegible] ౧౪ 15 బ ౫ మం. ఉభా ౪ శుక్రః ౧౫-౦ 17 బ [illegible] రేవ ౧ శుక్రః ౫౭-౪౨ 20 బ ౧౧ ఆ. రేవ ౨ శుక్రః ౪౦-౩౦ 23 బ ౧౪ బు. రేవ ౩ శుక్రః ౨౩-౧౭.

శనిచారః—హస్త ౩ [illegible] వక్రి శనిః.

రాహు—కేతూ

[illegible] ౪ రాహుః మఘా ౨ కేతుః.

వ్రతవిశేషములు

మార్చి 26 [illegible] ౧ బు. సంవత్సరాదిః తైలాభ్యంగః నింబకుసుమభక్షణం. వాసంతనవరాత్రి ప్రారంభః ప్రపాదానం 27 [illegible] ఉమా శివాగ్ని పూజా 28 [illegible] ఉత్తమమన్వాదిః. సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం. సౌభాగ్యశయనవ్రతం. రసగౌరీవ్రతం. శివడోలోత్సవః. 29 [illegible] ౪ శ. గణేశపూజా ౩౦ [illegible] ౫ ఆ. నాగపూజా శ్వేతవరాహకల్పః శ్రీపంచమీ. 31 [illegible] ౬ సో. గంగాపుష్కర ప్ర॥

ఏప్రి 1 [illegible] మం. సూర్యపూజా 2 [illegible] భవానీయాత్రా. అశోకరుద్రపూజా అశోక కలికాప్రాశనం—3 [illegible] శ్రీరామనవమి. 4 [illegible] (సౌరమాన [illegible] ౧౦మి) [illegible] ధర్మరాజదశమి. 6 [illegible] ౧౧ ఆ. త్రిమతి ౧౧ శ్రీకృష్ణ డోలోత్సవః. రుక్మిణీపూజా. 7 [illegible] ౧౨ సో. వామన ౧౨ శ. అనంగపూజా—8 [illegible] ౧౩ మం. శైవ ౧౪ [illegible] దమనేన శివపూజా—9 [illegible] ౧౪ బు. కర్దమక్రీడా 10 [illegible] ౧౫ గు. గురు ౧౫ [illegible] చాక్షుషమన్వాదిః. చిత్రవస్త్రదానం దమనేనేంద్రాది సర్వదేవపూజా. మహాచైత్రీ త్య్యలభ్య యోగః 13 బ ౩ ఆ. పాతార్క యోగః 15 బ ౫ మం. మత్స్యజయంతీ 17 బ [illegible] గు. శైవనక్తం 20 బ ౧౧ ఆ. మతత్రయ ౧౧ శీ 22 బ ౧౩ మం. శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః. వరాహజయంతీ—23 బ ౧౪ బు. శివసన్నిధి స్నానం. కూర్మకల్పః.

ఈకాల దుర్ముహూర్తములు ఆది దు ౨౬-౪౨ త్యా ౨-౩ సోమ దు ౧౬-౨౮ ఘ. దు ౨౨-౩౮ మంగ దు ౬-౧౧ త్యా ౨-౪ రా దు ౧౧-౩౮ త్యా ౧-౫౬ బుధ దు ౧౪-౨౬ గురు దు ౧౦-౧౯ ఘ దు [illegible] ౪౩ శుక్ర దు ౬-౧౨ ఘ దు ౧౬-౩౨ శని ౦-౧ త్యా ౪-౮.

(వైశాఖమాసము)

కుజచారః—మే 3 [illegible] శ. స్వాతి ౪ వక్రి కుజః ౩-౨౧ మే 12 బ ౩ సో స్వాతి ౨ యేవక్రి కుజః ౨౫-౩౬ మే 28 బ 30 మా [illegible] స్వా ౧ వక్రి కుజః ౫౧-౩౩.

బుధచారః—ఏప్రి 29 [illegible] ౫ మం. రేవ ౨ బుధః ౫౬-౪౮ మే 3 [illegible] రేవ ౩ [illegible] ౩౭-౩౩ మే 6 [illegible] ౧౨ మం. రేవ ౪ బుధః ౪౩-౫౫—మే 9 [illegible] ౧౫ [illegible] అశ్వి ౧ మేషే సమస్థో బుధః ౩౩-౨౮—మే 12 బ [illegible] సో. అశ్వి ౨ యే బుధః ౬-౪౫—మే 14 బ ౫ బు. అశ్వి ౩ బుధః ౫౯-౫౭ మే 16 బ ౭ శ. అశ్వి ౪ బుధః ౪౮-—మే 18 [illegible] ౧౦ ఆ. భర ౧ బుధః ౫౧-౩౭—మే 20 బ ౧౨ మం. భర [illegible] బుధః ౫౩-౧౦ మే 22 బ ౧౪ గు. భర ౩ బుధః [illegible]

గురుచారః—ఏప్రి 28 [illegible] సో. అశ్వి [illegible] గురుః ౧౪ [illegible] మే 4 [illegible] ౧౧ ఆ. ప్రాగుదితో గురుః [illegible] మే 12 బ ౩ సో. అశ్వి ౪ గురుః [illegible]

శుక్రచారః—ఏప్రి 26 [illegible] శ. రేవ ౪ శుక్రః [illegible] ఏప్రి 28 [illegible] అశ్వి ౧ మేషే సమశుక్రః [illegible] మే 1 [illegible] గు. అశ్వి ౨ శుక్రః [illegible] మే 4 [illegible] ౧౦ ఆ. అశ్వి ౩ శుక్రః ౧౪-[illegible] మే 6 [illegible] ౧౨ మం. అశ్వి ౪ శుక్రః ౫౬-౫౩—మే 9 [illegible] ౧౫ శ. భర ౧ శుక్రః [illegible] మే 12 బ ౩ సో. భర ౨ శుక్రః [illegible] మే 15 బ ౬ గు. భర ౩ శుక్రః ౫-౧౭—మే 17 బ [illegible] శ. భర ౪ శుక్రః ౪౮-౧—మే 20 బ ౧౨ మం. కృత్తి ౧ శుక్రః ౩౦-౫౪—మే 23 బ ౩౦ [illegible] ప్రాగస్తమితి శుక్రః ౬-౪౬—మే 23 కృత్తి ౨ వృషే స్వక్షేత్ర శుక్రః ౧౪ ౧౩.

శనిచారః—ఏప్రి 25 [illegible] ౧ [illegible] హస్త ౨ వక్రి శనిః ౪౪-౨౩.

రాహుకేతూ

మే 10 బ షా శ ధని ౩ రాహుః మఘా ౧ కేతుః. ౪౮-౩౪.

వ్రతవిశేషములు

ఏప్రి 25 శు పాదు ధర్మఘటాదిదానం ఏ 27 [illegible] తిది ఆ. అక్షయ [illegible] దక్షిణ వ్యజన ఛత్రి పాదుకోపానహదానాని. ఉదకుంభదానం గౌరీపూజా లక్ష్మీనారాయణ పూజా చ. త్రేతాయుగాదిః. త్రిలోచనయాత్రా. సింహాచలే చందనోత్సవః.—ఏ29 [illegible] ౫ మం శ్రీమజ్జగద్గురు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యాణామవతారః. మే 1 సప్త గు. గంగోత్పత్తిః. శ్రీవిద్యారణ్య జ॥ మే 2 శు అష్ట [illegible] అపరాజితాదేవీపూజా. 3 [illegible] శ. చండికాదేవీపూజా శ్రీవైష్ణవ శ్రీరామ జ॥ 6 [illegible] ౧౨ మం. పరశురామ ౧౨ శ. 8 [illegible] ౧౪ గు. స్వార్తమాస్య శ్రీనృసింహజయంతీ. 9 [illegible] ౧౫ శు. దధ్యన్న వ్యజన ఛత్రిపాదుకోపానహదానాని కృష్ణాజినదానం. ఉదకుంభదానం. సంపద్గౌరీవ్రతం. 10 బ ౧ శ. మృణ్మయ శిలాగృహాకర్మాణి వర్జ్యాని. 12 బ 3 సో. పార్థివకల్పః. 16 బ ౭ శు. శైవనక్తం. 17 బ ౮ శ. చండికాదేవీపూజా. 22 బ ౧౪ గు. శైవనక్తం. మాసశివరాత్రిః.

చైత్రం

మి	వృ	మే	మీ
			ర బు గు
	వి|ప్రి 13 బ 3 ఆ		రా శు
కే	మేషేర్కః		
శ	కు		

వైశాఖం

మి	వృ	మే	మీ
		ర గు	బు శు
	బ ౫ బు.		రా
కే	వృషభేర్కః		
శ	కు		

ఈనెల వారదుర్ముహూర్తములు

ఆ. దు ౨౬-౩౫ త్యా ౨-౬ సో. దు ౧౬-౦ పు దు ౨౩-౨౨ మం. దు ౬-౨౩ త్యా ౨-౯ రా దు ౧౧-౧౫ త్యా ౧-౫౭ బు. దు ౧౮-౫౮ త్యా ౨-౯ గు. దు ౧౦-౩౯ పు దు ౨౩-౬౬ శుక్ర దు ౬-౨౮ పుదు ౧౬-౩ శని. దు ౦-౧ త్యా ౪-౧౫.

(జ్యేష్ఠమాసము)

కుజచారః—జూన్ 10 బ 3 మం కుజవక్రత్యాగః ౬-౪౫ వక్రత్యాగే రాశ్యాదికుజః—రా ౬ భా ౬ లి ౫౯ విలి ౨౪ లు.

బుధచారః—మే 24 శ ౧ శ. భర ౪ బుధః ౪౧-౬౨ మే 26 శు 3 సో. కృత్తి ౧ బుధః ౧౯-౬. మే 27 శు ౪ మం. ప్రాగస్తమితః ౫౧-౪౫ మే 28 శు ౪ బు. కృ ౨ వృషే బుధః౧౩-౩౬ మే 29 శు ౫ గు. కృత్తి 3 బుధః ౫౪-౫౪ మే 31 శు ౬ శ. కృత్తి ౪ బుధః. ౩౩-౩౨ జూన్ 2 శు ౯ సో. రో ౧ బుధః ౯-౧౫ జూన్ 3 శు ౧౦ మం. రోహి ౨ బుధః ౪౩-౬౯ జూన్ 5 శు ౧౨ గు. రోహి 3 బుధః ౧౬-౫౧ జూన్ 6 శు ౧౩ శు. రోహి ౪ బుధః ౪౯-౧౯ జూన్ 8 శు ౧౫ ఆ. మృగ ౧ బుధః ౧౯-౨౯ జూన్ 9 బ ౧ సో. మృగ ౨ బుధః ౫౦-౩౯ జూన్ 11 బ ౪ బు. మృగ 3 మిథునే ౨౧-౪౫ జూన్ 12 బ ౫ గు. మృగ ౪ బుధః ౫౩-౧౦ జూన్ 14 బ ౬ శ. ఆర్ద్ర ౧ బుధః ౨౬-౧౪ జూన్ 16 బ ౯ సో. ఆర్ద్ర ౨ బుధః ౧-౧౦ జూన్ 17 బ ౧౦ మం. ఆర్ద్ర 3 బుధః ౩౬-౪౬ జూన్ 19 బ ౧౨ గు. ఆర్ద్ర ౪ బుధః ౧౫-౩౩ జూన్ 20 బ ౧౩ శు. పున ౧ బుధః ౫౬-౫౦ జూన్ 21 బ ౧౪ శ. పశ్చాదుదితః ౧౬-౧౬ జూన్ 22 బ ౩౦ ఆ. పున౨బుధః౪౧-౯

గురుచారః—మే 26 శు 3 సో. భర ౧ గురుః ౫౨-౧౬ జూన్ 11 బ ౪ బు. భర ౨ గురుః ౧౧-౦.

శుక్రచారః—మే 25 శు ౨ ఆ. కృత్తి 3 శుక్రః ౫౬-౩౨ మే 28 శు ౪ బు. కృత్తి ౪ శుక్రః ౪౦-౫౩ మే 31 శు ౬ శ రోహి ౧ శుక్రః ౨౩-౪౪. జూన్ 3 శు ౧౦ మం. రోహి ౨ శుక్రః ౬-౩౯ జూన్ 5 శు౧౨ గు. రోహి 3 శుక్రః ౪౯-౧౯ జూన్ 8 శు ౧౫ ఆ. రోహి ౪ శుక్రః ౩౧-౪౯ జూన్ 11 బ ౪ బు. మృగ ౧ శుక్రః ౧౫-౯ జూన్ 13 బ ౬ శు. మృగ ౨ శుక్రః ౫౬-౨౧ జూన్ 16 బ ౯ సో. మృగ 3 మిథునే శుక్రః ౪౦-౨౬ జూన్ 19 బ ౧౨ గు మృగ ౪ శుక్రః ౨౩ ౧౫ జూన్ 22 బ ౩౦ ఆ. ఆర్ద్ర ౧ శుక్రః ౬-౩.

శనిచారః—జూన్ 11 బ ౪ బు. శని వక్రత్యాగః ౧-౯ త్యాగకాలే రాశ్యాది శనిః రా ౫-౧౫-౧-౫౦.

ఈ నెలలో రాహు కేతువులు. ధని 3 రాహుః. మఘా౧కేతుః.

వ్రత విశేషములు

మే 25 శు ౨ ఆ. సోపపదం. 26 శు 3 సో. రంభావ్రతం. 27 శు ౪ మం. ఉమాపూజా. (సాయంత్రం ౨. ౧౪ వరకున్నూ దృగ్గణితంలో ౫-౧౯ వరకున్నూ "మహాచతుర్థి"అలభ్యయోగం॥) 29 శు ౫ గు. వింధ్యవాసినీ దేవీపూజా. జూన్ 1 శు ౯ ఆ. శుక్లాదేవీ పూజా బ్రహ్మాణీ దేవీపూజా. 2 శు ౯ సో అగస్త్యాస్తమయః. 3 శు ౧౦ మం. దశపాపహర ౧౦ మీ. సేతుబంధన రామేశ్వర ప్రతిష్ఠ. 5 శు ౧౨ గు. రామలక్ష్మణ ౧౨ శి. శ్రీమజ్జగద్గురు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యాణాం కైలాసగమనం. 6 శు ౧౩ శు. శ్రీజగద్గురు శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి వారాధనం. 7 శు ౧౪ శ. సావిత్రీవ్రతం. 8 శు ౧౫ ఆ. తిలపాత్రాది దానం. 9 బ ౧ సో. వృషభపూజ. మూలప్రవాహః. జూన్ 14 బ ౬ శ. నైవనక్తం. 15 బ ౯ ఆ. త్రిలోచనపూజ. 20 బ ౧౩ శు. శివనక్తం మాసశివరాత్రిః. 21 బ ౧౪ శ. వటసావిత్రీవ్రతం. దక్షిణాయనపుణ్యకాలః (ఆర్ద్ర) నక్షత్రంతో అమావాస్యకలిసిన ఘటికలలో "వ్యతీపాత" అలభ్యయోగ. పుణ్యకాలం)

ఈనెలలో వారదుర్ముహూర్తములు

ఆ. దు ౨౯-౧౬ త్యా ౨-౧౧ సో. దు ౧౬-౨౪ పు దు ౨౩-౫౬ మం. దు ౬-౩౨ రా దు ౧౦-౫౬ త్యా ౧-౪౯ బు. దు ౧౫-౧౫ గు. దు ౧౦-౫౨ పు దు ౨౩-౫౪ శు. దు ౬-౩౧ పు దు ౧౬-౨౪ శ. దు ౦-౧ త్యా ౪-౨౧.

(ఆషాఢమాసము)

కుజచారః—జూన్ 28 శు ౬ శ. స్వాతి ౨ బుధః కుజః ౧౦-౨. జూలై 10 బ ౩ గు స్వాతి 3 కుజః ౯-౩౧ జూలై 19 బ ౧౩ శ స్వాతి ౪ కుజః ౧౫-౯.

బుధచారః—జూన్ 24 శు ౨ మం. పున 3 బుధః ౨౯-౬ జూన్ 26 శు ౪ గు. పున ౪ కర్కాటే బుధః ౨౧-౧౯ జూన్ 28 శు ౬ శ పుష్య ౧ బుధః ౧౯-౦-30 శు ౬ సో. పుష్య ౨ బుధః ౨౦-౦ జూలై 2 శు ౯ బు. పుష్య 3 బుధః ౯-౧౪ జూలై 4 శు ౧౨ శు. పుష్య ౪. బుధః ౪౩-౨౪ జూలై 7 బ ౧౫ సో. ఆశ్లే ౧ బుధః ౬-౪౨ జూలై 9 బ ౨ బు. ఆశ్లే ౨ బుధః౪౨-౯౪ జూలై 12 బ ౬ శ. ఆశ్లే 3 బుధః ౩౩-౦ జూలై 15 బ ౯ మం. ఆశ్లేష ౪ బుధః ౪౩-౨ జూలై 19 బ ౧౩ శ. మఘ ౧ సిం హే బుధః౪౧-౧౦.

గురుచారః—జూన్ 26 శు ౪ గు. భర 3 గురుః౫౯-౩౫ జూలై 17 బ ౧౧ గు. భర ౪ గురుః ౩౪-౧౪.

శుక్రచారః—జూన్ 24 శు ౨ మం. ఆర్ద్ర ౨ శుక్రః ౪౯-౫౦ జూన్ 27 శు ౫ శు. ఆర్ద్ర 3 శుక్రః ౩౧-౩౫ జూన్ 30 శు ౬ సో. ఆర్ద్ర ౪ శుక్రః ౧౪-౨౦.

జూలై 2 శు ౯ బు. పున ౧ శుక్రః ౫౬-౪ జూలై 5 శు ౧౩ శ. పున ౨ శుక్రః ౩౯-౪౫ జూలై 8 బ ౧ మం. పున 3 శుక్రః ౨౨-౨౦ జూలై 11బ౫ శు. పున ౪ కర్కాటే శుక్రః ౪-౫౩ జూలై 13 బ ౬ ఆ. పుష్య ౧ శుక్రః ౪౬-౨౧ జూలై 16 బ ౧౦ బు. పుష్య ౨ శుక్రః ౨౯-౪౬ జూలై 19 బ ౧౩ శ. పుష్య 3 శుక్రః ౧౨-౧౨ జూలై 21 బ ౩౦ సో. పుష్య ౪ శుక్రః ౫౪-౩౯.

శనిచారః—ఈనెలలో. హస్త ౨ యు శనిః—

రాహుకేతుచారౌ—జూలై 12 బ ౬శ. ధని ౨ మకరే రాహుః. ఆశ్లే ౪ కర్కాటే కేతుః. ౪౨-౨౯.

వ్రత విశేషములు

జూన్ 24 శు ౨ మం. జగన్నాథస్వామినాం రథోత్సవః 29 శు ౭ ఆ. వివస్వత్సప్తమీ. 30 శు ౮ సో. మహిషాసురమర్దనీ దేవీపూజ.

జూలై 1 శు ౮ మం. ఐంద్రీదేవీపూజ. 2 శు ౯ బు. మహాలక్ష్మీవ్రతారంభః. శాక వ్రతారంభః. జూలై 3 శు ౧౦. గు. శయన ౧౧ శ గోపద్మవ్రతారంభః. 4 శు ౧౨ శు, వాసుదేవ ౧౨ శ. ప్రస్వాపనమహోత్సవః చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః 5 శు ౧౩ శ. శ్రీరంగక్షేత్రే జ్యేష్ఠాభిషేకః. 7 శు ౧౫ సో. శివశయనం. కోకిలావ్రతం అన్నపానాదిదానం 9 బ ౨ బు. చాతుర్మాస్య ౨ యా 14 బ ౮ సో. శైవనక్తం. 15 బ ౯ మం. ఐంద్రీదేవీపూజ 20 బ ౧౪ ఆ. శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః 21బ ౩౦ సో. అమాసోమవారవ్రతం.

జ్యేష్ఠం

	ర శు	గు బు	
	బ ౭ శ జూన్ 14 మిథునేర్కః		రా
కే			
శ	కు		

ఆషాఢం

ర బు శు		గు	
	జూలై 15 బ ౯ మం. కర్కాటేర్కః		రా
కే			
శ	కు		

ఈ నెలలో వారదుర్ముహూర్తములు

ఆ. దు ౨౮-౧౬ త్యా ౨-౧౦ సో. దు ౧౭-౨౩ పు దు ౨౩-౫౪ మం దు ౬-౩౧ రా దు ౧౦-౫౮ త్యా ౧-౫౦ బు. దు ౧౫-౧౨ గు. దు ౧౦-౫౧ పు దు ౨౩-౫౩ శుక్ర దు ౬-౩౧ పుదు ౧౭-౨౨ శ. దు ౦-౧త్యా ౪-౨౦.

(శ్రావణమాసము)

కుజచారః—జూలై 27 శు ౫ ఆ విశా ౧ కుజః ౪-౨౭ ఆగ 3 శు ౧౨ ఆ విశా ౨ కుజః ౧౦-౨౪ ఆగ 9 బ ౪ శ. విశా 3 కుజః ౪౨-౩౭ ఆగ 15 బ ౧౦ శు. విశా ౪ వృశ్చికే కుజః౫౩-౨౩.

బుధచారః—జూలై 25 శు ౩ శు. మఘ ౨ బుధః ౫౯-౨౭ జూలై 29 శు ౭ మం. బుధ వక్రారంభః ౪౮-౧౫ వక్రారంభే రాశ్యాది బుధః ౪-౩-౫౮-౫౦ ఆగ 2 శు ౧౧ శ. మఘ౧వక్రీబుధః ౪౪-౩౦ 5 శు ౧౫ మం. పశ్చాదస్తమితః ౩౯-౩౧ 8 బ ౩ శు. ఆశ్లే ౪ కర్కాటే వక్రీ బుధః ౪౩-౧౯ 12 బ ౭ మం. ఆశ్లే 3 వక్రీ బుధః ౪౮-౫౦ 17 బ ౨ ఆ. ఆశ్లే ౨ వక్రీ బుధః ౩౬-౧౩ 20 బ ౩౦ బు. ప్రాగుదితః ౨౦-౪౨.

గురుచారః—ఆగ 14 బ ౯ గు. కృత్తి౧గురుః ౩౨-౩౧

శుక్రచారః—జూలై 22 శు ౧ మం. పశ్చాదుదితశ్శుక్రః ౨౬-౫౭ జూలై 24 శు ౨ గు. ఆశ్లే ౧ శుక్రః ౩౭-౫౧ జూలై 27 శు ౫ ఆ. ఆశ్లే ౨ శుక్రః ౧౯-౪౮ జూలై 30 శు ౮ బు. ఆశ్లే 3 శుక్రః ౧-౪౮ ఆగ 1 శు ౧౦ శు ఆశ్లే ౪ శుక్రః ౪౪-౭ ఆగ 4 శు ౧౩ సో. మఘ ౧ సింహేశుక్రః ౨౬-౨౯ ఆగ 7 బ ౨ గు. మఘ ౨ శుక్రః ౮-౪౪ 9 బ ౪ శ. మఘ 3 శుక్రః ౫౧-౦ 12 బ ౭ మం మఘ ౪ శుక్రః ౩౩-౧౯ 15 బ ౧౦ శు. పూఫ ౧ శుక్రః ౧౫-౨౪ 17 బ ౧౨ ఆ. పూఫ ౨ శుక్రః ౫౭-౨౮ 20 బ 30 బు. పూఫ 3 శుక్రః ౩౯-౩౩.

శనిచారః—జూలై 25 శు 3 శు. హస్త 3 బుజాశ్శనిః ౨౪-౪౮.

రాహుకేతూ—శని ౨ రాహుః ఆశ్లే ౪ కేతుః.

వ్రత విశేషములు

జూలై 25 శు 3 శు. మధుశ్రవావ్రతం. దూర్వాగణపతివ్రతం. 26 శు ౪ శ. నాగ ౪ర్థీ 28 శు ౬ సో. సూర్యపూజా. 30 శు ౮ బు. (సౌరంలో కౌమారీ దేవీపూజ) 31 శు ౯ గు. కౌమారీదేవీపూజ.

ఆగ 1 శు ౧౦ శు. దధివ్రతారంభః. వేదవ్రతారంభః. వరలక్ష్మీవ్రతం. 3 శు ౧౨ ఆ. దామోదర ౧౨ శి. విష్ణుపవిత్రారోపణం ఆగ 5 శు ౧౫ మం. హయగ్రీవోత్పత్తిః. దేవీ పవిత్రార్చనం. చంద్రగ్రహణం కించి దధికార్ధగ్రాసః రాహుగ్రస్తః కృష్ణవర్ణః సూర్యాస్తాదిస్పర్శకాలః ౧౩-౫౦ (12-4) మధ్యకాలః ౧౬-౫౬ (1-18) శుద్ధమోక్షకాలః ౨౦-౩ (2-33) ఆద్యంతపుణ్యకాలః ౬-౧౩ (2-29) దక్షిణగోలః సవ్యగ్రహణం ఈశాన్యోత్తరమధ్యే స్పర్శః వాయవ్యదిక్రోమోక్షః. ఆగ 7 బ ౨ గు. బృహత్తల్ప ౨ యా. అశూన్యశయనవ్రతం. 8. బ ౩ శు. సంకష్ట ౪ర్థీ 12 బ ౭ మం. శైవనక్తం. స్మార్తమాధ్వ శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీ. దూర్వాష్టమీ. 13 బ ౮ బు. దశఫలవ్రతారంభః కౌమారీ దేవీపూజా. 18 బ ౧౩ సో. శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః 20 బ ౩౦ బు. కుశగ్రహణ పోలావ్రతం.

ఈ నెలలో వారదుర్ముహూర్తములు.

ఆది దు ౨౭-౪౫ త్యా ౨-౮ సోమ దు ౧౭.౪ పు దు ౨౩-౨౮ మం దు ౬-౨౪ త్యా ౨-౮ రా దు ౧౧-౧౩ త్యా ౧-౫౨ బుధ దు ౧౪-౫౪ త్యా ౨-౮ గురు దు ౧౦-౩౮ పు దు ౨౩-౨౪ శుక్ర దు ౬-౨౨ పు దు ౧౭-౦ శని దు ౦-౧ త్యా ౪-౧౫.

(భాద్రపదమాసము)

కుజచారః—ఆగ 21 శు ౧ గు అనూ ౧ కుజః ౪౮-౧౮ ఆగ 27 శు ౬ బు అనూ ౨ కుజః ౩౦-౩౮.

సెప్టెం 2 శు ౧౩ మం. అనూ 3 కుజః ౦-౫౪ సెప్టెం 7 బ ౪ ఆ. అనూ ౪ కుజః ౨౧-౩౧ 12 బ ౯ శు. జ్యే ౧ కుజః ౩౪-౨౩ 17 బ ౧౩ బు జ్యే ౨ కుజః ౪౧-౮.

బుధచారః—ఆగ 22 శు ౨ శు. బుధవక్రత్యాగః ౪౪-౦ త్యాగకాలే రాశ్యాది బుధః ౩-౨౧-౪౧-౫౦ ఆగ 27 శు ౬ బు. ఆశ్లే3బుజాః ౩౮-౨౬ ఆగ 31 శు ౧౧ ఆ. ఆశ్లే ౪ బుధః ౨౩-౪౫.

సెప్టెం 3 శు ౧౪ బు. మఘ౧సింహే బు ౧౧-౩ 5 బ ౨ శు. మఘ ౨ బుధః ౨౦-౮ 7 బ ౪ ఆ. మఘ 3 బుధః ౨౩-౪ 8 బ ౫ సో. ప్రాగస్తమితః ౩౧-౧౫ 9 బ ౬ మం. మఘ ౪ బుధః ౧౮-౮ 11 బ ౮ గు. పూఫ ౧ బుధః ౮-౫౧ 12 బ ౯ శు. పూఫ ౨ బుధః ౫౭-౨౦ సెప్టెం 14 బ ౧౧ ఆ. పూఫ 3 బుధః ౪౩-౫౧ 16 బ ౧౨ మం. పూఫ ౪ బుధః ౩౦-౦ 18 బ ౧౪ గు. ఉఫ ౧ బుధః ౧౬-౧౪.

గురుచారః—సెప్టెం 9 బ ౬ మం. గురు వక్రారంభః ౨౮-౧౦ ఆరంభకాలేరాశ్యాది గురుః ౦-౨౭-౪౬-౩౪.

శుక్రచారః—ఆగ 23 శు ౩ శ పూఫ ౪ శుక్రః ౨౧-౪౦ 26 శు ౬ మం. ఉఫ ౧ శుక్రః ౪-౮ 28 శు ౭ గు. ఉఫ ౨ కన్యాయాం ౪౬-౩౧ 31 శు ౧౧ ఆ. ఉఫ ౩ శుక్రః ౨౮-౫౭.

సెప్టెం 3 శు ౧౪ బు. ఉఫ ౪ శుక్రః ౧౧-౨౪ 5 బ ౨ శు. హస్త ౧ శుక్రః ౫౩-౫౬ 8 బ ౫ సో. హస్త ౨ శుక్రః ౩౬-౨౩ 11 బ ౮ గు హస్త ౩ శుక్రః ౧౮-౫౭ 14 బ ౧౧ ఆ హస్త ౪ శుక్రః ౧-౩౩ 16 బ ౧౨ మం. చిత్ర ౧ శుక్రః ౪౪-౧౨ 19 బ ౩౦ శు. చిత్ర ౨ శుక్రః ౨౬-౫౧.

శనిచారః—ఆగ 31 శు ౧౧ ఆ. హస్త ౪ శనిః ౪౯-౪౬.

రాహుకేతూ—సెప్టెం ౧౩ బ ౧౦ శ. పుని ౧ రాహుః ఆర్ద్ర ౩ కేతుః ౩౫-౫౮.

వ్రతవిశేషములు

ఆగ 21 శు ౧ గు శైవ మూనాఖ్య మహత్తమవ్రతం. 22 శు ౨ శు. కల్కిజయంతీ. 23 శు ౩ శ పోషశోమావ్రతం. హరితాలికా వ్రతం. హరికాళీవ్రతం. సువర్ణగౌరీవ్రతం. 24 శు ౪ ఆ. అగస్త్యోదయః. నవోపనీతానాం సామగానాముపాకర్మ, సిద్ధివినాయక చతుర్థీ, శివాచతుర్థీ 25 శు ౫ సో ఋషి ౫ మీ. 26 శు ౬ మం. సూర్యషష్ఠీ, స్కందదర్శనం. 29 శు ౯ శు. నందాదేవీపూజా, కేదారవ్రతం. 30 శు ౧౦ శ. క్షీరవ్రతారంభః 31 శు ౧౧ ఆ పరివర్తన ౧౧ శీ కటదానం.

సెప్టెం 1 శు ౧౨ సో. శక్రధ్వజోత్థాపనం. విష్ణు పరివర్తన మహోత్సవః కల్కి ౧౨ శీ 4. బ ౧౫ గు. ఉమామహేశ్వరవ్రతం. ఉపాంగ లలితాగౌరీ వ్రతం లోకపాలకపూజా. 5 బ ౨ శు అశూన్యశయనవ్రతం. 6 బ ౩ శ బృహత్యుమావ్రతం బహులావ్రతం విశాలాక్షీయాత్రా 8 బ ౫ సో. పిత్ర్యతిథిః మహాభరణీ చంద్రషష్ఠీ 9 బ ౬ మం (సౌ. పం.చంద్రషష్ఠీ) 10 బ ౭ బు. అగస్త్యార్ఘ్యం. సెప్టెం 11 బ ౮ గు శైవనక్తం మహాలక్ష్మీవ్రతారంభః 12 బ ౯ శు అహి ౯ మీ పిత్ర్యతిథిః. వ్యతీపాత మహాలయః దుర్గాదేవ్యుత్థాపనం 13 బ ౧౦ శ. ఉత్తరోమావ్రతం. 16 బ ౧౨ మం. గజచ్ఛాయా కలియుగాదిః. 17 బ ౧౩ బు. శైవనక్తం. మాసశివరాత్రిః శస్త్రహతమహాలయః. 19 బ ౩౦ శు. కుశగ్రహణం.

శ్రావణం

		గు	
ర శు కే	ఆగ 16 బ ౧౧ శ. మఘా ౧ సింహార్కః		
బు			రా
శ	.కు		

భాద్రపదం

		గు	
బు కే	సెప్టెం 16 బ ౧౨ మం. కన్యాయాం రవిః		
ర శు			రా
శ		కు	

ఈనెల వార దుర్ముహూర్తములు.

ఆది దు ౨౬-౫౫ త్యా ౨-౪ సోమ దు ౧౬-౩౩ వు దు ౨౨-౪౫ మం దు ౬-౧౨ త్యా ౨-౪ రా దు ౧౧-౩౬ త్యా ౧-౫౬ బు. దు. ౧౪-౨౭ త్యా ౨-౪ గురు దు ౧౦-౧౮ వు దు ౨౨-౪౦ శుక్ర దు ౬-౧౧ వు దు ౧౬-౨౮ శని దు ౦-౧ త్యా ౪-౭.

(ఆశ్వయుజమాసము)

కుజచారః—సెప్టెం 22 శు ౩ సో జ్యే ౩ కుజః ౪౦-౫౧ సెప్టెం 27 శు ౮ శ జ్యే ౪ కుజః ౩౬-౧౪.

అక్టో 2 శు ౧౪ గు మూల ౧ ధనుషి కు ౨౭-౫ 7 బ ౪ మం. మూల ౨ కుజః ౧౪-౧౦ 11 బ ౮ శ, మూల ౩ కుజః ౫౬-౫౬ 16 బ ౧౩ గు మూల ౪ కుజః ౩౬-౩౬.

బుధచారః—సెప్టెం 20 శు ౧ శ. ఉఫ ౨ కన్యాయాం బుధః ౩-౧౪ సెప్టెం 21 శు ౨ ఆ. ఉఫ ౩ బుధః ౫౧-౧౫ సెప్టెం 23 శు ౪ మం. ఉఫ ౪ బుధః ౪౦-౩౨ సెప్టెం 25 శు ౬ గు. హస్త ౧ బుధః ౩౧-౨౨ సెప్టెం 27 శు ౮ శ. హస్త ౨ బుధః ౨౩-౫౬ సెప్టెం 29 శు ౧౦ సో హస్త ౩ బుధః ౧౮-౧౭.

అక్టో 1 శు ౧౩ బు హస్త ౪ బుధః ౧౪-౨౮ 3 శు ౧౫ శు. చిత్ర ౧ బుధః ౧౨-౩౭ 5 బ ౨ ఆ. చిత్ర ౨ బుధః ౧౨-౫౧ 7 బ ౪ మం. చిత్ర ౩ తులాయాం. ౧౪-౪౫ 9 బ ౬ గు. చిత్ర ౪ బుధః ౧౯-౮ 11 బ ౮ శ. స్వాతి ౧ బుధః ౨౫-౨౪ 13 బ ౧౦ సో. స్వాతి ౨ బుధః ౩౩-౪౪ అక్టో 15 బ ౧౨ బు. స్వాతి ౩ బుధః ౪౩-౫౩ పశ్చాదుదితో బుధః ౨౨-౪౯ 17 బ ౧౪ శు స్వాతి ౪ బుధః ౫౬-౦.

గురుచారః—అక్టో 5 బ ౨ ఆ. భర ౪ వక్రీ గురుః ౪౦-౦

శుక్రచారః—సెప్టెం 22 శు ౩ సో. చిత్ర ౩ తులాయాం శుక్రః ౯-౨౭ సెప్టెం 24 శు ౫ బు. చిత్రా ౪ శుక్రః ౫౨-౨౦ సెప్టెం 27 శు ౮ శ. స్వాతి ౧ శుక్రః ౩౫-౮ సెప్టెం 30 శు ౧౧ మం. స్వాతి ౨ శుక్రః ౧౮-౦.

అక్టో 3 శు ౧౫ సో. స్వాతి ౩ శుక్రః ౧-౩ 5 బ ౨ ఆ. స్వాతి ౪ శుక్రః ౪౩-౪౬ 8 బ ౫ బు. విశా ౧ శుక్రః ౨౭-౦ 11 బ ౮ శ. విశా ౨ శుక్రః ౧౦-౭ 13 బ ౧౦ సో విశా ౩ శుక్రః ౫౩-౧౯ 16 బ ౧౩ గు విశా ౪ వృశ్చికే శుక్రః ౩౬-౩౪.

శనిచారః—సెప్టెం 23 శు ౪ మం. పశ్చాదస్తమితశ్శనిః ౫౭-౧౩ 29 శు ౧౦ సో. చిత్రా ౧ శనిః ౩౪-౨౦.

రాహుకేతూ—పుని ౧ రాహుః ఆర్ద్ర ౩ కేతుః.

వ్రతవిశేషములు

సెప్టెం 20 శు ౧ శ. కలశస్థాపనం. స్తనవృద్ధి గౌరీవ్రతం (సౌరంలో ప్రీతి ౨ యా) 21 శు ౨ ఆ. ప్రీతి ౨ యా 23 శు ౪ మం. ఉపాంగలలితాగౌరీవ్రతం. 24 శు ౫ బు. నాగపూజా. 26 శు ౭ గు. పుస్తకరూపాయాస్సరస్వత్యాః పూజా. దేవీత్రిరాత్రవ్రతం. 27 శు ౮ శ. మహాష్టమీ. పూజోపవాసాదౌ మహానవమీ. 28 శు ౯ ఆ. సోపపదం. దానఫలవ్రత ప్రారంభః (సౌరంలో విజయదశమీ అపరాజితా దేవీపూజా శమీ పూజా దుర్గాదేవ్యుద్వాసనం దశరథ గౌరీవ్రతం. ద్వాదశవ్రతారంభః) 29 శు ౧౦ సో. విజయదశమీ శమీపూజా దుర్గాదేవ్యుద్వాసనం అపరాజితా దేవీపూజా దశరథగౌరీ వ్రతం ద్వాదశవ్రతారంభః. 30 శు ౧౧ మం. గో ౧౨ శీ. పద్మనాభ ౧౨ శీ.

అక్టో 4 బ ౧ శ. అశూన్యశయనవ్రతం 5 బ ౨ ఆ చంద్రోదయోమా వ్రతం లలితాదేవీయాత్రా. 10 బ ౭ శు. శైవనక్తం. అక్టో 16 బ ౧౩ గు. అస్మిన్నపరరాత్రే నరక ౧౪ శీ ప్రయుక్త తైలాభ్యంగః. బహిర్దీపదానం. యమతర్పణంచ. 17 బ ౧౪ శు.

కైశనక్తం మాసశివరాత్రిః. మాసప్రతి ప్రతిగాం. దీపదానం శిస్త్ర సాతాసా మహాన్యదానం. ప్రేతి ౧౪ శి 18 బ ౩౦ శ. కేదార వ్రతం. దీపావళి ౩౦ స్వా తీర్థ ప్రవర్తనం దీపదానం. లక్ష్మీ పూజాఖ్యాసుఖరాత్రిః కౌముద్యుత్సవః అలక్ష్మీనిస్సరణం.

ఈకాల వారముహూర్తములు

ఆది ను ౧౫-౫౯ త్యా ౧-౨ సోమ ను ౧౫-౫౮ పు ను ౧౧-౫౮ మం ను ౫-౫౯ త్యా ౧-౧ రా ను ౧౭-౧ బు ను ౧౭- ౫౬ గురు ను ౯-౫౬ పు ను ౨౧-౫౧ శుక్ర ను ౫-౫౭ పు ను ౧౫-౫౩ శని ను ౦-౧ త్యా ౩-౫౯.

(కార్తికమాసము)

కుజచారః—అక్టో 21 బ ౩ మం. పూర్వా ౧ కుజః ౧౩-౩౪ అక్టో 25 బ ౭ శ పూర్వా ౨ కుజః ౪౦-౨ 30 బ ౧౭ ను. పూర్వా ౩ కుజః ౨౦-౨.

నవం 3 బ ౨ సో. పూర్వా ౪ కుజః ౪౯-౪౮ 8 బ ౭ శ. ఉషా ౧ కుజః ౧౮-౫౭ 12 బ ౧౦ బు. ఉషా ౨ మకరే కు. ౪౯-౧౦ 17 బ ౩౦ సో. ఉషా 3 కుజః ౧౬-౭.

బుధచారః—అక్టో 20 బ ౭ సో. విశా ౧ బుధః ౧౦-౨౮ 22 బ ౪ బు విశా ౨ బుధః ౨౭-౧౪ 24 బ ౯ శ విశా ౩ బుధః ౪౯-౩౭ 27 బ ౯ సో విశా ౪ వృశ్చికే బుధః ౯-౭ 29 బ ౧౦ బు. అనూ ౧ బుధః ౩౪-౪౪.

నవం 1 బ ౧౪ శ. అనూ ౨ బుధః ౫-౧౯ 3 బ ౭ సో అనూ 3 బుధః ౪౧-౫౧ 6 బ ౫ గు. అనూ ౪ బుధః ౭౭-౩౦ 9 బ ౭ ఆ. జ్యేష్ఠా ౧ బుధః ౨౮ ౧౩ 13 బ ౧౦ ను. జ్యేష్ఠా బుధః ౧-౪౦.

గురుచారః—నవం ౩ బ ౭ సో. గు వక్రీ గురుః ౯-౧౯.

శుక్రచారః—అక్టో 19 బ ౧ ఆ. అనూ ౧ శుక్రః ౧౯-౫౯. అక్టో 22 బ ౪ బు అనూ ౨ శుక్రః ౩-౩౧ అక్టో 24 బ ౯ శు. అనూ ౩ శుక్రః ౪౭-౧౦ అక్టో 27 బ ౯ సో. అనూ ౪ శుక్రః ౩౦-౫౩ అక్టో 30 బ ౧౨ ను. జ్యేష్ఠ ౧ శుక్రః ౧౯-౫౮.

నవం 1 బ ౧౪ శ. జ్యేష్ఠా ౨ శుక్రః ౧౦-౫౧ 4 బ ౩ మం. జ్యేష్ఠా ౩ శుక్రః ౪౦-౫౭ 7 బ ౬ శ. జ్యేష్ఠా ౪ శుక్రః ౭౭-౦ 10 బ ౮ సో. మూల ౧ ధనుషి శుక్రః ౧౦-౩౫ 12 బ ౧౦ బు. మూల ౨ శుక్రః ౫౬-౭౭ 15 బ ౧౩ శ. మూల ౩ శుక్రః ౪౧-౧౯.

శనిచారః—అక్టో 26 బ ౮ ఆ. ప్రాగ్దిశ్యుదయః ౫౭-౩౭ 28 బ ౧౦ ను. ప్రాగుదితోబ్యుదిః ౨౯-౨౭.

రాహుకేతూ—నవం 15 బ ౧౩ శ. శ్రవ ౪ రాహుః ఆర్ద్రా ౨ కేతుః ౭౯-౨౦.

వ్రత విశేషములు

అక్టో 19 బ ౧ ఆ. గోత్రిరాత్రం. దీపదానం ఆకాశదీప ప్రారంభః. మంగళగౌరీ త్రికోడ. 20 బ ౨ సో. యమ ౨ తీర్థ భగినీ హస్త భోజనం. 21 బ ౩ మం. చంద్రోదయ గౌరీవ్రతం. 22 బ ౪ బు. నాగచతుర్థీ 23 బ ౫ గు. పాండవపంచమి 25 బ ౭ శ. గ్రామ్యనృత్య శంకర ధర్మశాస్త్ర ప్రతిష్ఠా. ౨౦. కౌమారీప్రవేశః. 26 బ ౮ ఆ. గోష్ఠాష్టమి. కార్తవీర్యోత్పత్తిః. 27 బ ౯ సో. కృతయుగాదిః 29 బ ౧౧ బు. క్షీరోత్థాపనం భీష్మ పంచకవ్రతారంభః 30 బ ౧౨ గు. చుల్లు ౧౨ శి యోగి ౧౨ శి 31 బ ౧౩ శు. వైకుంఠ, ౧౪ శ. పాషాణ ౧౪ శి రాత్ర్యాం శ్రీ విశ్వేశ్వరప్రతిష్ఠా.

నవం 1 బ ౧౪ శ. మహాకార్తికీ వృషోత్సర్గః త్రిపురోత్సవః జ్వాలాతోరణం కేశబంధన గౌరీవ్రతం. కుమారస్వామి దర్శనం కార్తిక వ్రతోద్యాపనం ధాత్రీపూజా తులస్యుద్వాసనం. 3 బ ౨ సో. చాతుర్మాస్య ౨ యా, అశూన్యశయనవ్రతం. 8 బ ౭ శ సావిత్రికల్పః 9 బ ౭ ఆ. కైవనక్తం 13 బ ౧౧ గు. గోవత్స ౧౨ శి 15 బ ౧౩ శ. మాసశివరాత్రిః 16 బ ౧౪ ఆ. కైవనక్తం.

ఆశ్వయుజం

		గు	
కే	అక్టో 16 బ ౧౩ ను. తులాయాం మర్కః		
			రా
ర బు శ		శు	

కార్తికం

		గు	
కే	నవం 15 వృశ్చికే ర్కః బ ౧౩ శ		
			రా
శ	ర బు	శు	కు

ఈకాల వారముహూర్తములు

ఆది ను ౨౪-౪౯ త్యా ౧-౫౫ సోము ను ౧౫-౧౫ పు ను ౨౦-౫౮ మం ను ౫-౪౩ త్యా ౧-౫౫ రా ను ౧౨-౩౪ రా త్యా ౨-౫ బు ను ౧౩-౨౬ త్యా ౧-౫౫ గురు ను ౯-౩౫ పు ను ౨౧-౫ శుక్ర ను ౫-౪౫ పు ను ౧౫-౧౯ శని ను ౦-౧ త్యా ౩-౪౯.

(మార్గశిరమాసము)

కుజచారః—నవం 21 బ ౪ శు. ఉషా ౪ కుజః ౩౬-౦ నవం 25 బ ౯ మం శ్రవ ౧ కుజః ౫౯-౧ నవం ౩౦ బ ౧౪ ఆ శ్రవ ౨ కుజః ౨౦-౫౮.

డిశం 4 బ 3 ను. శ్రవ ౩ కుజః ౪౨-౪ డిశం 9 బ ౮ మం. శ్రవ ౪ కుజః ౨-౫౩ డిశం 13 బ ౧౧ శ. ధని ౧ కుజః ౨౨-౪౦ డిశం 17 బ ౩౦ బు ధని ౨ కుజః ౪౧-౪౭.

బుధచారః—నవం 20 బ ౩ ను. బుధవక్రారంభః ౧౯-౨౪ రాత్ర్యాది బుధః ౭-౨౩-౧౯-౨౫. నవం 24 బ ౮ సో. పశ్చాదస్తమయః ౫౩-౦ నవం 26 బ ౧౦ బు జ్యే ౧ వక్రీ బుధః ౨౬-౩౫ నవం 29 బ ౧౩ శ అనూ ౪ వక్రీబుధః ౧౦-౪.

డిశం 1 బ ౧౫ సో అనూ ౩ వక్రీ బుధః ౩౭-౧౧ డిశం 4 బ ౨ గు అనూ ౨ వక్రీ బుధః ౨౪-౨౫ డిశం 5 బ ౪ శు. ప్రాగుదితో బుధః ౫౬-౫౦ డిశం 10 బ ౮ బు. బుధవక్రత్యాగః ౩-౧౦ రాత్ర్యాది బుధః ౭-౭-౬-౦ డిశం 16 బ ౧౪ మం. అనూ 3 బుధః ౨౩-౧౬.

గురుచారః—నవం 29 బ ౧౩ శ. ధర ౨ వక్రీ గురుః ౨౨-౦

శుక్రచారః—నవం 18 బ ౧ మం. మూల ౪ శుక్రః ౨౬-౧౯ నవం 21 బ ౪ శు. పూర్వా ౧ శుక్రః ౧౧-౨౫ నవం 28 బ ౬ ఆ. పూర్వా ౨ శుక్రః ౫౬-౪౦ నవం 26 బ ౧౦ బు. పూర్వా ౩ శుక్రః ౪౦-౪ నవం 29 బ ౧౩ శ. పూర్వా ౪ శుక్రః ౨౧-౯.

డిశం 2 ౧ మం. ఉషా ౧ శుక్రః ౧౪-౩౯ డిశం 5 బ ౪ శు. ఉషా ౨ మకరే శుక్రః ౧-౧౬ డిశం 7 బ ౬ ఆ. ఉషా 3 శుక్రః ౪౮-౩౦ డిశం 10 బ ౮ బు. ఉషా ౪ శుక్రః ౩౬-౧౨ డిశం 18 బ ౧౧ శ. శ్రవ ౧ శుక్రః ౨౪-౨౭ డిశం 16 బ ౧౪ మం. శ్రవ ౨ శుక్రః ౧౨-౫౩.

శనిచారః—నవం 25 శు ౯ మం. చిత్రా ౩ తులాయా ముచ్చే శనిః ౨౯-౧౪.

రాహుకేతూ—శ్రవ ౪ రాహుః. ఆశ్లే ౨ కేతుః.

వ్ర త వి శే ష ము లు

నవం 20 శు ౩ గు. రంభావ్రతం. 22 శు ౫ శ. నాగపూజా, స్కందాపరనామక సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠీ మల్లారిషష్ఠీ. 23 శు ౬ ఆ. మిత్ర ౭ మి నందా సప్తమీ (సౌరంలో మల్లారిషష్ఠీ) నవం 24 శు ౭ సో కాలభైరవాష్టమీ. ధనిష్ఠా నక్షత్రసమాప్తికాలమారభ్య కాలాష్టమీ త్యాలభ్యయోగః 25 శు ౯ మం. ప్రశిద్ధకల్పః నందినీ దేవీపూజా. 28 శు ౧౨ శు. మత్స్య ౧౨ శి అఖండద్వాదశీ. 29 శు ౧౩ శ. హనుమద్వ్రతం. పాషాణచతుర్దశీ. 30 శు ౧౪ ఆ. కృత్తికాదీపోత్సవః.

డిశం 1 దత్తాత్రేయోత్పత్తిః చంద్రపూజా సువర్ణలవణదానం. శ్రీవైష్ణవ గృహేషు ద్రావిడ ప్రబంధనిగమనం 9 బ ౭ మం శైవనక్తం. త్రిస్పృష్టకా. 15 బ ౧౩ సో. శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః.

ఈ నెలలో వార దుర్ముహూర్తములు

ఆది దు ౨౪-౭-త్యా ౧-౫౧ సోమ దు ౧౪-౫౧ పుగు ౨౦-౨౫ మంగ దు ౫-౩౪ త్యా ౧-౫౧ రా దు ౧౨-౫౨ రా త్య ౨-౯ బుధ దు ౧౨-౫౭ త్యా ౧-౫౧ గురు దు ౯-౧౬ పు దు ౨౦-౨౨ శుక్ర దు ౫-౩౫ పు దు ౧౪-౫౨ శని దు ౦-౧ త్యా ౩-౪౩.

(పౌషమాసము)

కుజచారః—డిశం 22 శు ౬ సో. ధనిష్ఠ కుంభే కుజః ౨-౦ డిశం 26 శు ౧౦ శు. ధని ౪ కుజః ౭౧-౩ 30 శు ౧౪ మం. శత ౧ కుజః ౪౦-౨౮.

జనవరి 3 బ ౩ శ. శత ౨ కుజః ౫౯-౪౪ జన 8 బ ౭ గు. శత ౩ కుజః ౧౯-౪౯ జన 12 బ ౧౨ సో. శత ౪ కుజః ౪౦-౬.

బుధచారః—డిశం 19 శు ౩ గు. అనూ ౪ బుధః ౫౪-౦ డిశం 22 శు ౬ సో. జ్యే ౧ బుధః ౪౯-౩ డిశం 25 శు ౯ గు జ్యే ౨ బుధః ౨౯-౨౪ డిశం 28 శు ౧౨ ఆ. జ్యే ౩ బుధః ౧-౦ డిశం 30 శు ౧౪ మం. జ్యే ౪ బుధః ౨౬-౫౫.

జనవరి 1 బ ౧ గు. మూల ౧ ధనుషి బుధః ౪౯-౦ జన 4 బ ౪ ఆ. మూల ౨ బుధః ౮-౫౬ జన ౬ బ ౬ మం. మూల ౩ బుధః ౨౪-౨౫ జన 8 బ ౭ గు. మూల ౪ బుధః ౩౯-౫ జన 10 బ ౧౦ శ. ప్రాగస్తమితః ౪౮-౨౪ జన 10 బ ౧౦ శ పూషా ౧ బుధః ౫౧-౫౦ 13 బ ౧౩ మం. పూషా ౨ బుధః ౨-౫౪ జన 15 బ ౩౦ గు. పూషా ౩ బుధః ౧౨-౫౬.

గురుచారః—జన 5 బ ౫ సో. గురువక్రత్యాగః ౧౦-౦ రాశ్యాది గురుః ౦-౧౮-౪౫-౫౧.

శుక్రచారః—డిశం 19 శు ౩ శ్రవణ ౩ శుక్రః ౨-౫౬ 21 శు ౫ ఆ. శ్రవణ ౪ శుక్రః ౫౩-౧౨ 24 శు ౭ బు. ధని ౧ శుక్రః ౪౩-౫౫ డిశం 27 శు ౧౧ శ. ధని ౨ శుక్రః ౩౫-౫౬ డిశం 30 శు ౧౪ మం. ధని ౩ కుంభే శుక్రః ౨౭-౫౦.

జనవరి 2 బ ౨ శు. ధని ౪ శుక్రః ౨౨-౩౮ జన 5 బ ౫ సో. శత ౧ శుక్రః ౧౭-౫ జన 8 బ ౭ గు. శత ౨ శుక్రః ౧౪-౫ జన 11 బ ౧౧ ఆ. శత ౩ శుక్రః ౧౧-౪౯ జన 14 బ ౧౪ బు. శత ౪ శుక్రః ౧౧-౪౨.

శనిచారః—జన 6 బ ౬ మం. చిత్రా ౪ శనిః ౧౩-౫౭.

రాహుకేతూ—శ్రవ ౪ రాహుః. ఆశ్లే ౨ కేతుః.

వ్ర త వి శే ష ము లు

డిశం 21 శు ౫ ఆ. మకరాయనం పరదినే ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః ఉత్తరాయణప్రారంభః. 24 శు ౭ బు. మహాభద్రాష్టమీర్ద్రలభ్యయోగ పుణ్యకాలః 27 శు ౧౧ శ. [illegible]మన్వాదిః. వైకుంఠ (ముక్కోటి) ఏకాదశీ. శ్రీరంగద్వారదర్శన భగవదాలోకనమహోత్సవః. 28 శు ౧౨ ఆ. కూర్మ ౧౨ శీ.

జనవరి 8. బ ౭ త్రిస్పృష్టకా. శైవనక్తం 13 బ ౧౩ మం (సౌరంలో మాసశివరాత్రి) 14 బ ౧౪ బు. మకరసంక్రమణ పుణ్యకాలః శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః. వాజసనేయినాం ౩౦ మా.

మార్గశిరం

		గు	
కే	డిశం 15 బ ౧౩ సో. మూల ౧ ధనుష్యర్కః		
			చం రా
శ		ర బు	శు

పుష్యం

		గు	
కే	జన 13 బ ౧౩ మం. మకరేఽర్కః		
			కు రా
	శ	బు	ర

ఈ నెలలో వారదుర్ముహూర్తములు.

ఆది దు ౨౩-౫౭ త్యా ౧-౫౧ సోమ దు ౧౪-౪౫ పు దు ౨౦-౧౮ మం దు ౫-౩౨ త్యా ౧-౫౧ రా దు ౧౨-౫౬ త్యా ౨-౯ బు. దు. ౧౨-౫౫ త్యా ౧-౫౧ గురు దు ౯-౧౪ పు దు ౨౦-౧౭ శుక్ర దు ౫-౩ ౨౧౪-౫౬ శని దు ౦-౧ త్యా ౩-౪౨.

(మాఘమాసము)

కుజచారః—జన 16 బ ౧ శ. పూర్వాభా ౧ కుజః ౫౯-౨౮ జన 21 బ ౮ బు. పూభా ౨ కుజః ౧౯-౫౩ జన 25 బ ౧౧ ఆ పూభా ౩ కుజః ౪౧-౧౧ జన 30 బ ౦ ౦. పూభాంతమీన కుజః ౩-౬.

ఫిబ్రవరి ౩ బ ౪ మం. ఉభా ౧ కుజః ౨౫-౩౩ ఫి 7 బ ౭ శ. ఉభా ౨ కుజః ౪౯-౮ ఫి 12 బ ౧౩ గు. ఉభా ౩ కుజః ౧౩-౭.

బుధచారః—జన 17 బ ౨ శ పూషా ౪ బుధః ౨౧-౧౮ జన 19 శు ౫ సో ఉషా ౧ బుధః ౯౭-౬ జన 21 బ ౮ బు ఉషా ౨ మకరే బుధః ౩౩-౧౭ 23 బ ౯ శు. ఉషా ౩ బుధః ౩౬-౫౪ 25 బ ౧౧ ఆ. ఉషా ౪ బుధః ౩౯-౧౧ 27 బ ౧౩ మం. శ్రవ ౧ బుధః ౩౯-౫౦ 29 బ ౧౫ గు. శ్రవ ౨ బుధః ౩౭-౪౬ 31 బ ౧ శ. శ్రవ ౩ బుధః ౩౬-౧౨.

ఫిబ్రవరి 2 బ ౩ సో. శ్రవ ౪ బుధః ౩౨-౧౩ 4 బ ౫ బు ధని ౧ బుధః ౨౬-౩౩ ఫి 6 బ. ౭. శు. ధని ౨ బుధః ౧౯-౫౦ ఫిబ్ర 8 బ ౯ ఆ. ధని ౩ కుంభే బుధః ౧౧-౨౧ 10 బ ౧౧ మం. ధని ౪ బుధః ౨-౯ 11 బ ౧౨ బు. శత ౧ బుధః ౫౧-౫౩ 13 బ ౧౪ గు. శత ౨ బుధః ౪౧-౨౨.

గురుచారః—ఫిబ్ర 11 బ ౧౨ బు ధర ౪ బుధాగ్రహః ౩-౪౫.

శుక్రచారః—జన 17 బ ౨ శ. పూభా ౧ శుక్రః ౧౩-౨౭ జ 20 బ ౬ మం. పూభా ౨ శుక్రః ౧౮-౩౫ 23 బ ౯ శు.

పూభా ౩ శుక్రః ౨౩-౫౪ 26 బ ౧౨ సో. పూభా ౪ మీనే శుక్రః ౩౩-౩౯ 29 బ ౧౫ గు. ఉభా ౧ శుక్రః ౪౬-౨౫.

ఫిబ్రవరి 2 బ ౩ సో. ఉభా ౨ శుక్రః ౩-౨౧ ఫిబ్ర 5 బ ౬ గు ఉభా ౩ శుక్రః ౨౬-౦ ఫిబ్ర 8 బ ౯ ఆ. ఉభా ౪ శుక్రః ౫౪-౧ ఫి 12 బ ౧౩ గు. రేవ ౧ శుక్రః ౦౯-౧.

శనిచారః—ఫిబ్రవరి 4 బ ౫ బు. శనివక్రారంభః ౫౦-౦ రాశ్యాది శనిః ౬-౪-౫-౫౬.

రాహుకేతూ—జనవరి 17 ప ౨ శ. శ్రవ ౩ రాహుః ఆర్ద్రే ౧ కేతుః ౨౭-౧౦.

వ్రత విశేషములు

జనవరి 18 ప ౩ ఆ. సుపీలక్షణదానం. తిల చతుర్థీ కుంద చతుర్థీ వరదా చతుర్థీ శాంతి చతుర్థీ. 19 ప ౫ సో (సౌరంలో శాంతి చతుర్థీ) మదన ౫ మీ. శ్రీ ౫ మీ. వసంతోత్సవారంభః. 21 ప ౭ బు. రథ సప్తమీ. వైవస్వతమన్వాదిః. సూర్యజయంతీ అభోజ్యార్క వ్రతం. దానఫలవ్రతోద్యాపనం సూర్యచంద్రవ్రతారంభోద్యాపనే 22 ప ౮ గు. భీష్మాష్టమీ. 23 ప ౯ శు. నందినీశక్తిపూజా 25 ప ౧౧ ఆ. భీష్మపంచక వ్రతం భీష్మ ౧౧ శి. భీమ ౧౧ శి. తిలపద్మవ్రతం. 26 ప ౧౨ సో భీమ ౧౨ శి వరాహ ౧౨ శి సోపపదం 27 ప ౧౩ మం. వరాహకల్పః 29 ప ౧౫ గు. తిలపాత్రకంబళ కంబళాది దానాని, మద్యమానాష్టమయ ఖచ్చన్న చంద్రగ్రహణం. కేతు గ్రస్తః పింగళవర్ణః సూర్యాస్తాదస్పర్శకాలః ౨౩-౪౦ రా గం 3-24 నిమీలనకాలః ౨౬-౩౭ తె గం 4-35 మధ్యకాలః ౨౭-౨౫ గం 5-18 ఉన్మీలనకాలః ౩౦-౧౨ తె గం 6-1 పరదినసూర్యోదయాది శస్త మోక్షః ౧-౨౭ ఉ గం 7-18 ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౯-౩౦ గం 3-48 బింబాదర్శనకాలః ౩-౩౪ గం 1-25 ఉత్తరగోలః అపసవ్యగ్రహణం ఆగ్నేయదిక్స్పర్శః. వాయవ్యోత్తరమధ్యే నిమీలనం ప్రాగ్దిశ్యున్మీలనం. పశ్చిమవాయవ్యమధ్యే మోక్షః.

ఫిబ్రవరి 7 బ ౭ శ. శైవనక్తం (సౌరంలో 6 బ ౭ శు) ఫె 11 బ ౧౨ బు. తిల ౧౨ శి 12 బ ౧౩ గు. శైవనక్తం మాసశివరాత్రిః మహాశివరాత్రిః. 13 బ ౧౪ శు. అనంతీ ౧౪ శి. ద్వాపరయుగాదిః. బ్రహ్మపూజా నవనీత ధేనుదానం.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆది దు ౨౪-౩౪ త్యా ౧-౫౩—సోమ దు ౧౫-౭ పు దు ౨౦-౪౯—మంగళ దు ౫-౪౧ రా దు ౧౭-౩౭ బుధ దు ౧౩-౧౭—గురు. దు ౯-౨౫ పు దు ౨౦-౪౪ శుక్ర దు ౫-౪౦ పు దు ౧౫-౬—శని దు ౦-౧ త్యా ౩-౪౭.

(ఫాల్గునమాసము)

కుజచారః—ఫిబ్ర 16 ప ౩ సో ఉభా ౪ కుజః ౩౭-౧౭ ఫిబ్ర 21 ప ౭ శ. రేవ ౧ కుజః ౪-౧౩ ఫిబ్ర 25 ప ౧౨ బు. రేవ ౨ కుజః ౩౧-౨౭.

మార్చి 1 బ ౧ ఆ. రేవ ౩ కుజః ౫౯-౩౬ మార్చి 6 బ ౫ శు. రేవ ౪ కుజః ౨౭-౪౩ మార్చి 10 బ ౯ మం. అశ్వి ౧ మేషే కుజః ౫౭-౪౨ 15 బ ౩౦ ఆ. అశ్వి ౨ కుజః ౩౦-౫౧.

బుధచారః—ఫిబ్ర 15 ప ౨ ఆ. శత ౩ బుధః ౩౦-౨౭ 17 ప ౪ మం, శత ౪ బుధః ౨౦-౩౨ 19 ప ౬ గు. పూభా ౧ బుధః ౧౨-౧ 20 ప ౭ శు పశ్చాదుదితిః ౪౨-౪౩ 21 ప ౮ శ. పూభా ౨ బుధః ౬-౧౯ 23 ప ౧౦ సో. పూభా ౩ బుధః ౫-౩౪ 25 ప ౧౨ బు. పూభా ౪ మీనే బుధః ౧౩-౫౭ 27 ప ౧౪ శు. ఉభా ౧ బుధః ౩౭-౧౩.

మార్చి 2 బ ౨ సో. ఉభా ౨ బుధః ౩౮-౪౯ 9 బ ౮ సో. బుధవక్రారంభః ౬-౪౨ రాశ్యాది బుధః ౧౧-౯-౪౭-౦ 11 బ ౧౦ బు. పశ్చాదస్తమితిః ౨౪-౦ 16 శైప ౧ సో. ఉభా ౧ వక్రీ బుధః ౧-౪౩.

గురుచారః—మార్చి 6 బ ౫ శుభరళ గురుః ౧౬-౫౫.

శుక్రచారః—ఫిబ్ర 16 ప ౩ సో రేవ ౨ శుక్రః ౧౪-౨౪ 20 ప ౭ శు. రేవ ౩ శుక్రః ౧౨-౩ 24 ప ౧౧ మం. రేవ ౪ శుక్రః ౨౮-౨౧.

మార్చి 1 బ ౧ ఆ. అశ్వి ౧ మేషే శుక్రః ౨౦-౧౦ 6 బ ౫ శు. అశ్వి ౨ శుక్రః ౪౧-౪౦ 14 బ ౧౪ శ. అశ్వి ౩ శుక్రః ౨౧-౯

శనిచారః—మార్చి 6 బ ౫ శు. చిత్తా ౩ వక్రీ శనిః ౫౩-౩౬

రాహుకేతూ—శ్రవ 8 రాహుః ఆర్ద్ర ౧ కేతుః.

వ్రత విశేషములు

ఫిబ్ర 17 ప ౪ మం. తిల చతుర్థీ పుత్రగణపతివ్రతం. 20 శు ౭ శు. లక్ష్మ్యా సీతాయాశ్చ పూజా 21 ప ౮ శ. (సౌరంలో లక్ష్మ్యా సీతాయాశ్చ పూజా) 25 ప ౧౨ బు. నృసింహ ౧౨ శి 26 ప ౧౩ గు. కామదహనం 28 ప ౧౫ శ. బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాదిః హోళికా ౧౫ మా.

మార్చి 1 బ ౧ ఆ. వసంతోత్సవః చూతకుసుమభక్షణం. మార్చి 2 బ ౨ సో. చాతుర్వర్ణ్య ౨ యా 3 బ ౩ మం. బ్రహ్మకల్పః 8 బ ౭ ఆ. శిశ్రోష్టకా శైవనక్తం 13 బ ౧౩ శు. మాసశివరాత్రిః 14 బ ౧౪ శ. శైవనక్తం.

మాఘం

		గు	
కే	ఫిబ్ర 12 బ ౧౩ గు. కుంభేర్కః		కు శు
			చ రా
	శ		బు

ఫాల్గునం

		గు	కు శు
కే	మార్చి 14 బ ౧౪ శ. మీనేర్కః		చ బు
			రా
	శ		

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆది దు ౨౫-౨౭ త్యా ౧-౫౭ సోమ దు ౧౫-౪౧ పు దు ౨౧-౩౪ మంగళ దు ౫-౫౩ రా దు ౧-౫౭ బుధ దు ౧౩-౪౬ త్యా ౧-౫౭ గురు దు ౯-౪౫ పు దు ౨౧-౨౭ శుక్ర దు ౫-౫౨ పు దు ౧౫-౩౭ శని దు ౦-౧ త్యా ౩-౫౫.

1952 సంవత్సరం మార్చి నెల

26		౧౪	శు పా బు ౪౪-౮ రా 11-43 ఉభా ౯-౭ ప 9-43 బ్రా ౬-౩౩ కిం౧౬-౩౬ బావ ౭-౨౨ త్యా ౩-౪౯ (రా 9-10ల 10-42కు) దిన ౩౦-౨౩ ఉభా దక్రాంతి వే యుగాది సంవత్సరాదిః వాసంత నవరాత్రి ప్రా॥ భు౧-౩౭
27	ర	౧౫	వి ది గు ౪౦-౨౯ రా 10-15 రేవ ౬-౨౪ ప 8-37 ఐం ౨౦-౨౨ బా ౧౨-౧౮ కౌవ ౨౪-౫౧ త్యా ౩-౫౫ (తె4-10ల5-44కు) దిన ౩౦-౧౬ ఉభౌరక్కః ౧౨-౪౬ చం.ద.భు౧-౪౫ [భరణి వే సప్తశుభ స్వప్రసాదః భు౧-౫౩
28		౧౬	తది శు ౩౮-౨౩ రా9-24అశ్వ౫-౪ప8-5 ౧౫-౧౧ తై౯-౧౬పవ ౯-౧౩ త్యా౪-౧(సా5-44ల7 20కు)దిన౩౦-౧౮
29		౧౭	చవి శ ౩౮-౫ రా 9-16 భ౧౫-౧౬ ప8-12 విష్క ౧౧-౪౪ వణి౮-౧౪రావ ౬-౦ త్యా౪-౯(రా 8-38ల10-18కు) దిన౩౦-౩౦ కృత్తిక కువే పంచభు౨-౧
30	ర	౧౮	పంచ ఆ ౩౯-౪౧ రా 9-53 కృత్తి ౭-౩౪ ప 9-3 ప్రీ ౯-౩౫ బ ౮-౫౩ రా౧౯-౪౦ త్యా౪-౧౬(రా2-6ల3-48కు) దిన౩౦-౩౩ రేవ ౧౧౬-౩౫-౧౫ భు-౯-౯
31		౧౯	షష్ఠి సో ౪౩-౦ రా 11-12 రోహి ౧౧-౩౭ ప10-37 ఆయు ౮-౫౦ కౌ౧౧-౨౦ పవ ౧౬-౫౦ త్యా ౪-౨౨ (సా 4-44 ల 6-29 కు) దిన౩౦-౩౫ ఉభయప్రసాదః గంగానది పుష్కర ప్రవేశః॥ భు-౨-౧౭

1952 ఏప్రియల్ నెల

1		౨౦	స మం ౪౭-౫౩ రా 1-8 మృ ౧౭-౪ ప 12-49 సౌ ౯-౨౪ గ ౧౫-౨౬ రా ౪౯-౫౦ త్యా ౪-౨౭ (రా 10-10 ల 11-57 కు) దిన౩౦-౩౮ భు-౨-౧౫ [దిన౩౦-౪౦ రే అర్కః ౫౮-౫౫ అశోకరుద్రపూజభు౨-౩౨
2	ర	౨౧	అష్ట బు ౫౩-౫౨ రా 8-32 ఆర్ద్ర ౨౩-౫౪ ప 3-33 శో ౧౧-౨ విష్టిః ౨౦-౫౨ రావ ౨౭-౧ త్యా౪-౩౦(తె5-3ల)
3		౨౨	నవ గు ౬౦-౦ (24-0) పున ౩౧-౧౮ సా 6-38 అతి ౧౩-౧౭ బా ౨౭-౭ కౌవ ౨-౧౧ (ఉ 6-50కు) రావ ౨౩-౨౧ త్యా ౪-౩౧ (రా 3-35 ల 5-23 కు) దిన ౩౦-౪౦ సుతత్రయ శ్రీరామనవమీ భు ౨-౪౦
4		౨౩	నవ శు ౦-౨౨ ఉ 6-6 పుష్య ౩౯-౧౩ రా 9-38 సుక ౧౫-౫౦ కౌ ౦-౨౨ వర్జ్యం లేదు దిన ౩౦-౪౫ ఆశ్రేషా రావే పంచ భు ౨-౪౮ [ల 1-47 కు) దిన ౩౦-౪౭ మఘ క్రాం భు ౨-౫౬
5		౨౪	దశ శ ౬-౪౮ ప 8-39 ఆశ్లే ౪౬-౩౨ రా 12-33 ధృ ౧౮-౧౩ గ ౬-౪౮ పవ ౧౫-౭ త్యా ౪-౩౦ (ప 11-59
6	ర	౨౫	ఏకా ఆ ౧౨-౨౭ ప 10-54 మఘ ౫౨-౪౩ రా ౩-౦ శూ ౧౯-౫౫ ధ్రువ ౧౨-౨౭ పవ ౧౯-౩౭ త్యా ౪-౨౫ (ప 1-47 ల 3-33 కు) దిన ౩౦-౪౯ శే ౩ రక్కః ౨౧-౨౨ సర్వ ౧౧ శి రుక్మిణీ శ్రీకృష్ణపూజా భు ౩-౪
7		౨౬	ద్వా సో ౧౬-౪౯ ప 12-39 పుబ్భ ౫౭-౪౨ తె 5-0 గం ౨౦-౪౦ బా ౧౬-౪౯ పవ ౧౪-౨౩ త్యా ౪-౨౦ (ప 11-40 ల 1-24 కు) వ్య పా ౬ ల ౧౮ కు దిన ౩౦-౫౨ అనంగపూజ భు ౩-౧౨
8		౨౭	త్రయో మం ౧౯-౪౯ ప 1-50 ఉభ ౬౦-౦ (24-0) వృ ౨౦-౨౧ తై ౧౯-౪౯ పవ ౧౬-౪౫ త్యా ౪-౧౪ (ప 12-36 ల 2-18 కు) దిన ౩౦-౫౪ ఉభనవే తిత్ర ౧౪శి శివపూజా అనధ్యాయః భు ౩-౨౦
9	ర	౨౮	చతు బు ౨౧-౧౬ ప 2-24 ఉభ ౧-౧౨ ఉ 6-23 ధ్రు ౧౮-౫౨ వణి ౨౧-౧౬ పవ ౨౨-౫౬ త్యా ౪-౮ (ప 3-4 ల 4-43 కు) దిన ౩౦-౫౬ రేవ ౪ రక్కః ౪౪-౫౮ హస్త క్రాంతి ౧౫ మా భు ౩-౨౭
10		౨౯	పూర్ణి గు ౨౧-౧౬ ప 2-23 హస్త ౩-౧౭ ఉ 7-12 వ్యా ౧౬-౧౩ బ ౨౧-౧౬ పవ ౨౩-౨౯ త్యా ౪-౨ (ప 8-17 ల 4-54 కు) దిన ౩౧-౫౮ తి ౧ పక్షి అన్వాధానం గురు ౧౫ మా భు ౩-౩౬
11		౩౦	బ పా శు ౧౯-౪౭ ప 1-47 చిత్ర ౩-౫౩ ఉ 7-25 హర్ష ౧౨-౨౫ కౌ ౧౯-౪౭ పవ ౧౭-౪౫ త్యా౩-౫౮(ప12-58ల2-33కు)దిన౩౧-౦ తి ౨ యూ యుగః భు౩-౪౪ [2-11 కు) దిన౩౧-౩ విశాఖ క్రాం రావేస ప్త భు౩-౫౨
12		౩౧	విది శ ౧౭-౧౨ ప 12-44 స్వా ౩-౧౭ ఉ 7-10 వజ్ర ౭-౪౨ గర ౧౭-౧౨ పవ౧౬-౫౬ త్యా౩-౫౪ (ప12-37ల
13	ర	౧	తది ఆ ౧౩-౪౧ ప 11-19 విశా ౧-౪౬ ఉ 6-33 అనూ ౫౭-౪౫ తె 5-39 సిద్ధి ౨-౧౬ వ్యతి ౫౩-౫౫ భ ౧౩-౪౧ పవ ౧౧-౨౩ త్యా ౩-౫౧ (ప 10-24 ల 11-56 కు) దిన ౩౧-౫ అశ్వ ౧ మేషార్కః ౯-౭ పాతా ర్కయోగ॥ మేష సంక్ర॥ ఫ. కౌ. భు ౪-౦ [ల 12-31 కు) దిన ౩౧-౭ భు ౦-౭
14		౨	చవి సో ౯-౩౦ ప 9-38 జ్యే ౫౬-౪౫ తె 4-32 వరీ ౪౯-౪౩ బా ౯-౩౦ పవ ౧౨-౫౨ త్యా ౩-౪౯ (ప 10-59
15		౩	పం మం ౪-౫౨ ఉ 7-46 షష్ఠి ౫౫-౩ తె 5-47 మూ ౫౩-౪౪ రా 3-19 పరి ౪౩-౧ తై ౪-౫౨ పవ ౧౫-౪౫ త్యా ౩-౪౮ (ప 12-8 ల 1-39 కు) రావ ౧౮-౪౭ (రా 1-47 ల 3-19 కు) దిన ౩౧-౯మత్స్యజ॥ భు౦-౧౬
16	ర	౪	సప్త బు ౫౪-౪౯ రా 3-45 పూషా ౫౦-౩౦ రా2-1 శివ ౩౬-౧౨ విష్టి ౨౭-౨౨ పవ ౧౬-౨౬ త్యా౩-౪౭ (ప12-23 ల 1-54 కు) దిన ౩౧-౧౨ అశ్వ ౨ రక్కః ౩౩-౩౩ భు ౦-౨౪
17		౫	అష్ట గు ౪౯-౩౨ రా 1-36 ఉషా ౪౭-౮ రా 12-39 సిద్ధ ౨౯-౮ బా ౨౨-౧౦ పవ ౯-౨౩ త్యా ౩-౪౭(ప9-33 ల 11-4 కు) రావ ౨౫-౧౦ త్యా ౩-౪౬ (తె 4-26 ల) దిన ౩౧-౧౪ శ్రవకే వే పంచ ౫౧ ఊ భు ౦-౩౩
18		౬	నవ శు ౪౪-౧౭ రా 11-30 శ్ర ౪౩-౪౩ రా 11-16 సా ౨౨-౫ తై ౧౬-౫౫ కౌవ ౦-౨౦ (ఉ 5-55 కు) రావ ౨౧-౫౩ త్యా ౩-౪౭ (రా 3-3 ల 4-34 కు) దిన ౩౧-౧౬ శనివే సప్తరాక్రాం భు ౦-౪౧
19	ర	౭	దశ శ ౩౯-౨ రా 9-24 ధని ౪౦-౨౨ రా 9-56 శుభ ౧౫-౩ వణి ౧౧-౨౯ రావ ౨౬-౭ త్యా ౩-౪౭ (తె4-45ల) వైషా ౩౬ ల ౪౭ కు దిన ౩౧-౧౮ అశ్వ ౩ రక్కః ౫౮-౨౦ భు ౦-౫౦
20	ర	౮	ఏకా ఆ ౩౩-౫౮సా7-21 శత౩౭-౧౨రా8-39 శుక్ల ౮-౫౩౬-౩౦ కౌవ ౧-౧౭(ఉ6-15కు)రావ౧౧-౫త్యా౩-౪౯ (రా 2-44ల4-16కు) దిన౩౧-౨౧ వృషాయనం ౮-౫౭సర్వ౧౧శీహరి పదపూ॥భు౦-౫౮సౌర గ్రీష్మఋతు ప్రా॥
21		౯	ద్వా సో ౨౯-౧౪ సా 5-27 పూభా ౩౪-౨౧ సా 7-29 బ్ర ౧-౧౯ వ ౫౩-౩౧ కౌ ౧-౩౬ రావ ౨౫-౫౭ త్యా ౩-౫౦ (తె 4-41ల) దిన౩౧-౨౩ ఉభా శవేభు౧-౭ [తి ౧౩శి. మా॥శి॥వరాహజ॥ అనధ్యాయః భు౧-౧౫
22		౧౦	త్రయో మం ౨౪-౪౭ ప3-40 ఉభా౩౧-౪౮సా6-28 వైధ౮-౪౧ వణి౨౪-౪౭శేవ౧-౧౦(ఉ6-13కు)దిన౩౧-౨౫
23	ర	౧౧	చతు బు ౨౦-౫౮ ప 2-7 రేవ ౨౯-౫౬ సా 5-42 విష్క ౪౩-౧౨ శకు ౨౦-౫౮ పవ ౦-౫౨ త్యా ౩-౫౩ (ఉ 6-5 ల 7-38 కు) దిన ౩౧-౨౭ అశ్వ ౪ రక్కః ౨౩-౩౪ తిలాద్వయం సర్వ ౩౦ మా భు ౧-౨౪
24		౧౨	అమా ● గు ౧౮-౯ ప12-59 అశ్వ౨౯-౪ సా6-21 ప్రీ౩౮-౩౩ నాగ౮-౯ పవ౧౯-౧౩ త్యా౩-౫౭ (ప1-24ల2-59కు)రావ ౨౧-౪౦త్యా౪-౧(రా2-59ల4-35కు) దిన౩౧-౨౯ భర। కౌం శే వే స పత్రకాల॥...

(1361 ఫసలీ ఖుర్దాద్ నెల)

1951 ఏప్రియల్ నెల

25 . . . . ౪౯ బ ౬౭-౨ వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౩౧ ధిర కేవే
. స్నానాగ్నిః అనధ్యాయః వం[ప్రవర్త్యం] భు ౨-౪౧ [7-24) దిన ౩౧-౩౩ ధిర ౧ర్కః ౪౯-౭ భు ౧-౪౯
26 ౭ ౧ ౯ ౧౫-౫౯ ప 12-5 కృ ౩౦-౫౮ సా 6-5 సౌ ౩౨-౧౫ కౌ ౧౫-౫౯ పవ ౦-౭ త్యా ౪-౭ (ఉ 5-45 ల
27 ౧౫ ౭-౧౫ ప 12-36 రోహి ౩౪-౧౩ సా 7-23 శో ౩౦-౫౮ గ ౧౭-౧౫ పవ ౧౩-౮ త్యా ౪-౧౩ (ప10-
57 ల 12-38 కు) రావ ౧౭-౪౪ త్యా ౪-౧౯ (రా 1-26 ల 3-10 కు) దిన ౩౧-౬ తి ౪ర్థి అక్షయ ౩ యా
బలరామజయన్తీ భు ౧-౫౭ [తిథిః నాగ ౪ర్థి భు ౨-౬
28 ౬ చవి సో ౦-౫ ప 1-43 మృ ౩౮-౫౯ రా 9-17 అతి ౩౦-౫౪ ధ ౨౦-౫ వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౩౮ శూన్యా
29 ౧౭ పం మం ౪-౧౯ ప 3-25 ఆర్ద్ర ౪౫-౮ రా 11-44 సుక ౩౧-౫౬ బా ౨౪-౧౯ పవ ౨-౮ త్యా ౪-౨౫ (ఉ
6-32 ల 8-18 కు) దిన ౩౧-౪౦ తి ౫ విద్యాశంకరజయన్తీ భు ౨-౧౪
30 ౭ ౮ షష్ఠి బు ౩౦-౦ సా 5-40 పున ౫౧-౨౧ రా 2-36 ధృ ౩౩-౫౮ తై ౩౦-౦ పవ ౧౮-౪౪ త్యా ౪-౨౯ ప1-10 ల2-58
కు దిన ౩౧-౪ ధ ౧౯ర్కః ౧౫-౪ ఉభయపునర్వసః భు ౧-౨౩ [దిన ౩౧-౪౪ శ్రీవిద్యారణ్యజయంతీ భు ౨-౩౧
1 ౧౯ సప్తమి గు ౬-౧౪ రా 8-9 పుష్య ౬౦-౦ (24-0) శూ ౩౬-౫౫ గ ౩-౭ పవ ౧౪-౫౫ త్యా ౪-౩౧ (ప11-37 ల1-25కు)
2 ౨౦ అష్టమి శు ౪౯-౩౮ రా 10-42 పుష్య ౦-౩ ఉ 5-40 గం ౩౯-౧ విష్టి ౯-౨౬ వర్జ్య ౨౦ త్యా ౪-౩౦ (సా 8-5
ల 9-53కు) వృషా ౪౩ ల ౫౭ కు దిన ౩౧-౪౬ శ్రీ గావే పంచ భు ౨-౪౦
3 ౭ ౨౧ నవ శ ౪౮-౨౫ రా 1-1 ఆశ్రే ౭-౪౦ ప 8-43 వృ ౪౧-౧౨ బా ౧౫-౩౨ రావ ౯-౧౪ త్యా ౪-౨౭ (రా 10-4
ల 11-51 కు) దిన ౩౧-౪౮ ధని త్రి ర్కః ౪౧-౨౧ మఘురవే పత్తకేల్కాం, శ్రీ వైష్ణవ శ్రీరామజయన్తీ
కర్తరీ ప్రవేశః భు ౨-౪౮ [8 ల 9-53 కు) దిన ౩౧-౫౦ భు ౨-౫౭
4 ౨౨ దశ ఆ ౫౬-౩ రా 2-51 మఘు ౧౪-౨౫ ప 11-24 ధ్రు ౪౨-౩౧ తై ౧౦-౪౪ రావ ౪-౨౫ త్యా ౪-౨౨ (రా 8-
5 ౨౩ ఏకా సో ౫౬-౭ తె 4-2 పూఫ ౧౯-౫౬ ప 1-35 వ్యా ౪౨-౪౦ వణి ౨౪-౩౩ రావ ౭-౧౩ త్యా ౪-౧౫ రా
9-15 ల 10-57 కు దిన ౩౧-౫౨ సర్వ ౧౧ శి అన్నవరతీర్థ శ్రీ సత్యనారాయణస్వామికళ్యాణోత్సవః భు ౩-౫
6 ౨౪ ద్వాద మం ౫౭-౧౯ తె4-33 ఉఫ ౨౩-౪౬ ప3-7 హర్ష ౪౧-౬ బ ౨౬-౪౧ రావ ౧౩-౩౫ త్యా ౪-౮ (రా11-48 ల
1-27కు) దిన ౩౧-౫౩ హస్త శ్కాం ప్రదోషః భు ౩-౧౪ [57 ల1-33 కు) దిన ౩౧-౫౫ ధర ౪ర్కః ౭-౫౯
7 ౭ ౨౫ త్రయో బు ౫౬-౪౧ తె 4-16 హస్త ౨౫-౪౯ ప 3-56 వజ్ర ౩౮-౪౮ కౌ ౭-౦ రావ ౧౩-౫౮ త్యా ౪-౧ (రా 11-
8 ౨౬ చతు గు ౫౪-౧౨ రా 3-17 చిత్ర ౨౬-౨ ప 4-1 సిద్ధి ౩౪-౩౭ గ ౨౫-౬ రావ ౭-౪౫ త్యా ౩-౫౪ (రా9-29
ల 11-3 కు) దిన ౩౧-౫౭ స్వా. కుర్కాం నృసింహజయన్తీ భు ౩-౩౧
9 ౨౭ పూ ○ శు ౫౦-౧౮ రా 1-42 స్వా ౨౪-౩౭ ప 3-25 వ్యతి ౨౯-౧౨ విష్టి ౨౨-౧౫ రావ ౬-౧ త్యా ౩-౪౯
(రా 8-47 ల 10-19కు) దిన ౩౧-౫౯ విశా రావే సప్త అన్వాధానం మహావైశాఖీ భు ౩-౩౯
10 ౭ ౨౮ బ పాడ్య శ ౪౫-౧౮ రా 11-42 విశా ౨౧-౫౮ ప 2-22 వరీ ౨౨-౪౮ బా ౧౭-౪౮ పవ ౩౧-౨౨ త్యా ౩-౪౬ (సా
6-8 ల 7-38 కు) దిన ౩౨-౧ కృత్తి ౧ర్కః ౩౫-౦ అనూరవే పంచకాగః పెద్దకర్తరి భు ౩-౪౮
11 ౨౯ విది ఆ ౩౯-౩౧ రా 9-23 అనూ ౧౮-౨౩ ప 12-56 పరి ౧౫-౩౯ తై ౧౨-౨౪ పవ ౩౧-౨౫ త్యా ౩-౪౩ (సా6-
9 ల 7-38 కు) దినం ౩౨-౩ భు ౩-౫౬ [8-10 కు) దిన ౩౨-౪ భు ౪-౫
12 ౩౦ తది సో ౩౩-౧౯ సా 6-54 జ్యే ౧౪-౧౪ ప 11-16 శివ ౮-౦ వణి ౬-౨౫ రావ ౦-౪౩ త్యా ౩-౪౩ (సా 6-41 ల
13 ౩౧ చవి మం ౨౬-౫౫ ప 4-20 మూ ౯-౫౨ ప 9-31 సిద్ధ ౦-౫ సాధ్య ౫౨-౫ బ ౦-౭ పవ ౬-౯ త్యా ౩-౪౩ (ప8-
2 ల 9-31 కు) పునః పవ ౩౨-౫ త్యా ౩-౪౨ (సా 6-24 ల 7-53 కు) దిన ౩౨-౬ భౌమ ౪ర్థి భు ౪-౧౩
14 ౭ ౧ పం బు ౨౦-౩౫ ప 1-48 పూషా ౫౨-౬ ఉ 7-44 శుభ ౪౪-౨౬ తై ౨౦-౩౫ పవ ౨౪-౩ త్యా ౩-౪౩ (ప 3-11
ల 4-40 కు) దిన ౩౨-౮ కృత్తి ౨వ్ర పేర్కః ౨-౧౬ తిథిద్వయం వృషభ సం॥ పు॥ ద్వాపరయుగాంతిః భు ౪-౨౨
15 ౨ షష్ఠి గు ౧౪-౩౯ ప 11-25 ఉషా ౧-౧౭ ఉ 6-4 శ్రవ ౫౬-౨౪ తె 4-38 శుక్ల ౩౭-౬ వణి ౧౪-౩౯ పవ ౧౦-
౪౧ త్యా ౩-౪౬ (ప 9-49 ల 11-19 కు) పూషా ౨౫ ల ౩౯ కు దిన ౩౨-౯ శ్రవ రవే సప్తకేవే పంచ తి
౭ వి భు ౦-౯ [56 కు) దిన ౩౨-౧౧ ధని ర్కాం భు ౦-౧౯
16 ౩ సప్త శ ౯-౧౦ ప 9-13 ధని ౫౪-౩౧ రా 3-21 బ్ర ౩౦-౮ బ ౯-౧౦ పవ ౭-౧౦ త్యా ౩-౪౭ (ప 8-25 ల 9-
17 ౭ ౪ అష్ట శ ౪-౧౦ ఉ 7-13 శత ౫౫-౩౩ తె 5-27 శత ౫౧-౫౩ రా 2.18 ఐం ౨౩-౩౩ కౌ ౪-౧౦ పవ ౧౧-౪౪
త్యా ౩-౪౯ (ప 10-15 ల11-46 కు) దిన ౩౨-౧౩ కృత్తి ౩ర్కః ౨౯-౪౯ శత కువేవ్యాధ్యాయః భు ౦-౨౯
18 ౫ దశ ఆ ౫౫-౫౯ రా 3-56 పూభా ౪౯-౫౬ రా1-30 వై ౧౭-౩౦ వణి ౨౭-౫౧ పవ ౭-౨౨ త్యా ౩-౫౨ (ప 8-29 ల10-2
కు) దిన ౩౨-౧౪ భు ౦-౩౮
19 ౬ ఏకా సో ౫౨-౫౪ రా 2-42 ఉభా ౪౮-౩౮ రా 12-59 విష్కు ౧౨-౦ బ ౨౪-౨౬ పవ ౧౩-౨౫ త్యా ౩-౫౫
(ప 10-54 ల 12-28 కు) దిన ౩౨-౧౬ ఉభాశవే సర్వ ౧౧శి భు ౦-౪౮
20 ౭ ౭ ద్వా మం ౫౦-౨౬ రా 1-42 రేవ ౪౭-౫౮ రా 12-43 ప్రీ ౭-౦ కౌ ౨౧-౪౦ పవ ౧౮-౧౮ త్యా ౩-౫౭ (ప12-
51 ల 2-23 కు) దిన ౩౨-౧౭ కృత్తి చర్కః ౫౭-౪౦ ప్రదోషః భు ౦-౫౭
21 ౭ ౮ త్రయో బు ౪౮-౫౩ రా 1-5 అశ్వి ౪౮-౧౧ రా 12-48 ఆయు ౨-౩౬ వా ౫౬-౧౬ గర ౧౯-౩౯ రావ ౫-౫౦
త్యా ౪-౧ (రా 8-48 ల 10-24 కు) దిన ౩౨-౧౯ మిథునాయనం ౭-౨౯ మాసశివరాత్రి పుణ్యకా॥ భు ౧-౭
22 ౯ చతు గు ౪౮-౯ రా 12-48 భర ౪౯-౧౩ రా 1-13 సౌ ౫౫-౫౩ విష్టి ౧౮-౩౧ పవ ౧౨-౩౬ త్యా ౪-౪ (ప 10-
34 ల 12-12 కు) దిన ౩౨-౨౦ భర కేవే సప్తమాస శివరా॥ భు ౧-౧౭
. . . . 12-57 కృత్తి ౫౧-౧౩ రా 2-4 అతి ౫౩-౪౭ చతు ౧౮-౨౧ పవ ౨౦-౧౮ త్యా ౪-౯

(1361 ఫసలీ వైశాఖ)
(1952 సంవత్సరం మే నెల)
(శుక్లపక్షం) (కృష్ణపక్షం)

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర చైత్రమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సం॥ మార్చి నెల

26 సు పా బు ౪౫-౩౧ ఉభా ౯-౨౦ రావ ౭-౩౨ త్యా ౩-౫౫ దిన ౩౦-౧౧ యోగకాలః [న్యాసతీ॥
27 విది గు ౪౩-౯ రేవ ౭-౬ రావ ౨౬-౪౪ త్యా ౩-౫౯ వేద
28 తది శు ౪౨-౬ అశ్వ ౬-౫౫ శేషః ౧-౫౬ రావ ౨-౩ త్యా ౪-౪ ప్రదోషాభావః
29 చవి శ ౪౨-౭ భరణ-౫౬ రావ ౯-౪౫ త్యా ౪-౯ దిన ౩౦-౧౭
30 పంచ ఆ ౪౩-౩౬ కృ ౧౧-౧౧ రావ ౨౩-౧౨ త్యా ౪-౧౪ దిన ౩౦-౨౦ [౧౭ ప్రదోషాభావః
31 షష్ఠి సో ౪౬-౧౧ రోహి ౧౪-౪౨ పవ ౨౯-౪౬ త్యా ౪-

1952 సం॥ ఏప్రిల్ నెల

1 సప్త మం ౪౯-౫౭ మృగ ౧౯-౧౯ రావ ౧౧-౫౧ త్యా ౪-౨౨ దిన ౩౦-౨౫
2 అష్ట బు ౫౪-౬౩ ఆర్ద్ర ౨౪-౫౪ రావ ౨౬-౩౪ త్యా ౪-౨౫
3 నవ గు ౫౯-౪౪ పున ౩౧-౧౦ శేష ౨-౨౬ రావ ౨౨-౫౨ త్యా ౪-౨౬ దిన ౩౦-౩౦ మతత్రయ శ్రీరామనవమి కవీంద్రతీ॥
4 దశ శు ౬౦-౦ పుష్య ౩౬-౪౫ త్యాజ్యాభావః శిల్పిల్లెతీ॥
5 దశ శ ౫-౩ ఆశ్లే ౪౪-౧౪ పవ ౧౩-౧౨ త్యా ౪-౨౬ దిన ౩౦-౩౫ [౩౦-౩౭ మతత్రయ ౧౧ శీ
6 ఏకా ఆ ౯-౫౭ మఘ ౫౦-౧౪ పవ ౧౬-౧౪ త్యా ౪-౨౪ దిన
7 ద్వా సో ౧౪-౧౩ పూఫ ౫౫-౧౯ పవ ౧౧-౫౬ త్యా ౪-౨౦
8 త్రయో మం ౧౬-౨౭ ఉఫ ౫౯-౨౬ పవ ౧౪-౩౩ త్యా ౪-౧౬ తిథి ౧౪శీ అనధ్యా॥ రంగనాచ్చియార్ నంబియార్ తీ॥ సర్వప్రియతీ॥
9 చతు బు ౧౯-౩౧ హస్త ౬౦-౦ పవ ౨౧-౨౫ త్యా ౪-౧౧ దిన ౩౦-౪౫ తిరు ౧౫ మా తిరునారాయణపెరుమాళ్లుతీ॥
10 పూ ○ గు ౨౦-౧౭ హస్త ౧-౫౩ పవ ౨౨-౨౩ త్యా ౪-౬ దిన ౩౦-౪౬ ప్రతిపత్తిథి. అన్వాధానం

1952 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

11 బ పా శు ౧౯-౫౦ చిత్ర ౩-౨౩ పవ ౧... త్యా ౪-౧ దిన ౩౦-౫౦ తిథిద్వయం యోగకాల...
12 విది శ ౧౭-౩ స్వా ౩-౪౨ పవ ౧౬-౩౦ త్యా...
13 తది ఆ ౧౫-౧౬ విశా ౨-౫౧ పవ ౧౨-౩౩ త్యా ౩-౫౩ మేషేఽర్కః ౫-౨౬
14 చవి సో ౧౧-౨౬ అనూ ౧-౩ జ్యే ౫౬-౩౦ పవ ౧౪-౨౭ త్యా ౩-౫౦ [రావ ౨౦-౨౫
15 పం మం ౬-౪౭ మూ ౫౫-౧౧ పవ ౧౬-౨౬ త్యా ౩-౪౬
16 షష్ఠి బు ౧-౨౪ సప్త ౫౪-౧౬ పూషా ౫౧-౧౫ పవ ౧౬-౩౬ త్యా ౩-౪౪
17 అష్ట గు ౪౬-౪౯ ఉషా ౪౬-౯ పవ ౯-౫౩ త్యా ౩-౪౪ రావ ౨౫-౨౩ త్యా ౩-౪౩ దిన ౩౧-౪
18 నవ శు ౪౩-౪౦ శ్ర ౪౨-౫౬ శేషః ౦-౧౦ రావ ౨౧-౯ త్యా ౩-౪౪ దిన ౩౧-౬ [దిన ౩౧-౭
19 దశ శ ౩౬-౪౨ ధని ౩౭-౫౩ రావ ౨౪-౩౯ త్యా ౩-౪౫
20 ఏకా ఆ ౩౨-౬ శత ౩౫-౧౯ రావ ౧౯-౧౩ త్యా ౩-౪౭ మతత్రి॥ ౧౧ శీ సర్వ విజయధ్వజతీ॥
21 ద్వా సో ౨౬-౫ పూభా ౩౨-౬ రావ ౨౩-౫౭ త్యా ౩-౫౧ దిన ౩౧-౧౩
22 త్రయో మం ౨౨-౪౯ ఉభా ౨౯-౪౬ రావ ౨౬-౪౬ త్యా ౩-౫౪ దిన ౩౧-౧౫ తిథిద్వయం అనధ్యాయః
23 చతు బు ౧౯-౨౩ రేవ ౨౭-౧౫ శేషః ౨-౫౫ దిన ౩౧-౧౬ అమాతిథిః సర్వే ౩౦ మా పెరియ పెరుమాళ్లుతీ॥
24 అమా ● గు ౧౬-౧ అశ్వ ౨౬-౫౨ పవ ౧౬-౫౬ త్యా ౩-౫౯ రావ ౨౦-౪౯ త్యా ౪-౩ దిన ౩౧-౧౯ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః హనుమజ్జయంతీ॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర వైశాఖ మాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సం॥ ఏప్రిల్ నెల

25 శు పా శు ౧౫-౪౬ భర ౨౭-౩౩ రావ ౨౭-౧౨ త్యా ౪-౭ దిన ౩౧-౨౦ యోగః అనధ్యాయః
26 విది శ ౧౫-౪౫ కృ ౩౦-౩౩ శేషవ ౩-౪౧ దిన ౩౧-౨౪ ఉయ్యకొండార్ తీ॥
27 తది ఆ ౧౬-౩ రోహి ౩౩-౪౪ పవ ౧౭-౪౦ త్యా ౪-౧౩ రావ ౧౬-౨౦ త్యా ౪-౧౭ దిన ౩౧-౨౬ అక్షయ తృతీయా తిథి విద్యాధిరాజతీ । పు॥ [తిథి ౫ మి నాగ చతుర్థీ
28 చవి సో ౧౯-౩౬ మృ ౩౭-౧౧ త్యాజ్యాభావః దిన ౩౧-౨౭
29 పం మం ౨౩-౧౨ ఆర్ద్ర ౪౩-౩౩ పవ ౧-౩ త్యా ౪-౨ దిన ౩౧-౩౦ కూర్మతిథిః శంకరజయన్తీ ఉడయవర్ తీ॥
30 షష్ఠి బు ౨౬-౪౫ పున ౪౯-౪౨ పవ ౧౬-౩౬ త్యా ౪-౨౫ దిన ౩౧-౩౨ ముదలియాండాన్ తీ॥ రామచంద్రతీ॥ పు॥

1952 సం॥ మే నెల

1 సప్త గు ౩౨-౪ పుష్య ౫౬-౧౫ పవ ౧౧-౫౩ త్యా ౪-౨౬ దిన ౩౧-౩౪ విద్యారణ్యజయన్తీ
2 అష్ట శు ౩౬-౫౬ ఆశ్లే ౬౦-౦ రావ ౦-౧౦ త్యా ౪-౨౬ దిన ౩౧-౩౬ [౩౧-౩౯ శ్రీవత్సవ శ్రీరామజయన్తీ
3 నవ శ ౪౨-౪౯ ఆశ్లే ౨-౪౬ రావ ౪-౯ త్యా ౪-౨౪ దిన
4 దశ ఆ ౪౬-౫౬ మఘ ౭-౪౭ పవ ౩౦-౩౪ త్యా ౪-౨౧ దిన ౩౧-౪౦ [దిన ౩౧-౪౨ మతత్రయ ౧౧ శీ
5 ఏకా సో ౫౦-౧౭ పూఫ ౧౪-౫ రావ ౧-౩౯ త్యా ౪-౧౬
6 ద్వా మం ౫౨-౧౪ ఉఫ ౧౭-౧౯ రావ ౭-౩౯ త్యా ౪-౧౨ దిన ౩౧-౪౪ ద్వాదశీ హరివాసరః ౭-౧౬
7 త్రయో బు ౫౩-౬ హస్త ౨౧-౨౩ రావ ౧౦-౧౩ త్యా ౪-౬ దిన ౩౧-౪౬ తేవప్పెరుమాళ్లు తీ॥
8 చతు గు ౫౨-౨౩ చిత్ర ౨౩-౧౦ రావ ౫-౩౦ త్యా ౪-౨ దిన ౩౧-౪౭ స్మార్తమాధ్వ శ్రీనృసింహజయంతీ మధు

1952 సంవత్సరం మే నెల

రకవి యాన్వార్ తీ॥ [దిన ౩౧-౫౦ అన్వాధానం
9 పూ ○ శు ౪౦-౫౦ స్వా ౨౬-౪౬ రావ ౫-౪౭ త్యా ౩-౫౭
10 బ పా శ ౪౬-౪౦ విశా ౨౩-౧౦ రావ ౧-౨ త్యా ౩-౫౪ దిన ౩౧-౫౨ యోగః [౩౧-౫౪
11 విది ఆ ౪౩-౪౭ అనూ ౨౧-౩౩ రావ ౬-౪ త్యా ౩-౫౦ దిన
12 తది సో ౩౯-౭ జ్యే ౧౯-౪౭ రావ ౬-౪ త్యా ౩-౪౬ దిన ౩౧-౫౬
13 చవి మం ౩౩-౩౪ మూ ౧౫-౫౨ పవ ౧౨-౫ త్యా ౩-౪౬ రావ ౬-౨౫ త్యా ౩-౪౫ దిన ౩౧-౫౭
14 పం బు ౨౬-౫౫ పూషా ౧౨-౦ పవ ౩౦-౪౯ త్యా ౩-౪౪ దిన ౩౧-౫౯ వృషభేఽర్కః ౨-౬ వృషభ సం॥ పు॥ ద్వాపరయుగాంతః [౩-౪౩ దిన ౩౨-౧ తిథిద్వయం
15 షష్ఠి గు ౨౧-౫౦ ప 2-17 ఉషా ౭-౭ పవ ౧౬-౨౬ త్యా
16 సప్త శు ౧౫-౪౦ శ్రవ ౩౫-౬ ధని ౫౫-౪౬ పవ ౧౩-౧౫ త్యా ౩-౪౩ దిన ౩౨-౩ తిథిత్రయ అనధ్యాయః
17 అష్ట శ ౯-౪౨ శత ౫౫-౫౬ పవ ౧౬-౩౬ త్యా ౩-౪౫ దిన ౩-౪
18 నవ ఆ ౪-౪ దశ ౫౪-౩౧ పూభా ౫౨-౩౬ పవ ౧౧-౪ త్యా ౩-౪౬ దిన ౩౨-౬ [స్మార్త ౧౧ శీ
19 ఏకా సో ౫౪-౧౪ ఉభా ౫౦-౫ పవ ౧౫-౩౬ దిన ౩౨-౭
20 ద్వాద మం ౫౦-౩౭ రేవ ౪౭-౧౬ పవ ౧౯-౧౧ త్యా ౩-౫౩ దిన ౩౨-౯ రామానుజమాధ్వ ౧౧ శీ
21 త్రయో బు ౪౭-౧౪ అశ్వ ౪౬-౪౨ రావ ౫-౩౬ త్యా ౩-౫౭ దిన ౩౨-౧౧ [౩౨-౧౩
22 చతు గు ౪౬-౪౬ భర ౪౭-౨ పవ ౧౧-౫౦ త్యా ౪-౧౬ దిన
23 అమా ● శు ౪౬-౪౯ కృ ౪౯-౫౧ పవ ౧౭-౫౬ త్యా ౪-౬ దిన ౩౨-౧౪ సర్వే ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

(1861 ఫసలీ వైశాఖము)

24 ర ౧౧ శు పా శ ౫౦-౧౬ రా 1-38 రో ౫౪-౪౭ రా 3-26 సుక ౫౨-౪౩ కిం ౧౯-౨౫ రాజ ౧-౧౬ త్యా ౪-౧౪
(సా 6-59 ల 8-41 కు) దిన ౩౨-౨౩ రోహి ౧ ర్కః ౨౫-౫౦ ర క్రాం ౨౬ ఊ ౫౫ పయాగః ఘు౧-౩౬

25 ౧౨ విది ఆ ౫౩-౧౨ రా 2-48 మృ ౫౯-౨౪ తె 5-17 ధృ ౫౨-౩౭ బా ౨౧-౪౪ పవ ౯-౫౨ త్యా౪-౧౭ (ప9-28ల
11-11 కు) దిన ౩౨-౨౪ చంద్రదర్శనం ఘు ౧-౪౫ [30ల4-16కు) దిన ౩౨-౨౫ఘు౧-౫౫ చం౧ రంజాన్

26 ౧౩ ఆది సో ౫౬-౨౪ తె 4-29 ఆర్ద్ర ౬౦-౦ (24-0) శూ ౫౩-౩౦ తై ౨౫-౧౭ పవ ౨౨-౨౭ త్యా ౪-౨౪ (ప 2-

27 ౧౪ చవి మం ౬౦-౦ (24-0) ఆర్ద్ర ౫-౧౬ ఉ 7-38 గండ ౫౫-౧౯ వణి ౩౦-౭ రావ ౬-౨౦ త్యా ౪-౨౭ (రా 9-
1 ల 10-48 కు) దిన ౩౨-౨౬ రోహి ౨ ర్కః ౫౪-౧౨ క్షామ ర ర్ఘిక ర్తరీత్యాగః ఘు ౫ప. మహారర్ఘిఘు౨-౫

28 ర ౧౫ చవి బు ౨-౫౦ ఉ 6-39 పున ౧౨-౧౫ ప 10-25 వృ ౫౭-౪౫ భ ౨-౫౦ రావ౨-౨౦ త్యా ౪-౩౧(సా7-26ల9-
14కు)వ్యపా ౩౭ల౫౦ కు దిన ౩౨-౨౭ఘు౨-౧౪ [౩౨-౨౯ఆ క్రీ రావే పంచఘు౨-౨౪

29 ౧౬ పం సు౭-౫౯ ప9-6 పుష్య ౧౯-౫౩ ప1-27 గ్రహ౬౦-౦ బా౭-౫౯ రావ ౨౩-౩౪ త్యా౪-౩౧ (రా 8-55ల) దిన

30 ౧౭ ష హ౧౫-౨౭ప11-41ఆ౨౭-౪౩సా4-35ధ్రు౦-౨౭ తై౧౫-౨౭ శే౦-౩౪(ఉ5-43కు)ది౩౨-౩౦మకే క్రాం ఘు౨-౩౪

31 ర ౧౮ సప్త శ ౨౧-౩౩ ప 2-7 మఘ ౩౫-౩ సా7-31 వ్యా౩-౫ వణి౨౧-౩౩పవ౧-౨౩త్యా౪-౨౯(ఉ6-3ల7-51కు) రావ
౨౪-౩౯ త్యా౪-౨౫(తె4-22లదిన ౩౨-౩౧ రోహి౩ర్కః౨౨-౫౦శూన్యాతిథిఃఉభయానధ్యాయఃఘు౨-౪౩

1952 సంవత్సరం జూన్ నెల

1 ర ౧౯ అష్ట ఆ ౨౬-౪౧ సా 4-10 పుభా ౪౧-౨౩ రా 10-3 హర్ష ౫-౦ బ ౨౬-౪౧ కౌవ ౧-౩౫ (ఉ 6-8 కు) దిన౩౨-
౩౨ తిగా మా ఘు ౨-౫౩ [50 ల 7-34 కు) దిన ౩౨-౩౩ ఘు ౩-౨

2 ౨౦ నవ సో ౩౦-౨౨ సా 5-39 ఉఫ ౪౬-౧౫ రా 12-0 వజ్ర ౬-౧ కౌ ౩౦-౨౨ పవ ౦-౫౧ త్యా ౪-౧౯ (ఉ 5-

3 ౨౧ దశ మం ౩౨-౬ సా 6-20 హస్త ౪౯-౭ రా 1-9 సిద్ధి ౫-౩౭ తై ౧-౧౪ పవ ౭-౧౫ త్యా ౪-౧౧ (ప 8-48 ల
10-28 కు) దిన ౩౦-౩౪ రోహి ౪ ర్కః ౫౧-౩౯ హస్త శుక్రాం దశ హరా ౧౦ మా ఘు ౩-౧౨

4 ౨౨ ఏకా బు ౩౧-౫౧ సా 6-14 చిత్ర ౫౦-౧ రా 1-30 వ్యతి ౩-౩౭ వణి ౧-౫౭ పవ ౯-౨౫ త్యా ౪-౪ (ప 9-16
ల 10-54 కు) దిన ౩౨-౩౫ సర్వ ౧౧ శీ నిర్జల ౧౧ శీ ఘు ౩-౨౨

5 ౨౩ ద్వా గు ౨౯-౩౦ సా 5-18 స్వా ౪౭-౫౪ రా 1-4 వరీ ౦-౨ పరి ౫౪-౪౭ బ ౦-౪౦ పవ ౩-౪౫ త్యా ౩-౫౬
(ఉ 7-0 ల 8-34 కు) దిన ౩౨-౩౬ స్వా. శుక్రాం శ్రీ శంకరాచార్య రా॥నం ఘు ౩-౩౧

6 ౨౪ త్రయో శు ౨౫-౧౭ ప3-37 విశా౪౬-౬రా11-56 శివ౪౭-౧౭ తై౨౫-౧౭ పవ౨-౧౫త్యా౩-౪౯ (ఉ6-24ల7-56
కు) రావ౨౬-౪౭ త్యా౩-౪౩ (రా3-39ల5-8కు) దిన౩౨-౩౬విశా. రావేస్త తిథిపర్వ॥ అనధ్యా॥ శ్రీవిద్యా
రణ్యారా॥ ఘు౩-౪౧ [దిన ౩౨-౭ మృగ౧ర్కః౨౦-౪౦ తి౧౫మాఅమావా॥ రామానుజ నృసింహ॥ ఘు౩-౫౦

7 ర ౨౫ చతు శ ౧౯-౩౩ప1-19అనూ౪౧-౫౦రా 10-14 సిద్ధ౪౦-౩౧వణి౧౯-౩౩రావ౨-౦త్యా౩-౩౯(రా3-21ల4-49కు)

8 ౨౬ పూ ○ ఆ ౧౨-౪౨ ప 10-35 జ్యే ౩౬-౩౭ రా 8-9 సాధ్య ౩౧-౫౭ బ ౧౨-౪౨ రావ ౨౨-౨ త్యా ౩-౩౭
(రా 3-22 ల 4-49 కు) దిన ౩౨-౩౭ యోగః శ్రౌత్య మన్వాదిః మహాజ్యేష్ఠి ఘు ౪-౦

9 ౨౭ బ పా సో ౫-౪ఉ7-32విది౫౨-౧తె4-20మూ౩౧-౪౬సా5-48శుభ౨౨-౫౨కౌ౫-౪పవ౨౭-౯త్యా౩-౩౭(సా4-22
ల5-49కు)రావ ౧౯-౪౫ త్యా౩-౩౬ (రా2-27ల3-53కు)దిన ౩౨-౩౭వృషభపూజ అనధ్యాయః ఘు ౪-౧౦

10 ర ౨౮ తది మం ౪౯-౯ రా 1-10 పూషా ౨౪-౪౭ (ప 3-25) శుక్ల ౧౩-౩౭ వణి ౧౩-౭ రావ ౧౦-౧౪ త్యా ౩-౩౭
(రా 10-39 ల 12-6 కు) జైపా ౪౪ ల దిన ౩౨-౩౯ మృగ ౨ ర్కః ౪౯-౫౧ ఉషా రవే ఘు ౪-౧౯

11 ర ౨౯ చవి బు ౪౧-౩౩ రా 10-8 ఉషా ౧౯-౪ ప 1-9 బ్ర ౪-౩౦ వం ౫౧-౧౬ బ ౧౫-౨౧ పవ ౭౭-౧౧త్యా౩-౩౯
(సా 4-47 ల 6-15 కు) జైపా ౧ కు దిన ౩౨-౪౦ గవే ౬ ప॥ శ్రీవక్షేవే పంచ ౨౩ ఊ ఘు ౪-౨౯

12 ౩౦ పం గు ౩౪-౩౨ సా 7-20 శ్రీ ౧౩-౪౯ ప 11-3 ఐ ౪౭-౩౪ కౌ ౭-౨ పవ ౨౩-౪త్యా౩-౪౨ (ప 2-45 ల 4-14
కు) దిన ౩౨-౪౦ ధనిరా క్రాం ఘు ౪-౩౯ [ల 5-33కు) దిన ౩౨-౪౦ శతకుపే ఘు ౪-౪౭

1952 సంవత్సరం జూన్ నెల

13 ౩౧ షష్ఠి శు ౨౭-౨౭ సా 4-54 ధని ౯-౨౨ ప 9-16 విష్కు ౪౦-౯ గర ౧-౩౦ పవ ౨౬-౨౦ త్యా ౩-౪౬ (ప 4-3

14 ర ౧ సప్త శ ౨౩-౨౧ ప 2-51 శత ౫-౫౫ ప 7-33 ప్రీ ౩౩-౩౪ బ ౨౩-౨౧ పవ ౨౧-౧౬ త్యా ౩-౫౦ (ప 2-1 ల
3-33 కు) దిన ౩౨-౪౧ మృగ ౩ మిథునేర్కః ౧౯-౧౧ తిథిద్వయం మిథున సం॥ పు॥ ఘు ౪-౫౭

15 ౨ అష్ట ఆ ౧౯-౧౬ ప 1-13 పూభా ౩-౨౭ ఉ 6-54 ఆయు ౨౭-౫౦ కౌ ౧౯-౧౬ పవ ౨౬-౫౫ త్యా ౩-౫౫(సా
4-17 ల 5-51 కు) దిన ౩౨-౪౧ ఉభా శవే తి ౯ మా ఘు ౦-౭ [ల 7-55 కు) దిన ౩౨-౪౨ ఘు ౦-౧౭

16 ౩ నవ సో ౧౬-౨౨ ప 12-4 ఉభా ౨-౬ ఉ 6-21 సౌ ౨౩-౨ గర ౧౬-౨౨ పవ ౩౧-౫౯ త్యా ౩-౫౯ (సా 6-19

17 ర ౪ దశ మం ౧౪-౩౨ ప 11-20 రేవ ౧-౫౨ ఉ 6-16 శో ౧౯-౭ భద్ర ౧౪-౩౨ రావ ౧౯-౫౧ త్యా ౪-౩ (రా 2-
32 ల 4-9 కు) దిన ౩౨-౪౨ మృగ ౪ ర్కః ౪౭-౪౦ ఘు ౦-౨౭

(1361 ఫసలీ ఆషాఢ నెల) (జ్యేష్ఠమాసము)

18 ౫ ఏకా బు ౧౩-౪౫ ప 11-1 అశ్వి ౨-౪౧ ఉ 6-35 అతి ౧౬-౩ బా౧౩-౪౫ పవ ౨౭-౨౭ త్యా౪-౭ (సా 4-30ల
6-9 కు) దిన౩౨-౪౨ భరకేవే సప్త సర్వ ౧౧శీ ఘు౦-౩౯ [9-41కు) దిన౩౨-౪౨ కూర్మజయంతీ ఘు౦-౪౯

19 ర ౬ ద్వా గు ౧౪-౯ ప 11-12 భర ౪-౩౭ ఉ 7-23 సుక ౧౩-౫౪ తై ౧౪-౯ రావ ౩-౨౭ త్యా ౪-౧౨ (రా 8-0 ల

20 ౭ త్రయో శు ౧౫-౩౭ ప 11-47 కృత్తి ౭-౪౦ ప 8-36 ధృ ౧౨-౩౭ వణి ౧౫-౩౭ రావ ౧౭-౩౯ త్యా ౪-౧౬
(రా 1-40 ల 3-22 కు) దిన ౩౨-౪౨ మాసశివరా॥ అనధ్యాయః ఘు ౧-౦

21 ౮ చతు శ ౧౮-౯ ప 12-48 రోహి౧౧-౪౨ప10-13 శూ౧౨-౯శకు౧౮-౯ పవ౨౬-౫౨త్యా౪-౨౦ (సా4-17ల6-1కు)
పాతలేదు దిన౩౨-౪౨ఆర్ద్ర ౧ర్కః౧౮-౧౪కర్కటాయనం౨౮-౨౪క్రాం ౧౧ల౧౯కు సర్వ౩౦మా.దక్షి॥
ణాయన పు॥కా॥సౌరవర్షర్తు ప్రా॥ఘు౧-౧౦

22 ౯ అమా ● ఆ౨౧-౪౨ప2-13మృగ౧౬-౪౩ప12-13గం౧౨-౩౦నా౨౧-౪౨రావ౭-౭త్యా౪-౨౪(రా9-28ల11-14కు)
దిన౩౨-౪౨ ఆర్ద్ర ర క్రాం శూన్యాతిథిఃఅమా॥పిండపితృయజ్ఞః౧౬-౪౩ల౨౧-౪౨కు వ్యతిపా॥పు॥ఘు ౧-౨౧

(1361 ఫసలీ అమర్దాద్ నెల)

23 ౧౦ ని పా సో ౨౬-౧౯ సా 4-3 ఆర్ద్ర ౨౨-౪౫ ప 2-38 వృ ౧౩-౩౯ బ ౨౬-౧౯ రావ ౨౫-౩౩ త్యా ౪-౨౯ (తె 4-2ల) దిన౩౨-౪౨ తిథిద్విపత్ యోగః చంద్రదర్శనం భు౧-౩౧

24 ర ౧౧ విది మం ౩౧-౪౯ సా 6-16 పున ౨౯-౪౬ సా 5-27 గ్రు ౧౫-౩౦ కౌ ౩౧-౪౯ తైత ౦-౪౩ (ఉ 5-50కు) రావ ౧౯-౩౮ త్యా ౪-౩౦ (రా 2-27 ల 4-15 కు) దిన ౩౨-౪౨ ఆర్ద్ర ౨ ర్క్షః ౪౬-౫౩ భు ౧-౪౨

25 ౧౨ తది బు ౩౬-౫౯ రా 8-45 పుష్య ౩౬-౧౯ రా 8-29 వ్యా ౧౬-౫౬ తై ౪-౫౩ వర్జ్యంలేదు దిన ౩౨-౪౨ ఆశ్లే గావే పంచ ఉభయప్రదోషః భు ౧-౫౩ [(ప 10-59 ల 12-48 కు) దిన ౩౨-౪౧ భు ౨-౩

26 ౧౩ చవి గు ౪౪-౩౨ రా 11-22 ఆశ్లే ౪౫-౧౯ రా 11-40 హర్ష ౨౦-౪౬ వణి ౧౧-౧౫ పవ ౧౩-౩౪ త్యా ౪-౩౨

27 ౧౪ పం శు ౫౦-౫౨ రా 1-54 మఖ ౫౩-౧ రా 2-45 వజ్ర ౨౩-౩౩ బ౧౬-౪౨ పవ ౧౯-౯ త్యా ౪-౩౧ (ప 1-13 ల 3-1 కు) దిన ౩౨-౪౨ మఖ కేర్క్రాం స్కంద ౫ మీ భు ౨-౧౪

28 ర ౧౫ షష్ఠి శ ౫౬-౩౩ తె4-11 పూఫ౬౦-౦(24-0)సిద్ధి౨౬-౦కౌ౨౩-౪౨పవ౧౫-౨౩ త్యా౪-౨౯ (ప 11-43ల1-30కు) దిన౩౨-౪౧ఆర్ద్ర౩ర్క్షః౧౬-౩౬కుమారషష్ఠిభు౨-౨౪

29 ౧౬ సప్త ఆ ౬౦-౦(24-0)పూఫ ౦-౬ ఉ5-36 వ్యతి ౨౬-౪౨ గర ౨౯-౪౫పవ ౧౯-౫౨ త్యా౪-౨౪ (ప 1-31ల3-17 కు)ది౩౨-౪౧ భాను ౭మి పాతార్కయోగః భు౨-౩౫ [6-40 కు) దిన ౩౨-౪౧ హస్త కేర్క్రాం భు౨-౪౫

30 ౧౭ సప్త సో ౦-౫౯ ఉ 5-57 ఉఫ ౫-౫౯ ఉ 7-8 వరీ ౨౯-౧౭ వణి౦-౫౯ పవ ౨౯-౨౭ త్యా ౪-౧౭ (సా 4-57 ల

(1952 సంవత్సరం జూన్ నెల)

1 ర ౧౮ అష్ట మం ౩-౪౪ ఉ 7-5 హస్త ౧౦ ౧౨ ప 9-39 పరి ౨౭-౨౯ బ ౩-౪౪ పవ ౩౦-౫౯ త్యా ౪-౯ (సా 5-59 ల 7-39 కు) దిన ౩౨-౪౦ ఆర్ద్ర ౪ ర్క్షః ౪౭-౨౧ భు ౨-౫౬

2 ౧౯ నవ బు ౪-౩౬ ఉ 7-25 చిత్త ౧౭-౩౩ ప 10-36 శివ ౨౫-౫ కౌ ౪-౩౬ పవ ౨౬-౩౫ త్యా ౪-౧ (సా 4-13 ల 5-49 కు) దిన ౩౨-౪౦ స్వాతి కుక్రాం చాతుర్మాస్య మన్వాదిః భు ౩-౬ [౧౧కి శయనః౧౧కి భు ౩-౧౭

3 ౨౦ దశ గు ౩-౧౩ ఉ 6-52 ఏకా ౫౬-౨౯ తె 5-31 స్వా ౧౨-౪౨ ప 10-40 సిద్ధ ౨౦-౫౪ గ ౩-౧౩ పవ౨౬-౧౬ త్యా ౩-౫౩ (సా 4-5 ల 5-38 కు) ప్రపా ౩౭ ల ౫౫ కు దిన౩౨-౩౯ విశాగావే సప్తసురః ౧౧కి స్మార్త

4 ౨౧ ద్వా శు ౫౪-౩౪ రా 3-25 విశా ౧౦-౫౨ ప 9-56 సాధ్య ౧౫-౬ బ ౨౭-౧౨ పవ ౨౦-౧౬ త్యా౩-౪౫ (ప1-41 ల 3-11 కు) దిన ౩౨-౩౯ ప్రదోషః భు ౩-౨౭

5 ర ౨౨ త్రయో శ ౪౭-౪౭ రా 12-43 అనూ ౭-౧౯ ప 8-30 శుభ ౭-౪౯ శుక్ల ౫౧-౩౫ కౌ ౨౧-౧౧ పవ ౨౦-౨ త్యా ౩-౪౦ (ప 1-37 ల 3-5 కు) దిన ౩౨-౩౯ పున ౧ ర్క్షః ౧౬-౭ శని ౧౩కి భు ౩-౩౯

6 ౨౩ చతు ఆ ౩౯-౪౯ రా 9-31 జ్యే ౨-౭ ఉ6-27 మూల౫౩-౫౦ తె4-0 బ్రహ్మ౦-౨ గర౧౩-౪౯పవ ౨౦-౪త్యా౩-౩౫ (ప1-38ల3-4కు) రావ ౧౯-౪౫ (రా 2-33 ల 4-0 కు) దిన ౩౨-౩౭ మూల రవేశీవపవిత్రార్చనంభు౩-౪౯

7 ౨౪ పూ ◯ సో ౩౧-౬ సా 6-2 పూషా ౪౯-౦ రా 1-15 ఐం ౪౦-౫ విష్టి ౫-౨౭ పవ ౧౭-౧౩ త్యా ౩-౩౩(ప12-29 ల 1-54 కు) దిన ౩౨-౩౬ అన్వాధానం మహాషాఢి వ్యాస పూజా భు ౩-౫౯

8 ర ౨౫ బ పా మం ౨౨-౧ ప 2-25 ఉషా ౪౨-౬ రా 10-27 వై ౯-౫౬ కౌ ౨౨-౧ పవ ౬-౪౭ త్యా ౩-౩౨ (ప 8-20 ల9-45కు)రావ ౧౯-౨౨ త్యా౩-౩౩ (రా2-0ల3-25కు) దిన౩౨-౩౬ పున౨ర్క్షః ౪౬-౫౪ శ్రవణే పంచ ౪౬ కౌ తిథిద్వయం యోగఃభు౪-౯

(1952 సంవత్సరం జూలై నెల)

9 ౨౬ విది బు ౧౨-౫౭ ప 10-48 శ్రవ ౩౫-౧౬ సా 7-43 విష్కు ౧౯-౫౨ గర ౧౨-౫౭ రావ ౧౧-౩౯ త్యా ౩-౩౫ (రా11-18ల12-44కు) దిన౩౨-౩౫ ఘనిష్ఠా క్రాంతి ౩ యా భు౪-౨౦

10 ౨౭ తది గు ౪-౧౯ ఉ7-20 చతుర్థి౫౭-౧౦ తె4-12 ఘని౨౯-౦సా5-13ప్రీతి౦-౯ధ్రుదర్శ-౧౯రావ౧౨-౫౧త్యా౩-౩౯ (రా11-47ల1-15కు) దిన౩౨-౩౪శతభిషే భు౪-౩౦ [(రా 9-5ల10-35కు) దిన౩౨-౩౩ భు౪-౪౧

11 ౨౮ పంచ శు ౪౯-౪౩ రా 1-31 శత ౨౩-౪౩ ప 3-7 ఆయు ౧-౯ సౌభా ౫౧-౫౬ కౌ ౨౩-౫ రావ౬-౫ త్యా౩-౪౪

12 ర ౨౯ షష్ఠి శ ౪౪-౨౦ రా 11-20 పూభా ౧౯-౪౦ ప 1-30 శో ౪౬-౯ గర ౧౭-౭ రావ ౧౦-౭ త్యా ౩-౫౦ (రా10-41 ల 12-13 కు) దిన ౩౨-౩౨ పున ౩ ర్క్షః ౧౬-౩౫ ఉభా శవే భు ౪-౫౭

13 ౩౦ సప్త ఆ ౪౦-౨౪ రా 9-48 ఉభా ౧౭-౩ ప12-27 అతి ౪౦-౨౫ విష్టి ౧౨-౨౨ రావ ౧౩-౫౭ త్యా ౩-౫౫ (రా 12-13 ల 1-47 కు) దిన ౩౨-౩౧ భాను ౭ మీ భు ౫-౨ [సావర్ణి మన్వాదిః భు ౫-౧౩

(1952 సంవత్సరం జూలై నెల)

14 ౩౧ అష్ట సో ౩౭-౫౭ రా 8-49 రే ౧౫-౫౩ ప 12-0 సుక ౩౫-౫౧ బా ౯-౧౦ వర్జ్యంలేదు దిన ౩౨-౩౦ గర్త

15 ర ౩౨ నవ మం ౩౭-౪ రా 8-29 అశ్వ ౧౬-౧౫ ప 12-9 ధృ ౩౧-౩౫ తై ౭-౩౦ పవ ౬-౧౧ త్యా ౪-౧ (ప 8-7 ల 9-43 కు) రావ ౮-౩౦ త్యా ౪-౭ (రా 10-3 ల 11-42 కు) వ్యపా ౪౯ ల ౫౮ కు దిన ౩౨-౨౯ పున ౪ కర్క ఉర్క్షః ౪౬-౧౮ కర్కట సం॥ పు॥ భు ౫-౨౩

(1961 ఫసలీ షహరేవర్ నెల)

16 ౧ దశ బు ౩౭-౩౮ రా 8-42 భర ౧౮-౬ ప 12-53 శూ ౩౦-౨౭ వణి ౭-౨౧ రావ ౧౭-౧౫ త్యా ౪-౧౩ (రా 1-32 ల 3-13 కు) దిన ౩౨-౨౮ భు ౦-౨

17 ౨ ఏకా గు౩౯-౩౯రా9-31కృత్తి౨౧-౨౦ప2-11గం౨౯-౨౯బా-౩౮వర్జ్యంలేదుది౩౨-౨౭కు౧౧కిసర్వ౧౧కిభు౦-౧౩

18 ౩ ద్వా శు ౪౨-౫౬ రా 10-50 రోహి ౨౫-౫౪ సా 4-2 వృ ౨౯-౩౧ కౌ ౧౧-౧౭పవ ౪-౨౩ త్యా ౪-౧౮(ఉ7-25 ల 9-8 కు) రావ ౮-౪౭ త్యా ౪-౨౨ (రా 10-9 ల 11-54 కు) దిన ౩౨-౨౫ ప్రదోషః భు ౦-౨౪

19 ర ౪ త్రయో శ ౪౭-౧౨ రా 12-33 మృగ ౩౧-౩౦ సా 6-16 ధ్రు ౩౦-౨౨ గర ౧౫-౪ రావ ౨౨-౨౧ త్యా ౪-౨౬ (రా 3-34 ల 5-20 కు) దిన ౩౨-౨౪ పుష్య ౧ ర్క్షః ౧౫-౫౨ శని ౧౩కి భు ౦-౩౪

20 ౫ చతు ఆ ౫౨-౨౨రా2-38ఆర్ద్ర౩౭-౫౯రా8-52వ్యా౩౧-౫౩విష్టి౧౯-౪౭వర్జ్యంలేదుదిన౩౨-౨౩శివరాత్రిభు౦-౪౫

21 ౬ అమా ● సో ౫౯-౧౪ తె 4-59 పున౪౫-౯రా11-44 హర్ష౩౪-౨ చతు౨౫-౧౯పవ ౧౧-౩౩త్యా ౪-౨౯(ప 10-18 ల 12-6 కు) దిన ౩౨-౨౨ పుష్యర్క్రాం సర్వ ౩౦ మాఅన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞసోమవత్యమాభు౦-౫౫

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం మే నెల

24 శు పా శ ౪౬-౫౦ రోహి ౫౨-౩౬ పవ ౩౧-౪౨ త్యాజ్య ౪-౧౧
దిన ౩౨-౧౫ యోగః తిరుక్కోట్టూర్నంబి తి॥
25 విది ఆ ౫౦-౧౨ మృగ ౫౬-౫౨ పవ ౭-౩౬ త్యాజ్య ౪-౧౭ దిన
౩౨-౧౬ సత్యసంధ తీ॥ పు॥ [దిన ౩౨-౧౮
26 తది సో ౫౩-౪౬ ఆర్ద్ర ౬౦-౦ పవ ౧౯-౩౮ త్యాజ్య ౪-౨౦
27 చవి మం ౫౮-౧౮ ఆర్ద్ర ౨-౧౪ రావ ౨-౫౫ త్యాజ్య ౪-౨౪ ది ౩౨-౧౯
28 పం బు ౬౦-౦ పున ౮-౧౫ పవ ౩౦-౨౪ త్యాజ్య ౪-౨౬ దిన ౩౨-౨౦
29 పం గు ౩-౧౮ పుష్య ౧౪-౪౩ రావ ౧౭-౫౨ త్యాజ్య ౪-౨౬
దిన ౩౨-౨౧ విన్ధ్యవాసినీదేవీపూజా [దిన ౩౨-౨౩
30 ష శు ౮-౨౪ ఆశ్లే ౨౧-౧౬ రావ ౨౧-౫౮ త్యాజ్య ౪-౨౫
31 సప్త శ ౧౩-౯ మఖ ౨౭-౨౭ రావ ౧౬-౫౩ త్యాజ్య ౪-౨౨ దిన
౩౨-౨౪ ఉభయానధ్యాయః [దిన ౩౨-౨౫ తిథి మి

1952 సం॥ జూన్ నెల

1 అష్ట ఆ ౧౭-౧౭ పూఫా ౩౨-౫౬ రావ ౧౯-౫౩ త్యాజ్య ౪-౧౮
2 నవ సో ౨౦-౨౭ ఉఫ ౩౭-౨౮ రావ ౨౭-౧౪ త్యాజ్య ౪-౧౪
దిన ౩౨-౨౬ తిథి ౧౦ మి [శూన్యతిథిః
3 దశ మం ౨౨-౨౩ హస్త ౪౦-౫౩ శేవ ౩-౫౪ దిన ౩౨-౨౭
4 ఏకా బు ౨౩-౮ చిత్ర ౪౨-౫౪ పవ ౧-౩౩ త్యాజ్య ౪-౮ రావ
౨౪-౩౯ త్యాజ్య ౪-౪ దిన ౩౨-౨౮ తిథి ౧౧ మత్త్రయ ౧౧ శి
5 ద్వా గు ౨౨-౩౮ స్వా ౪౨-౫౦ శేవ ౧-౧౧ రావ ౨౫-౧౪
త్యా ౩-౫౮ దిన ౩౨-౨౯ తిథిద్వయం
6 త్రయో శు ౨౦-౫౧ విశా ౪౧-౨౨ శేవ ౧-౪౧ రావ ౨౦-
౩౮ త్యా ౩-౫౫ దిన ౩౨-౩౦ తిథి ౧౪ శి అనధ్యా॥
నమ్మాళ్వార్ తిరువాయి మొళిప్పిళ్ళై తి॥
7 చతు శ ౧౭-౫౭ అనూ ౪౦-౧ రావ ౨౬-౫౭ త్యా ౩-౫౧ దిన
౩౨-౩౦ అనధ్యా॥ రామానుజనృసింహజయన్తీ పెరియభ
ట్టర్ శ్రీరామప్పిళ్ళై కోయిల్ కందాడై అణ్ణన్ తి॥ సత్యా॥ పు॥

1952 సంవత్సరం జూన్ నెల

8 పూ ◯ ఆ ౧౪-౫ జ్యే ౩౯-౩౭ రా ౨౬-౫ త్యా ౩-౪౮ ది ౩౨-౩౧
9 బ పా సో ౯-౨౪ మూ ౩౬-౩౫ శేవ ౨-౨౪ రావ ౦-౧౫ త్యా ౩-
౪౮ పూషా రావ ౨౬-౩౫ త్యా ౩-౪౫ దిన ౩౨-౩౨ అన॥
10 విది మం ౪-౬ తది ౫౪-౧౧ పూషా ౩౨-౫౪ శేవ ౨-౫౨
రావ ౧౯-౨ త్యా ౩-౪౪ దిన ౩౨-౩౩ సత్యపూర్ణతీ॥
పు॥ రఘువర్యతీ॥ పు॥ [దిన ౩౨-౩౪
11 చవి బు ౫౨-౧౦ ఉషా ౨౮-౫౬ రావ ౫-౪౧ త్యా ౩-౪౪
12 పం గు ౪౫-౫౮ శ్రవ ౨౪-౪౯ రావ ౧-౩౩ త్యా ౩-౪౩
దిన ౩౨-౩౪ [దిన ౩౨-౩౫
13 షష్ఠి శు ౩౯-౫౦ ధని ౨౦-౩౮ రావ ౪-౫౪ త్యా ౩-౪౫
14 సప్త శ ౩౪-౫ శత ౧౬-౪౭ పవ ౩౧-౫౩ త్యా ౩-౪౭ దిన
౩౨-౩౫ మిథునసేర్కః ౨౭-౩౩ మిథున సం॥ పు॥
15 అష్ట ఆ ౨౮-౫౪ పూభా ౧౩-౨౫ రావ ౩-౪౪ త్యా ౩-
౪౯ దిన ౩౨-౩౫ [దిన ౩౨-౩౬ తిథిద్వయం
16 నవ సో ౨౪-౯ ఉభా ౧౦-౪౦ రావ ౭-౬ త్యా ౩-౫౨
17 దశ మం ౨౦-౪౮ రేవ ౮-౪౪ రావ ౨౫-౨౧ త్యా ౩-౫౬
దిన ౩౨-౩౬ తిథి ౧౧ శి
18 ఏకా బు ౧౮-౭ అశ్వి ౭-౪౮ శేవ ౧-౫౩ పవ ౩౧-౫౨
త్యా ౪-౧ దిన ౩౨-౩౬ మత్త్రయ ౧౧ శి
19 ద్వా గు ౧౬-౩౯ భర ౭-౪౭ రావ ౬-౧ త్యాజ్య ౪-౬ దిన ౩౨-౩౭
20 త్రయో శు ౧౬-౨౩ కృ ౯-౨౦ రావ ౧౮-౩౦ త్యాజ్య ౪-౧౧
దిన ౩౨-౩౭ మా. శి. రా అనధ్యా॥
21 చతు శ ౧౭-౧౭ రోహి ౧౨-౦ పవ ౧౬-౫౪ త్యాజ్య ౪-౧౫
దిన ౩౨-౩౭ సర్వ ౩౦ మా
22 అమా ● ఆ ౧౯-౪౩ మృ ౧౫-౫౨ రావ ౫-౫౭ త్యాజ్య ౪-
౨౦ దిన ౩౨-౩౮ తిథి ౧౫ అన్వా॥ పిం॥ పి॥ యజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర ఆషాఢమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శః 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం జూన్ నెల

23 శు పా సో ౨౩-౩ ఆర్ద్ర ౨౦-౪౬ రావ ౨౧-౩ త్యాజ్య ౪-౨౩
దిన ౩౨-౩౮ శూన్యతిథిః యోగః [దిన ౩౨-౩౭
24 విది మం ౨౭-౨౧ పున ౨౬-౩౭ రావ ౧౬-౮ త్యాజ్య ౪-౨౬
25 తది బు ౩౨-౧౧ పుష్య ౩౩-౦ త్యాజ్యాభావః దిన ౩౨-౩౭
26 చవి గు ౩౭-౧౬ ఆశ్లే ౩౯-౩౬ పవ ౮-౩౧ త్యాజ్య ౪-౨౬
దిన ౩౨-౩౭ నారనూర్నంబి తి॥ నక్షత్రం
27 పం శు ౪౨-౧ మఖ ౪౫-౫౧ పవ ౧౨-౪౩ త్యాజ్య ౪-౨౫
దిన ౩౨-౩౬ [దిన ౩౨-౩౬
28 షష్ఠి శ ౪౬-౧౪ పూఫా ౫౧-౪౦ పవ ౭-౪౭ త్యాజ్య ౪-౨౩
29 సప్త ఆ ౪౯-౨౮ ఉఫ ౫౬-౨౪ పవ ౧౧-౫ త్యాజ్య ౪-౧౯
దిన ౩౨-౩౬ [దిన ౩౨-౩౬
30 అష్ట సో ౫౧-౩౭ హస్త ౫౯-౫౨ పవ ౧౮-౩౭ త్యాజ్య ౪-౧౪

జూలై నెల

1 నవ మం ౫౨-౨౨ చిత్ర ౬౦-౦ పవ ౨౦-౪౪ త్యాజ్య ౪-౧౦
దిన ౩౨-౩౫ సత్యాధిరాజతీ॥ పు॥
2 దశ బు ౫౧-౫౫ చిత్ర ౨-౬ పవ ౧౬-౨౨ త్యాజ్య ౪-౫ దిన
౩౨-౩౫ పెరియాళ్వార్ వడక్కు తిరువీధిపిళ్ళై తి॥ స॥
3 ఏకా గు ౫౦-౫ స్వా ౩-౧౫ పవ ౧౭-౧౨ త్యా ౩-౫౯
దిన ౩౨-౩౫ మత్త్రయ ౧౧ శి శయన ౧౧ శి
4 ద్వా శు ౪౭-౧౧ విశా ౩-౩ పవ ౧౨-౫౩ త్యా ౩-౫౬
దిన ౩౨-౩౪ ద్వాదశీ హరివాసరః ౬-౧౧ శ్రీమన్నా
థముని తి॥ స॥
5 త్రయో శ ౪౩-౧౮ అనూ ౨-౧ జ్యే ౫౭-౫౯ పవ ౧౫-౩౩
త్యా ౩-౫౨ దిన ౩౨-౩౩ శఠగోప రామానుజియ్యర్ తి॥
6 చతు ఆ ౩౮-౩౯ మూ ౫౭-౭ పవ ౧౯-౨ త్యా ౩-౪౮ దిన
౩౨-౩౩
7 పూ ◯ సో ౩౩-౧౬ పూషా ౫౩-౩౦ పవ ౧౯-౪౦ త్యా

1952 సంవత్సరం జూలై నెల

౩-౪౬ దిన ౩౨-౩౨ అన్వాధానం
8 బ పా మం ౨౭-౨౬ ఉషా ౪౯-౩౧ పవ ౧౨-౧౦ త్యా
౩-౪౪ రావ ౨౬-౧౮ త్యా ౩-౪౩ దిన ౩౨-౩౧ యోగః
9 విది బు ౨౧-౨౦ శ్ర ౪౫-౨౧ శేవ ౨-౩౨ రావ ౨౨-౯
త్యా ౩-౪౩ దిన ౩౨-౩౦ తిథిద్వయం
10 తది గు ౧౫-౭ ధని ౪౧-౯ రావ ౨౫-౨౯ త్యా ౩-౪౪ దిన
౩౨-౨౯ తిథి ౧౫ శ్రీ [౩-౪౬ దిన ౩౨-౨౯
11 చవి శు ౯-౧ శత ౩౭-౧౨ శేవ ౧-౪౨ రావ ౧౯-౪౬ త్యా
12 పం శ ౩-౧౫ షష్ఠి ౫౪-౨౭ పూభా ౩౩-౩౮ రావ ౨౩-
౫౯ త్యా ౩-౪౮ దిన ౩౨-౨౮ జయతీ॥ పు॥
13 సప్త ఆ ౫౩-౪ ఉభా ౩౦-౪౧ శేవ ౦-౧౫ రావ ౨౭-
౧౧ త్యా ౩-౫౨ దిన ౩౨-౨౭
14 అష్ట సో ౪౯-౨౪ రే ౨౮-౩౬ శేవ ౩-౩౦ దిన ౩౨-౨౬
15 నవ మం ౪౬-౩౭ అశ్వి ౨౭-౩౩ పవ ౧౭-౩౫ త్యా ౩-౫౫
రావ ౧౮-౫౬ త్యా ౪-౦ దిన ౩౨-౨౫
16 దశ బు ౪౫-౯ భర ౨౭-౧౮ రావ ౨౫-౨౬ త్యాజ్య ౪-౪ దిన
౩౨-౨౪ కర్కాటేర్కః ౬-౭ కర్కాటసం॥ పు॥ శా.
17 ఏకా గు ౪౪-౪౩ కృ ౨౮-౨౨ శేవ ౧-౫౪ దిన ౩౨-౨౩
మత్త్రయ ౧౧ శి
18 ద్వా శు ౪౫-౪౩ రో ౩౦-౪౪ పవ ౯-౫౭ త్యా ౪-౯ రావ
౧౩-౧౨ త్యా ౪-౧౪ దిన ౩౨-౨౧ ద్వాదశీ హరి
వాసరః ౨-౮ [౧౯ దిన ౩౨-౨౦
19 త్రయో శ ౪౭-౪౬ మృ ౩౪-౧౫ రావ ౨౪-౩౫ త్యాజ్య-
20 చ ఆ ౫౧-౧౪ ఆర్ద్ర ౩౯-౦ శేవ ౧-౧౪ దిన ౩౨-౧౯ మాశి.రా.
21 అమా ● సో ౫౫-౨౦ పున ౪౪-౩౪ పవ ౧౧-౪౭ త్యా
౪-౨౨ దిన ౩౨-౧౮ సర్వ ౩౦ మా అన్వా. పిండపితృయ

శ్రీనందననంవత్సర శ్రావణమాసః(నిజనభస్యః వర్షా.దక్షి.ణాయనం)శకః౧౮౭౪ క్రీ.శ.1952 కలి౫౦౫౩ ఫసలీ౧౩౬౧

1952 సంవత్సరం జూలై నెల / (1361 ఫసలీ షహరేవర్ నెల) / 1952 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల / (1361 ఫసలీ మెహర్ నెల)

ఆడి నెల / (కర్కాటకము) / ఆవణి నెల

22	ర	౭	శు పా మం ౬౦-౦ (24-0) పుష్య ౫౨-౪౯ రా 2-49 వజ్ర ౩౬-౩౫ కింస్తు౧-౨౩ పవ ౬-౪౨ త్యాజ్య ౪-౧(ప8-46ల 10-34కు) దిన౩౨-౨౦ పుష్యార్కః ౪౫-౨౨ సింహోదయం ౫౫-౫౮కాసః మంగళగౌరీవ్రత ప్రా॥సరదినే హరిపదపు॥ ఘు౧-౬ [7-7కు) దిన౩౨-౧౯ ఆశ్లేషావే పంచ కర్కాటకం అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం ఘు౧-౧౬
23		౮	పా బు ౪-౩౩ ఉ 7-30 ఆశ్లే ౬౦-౦ (24-0) సిద్ధి ౯-౨౩ బ ౪-౩౩ పవ ౨౯-౩ త్యాజ్య ౪-౩౨ (సా 5-18 ల
24		౯	విది గు ౧౧-౫ ప10-8 ఆశ్లే౧-౪౫ ప6-0 వ్యతీ౪౭-౧౬ కౌ౧౧-౫ రావ ౪౭-౩౬ త్యాజ్య౪-౩౧ (సా 7-33ల9-21కు) దిన ౩౨-౧౭ ఘు౧-౨౭
25		౧౦	తది శు ౧౭-౨౪ ప 12-40 మఘ ౮-౩౬ ప 9-6 వరీ ౪౪-౪౨ గర ౧౭-౨౪ పవ ౫౦-౫౭ త్యాజ్య ౪౯-౯ (సా 6-5 ల 7-53 కు) దిన ౩౨-౧౬ తిథిక్షీ దూర్వాగణపతివ్రతం ఘు ౧-౩౭
26	ర	౧౧	చతు శ ౨౩-౧౪ ప 3-0 పూఫ ౧౫-౫౨ ప 12-3 పరి ౪౬-౪౦ భ ౨౩-౧౪ రావ ౩-౩౫ త్యాజ్య ౪-౨౬ (రా 8-2 ల 9 48-కు) దిన ౩౨-౧౪ పుష్యార్కః౧౪-౪౨ శూన్యతిథిః నాగచతుర్థీ ఘు ౧-౪౮
27		౧౨	పంచ ఆ ౨౮-౯ సా 4-59 ఉఫ ౨౨-౫౨ ప 2-40 శివ ౪౭-౫౩ బా ౨౮-౯ రావ ౧౨-౫౮ త్యాజ్య ౪-౨౧ (రా 11-47 ల 1-31 కు) దిన ౩౨-౧౩ పంచమి శ్రావణతిథి మి నాగపంచమీ ఘు ౧-౫౯
28		౧౩	షష్ఠి సో ౩౧-౪౨ సా 6-24 హస్త ౨౭-౩౫ సా 4-45 సిద్ధ ౪౭-౫౮ తై ౩౧-౪౨ రావ ౧౬-౩౮ త్యాజ్య౪-౧౫(రా 1-15 ల 2-57కు) దిన౩౨-౧౧ఘు౨-౯ [1-39కు) శ్రీ పాండవులదిన౩౨-౧౦ పుష్యార్కః౪౩-౫౫ ఘు౨-౨౦
29	ర	౧౪	సప్త మం ౩౩-౩౮ సా 7-10 చిత్త౩౧-౧౭ సా6-14 సాధ్య ౪౬-౫౫ గర ౨-౫౦ రా౧౩-౩౯ త్యాజ్య ౪-౭ (రా12-0ల
30		౧౫	అష్ట బు ౩౩-౩౮ సా 7-11 స్వా ౩౩-౪ సా 6-57 శుభ ౪౩-౫౫ విష్టి ౩-౩౮ రావ ౧౪-౫౪ త్యాజ్య ౪-౦ (రా12-33 ల 2-9 కు) శ్రీ పా ౧౧ కు దిన ౩౨-౮ విశాఖ క్రాంతి రావే సప్త ఘు ౨-౩౦
31		౧౬	నవ గు ౩౧-౪౮ సా 6-25 విశా ౩౨-౫౭ సా6-55 శుక్ల ౩౯-౩౮ బా౨-౪౮ రావ౧౦-౨౯ త్యాజ్య౩-౫౮ (రా10-47ల 12-20 కు) దిన౩౨-౭ అనూ క్షీ వే. సప్త ఘు ౨-౪౧ [12-52కు) దిన౩౨-౫ క్షేత్రపాల వే వరలక్ష్మీవ్రతం ఘు ౨-౫౧
1		౧౭	దశ శు ౨౭-౫౩ సా 4-53 అనూ ౩౧-౫౮ సా6-7 బ్రహ్మ ౩౩-౩౯ గర ౨౭-౫౩ రావ ౧-౨౧ త్యాజ్య ౩-౪౫ (రా11-22ల
2	ర	౧౮	ఏకా శ ౨౨-౧౮ ప 2-40 జ్యే ౨౭-౧౪ సా 4-39 ఐం ౨౬-౨౦ భద్ర ౨౨-౧౮ రావ ౧౩-౨౭ త్యాజ్య ౩-౩౯ (రా 11-57 ల 1-25 కు) దిన ౩౨-౩ ఆశ్లే ౧ ర్కః ౧౨-౫౯ తిథిద్వయం సర్వ ౧౧ శి ఘు ౩-౧
3		౧౯	ద్వా ఆ ౧౫-౧౫ ప 11-51 మూ ౨౨-౩ ప 2-34 వై ౧౭-౫౦ బా ౧౫-౧౫ పవ ౧౮-౨౪ త్యాజ్య ౩-౩౯ (ప 1-7 ల 2-34 కు) రావ ౧౧-౩౧ త్యాజ్య ౩-౩౫ (రా 11-9 ల 12-35 కు) దిన ౩౨-౧ విష్ణుపవిత్రార్చనం ఘు౩-౧౨
4		౨౦	త్రయో సో ౬-౫౯ ప 8-32 చతుర్ద ౫౧-౧ తే 4-56 పూషా ౧౫-౪౭ ప 12-౩ విష్కం ౫౮-౨౭ శ్రీ ౪౯-౫౩ తై ౬-౫౯ రావ ౧-౨౧ త్యాజ్య ౩-౩౧ (సా 7-5 ల 8-29 కు) దిన ౩౨-౦ ఘు ౩-౨౩
5	ర	౨౧	పూ ○ మం ౪౮-౩౩ రా1-10 ఉషా౯-౩౬ ప9-11 ఆయుర౭-౪౫ విష్టి౨౩-౧౬ పవ౧౭-౨౭ త్యాజ్య౩-౩౧ (ప12-42ల 2-6కు)దిన౩౧-౫౮ ఆశ్లేషార్కః౪౧-౫౧ అన్వా॥ హయగ్రీవోత్ప॥ జపీపవిత్రార్చనం చంద్రగ్రహణం ఘు౩-౩౪
6		౨౨	బ పా బు ౩౯-౦ రా 9-2 శ్రవ ౧-౧౪ ఉ 6-16 సని ౫౨-౪౧ కౌ ౩-౨౦ సా ౩౭-౧౧ బా ౧౩-౪౬ పవ ౧౦-౧ త్యాజ్య౩-౩౧(ప 9-46 ల 11-10 కు) దిన౩౧-౫౬ ఘనిష్ఠవే పంచ కువేదప్తరా క్రాంతి వేసంచయాగః ఘు౩-౪౪
7		౨౩	విది గు ౩౦-౦ సా5-46 శతి ౪౭-౧౧ రా12-38 శో౨౭-౩ తైతి౩౦ పవ౨౯-౫౯ త్యాజ్య౩-౨౩ (ప9-44ల11-9కు)దిన ౩౧-౫౪ ఘు ౩-౫౫ [(ఉ 6-25ల7-52కు) దిన ౩౧-౫౨ ఉ భా శని తిథిద్వయం సంకష్ట చతుర్థీ ఘు౪-౫
8		౨౪	తది శు ౨౧-౪౮ ప 2-29 పూభా ౪౧-౨౦ రా 10-18 అతి ౧౭-౩౨ భ ౨౧-౪౮ పవ ౧-౩౭ త్యాజ్య ౩-౩౭
9	ర	౨౫	చవి శ ౧౪-౪౩ ప11-40 ఉభా ౩౬-౪౮ రా8-30 సుకర్మ౫౮ బా౧౪-౪౩ పవ ౩-౩౧ త్యాజ్య౩-౪౮ (ఉ7-11ల8-40 కు)దిన౩౧-౫౦ ఆశ్లేషార్కః ౧౦-౨౭ తిథి నవమి ఘు౪-౧౬ [9-26కు) వ్యపా ౫౦ లదిన ౩౧-౪౮ ఘు౪-౨౬
10		౨౬	పం ఆ ౯-౯ ప 9-27 రేవ ౩౩-౫౧ సా7-19 ధృ౧-౩౮ శూల౫౪-౨ తైతి౯-౯ పవ ౫-౧౯ త్యాజ్య౩-౪౮ (ఉ 7-55ల
11		౨౭	షష్ఠి సో ౫-౧౭ ఉ 7-54 అశ్వ ౩౨-౪౩ సా 6-52 గండ ౫౧-౧౦ వణి ౫-౧౭ పవ ౨౨-౫౩ త్యాజ్య ౩-౫౫ (ప2-57 ల 4-31 కు) రావ ౨౫-౧౧ త్యాజ్య ౪-౩ (తె 4-34 ల) వ్యపా ౨ కు దిన ౩౧-౪౭ ఘు ౪-౩౭
12	ర	౨౮	సప్త మం ౩-౧౪ ఉ7-5 భర౩౩-౨౧ సా7-7 వృద్ధి౯ బ ౩-౧౪ శివ౧-౧(ఉ6-11కు) దిన౩౧-౪౫ ఆశ్లేషార్కః ౩౮-౫౪ కృత్తికవే పంచ స్మార్తానాం శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీ ఘు౪-౪౭ [౩-౪౩ స్వాధ్యాయః ఘు౪-౫౮
13		౨౯	అష్ట బు ౩-౪ ఉ7-1 కృ ౩౫-౫౩ రా8-8 ధ్రువ ౪౬-౩౮ కౌ౩-౪ పవ౪-౩౭ త్యాజ్య-౧౦ (ఉ7-38ల 9-18కు) దిన
14		౩౦	నవ గు ౪-౫౦ ఉ 7-44 రోహి ౪౦-౭ రా 9-51 వ్యా ౪౬-౨౬ గర ౪-౫౦ పవ ౧౮-౪౨ త్యాజ్య ౪-౧౭ (ప1-17 ల 3-0కు) రావ ౨౩-౪౪ త్యాజ్య ౪-౨౨ (రా 3-58 ల 5-43 కు) దిన ౩౧-౪౧ ఘు ౫-౯
15		౩౧	దశ శు ౮-౧౧ ప 9-4 మృ ౪౫-౪౩ రా 12-5 హర్ష ౪౭-౧౭ భద్ర ౮-౧౧ వస్త్రలంలేదు దిన ౩౧-౩౯ ఘు౫-౧౯
16	ర	౧	ఏకా శ ౧౨-౪౫ ప10-54 ఆర్ద్ర౫౨-౨౬ రా2-46 వజ్ర౪౯-౩ బా౧౨-౪౫ పవ౯-౪త్యాజ్య౪-౨౭ (ప9-26ల11-13 కు)దిన ౩౧-౧౭ మఘా ౧సింహార్కః ౭-౪ సర్వ ౧౧శి సింహసంక్రమణ పు॥ కృతియుగాదిః ఘు ౫-౩౦
17		౨	ద్వా ఆ ౧౮-౨౧ ప1-8 పునర్వ౯-౪౯ తె5-44 సిద్ధి౫౧-౨౦ తైతి౮-౨౧ పవ౨౬-౭ త్యాజ్య౪-౩౧(సా4-15ల6-3కు దిన౩౧-౩౪ తి ౧౩శి ఘు౧-౯
18		౩	త్రయో సో ౨౪-౩౪ ప3-38 పుష్య ౬౦-౦(24-0) వ్యతీ ౫౪-౦ వణి ౨౪-౩౪ పవ౨౨-౨౫ త్యాజ్య౪-౩౧(ప2-46ల 4-34కు)దిన౩౧-౩౨ శూన్యతిథిః మాసశివరాత్రి అనధ్యాయః ఘు౦-౧౯
19	ర	౪	చతు మం ౩౧-౨ సా 6-14 పుష్య ౭-౩౭ ప 8-52 వరీ ౫౬-౪౫ శకు ౩౧-౨ రావ ౧౨-౧౯ త్యాజ్య౪-౩౧ (రా11-21 ల 1-9 కు) దిన ౩౧-౩౦ మఘ ౨ ర్కః ౩౪-౫౭ ఆశ్లేషావే పంచ కర్కాటకం కృష్ణాంగారకచతుర్దశీ ఘు౦-౩౦
20		౫	అమా ● బు ౩౭-౩౧ రా8-49 ఆశ్లే౧౫-౨౯ ప12-1 పరిఘ౯-౨౩ చతుర-౧౬ రావ౧౭-౪౯ త్యాజ్య౪-౩౦(రా1-32ల 8-20కు) దిన౩౧-౨౮ మఘక్రాంతి సర్వ౩౦మా అన్వా॥ పిండపి॥ రుద్రసావర్ణిమన్వాదిః పోలాల వ్రతం ఘు౦-౪౦

(1952 సంవత్సరం ఆగష్టు నెల) (1861 ఫసలీ మొహర్ నెల) (సింహమాసం) పుబ్బకార్తె

21 ౬ పా గు ౪౩-౩౬ రా11-15 మఘ ౨౩-౪ ప 3-3 శివ ౬౦-౦ కిం ౧౦-౩౩ రావ ౧౪-౧ త్యా ౪-౨౯(రా12-0ల
1-48కు) దిన౩౧-౨౬ యోగః భుం-౫౦ [53ల3-39కు) దిన ౩౧-౨౪ కల్కి జయన్తీ చంద్రదర్శనం భు౧-౦
22 ౭ విది శు ౪౯-౧౧ రా 1-29 పూఫ ౩౦-౧౪ సా 5-55 శివ ౧-౪౦ బా ౧౬-౨౩ రావ ౧౮-౪౫ త్యా౪-౨౫(రా1-
23 ర ౮ తదిశ ౫౩-౪౮ రా 3-20 ఉఫ౩౬-౩౬ రా8-27 సిద్ధ౩-౨౯ తై౨౧-౩౦ రావ౨౮-౭ త్యా౪-౨౨ (తె5-37ల) దిన
౩౧-౨౨ మఘ ౩ర్కః ౨-౩౩ కన్యాయనం ౧౨-౭ హస్త శుక్రాంతా ముసమన్వాదిః షోడశోమావ్రతం షడశీతి
పుణ్య॥ పారశరవ్ప్రతు ప్రా॥ భు౧-౧౦ [౫౪కు దిన౩౧-౨౦ అగస్త్యా॥ సామగోపాకర్మ వినాయకచర్తీ భు౧-౨౧
24 ౯ చవి ఆ ౫౭-౨౯ తె 4-49 హస్త ౪౧-౫౯ రా10-37 సాధ్య౪-౩౧ వణి౨౫-౩౭ శేవ ౩-౫౧(ఉ7-21కు) వైపా ౪౧ల
25 ౧౦ పం సో ౫౯-౫౧ తె5-46 చిత్ర౪౬-౧౭ రా12-21 శుభ౪-౪౭ బ౨౭-౪౦ పవ౩-౨౫ త్యా౪-౧౭(ఉ7-12ల8-55
కు)దిన౩౧-౧౭ ఋషిపంచమీ భు౧-౩౧ [కు)దిన౩౧-౧౫ మఘుర్కః ౭౯-౫౨ విశా రావే సప్తపద్ధ॥ భు౧-౪౧
26 ర ౧౧ షష్ఠి మం ౬౦-౦ (24-0) స్వా ౪౯-౧౦ రా౧-౩౧ శుక్ల౪-౭ కౌ౩౦-౧౭ పవం-౫౭ త్యా౪-౧౧(ఉ6-13ల7-58
27 ౧౨ షష్ఠి బు ౦-౪౫ ఉ 6-8 విశా ౫౧-౨౭ రా2-1 బ్ర౨-౧౩ వం౫౬-౫౨ తైం-౪౫ పవ౩-౨౭ త్యా౪-౫ (ఉ 7-1
ల8-51కు) దిన౩౧-౧౩ అనూ శుక్రాం శేవే సప్త అముక్తాభరణ ౭మీ భు౧-౫౧
28 ౧౩ సప్త గు ౦-౪ ఉ 5-52 అష్ట ౫౭-౪౫ తె4-58 అనూ౫౦-౧౫ రా1-56 వై౫౪-౪౦ వణిం-౪ పవం-౨౭ త్యా౪-౦
(ఉ 6-1 ల 7-37 కు) దిన ౩౧-౧౧ భు౨-౨
29 ర ౧౪ నవ శు ౫౩-౫౭ రా 3-25 జ్యే ౪౭-౨౪ రా 1-12 విష్క ౪౭-౫౭ బా ౨౫-౫౩ పవ ౩-౪౯ త్యా ౩-౫౩
(ఉ 7-22 ల 8-55 కు) దిన ౩౧-౯ పూఫ ౧ర్కః ౫౬-౫౨ జ్యేష్ఠావ్రతం భు౨-౧౨
30 ౧౫ దశ శ ౪౭-౩౬ రా 1-16 మూ ౪౫-౬ రా 11-52 ప్రీ ౪౨-౩ తై ౨౧-౧౬ పవ ౭-౧౭ త్యా ౩-౪౭ (ప 8-45 ల
10-16 కు) రావ ౧౦-౧౩ (రా10-22 ల11-52 కు)దిన ౩౧-౬ భు ౨-౨౨
31 ౧౬ ఏకా ఆ ౪౧-౫౨ రా 10-35 పూషా ౪౦-౨౫ రా 10-0 ఆయు ౩౩-౫౯ వణి౧౫-౧౪ పవ ౭-౧౪ త్యా ౩-౪౧
(ప 8-44ల10-12కు) రావ౨౭-౨౫ త్యా౩-౩౭ (తె5-14ల)దిన ౩౧-౪ సర్వ౧౧శీ పరివర్తన ౧౧శీ భు౨-౩౨
1 ౧౭ ద్వా సో ౩౪-౪ సా 7-29 ఉషా ౩౪-౨౭ రా 7-42 సౌ ౨౫-౦ బ ౭-౫౭ శేవ ౨-౬ (ఉ 6-41 కు) రావ ౧౨-
౨౯ త్యా ౩-౩౪ (రా 11-15 ల 12-41కు) దిన ౩౧-౨ విష్ణు పరివర్తనం వామనజయన్తీ భు౨-౪౨
2 ౧౮ త్రయో మం ౨౫-౩౧ సా4-8 శ్ర౨౭-౩ సా5-4 శో౧౫-౧౫ తై౨౫-౩౧ రావ౫-౫౩ త్యా౩-౩౨(రా8-36ల10-1
కు)దిన౩౧-౦ పూఫ౨ర్కః ౨౩-౩౧ శని రా క్రాంకేవే పంచతిం౩౬ బహ్వృచోపాకర్మ అనధ్యాయః భు౨-౫౩
3 ౧౯ చతు బు ౧౬-౩౩ ప 12-28 ధని ౨౧-౫ ప 2-17 అతి ౫౯ సుక ౪౯-౪౬ వణి ౧౬-౩౩ రావ౬-౧ త్యా౩-౩౨
(రా 8-38ల10-3 కు)దిన౩౦-౫౭ తిథిద్వయం అనన్తధానం వపోపనీతి వాజసనేయ్యుపాకర్మ అనన్తవ్రతం భు౩-౩
4 ౨౦ పూ ○ గు ౭-౨౭ ప 8-50 బ పా ౫౧-౧౬ తె 5-20 శతి ౧౪-౬ ప 11-28 వృ౪౪-౫౧ బ ౭-౨౭ పవ౨౭-౧౬ త్యా
౩-౩౬ (సా 5-9 ల 6-34 కు) దిన ౩౦-౫౫ యోగః గురు౧౫మా తైత్తిరీయోపాకర్మ మహాలయప్రా॥ భు౩-౧౩

(1952 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల) (1861 ఫసలీ ఆబాన్ నెల) ఉత్తరకార్తె

5 ర ౨౧ బవి శు ౫౦-౪౭ రా 2-10 పూభా ౭-౨౩ ప 8-48 శూ ౩౫-౨౧ తై ౨౪-౪౫ పవ ౨౯-౫ త్యా ౩-౩౭ (సా 5-
29 ల 6-56 కు) వృపా ౪౯ ల ౫౯ కు దిన ౩౦-౫౩ పూఫ ౩ర్కః ౪౯-౫౦ ఉభాశవే భు౩-౨౩
6 ౨౨ తదిశ ౪౪-౨ రా 11-28 ఉభా ౧-౩౯ ఉ 6-31 శేవ ౫౫-౨౯ తె 4-43 గండ ౨౬-౪౬ వణి ౧౭-౨౫ పవ౨౯-
౨౩ త్యా ౩-౪౨ (సా 5-36 ల 7-5 కు) దిన ౩౦-౫౦ బృహత్యుమావ్రతం (ఉండ్రాళ్లతద్ది) భు ౩-౩౪
7 ౨౩ చవి ఆ ౩౭-౪౫ రా9-22 అశ్వి౫౪-౧౨ రా౩-౫౩ వృ౧౯-౧౫ బ౧౧-౨౩ రావ౧౩-౫౩ త్యా ౩-౪౭ రా(11-44ల
1-15కు) దిన౩౦-౪౭ అశ్వరవే ప్రదోషః భు౩-౪౪ [2-32కు)దిన ౩౦-౪౬ భర కువే పంచ భు౩-౫౪
8 ౨౪ పం సో ౩౫-౧౭ సా 7-59 భర ౫౬-౭ రా 3-7 ధ్రు ౧౩-౧౧ కౌ ౭-౧ పవ ౧౭-౪౬ త్యా౩-౫౬ (ప 12-58ల
9 ర ౨౫ షష్ఠి మం ౩౩-౫౧ సా7-24 కృ౫౪-౫ రా3-30 వ్యా౮-౪౧ గర౪-౩౪ పవ౨౩-౩౬ త్యా౪-౪ (ప3-18ల4-56కు)
దిన౩౦-౪౩ పూఫ ౪ర్కః ౧౫-౪౮ ఉభయప్రదోషః భు౪-౪౪ [18ల9-59కు) దిన౩౧-౪౧ భు౪-౧౫
10 ౨౬ సప్త బు ౩౪-౩౨ సా 7-41 రోహి ౫౭-౫ తె 4-42 హర్ష ౫-౫౦ విష్టి ౪-౧౨ రావ ౫-౨౬ త్యా ౪-౧౨ (రా8-
11 ౨౭ అష్ట గు ౩౭-౧౨ రా 8-45 మృ ౬౦-౦ (24-0) వజ్ర ౪-౩౫ బా ౫-౫౨ పవ ౧౨-౧౨ త్యా ౪-౧౯ (ప10-45
ల 12-29 కు) దిన ౩౦-౩౯ రామానుజ శ్రీకృష్ణ జయన్తీ సూర్యసావర్ణిమన్వాదిః మధ్యాష్టమీ భు౪-౨౫
12 ర ౨౮ నవ శు ౪౧-౩౨ రా 10-29 మృ ౧-౫౪ ఉ 6-38 సిద్ధి౪-౫౦ తై౯-౨౨ పవ౨౫-౫ త్యా౪-౨౫ (ప 3-54 ల5-40
కు) దిన౩౦-౩౬ ఉఫ౧ర్కః ౪౧-౨ దుర్గాదేవ్యుత్థాపనం భు౪-౩౫ [36ల12-24కు) దిన౩౦-౩౪ భు౪-౪౫
13 ౨౯ దశ శ ౪౭-౮ రా 12-43 ఆర్ద్ర ౭-౧౦ ప 9-8 వ్యతీ ౬-౧౧ వణి ౧౪-౨౦ రావ ౧౧-౧౬ త్యా ౪-౨౯ (రా10-

(1861 ఫసలీ ఆబాన్ నెల) హస్తకార్తె

14 ౩౦ ఏకా ఆ ౫౩-౩౦ రా 3-16 పున ౧౫-౩౦ ప 12-4 వరీ ౭-౨౧ బ ౨౦-౧౯ రావ ౭-౩౫ త్యా ౪-౩౧ (రా 9-
7 ల 10-55 కు) దినం ౩౦-౩౨ పుష్య కువేస్యార్త ౧౧శీ మాఘ్య. ఉప. ద్వయం భు ౪-౫౬
15 ౩౧ ద్వాద సో ౬౦-౦ (24-0) పుష్య ౨౩-౨౦ ప 3-12 పరి ౧౦-౫౬ కౌ ౨౬-౫౦ రావ ౨౯-౪ త్యా ౪-౩౨(తె5-
41 ల) దిన ౩౦-౨౯ ఆశ్లే రావే పంచ కేక్రాం వైష్ణవ ౧౧శీ యతి మహాలయః భు ౫-౬
16 ర ౧ ద్వా మం ౦-౧౧ ఉ5-57 ఆశ్లే౩౧-౧౪ సా6-23 శివ౧౩-౪౨ తైం-౧౧ శేవ౪-౫ (ఉ7-31కు)దిన౩౦-౨౭ ఉఫ
౨కన్యా,ర్కః ౬-౪౦ కన్యా సం॥పు॥ భు౫-౧౬ [కు దిన౩౦-౨౫ మాసశివరా॥ శస్త్రహతిశ్రాద్ధం భుం-౯
17 ౨ త్రయో బు ౬-౩౬ ప8-31 మఘ ౩౭-౪౩ రా9-22 సిద్ధ౧౬-౧౧ వణి౬-౩౬ పవ౪-౫౭ త్యా౪-౩౦ ఉ7-52ల9-40
18 చతు గు ౧౨-౨౬ ప 10-51 పూఫ ౪౫-౨౭ రా 12-4 సాధ్య ౧౭-౧౧ శకు ౧౨-౨౬ పవ ౦-౫౭ త్యా ౪-౨౭
౩ (ఉ6-16 ల 8-3కు) దిన ౩౦-౨౨ సర్వ ౩౦ మా భు ౦-౧౯
19 ర ౪ అమా ● శు౧౭-౨౨ ప12-50 ఉఫ౫౧-౧౯ రా2-25 శుభ౧౯-౨౭ నాగ౧౭-౨౨ పవ౫-౧౩ త్యా౪-౨౩(ఉ7-58ల

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర శ్రావణమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం ఆగస్టు

22 శు పా మం ౬౦-౦ పుష్య ౫౦-౫౫ పవ ౬-౪౧ త్యాజ్య-౨౫ దిన ౩౨-౧౬ యోగః ప్రతివాదిభయంకరఅణ్ణన్ తి॥
23 పా బు ౦-౨౩ ఆశ్రే ౫౭-౩౨ పవ౨౬-౨౭ త్యాజ్య-౨౬ దిన ౩౨-౧౫ స్వాధ్యాయః [౩౨-౧౪
24 విజి గు ౫-౨౪ మఘ ౬౦-౦ పవ ౩౦-౪౭ త్యాజ్య-౨౬ దిన
25 తది శు ౧౦-౧౨ మఘ ౩-౫౩ పవ ౨౫-౪౯ త్యాజ్య-౨౩ దిన ౩౨-౧౨ ఆండాళ్ యదుగిరినాచ్చియార్, కందాడైతోడప్పర్ తి॥ [౩౨-౧౧
26 చవి శ ౧౪-౨౪ పూఫ ౯-౪౧ పవ౨౯-౧౦ త్యాజ్య-౨౦ దిన
27 పం ఆ ౧౭-౪౧ ఉఫ౧౪-౩౮ రావ ౪-౫౦ త్యాజ్య-౧౫ దిన ౩౨-౯ నాగ ౫ మి
28 ష సో ౧౯-౫౦ హస్త ౧౮-౨౯ రావ ౭-౧౫ త్యాజ్య-౧౧ తిథిః౭మి బదరీనారాయణ ప్పెరుమాళ్లు తి॥
29 సప్త మం ౨౦-౪౬ చిత్ర ౨౧-౧౯ రావ ౩-౨౨ త్యాజ్య-౫ దిన ౩౨-౬ తిథి ౮మి ఉభయానధ్యాయః సత్యవరతీ ॥
30 అష్ట బు ౨౦-౨౦ స్వా౨౨-౨౯ రావ ౪-౨౭ త్యాజ్య-౧ దిన ౩౨-౪ తిథి ౯ మి [౩౨-౩ తిథి౧౦ మి

సెప్టెంబరు

31 నవ గు ౧౮-౪౩ విశా ౨౨-౩౯ రావ ౦-౨౬ త్యాజ్య ౩-౫౬ దిన
1 దశ శు ౧౫-౫౯ అనూ ౨౧-౪౨ రావ ౩-౧౪ త్యాజ్య ౩-౫౨ దిన ౩౨-౧ [౩౧-౫౯ మతత్రయ ౧౧ శి
2 ఏకా శ ౧౨-౧౪ జ్యే౧౯-౪౫ రావ౬-౫౧ త్యాజ్య ౩-౪౯ దిన
3 ద్వా ఆ ౭-౩౯ మూ౧౭-౦ పవ౧౩-౧౧ త్యాజ్య ౩-౪౯ రావ ౭-౪౦ త్యాజ్య ౩-౪౬ దిన ౩౧-౫౮
4 త్రయో సో ౨-౨౨ చతు ౫౪-౨౪ పూషా౧౩-౩౫ రావ౦-౨౨ త్యాజ్య ౩-౪౫ దిన ౩౧-౫౬ [దార్ తి॥ చంద్రగ్రహణం
5 పూ ○ మం ౫౦-౩౨ ఉషా ౯-౪౪ పవ౧౯-౩ త్యాజ్య ౩-౪౩ దిన ౩౧-౫౪ అన్వాధానం శ్రీపుండరీకాక్షర్ శ్రీఆళ్వందార్ తి॥ చంద్రగ్రహణం [౩౧-౫౨ యోగః
6 బ పా బు ౪౪-౧౯ శ్ర ౫-౩౬ పవ౧౪-౫౪ త్యాజ్య ౩-౪౩ దిన
7 విది గు ౩౮-౧౨ ధని౧-౨౪ శత౫౫-౫౪ పవ ౧౮-౧౦ త్యాజ్య ౩-౪౪ దిన ౩౧-౫౦ రాఘవేంద్ర తీ॥ పు॥
8 తది శు ౩౨-౨౨ పూభా౫౩-౩౩ పవ ౧౨-౧౮ త్యాజ్య ౩-౫౫ దిన౩౧-౪౮ [౩౧-౪౬
9 చవి శ ౨౭-౬ ఉభా౫౦-౨౯ పవ౧౬-౧౯ త్యాజ్య ౩-౪౮ దిన
10 పంచ ఆ ౨౨-౩౦ రేవ ౪౮-౭ పవ ౧౯-౧౮ త్యాజ్య ౩-౫౧ దిన ౩౧-౪౪ తిథిద్వయం [దిన ౩౧-౪౨ తిథి ౭ మి

1952 సంవత్సరం ఆగస్టు

11 షష్ఠి సో ౧౮-౪౪ అశ్వ౪౬-౪౪ రావ౫-౧౬ త్యాజ్య ౩-౫౪
12 సప్త మం ౧౫-౫౯ భర౪౬-౧౮ పవ౧౦-౩౪ త్యాజ్య ౩-౫౮ దిన ౩౧-౪౦ స్మార్తమాధ్వకృష్ణజన్మాష్టమీ ఉభయాన॥ [౩౮
13 అష్ట బు ౧౪-౨౧ కృ౪౭-౨ పవ౧౬-౪౦-త్యాజ్య-౩ దిన ౩౧-
14 నవ గు ౧౩-౪౫ రోహి ౪౯-౦ పవ౨౮-౨౧ త్యాజ్య-౮ దిన ౩౧-౩౬ [౩౧-౩౪
15 దశ శు ౧౪-౪౯ మృ ౫౨-౨౧ పవ ౩-౪౭ త్యాజ్య-౧౩ దిన
16 ఏకా శ ౧౬-౫౮ ఆర్ద్ర ౫౬-౫౭ పవ౧౪-౫౬ త్యాజ్య-౧౮ దిన ౩౧-౩ సింహార్కః ౩౪-౧౮ తిథి౧౩ శిసింహాస॥పు॥కా
17 ద్వా ఆ ౨౦-౧౩ పు౬౦-౦ పవ౨౯-౩౨ త్యాజ్య-౨౧ ది౩౧-౩●
18 త్రయో సో ౨౪-౨౬ పున౨-౩౦ పవ౨౪-౩౪ త్యాజ్య-౨౫ దిన౩౧-౨౮ తిథి౧౩ శిఅనధ్యాయః [దిన ౩౧-౨౬
19 చతు మం ౨౯-౧౬ పుష్య ౮-౪౧ రావ౧౨-౪౪ త్యాజ్య-౨౬
20 అమా ● బు ౩౪-౨౫ ఆశ్రే౧౫-౧౨ రావ౧౭-౨ త్యాజ్య-౨౬ దిన ౩౧-౨౪ సర్వ ౩౦మా. అన్వాధానం. పిండ పితృయజ్ఞః కుశగ్రహణం పోలావ్రతం

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర భాద్రపదమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం ఆగస్టు

21 శు పా గు ౩౯-౨౧ మఘ ౨౧-౪౧ రావ ౧౨-౧౭ త్యాజ్య-౨౪ దిన ౩౧-౨౨ యోగః [దిన ౩౧-౨౦
22 విది శు ౪౩-౩౭ పూఫ ౨౭-౩౬ రావ౧౫-౫౦ త్యాజ్య ౪-౨౧
23 తది శ ౪౭-౧౦ ఉఫ౩౨-౫౦ రావ౨౩-౫౮ త్యాజ్య ౪-౧౬ దిన ౩౧-౧౭ (16 కు.తద్ది) [దిన ౩౧-౧౫ వినాయకచతుర్థీ
24 చవి ఆ ౪౯-౨౪ హస్త౩౬-౫౪ రావ౨౬-౪౦ త్యాజ్య ౪-౧౨
25 పం సో ౫౦-౩౪ చిత్ర౩౯-౫౭ శేవ౨-౭ రావ ౨౩-౬ త్యాజ్య ౪-౬ దిన ౩౧-౧౩ ఋషి ౫ మి [దిన ౩౧-౧౧
26 షష్ఠి మం ౫౦-౧౧ స్వా౪౧-౩౩ రావ౨౪-౨౯ త్యాజ్య ౪-౨
27 సప్త బు ౪౮-౪౭ విశా ౪౨-౧ రావ౨౦-౪౫ త్యాజ్య ౩-౫౭ దిన ౩౧-౮ [దిన ౩౧-౬
28 అష్ట గు ౪౫-౫౫ అనూ౪౧-౧౨ రావ ౨౩-౪౭ త్యాజ్య ౩-౫౩
29 నవ శు ౪౨-౮ జ్యే ౩౯-౩౦ రావ౨౭-౩౨ త్యాజ్య ౩-౪౯ దిన ౩౧-౪
30 దశ శ ౩౭-౪౧ మూ ౩౬-౪౯ శేవ౨-౨౫ రావ౧-౫౯ త్యాజ్య ౩-౪౯ పునారావ ౨౮-౨౯ త్యాజ్య ౩-౪౭ దిన ౩౧-౧
31 ఏకా ఆ ౩౨-౨౮ పూషా ౩౩-౩౨ శేవ ౩-౧౭ రావ ౨౧-౧౭ త్యాజ్య ౩-౪౫ దిన ౩౦-౫౯ మతత్రయాణి౧౧ శి [౩౦-౫౭

సెప్టెంబరు

1 ద్వా సో ౨౬-౪౪ ఉషా౨౯-౪౩ రావ ౮-౫ త్యాజ్య ౩-౪౪ దిన
2 త్రయో మం ౨౦-౪౪ శ్ర౨౫-౩౮ రావ౪-౧ త్యాజ్య ౩-౪౩ దిన ౩౦-౫౫ తిథిద్వయం బహ్వృచోపాకర్మఅనధ్యా
3 చతు బు ౧౪-౩౪ ధని ౨౧-౨౬ రావ౭-౨౦ త్యాజ్య ౩-౪౪ దిన ౩౦-౫౨ తిథి౧౫మా అన్వాధానం వాజసేయ్యుపాకర్మ
4 పూ ○ గు ౮-౩౧ శత ౧౭-౨౦ రావ౧-౩౦ త్యాజ్య ౩-౪౫ దిన ౩౦-౫౦ యోగః తైత్తిరీయోపాకర్మమహాలయపక్షప్రా॥
5 బ పా శు ౨-౪౬ విది ౫౪-౩౩ పూభా ౧౩-౩౬ రావ౫-౩౦ త్యాజ్య ౩-౪౭ దిన ౩౦-౪౮ స్వాధ్యా॥
6 తది శ ౫౨-౪౧ ఉభా౧౦-౨౧ రావ౮-౨౦ త్యాజ్య ౩-౫౦ దిన ౩౦-౪౫ బృహత్యుమావ్రతం [౩౦-౪౩
7 చవి ఆ ౪౮-౫౮ రేవ౭-౪౯ రావ౨౫-౪౩ త్యాజ్య ౩-౫౩ దిన
8 పం సో ౪౬-౧౧ అశ్వ ౬-౧౦ శేవ ౦-౧౯ పవ ౨౯-౫౪ త్యాజ్య ౩-౫౭ దిన ౩౦-౪౦ [౩౦-౩౮
9 షష్ఠి మం ౪౪-౩౯ భర ౫-౩౦ రావ ౫-౯ త్యాజ్య-౨ దిన
10 సప్త బు ౪౪-౧౨ కృ ౬-౪ రావ౧౬-౩౭ త్యాజ్య-౭ దిన ౩౦-౩౬ పెరియవాచ్చాంపిళ్లె తి॥

1952 సంవత్సరం సెప్టెంబరు

11 అష్ట గు ౪౫-౧౧ రోహి ౭-౪౭ పవ ౨౨-౨౯ త్యాజ్య-౧౨ దిన ౩౦-౩౩ రామానుజశ్రీకృష్ణ జ॥
12 నవ శు ౪౭-౧౬ మృ ౧౦-౪౮ రావ౨-౪౬ త్యాజ్య-౧౭ దిన ౩౦-౩౧ పరవస్తుపట్టరపిరాన్ జీయ్యార్ తి॥
13 దశ శ ౫౦-౩౩ ఆర్ద్ర ౧౫-౧ రావ ౧౭-౯ త్యాజ్య-౨౧ దిన ౩౦-౨౮ [వాసద్వయం
14 ఏకా ఆ ౫౪-౫౩ పున ౨౦-౧౪ రావ౧౧-౪౮ త్యాజ్య-౨౪ దిన ౩౦-౨౬ స్మార్తరామానుజ ౧౧ శిమాధ్వానాముప
15 ద్వా సో ౫౯-౪౩ పుష్య౨౬-౧౫ త్యాజ్యాభావః దిన ౩౦-౨౪
16 త్రయో మం ౬౦-౦ ఆశ్రే ౩౨-౪౩ పవ ౧-౪౨ త్యాజ్య-౨౬ దిన ౩౦-౨౧ కన్యాయామర్కః ౩౪-౫౭ కన్యా సం॥ పుణ్యకాలః [౧౯
17 త్రయో బు౫-౫ మఘ ౩౯-౧౫ పవ౫-౫౯ త్యాజ్య-౨౬ దిన ౩౦-
18 చతు గు ౧౦-౩ పూఫ ౪౫-౨౨ పవ ౧-౧౭ త్యాజ్య-౨౪ దిన ౩౦-౧౬ సర్వ ౩౦-మా [మాధవతీ॥ పు॥
19 అమా ● శు ౧౪-౨౯ ఉఫ ౫౦-౫౪ క్షవ ౫-౨ త్యాజ్య-౨౨ దిన ౩౦-౧౪ అన్వాధానం. పిండపితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర ఆశ్వయుజమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం॥ కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల

20 శు పా శ ౧౭-౫౬ హస్త ౫౫-౧౬ పవ ౧౩-౨౬ త్యా౪-
౧౭ దిన ౩౦-౧౨ తిథి ౨ యా యాగః నవరాత్రప్రా॥
అనధ్యాయః [దిన ౩౦-౯ తిథి ౩ యా
21 విది ఆ ౨౦-౧౩ చిత్ర ౫౮-౪౨ పవ ౧౬-౨౫ త్యా౪-౧౪
22 తది సో ౨౧-౨౩ స్వా ౬౦-౦ పవ ౧౩-౭ త్యా౪-౭ దిన
౩౦-౭ శూన్యతిథిః [౩౦-౪ తిథిద్వయం
23 చవి మం ౨౧-౧౬ స్వా ౦-౭ పవ ౧౪-౧౭ త్యా౪-౩ దిన
24 పం బు ౧౯-౫౪ విశా౦-౫౦ పవ ౧౦-౪౫ త్యా ౩-౫౮ దిన
౩౦-౨ తిథి షష్ఠీ
25 షష్ఠి గు ౧౭-౨౪ అనూ ౦-౨౧ జ్యే ౫౮-౫౫ దిన ౨౯-౫౯
26 సప్త శు ౧౩-౪౮ మూ ౫౬-౩౮ పవ ౧౮-౨౩ రావ ౨౨-
౫౨ త్యా ౩-౪౯ దిన ౨౯-౫౭ సరస్వతీపూజ. దేవీ
త్రిరాత్రప్రా॥ ఉభయానధ్యా॥ సత్యపరాయణతీ॥ పు॥
27 అష్ట శ ౯-౨౧ పూషా౫౩-౨౮ పవ ౧౯-౨౨ త్యా౩-౪౭
దిన ౨౯-౫౪ మహా ౯ మి
28 నవ ఆ౪-౧౭ దశ౫౪-౨౭ ఉషా౪౯-౪౦ పవ౧౨-౧౨ త్యా౩-
౪౫ రావ౨౯-౭ త్యా౩-౪౪ దిన౨౯-౫౨ విజయ౧౦మి
29 ఏకా సో ౫౨-౪౨ శ్రవ ౪౫-౩౭ శేషవ ౨-౪౩ రావ౨౫-
౫ త్యా౩-౪౩ దిన ౨౯-౪౯ స్మార్త ౧౧శీ సరస్వత్యు
ద్వాసనం. తిరువేంగళముడయాన్ వేదాంతదేశికర్ తి॥

1952 సంవత్సరం అక్టోబరు నెల

30 ద్వా మం ౪౬-౩౭ ధని ౪౧-౧౯ రావ ౨౮-౧౭ త్యా౩-
౪౩ దిన ౨౯-౪౭ రామానుజమాధ్వ ౧౧ శీ
1 త్రయో బు ౪౦-౩౩ శత ౩౭-౧౦ శేవ ౧-౪౭ రావ ౨౨-
౨౪ త్యా౩-౪౫ దిన౨౯-౪౪ [౩-౪౬ దిన౨౯-౪౨
2 చతు గు ౩౪-౫౩ పూభా ౩౩-౧౯ రావ ౨౬-౧౬ త్యా
3 పూ ○ శు ౨౯-౩౯ ఉభా ౨౯-౫౬ రావ౨౮-౫౬ త్యా
౩-౪౯ దిన ౨౯-౪౦ అన్వాధానం ఆగ్రయణం
4 బ పా శ ౨౫-౧౦ శ ౨౭-౧౬ శేవ ౨-౨౫ దిన ౨౯-౩౭
యాగః [చంద్రోదయోమాత్రవతం
5 విది ఆ ౨౧-౨౭ అశ్వి ౨౫-౨౧ పవ ౧౫-౪౦ త్యా౩-౫౨
రావ ౧౯-౨౫ త్యా ౩-౫౭ దిన౨౯-౩౫ తిథిద్వయం
6 తది సో ౧౮-౪౬ భర ౨౪-౨౯ రావ ౨౫-౪ త్యా౪-౧ దిన
౨౯-౩౨ తిథి ౪ క్షీ
7 చవి మం ౧౭-౧౪ కృ౨౪-౪౪ త్యాజ్యాభావః దిన౨౯-౩౦
8 పం బు ౧౬-౫౭ రోహి౨౬-౧౪ పవ౫-౪౪ త్యా౪-౬ రావ
౧౧-౨౪ త్యా౪-౧౧ దిన ౨౯-౨౭ తిథి షష్ఠీ
9 షష్ఠి గు ౧౭-౫౩ మృ ౨౮-౫౪ రావ౨౧-౫౨ త్యా౪-౧౬
దిన౨౯-౨౫ తిథి౭మి [శూన్యతిథిః ఉభయానధ్యా॥
10 సప్త శు ౨౦-౧౧ ఆర్ద్ర ౩౨-౫౨ త్యాజ్యాభావః దిన౨౯-౨౨
11 అష్ట శ ౨౩-౩౪ పున ౩౭-౫౦ పవ౫-౨౧ త్యా౪-౨౦ రావ
౩౦-౨౭ త్యా ౪-౨౩ దిన ౨౯-౨౦ తిథి ౮ మి
12 నవ ఆ ౨౭-౫౫ పుష్య ౪౩-౪౨ శేవ ౪-౧౬ దిన౨౯-౧౮
13 దశ సో ౩౨-౫౫ ఆశ్లే ౫౦-౪ పవ౧౯-౬ త్యా౪-౨౫ దిన
౨౯-౧౫ [౨౭ దిన ౨౯-౧౩ మతత్రయ ౧౧ శీ
14 ఏకా మం ౩౮-౧౩ మఘ ౫౬-౪౩ పవ౨౩-౨౩ త్యా౪-
15 ద్వా బు ౪౩-౨౧ పూఫ ౬౦-౦ పవ ౧౮-౪౯ త్యా౪-౨౫
దిన ౨౯-౧౦ [దిన ౨౯-౮
16 త్రయో గు ౪౮-౦ పూఫ ౨-౪౮ పవ ౨౨-౨౯ త్యా౪-౨౨
17 చతు శు ౫౧-౩౪ ఉఫ ౮-౨౪ రావ౧-౫౫ త్యా౪-౧౮ దిన
౨౯-౬ తులాయామర్కః ౦-౫౭ తులా సం॥ పు॥ కా
18 అమా ● శ ౫౪-౧౩ హస్త ౧౩-౦ రావ ౫-౬ త్యా౧౪-౧౪
దిన౨౯-౩ సర్వ౩౦మా అన్వా॥ పిండపితృదీపా॥ లక్ష్మీపూ॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీనందన సంవత్సర కార్తికమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం. కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం అక్టోబరు నెల

19 శు పా ఆ ౫౫-౨౦ చిత్ర ౧౬-౨౭ రావ ౧-౫౭ త్యా౪-౯
దిన ౨౯-౧ యాగః [దిన ౨౮-౫౮
20 విది సో ౫౫-౨౪ స్వా ౧౮-౪౨ రావ౩-౫౭ త్యా౪-౪
21 తది మం ౫౩-౫౦ విశా ౧౯-౩౯ రావ౦-౪౧ త్యా౩-౪౯
దిన ౨౮-౫౬ [దిన౨౮-౫౪ నాగ౪ర్థి
22 చవి బు ౫౧-౨౬ అనూ ౧౯-౨౮ రావ ౪-౧౬ త్యా౩-౫౫
23 పం గు ౪౭-౪౮ జ్యే ౧౮-౧౧ రావ ౮-౩౫ త్యా౩-౫౧
దిన ౨౮-౫౧
24 షష్ఠి శు ౪౩-౨౦ మూల౧౫-౫౬ పవ౧౨-౫ త్యా౩-౫౧
రావ ౯-౫౫ త్యా౩-౪౮ దిన ౨౮-౪౯ మణవాళ
మహాముని తి॥ [౨౮-౪౭
25 సప్త శ ౩౮-౮ పూషా ౧౨-౫౫ రావ ౨-౫౭ త్యా౩-౪౬ దిన
26 అష్ట ఆ ౩౨-౩౪ ఉషా౯-౨౨ పవ ౧౮-౪౨ త్యా౩-౪౪
దిన౨౮-౪౪ పొయిఘయాళ్వార్ పిళ్లలోకాచార్యర్ తి॥
27 నవ సో ౨౬-౩౯ శ్రవ ౫-౨౩ పవ౧౪-౪౧ త్యా ౩-౪౩ దిన
౨౮-౪౨ విష్ణుత్రిరాత్రం. పూధత్తాళ్వార్ తి॥
28 దశ మం ౨౦-౩౮ ధని౧-౧౨ శత ౫౫-౪౪ పవ౧౭-౫౫ త్యా
౩-౪౩ దిన౨౮-౪౦ తిథిద్వయం పేయాళ్వార్ తి॥ న॥
29 ఏకా బు ౧౪-౪౨ పూభా ౫౩-౦ పవ ౧౧-౫౩ త్యా౩-
౪౪ దిన౨౮-౩౮ తిథి౧౨శీ మతత్రయ౧౧శీ బోధన౧౧శీ
30 ద్వా గు ౯-౬ ఉభా ౪౯-౨౫ పవ౧౫-౩౪ త్యా ౩-౪౬ దిన
౨౮-౩౫ క్షీరాబ్ధి ౧౨శీ వేద నిధి తీ॥ పు॥
31 త్రయో శు ౩-౫౮ చతు ౫౫-౧౭ రేవ౬-౩౪ పవ౧౮-౦ త్యా
౩-౪౯ దిన౨౮-౩౩ [దిన౨౮-౩౧ అన్వాధానం

1952 సంవత్సరం నవంబరు నెల

1 పూ ○ శ ౫౫-౨౪ అశ్వి౪౪-౨౫ రావ౬-౧౫ త్యా౩-౫౧
2 [illegible]
[౨౮-౨౯ యాగః [౨౮-౨౭
3 విది సో ౫౧-౩౫ కృ౪౩-౧౫ పవ-౧౩-౧౮ త్యా౪-౦ దిన
4 తది మం ౫౧-౨౯ రోహి౪౪-౩౦ పవ౨౪-౫ త్యా౪-౫ రావ
౩౦-౩౯ త్యా౪-౯ దిన ౨౮-౨౪ [విద్యానిధి తీ॥ పు॥
5 చవి బు ౫౨-౩౨ మృగ ౪౬-౫౧ శేవ ౩-౧౨ దిన ౨౮-౨౨
6 పం గు ౫౫-౨ ఆర్ద్ర౫౦-౩౭ పవ ౯-౧౦ త్యా ౪-౧౫ దిన
౨౮-౨౦ [దిన ౨౮-౧౮
7 షష్ఠి శు ౫౮-౨౮ పున ౫౫-౧౫ పవ ౨౨-౫౬ త్యా౪-౧౯
8 సప్త శ ౬౦-౦ పుష్య ౬౦-౦ పవ౧౭-౧౧ త్యా ౪-౨౩
దిన ౨౮-౧౬ [౧౪ ఉభయానధ్యాయః
9 సప్త ఆ ౩-౧౬ పుష్య౧-౧౧ రావ౮-౧౮ త్యా౪-౨౫ దిన౨౮
10 అష్ట సో ౮-౨౨ ఆశ్లే ౭-౨౭ రావ ౧౨-౩౧ త్యా ౪-౨౬
దిన ౨౮-౧౨ [దిన ౨౮-౧౦ తిథి ౧౦ మి
11 నవ మం ౧౩-౪౨ మఘ ౧౩-౫౯ రావ ౭-౫౬ త్యా౪-౨౫
12 దశ బు ౧౮-౫౩ పూఫ ౨౦-౨౦ రావ౧౧-౫౬ త్యా౪-౨౩
దిన ౨౮-౮ శూన్యతిథిః
13 ఏకా గు ౨౩-౨౭ ఉఫ ౨౬-౬ రావ౨౦-౪౩ త్యా౪-౨౦
దిన ౨౮-౬ తిథి ౧౧శీ మతత్రయ౧౧శీ [దిన౨౮-౪
14 ద్వాద శు ౨౭-౮ హస్త ౩౧-౦ రావ ౨౪-౧౧ త్యా౪-౧౫
15 త్రయో శ ౨౯-౩౬ చిత్ర౩౪-౪౬ రావ౨౧-౨౦ త్యా౪-౧౦
దిన ౨౮-౨ శని ౧౩శీ వృశ్చికార్కః ౫౪-౧ పరేహ్ని
వృశ్చిక సం॥ పు॥ త్రేతాయుగాద్యః
16 చతు ఆ ౩౦-౫౨ స్వా౩౭-౧౯ రావ౨౩-౩౬ త్యా ౪-౫
దిన ౨౮-౦ పద్మనాభతీ॥ పు॥
17 అమా ● సో ౩౦-౪౪ విశా౩౮-౩౧ రావ౨౦-౩౩ త్యా౪-౧

1952 సంవత్సరం నవంబరు నెల — (1362 ఫసలీ దై నెల) — 1952 సంవత్సరం డిశంబరు నెల — (1362 ఫసలీ బహమన్ నెల)

18	ర	౪	శు పా మం ౨౭-౩౫ సా 5-12 అనూ ౩౫-౧౬ రా 8-16 అతి ౩౬-౨౮ బ ౨౭-౧౫ రావ ౨౦-౩౬ త్యా ౩-౫౧ (రా 1-40 ల 3-12 కు) దిన ౨౮-౮ అనూ ౧ ర్క్షః ౫౩-౭ యోగః భు ౦-౨౭
19	(వృశ్చికమాసం)	౫	విది బు ౨౩-౪౪ ప 3-41 జ్యే ౩౩-౧ సా 7-23 సుక ౩౦-౨౦ కౌ ౨౩-౪౪ రావ ౨౩-౫౮ త్యా ౩-౪౯ (రా3-1 ల 4-33 కు) దిన ౨౮-౭ చంద్రదర్శనం తిథి ౨ యా భు ౦-౩౯
20		౬	తది గు ౧౯-౧౮ ప 1-55 మూ ౩౦-౧౩ సా 6-17 ధృ ౨౩-౪౧ గర ౧౯-౧౮ పవ౨౬-౨౪ త్యా ౩-౪౯(సా4-46 ల 6-17 కు) రావ ౨౪-౫౨ త్యా ౩-౪౭ (రా 3-23 ల 4-54 కు) దిన ౨౮-౫ తిథిద్వయం భు ౦-౫౦
21		౭	చవి శు ౧౪-౩౦ ప 12-0 పూషా ౨౭-౪ సా 5-2 శూల ౧౬-౪౭ భ ౧౪-౩౦ రావ ౧౭-౫౫ త్యా౩-౪౭(రా12-35 ల 2-6 కు) దిన ౨౮-౩ ఉషా కుక్రాంతి ౫ మి భు ౧-౧
22	ర	౮	పం శ ౯-౩౦ ప 10-1 ఉషా౨౩-౪౭ ప3-44గండ౯-౪౨బా౯-౩౦రావ౫-౧౨త్యా౩-౪౭ (సా7-31ల9-2కు)వర్జ్య॥ ౨౦-ల౩౫కుదిన౨౮-౨అనూ౨ర్క్షః౧౧-౪ధనురయనం౧౯-౫౮శ్రవరాత్రాంసు॥షష్ఠి మహా॥ పు॥ కా॥ భు౧-౧౩
23		౯	షష్ఠి ఆ ౪-౨౯ ఉ 8-1 సప్త ౫౪-౫౮ తె 6-0 శ్రవ ౨౦-౨౯ ప 2-25 వృ౨-౩౭ గ్రు ౫౨-౫౫ తై ౪-౨౯ రావ ౧-౫౬ త్యా౩-౪౭(సా6-11ల7-42కు)దిన౨౮-౦ధనికేపే పంచభు౦-౨౪ [దిన౨౭-౫౯కాలరామిాభు౧-౩౫
24		౧౦	అష్ట సో ౫౪-౩౦ రా4-2 ధని౧౭-౧౨ ప1-7వ్యాఘా-౩౦విష్టి౨౬-౫౮రావ౬-౧౬త్యా౩-౪౭(సా7-56ల9-27కు)
25	ర	౧౧	నవ మం ౪౯-౪౬ రా 2-8 శత ౧౪-౧ ప 11-50 హర్ష ౪౧-౩౬ బా ౨౨-౮ రావ ౧-౧౭ త్యా ౩-౪౮ (సా5-56 ల 7-27 కు) దిన ౨౭-౫౭ అనూ ౩ ర్క్షః ౨౮-౫౬ పూభా శపే భు ౧-౪౭
26		౧౨	దశ బు ౪౫-౧౨ రా 12-20 పూభా ౧౧-౫ ప 10-41 వజ్ర ౩౪-౫౩ తై ౧౭-౨౯ రావ ౬-౧ త్యా ౩-౪౯(సా7-50 ల 9-22 కు) దిన ౨౭-౫౬ భు ౧-౫౮
27		౧౩	ఏకా గు ౪౦-౫౧ రా 10-36 ఉభా ౮-౧౬ ప 9-34 సిద్ధి ౨౮-౧౭ వణి ౧౩-౨ రావ ౯-౬ త్యా ౩-౫౦ (రా 9-4ల10-36కు) దిన ౨౭-౫౫ గురు౧౧శి సర్వ ౧౧శి భు౨-౯
28	ర	౧౪	ద్వాద శు ౩౬-౫౬ రా 9-2 రేవ ౫-౪౭ ప 8-35 వ్యతి ౨౨-౧ బ ౮-౫౩ రావ ౨౬-౧౫ త్యా ౩-౫౨(రా3-55 ల 5-28 కు) దిన ౨౭-౫౩ అనూ ౪ ర్క్షః ౪౬-౧౩ భు ౨-౨౧
29		౧౫	త్రయో శ ౩౩-౩౮ సా 7-44 అశ్వ ౩-౪౮ ఉ 7-48 వరి ౧౬-౧౦ కౌ ౫-౧౭ పవ ౨౭-౧౬ త్యా౩-౫౫ (సా5-11 ల 6-45 కు) దిన ౨౭-౫౨ భర రపే పంచ శని ౧౩ శి హనుమజ్జయన్తీ భు ౨-౩౨
30	కార్తికనెల	౧౬	చతు ఆ ౩౧-౮ సా 6-44 భర ౨-౨౮ ఉ 7-16 పరి ౧౦-౫౫ గర ౨-౨౩ రావ ౪-౨౫ త్యా ౩-౫౮ (సా 7-11 ల 8-46 కు) దిన ౨౭-౫౧ కృత్తి. కుపే సప్తరాపే సప్త భు ౨-౪౩
1		౧౭	పూ ○ సో ౨౯-౪౫ సా6-12 కృ౨-౫ఉ7-8 శివ౬-౨౬ విష్టి౦-౨౬రావ౧౪-౪౭ త్యా౪-౩(రా11-21ల12-58కు) దిన౨౭-౫౦ అన్వాధానం దత్తజయన్తీభు౨-౫౪ [2-57కు)దిన౨౭-౪౯ జ్యేగర్క్షః ౩-౨౫ యోగఃభు౩-౬
2	ర	౧౮	బ పా మం ౨౯-౪౦ సా6-11 రోహి ౨-౫౩ ఉ 7-28 సిద్ధ ౨-౫౫ కౌ-౨౯-౪౦ పవ౧౭-౨౪త్యా౪-౯ (ప1-17ల
3		౧౯	విది బు ౩౧-౯ సా 6-47 మృ ౫-౮ ప 8-22 సాధ్య ౦-౩౪ శుభ ౫౮-౪౮ తై ౦-౨౪ పవ ౨౭-౨౮ త్యా౪-౧౫ (సా 5-18 ల 7-0 కు) దిన ౨౭-౪౮ పరశురామజయన్తీ భు ౩-౧౭
4	(వృశ్చికమాసం)	౨౦	తది గు ౩౪-౧౨ రా8-1 ఆర్ద్ర౮-౫౧ ప9-52 శుక్ల౫౯-౨౪ వణి౨-౪౦రావ౧౩-౪౦త్యా౪-౨౧(రా10-55ల12-39 కు)దిన౨౭-౪౭ఉభయప్ర॥భు౩-౨౮ [వైపా౩ల౨౩ కుదిన౨౭-౪౬జ్యే౨ర్క్షః ౨౦-౨౮పునర్వసుపే భు౩-౪౦
5	ర	౨౧	చవి శు ౩౮-౪౨ రా 9-49 పున ౧౪-౩ప 11-57 బ్ర ౬౦-౦ బ౬-౨౭రావ౮-౨౮త్యా౪-౨౬ (రా8-50ల10-36కు)
6		౨౨	పం శ ౪౪-౩౬ రా 12-11 పుష్య ౨౦-౩౫ ప 2-35 బ్ర ౦-౨౩ కౌ ౧౧-౩౯ రావ ౨౮-౪౯ త్యా ౪-౩౦(తె4-59 ల) దిన ౨౭-౪౫ ఆశ్రే కేక్రాం భు ౩-౫౧ [౪౪ మఘకుపే పంచ భు ౪-౨
7		౨౩	షష్ఠి ఆ ౫౧-౧౧ రా 2-49 ఆశ్రే ౨౮-౪ సా 5-35 ఐ ౨-౨౪ గర ౧౭-౫౩ శేవ ౧-౪ (ఉ 6-47 కు) దిన ౨౭-
8	ర	౨౪	సప్త సో ౫౭-౫౭ తె 5-33 మఘ ౩౫-౫౩ రా 8-48 వై ౪-౪౬ విష్టి ౨౪-౩౪ పవ ౧-౫౯ త్యా౪-౩౧ (ఉ 7-10 ల 8-58కు) రావ ౩౦-౩౯ త్యా ౪-౩౦ (తె5-44ల) దిన ౨౭-౪౩ జ్యే ౩ ర్క్షః ౩౭-౨౦ భు ౪-౧౪
9	కార్తికనెల	౨౫	అష్ట మం ౬౦-౦ (24-0) పూఫ ౪౩-౨౧ రా 11-43 విష్కు ౭-౬ బా ౩౧-౩ శేవ ౨-౫౨ (ఉ7-31కు) దిన౨౭-౪౨ త్రిస్పృశా॥ భు ౪-౨౫ [దిన ౨౭-౪౨ భు ౪-౩౬
10		౨౬	అష్ట బు ౪౯-౫౯ ప 8-3 ఉఫ ౪౯-౫౯ రా 2-23 ప్రీ ౯-౩ కౌ ౪-౯ పవ ౩-౨౦ త్యా ౪-౨౭ (ఉ 7-43 ల9-30కు)
11	ర	౨౭	నవ గు ౯-౧౭ ప10-7 హస్త ౫౫-౧౦ తె4-28 ఆయు౧౦-౫ గర౯-౧౭ పవ౧౨-౪౮ త్యా౪-౨౧ (ప11-31ల1-15 కు)దిన౨౭-౪౧ జ్యే౪ర్క్షః ౫౪-౦భు౪-౪౮ [56ల 2-38 కు) దిన ౨౭-౪౦ చిత్రతీక్రాం భు ౪-౫౯
12		౨౮	దశ శు ౧౨-౪౨ ప 11-29 చిత్ర ౫౮-౩౯ తె 5-52 సౌ ౯-౫౪ భ ౧౨-౪౨ పవ ౧౬-౨౦ త్యా ౪-౧౪ (ప 12-
13		౨౯	ఏకా శ ౧౪-౧౭ ప 12-8 స్వా౬౦-౦ (24-0)శోభ౮-౧౯బా౧౪-౧౭పవ౧౩-౦ త్యా౪-౬ (ప11-37ల1-15కు) దిన ౨౭-౪౦ సర్వ ౧౧ శి భు౫-౧౦
14		౩౦	ద్వాద ఆ ౧౩-౫౪ ప 12-0 స్వా ౦-౭ ఉ 6-29 విశా ౫౯-౪౨ తె 6-22 అతి ౫-౧౦ తై ౧౩-౫౪ పవ ౧౪-౩ త్యా౩-౫౯ (ప12-3ల1-39కు) దిన౨౭-౩౯ విశాకుపే సప్త భు౫-౨౨
15	ర	౧	త్రయో సో ౧౧-౩౬ ప11-4 అనూ ౫౭-౫౨ తె5-35 సుక౦-౩౨ ధృ౫౪-౭ వణి౧౧-౩౬ పవ౯-౨౯త్యా౩-౫౨ ప10-14ల11-47కు)దిన౨౭-౩౯మూలగగనసువ్వర్క్షః౧౦-౩౦అనూకేపే సప్తశివరాత్రిధనుస్సం॥ పు॥ భు౫-౩౩
16	ధనుర్మాసం	౨	చతు మం ౭-౪౪ ప 9-38 జ్యే ౫౪-౩౭ తె 4-18 శూల ౪౭-౪౦ శకు ౭-౪౪ పవ ౧౧-౬ త్యా ౩-౪౭(ప10-58 ల 12-24 కు) దిన ౨౭-౩౯ సర్వ30 మా అన్వాధానం కృష్ణాంగారక ౧౪ శి భు ౦-౯
17		౩	అమా ● బు ౨-౩౬ ఉ7-29కు పా౫౩-౫౯ తె5-5మూ౫౦-౨౬రా2-37గండ౩౯-౫౩ నాగ౨-౩౬పవ౧౩-౧౩ త్యా ౩-౪౩ (ప11-44ల1-18కు)రావ౧౯-౫ (రా1-8ల2-37కు) దిన౨౭-౩౮మూలరక్రాం పింఢపిత్రు॥ భు ౦-౨౦

1952 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

18 ర ౪ శు విది గు ౪౯-౫౮ రా 2-27 పూషా ౪౫-౩౮ రా 12-48 వృ ౩౧-౩౧ శా ౨౩-౧౬ పవ ౧౨-౩౧త్యా ౩-౪౧
(ప 11-28 ల 12-56 కు) వ్యపా ౪౬ ల దిన ౨౭-౩౮ మూల ౨ ర్కః ౨౬-౫౫ చంద్రదర్శనం భు ౦-౩౧

19 ౫ తదియ శు ౪౩-౧౫ రా 11-46 ఉషా ౪౦-౩౮ రా 10-48 ధ్రు ౨౨-౫౭ తై ౧౬-౩౬ పవ ౩-౫౮ త్యా ౩-౪౦
(ప 8-8 ల 9-31 కు) రావ ౨౨-౧౨ త్యా ౩-౪౧ (రా 2-24ల3-52 కు) దిన ౨౭-౩౮ వ్యపా౫కుభు౦-౪౧

20 ౬ చవితి శ ౩౬-౪౧ రా 9-9 శ్ర ౩౫-౫౧ రా 8-49 వ్యా ౧౪-౨౭ వణి ౯-౫౮ రావ ౧౭-౨౬ త్యా ౩-౪౧(రా12-
31 ల 1-59 కు) దిన ౨౭-౩౮ శ్రవణార్క్రాం భు ౦-౫౨

21 ర ౭ పం ఆ ౩౦-౧౭ సా 6-36 ధని ౩౧-౧౦ సా 6-57 హర్ష ౬-౩ వజ్ర ౫౨-౧ బ ౩-౨౯ రావ ౨౦-౨౦త్యా౩-౪౪
(రా 1-40 ల 3-10 కు) దిన ౨౭-౩౮ మూల ౩ ర్కః ౪౩-౧౬ మకరాయనం ౫౨-౩ ధని సంక్రాం కేవే
పంచ పరేహ్ని ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలః సౌరశిశిరర్తు ప్రా॥ భు ౧-౩

22 ౮ షష్టి సో ౨౪-౨౯ సా 4-18 శత ౨౭-౯ సా 5-22 సిద్ధి ౫౦-౩౧ తై ౨౪-౨౯ రావ ౧౪-౩౬ త్యా ౩-౪౬ (రా
11-24ల12-54కు)దిన ౨౭-౩౮ పూభాశవే భు౧-౧౪

23 ౯ సప్తమం ౧౯-౧౮ ప 2-13 పూభా ౨౩-౪౪ ప 4-0 వ్యతి ౪౩-౩౨ వణి౧౯-౧౮ రావ ౧౯-౪ త్యా ౩-౫౦ (రా
1-11 ల 2-43 కు) దిన ౨౭-౩౮ తిథిద్వయం ఉభయా నష్టా॥ భు ౧-౨౫

24 ర ౧౦ అష్ట బు ౧౪-౫౬ ప 12-29 ఉభా ౨౧-౮ ప 2-58 వరీ ౩౭-౧౨ బ ౧౪-౫౬ రావ ౨౨-౩౫ త్యా ౩-౫౩ (రా
2-36 ల 4-9 కు) దిన ౨౭-౩౮ మూ ౪ ర్కః ౪౯-౩౦ తి ౯ మి బుధ ౮ మి భు ౧-౩౫

25 ౧౧ నవ గు ౧౧-౨౫ ప 11-5 రేవ ౧౯-౧౮ ప 2-14 పరి ౩౧-౩౪ కౌ ౧౧-౨౫ వర్జ్యంలేదు దిన ౨౭-౩౮ భు ౧-౪౬

26 ౧౨ దశ శు ౮-౪౨ ప 10-1 అశ్వ ౧౮-౧౮ ప 1-51 శివ ౨౬-౩౬ గర ౮-౪౨ పవ ౮-౨౮ త్యా ౩-౫౬ (ప 9-55 ల
11-29 కు) రావ ౧౪-౩౭ త్యా ౩-౫౯ (రా 11-26 ల 1-2 కు) దిన ౨౭-౩౮ భు ౧-౫౭

27 ౧౩ ఏకా శ ౬-౫౧ ప9-16 భర౧౮-౧౦ ప1-48 సిద్ధ౨౨-౧౮ భద్ర౬-౫౧రావ౨౦-౫౮ త్యా౪-౪ (రా1-58ల3-36కు)
వైపా ౨౦ల౪౧కుకృత్తికావే సప్త సర్వ౧౧శి రైవతమన్వాదిః వైకుంఠ(ముక్కోటి)౧౧శిభు౨-౮ [భు౨-౧౯

28 ర ౧౪ ద్వాద ఆ ౬-౨ ప8-58 కృత్తి౧౯-౨ప2-10సాధ్య౧౮-౪౭బా౬-౨వర్జ్యంలేదు దిన౨౭-౩౯పూషా౧ర్కః౧౫-౪౧

29 ౧౫ త్రయో సో ౬-౧౮ ప 9-4 రోహి ౨౦-౫౮ ప 2-56 శుభ ౧౬-౧౦ తై ౬-౧౮ పవ ౦-౨౦ త్యా ౪-౮ (ఉ6-41
ల 8-20 కు) రావ ౮-౦ త్యా ౪-౧౨ (రా 8-49 ల 10-30 కు)దిన ౨౭-౩౯ భు ౨-౨౯

30 ౧౬ చతు మం ౭-౩౫ ప 9-35 మృగ ౨౨-౫౩ సా 4-6 శుక్ల ౧౪-౧౮ వణి౭-౩౫ రావ౧౮-౯-త్యా౪-౧౬(రా1-15ల
2-47కు) దిన౨౭-౪౦ ఆర్ద్ర రవేతూల పరీక్షా భు౨-౪౦ [ఆర్కః౩౧-౫౩ పద్యస్నాన్యలయాగః భు౨-౫౧

31 ర ౧౭ పూ ○ బు ౧౦-౩ ప 10-35 ఆర్ద్ర ౨౭-౫౯ సా 5-46 బ్ర ౧౩-౨౫ బ ౧౦-౩ వర్జ్యంలేదు దిన ౨౭-౪౦పూషా

1953 సంవత్సరం జనవరి నెల

1 ౧౮ బ పా గు ౧౩-౫౦ ప 12-6 పున ౩౩-౧౮ సా 7-53 ఐం ౧౩-౨౫ కౌ ౧౩-౫౦ పవ ౦-౩౮ త్యా ౪-౨౧(ఉ6-
49 ల 8-33 కు) రావ ౨౭-౪౩ త్యా ౪-౨౫ (తె 4-44ల6-30కు)దిన౨౭-౪౧తిథిత్రయాఅనధ్యాయః భు౩-౨

2 ౧౯ విది శు ౧౮-౪౦ ప 2-3 పుష్య౩౯-౩౭రా10-26 వైధ౧౪-౧౪ గర౧౮-౪౦ వర్జ్యంలేదు దిన౨౭-౪౧ ఆశ్లే.క్రాం
శూన్యతిథిః భు౩-౧౩

3 ర ౨౦ తది శ ౨౪-౩౪ సా 4-25 ఆశ్లే ౪౬-౫౧ రా 1-19 విష్కు ౧౫-౫౨ భ ౨౪-౩౪పవ ౧౫-౨౮త్యా౪-౨౯(ప52-
46ల2-34 కు) దిన ౨౭-౪౨ పూషా ౨ ర్కః ౪౮-౨ తిథి ౩యా భు౩-౨౩

4 ౨౧ చవి ఆ ౩౧-౯ సా 7-3 మఖ ౫౪-౩౫ తె 4-25 ప్రీ ౧౮-౩ శా ౩౧-౯ పవ ౨౦-౪౩ త్యా ౪-౩౧ (ప 2-52 ల
4-40 కు) దిన ౨౭-౪౩ మఖరావే పంచ భు ౩-౩౪ [ల 3-16 కు) దిన ౨౭-౪౩ భు ౩-౪౫

5 ౨౨ పం సో ౩౮-౦ రా 9-48 పూఫ ౬౦-౦ (24-0) ఆయు ౨౦-౨౮ కౌ ౪-౩౪ పవ ౧౭-౧౧ త్యా ౪-౩౧ (ప1-28

6 ౨౩ షష్ఠి మం ౪౪-౩౫ రా 12-26 పూఫ ౨-౨౩ ఉ 7-33 సౌ ౨౨-౫౦ గ౧౧-౧౮ పవ౨౩-౩౫ త్యా౪-౨౯(ప8-38ల
5-26కు) దిన.౨౭-౪౪ ప్రపోషాభావః భు౩-౫౬

7 ర ౨౪ సప్త బు ౫౦-౧౬ రా 2-42 ఉఫ-౪౪ ప 10-30 శో౨౪-౩౯ విష్టి౧౭-౨౫ రావ౫-౧౧ త్యా ౪-౨౫ (సా7-46 ల
9-32 కు) దిన ౨౭-౪౫ పూషా ౪ ర్కః ౪-౯భు౪-౭

8 ౨౫ అష్ట గు ౫౪-౩౨ తె4-25 హస్త౧౬-౨ ప1-1 అతి౨౫-౩౬ బా౨౨-౨౪ రావ౯-౫౨ త్యా౪-౧౯(రా9-39ల11-28
కు) దిన౨౭-౪౬ చిత్ర శుక్రాం తిస్రోష్టకాః భు౪-౧౭ [10-30 కు) దిన ౨౭-౪౭ స్వాతివే భు ౪-౨౮

9 ౨౬ నవ శు ౫౭-౧ తె 5-24 చిత్ర ౨౦-౫౧ ప 2-56 సు ౨౫-౨౦ తై ౨౫-౪౬ రావ ౭-౪౫ త్యా౪-౧౨ (రా8-49ల

10 ర ౨౭ దశ శ ౫౭-౨౩ తె 5-34 స్వా ౨౩-౪౭ సా 4-8 ధృ ౨౩-౩౧ వణి ౨౭-౧౨ రావ ౧౦-౧౨ త్యా౪-౪ (రా9-49
ల 11-27 కు) వ్యపా ౩-౨ ల ౫౦ కు దిన ౨౭-౪౮ ఉషా ౧ ర్కః ౨౦-౨౭ భు ౪-౩౯

11 ౨౮ ఏకా ఆ ౫౫-౪౩ తె 4-54 విశా ౨౪-౪౩ సా 4-30 శూ ౨౦-౧౧ బ ౨౬-౩౩ రావ ౬-౪౩ త్యా ౩-౫౬(రా8-
26 ల 10-9కు) దిన ౨౭-౪౯ అనూ కేవే సప్తస్మార్త ౧౧ శి భు ౪-౫౦

12 ౨౯ ద్వా సో ౫౨-౩ రా 3-26 అనూ ౨౩-౪౦ సా 4-5 గం ౧౫-౧౦ కౌ ౨౩-౫౩ రావ ౯-౧౦ త్యా ౩-౪౯ (రా9-
25 ల 10-57కు) దిన ౨౭-౫౦ వైష్ణవ ౧౧ శి ప్రదోషః భు ౫-౧

13 ర ౧ త్రయో మం ౪౬-౪౩ రా 1-18 జ్యే ౨౦-౪౯ ప 2-57 వృ ౮-౪౩ గర ౧౯-౨౩ రావ ౧౧-౩౧ త్యా ౩-౪౩
(రా 10-22 ల 11-51 కు) దిన ౨౭-౫౧ ఉషా ౨ మకరేర్కః ౩౬-౩౭ పరేహ్ని మకర సం॥ పు॥భు౫-౧౧

14 ౨ చతు బు ౪౦-౫ రా10-39 మూ౧౬-౨౯ ప1-18 ధ్రు౦-౫౬ వ్యా౫౧-౧౮ విష్టి౧౩-౨౪ పవ ౧౨-౪౬త్యా౩-౪౩
(ప11-43ల1-13కు) రావ౧౦-౨౬ త్యా౩-౩౮ రా(9-57ల11-24కు) దిన౨౭-౫౩ వాజసనేయ్యమా భు౦-౪

15 ౩ అమా గు ౩౨-౨౯ సా 7-38 పూషా ౧౧-౩ ప 11-3 హర్ష ౪౨-౪౮ చతు ౬-౧౭ రావ ౧-౫ త్యా౩-౩౫ (సా6-
14 ల 7-40 కు) దిన ౨౭-౫౪ ఉషార్క్రాం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు ౦-౧౩

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర మార్గశిరమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1952 సం. కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం నవంబరు నెల

18 శు పా మం ౨౯-౨౬ అనూ ౩౮-౪౦ రావ ౨౪-౨౬ త్యా
౩-౫౫ దిన ౨౬-౫౬ యోగః [దిన ౨౬-౫౫
19 విది బు ౨౭-౫౨ జ్యే ౩౬-౩౨ రావ ౨౮-౫౬ త్యా ౩-౫౨
20 తది గు ౨౩-౨౩ మూ ౩౫-౩౧ శేష ౦-౪౪ రావ ౩-౪౭ త్యా
౩-౫౨ దిన ౨౬-౫౩
21 చవి శు ౧౯-౦ పూషా ౩౨-౩౬ శేష ౨-౯ రావ ౨౩-౩౭
త్యా ౩-౪౭ దిన ౨౬-౫౨ తిథిద్వయం
22 పం శ ౧౩-౫౮ ఉషా ౨౯-౯ రావ ౧౦-౪౦ త్యా ౩-౪౪
దిన ౨౬-౫౦ తిథిషష్ఠీ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠీ
23 షష్ఠి ఆ ౮-౨౮ శ్ర ౨౫-౧౪ రావ ౭-౪౪ త్యా ౩-౪౩ దిన
౨౬-౪౮ [౩-౪౩ దిన ౨౬-౪౭
24 సప్త సో ౨-౩౭ అష్ట ౫౪-౩ ధని ౨౧-౫ రావ ౧౧-౧ త్యా
25 నవ మం ౫౦-౩౪ శత ౧౭-౪౪ రావ ౩-౫౬ త్యా ౩-౪౫
దిన ౨౬-౪౫ [దిన ౨౬-౪౪ సత్యనిధి తీ॥ పు॥
26 దశ బు ౪౫-౧౦ పూభా ౧౨-౫౩ రావ ౬-౪౨ త్యా ౩-౪౫
27 ఏకా గు ౪౦-౬ ఉభా ౯-౧౫ రావ ౧౦-౩ త్యా ౩-౪౮ దిన
౨౬-౪౨ మతత్రయ ౧౧ శీ సత్యనాథ తీ॥ పు॥
28 ద్వా శు ౩౫-౪౬ రే ౭-౧౫ రావ ౨౭-౩౬ త్యా ౩-౫౧ దిన
౨౬-౪౧ [మానాక్ తి॥
29 త్రయో శ ౩౨-౨౧ అశ్వ ౩-౫౫ పవ ౨౬-౨౩ త్యా ౩-౫౫
దిన ౨౬-౪౦ శని ౧౩ శీ అరుణాళ్పేసుమాళెం బెరు
30 చ ఆ ౨౯-౫౩ భర ౨-౩౫ రావ ౪-౪౮ త్యా ౩-౫౯ దిన ౨౬-౩౮
కృత్తికా దీపోత్సవః సంపిల్లిత్తిరుమంగై యాళ్వార్ తి॥
1 పూ ○ సో ౨౦-౪౧ కృ ౨-౧౬ రావ ౧౫-౧౬ త్యా ౪-౪
దిన ౨౬-౩౬ అన్వాధానం తిరుప్పాణియాళ్వారు తి॥
ద్రావిడ ప్రబంధనిగమనం

1952 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

2 బ పా మం ౨౮-౩౭ రో ౩-౧౨ పవ ౧౬-౪౧ త్యా ౪-౮
దిన ౨౬-౩౭ యోగః రఘువర్యతీ॥ [దిన ౨౬-౩౪
3 విది బు ౨౯-౫౪ మృ ౫-౧౮ పవ ౨౬-౩౧ త్యా ౪-౧౪
4 తది గు ౩౨-౨౫ ఆర్ద్ర ౮-౪౭ రావ ౧౩-౨౮ త్యా ౪-౧౮
దిన ౨౬-౩౩ [దిన ౨౬-౩౩
5 చవి శు ౩౭-౬ పున ౧౩-౧౭ రావ ౬-౩౩ త్యా ౪-౨౨
6 పం శ ౪౦-౪౩ పుష్య ౧౮-౪౭ రావ ౨౭-౩౨ త్యా ౪-౨౫
దిన ౨౬-౩౨ అక్షోభ్యతీ॥ పు॥ [దిన ౨౬-౩౧
7 షష్ఠి ఆ ౪౫-౫౯ ఆశ్లే ౨౪-౫౬ రావ ౩౦-౪౨ త్యా ౪-౨౭
8 సప్త సో ౫౧-౩౦ మఘ ౩౧-౨౯ శేష ౨-౩౯ రావ ౨౭-౮
త్యా ౪-౨౭ దిన ౨౬-౩౦ [౨౪ దిన ౨౬-౨౯
9 అష్ట మం ౫౭-౪౬ పూఫ ౩౬-౫౬ రావ ౩౦-౧౭ త్యా ౪-
10 నవ బు ౬౦-౦ ఉఫ ౪౩-౫౭ శేష ౨-౯ దిన ౨౬-౨౮
11 నవ గు ౧-౧౧ హస్త ౪౯-౨ పవ ౭-౪౩ త్యా ౪-౨౦ దిన ౨౬-౨౬
12 దశ శు ౪-౪౭ చిత్ర ౫౩-౧౨ పవ ౧౦-౨౫ త్యా ౪-౧౬
దిన ౨౬-౨౭
13 ఏకా శ ౬-౧౩ స్వా ౫౭-౦ పవ ౬-౫౧ త్యా ౪-౧౧ దిన
౨౬-౨౭ మతత్రయ ౧౧ శీ [౨౬-౨౫
14 ద్వా ఆ ౮-౨౪ విశా ౫౬-౪౦ పవ ౧౦-౨౩ త్యా ౪-౬ దిన
15 త్ర సో ౮-౧౫ అనూ ౫౮-౯ పవ ౬-౪౫ త్యా ౪-౨ దిన ౨౬-౨౫
ధనుష్యర్క్యః ౨౩-౧౭ మధ్యాహ్నాత్పరం పుణ్యకాలః
16 చతు మం ౭-౫౪ జ్యే ౫౬-౮ పవ ౧౧-౫౫ త్యా ౩-౫౭
దిన ౨౬-౨౫ సర్వే ౩౦ మా అన్వాధానం తొండ
రడిప్పొడియాళ్వార్ పెరియనంబి తి॥
17 అ ● బు ౪-౨౪ మూ ౫౫-౨౫ పవ ౧౭-౩౪ త్యా ౩-౫౩
రావ ౨౪-౮ దిన ౨౬-౨౪ యోగః పిండపితృయజ్ఞః॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర పౌషమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1953 సం. కలిః ౫౦౫౩

1952 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

18 శు పా గు ౦-౫౩ విది ౫౫-౫౨ పూషా ౫౨-౩౪ పవ ౧౮-౧౬
త్యా ౩-౪౯ దిన ౨౬-౨౪
19 తది శు ౫౧-౩౯ ఉషా ౪౯-౧౩ పవ ౧౧-౨౬ త్యా ౩-౪౬
రావ ౩౧-౯ త్యా ౩-౪౪
20 చవి శ ౪౭-౦ శ్ర ౪౫-౧౬ శేష ౨-౧౬ రావ ౨౬-౧౩ త్యా ౩-
౪౪ దిన ౨౬-౨౪
21 పం ఆ ౪౦-౧౧ ధని ౪౧-౧౧ రావ ౩౦-౩౧ త్యా ౩-౪౩ దిన
౨౬-౨౩ ఉత్తరాయణ ప్రా॥
22 షష్ఠి సో ౩౪-౧౨ శత ౩౭-౫౭ శేష ౧-౩౬ రావ ౨౪-౨౮
త్యా ౩-౪౪ దిన ౨౬ ౨౩
23 సప్త మం ౨౮-౨౪ పూభా ౩౨-౫౨ రావ ౨౮-౧ త్యా ౩-౪౫
దిన ౨౬-౨౨ [దిన ౨౬-౨౩
24 అష్ట బు ౨౨-౫౯ ఉభా ౨౯-౧౦ రావ ౩౦-౧౦ త్యా ౩-౪౬
25 నవ గు ౧౮-౧ రేవ ౨౫-౫౬ శేష ౧-౨౦ దిన ౨౬-౨౩
తిథిద్వయం
26 దశ శు ౧౩-౫౦ అశ్వ ౨౩-౩౩ పవ ౧౩-౫౬ త్యా ౩-౫౦
రావ ౧౯-౩౧ త్యా ౩-౫౪ దిన ౨౬-౨౩ తిథి ౧౧ శీ
27 ఏకా శ ౧౦-౨౯ భర ౨౧-౫౭ రావ ౨౪-౧౮ త్యా ౩-౫౮
దిన ౨౬-౨౩ మతత్రయ ౧౧ శీ ముక్కోటి ౧౧ శీ
28 ద్వా ఆ ౮-౧౦ కృత్తి ౨౧-౨౬ త్యాజ్యాభావః దిన ౨౬-౨౪
రఘూత్తమ తీ॥ పు॥
29 త్రయో సో ౬-౨౯ రో ౨౨-౩ పవ ౧-౫౧ త్యా ౪-౨ రావ ౯-౫
త్యా ౪-౬ దిన ౨౬-౨౪
30 చతు మం ౬-౮ మృ ౨౩-౫౫ రావ ౧౮-౩౭ త్యా ౪-౧౨ దిన
౨౬-౨౪ అన్వాధానం
31 పూ ○ బు ౮-౩౫ ఆర్ద్ర ౨౬-౧ రావ ౩౧-౪౭ త్యా ౪-౧౬

1953 సంవత్సరం జనవరి నెల

దిన ౨౬-౨౫ యోగః
1 బ పా గు ౧౧-౧౬ పున ౩౧-౨౧ శేష ౩-౨౮ రావ ౨౫-౪౨
త్యా ౪-౨౧ దిన ౨౬-౨౫ అనధ్యా॥ [తిథి ౩ యో
2 విది శు ౧౫-౭ పుష్య ౩౭-౩౮ త్యాజ్యాభావః దిన ౨౬-౨౫
3 తది శ ౧౯-౫౦ ఆశ్లే ౪౨-౪౫ పవ ౧౧-౫౪ త్యా ౪-౨౪ దిన
౨౬-౨౭ శూన్యతిథిః [౨౬-౨౬
4 చ ఆ ౨౫-౭ మఘ ౪౯-౧౫ పవ ౧౭-౦ త్యా ౪-౨౭ దిన
5 పం సో ౩౦-౩౭ పూఫ ౫౫-౫౦ పవ ౧౧-౨౬ త్యా ౪-౨౭
దిన ౨౬-౨౮ [దిన ౨౬-౨౯
6 షష్ఠి మం ౩౫-౪౮ ఉఫ ౬౦-౦ పవ ౧౫-౪౧ త్యా ౪-౨౫
7 సప్త బు ౪౦-౨౦ ఉఫ ౧-౪౮ పవ ౨౪-౩౯ త్యా ౪-౨౧ దిన
౨౬-౩౦ సత్యకామ తీ॥ పు॥ నరహరి తీ॥ పు॥
8 అష్ట గు ౪౩-౫౮ హస్త ౬-౫౮ రావ ౧-౦ త్యా ౪-౬ దిన ౨౬-౩౧
9 నవ శు ౪౭-౧౯ చిత్ర ౧౧-౨౪ పవ ౨౭-౬ త్యా ౪-౧౨ దిన
౨౬-౩౧ [౨౬-౩౨
10 దశ శ ౪౬-౨౬ స్వా ౧౪-౩౦ రావ ౧-౨౪ త్యా ౪-౬ దిన
11 ఏకా ఆ ౪౬-౮ విశా ౧౭-౨౨ పవ ౨౭-౨౮ త్యా ౪-౩ దిన
౨౬-౩౩ మతత్రయ ౧౧ శీ
12 ద్వా సో ౪౫-౪౬ అనూ ౧౬-౧౮ రావ ౩-౨౦ త్యా ౩-౫౮ దిన
౨౬-౩౪ ద్వాదశీ హరివాసరః ౩-౫౩
13 త్రయో మం ౪౩-౩ జ్యే ౧౭-౨౯ రావ ౮-౨౩ త్యా ౩-౫౪ దిన
౨౬-౩౫ మకరేర్క్యః ౪౨-౧౭ పరదినే సం॥ పు॥ కా.
14 చతు బు ౩౯-౨౬ మూ ౧౪-౫౫ పవ ౧౧-౧ త్యా ౩-౫౪ రావ
౧౦-౧౯ దిన ౨౬-౩౬ వాజసనేయ్యమావిద్యాధీశతీ॥ పు॥
15 అమా ● గు ౩౫-౧ పూషా ౧౨-౨౮ రావ ౩-౪౬ త్యా ౩-
౪౬ దిన ౨౬-౩౮ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః

1958 సంవత్సరం జనవరి నెల

(మకరమాసం)

16 ర ౪ శు పా శు ౨౪-౧౭ సా 4-21 ఉషా ౪-౫౧ ప 8-34 శ్రవ ౫౩-౨౪ తె 5-56 వజ్ర ౩౨-౫౪ బ ౨౪-౧౭ పవ ౧౩-౪౫ త్యా ౩-౩౪
(ప12-8ల1-34కు) దిన ౨౭-౫౫ ఉషా ౩ర్కః ౫౨-౫౩ శ్రవణార్క్రాంతి తిథి గపత్ యోగః చంద్రదర్శనం భు ౦-౨౩

17 ౫ విది శ ౧౫-౫౨ ప 12-59 ధని ౫౧-౪౬ రా 8-21 సిద్ధి ౨౨-౫౬ కౌ ౧౫-౫౨ పవ ౭-౧౦ త్యా ౩-౩౪ (ప 9-30
ల 10-56 కు) దిన ౨౭-౫౭ ధనికేవే పంచతిథి ద్వయం భు ౦-౩౨

18 ౬ తది ఆ ౭-౪౦ ప 9-42 చవిత ౫౨-౯౯ తె 6-38 శత ౪౫-౪౫ రా 12-56 వ్య ౧౩-౧౦ గర ౭-౪౦ పవ ౭-౫౮
త్యా ౩-౩౬ (ప 9-49 ల 11-15కు) దిన ౨౭-౫౮ పూర్వాభా కు క్రాంతి వే తిథి రర్థీ పాతార్క యో॥ భు ౦-౪౧

19 ౭ పం సో ౫౩-౧౫ రా 3-56 పూభా ౪౦-౩౧ రా 10-50 వరీ ౩-౫౩ పరి ౫౧-౩౧ బ ౨౬-౩౭ పవ ౦-౨౧ త్యా
౩-౩౯ (ఉ 6-46 ల 8-14 కు) దిన ౨౭-౫౯ శ్రీ ౫ మీ భు ౦-౫౧

20 ర ౮ షష్ఠి మం ౪౭-౩౪ రా 1-40 ఉభా ౩౬-౨౦ రా 9-10 శివ ౪౭-౪౨ కౌ ౨౦-౨౪ పవ ౨-౫౧ త్యా ౩-౪౩ (ఉ 7-
46 ల 9-15 కు) దిన ౨౮-౧ ఉషా ౪ర్కః ౯-౨౧ కుంభాయనం ౧౮-౩ హరిపదపు॥ కా॥ భు ౧-౦

21 ౯ సప్త బు ౪౩-౯ రా 11-54 రేవ ౩౩-౨౨ సా 7-59 సిద్ధ ౪౧-౫ గర ౧౫-౨౧ పవ ౪-౫౧ త్యా ౩-౪౮ (ప 8-34 ల 10-5 కు)
దిన ౨౮-౨ జైవస్వతమన్వాదిః రథ సమీ భు ౧-౧౦

22 ౧౦ అష్ట గు ౪౦-౧౩ రా 10-48 అశ్వ ౩౧-౪౬ సా 7-30 సాధ్య ౩౫-౩౩ విష్టి ౧౧-౪౧ పవ ౨౨-౨ త్యా ౩-౫౪ (ప
3-27 ల 5-1 కు) రావ ౨౭-౩౯ త్యా ౩-౫౯ (తె 4-55 ల 6-31 కు) వైపా ౩౭ ల ౫౨ కు దిన ౨౮-౪ భీష్మాష్ట మీ భు ౧-౧౯

23 ర ౧౧ నవ శు ౩౮-౪౧ రా 10-6 భర ౩౧-౩౭ సా 7-17 శుభ ౩౧-౧౨ బా ౯-౨౭ వర్జ్యం లేదు దిన ౨౮-౬ శ్రవణర్కః
౨౫-౫౪ కృత్తిరావే సప్త భు ౧-౨౯ [9-10 కు] దిన ౨౮-౭ రవే సప్త ౧౮ ఊ ౩౩ ప భు ౧-౩౮

24 ౧౨ దశ శ ౩౮-౩౯ రా 10-6 కృత్తి ౩౨-౫౧ సా 7-46 శుక్ల ౨౭-౫౮ తై ౮-౪౦ పవ ౨-౪౧ త్యా ౪-౫ (ఉ 7-32 ల

25 ౧౩ ఏకా ఆ ౩౯-౫౯ రా 10-38 రోహి ౩౫-౩౨ రా 8-51 బ్ర ౨౫-౫౪ వణి ౯-౧౯ పవ ౧౪-౩౮ త్యా ౪-౧౧ (ప 12-29
ల 2-9 కు) రావ ౨౨-౧౭ త్యా ౪-౧౫ (రా 2-48 ల 4-30 కు) దిన ౨౮-౯ సర్వ ౧౧ శీభీష్మ ౧౧ శీ భు ౧-౪౭

26 ౧౪ ద్వాద సో ౪౨-౩౪ రా 11-40 మృ ౩౯-౨౨ రా 10-23 ఐం ౨౪-౪౬ బ ౧౧-౧౬ వర్జ్యం లేదు దిన ౨౮-౧౧
శ్రీ౨ ర్కః ౪౨-౩౮ భు ౧-౫౭ [28 ల 9-12 కు] దిన ౨౮-౧౨ భు ౨-౬

27 ౧౫ త్రయో మం ౪౬-౧౯ రా 1-9 ఆర్ద్ర ౪౪-౧౮ రా 12-20 వై ౨౪-౩౦ కౌ ౧౪-౨౬ పవ ౨-౬ త్యా ౪-౨౦ (ఉ 7

28 ౧౬ చతు బు ౫౧-౩ రా ౩-౨ పున ౫౦-౧౦ రా 2-41 విష్క ౨౫-౩ గ ౧౮-౪౧ పవ ౧౭-౧౪ త్యా ౪-౨౩ (ప 1-
31 ల 3-16 కు) దిన ౨౮-౧౪ భు ౨-౧౬

29 ర ౧౭ పూ ○ గు ౫౬-౩౪ తె 5-15 పుష్య ౫౬-౪౯ తె 5-21 ప్రీ ౨౬-౧౪ విష్టి ౨౩-౪౮ పవ ౧౨-౨౩ త్యా ౪-౨౭ (ప 11-34 ల
1-21 కు) దిన ౨౮-౬ శ్రవ ౩ ర్కః ౫౯-౩౦ అన్వాధానం గురు ౧౫మా, మహామాఘీచంద్రగ్రహణం భు ౨-౨౫

30 ౧౮ బ పా శు ౬౦-౦ (24-0) ఆశ్రే ౬౦-౦ (24.0) ఆయు ౨౭-౫౮ బా ౨౯-౩౯ రావ ౪-౨౪ త్యా ౪-౨౯ (సా 7-42 ల 9-30
కు) దిన ౨౮-౧౮ ఆశ్రే క్రాం యోగః భు ౨-౩౫ [34 కు] దిన ౨౮-౨౦ మఘుర వే పంచరా వే పంచ భు ౨-౪౪

31 ౧౯ పా శ ౨-౪౫ ఉ 7-43 ఆశ్రే ౪-౬ ప 8-15 సౌ ౩౦-౬ కౌ ౨-౪౫ రావ ౯-౩౫ త్యా ౪-౩౧ (రా 9-46 ల 11-

1958 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

1 ౨౦ విది ఆ ౯-౨౧ ప 10-21 మఘ ౧౧-౪౪ ప 11-19 శో ౩౨-౨౯ గర ౯-౨౧ రావ ౫-౫౯ త్యా ౪-౩౧ (రా 8-21
ల 10-9 కు) దిన ౨౮-౨౧ భు ౨-౫౪ [12-20 కు] దిన ౨౮-౨౩ శ్రీ ర్కః ౧౬-౩౫ తి రర్థీ భు ౩-౩

2 ర ౨౧ తది సో ౧౬-౭ ప 1-3 పూఫ ౧౯-౩౩ ప 2-25 అతి ౩౪-౫౪ భ ౧౬-౭ రావ ౧౧-౨౭ త్యా ౪-౩౦ (రా 10-32 ల

3 ౨౨ చవి మం ౨౨-౪౦ ప 3-40 ఉఫ ౨౭-౯ సా 5-28 సుక ౩౭-౬ బా ౨౨-౪౦ రావ ౨౨-౯ త్యా ౪-౨౮ (రా 2-50 ల 4-37 కు)
దిన ౨౮-౨౫ హ స్తకు వే శూ. తి.భౌమ రర్థీ భు ౩-౧౨ [దిన ౨౮-౨౭ చిత్ర శక్రాంతి తిథి ౫మీ భు ౩-౨౨

4 ౨౩ పం బు ౨౮-౩౩ సా 7-57 హస్త ౩౪-౩ రా 8-13 ధృ ౩౮-౪౧ తై ౨౮-౩౩ రావ ౧౭-౩౪ త్యా ౪-౨౪ (తె 5-0 ల)

(కుంభమాసం)

5 ర ౨౪ షష్ఠి గు ౩౩-౨౪ సా 7-57 చిత్ర ౩౯-౫౮ రా 10-34 శూల ౩౯-౩౦ గర ౦-౫౮ శేవ ౦-౨౫ (ఉ 6-45 కు) రావ
౨౬-౩౨ త్యా ౪-౧౮ (తె 4-55 ల 6-18 కు) వ్యపా ౨౮ ల ౪౨ కు దిన ౨౮-౨౯ ధనిర్కః ౩౩-౫౨ భు ౩-౩౧

6 ౨౫ సప్త శు ౩౬-౪౭ రా 9-18 స్వా ౪౪-౨౮ రా 10-22 గండ ౩౯-౧౦ విష్టి ౫-౫౮ రావ ౩౦-౩౫ త్యా ౪-౧౧ (తె 6-18 ల) దిన ౨౮-
౩౧ విశార వే సప్త భు ౩-౪౧ [౨౮-౪౬ త్యా ౪-౩ (తె 5-31 ల) దిన ౨౮-౩౩ అనూ కే వే సప్త తి సోష్ణ కా॥ భు ౩-౫౦

7 ౨౬ అష్ట శ ౩౮-౨౦ రా 9-55 విశా ౪౭-౧౧ రా 1-27 వృ ౩౭-౨౯ బా ౭-౩౩ శేవ ౩-౧౭ (ఉ 7-54 కు) రావ

8 ర ౨౭ నవ ఆ ౩౭-౫౯ రా 9-46 అనూ ౪౮-౧ రా 1-46 ధ్రు ౩౪-౧౭ తై ౮-౯ శేవ ౧-౨౨ (ఉ 7-7 కు) దిన ౨౮-
౩౫ ధని ౨ ర్కః ౫౧-౨౧ భు ౪-౦ [16 ల 8-50 కు] దిన ౨౮-౩౭ భు ౪-౯

9 ౨౮ దశ సో ౩౫-౩౫ రా 8-48 జ్యే ౪౬-౫౩ రా 1-19 వ్యా ౨౯-౩౧ వణి ౬-౪౭ పవ ౧-౪౫ త్యా ౩-౫౫ (ఉ 7-

10 ౨౯ ఏకా మం ౩౧-౧౮ సా 7-4 మూ ౪౩-౫౬ రా 12-7 హర్ష ౨౩-౧౩ బ ౩-౨౬ పవ ౫-౫౪ త్యా ౩-౪౮ (ప 8-
55 ల 10-26 కు) రావ ౧౧-౨౮ (రా 10-36 ల 12-7 కు) దిన ౨౮-౪౦ సర్వ ౧౧ శీ భు ౪-౧౯

11 ౩౦ ద్వా బు ౨౫-౧౬ సా 4-29 పూషా ౩౯-౧౮ రా 10-16 వజ్ర ౧౫-౩౦ తై ౨౫-౧౬ పవ ౬-౫ త్యా ౩-౪౧
(ప 8-59 ల 10-27 కు) రావ ౨౮-౩౭ త్యా ౩-౩౬ (తె 5-29 ల) దిన ౨౮-౪౨ తిథి ౧౨శీ భు ౪-౨౮

12 ర ౧ త్రయో గు ౧౭-౫౦ ప 1-41 ఉషా ౩౩-౨౨ సా 7-54 సిద్ధి ౬-౩౮ వ్యతి ౫౦-౧౧ వణి ౧౭-౫౦ శేవ ౦-౫౫
(ఉ 6-55 కు రావ ౧౩-౨౯ త్యా ౩-౩౩ (రా 11-26 ల 12-51 కు) దిన ౨౮-౪౪ ధని ౩ కుంభేర్కః
౯-౭ శివరాత్రాం తిథిద్వయం మహాశివరాత్రిః కుంభస॥ పు॥ కలియుగాంతః భు ౪-౩౮

13 ౨ చతు శు ౯-౨౨ ఉ 10-17 శ్ర ౨౬-౩౧ సా 5-8 వరీ ౪౬-౨౬ శకు ౯-౨౨ రావ ౬-౩౧ త్యా ౩-౩౧ (రా 8-39
ల 10-8 కు) దిన ౨౮-౪౬ ధని రక్రాం కేవేపంచ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం భు ౦-౭

14 ౩ అమా ● శ ౦-౧౬ ఉ 6-38 శు పా ౫౦-౪౧ రా 2-54 ధని ౧౯-౯ ప 2-12 పరి ౩౫-౪౨ నా ౦-౧౬ రావ ౬-౭
త్యా ౩-౩౦ (రా 8-30 ల 9-54 కు) దిన ౨౮-౪౮ పిండపితృయజ్ఞః యోగః భు ౦-౧౫

శ్రీనందన సంవత్సర ఫాల్గునమాసః (మధుఃవసంతః ఉత్తరాయణం) శకః౧౮౭౪ క్రీ.శ.1953 కలిః౫౦౫౩ ఫసలీ౧౩౬౨

(1953 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల)

15	ర	౪	శు విది ఆ ౪౧-౪౬ రా 11-18 శత ౧౧-౪౪ ప 11-18 శివ ౨౫-౩ బా ౧౬-౨౧ పవ ౨౫-౫౧ త్యా ౩-౩౨ (సా 4-51 ల 6-16 కు) దిన ౨౮-౫౦ ధని ౪ ర్కు ౨౭-౪ పూభా శేషే చంద్రదర్శనం భు ౦-౨౪
16		౫	తది సో ౩౩-౧౫ సా 7-49 పూభా ౪-౪౨ ప 8-24 ఉభా ౫౩-౪౬ తె 5-54 సిద్ధ ౧౪-౪౯ తై ౭-౩౦ పవ ౨౬-౧౨ త్యా ౩-౩౫ (సా 5-0 ల 6-26 కు) దిన ౨౮-౫౩ ఉభాపుక్రాం భు ౦-౩౨
17		౬	చవి మం ౨౫-౪౭ సా 4-49 రేవ ౫౩-౨౮ రా 3-53 సాధ్య ౫-౨౧ శుభ ౫౧-౩౧ భ ౨౫-౪౭ పవ ౨౫-౫౮ త్యా ౩-౪౦ (సా 4-53 ల 6-21 కు) వైపా ౩౧ ల ౪౨ కు దిన ౨౮-౫౫ తిథిరర్థి ఘామ ర్థి భు ౦-౪౦
18	ర	౭	పం బు ౧౯-౩౯ ప 2-22 అశ్వి ౪౯-౫౫ రా 2-28 శుక్ల ౪౯-౩౭ బా ౧౯-౩౯ రావ ౧౧-౩౩ త్యా ౩-౪౬ (రా 10-42 ల 12-12 కు) దిన ౨౮-౫౭ శత ౧ ర్కు ౪౫-౧౯ మీనాయనం ౫౪-౩ తిథిద్వయం పశేహ్ని మహతీ పు॥ సా॥ శ॥ ప్రా॥ [భు ౦-౪౯
19		౮	షష్ఠి గు ౧౫-౧౨ ప 12-34 భర ౪౮-౧౧ రా 1-45 బ్రహ్మ ౩-౫౦ తై ౧౫-౧౨ పవ ౧౩-౧౩ త్యా ౩-౫౪ (ప 11-46 ల 1-20 కు) దిన ౨౮-౫౯ తి ౭ మి భు ౦-౫౭ [దిన ౨౯-౨ కృత్తి రావే సప్తఉభయానవాప్య॥ భు ౧-౫
20		౯	సప్త శు ౧౨-౩౬ ప 11-31 కృత్తి ౪౮-౧౬ రా 1-47 ఐం ౩౯-౨౯ వణి ౧౨-౩౬ పవ ౧౮-౧౩ త్యా ౪-౦ (ప 1-46 ల 3-22 కు)
21		౧౦	అష్ట శ ౧౧-౫౫ ప 11-14 రోహి ౫౦-౧౬ రా 2-34 వై ౩౬-౪౩ బ ౧౧-౫౫ రావ ౦-౩౨ త్యా ౪-౮ (సా 6-18 ల 7-57 కు) దిన ౨౯-౪ భు ౧-౧౩
22	ర	౧౧	నవ ఆ ౧౩-౯ ప 11-43 మృ ౫౪-౦ తె 4-4 విష్కు ౩౫-౨౩ కౌ ౧౩-౯ పవ ౫-౮ త్యా ౪-౧౫ (ప 8-30 ల 10-12 కు) దిన ౨౯-౬ శత ౨ ర్కు ౩-౫౫ భు ౧-౨౨ [ల 2-55 కు) దిన ౨౯-౯ తిథి ౧౧ శి భు ౧-౩౦
23		౧౨	దశ సో ౧౬-౬ ప 12-53 ఆర్ద్ర ౫౯-౧౪ తె 6-10 ప్రీ ౩౫-౧౬ గర ౧౬-౬ పవ ౧౬-౫౦ త్యా ౪-౨౧ (ప 1-11
24		౧౩	ఏకా మం ౨౦-౩౦ ప 2-39 పున ౬౦-౦ (24-0) ఆయు ౩౬-౧౦ భ ౨౦-౩౦ రావ ౩-౧౩ త్యా ౪-౨౫ (సా 7-25 ల 9-11 కు) దిన ౨౯-౧౧ సర్వ ౧౧ శి శూన్యాతిథిః భు ౧-౩౮ [దిన ౨౯-౧౩ శత ౩ ర్కు ౨౨-౪౫ తిథి ౧౨ శి భు ౧-౪౭
25	ర	౧౪	ద్వా బు ౨౫-౫౨ సా 4-47 పున ౫-౩౪ ప 8-40 సౌ ౩౭-౪౫ బా ౨౫-౫౨ పప ౨౭-౫౭ త్యా ౪-౨౯ (సా 5-37 ల 7-25 కు)
26		౧౫	త్రయో గు ౩౨-౨ సా 7-14 పుష్య ౧౨-౪౨ ప 11-30 శో ౩౯-౫౩ తై ౩౨-౨ రావ ౧౯-౨౮ త్యా ౪-౩౦ (రా 1-54 ల 3-42 కు) దిన ౨౯-౧౫ ఆశ్లేషే క్రాం కామదహనం భు ౧-౫౫ [దిన ౨౯-౧౮ మఘరావే పంచ భు ౨-౩
27		౧౬	చతు శు ౩౮-౩౩ రా 9-50 ఆశ్లే ౨౦-౧౫ ప 2-31 అతి ౪౨-౧౪ గర ౫-౧౭ రావ ౨౪-౪౯ త్యా ౪-౩౧ (తె 4-4 ల 5-52 కు)
28	ర	౧౭	పూ ○ శ ౪౫-౧౪ రా 12-30 మఘ ౨౮-౦ సా 5-36 సుక ౪౪-౪౪ విష్టి ౧౧-౫౩ రావ ౨౧-౧౫ త్యా ౪-౩౧ (రా 2-37 ల 4-25 కు) దిన ౨౯-౨౦ శత ౪ ర్కు ౪౧-౫౫ అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాదిః హోళికా ౧౫ మాఘు ౨-౧౨

(1361 షబాన్ నెల)

1953 సంవత్సరం మార్చి నెల

1		౧౮	బపా ఆ ౫౧-౪౬ రా 3-5 పూఫ ౩౫-౪౪ రా 8-41 ధృ ౪౭-౫ బా ౧౮-౩౦ రావ ౨౬-౩౪ త్యా ౪-౨౯ (తె 4-45 ల) దిన ౨౯-౨౨ ఉఫకు వేయోగః భు ౨-౨౦
2		౧౯	విది సో ౫౭-౪౮ తె 5-30 ఉఫ ౪౩-౩ రా 11-36 శూల ౪౯-౭ తై ౨౪-౪౭ శేష ౦-౨౫ (ఉ 6-33 కు) దిన ౨౯-౨౫ భు ౨-౨౮
3		౨౦	తది మం ౬౦-౦ (24-0) హస్త ౪౯-౫౨ రా 2-19 గండ ౫౦-౪౬ వణి ౩౦-౩౪ పవ ౬-౨౬ త్యా ౪-౨౭ (ప 8-56 ల 10-43 కు) వ్యపాం ౦-౭ ల ౧౨ కు దిన ౨౯-౨౭ భు ౨-౩౬ [౨౯-౩౦ పూభా ౧ ర్కు ౧-౨౮ చిత్రక్రాం భు ౨-౪౫
4	ర	౨౧	తది బు ౩-౨౦ ఉ 7-41 చిత్ర ౫౫-౫౮ తె 4-44 వృ ౫౧-౪౯ భ ౩-౨౦ పవ ౧౧-౫౪ త్యా ౪-౨౪ (ప 11-7 ల 12-58 కు) దిన
5		౨౨	చవి గు ౭-౫౯ ప 9-32 స్వా ౬౦-౦ (24-0) ధ్రు ౫౨-౬ బా ౭-౫౯ పవ ౧౧-౯ త్యా ౪-౨౦ (ప 10-48 ల 12-32 కు) దిన ౨౯-౩౨ భు ౨-౫౩ [25 కు) దిన ౨౯-౩౪ భు ౩-౧
6		౨౩	పంచ శు ౧౧-౩౩ ప 10-57 స్వా ౧-౩ ఉ 6-45 వ్యా ౫౧-౨౮ తై ౧౧-౩౩ పవ ౧౫-౫౮ త్యా ౪-౧౬ (ప 12-48 ల 2-
7	ర	౨౪	షష్ఠి శ ౧౩-౫౦ ప 11-51 విశా ౪-౫౮ ప 8-12 హర్ష ౪౯-౫౧ వణి ౧౩-౫౦ పవ ౧౫-౨౨ త్యా ౪-౧౦ (ప 12-28 ల 2-8 కు) దిన ౨౯-౩౭ పూభా ౨ ర్కు ౨౧-౧౮ అనూశేషే సప్త భు ౩-౧౦
8		౨౫	సప్త ఆ ౧౪-౩౨ ప 12-7 అనూ ౭-౨౨ ప 9-15 వజ్ర ౪౬-౩౭ బ ౧౪-౩౨ పవ ౨౧-౩౨ త్యా ౪-౩ (ప 2.55 ల 4-32 కు) దిన ౨౯-౩౯ భాను ౭ మి తిస్రోష్టకాః భు ౩-౧౮ [6-59 కు) దిన ౨౯-౪౧ భు ౩-౨౬
9		౨౬	అష్ట సో ౧౩-౩౦ ప 11-42 జ్యే ౮-౬ ప 9-32 సిద్ధి ౪౨-౧౩ కౌ ౧౩-౩౦ పవ ౨౭-౪౮ త్యా ౩-౫౬ (సా 5-25 ల
10	ర	౨౭	నవ మం ౧౦-౪౯ ప 10-37 మూ ౭-౧౯ ప 9-10 వ్యతి ౩౬-౨౭ గ ౧౦-౪౯ పవ ౩-౧౭ త్యా ౩-౫౬ (ఉ 7-36 ల 9-10 కు) రావ ౦-౨౭ త్యా ౩-౫౦ (సా 6-21 ల 7-53 కు) దిన ౨౯-౪౪ పూభా ౩ ర్కు ౪౧-౨౯ భు ౩-౩౫
11		౨౮	దశ బు ౬-౨౧ ప 8-48 పూషా ౪-౩౭ ప 8-7 వరీ ౨౯-౨౧ భ ౬-౨౧ పప ౨౩-౧౩ త్యా ౩-౪౩ (ప 8-33 ల 5-3 కు) దిన ౨౯-౪౬ స్మార్త ౧౧ శి భు ౩-౪౩
12		౨౯	ఏకా గు ౦-౧౮ ఉ 6-22 ద్వా ౫౨-౩౪ రా 8-24 ఉషా ౦-౨౫ ఉ 6-25 శ్రవ ౫౪-౨౬ తె 4-11 పరి ౨౧-౩ బా ౦-౧౮ పవ ౯-౨౯ త్యా ౩-౩౮ (ప 10-3 ల 11-30 కు) దిన ౨౯-౪౯ శ్రవరాక్రాం వైష్ణవ ౧౧ శి. ప్రదోషః భు ౩-౫౧
13		౩౦	త్రయో శు ౪౪-౨౬ రా 12-1 ధని ౪౮-౧౪ రా 1-33 శివ ౧౧-౪౨ గర ౧౮-౩౯ పవ ౩-౪౫ త్యా ౩-౩౪ (ఉ 7-45 ల 9-11 కు) దిన ౨౯-౫౧ ధనిశేషే పంచ మాసశివరాత్రిః భు ౩-౫౯
14	ర	౧	చతు శ ౩౫-౧౭ రా 8-21 శత ౪౧-౫౮ రా 10-37 సిద్ధ ౧-౩౨ సాధ్య ౪౯-౨౨ విష్టి ౫౨ పవ ౪-౩ త్యా ౩-౩౧ (ఉ 7-51 ల 9-15 కు) రావ ౨౫-౫ త్యా ౩-౩౦ (తె 4-14 ల 5-38 కు) దిన ౨౯-౫౪ పూభా ౪ మీనే ర్కు ౨౬ పూభా ర క్రాం శవే వాజసనేయ్యమావాసం॥ పు॥ భు ౪-౮
15		౨	అమా ● ఆ ౨౫-౫౫ సా 4-35 పూభా ౩౩-౩౧ రా 7-37 శుభ ౪౦-౧౪ చతు ౦-౩౬ రావ ౨౪-౪౨ త్యా ౩-౩౧ (తె 4-4 ల 5-28 కు) వైపా ౩౧ ల ౪౦ కు దిన ౨౯-౫౬ తిథి ౩౦ మా అన్వాధానంపిండపితృయ॥ భు ౦-౮

(1361 రంజాన్ నెల)

శ్రీవిజయ సం॥ చైత్రమాసః (మాధవః వసంతః ఉత్తరాయణం) శకః౧౮౭౫ క్రీ. 1953 కలిః ౫౦౫౪ ఫసలీ౧౩౬౨ హిజరీ ౧౩౭౨

16		౩	శు పా సో ౧౬-౩౬ ప 12-50 ఉభా ౨౬-౧౯ సా 4-44 శుక్ల ౨౯-౪౯ బ ౧౬-౩౬ రావ ౨౩-౬ త్యా ౩-౪౪ (రా 3-26 ల 4-52 కు) దిన ౨౯-౫౮ తిథిద్వయం యోగః చంద్రదర్శనం భు ౦-౧౬ శ్రీః శ్రీః శ్రీః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర మాఘమాసః శకః ౧౮౭౩ క్రీ. శ. 1953 సం. కలిః ౫౦౫౩

16 శు పా శు ౨౯-౫౩ ఉత్రా ౯-౨౦ పవ ౧౮-౪౩ త్యా ౩-౪౫
దిన ౨౭-౩౯ యోగః [౨౭-౪౧ తిథి ౨ యా
17 విది శ ౨౪-౨౦ శ్ర వ౫-౩౭ పవ౧౪-౫౭ త్యా౩-౪౪ దిన
18 తది ఆ ౧౮-౩౦ ధని ౧-౩౬ శత౫౫-౪౯పవ౧౮-౨౧ త్యా౩-౪౩ దిన ౨౭-౪౨ తిథిద్వయం [దిన ౨౭-౪౩
19 చవి సో ౧౨-౩౬ పూభా౫౩-౧౩ పవ౧౨-౧౮ త్యా ౩-౪౩
20 పం మం ౬-౫౦ ఉభా ౪౯-౨౪ పవ౧౫-౪౧ త్యా౩-౪౫
దిన ౨౭-౪౫
21 షష్ఠి బు ౨-౨౫ సప్త౫౪-౪౭ రేవ ౪౬-౦ పవ౧౭-౪౨ త్యా౩-౪౬ దిన౨౭-౪౬ రథ ౭ మి [౨౭-౪౮
22 అష్ట గు ౫౨-౭ అశ్వ ౪౩-౨౪ రావ౬-౨ త్యా౩-౫౦ దిన
23 నవ శు ౪౮-౪౫ భర౪౧-౩౩ పవ ౬-౪౦ త్యా౩-౫౩ దిన ౨౭-౪౯ అనంత తీ॥ పు॥ [౨౭-౫౧
24 దశ శ ౪౬-౪౦ కృ౪౦-౫౧ పవ౧౧-౧౨ త్యా౩-౫౭ దిన
25 ఏకా ఆ ౪౫-౩౨ రోహి ౪౧-౮ పవ౨౧-౨ త్యా౪-౧౮ రావ ౨౭-౩౯ త్యా౪-౭ దిన ౨౭-౫౩ మతత్రయ౧౧ శీ భీష్మ౧౧ శీ సత్యజ్ఞాన తీ॥ పు॥
26 ద్వా సో ౪౫-౫౫ మృ ౪౨-౫౦ త్యాజ్యాభావః దిన౨౭-౫౫ ద్వాదశీ హరివాసరః ౨-౩౭ [౧౧ దిన ౨౭-౫౭
27 త్రయో మం ౪౭-౧౬ ఆర్ద్ర ౪౫-౩౦ పవ ౪-౪౬ త్యా౪-
28 చతు బు ౫౦-౧౦ పున ౪౯-౪౦ పవ౧౭-౩౫ త్యా౪-౧౭
దిన ౨౭-౫౮ ఎంబార్ తీ॥ స॥
29 పూ ○ గు ౫౪-౦ పుష్య౫౪-౪౦ పవ౧౧-౨౦ త్యా౪-౨౦
దిన౨౮-౦ అన్వా॥ చంద్రగ్రహణం [౨౮-౨ యోగః
30 బ పా శు ౫౮-౫౪ శ్లే౬౦-౦ రావ ౧-౫౫ త్యా౪-౨౪ దిన
31 విది శ ౬౦-౦ ఆశ్లే ౦-౫౨ రావ ౬-౧ త్యా౪-౨౬ దిన

౨౮-౪ తిరుముడిశయాళ్వార్ తి॥ [దిన ౨౮-౬
1 విది ఆ ౪-౨౦ మఘ ౭-౧౮ రావ ౧-౨౩ త్యా౪-౨౬
2 తది సో ౯-౪౭ పూఫ ౧౩-౫౨ రావ ౫-౩౬ త్యా౪-౨౫
దిన ౨౮-౮ [దిన ౨౮-౧౦ తిథి ౫ మి
3 చవి మం ౧౪-౫౪ ఉఫ ౨౦ ౪౭ రావ౧౪-౫౧ త్యా౪-౨౨
4 పం బు ౧౯-౨౦ హస్త ౨౫-౩౭ రావ౧౮-౫౬ త్యా౪-౧౮
దిన ౨౯-౧౨ కూర్మజయంతిః కూరత్తాళ్వార్ తి॥
5 షష్ఠి గు ౨౨-౪౪ చిత్ర౩౦-౧౧ రావ ౧౬-౪౬ త్యా౪-౧౪
దిన౨౮-౧౪ తిథిః షష్ఠీ [దిన౨౮-౧౬ స్వాధ్యాయః
6 సప్త శు ౨౪-౫౮ స్వా౩౩-౪౧ రావ౧౯-౫౫ త్యా౪-౮
7 అష్ట శ ౨౫-౫౫ విశా౩౫-౪౮ రావ౧౭-౪౦ త్యా౪-౪ దిన
౨౮-౧౮
8 నవ ఆ ౨౫-౩౭ అనూ ౩౬-౪౯ రావ ౨౨-౨౪ త్యా౩-
౫౯ దిన ౨౮-౨౦ [దిన ౨౮-౨౨
9 దశ సో ౨౩-౫౮ జ్యే౩౬-౨౭ రావ౨౭-౪౦ త్యా౩-౫౫
10 ఏకా మం ౨౧ ౧౭ మూ౩౫-౧౧ రావ ౨-౫౨ త్యా౩-౫౫
పూనారావ ౨౯-౫౧ త్యా౩-౫౧ దిన ౨౮-౨౪ తిథి
ద్వయం మతత్రయ ౧౧ శీ
11 ద్వా బు ౧౭-౨౨ పూషా ౩౨-౫౧ శేష౨-౬ రావ౨౩-౨౫
త్యా ౩-౪౮ దిన ౨౮-౨౬ తిథి ౧౩శ
12 త్రయో గు౧౩-౩ ఉషా ౨౯-౫౦ రావ౧౦ ౪౫ త్యా౩-౪౬ దిన
౨౮-౨౯ కుం॥ గ్ర ౯-౨౪ మహాశివరాత్రి కుంభ సం॥ పు॥
13 చతు శు ౭-౫౫ శ్రవ ౨౬-౧౪ రావ ౭-౪ త్యా౩-౪౪ దిన ౨౮-
౩౧ సర్వ౩౦ మూలాన్వాధానం విష్ణుచిత్త రామానుజ॥ తీ॥
14 అమా ● శ ౨-౨౧ ని పాశ౪-౫౯ ని ౨౨-౧౮ రావ ౧౦-
౩౧ త్యా ౩-౪౪ దిన ౨౮-౩౩ పిండపితృయజ్ఞః యోగః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ నందన సంవత్సర ఫాల్గునమాసః శకః ౧౮౭౪ క్రీ. శ. 1953 సం. కలిః ౫౦౫౩

15 శు వి ఆ ౫౦-౩౨ శత ౧౮-౧౨ రావ ౪-౩౦ త్యా౩-౪౩
దిన ౨౮-౩౫ [దిన ౨౮-౩౮
16 తది సో ౪౪-౩౭ పూభా ౧౪-౦ రావ ౭-౫౦ త్యా౩-౪౫
17 చవి మం ౩౯-౧౧ ఉభా ౧౦-౯ రావ౯-౪౬ త్యా౩-౫౬
దిన ౨౮-౪౦ [దిన ౨౮-౪౨
18 పం బు ౩౪-౨౨ రేవ ౬-౪౩ రావ ౨౫-౪౨ త్యా ౩-౪౯
19 షష్ఠి గు ౩౦-౧౩ అశ్వ ౩-౫౬ పవ ౨౭-౮ త్యా౩-౫౨ దిన
౨౮-౪౪ [౪౭ స్వాధ్యాయః సత్యవ్రత తీ॥ పు॥
20 సప్త శు ౨౭-౩ భర ౧-౫౫ రావ౨-౩౮ త్యా౩-౫౬ దిన౨౮-
21 అష్ట శ ౨౪-౫౨ కృ ౦-౫౬ రావ౧౨-౮ త్యా౪-౦ దిన౨౮-౪౮
22 నవ ఆ ౨౩-౫౩ రో ౦-౫౮ పవ ౧౫-౧౭ త్యా౪-౫ దిన
౨౮-౫౧ తిరుకచ్చినంబి తి॥ [౨౮-౫౪
23 దశ సో ౨౪-౮ మృ ౨-౨౦ పవ ౨౪-౧౩ త్యా౪-౧౦ దిన
24 ఏకా మం ౨౫-౪౫ ఆర్ద్ర ౪-౫౨ రావ ౭-౫౦ త్యా౪-౧౫
దిన ౨౮-౫౬ మతత్రయ ౧౧శీ కులశేఖరాళ్వార్ తి॥
25 ద్వా బు ౨౮-౩౧ పున ౮-౪౦ రావ ౧-౧౮ త్యా౪-౧౯
దిన ౨౮-౫౯ [౪-౨౩ దిన ౨౯-౧
26 త్రయో గు ౩౨-౨౨ పుష్య ౧౩-౩౨ రావ ౧౯-౩౬ త్యా
27 చతు శు ౩౭-౧౧ ఆశ్లే౧౯-౧౯ రావ౨౩-౨౬ త్యా౪-౨౫
దిన ౨౯-౩
28 పూ ○ శ ౪౨-౨౭ మఘ౨౫-౪౦ రావ౧౮-౪౬ త్యా౪-౨౬
దిన ౨౯-౬ అన్వాధానం హోలికా ౧౫ మా
1 బ పా ఆ ౪౭-౫౩ పూఫ ౩౨-౧౫ రావ౨౩-౧ త్యా౪ ౨౫
దిన ౨౯-౮ యోగః సత్యబోధ తీ॥ పు॥
2 విది సో ౫౨-౫౬ ఉఫ౩౮-౩౪ త్యాజ్యాభావః దిన౨౯-౧౧
3 తది మం ౫౭-౨౬ హస్త ౪౪-౨౫ పవ ౧ ౩౭ త్యా౪-౨౩

దిన ౨౯-౧౩ [౨౯-౧౫
4 చవి బు ౬౦-౦ చిత్ర ౪౯-౧౪ పవ ౬-౧ త్యా౪-౧౯ దిన
5 చవి గు ౦-౨౩ స్వా౫౩-౬ పవ౪-౮ త్యా౪-౧౫ దిన ౨౯-౧౮
6 పం శు ౨-౩౩ విశా ౫౫-౩౦ పవ ౭-౪౦ త్యా౪-౧౦ దిన
౨౯-౨౦ [౨౯-౨౩
7 షష్ఠి శ ౩-౧౫ అనూ ౫౬-౫౩ పవ౫-౪౪ త్యా ౪-౬ దిన
8 సప్త ఆ ౨-౫౦ జ్యే౫౬-౪౪ పవ౧౦-౫౧ త్యా౩-౫౯ దిన౨౯-
౨౫ భాను ౭ మి
9 అష్ట సో ౦-౫౭ నవ ౫౭-౩౩ మూ ౫౫-౩౫ పవ౧౬-౨౧
త్యా ౩-౫౫ రావ ౨౨-౧౨ దిన ౨౯-౨౮
10 దశ మం ౫౪-౩౨ పూషా ౫౩-౫౦ పవ ౧౮-౪౫ త్యా
౩-౫౨ దిన ౨౯-౩౦
11 ఏకా బు ౫౦-౦ ఉషా ౫౦-౩౯ పవ౧౨-౩౩ త్యా ౩-౪౯
దిన ౨౯-౩౩ స్మార్తరామానుజ ౧౧ శీ
12 ద్వా గు ౪౪-౩౮ శ్ర ౪౭-౭ పవ ౦-౪ త్యా౩-౪౬ రావ
౨౬-౫౩ త్యా ౩-౪౪ మాధ్వ ౧౧ శీ
13 త్ర శు ౩౯-౦ ధని ౪౩-౧౩ శేష౦-౧౨ రావ౩౦-౨౦ త్యా
౩-౪౩ దిన ౨౯-౩౮ మీ సంక్ర ౫౯-౨౬ మీన సం॥ పు॥
14 చతు శ ౩౩-౧౭ శత ౩౯-౪ శేష౩-౪౧ రావ ౨౪-౧౭ త్యా
౩-౪౩ దిన ౨౯-౪౦ వాజసనేయ్యమా
15 అమా ● ఆ ౨౬-౫౯ పూభా ౩౪-౫౨ రావ౨౭-౩౪ త్యా
౩-౪౪ దిన౨౯-౪౩ అన్వా॥ పిండ॥ పితృయజ్ఞః

శ్రీ విజయ సం॥ చైత్రః శకః ౧౮౭౫ క్రీ. శ 1953 కలిః ౫౦౫౪

16 శు పా సో ౨౧-౨౨ ఉభా ౩౦-౫౫ శేష ౧-౧౭ రావ౨౯-౨౨
త్యా ౩-౪౬ దిన ౨౯-౪౫ తిథిద్వయం యోగః

1953 సంవత్సరం జనవరి నెల
1953 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల
1953 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల
1953 సంవత్సరం మార్చి నెల

విషయము	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
గృహారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పున ఉత్తర త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	వృ. మి. కన్యా. ధ. కుం. మీ. (సిం. వృశ్చి)	అష్టమశుద్ధి. కర్కరీ మీనమిధున ధనుర్మాసములు నింద్యములు
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో మృ ఉత్తరా త్రయం చి అనూ ధ శత రే (పుష్య)	వృ. మి. సిం. క. వృ. ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి కలశ చక్రశుద్ధి (చతుర్థశుద్ధి)
నిషేకము	౨-౩-౫-౧౦	సో-బు-గు-శు (శ)	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	శీర్షోదయపృష్ఠములు.	సంధ్యాపర్వ ప్రదోష ప్రతి శ్రాద్ధదినములు నింద్యములు
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత పూర్వాత్రయం విశా	,,	సంధ్యాపర్వ ప్రతి శ్రాద్ధదినములు నింద్యములు
పుంసవనం సీమంతములు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సోం-బు గు-శు	మృ పున పు హ అనూ శ్ర ధ శత రే (అశ్వ రో చి స్వా ఉత్తర త్రయం)	మే. వృష. మి. తు. ధ. కుం. మీ.	పుంసవనమునకు ౩ మాసం. సీమంతంకు ౬,౮,మాసములు
జాతకర్మ నామకరణములు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు హ చి స్వా అనూ ఉత్తరా త్రయం శ్ర ధ శత రే	స్థిరలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి.
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి అనూ రే స్వా శ్ర	,,	,,
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర రే	మే. వృష. కర్క. తు. ధ. మీ.	౪ మాసం శుభం ౩ వ మాసమున్ను శుభము
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	మీన. మే. వృశ్చి మీనా	[illegible] పురుషులకు సరిమాసలు, స్త్రీలకు
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి శ్ర ధ అనూ రే (పుష్య)	వృ. మి. క. క. తు. ధ. మీ. (మే. ము)	బేసి ౫-౭-౯ మాసములు అష్టమశుద్ధి
[illegible]	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు శు	అశ్వ మృ పున పు హ చి స్వా శ్ర ధ శత రే (జ్యే)	స్థిరలగ్నములు	ఉత్తరాయణం పూర్వాహ్ణం విషమవర్షములు అష్టమశుద్ధి
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౨-౧౩	సో-బు-గు	అశ్వ పున పు హ చి స్వా అనూ శ్ర [illegible]	మి. కన్యా. ధ. మీ.	అష్టమశుద్ధి ఉత్తరాయణం ౫-వ సంవత్సరము శుభము
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧ ౧౨	బు-గు-శు	అశ్వ మృ ఆర్ద్ర పున పు [illegible] పూర్వాత్రయం హ చి స్వా [illegible]	మే. మి. క. క. తు. ధ. మ. మీ.	పూర్వాహ్ణభాగము
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧ (౬-౧౨)	బు-గు-శు-సో	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శ రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి మీన చైత్రము శుభం
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౨-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	రో మృ ఉత్తరా త్రయం హ స్వా అనూ మూ రే (అశ్వ శ్ర ధ)	శుభలగ్నములు	జామిత్రశుద్ధి. మీన చైత్రము నింద్యము
నవవధూప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు హ ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	,,	ద్వాదశ శుద్ధి విషమవర్ష మాసములు
నవవస్త్రాభరణ ధారణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్వ హ చి స్వా వి అనూ ధ రే (పుష్య, రో పున పు ఉత్తరా త్రయం)	వృ. మి. క. క. తు. ధ. మీ.	తృతీయశుద్ధి
వాపీకూపాదికము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పు పుష్య మ ఉత్తరా త్రయం హ అనూ మూ శ్ర శ రే (జ్యే)	కర్క. మ. కుం. మీ.	అగ్ని, దక్షిణ, నిర్ఋతి, వాయువ్య దిక్కులు గృహమున్నప్పుడు కూడవు
బీజావాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో పుష్య మ ఉత్తరా త్రయం హ స్వా అనూ మూ శ్ర శ రే అశ్వ మృ పున	వృ. కర్క. సిం. మ. (కు. మ. కుం)	అష్టమశుద్ధి ౩-౮ లగ్నశుభులు కూడదు
వృక్షలతాది స్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ రో మృ పుష్య మ ఉత్తరా త్రయం హ చి వి అనూ మూ శ్ర శత రే	స్థిరలగ్నములు.	చతుర్థమునకు శుభవృష్టి కలయును
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౮ ౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శ రే (దేవనక్షత్ర)	వృష. వృ. సిం. మి. కన్యా. ధ. కుం. మీ.	సౌమ్య దేవతలకు ఉత్తరాయణం ఉగ్రదేవతలకు దక్షిణాయనం
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వ మృ పున పు హ అనూ ధ శ్ర శ రే (రో ఉత్తరా త్రయం మూ శ)	మే. వృష. కర్క. తు. ధ. మ. మీ.	పంచమశుద్ధి సుశకునం
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సోం-బు గు-శు	అశ్వ రో మృ పున పు ఉత్తరా త్రయం హ చి స్వా వి అనూ మూ శ్ర ధ శ రే	వృ. మి. కన్యా. వృశ్చి. కుం. మీ.	[illegible] కూడదు.

౩ యోనికూటము

అశ్వనీశతతారలు అశ్వములు. స్వాతీహస్తములు గజములు. కృత్తికా పుష్యలు మేకలు. రోహిణీ మృగశిరలు సర్పములు. ఆర్ద్రామూలలు శునకములు. పునర్వసూ ఆశ్లేషలు మార్జాలములు. మఖ పుబ్బలు ఎలుకలు. ఉత్తరా ఉత్తరాభాద్రలు గోవులు. హస్త స్వాతులు దున్నపోతులు. చిత్రా విశాఖలు పెద్దపులులు, అనూరాధ జ్యేష్ఠలు లేళ్ళు, పూర్వాషాఢ శ్రవణములు కోతులు. ధనిష్ఠా పూర్వాభాద్రలు సింహములు. ఉత్తరాషాఢ అభిజిత్తులు ముంగిసలు. ఇట్లు పరిగణించి విరోధి జంతునక్షత్రములు లేని స్త్రీ పురుషులకు వివాహము చేయవలయును. విరోధి జంతువులు: కుక్కలు లేళ్లు, పాములు ముంగిసలు, సింహ గజములు, వ్యాఘ్రము, దున్నపోతులు గోవ్యాఘ్రములు, ఎలుకలు పిల్లులు విరోధి జంతువులు.

ఇంకను వధూవరులనక్షత్రములు రెండును ఏకగణము నున్నచో అత్యంత ఉత్తమమైయుండును. ఒకటి దేవగణముగానిది, రెండవది మనుష్యగణముగానిది అయినయెడల సామాన్యమైన అనురాగము కలవారగుదురు. ఒకటి రాక్షసగణముగానిదై, రెండవది మనుష్యగణముగానిదైనను, దేవగణముగానిదైనను అరిష్టము.

ఉపయుక్తవిషయములు

1. రజస్వలవిషయమై దుష్టతిథివారనక్షత్రములు

శుక్లపక్షమందును, కృష్ణపక్షమందును పాడ్యమి, చవితి, షష్ఠి, ద్వాదశి, చతుర్దశులును, అమావాస్య, ఆది, మంగళ, శనివారములును భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, పుబ్బ, పున, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ నక్షత్రములును దుష్టములు. వీటియందు ప్రథమ రజస్వల యయినచో శాస్త్రోక్తశాంతి చేసి, తిరుగ మంచికాలమందు రజస్వలయగువరకు గర్భాధానము చేయింపరాదు. నక్షత్రము దుష్టమయినచో భాగమునుబట్టి శాంతి చేయవలయును. నక్షత్రము మంచిదై, తక్కినవి చెడ్డవైనచో సామాన్యశాంతి చేయవలయును. మరియు వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘ పూర్వార్ధము, సంక్రాంతి, గ్రహణకాలము, నిద్రాసమయము ఇవియును శుభమయినవి కావు. మరియు ప్రాతఃకాలమున సౌభాగ్యవతి, పూర్వాహ్ణమందు పుత్రిణి, మధ్యాహ్నమున పుత్రవతియు ధనవతియు, సాయంకాలమున జారిణి, సంధ్యలయందు నష్టపుత్రయు, అర్ధరాత్రియందు విధవయును, ఉషఃకాలమున సౌభాగ్యరహితయు నగును.

2. జననవిషయమై దుష్టతిథివారనక్షత్రాదులు

అశ్వని ౧ పాదము, మఖ ౧ పాదము, రేవతి ౪ పాదము ఇవి దుష్టములు. భరణి ౩ పాదము, కృత్తిక ౩ పాదము, పుష్య ౨-౩ పాదములు, మఖ ౩ పాదము, ఉత్తర ౧ పాదము (కొందరు ఉత్తరాషాఢయందును) హస్త ౨ పాదము, చిత్ర ౧, ౨ పాదములు, పూర్వాషాఢ ౩ పాదము, ఇవి పురుషునకైన పితృగండము, స్త్రీకైనచో మాతృగండము.

రోహిణి ౧, ౨ పాదములు తల్లికిని, మేనమామకును, ౩-౪ పాదములు కేవలం మేనమామకును గండములు. ఆశ్లేష ౧ పా॥ శుభము. ౨ పా॥ ధననష్టము. ౩ పా॥ తల్లికి. ౪ పా॥ తండ్రికి. మూల ౧ పా॥ తండ్రికి. ౨ పా॥ తల్లికి. ౩ పా॥ దోషము గాదు. ౪ పా॥ శుభము. ఇందును మూల ౧ పాదములో పుట్టినను మిక్కిలి దోషము. జ్యేష్ఠయొక్క నక్షత్రప్రమాణము ౧౦ చే భాగింపవలయును. ఏ భాగమైనచో ఆ భాగముయొక్క ఫలము తెలుసుకొనవలయును. ౧భా॥ మాతామహగండం॥ ౨భా॥ మాతామహగం॥ ౩భా॥ మేనమామగం॥ ౪భా॥ తల్లిగం॥ ౫భా॥ తనకుగం॥ ౬భా॥ గోత్రనాశనం॥ ౭॥భా॥ కుటుంబ నాశనం॥ ౮భా॥ సోదరగం॥ ౯భా॥ శ్వశురగం॥ ౧౦ భా॥ సర్వనాశనమును చేయును. ౧౧భా॥ మిక్కిలి దుష్టమయినది. విశాఖ పురుషుడైన భార్యానుజగం॥ స్త్రీకైనచో భర్తయొక్క సోదరునకు గండము.

మీన మేషములకును, కర్కాటకసింహములకును, వృశ్చిక ధనుస్సులకును సంధి అరఘటికయు ప్రబల శిశుగండము.

పంచమి షష్ఠులకును, దశమ్యేకాదశులకును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులకును, అమావాస్యా ప్రతిపత్తులకును సంధి ఘటికలును బహుళ ౧౪ శిశు పుట్టిన ఆరవంతుగాక తక్కిన భాగములును దుష్టములైనవి. వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘ, వజ్ర, వ్యాఘాతములును మహాపాతములును, సంధ్యాకాలము, అమావాస్య, తల్లి తండ్రి సోదరులకు గల నక్షత్రములైనను గ్రహణకాలమయినను గూడ శాంతి చేయవలయును.

పైన చెప్పబడిన నక్షత్రములందు ఆయా పాదములయందు జననమయినచో మహాదోషము గాన పాపములు, సమారాధనము మొదలగు సంపూర్ణశాంతి చేయవలయును. చెప్పబడిన పాదములు గాక తక్కినపాదములయినను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము. నక్షత్రము మంచిదై తక్కిన తిథి మొదలగునవి చెడువైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనవలయును.

మరియు మృగశిర ౧ పా॥ విశాఖ ౪ పా॥ అనూరాధ ౩ పా॥ ధనిష్ఠ ౨ పా॥ శతతార ౧ పా॥ ఉత్తరాభాద్ర ౪ పా॥ ఇవైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము.

తిర్యఙ్ముఖ నక్షత్రములు

అశ్వ, పున, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, అనూ, జ్యేష్ఠ, రేవతులు, దేవప్రతిష్ఠాదులకు శుభములు.

ఊర్ధ్వముఖ నక్షత్రములు

రోహిణి, ఆర్ద్ర, పుష్య, ఉత్తరాత్రయం, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతతారలు వృక్షలతా స్థాపనాదులకు శుభములు.

మృతివిషయమై చెడునక్షత్రములు మొదలగునవి

౧-౨-౬-౯-౧౧-౧౨-౧౩-౧౪ ఈ తిథులు; ఆది మంగళ శుక్ర శని వారములు; కృత్తిక రోహిణి మృగశిర పున మఖ ఉత్త చిత్ర విశా ఉషా ధని శత పూభా ఉభా రేవతి ఈ నక్షత్రములును దోషములు. వీటియందు మృతి సంభవించినచో గృహమునకు దోషము. నక్షత్రము చెడుగయినచో అధికదోషము నక్షత్రము మంచిదై మిగిలినవి చెడ్డవైనచో స్వల్పదోషము.

వృషభ చక్రము

గృహారంభ గృహప్రవేశముల విషయమై వృషభ కలశచక్రములు గమనింపదగినవి. వృషభచక్రమునకు సూర్యుడున్న నక్షత్రము మొదలుకొని చంద్రనక్షత్రమువరకు అభిజిత్తులు గలిపి లెక్కించి ఈ ఫలము తెలియవలయును.

౩ మృత్యువు	౪ స్థైర్యం	౪ ధనలాభం	౨ సంస్తు
౪ గుర్దశ	౩ భ్రమణం	౪ ధాన్యం	౩ పశువృద్ధి

కలశ చక్రము

ఇందభిజిత్తులు కలుపనక్కరలేదు. తక్కినది వృషభచక్రము వలె.

౧ హాని	౪ అభయం	౪ నిర్ధనం	౩ లక్ష్మి
౪ ప్రవాసం	౪ ధాన్యం	౪ గర్భస్రావం	౩ ఆయుర్వృద్ధి

భరణీ పిక్చర్స్ వారి

"ప్రేమ" ("Love") పాటలు

N. 69005	N. 69006	N. 69007
పి. భానుమతి పెళ్లి యింటు [illegible]	పి. భానుమతి & పార్టీ ఆనవోయి మా రాజా పి. భానుమతి [illegible]	భానుమతి & [illegible] దివ్య ప్రేమకు [illegible]
N. 69008	**N. 69015**	**N. 69016**
ఘంటసాల నా ప్రేమ నావ పి. భానుమతి ఓ! ఓ! [illegible]	[illegible]	[illegible] పి. భానుమతి [illegible]

N. 69017

[illegible]

విజయా ప్రొడక్షన్స్ వారి

"పెళ్లి చేసి చూడు" పాటలు

N. 69011	N. 69012	N. 69013
[illegible] ఘంటసాల [illegible]	రామకృష్ణ & [illegible] [illegible] ఘంటసాల & పి. లీల [illegible]	ఘంటసాల [illegible] రామకృష్ణ & [illegible] [illegible]
N. 69014	**N. 69021**	**N. 69022**
[illegible] & పార్టీ [illegible]	[illegible] 2 భాగములు	ఘంటసాల [illegible]

N. 69023

ఘంటసాల

[illegible]

[illegible] వరలక్ష్మి & పార్టీ

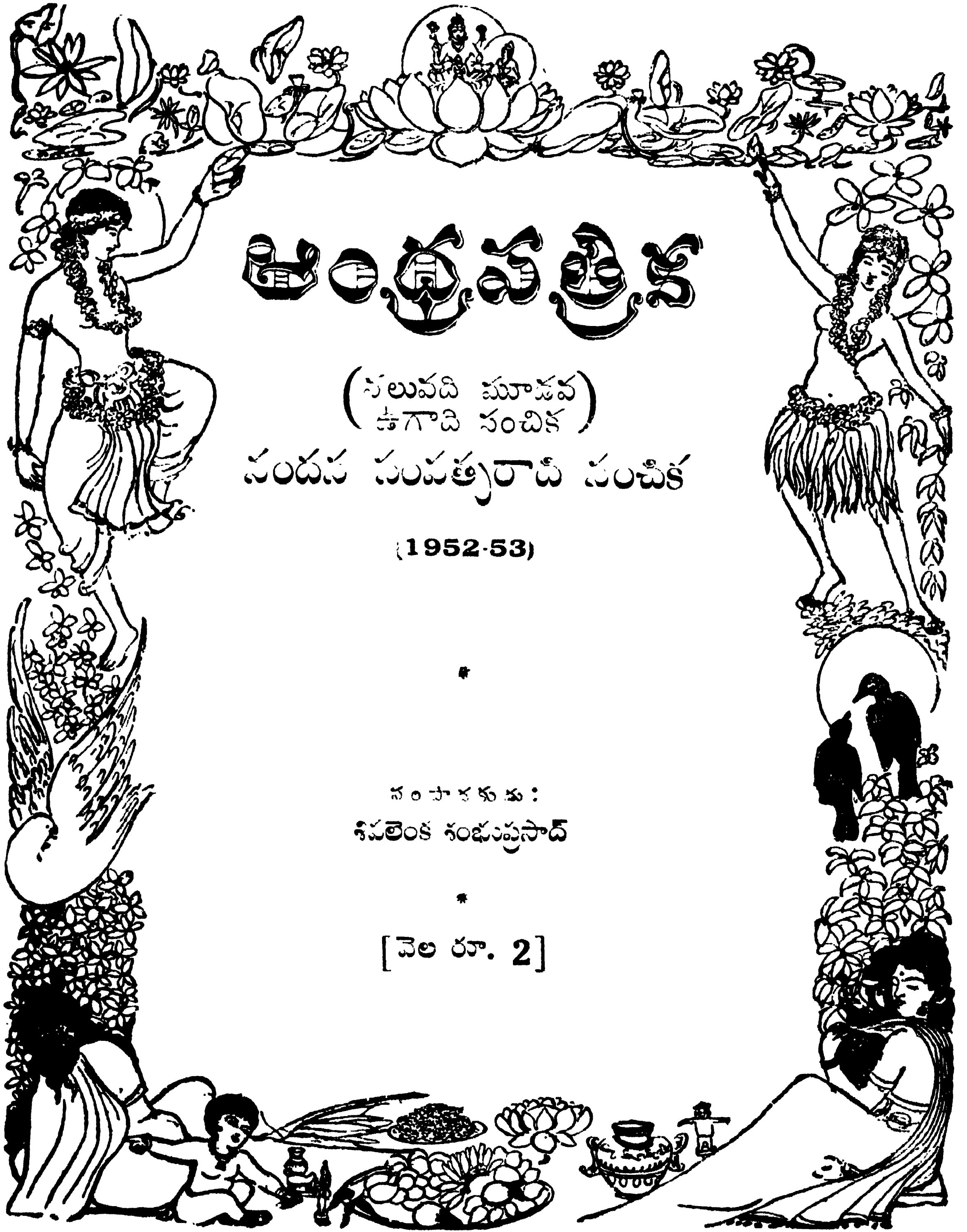
[illegible]

"హిస్ మాస్టర్స్ వాయిస్"

ది గ్రామఫోన్ కంపెనీ లిమిటెడ్.

కలకత్తా - బొంబాయి - మద్రాసు - ఢిల్లీ.

ఆంధ్రపత్రిక

(నలువది మూడవ
ఉగాది సంచిక)

నందన సంవత్సరాది సంచిక

(1952-53)

*

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

*

[వెల రూ. 2]

చెన్నపురి:
ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున
ముద్రితము.

ఆంధ్రపత్రిక

నందన ఉగాది సంచిక

విషయానుక్రమణిక

ముఖ చిత్రము - ఉమామహేశ్వరులు

ఈ చిత్రము, కార్వేటినగర సంస్థానమునుండి సంపాదితమైన నూరేండ్లనాటి ఒకచిత్రకళా గ్రంథములోనిది. ఈ గ్రంథములో అశ్వశాస్త్ర లక్షణరీత్యా చిత్రించబడ్డ వివిధ అశ్వముల త్రివర్ణచిత్రములు గలవు. వీనిలో వర్ణములు చిత్రకారులు స్వయముగా తయారుచేసికొన్నవిగాను తెలుసునాటి,

పూర్వము వాడుకలో నున్నదిగను కనుపించును. శాస్త్రలక్షణములతోపాటు, వాస్తవికత నుకూడ చక్కగా పాటింపబడి, చిత్రములు బహురమ్యముగా నున్నవి. ఆగ్రంథములో దేవతాస్తవ భాగముగ చిత్రింపబడ్డ చిత్రమీ గౌరీశంకరుల చిత్రము.

త్రివర్ణ చిత్రములు

౧. 'అత్తవారింటికి'; ౨. 'ప్రత్యాఖ్యానము'.

సాధారణ చిత్రములు

సాలార్‌జంగ్ పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలోని కొన్ని చిత్రములు (వ్యాసాంతముల నున్న సిల్హౌట్ ఖండములు, శ్రీ ఎ. వి. యస్. ఆర్. జోస్యులుగారు రచించినవి.

పంచాంగం

'అత్తవారింటికి'

—శ్రీ [illegible]

శ్రీ

ప్రస్తావన

నందన సంవత్సరమునకు స్వాగతము. ఖర సంవత్సరమునకు వీడ్కోలు.

గత సంవత్సరమున ప్రపంచ ప్రతిష్టంభన కొంతకొంత సడలుచూవచ్చి, నూతన వత్సరారంభ కాలమునకు, శాంతిముఖముగా ప్రపంచము పురోగమించగల సూచనలను ఇతోధికముగా వెలువరుచు చున్నది. కొరియా రాయబారములలో అంతకంతకూ సామరస్యము చిక్కు నాస్కారము కనుపించుచున్నది. పర్షియన్, ఈజిప్షియన్ సమస్యా పరిష్కారములకు ఆ దేశములు, సామవిధానములనే అవలంబించుచున్నవి. కాశ్మీర్ సమస్యకూడా ఇండియా - పాకిస్తాన్‌లకు క్షేమకరముగ పరిష్కారముకాగల అవకాశము కన్పించుచున్నది. ఐక్యరాజ్యసమితిలో రెండు రాజ్యకూటముల దృష్ట్యాకాక ఏ సమస్యకాసమస్యను న్యాయ దృష్టితో పరిష్కరించవలెనను భారతీయ దృక్పథము ఇతర చిన్న రాజ్యములతోపాటు అగ్ర రాజ్యములపైకూడ ప్రభావము పరపించుకొన్న చిహ్నములు కన్పించుట ప్రపంచశాంతికి శుభసూచకముగ నున్నది. ప్రతిదేశమును కొంత కాలూది నిలిచి స్వప్రజాక్షేమమునకై, దేశాభివృద్ధికై, పాటుపడగల ఆస్కారములు సమిష్టిగను, విడివిడిగను కూడ కొంత హెచ్చినవి.

ఈసమయములో భారతదేశము శ్రేయోరాజ్య నిర్మాణాదర్శముతో, ఉత్తమ ప్రజాస్వామ్య విధానములో తన భవిష్యత్తుకై గట్టి పునాదులు నిర్మించుకొనుట గమనార్హము. ఈ సంవత్సరము భారతప్రభుత్వము దేశవ్యాప్తముగా వయోజన వోటింగ్ హక్కు ప్రాతిపదికపై అతివిస్తృత పరిణితిలో ఎన్నికలను జరిపినది.

ఈ ఎన్నికలు నూతన రాజ్యాంగ ప్రాతిపదికపై జరిగినవి. స్త్రీ, పురుష, కుల, మత, వర్గ విచక్షణ లేమియుపాటించక రాజ్యాంగము వయోజనులైన సర్వప్రజలెల్లరకు వోటింగ్ హక్కు ప్రతిపాదించినది. ఈ ప్రాతిపదికపై 17 కోట్ల భారతీయులకు తమ ప్రభుత్వమును తామే నిర్ణయించుకొను హక్కుకలిగినది. ఈ హక్కును భారతప్రజ సంపూర్ణ రాజకీయ చైతన్యముతో వినియోగపరచుకొనుట, ఇంతటి బ్రహ్మాండమైన ఎన్నిక, ఏ అరమరికలు అల్లరులు లేకుండ ప్రశాంతముగ జరుగుట, సర్వప్రపంచప్రజలను విస్మిత మొనర్చినది. ప్రజాస్వామ్యపద్ధతిని ఇంత విస్తృత భూభాగమున రాష్ట్ర కేంద్ర శాసనసభల కెన్నికలు జరుగుటకు ప్రపంచమున ఇదే ప్రథమమని చెప్పవచ్చును.

ఈ ఎన్నికలలో రెండుమూడు రాష్ట్రములలో తప్ప, తక్కిన రాష్ట్రములలోను, కేంద్రములోనూ కూడ కాంగ్రెస్ పక్షమున కఖండ విజయము చేకూరినది. కాంగ్రెస్ పక్షమునకు విడిగా సంఖ్యాధిక్యత లభించినను ప్రభుత్వ మేర్పరచ గలిగినంత సంఖ్యాబలము రాని రాష్ట్రములలో కూడా కాంగ్రెస్‌పక్షములోని అంతఃకలహముల వల్లను కాంగ్రెస్ పక్షము ప్రజాసాన్నిహిత్యమును కొంత పోగొట్టుకొనుట వలనను, ప్రజలు కాంగ్రెసుపై తాత్కాలిక నిరసనమును మాత్రమే వ్యక్తపరచిరి గాని, పట్టుమని ఏ ఒక్క ఇతరపక్షము పైనను సంపూర్ణాభిమానము చూపలేదు.

ఈ ఎన్నికలను సింహావలోకనముచేస్తూ సంవత్సరాంతమున జరిగిన కలకత్తా ఏ. ఐ. సి. సి. సమావేశములో పండిట్ నెహ్రూ కాంగ్రెస్ ప్రతినిధులు ప్రజలతో కలిసిమెలసి పనిచేసినచోట్లనెల్ల సంపూర్ణ

విజయమును సాధించిరనియు, ఎచ్చటెచ్చట సభలతో సమావేశాలతో తృప్తిపడిరో అచ్చటచ్చట ఓడిపోయిరనియు, దేశక్షేమార్థమై జాతీయసంస్థ యయిన కాంగ్రెసు ప్రజలతో సన్నిహితముగ కృషి చేయవలెననియు ఉపోద్ఘాటించిరి. ఈ పునరుత్తేజముతో, గాంధేయ ఆదర్శములుగల కాంగ్రెస్‌సంస్థ, సుస్థిర ప్రజాస్వామ్యమును, శ్రేయోరాజ్యమును, భారతదేశమున నెలకొల్పగలదని భారత ప్రజలలో విశ్వాసమును కలిగించగలదు.

ఇంతటి దేశవిస్తృతమగు ఎన్నికలను, ప్రభుత్వములోనుండి, నిష్పాక్షికముగ ప్రశాంతముగ కాంగ్రెసు నడపగలుగుటలోనే ప్రజావిశ్వాసపాత్రతను, ప్రపంచ ప్రజల అభిమానమును కాంగ్రెసు సంపాదించుకొనగలిగినది.

రానున్న ఐదేండ్లలో కేవలము తాత్కాలికావసరదృష్టితో కాక, పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రాతిపదికతో, దేశ స్వయంసమృద్ధి, ఆర్థిక స్తోమతను, సాంఘిక స్వాతంత్ర్యమును, శ్రేయోరాజ్య స్థాపన లక్ష్యము కలిగి, ప్రభుత్వ స్థానములో కాంగ్రెసు ఈ సంవత్సరమున కార్యకలాపమున కుపక్రమించుటకూడ భారతచరిత్రలో ముఖ్యగమనీయాంశము. భారత దేశము సర్వప్రజలకు రాజకీయ, సామాజిక, ఆర్థికాధికారాలను స్వీయాభివృద్ధికి సమానావకాశాలనుకల నూతన ప్రజాస్వామ్యమును పండించుకొనుట కున్ముఖమైయున్నది. ఈ ఆదర్శములకు కట్టుబడియున్న కాంగ్రెస్ వయోజన వోటింగ్ ప్రాతిపదికపై, కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వములలోనికి వచ్చుటన భారత దేశ సౌభాగ్యముగనే సూచితమగుచున్నది.

ఏ కారణముగ మద్రాసు రాష్ట్రములో కాంగ్రెసు సంపూర్ణ ప్రాబల్యము సంపాదించుకొనలేక పోయినదో, దాదాపు ఆ కారణముననే ఆంధ్రదేశము స్వరాష్ట్రమును సిద్ధించుకొనలేక పోయినది. కేంద్ర ప్రభుత్వ మీ విషయమున కొంత ఔదాసీన్యము చూపియుండవచ్చును. కాని ముఖ్యముగా నేటి మద్రాసురాష్ట్రములో కాంగ్రెస్‌ప్రభుత్వమేర్పడజాలని క్లిష్టమైన పరిస్థితికిని, ఆంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడజాలని స్థితికినికూడ ఆంధ్రనాయకులలో ఐకమత్యము లేకపోవుటయే కారణమని ఋజువయినది. ఆంధ్రకాంగ్రెస్ సంఘములో కొన్ని సంవత్సరములుగా రాజుతూ రాజుతూ వచ్చి, గత సంవత్సరములో సుస్పష్టముగా విడిపోయిన నాయకుల చీలికలే, రాష్ట్రసిద్ధి కభ్యంతరములుగా పరిణమించినవి. కేంద్రప్రభుత్వము తన కిష్టమున్నను లేకున్నను ఆంధ్రరాష్ట్రము విషయము నవసరమును తాను గుర్తించినట్లే ఎప్పటికప్పుడు చెప్పుచున్నది. అట్టి సారి 'ఆంధ్రనాయకులలో అభిప్రాయభేదములు' అను "సాకును"ను కేంద్రప్రభుత్వము చూపించలేనంత మాత్రముగానైన ఆంధ్రనాయకులు తమలో తాము సామరస్యమునకు వచ్చుట రాష్ట్రసిద్ధికి అత్యవసరము. ఆ కృషిలో సఫలులు కాగలిగిన, అనైకమత్యతా దోషమును ఉటంకించి, కేంద్రప్రభుత్వము రాష్ట్రనిర్మాణమును వాయిదావేయు అవకాశము సన్నగిలగలదు.

ఆంధ్రసాహిత్యము స్తబ్ధతలో నున్నదనుకొని నిస్పృహ చెందువారి కందరికీ, ఈ సంవత్సరము తెలుగు కథానిక ప్రపంచబహుమాన మందుకొన్నదన్న విషయము, మన సాహిత్యము ప్రగతిముఖముగనే ప్రపంచముతోపాటు పురోగమించుచున్నదన్న ఉత్సాహము కల్పించకతప్పదు. తెలుగు కథానికలు ప్రపంచ కథానికలకు తీసిపోవన్న విశ్వాసముతో "ఆంధ్రపత్రిక" ప్రపంచ కథానికలపోటీలో పాల్గొనుటకు తెలుగు కథకుల నాహ్వానించినది. మా ఆశయమున కనుగుణ్యముగ శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి "గాలివాన" కథ, ప్రపంచ గౌరవమునందుకొనుట మాకును తెలుగు సాహితీపరులకుకూడా గర్వకారణమైనది. శ్రీ పద్మరాజుగారికి మా అభినందనములు.

ఈ ఉగాది సంచికకు, తమ అమూల్య వ్యాసములను, కథలను, చిత్రములను ఒసగి, సంచికకు విశిష్టత తెచ్చి, మా కృషికి తోడ్పడిన రచయితల కెల్లరకును మా నమోవాకములు.

మధుమాధురి

★

శ్రీ దాశరథి

ఇంటికొక్క వేప ఇవురువెట్టినదేల!
శిశిరవాతఘాత జీర్ణమైన
నగ్న తనువులందు అగ్ని చేలమ్ములు
కట్టుకొన పలాశగణ మదేల!

మంచుతో నరాలు కుంచించుకొనుచుండ
వేసి నిత్తు పరుగువెట్ట నేల!
తరతరాల పాత బరువులు పడద్రోసి
మెడలు పైకి సాచి నడచుటేల!

బండవోని మంచు పర్వత శిఖరాల
నుండి దిగ్గరాక మొండికెత్తి
చైత్ర చిత్రభాను సాధుహస్తమ్ములు
కొండక్రింది దాక గుంజనేల!

మంచు కరగినట్లు మనసులు ద్రవియించి
ప్రేమ జలలుగా స్రవింపనేల!
పడతి చూపులోన బాణాలు పదునొత్తి
మరుడు మనల గాయపరచుటేల!

అరుణసుమజటాలమై పలాశద్రువు
తరుగణమ్ము బీతు పరచుటేల!
హిమ భరమ్మువలని చెమరింపజాలని
గుండెలందుగాది మండనేల!

గుండెన ఈ ఉగాది పువ్వుమంటలు వేపలనుండి మలికా
మండపిదాక ప్రాకినవి; మంచులు పేరినగుండెలందు కూ
ర్చుండిన స్తబ్ధతాభరముచొక్కుచుసోలుచు పారిపోవకై
దండలనెత్తి వచ్చిన దుదార మధూదయలక్ష్మి ఆమనిన్

ఎన్ని శిశిరరుతువు లెన్ని హేమంతాలు
నా మనోవనాన నాట్యమాడి
పుష్ప శిల్పమెల్ల పోద్రోలి శాఖాళి
విరిచి బ్రదుకు నగ్నపరుపలేదు!

ఎన్నిమారు లిట్టులేను కంపింపలే
దెన్నిమార్లు మ్రోడు లెత్తలేదు!
శిశిర శీతవాత శీర్యదాశాలత
ఎన్నిసార్లు వేరు తన్నలేదు!

పూవులు రాలిపోవ, పసిమొగ్గలు వాకులు తూలిపోవ ల
జ్జావలమాన శాఖలను సాచుచు మాధవమూర్తికోసమై
క్రోనలుసూచు కానన వధూమణి ద్రౌపదికన్న వేయిరె
ట్లావడి నంది కుందె శిశిరాహతి దిగ్వసనాధివాసయై

నేను వలవంత యేతెంచి కీడుసేయ
రేపు రాకుండునే హాసరేఖ యొకడు!
ఆకు రాల్చెడి కాగు నే దరుగుదేర
వెనుకపడియుండ నోపునే విరుల కాగు?

ఒంటరివాడనై బ్రదుకు నూరక కుంటిపదాల గెంటితిన్
కంటకితాధ్వమందు; పువ్వుకారుల దారుల కానరాని నా
కంటికి ఇంద్రజాలమటు కన్పడి నందనమై ఉగాది గో
రంటల చాటునుండి ఒక యవ్వని నవ్వినయట్లు వచ్చెడిన్

గుమగుమలాడి నామనసుగొన్న నవాబ్దసఖీముఖానురా
గమున సుమించె చంపకము; కౌగిలిలో ప్రసవించె
[గోరటల్;
సుమనమణీయమైతగె నశోకము తచ్చరణాహతిన్ ప్రహా
సమున సుమించె పొన్నలు పనందగు నందనదివ్య వాటిలో

కానగ అందరాని జిగికై తల తీయదనాల లోతు ల
క్షైనలూని యవ్వనపు టగ్గిని పుక్కిటబట్టి కాంచనో
ద్యాన విరాజమాన కటినై అరుదెంచిన మా నవాబ్దల
క్ష్మీనవహాసముల్ బ్రతుకు మేడల పువ్వులదవ్వ లెత్తెడిన్

కుంద మధూకసూన పరిగుంఫిత గుచ్ఛకజాలతోరణ
స్యంది మధుద్రవంబు రసనాగ్రమునన్ బడినంత నే రసా
నందనినై కవుంగిట పెనంగి నవాబ్దరమా నవాశిషం
బంది ఉగాది పాటలను పాడెను నా జవరాలు వేకువన్

మాడిపోయిన మాని మ్రోడుపై ఇవురించె
అరుణప్రవాళ సుందరరవమ్ము
చేదుగారెడి వేపచెట్టు మట్టలపైన
ముత్యాల ముగ్గులు మురిసిపోయె
బెత్తాలవలె సాగి బెత్తికలెత్తిన
మల్లెలు వజ్రాల ముల్లెలయ్యె
పాదులో రాలిన పండుటాకులనేడు
గేదంగి బంగారుగాదె యయ్యె

పొగడగారాని పొగడలు పొగడబడియె
వెన్నెలలుగాసె మొల్ల తీవియలమీద
వింతమందారములు ప్రసవించి మించె
నందనంబై నవాబ్దసౌందర్యమడరె.

తూతాయాత సుశీతవాతలహరీ హల్లీసకప్రక్రియా
సితాభోగపరాగభోగమున వన్నెల్ దేరి ఆకాశమం
తో తారుణ్యమునందగా భువిని శాంతుల్ రేపిమూపె
ల్లా
శ్రీ తీక్ష్ణప్రసవోగ్రకాననము క్షుత్పిత్కారదావాగ్నియై

* మూప అనగా దక్కు

పూవుల శరాలతో తెగిపోయినట్టి
శిశిరరాక్షసి శీకర శిరములట్లు
అచ్చటచ్చట నల్లగా అద్రిశిఖలు
కానుపించెను కుసుమిత కాననముల

చలియనగలేదు మంచుల జాడలేదు
తలుపులను మూసికొని యొడి తలపులేదు
వెచ్చదనము నరాలలో పిచ్చలింప
కోష్ణరుధిరమ్ము గుండెలో కుస్తరింప

పూల వెచ్చదనము పాలింప్ల వెచ్చంద
నమ్ముకలసి*మూప ఇమ్మడింప
మదనదాహతప్తమై ఊర్పులునుకూడ
పూవుబోండ్లు క్రాగిపోయినారు.

ఇం దుగాది పందిలిక్రింద నందనావ
తరణమయ్యెను కుంద, మందార, వకుళ
కేతకీ, మల్లికా, పారిజాతములను
గెంచుకొనిపోవ రండహో తెలుగువారు!

పురాణాలలో పురుషోత్తముడు

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

ఈ జగత్తుకు ఏదో కారణం ఉండి అని తోచటం సహజం. లోకంలో కార్యకారణ సంబంధం అనేక విధాలుగా కనిపిస్తోంది. తలిదండ్రులకూ సంతానానికీ ఉండే సంబంధం, కుండకూ మట్టికీ ఉండే సంబంధం, కుండకూ కుమ్మరవానికీ ఉండే సంబంధం, పాలకూ చల్లకూ ఉండే సంబంధం, తాడు పాముగా కనబడేటప్పుడు ఆ రెంటికీ కల సంబంధం. ఈ రీతిగా ఎన్నో సంబంధాలు. ఈలాటి సంబంధాలలో ఈ జగత్తుకూ దాని కారణానికీ ఉండే సంబంధం ఏమిటి?

లోకంలో ఉండే కార్యాలూ వాని కారణాలూ మన ఇంద్రియాలకు గోచరాలు. చెట్టు అనే కార్యానికి విత్తూ మృత్తూ నీరూ గాలీ మొదలయినవి కారణాలు. మనకు విత్తూ కనబడుతుంది, చెట్టూ కనబడుతుంది. ఇంకోటి, ఎక్కడ ఏయినా ఒక ధ్వని పుడితే, అది ఏ ధ్వనో, అది ఏ మూలనుంచి వచ్చిందో, అది మనిషి మాటో పక్షి మాటో చెప్పగలం. అలా కాక లోకంలో ఎన్నడూ వినని వింత వాద్యపు మాట అయితే 'ఇది ఫలానా మాట' అని చెప్పలేం. కాబట్టి కార్యకారణాలను రెంటినీ ఎరిగి ఉంటేనే వాని సంబంధం కొంత కాకపోయినా కొంత నిర్ణయించగలం.

ఇట్టి స్థితిలో మనం జగత్తును ఎరుగుదుం కాని జగత్కారణాన్ని ఎరగం. జగత్తూ దాని కారణమూ ఈ రెంటినీ చూచినవాళ్ళే ఆ రెంటికీ కల సంబంధం చెప్పగలరు.

అయితే ఎవరయినా ఆ రెంటినీ చూచినవారున్నారా?

ఆఁ. చూచినవారున్నట్లు మనకు వేదవేదాంతాలలో కనబడుతుంది. 'నేను ఈ మహాపురుషుణ్ణి ఎరుగుదును' అని ఒకరంటారు. 'అది నీవూను' అని ఇంకొకరంటారు. 'నేనూ బ్రహ్మమును' అని వేరొకరంటారు. 'ఇదంతా బ్రహ్మమే' నని మరొకరంటారు. ఈలాగా ఎరిగినవారున్నట్లు అక్కడా అక్కడా సాక్ష్యం ఉంది.

సరే ఈ ఎరిగినవారు ఆ కారణాన్ని ఆ మహాపురుషుణ్ణి, ఆ ఆత్మను ఆ బ్రహ్మమును ఆ భూమను సంపూర్ణంగా చెప్పారా అంటే చెప్పలేదు, సరిగదా చెప్పడానికి వీలులేదన్నారు. యోగవాసిష్ఠంలో ఒక కథ ఉన్నది: ఉప్పుబొమ్మ ఒకటి సముద్రం లోతు చూచి వద్దామని ఎగిరి దూకిరి సముద్రంలోకి దూకిందట, దూకి దూకడంతోనే కరిగి సముద్రంలో కలిసిపోయింది. సముద్రం ఎంత లోతుందో ఇక చూడడ మెక్కడ? తిరిగి రావడ మెక్కడ? మనకు చెప్పడ మెక్కడ? అలాగే నిర్వికల్ప సమాధిలోకి వెళ్ళినవారెవరో ఒక రిద్దరు తప్ప తక్కినవారందరూ ఆ పరమకారణంలో కలిసిపోయేవారే. ఈ వచ్చిన ఒక రిద్దరు కూడా ఎంగిలి కానివా డొక్క దేవుడే అని చెప్తారు. అనగా ఆయన్ను చెప్పడానికి నాలుక పెగలదు, ఆయన ఇట్టివాడు అని చెప్పలేము అని. అయితే ఏ కొంచెమో చెప్పడానికి వీలులేదా? వీలు లేకపోలేదు. ఎలా అంటే—పది మంది గుడ్డివాళ్ళు ఏనుగును తడిమి చూచారట. వారిలో ఒక గుడ్డివానికి తోక దొరికింది. ఏను గెలా ఉంది? అని అడిగితే 'గడెలా ఉంది' అని అతడు సమాధానం చెప్పాట్ట. చెవి తడిమి చూచినవాడు 'ఏనుగు చేటలా ఉంది' అని అన్నాట్ట. కాలట్టుకుని చూచినవాడు 'స్తంభంలా' అని అన్నాట్ట. తొండం తాకినవాడు 'రోకలి' అన్నాట్ట. ఏనుగుయొక్క స్వరూపం నిరూపించడానికి ఈ వర్ణనలలో ఏ ఒకటీ సత్యమూ కాదు, కాకా పోదు. వీరు చేసిన వర్ణన లన్నీ విని ఏనుగు నెన్నడూ ఎరగని కన్నులవాడెవడైనా ఏనుగును చూస్తే అప్పుడు అతడు—'అహా ఎంత బాగా చెప్పార్రా! తోక సరిగ్గా గడెలా ఉంది, ఆ చెవి చేటను చంపి పుట్టింది, ఆ తొండం, మూడు రోకలా రోకలే' అని సంతోషపడతాడు. మరి ఏనుగును చూస్తూ, చూడకపోలేనో? ఉప్పు కప్పూరం ప్రసాదానికి ప్రసాదమూ.

అలాగా ఆ చూచినవారు ఆ పరమకారణాన్ని 'ఉత్తముడైన పురుషుడు' అనీ అక్షరు డనీ కూటస్థుడనీ[1] సత్యమనీ జ్ఞానమనీ ఆనందమనీ ఎన్నో విధాలుగా వర్ణించారు.

పురాణాలు కూడా, శివుణ్ణి చెప్పేవి కానీండి, విష్ణువును చెప్పేవి కానీండి, ముఖ్యమైనవి ఈ జగత్తుకు మూలకారణం ఏదో అది సన్మాత్రం అని నిరూపిస్తున్నవి. అనగా 'అది అలాటిది, లేక ఈలాటిది' అని చెప్పము కాని 'ఉన్నది' అని మాత్రమే చెప్పదగినది' అని అర్థం! ఆ సన్మాత్రాన్నే బ్రహ్మమనీ ప్రధాన

1. ఈ పదాలకు సరి అయిన అర్థాలు ప్రకరణాగులనుబట్టి నిర్ణయించాలి. అక్షర—అవ్యక్త—కూటస్థాది పదాలు శాస్త్రజ్ఞులనుకూడా చిక్కు పెట్టలైయేమో. బహుశా శాస్త్రజ్ఞులనే చిక్కుపెట్టలైయేమో.

2. నాహో న రాత్రిర్న నభో న భూమి
ర్నాసీ త్తమోజ్యోతి రభూచ్చ నాన్యత్
శ్రోత్రాది బుద్ధ్యానుపలభ్య మేకం
ప్రాధానికం బ్రహ్మపుమాం స్తదాసీత్. విష్ణు-౧-౨-౨౩.

3. సవిక్షోభకో బ్రహ్మన్ క్షోభ్యశ్చ పురుషోత్తమః
స సంకోచవికాసాభ్యాం ప్రధానత్వేఽపి చ స్థితః ౧౨-౩౧.

పురుషుడనీ పురుషోత్తముడనీ ఇంకా ఎన్నో పేర్లతో వ్యవహరించినై.

ఈ బ్రహ్మానికి మొదటిరూపం పురుషుడు. వ్యక్తమూ అవ్యక్తమూ కాలమూ తదుపరిరూపాలు. వెనుకటి పురుషుడు రూపంలేని పురుషుడు. ఈ పురుషుడో రూపంలేని ఆ పురుషుని మొదటిరూపం. వెనుకటి పురుషుడు పురుషోత్తముడనీ ఈ పురుషుడు హిరణ్యగర్భుడూ లేక ప్రథమశరీరీ అని విస్పష్టం. ఈ హిరణ్యగర్భుణ్ణే అపరబ్రహ్మమనీ మొదటి సన్మాత్రాన్ని పరబ్రహ్మమనీ అంటారు.

'హిరణ్యగర్భుడు మొదట పుట్టాడు. పుట్టి భూతాల కేకాధిపతి అయాడు. అతడు ఈ ద్యావాభూములను ధరించాడు. అతణ్ణి హోమద్రవ్యంతో సేవిద్దాం5.'

ఆ హిరణ్యగర్భుడే మొదటి మనిషి. అతణ్ణి పురుషుడనీ అంటారు6.

'భూతాలను తొలిగా సృజించే బ్రహ్మ మొదట పుట్టాడు7.'

అని శ్రుతిస్మృతులు చెపుతున్నై.

ఈ రీతిగా ఇద్దరు పురుషులు శ్రుతులలోనూ పురాణాలలోనూ మనకు కనబడతారు. భారతం మోక్షధర్మపర్వంలో యోగ సాంఖ్య వివరణంలో క్షరాక్షర విభాగమూ అక్షరునికి పురుషోత్తమత్వమూ 8 చెప్పింది. ఆ భారతమే గీతలలో మువ్వురు పురుషులున్నారని ఒక క్రొత్తతోవ తొక్కింది—

ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ
క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే
ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః
యో లోకత్రయ మావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః
యస్మాత్ క్షర మతీతోఽహ మక్షరా దపి చోత్తమః
అతోఽస్మి లోకే వేదేచ ప్రథితః పురుషోత్తమః 9

లోకంలో క్షరుడనీ అక్షరుడనీ ఈ ఇద్దరు పురుషులున్నారు. భూతాలన్నీ క్షరపురుషుడు. కూటస్థుడు అక్షర పురుషుడు.10 ఉత్తముడైన పురుషుడు వేరే. అతడు పరమాత్మ. ముల్లోకాల్లోనూ చొచ్చి వానిని భరిస్తున్నాడు. అతడు అవ్యయుడు, ఈశ్వరుడు. నేను క్షరునికంటె గొప్పవాణ్ణి కావడానా అక్షరుడికంటె కూడా ఉత్తముణ్ణి కావడానా లోకంలోనూ వేదంలోనూ నాకు పురుషోత్తము 11 డనే ప్రశస్తి ఉంది.'

ఉత్తముడైన ఈ పురుషుడు లేక పురుషోత్తముడు అందరికంటెనూ అధికుడు కాబట్టి అతడు సన్మాత్రం. పురాణభాషలోనే చెప్పుకుందాం—పరబ్రహ్మం అజం అక్షయం అవ్యయం ఏకరూపం—

'తదేవ సర్వ మేవైతత్
వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపవత్.'

4 పరస్య బ్రహ్మణో రూపం పురుషః ప్రథమం ద్విజ
వ్యక్తావ్యక్తే తథైవాన్యే రూపే కాలస్తథా పరమ్. ౧.౨.

5. హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే
భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్
స దాధార పృథివీం ద్యా ముతేమాం
కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ.

6. స వై శరీరీ ప్రథమః స వై పురుష ఉచ్యతే.

7. ఆదికర్తా స భూతానాం బ్రహ్మాగ్రే సమవర్తత.

8. 'ఉత్తమ శ్చాసౌ పురుషశ్చ పురుషోత్తమః' అని ఉత్తమ శబ్దానికి పరనిపాత—మూ. 'పురుషోత్తమ ఇత్యత్ర ప్రతియాసన్ని ధానాభావా న్న నిర్ధారణవిభక్తిః కింతు సంబంధసామాన్యే షష్ఠీతి తథాచ సమాసః అత ఏవ హ్యాదిః శేష ఇతి సూత్రే కిమయం హ్యాదిరితి షష్ఠీసమాస ఇతి భాష్యే ఉక్తం. గుణవచనేన నిషేధ స్త్వనిత్య ఇతి తరప్సూత్రే కైయటః. ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః పరమాత్మే త్యుదాహృత ఇత్యాది గీతావాక్యా ద్వ్రతి కర్మధారయ ఇతి లభ్యతే. రాజదంతాదిత్వా త్పరనిపాతః' (శబ్దేందు శేఖరే).

9. కూటస్థ పదానికి వాడుకలో లేని క్రొత్త అర్థం చెప్పి అక్షరుణ్ణి కిందిమెట్టుకు దింపి 'వేదంలో ఉంద'ని చెబుతూ వేదంలో లేని పురుషోత్తమతత్త్వం ఏ విష్ణువాదో గీతలలో ఇరికించాడు. ఛాందోగ్యంలోని 'ఉత్తమః పురుషః' పరమాత్మ కాదు. శరీరంకల ఆత్మ దేహంలోంచి లేచి పరంజ్యోతిగా ఐపోతే అతడుత్తముడైన పురుషు డవుతాడని దాని కర్థం. ఏ వేదంలోగాని ఏ శాఖలోగాని 'పురుషోత్తమ' పదం లేదు. వైష్ణవుల పురుషోత్తముడు ఔపనిషదం అయిన బ్రహ్మముకంటె గొప్ప అని చెప్పడానికీ ప్రయత్నం. ఎనిమిదీ పన్నెండూ అధ్యాయాలలో పరమాత్మగా చెప్పబడ్డ అక్షరుణ్ణి ఇక్కడ ఎందుకు కిందికి తోసెయ్యడం? ఇలా కిందికి తోసెయడానికి సంబంధించిన శ్లోకాలింకా కొన్ని ప్రక్షిప్తాలు. క్షరాక్షర సంక్రాంత శ్లోకసమూహం ఈ రకంలోదే. ఈ అంశం తీసేస్తే గీతల సూత్రమతానికి వ్యత్యయం కలుగదు, అంగహీనమూ కాదు. గీతలలో ఏ యితరమతానికీ ఇది ఆధారం కాదు. గీతలలో మరి ఎచ్చటా దీని కనురూపమతం లేదు. పైగా విరుద్ధమతాలే ఉన్నవి. ఈ పురుషోత్తమపదం బౌద్ధవాఙ్మయంలోని 'పురిసుత్తమో'కు 'సంస్కృతం' అని బ్రాహ్మ ధర్మావలంబులు మహాశయులు వ్రాశారు. కాని 'అక్షరాత్ పరతః పరః' అనే శ్రుతే అక్షరుణ్ణి కిందిమెట్టుకు దింపింది. భారతంలోనే పరమాత్మకు పురుషోత్తమత్వం మోక్షధర్మపర్వంలో ఉంది. ఛాందోగ్యంలో 'ఉత్తమః పురుషః' అనేది పురుషోత్తముడే అని అద్వైతులంటారు - చూ - ఉత్తరాధికరణం, సూ.

10. సగుణబ్రహ్మ.

11. ఈ ప్రకరణం యథాశ్రుతా [illegible] ఈ వేదలుగా సకారణమైన ప్రపంచాన్ని వర్ణించి క్షరాక్షరుల కతీతమైన తత్త్వం పురుషోత్తమరూపంగా నిర్గుణబ్రహ్మన్నే నిరూపిస్తూ అద్వైతాన్నే బోధించడం చేస్తోంది. అలా కాకపోతే క్షరాక్షరులకు పైవాడు పురుషోత్తముడని చెప్పి భగవానుడూ మన్నాక్షరా క్షరాతీతుడు కాబట్టే పురుషోత్తముడని అనడం వ్యర్థమేను. ఇంకా పురుషోత్తముడు వేరని మొదట చెప్పి, అతడీశ్వరుడు కాబట్టే అతని కంటె వేరైనవాడే బద్ధముక్త జీవులకంటె భిన్నుడని తెలపించి, అధికారిక పురుషుడైన తాను క్షరాక్షరాతీతవల్లనే పురుషోత్తముడు కాని స్వతహాగా కాదని నిరూపితమయ్యే నిర్గుణరూపమే పురుషోత్తమ స్వరూపాన్ని తోపజేస్తుంది. కాబట్టే...'ససర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన' అని 'సంవిన్మాత్రరూపమైన బ్రహ్మజ్ఞానంచే సర్వాత్మనా బ్రహ్మభావం చెప్పబడుతూందని ఉత్తర శ్లోకంలో అనడం చక్కగా ఉందని అద్వైతులంటారు.

అరవిందుల అభిప్రాయం *Essays on the Githas* లో చూచేది.

నవ్య మానవ వాదము

(Radical Humanisam)

శ్రీ యమ్. యన్. రాయ్

పదిఏనవ శతాబ్దంలో శాస్త్ర జిజ్ఞాస పునరుజ్జీవనమందుకొంది. తదనుయాయంగా సంభవించిన సత్ఫలితాలలో కెల్లా సుదీర్ఘ ప్రాభవం గలిగిన విషయం, మానవ సాధికృతను సుస్థిరం చేయటానికై బయలుదేరిన "మానవ వాదం."

పదిఏనవ శతాబ్దం నాటినుంచీ కూడా, ప్రసిద్ధ కళాకారులు, వేదాంతులు, న్యాయవేత్తలు, (ఈ న్యాయవేత్తలలో ఎక్కువమంది చర్చి ప్రాభవంలోని, మతస్థులు, సన్యాసులూను!) మొదలైన మహా మేధావులందరూ కూడా, ఒక సత్యాన్ని, నిరంతర చారిత్రక సత్యాన్ని గుర్తిస్తూవచ్చారు. "మానవుడే, స్వజీవితసంగ్రామాన్ని విజయవంతంగా కొనసాగించుకోగలందుకై, తన జ్ఞానదాహంలో, సంఘాన్ని సృష్టించుకొన్నాడు. అందుచేత, ఐహికంగాగాని ఆముష్మికంగాగాని మానవుడు సృష్టించుకొన్న దేదైనా, మానవజీవిత సమస్యలకు పరిష్కార ప్రయోజనం గలదైయే ఉండాలి" అన్న మహత్తర సత్యాన్ని గుర్తించారు.

మానవ సమస్యలనుంచి దూరగులై పారిపోవటంవల్ల దేన్నీ పరిష్కరించలేము. ఈ ప్రపంచం దుఃఖభూయిష్టం. మానవుడు మారబోని మూర్ఖుడు. అందుచేత సత్పురుషులైన వారు సర్వసంగ పరిత్యాగంచేసి, దివ్య ఏకాంతంలో మునివృత్తిగొని జీవితాలు సఫలంచేసికో వలసిందే—అని చెప్పితే కాదు.

ఈ నూతన వేదాంతం మానవునికూడా ప్రకృతిలో భాగస్థమైన ప్రకృతిధర్మంక్రింద పరిగణించింది. నాగరికత పుట్టిన నాటినుంచి ఈనాటిదాకా వికాసమందుకొంటూన్న ప్రకృతి విజ్ఞానం అంతా మానవుని సమస్యలను అవగాహన చేసుకొనేందుకే ఉపయోగించుకోవాలని ఉద్ఘాటించింది. వేదాంతానికీ శాస్త్ర విజ్ఞానానికీ ఒక సన్నిహిత సంబంధాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. వివిధ విజ్ఞానశాఖలలో ప్రకృతి పరిశోధనలలో, సంలబ్ధమైన విజ్ఞానాన్నంతా జీర్ణం చేసుకొని సక్రమబద్ధం చేసుకొన్నానాడే 'వేదాంతం' వేదాంతమన్న పేరుకు తగిఉంటుంది.

సంకల్పగతం, సృష్టిగతం—ఆముష్మికం, ఐహికం—ఆదర్శం, సాంఘికం—గా ఉంటూన్న మానవ చైతన్యశాఖా ద్వయాన్ని రెంటినీ సమన్వయ పరచుకోవటమే, నేటి సంస్కృతికి, నేటి నాగరికతకు ప్రాతిపదికమైంది. ఆదిలో ఈ నాగరికతా, సంస్కృతీ కూడా, మానవ మాత్రునికి అపారమైన ప్రాముఖ్యాన్నిచ్చి, సర్వ మానవ సమస్యలను, మానవ విమోచన దృష్ట్యా ఆలోచించటంవల్ల, మానవ వాద ప్రోద్ధి తొలుగానే ఉంటూ వచ్చాయి.

జీవితంలోని వివిధ కామనలను వ్యామోహాలను ఎంతెంతవరకు మానవుడు జయించ గలుగుతాడో అంతంత మేరకు అతను ఆత్మ విముక్తుడుగానే ఔతాడు. మానవ వాద సారాంశమంతా యిదే. కేవలం విముక్తుడనూ కావాలని కోరుకోవటమే కాదు. మానవుడు, కేవలం ఊహా ప్రపంచంలో కాక యథార్థ జీవితంలోకూడా విముక్తుడు కాగల శక్తి సామర్థ్యాలు మానవున వున్నాయి. ఈ వేదాంతాన్ని "మానవ వాదం" అన్నారు. కారణం, ఈరీత్యా మానవునిదే అపార ప్రాముఖ్యం—అతడే ఈ ప్రపంచానికి, అతని సృష్టి సర్వస్వానికి, కేంద్రం! ఈ ప్రపంచం అతని సృష్టే కాబట్టి, అతనికి కావలసినవిధాన దాన్ని అతనే పునర్నిర్మించుకోగలడు. నవీన విజ్ఞానానికీ సంస్కృతికీ, ఈ మానవవాదం ఇచ్చిన దోహదం మరే వేదాంతమూ ఇయ్యలేదు.

అయినా, నేటి ప్రపంచంమాత్రం, మళ్లీ రోమక సామ్రాజ్యం చితికిపోయిననాటి పరిస్థితిపైకే కదులుతూ, పతనమయి పోయేందుకు సిద్ధంగా ఉన్నట్లు కనబడుతూంది. అసలు నాగరికత సమూలంగా నాశనమై పోగలదని నష్టజాతకం గుణిస్తున్నారు కొందరు వేదాంతులు. పరిస్థితి మహానైరాశ్యజనకంగా ఉంది.

మానవతా సాంప్రదాయాలు మరుగు పడిపోవటమే ఈ శైథిల్యానికంతకూ కారణం. ఏనాడు మానవత సాంప్రదాయాలనుంచి వేరుపడి పోయిందో—'సంస్థ'కన్నా మానవుని హీనునిగా చేసేసిందో; వాస్తవికమైన మానవవిజ్ఞానాన్ని, మానవుని బుద్ధినీ, 'సంఘ ఆత్మ' అన్న ఊహాదేవతను సృష్టించి దానికి బలిచేయ ప్రారంభించిందో; ఏనాడు జాతిలోని విడివ్యక్తుల సంకలిత సమూహంకన్నా "జాతి" ఎక్కువ అని తీర్మానించిందో, యథార్థమైన మానవ వ్యక్తులను వదలి, అగమ్యగోచరమైన 'సంఘ' భావాన్ని సృష్టించి, వ్యక్తులకన్నా పైస్థాయిలో నిలిపిందో—ఆనాటినుంచే నేటి నాగరికత అధోముఖంగా వాలు బట్టి జారిపోతూవచ్చింది. ఈ తప్పుడు భావాల ఫలితంగా అనేక విధాల రాజకీయ మతాలు బయలుదేరాయి. అవి మానవతా సాంప్రదాయాలకు ఎదురునడవటమే కాకుండా, వ్యక్తికి ఏమాత్రపు విలువనూ ఇయ్యటానికి నిరాకరించాయి. తన ప్రాభవానికంతకూ మూలకందమైన మానుషానికే విద్రోహం తలపెట్టటంవల్లనే నవీన నాగరికతకు వినాశకాలం దాపురించింది.

ప్రపంచం నాలుమూలల వేదాంతులు తత్వవిదులూ, విజ్ఞులూ అయినవారంతా ఈ పాఠాన్ని గ్రహించి, మానవవాద పునరుద్ధారణ అవసరమని భావిస్తున్నారు. జాతులు, దేశాలు, రాజ్యాలు, సామ్రాజ్యాలు, సంఘం, వర్గం—ఇవి నవీన రాజకీయాలకు ఆరాధ్య దేవతలై కూర్చున్నాయి. మానవుడు విస్మరింపబడ్డాడు. సంఘ భావుకతలోనూ, సంఘయంత్రాంగంలోనూ,

మానవుడు కనబడకుండా రూపుమాసిపోయాడు. కాని, వ్యక్తుల కన్న ఉత్కృష్టస్థానంలో స్థాపింపబడిన ఈ సంస్థలన్నీ కూడా, మానవ స్వాతంత్ర్యంకోసం జరుపుకొన్న సంగ్రామంలో, తనకు సేవకమాత్రాలుగా ఉండగలందులకు మానవుడు సృష్టించుకొన్న సంస్థలే. మానవుడు జాతికోసం తన్ను త్యాగం చేసుకోవాలి; ఉత్పత్తిశక్తులకు నిస్సహాయుడై బలిఅయిపోవాలి.—సంఘం స్వతంత్రంగా ఉండగలందుకు మానవుడు తన స్వాతంత్ర్యాన్ని వదులుకోవాలి. ఇంతటి దుఃస్థితికి మానవుడు హీనపరచబడ్డప్పుడు, మానవుడు సహజంగానే తన ఆత్మవిశ్వాసం కోల్పోతాడు.

ఈ ప్రకృతి భౌతికవాతావరణమధ్యంలో సృష్టికి తలమానికంగా, "సృష్టి రాద్యేవ ధాతుః" అన్నట్లుగా మానవుడు నిలుస్తాడు. ప్రకృతిలో సృజనాశక్తి అంటూ ఏదైనా ఉంటే అది మానవునిలోనే ఉంది. మానవుని ద్వారానే ప్రకృతిలో ఆ శక్తి వినియమనానికి రాగలుగుతుంది. మానవుడు దుష్టుడు, నీతిరహితుడు, అజ్ఞాని, అందుచేత బాగుపడతాడన్న ఎక్కడా ఏ ఆస్కారమూ లేదు. అంటూ చాలామంది వాదిస్తారు. కాని మానవునిగూర్చి, మనకు తెలిసినంతమటుకూ చూసుకొన్నా మానవుడికి ముఖ్యంగా "బుద్ధి" అనేది ఉందని స్వీకరించుకోటం సులభమేకదా. మానవుని ప్రతి ఒక్క కర్మ ఎంత అసంగతంగా అప్పటికి కనుపడ్డా సుదీర్ఘంగా అన్వయించుకొని చూస్తే తర్కసహమే అవుతుంది. తన పరిసరాలు మానవునిలో కల్పించే జ్ఞానసంచలనమే—నీతిగా రూపొందుతుంది. 'బుద్ధి' అనేది మానవునిలో ఉండుట వల్ల కల్గిన ఫలితమే అది. వస్తుతః మానవుడు బుద్ధియుతుడు. తత్కారణంగా నీతివంతుడు. ఇదే మానవుని జీవాంశమైతే, ఇది మళ్ళీ మానవునికి జ్ఞప్తికి తెస్తే చాలు. మళ్లీ ఆత్మ విశ్వాసం కోలుకొని, తనకు జరిగిన హానినుంచి తేరుకొని వృద్ధి పొందగలుగుతాడు. భూతకాలంలో జరిగిన దోషాలను గుర్తించి, నేటిప్రపంచ అస్తవ్యస్తాన్నంతా సరిచేసుకొని, పూర్వం తాను సాధించిన మహత్తర విజయాలకన్నా కూడా ప్రశస్తతరమైన మహాత్కార్యాలను సాధించేందుకు మానవుడు పురోగమించగలుగుతాడు.

ఒకప్పుడు నైతికసమస్యలను వ్యక్తిగత సమస్యలనుగా పాటించేవారు, దానిస్థానే నేడు సంఘనీతి మనను ఎదుర్కొంటూంది. "నైతిక శక్తి, అంతరాత్మప్రేరితమే" అనేటట్టయితే ఒకే పరిస్థితిలోనున్న, ఇద్దరు వ్యక్తులు ఎల్లా ప్రవర్తిస్తారో మనం చెప్పలేము. కారణం అంతరాత్మ ప్రేరణంగాని, ఇంద్రియజ్ఞానంగాని ఎల్లా పనిచేస్తుందో, మనకు తెలియదు. అంటే ఒక సర్వసాధారణప్రమాణం అనేది మనకు అందదు. అందుచేత, సేంద్రియవ్యాపారమూలకమైన నైతికత్వానికి, ప్రామాణికత ఏర్పడదు. ఇతర బాహ్య ప్రమాణాలు లేనినాడు నైతిక విలువల నన్నిటినీ వ్యాప్తిక ప్రపంచానికి దొర్లించవలసిందే.

తర్కసహంగా నిలబడగల ఆనవాయితీ అంటూ ఒకటుండాలి. మానవుడు, జనుశ్శాస్త్రము, శారీరిక మనశ్శాస్త్రాలూ ఇన్నిటి విజ్ఞానమూ కూడా, మానవుడు 'ఉపపన్నజీవి" (*Rational Being*) అని ముక్తకంఠంతో ఉద్ఘోషిస్తున్నాయి. అందుచేత, నీతిని మానవునిలో వస్తుతః ఉన్న ఉపపత్తికి సంబంధీకం చేయగలిగినట్లయితే కర్మలకు గుణ విశేషాలను సాధించుకోగలుగుతాము. ఈ విధంగా సార్వత్రికమైన నీతి విలువలను ప్రమాణాలను మనం ఏర్పరుచుకోవచ్చును. "మంచి" నిసోప పత్తికంగా సంభావించుకోగలిగినప్పుడే, మంచితనానికి, సార్వత్రికమైన కొలమానం అంటూ ఏర్పడుతుంది. ఈనాడు మన నెక్కువగా అలయిస్తున్న ఉజ్జ్వలసమస్య నైతిక సమస్య—ముఖ్యంగా "సాంఘిక నీతి" విషయిక సమస్య! మానవత్వ 'సారాంశ' మేమిటో, తెలుసుకోగలిగితే, మానవుడు వస్తుతః ఉపపన్నజీవి అని కనుక్కోగలిగితే, ఈ సమస్యకు పరిష్కారం కుదురుతుంది. ఏకప్రాణి కోటికి చెందినవారవటం వల్ల, మానవులంతా ఒకేవిధంగా నిర్మింపబడి ఉన్నారు. కాబట్టి ఒక కనిష్ఠ ప్రమాణ మాత్రంగానైనా మానవప్రవృత్తికి విజ్ఞానం భూమికగా అమర్చగల్గిననాడు, ఒకే పరిస్థితిలో ఉన్న మానవులందరూ దాదాపు ఒకేమాదిరిగా ప్రవర్తించే అవకాశం చాలా ఉంది. ఇదే, ప్రజాజీవనంలోనూ, రాజకీయాలలోనూ, "నీతి"ని ప్రవేశపెట్టాలన్న అతి వాంఛనీయ ప్రకామనలకున్న ఆశారేఖ.

లౌకిక, సోపపత్తిక 'నైతిక చరితం,' సాధ్యమని చూపించుతున్న కారణంచేత, నేటి ముఖ్యావసరాన్ని ఎదుర్కోగలవని నవ్యమానవ వాదం అభియమిస్తోంది. ఈ సాధ్యస్థితిని సాధించుకోవటంలో మానవ జీవితానికి ఒక నూతన దృక్పథం ఉత్పన్నమవుతుంది. మానవ ఉత్కృష్టత, వ్యక్తిత్వము, సర్వాధిక్యత, సృజనాశక్తి, ఆదికాలంనుంచి గౌరవమందుకొంటూ వస్తున్న ఈ భావాలన్నీ అర్థవంతమై భాసిస్తాయి.

ఈ గుణవిశేషాలన్నీ కలిగిఉండేందుకు, తన్ను మించిన ఒక మహాధిపత్యానికి మానవుడు దాసానుదాసుడై పోవలసిన అగత్యమేమీ లేదు. స్వతహాగా మానవుడు "మంచి" గా ఉండలేడన్న భావము కల్గినవాడు మానవుడు అసహాయుడనని భావించుకొంటూ నిస్పృహుడైపోతాడు. ఆత్మస్వాతంత్ర్యం కలిగితేనేగాని సాంఘిక, ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యాలు చేకూరటానికి ప్రాతిపదిక ఉండదు. ఈ "విముక్తి" సందేశాన్ని చాటంచేదే నవ్యమానవ వాదము. మానవ జీవితం స్వయం భరితమూ, స్వయంసమృద్ధమూ, అని ఈ వాదం చెప్తుంది. ఈ ఆత్మవిజ్ఞానంతో, తన్ను తాను తెలిసికోవటంతో, మానవునిలో ఆత్మవిశ్వాసం ప్రబలి నేటి నాగరికత యొక్క నైతికపతనాన్ని తప్పించుకొని నైతిక సమస్యను పరిష్కరించుకోనేందుకు ఆస్కారం కలుగుతుంది.

వ్యక్తిలో కార్యకారణ సంబంధమైన నైతికజ్ఞానాన్ని బుద్ధిమంతతనము అంటాం. వ్యక్తులు బుద్ధి గలిగి ప్రవర్తించటం సంఘం నీతిమంతంగా ఉండటానికి పునాది. ఈ ప్రవర్తన బలవంతంవల్ల రావలసినదిగాదు. స్వతహాగా కలిగేది. 'బుద్ధి' వర్తనులైన వ్యక్తుల మధ్య సాంఘిక సంబంధాలు నీతియుతంగా ఉండి, తత్ఫలితంగా సామరస్యం చేకూర్చేవిగా ఉంటవి. అప్పుడు రాజకీయాలు కేవలం అధికారదాహపూరితాలు కాక, స్వతంత్ర వ్యక్తుల సభ్యజీవన కర్మకాండ యావత్తుకూ సహకారక్షేత్రాలవుతాయి.

నవ్యమానవవాదం రాజకీయాలనుంచి విరమించుకోమని బోధించదు! ఒక నూతన ఆదరణ విధానం అవలంబించమనిమాత్రం

బోధిస్తుంది. మానవని చెప్పుకొంటున్న ఆదర్శాలకూ, నమ్మకాలకూ, చేసే చేతలకూ ఏమాత్రం పొందిక లేకపోవటమే నేటి ప్రపంచ దుస్థితికి మూలకారణం. మహా అయితే క్రియాకలాపం అంతా ఉద్రేకాలు రెచ్చిన స్థాయిలో మాత్రం జరుగుతూ ఉండవచ్చును. కాని సద్యఃఫలితాల నాశించి మాత్రమే ఈ పని జరుగుతోంది. ప్రపంచం పాడరిపోయింది. ఒక విప్లవం వచ్చితీరాలి. సంఘాన్ని పునర్నిర్మించుకోవాలి. కాని ఎల్లా? ఒక కొత్త పార్టీ స్థాపించు, జనాన్ని దాని అనుసరించి దానిలో కలవమను. ఆ పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చేటప్పటికి ఒక విప్లవం వస్తుంది. యథార్థ రాజకీయాల ఈ సకాము ప్రణాళికలో ఒక్క లోటు ఉంది. ఏ విధానమైనా ఆచరించవలసినది మనుష్యులే అని ఈ ప్రణాళిక విస్మరిస్తోంది. ప్రపంచం చెడిపోయింది కాబట్టి మనుష్యులూ చెడిపోయారు అంటారు. సాంఘికవిప్లవం వస్తే మంచికి అవకాశమున్న వాతావరణం వస్తుందంటారు. ఇల్లాగే అయేటట్లయితే ఎంత విప్లవవాద పక్షమైనా అందులో ఉండే మనుష్యులు చెడ్డవాళ్ళేకదా! అథవా మంచివాళ్ళు కారు అల్లాంటప్పుడు మంచివాళ్ళు కాని వాళ్ళతో—(మరి విప్లవం సంభవం అయేదాకా 'మంచి'కి అవకాశం లేదుకదా) "మంచి"కి దోహదమిచ్చే వాతావరణాన్ని సృష్టించుకోటం సాధ్యమా? ఇది ఏమాత్రం యుక్తియుతంగా కనబడదే! చెడ్డవాళ్ళ కృషివల్ల మంచి సంఘం సృష్టి కాబోదు అని విదితమే. ఇంక మంచివాళ్ళు లేనిలోటు గొప్పవాళ్ళున్నంత మాత్రాన తీరదు. ఇది చరిత్ర నేర్పిన పాఠము.

సంఘం సంస్కరించదలచు కొన్నవానికి ముందు అధికారం (*Power*) ఉండాలంటారు. ఏ రాజ్యాంగపద్ధతినైనా ఒకపక్షం అధికారంలో కొన్ని సంవత్సరాలు మాత్రమే ఉండగలదు. ఆ పార్టీ తన ప్రణాళిక నెరవేర్చుకొనేందుకు ఆ కాస్త కాలం ఎల్లాగూ చాలదు. అప్పుడా పక్షం తన కింకో అవకాశం ఇవ్వాలంటూ తను చెయ్యగల పనులు తన ఆదర్శాలు అన్నీ మళ్ళీ ఏకరువు పెట్టి ప్రజలను ఆకర్షింప చూస్తుంది. అల్లా ఒక ఎలక్షనుకు తర్వాత ఒక ఎలక్షనుకు నిరంతరం మునుపటికన్నా పెద్ద అబద్ధాలు ఎప్పటికప్పుడు చెప్పుకొంటూ పోవాలి.

ఇక, తీవ్రవిప్లవంద్వారా పైనుంచే అధికారాన్ని స్వహస్తగతం చేసుకొని మూలవిషయకమైన మార్పులను పైనుంచే సంఘం మీద రుద్దుకొంటూ వచ్చే మార్గాంతర మొకటుంది. కాని అదైనా ఇంతకన్నా సత్ఫలితాల నియ్యలేదు. కాబట్టి కొత్తమార్గం ఒకటి కావాలి. నవ్యమానవవాదం ఈ కొత్త పంథా సూచిస్తుంది. అది సుదీర్ఘ మార్గంగా కనబడవచ్చునుగాని నిజానికి అది అంత దీర్ఘం కాదు. లేక ఒకవేళ దీర్ఘమే అయినా అంతకన్నా గత్యంతరమూ లేదు. అటు అధికార దాహంతోటి జరుగుతూన్న ఉన్మత్త కలాపంలో అన్నా కలిసిపోవాలి. లేదా కొత్తదారులు వేయటం ప్రారంభించి ఫలితాలను ముందు తరాలవారైనా అనుభవించేందుకు పాటుపడాలి. కాని ఇన్ని ఏళ్ళబట్టి నిరంతరంగా సాగివస్తూన్న దాంట్లో పాల్గొని ఇక లాభం లేదని భావించినవారు ఇక సహజంగానే ఈ కొత్త మార్గం అవలంబిస్తారు.

రాజకీయవేత్తలు సాంఘిక ప్రవక్తలూ కూడా, మానవుడిని మూకగా జమకట్టి, కేవలం లోభమద మాత్సర్యాది ఉద్రేకపూరితమైన నినాదాలను మాత్రమే అందుకొని విజృంభించగల రాక్షస స్వరూపాన్ని తయారుచేశారు. రాజకీయాధికార వాంఛాపరతంత్రాలను కొనసాగించుకొనేందుకు మానవుని అడవిమృగంకన్నా ఎద్దు మొద్దు స్వరూపంగా చేసి నీచపరిచారు. అధికారంలోకి రావాలంటే ఏ పార్టీకైనా వోట్లు కావాలి. ఆ వోట్లు తెచ్చుకొనేందుకు మానవునిలో "బుద్ధి"ని ప్రేరేపించటానికి బదులు "ఉద్రేకాలను" "ద్వేషాలను" పురిగొల్పి వోట్లు తెచ్చుకోటం తేలికయింది. జనం ఎంత వెనకబడిఉంటే, అంత ఎక్కువగా ఈ ఉద్రేకాలను ద్వేషాలను రెచ్చగొట్టి వోట్లు తెచ్చుకోవచ్చు. అందుచేత నేటి ప్రజాస్వామ్య రాజకీయాలకు, రాజకీయంగా ఎంతటి అజ్ఞానంలో ప్రజనట్టే పెట్టి ఉంచితే అంత లాభమని తేలి, ఆ ఫలితమే సంభవించింది. దీనికి తిరుగుడెల్లా, ప్రజాబాహుళ్యాన్ని విద్యావంతులుగా చేయటమే. అప్పుడు మూకలుగా జనం లెక్కకు వచ్చే పద్ధతి మొదలంట నశిస్తుంది. నినాద డంబాచారాల పార్టీ పద్ధతులు నశిస్తాయి. ప్రజాజీవితంలో "నైతిక వర్తనం" ప్రవేశిస్తుంది.

ఒక్కసారి ఆరంభం అంటూ జరిగితే ఈ ఉద్యమం వృద్ధిపొంది తీరుతుంది. ఇది తప్ప వేరు మార్గం ఉండదు. అధికార వాంఛా రాజకీయాల కల్లోలంలో మునిగిపోకుండానే ప్రజలతో సంచరిస్తూ, నిత్యం వారితో ఉంటూ, విషయగోష్ఠి చేస్తూ, స్వయం నిర్ణయ శక్తి వారిలో కలిగేందుకు దోహదం చేస్తూ, వాళ్ళ విజ్ఞాన సాంస్కృతిక ప్రమాణాలను వృద్ధిచేసేందుకు, ప్రతి ఒక్కరూ కృషి చేయవచ్చును. అంటే ప్రజలందరినీ బడులలోకి తోలమని కాదు. సామాన్య పాఠశాలలు ప్రభుత్వమో, లేక ప్రభుత్వ సహాయాన్న ఇతరులో స్థాపిస్తారు. అక్కడి కట్టుబాట్లకు లోనయిన ప్రవర్తన అవి నేర్పుతారు. కాని ప్రజాస్వామ్యానికి పునాది కాగల విద్య—మానవునికి తన హేతువృత్తిని, సృజనాశక్తిని జ్ఞప్తికి తెచ్చి అతన్ని పునరుజ్జీవితుని చెయ్యగల విద్య, స్కూళ్ళల్లో మాష్టర్లు కాక ఇతర గురువులు గరపవలసిన విద్య. అది ఏదో ఒక పద్ధతి మాత్రానికి పరిమితమైన శిక్షణ విద్య కాదు. ప్రజల నిత్యజీవిత చర్యలలో, వాళ్ళతో కలిసి జీవిస్తూ వాళ్ళ జీవితకృషిలో పాల్గొంటూ నేర్పవలసిన విద్య. తమతో కలిసి పాల్గొంటూ బోధ ఆచరణలను సమన్వయపరుచుకొంటూ తమకు నేర్పుతూ మంత్రిత్వ నాయకత్వాది అధికారాలు వాంఛించని గురువులంటేనే ప్రజకు భక్తిప్రపత్తులుంటాయి. ఇది ఒకటే మార్గము. సరిగ్గా ఫలితాలియ్యగల విధానం. ఈమార్గం ప్రతివారూ అనుసరించవచ్చును. అన్ని జీవితరంగాలలోనూ నిత్యం బహుళ సంఖ్యాకులతో పరిచయంలోకి వస్తాం. నిరాడంబరంగా ఈ "మానవ" బోధను ఎవరి గమనికలోకీ రానక్కరలేనంత సూక్ష్మంగానే ప్రారంభించవచ్చును. దాని ప్రభావము మాత్రం ఎప్పటికప్పుడు పొంగుతూ, అంతకంతకూ ప్రజలపై విరివిగా ప్రసారితమౌతూ వస్తుంది. వాళ్ళు కూడా "నవ్యమానవ వాదులు"గా మారి ఈ కృషి కొనసాగిస్తే, ప్రజలలో సరియైన ప్రజాస్వామ్యభావాలు విస్తరించవచ్చును. ఇంతవరకూ అవలంబింపబడి ప్రపంచానికి ఈషణ్మాత్రం మేలుచేయలేకుండా ఉన్న తదితర ఉద్యమాలవేటికన్నా కూడా నవ్యమానవవాదం శీఘ్రఫలితాలను సాధించగల్గుతుంది. రాజకీయ చాణక్యులు, రాజకీయ మహాపురుషులూ జితోస్కి అన్నచోట 'మానవవాద మార్గము' సత్పురుష గ్రథితమై విజయం సాధించి తీరుతుంది. అప్పుడు కలిగే ఫలితాలు ఎల్లాటివయినా సత్ఫలితాలు మాత్రమే అవుతాయి.

లీలావతి

తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

శాస్త్రము లోకుల కక్షి. అది యగోచరార్థ విజ్ఞానమును గలయించి సందియములఁ దొలఁచును. అది యలవడనివాఁడు కన్నులుండియు లేనివాఁడు. చిన్నయసూరి.

పలుసందియములఁ దొలఁచును
వెలయించు నగోచరార్థ విజ్ఞానము లో
కుల కక్షి శాస్త్ర, మయ్యది
యలవడ దెవ్వనికి వాఁడె యంధుఁడు జగతిన్.

అని శాస్త్రప్రాశస్త్యము నుగ్గడించినాఁడు. తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్ర నిచయమున బహుప్రయోజక మగుట గణితశాస్త్రము శాస్త్రములలోఁ బ్రశస్తమగ్రగణ్యమై వెలయుచున్నది. ఉదయము నిదుర మేలుకాంచినది మొదలు గణితముతో నవసరము లేనివాఁ డుండుట యరిది. మానవుఁడు తొడఁగు ప్రతికార్యమునకును గణితము ప్రయోజనకారి. గణిత శాస్త్రముయొక్క బహుప్రయోజకతను మహావీరాచార్యుఁడు తన గణిత సారసంగ్రహమున నిట్లు చెప్పినాఁడు.

'లౌకికే వైదికే వాపి తథా సామాయికేఽపి యః
వ్యాపారస్తత్ర సర్వత్ర సంఖ్యాన ముపయుజ్యతే
కామతంత్రేఽర్థశాస్త్రే చ గాంధర్వే నాటకేఽపి వా
సూపశాస్త్రే తథా వైద్యే వాస్తువిద్యాదివస్తుషు
ఛందోఽలంకారకావ్యేషు తర్కవ్యాకరణాదిషు
కలాగుణేషు సర్వేషు ప్రస్తుతం గణితం పరం
సూర్యాది గ్రహచారేషు గ్రహణే గ్రహసంయుతౌ
త్రిప్రశ్నే చంద్రవృత్తౌ చ సర్వత్రాంగీకృతం హి తత్
ద్వీపసాగరశైలానాం సంఖ్యావ్యాస పరిక్షిపః
భవనవ్యంతరజ్యోతిర్లోకకల్పాధివాసినామ్
నారకాణాం చ సర్వేషాం శ్రేణీబంధేంద్రకోత్కరాః
ప్రకీర్ణకప్రమాణాద్యా బుధ్యంతే గణితేన వై
ప్రాణినాం తత్ర సంస్థాన మాయురష్టగుణాదయః
యాత్రాద్యాస్సంహితాద్యాశ్చ సర్వే తే గణితాశ్రయాః
బహుభిర్విప్రలాపైః కిం త్రైలోక్యే సచరాచరే
యత్కించిద్వస్తు తత్సర్వం గణితేన వినా నహి

—గణితసంగ్రహము.

గణితశాస్త్ర ప్రశస్తికి సంబంధించిన యీ శ్లోకార్థమునే పావులూరి మల్లన యొక్క పద్యములో నతిసంగ్రహముగా దెలిపినాడు—చూడుడు.

అర్కాదిగ్రహసంచర గ్రహణకాలాన్వేషణోపాయముల్
తర్కవ్యాకరణాగమాది బహుశాస్త్రప్రోక్త నానార్థసం
పర్కాదివ్యవహారముల్ మిగుల [illegible]ద్వీపవిస్తారముల్
తర్కింపన్ గణితప్రవృత్తి వలిగాఁ దక్కొం డెఱుంగించునే

—పావులూరి గణితము.

జ్యోతిషము వేదమునకు లోచనము. అట్టి జ్యోతిషమునకు గణితశాస్త్రము మూలము. [illegible] గణితశాస్త్రమును నేర్చుకొనవలెననుట సత్యము మాత్రము కాదు. చూడుడు—

"వేద మఖిలక్రియా ప్రతిపాదకంబు
జ్యోతిషము వేదమునకు లోచనము సుండు
గణితభాగము తారకల్ గాగ వెలయు
నిది యవశ్యంబు చదువ మహీసురులకు"

—లీలావతి

"వేదమునకుఁ జక్షు వన్న జ్యోతిష మంద్రు
దాని కాద్యమగుచుఁ దనరు నిదియె
గాన గణిత మఖిలకారణం బనుటకు
సంశయంబు లేదు జగతియందు"

—ఆంధ్ర లీలావతి

గణితశాస్త్రాధ్యయనము జైనపండితులకు నొక పవిత్ర కార్యము! మోక్షప్రాప్తికి సాధనభూతములయిన నాలుగు 'అనుయోగము'లలో గణితశాస్త్రాధ్యయనము ప్రధానమయినదని వారి విశ్వాసము!

మహావీరాచార్యుఁడు గణితశాస్త్రము నొక మహోదధిగా సందర్శించినాఁడు. దశవిధగణితములును నామహోదధి కంగములుగనే యతని కనులకు బ్రతిభాసించినవి. అందలి సంఖ్యానమణిగణముల నుద్ధరించుట కజునకును సాధ్యముగానిపని యని యాతఁ డనుభవపూర్వకముగా దెలిపినాఁడు చూడుడు.

"భాసురసంజ్ఞ ప్రపంచాదివేదిక
సకలార్థ పరికర్మ జలసమృద్ధి
భిన్నాధికార గంభీరాంతరాళంబు
గాఢప్రకీర్ణక గ్రాహవితతి
త్రైరాశికోర్మి సంతానంబు మిశ్రిత
సూత్రమణి ప్రభాశోభితంబు

వర్తిత క్షేత్ర విస్తీర్ణ ప్రభావంబు
లాలిత ఖాతపాతాళతలము
కరణ సంశ్రిత ఛాయాధికార వేల
గణక కవి గణ కలకల ఘనరవంబు
గణితవారిధి సంఖ్యాన మణిగణంబు
లుద్ధరింపంగ నజునకు నోపసగునె."

—పావులూరి గణితము.

గణితశాస్త్రమున భారతీయవిజ్ఞాన మతిప్రాచీనము, అపారమును. గణితవ్యవహారమున కంతకును బీజభూతమయిన యంకసంజ్ఞ భారతీయోపజ్ఞము! దశాంకపద్ధతి భారతీయసృష్టి. సంఖ్యానిర్దేశమున నంకెకు నిజమూల్యముతోబాటు స్థానికమూల్యముగూడ నుండునని తొలుత కనుగొనిన కీర్తి భారతీయులది. అంకహీన స్థానమును శూన్యముచే నిర్దేశించు విధానము భారతీయ ప్రతిభాజన్యము. ఋణసంఖ్యల కల్పనమును, రెండు ఋణరాసుల గుణిత లబ్ధము ధనరాశి యనుసిద్ధాంతమును స్థాపించినవారు భారతీయులు. ధనఋణసంజ్ఞల గల్పించి, యా రెంటికి దారతమ్యము గలదని నిరూపించిన గౌరవము భారతీయులకే దక్కవలసి యున్నది. ఇక బీజగణితము కేవలము భారతీయసృష్టి. బీజగణితమున భారతీయులు గ్రీకుశాస్త్రవేత్తలకంటె ముందంజవేసి యా శాస్త్రమున నొక యున్నతస్థానము నందియుండిరని పలువురు పరిశోధకుల యభిప్రాయము.

ప్రాచీనకాలమున నింత మహోన్నతముగా నభివృద్ధి గాంచి ప్రపంచ గణితశాస్త్ర చరిత్రమున నొక ప్రధానస్థానము నాక్రమించుచున్న భారతీయ గణితశాస్త్రము తరువాతి కాలమున నంతగా నభివృద్ధి గాంచలేదు. గ్రీకుదేశమునందు వలె భారతదేశమున గణితశాస్త్ర మభివృద్ధినొందకపోవుటకు ప్రత్యేకములయిన కొన్ని కారణములు కలవు. పూర్వకాలమున శాస్త్రాధ్యయనాధికార మొక్క బ్రాహ్మణవర్గమునకే యుండుటచేత దక్కిన వర్ణములవారికి శాస్త్రముల విషయమున నంత శ్రద్ధ చూపరయిరి. గ్రీకుదేశమున వలె గాక గణితము నేర్చు నధికారము ప్రతి సామాన్య మానవునకు నుండెను. భారతీయులు సాధారణముగా దమ శాస్త్రగ్రంథములను ఛందోబద్ధము గావించుటయు నొక ప్రధాన కారణము. పండితులగు గణకులు గణితసూత్రముల జ్ఞాపక ముంచుకొనుటకు నీ ఛందోబద్ధములగు శాస్త్రగ్రంథములు తోడ్పడుచుండినను నివి సామాన్యమానవున కర్థము కాకపోవుచుండుటవలన వారి కందుబాటులో లేకుండెను. అందుచే సహజముగనే యీ శాస్త్ర మంతరితప్రాయము కావలసివచ్చెను. గ్రీకు దేశములో నట్లు గాక గణితశాస్త్ర సంబంధములగు సూత్రము లన్నియు సామాన్య మానవునకును నందుబాటులో నుండుటచే గణితశాస్త్రాధ్యయనమున నేమాత్రమాసక్తి కలవాడును నందు ప్రవేశము మాత్రమే గాక ప్రావీణ్యమును గూడ సంపాదించుట కక్కడ అవకాశముండెను. గ్రీకుదేశీయ గణకులు గణితమును గణితముకొఱకయియే నేర్వగా భారతీయులు గణితమును జ్యోతిషము నేర్చుట కొక యుపకరణముగా మాత్రమే తలచి నేర్చుటయు నిందుల కొక ప్రబల కారణము. ఇది గాక గ్రీకుశాస్త్రజ్ఞులు తమ నిరంతర పరిశోధన ఫలితముగా జేకూడిన కొన్ని సిద్ధాంతములను, వాని యుపపత్తులను గ్రంథస్థములు గావింపగా భారతీయులు వానిని సూత్రమాత్రబద్ధములు గావించి తమ పరిశోధన విధానములను దరువాతి తరములవారికి దెలుపకుండుటయు నొక కారణమే! ఇట్టి కారణములచే భారతదేశమున గణితశాస్త్రము గ్రీకుదేశమునందువలె నంత యభివృద్ధి గాంచకుండె నని తలపవలసియున్నది. కాని యార్యభటుడు, వరాహమిహిరుడు, బ్రహ్మగుప్తుడు, శ్రీధరుడు, మహావీరాచార్యుడు, భాస్కరాచార్యుడు మొదలగు భారతీయ గణితశాస్త్రవేత్తల మహత్తరకృషి ఫలితముగా జేకూడిన గణితశాస్త్ర వాఙ్మయము చాలును భారతీయ గణితవిజ్ఞానప్రభావమును చాటుటకు! కజోరి మహాశయుడు తన గణితశాస్త్రచరిత్రమున భారతీయ గణితశాస్త్రమునుగూర్చి గావించిన ప్రశంస యిది చూడుడు—

"Both the form and the spirit of the Arithmetic and Algebra of modern times are essentially Indian and not Grecian. Think of that most perfect of mathematical symbolisms—the Hindu notation, think of the Indian Arithmetical operations nearly as perfect as our own, think of their elegant algebraical methods, and then judge whether the brahmins on the banks of the Ganges are not entitled to some credit. Unfortunately some of the most brilliant of Hindu discoveries in indeterminate analysis reached Europe too late to exert the influence they would have exerted, had they come two or three Centuries earlier.

—Cajori—History of mathematics.

సంస్కృత వాఙ్మయమున వెలసిన శాస్త్రగ్రంథజాల మాజానుబాహునివలె గన్నులవిాదికెత్తి చూడవలసి నిలుచుండగా తెలుగున వెలసిన శాస్త్రసాహిత్య మా యాజానుబాహుని ప్రక్క నిలుచుండిన మరుగుజ్జువలె దోపకమానదు. నిజమునకు తెలుగున శాస్త్రగ్రంథములు వెలయవలసినంతగా వెలయలేదనియే చెప్పవచ్చును. ఆ శాస్త్రగ్రంథము లయినను స్వతంత్ర రచనములు కావు. ఆయా శాస్త్రములలో సంస్కృతమున వెలసిన శాస్త్రగ్రంథముల కవి యనువాదములు. కొన్ని యనువాద ప్రాయములు. తెలుగున శాస్త్రగ్రంథములు విరివిగా రచింపబడకుండుటకు బలు కారణములు కలవు.

తెలుగున వెలసిన తొలిగ్రంథము మహాభారతముయొక్క యవతరణమే కొన్ని ప్రత్యేక రాజకీయ కారణములవలన జరిగినది. నాటివఱకు దెలుగునాట వ్యాపించియుండిన జైనమతప్రాబల్యమును దగ్గించుటకును, తిరిగి వైదికమత ప్రాశస్త్యమును బునరుద్ధరించి దాని కాంధ్రావనిలో ప్రచార ప్రాబల్యములు కలిగించుటకును నని యుద్దేశించియే రాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయభట్టారకునిచే భారతాంధ్రీకరణము గావింపజేసినాడు. ఇట్టి రాజకీయ కారణముతో నవతరించిన మహాభారతగ్రంథమునకు దరువాతి

వెలసిన వాఙ్మయ మంతయు నించుమించుగా నట్టి యుద్దేశములతోనే యవతరించుచు వచ్చినది. అందుచే నాటి కవిలోకము మన ప్రాతిపదికను గొనియే భారత, భాగవత, రామాయణాది కావ్యములను దెలుగులో ననువదించుచు వచ్చిరి. తెలుగున కవిత్వము వెలసిన పిదప నా కవిత్వము నీ ప్రయోజనమును సాధించుట కనువగు కావ్యముల యాంధ్రీకరణమునకే వినియోగింప దెలుగు కవిలోకము ముచ్చటపడసాగినది. శాస్త్రవిద్యకై యెల్లరును గీర్వాణ సంస్కృతిని నెక్కువకై చూడసాగిరి. ఆయా శాస్త్రగ్రంథములను సంస్కృతముననే నేర్వవలయునుగాని వాని దెలుగు చేయరాదను నభిప్రాయము కూడ నానాటివారిలో నుండుట యాశ్చర్యము కాదు. శాస్త్రపఠనమునకు సంస్కృతము తగినంతగా తెలుగు తగదేమో యను నభిప్రాయము కూడ వారిలో నుండియుండును. అందుచేతనే సంస్కృతమునందలి తర్క మీమాంసాది శాస్త్రములకు సంబంధించిన గ్రంథములలో ననేకములు నేటికిని తెలుగున ననువదింపబడలేదు. ఇదిగాక కవిత్రయమునకు దరువాత వెలసిన కావ్యవాఙ్మయమును, ప్రబంధవాఙ్మయమునుగూడ జాలవఱకు తెలుగున శాస్త్రవాఙ్మయము విరివిగా వర్తింపకుండుటకు హేతుభూతములయియుండు నని తలచుట దోషముకాదు. శృంగారప్రధానములగు ప్రబంధాది రచనమునకు దెలుగుకవులు పూనుకొనుచుండుటయు, నాటి కవితాపోషణ కంకణబద్ధులగు మహారాజులు, మంత్రులు నట్టి రచనములయెడలనే యాదరము చూపుచుండుటయు నిందులకు ముఖ్య కారణములు. ఈ కారణములవలననే కాబోలు తెలుగున వెలసిన శాస్త్రగ్రంథములు చాల తక్కువ. అందును గణితశాస్త్రగ్రంథములు మిక్కిలి తక్కువ. ఆంగ్లసాహిత్యమున వెలసిన యితర శాఖాసాహిత్యములతో బోల్చినపుడు తెలుగున వెలసిన శాస్త్రసాహిత్యము చాల తక్కువ యని యొప్పుకొనక తప్పదు.

తెలుగున వెలసిన గణితశాస్త్రగ్రంథములు తక్కువే యయినను దెలుగుదేశమున గణితశాస్త్రమున కాదరము లేకపోలేదు. భూమికొలతలు మొదలగు గణితసంబంధ కార్యములు నిర్వర్తింపవలసియుండుటచే నందులకై యాశాస్త్రమున నిష్ణాతుడయిన యొకకరణము ప్రతిగ్రామమునందును నుండెడివాడు. అతడు సాధారణముగా నియోగి యయి యుండును. తెలుగునాటనుండిన యీ నియోగికరణముల వేష మిట్లుండెడిదని 'హంసవింశతి' యను కావ్యమునం జెప్పబడియున్నది.

పసకలలగుడ్డ యొకవాటి పచ్చడంబు
ముడుక నీర్కావి దోవతి మొలను గంచి
తత్తి సంపుంగరము ప్రేలఁబొత్తి యొప్ప
ముందు శకునెను పేద నియోగి యొకడు—

ఇట్టి వేషముతో నియోగికరణము గ్రామస్థుల యవసరముల దీర్చువాడు. ఈ కరణములు సాధారణముగా గణిత సంబంధములగు పెల్ల విషయముల నెఱిగియుండెడివారు. 'హంసవింశతి' లో వర్ణింపబడిన నియోగికరణమునకు గణితశాస్త్రమున నెట్టి ప్రవేశము, పాండిత్యము నుండెనో యీ క్రింది పద్యములవలన దెలియగలదు.

"క్షేత్ర ఘాతంబుల స్థితులు లక్కాణించి
సౌవర్ణగణితోక్త సంఖ్య దెలిసి
మిశ్రిత గణితార్థ మిళితమునక్కుత్తై
గాఢప్రకీర్ణక గణిత మెఱిగి
త్రైరాశికావ్యంత సారాంశము గ్రహించి
సూత్రగణితములు సొచ్చి కలచి
మఱి భిన్నగణితంబు మార్గమెల్లను గాంచి
వరగణితంబులు పాఱఁజూచి
నిఖిలసిద్ధాంత సూత్రముల్ నేర్చి జగతి
గింజకుల సార్వభౌమత్వ గణనకుఁ దగి
గణిత మర్మజ్ఞుఁడిత డని ఘనులు మెచ్చ
దెలిసె యతఁ డెంత లెక్కైన దేటపఱచు."

"త్రైరాశిక ప్రకీర్ణ సువర్ణ పంచరా
శిక మేరుపూర్ణ రాశిక సమాధి
కారపీరాకార ఘాతికుంటావ్యాయ
చ్ఛాయార్థ ఘటబృహజ్జాతికోత్క
లిత సప్తరాశిక లీలావతీ వర్గ
వర్గ మూల క్షేత్ర వాస్తుభాగ
గణితసార చతురంగ ప్రశంసాధిక
నాడీయబీజ భిన్నవరాశి
ఘనఘనామూల కల్పి సంకలిత సూర్య
సోమసిద్ధాంత యుగలబోధ రత్న
ఘుట్టి త్రైలోక్య రాశ్యాది గణితతతులు
తెలిసె యతఁ డెట్టి లెక్కైన దేటపఱచు."

"పరవి కసికట్టుగా నెంగ వరసి వ్రాసి
యంతికము వేసి కులవర్గు లాయకట్లు
దీర్చి దినవహీ వపరగతి ప్రతీర
వారవణి నిర్ణయింప శేషాహి యతఁడు."

ఇట్టి గణితశాస్త్రపాండిత్యము గల కరణములు తెలుగునాట ప్రతిగ్రామమునందును నుండెడివారు! గ్రామవ్యవహారములన్నియు వారి తీర్పునకు లోబడుచుండెడివి! ఇట్టిచో దెలుగునాట గణితశాస్త్రమున కాదరము లేకపోవుట యేమి? అయినను నాయా కరణములకు దెలియవలసిన గణితశాస్త్రవిషయములు చాల పరిమితములే యయి యుండుటచే వారు తమ కావశ్యకమయినంత పరిజ్ఞానమును మాత్రమే సంపాదించుకొనుటకు బ్రయత్నించెడివారు. గణితమును గణితముకొఱకు గాక గ్రామవ్యవహార నిర్వహణమునకై వారు నేర్చుచుండుటచే వారు పూర్వగణితాధ్యయనముతోనే తృప్తి నొందుచుండిరి. గాని క్రొత్తగా గణితశాస్త్ర పరిశ్రమము గావించుటకును, తత్సంబంధములగు గ్రంథములు రచించుటకును వారు ప్రయత్నింపరయిరి. తత్ఫలితముగా దెలుగున గణితశాస్త్ర గ్రంథములు చెప్పుకొనదగినంతగా వెలయలేదు.

తెలుగున వెలసిన గణితశాస్త్రగ్రంథములలో దొలుతటిది పావులూరి గణితము. ఇది క్రీస్తుశకము తొమ్మిదవ శతాబ్దమున వెలసిన మహావీరాచార్యుని 'గణితసారసంగ్రహము'నకు దెలుగుసేత.

రాజరాజనరేంద్రునిచే 'నవఖండవాడ' యను గ్రామము నగ్రహారముగా బడసిన మల్లనకు మనుమ డగు పావులూరి మల్లన దీనికి కర్త. ఏతద్విషయము పావులూరి గణితములోని యీ క్రింది పద్యముల వలన దెలియనగుచున్నది.

"శ్రీలలరారఁ జంద్రనృపశేఖరుఁడై చను రాజరాజ భూ
పాలకుచేతఁ బీఠపురి పార్శ్వమునన్ నవఖండవాడ యన్
ప్రోలు విభూతితోఁ బడసి భూరిజనస్తుతుఁడైన సత్కళా
శీలుఁడు రాజపూజితుఁడు సిద్ధన పుత్రుఁడు మల్లఁడున్నతిన్."

"శ్రీ నిలయుండు సిద్ధనయుఁ
జిమ్మనయున్ గుణనూర్య దేవుఁడున్
ధీనిధి ప్రోలనార్యుఁడును
దేజమునన్ రవితుల్యులైన యా
సూనుల నల్వురం బడసె
సూరిజనస్తుత సత్యభారతీ
జ్ఞానులఁ బద్మగర్భువదనంబులు
నాలుగుఁ బోల వారిలోన్".

"గోత్ర పవిత్రుఁడు సద్గుణ
పాత్రుం డగు సిద్ధనకును బతిహిత నిరతా
రిత్రాడుంపతి గౌరము
ధాత్రీసతి కిద్దరకును దనయుఁడ జగతిన్."

నన్నయభట్టారకునకు దరువాతి యించుమించుగా నేబది యేండ్లకు దెలుగున వెలసిన ప్రథమశాస్త్రగ్రంథ మిది! మహావీరాచార్యుని గణితసారసంగ్రహమున (1) పరికర్మగణితము (2) భిన్నగణితము (3) ప్రకీర్ణగణితము (4) త్రైరాశికగణితము (5) మిశ్రగణితము (6) క్షేత్రగణితము (7) ఖాతగణితము (8) ఛాయాగణితము నని యష్టవిధగణితములు వివరింపబడియున్నవి. కాని తెలుగున పావులూరిగణితములో నం దయిదవ దను మిశ్రగణితమే సూత్రసువర్ణగణితము లని రెండుగా విభక్తమయినది. ఇంతకు బూర్వ ముదాహరింపఁబడిన 'భాసురసంజ్ఞ ప్రపంచాదివేదితి యను పద్యరూపప్రతిజ్ఞలో నున్న 'మిశ్రితసూత్ర మణిప్రభాశోభితంబు' అని పేర్కొనినదే గాని సువర్ణగణితమును ప్రత్యేకముగా బేర్కొనలేదు. కాగా సంస్కృతమున నెనిమిదివ్యవహారములలో నున్న గణితసారసంగ్రహము తెలుగున మిశ్రవ్యవహారము సువర్ణసూత్రగణితములుగా విభక్తమగుటచే దొమ్మిది గణితములు గల దయినది.

పావులూరి గణితము విషయమున నింకను దెలియదగు నంశము లనేకములు గలవు. అవి యెల్ల వివరించుట కిది తావు కాదు. తెలుగున వెలసిన తొలి గణితశాస్త్రగ్రంథ మిది ఇంకను బ్రకటనభాగ్య మందకుండుట నిజముగా శోచనీయము! శ్రీ వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయమువారికై యీ ప్రథమ గణితశాస్త్రగ్రంథమును శ్రీ గురువర్యులు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో లభ్యము లగుచున్న వ్రాతప్రతులను, కాకినాడ యాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పుస్తక భాండాగారము నందలి వ్రాతప్రతులను, మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు రంగాచార్యులుగారి యార్షపుస్తకాలయములోని ప్రతులను సంపాదించి, సంశోధించి, పరిష్కరించి యుంచిరి. [illegible] ములను తొలి రెండు వ్యవహారములను [illegible] ముద్రణభాగ్య మందినవి. అది [illegible] తక్కిన గ్రంథభాగము గూడ సత్వరము ముద్రింపబడిన [illegible] గాని పావులూరి గణితముయొక్క స్వరూపము [illegible] మల్లన రచనములోని తప్పు నిప్పుల దేల్చుటకును, తెలుగున గణితశాస్త్ర పరిశ్రమ నిజస్వరూపము తెలియుటకును నది సహాయ[illegible] కాగలదు. వావిళ్ల ముద్రణాలయమువారు కూడ పావులూరి గణితమును దానికి మూలము మహావీరాచార్యుని గణితసారసంగ్రహముతో గూడ ముద్రించుచున్నారని వింటిమి. వారి ప్రకటనమునకై పాఠకలోక మెదురుచూచుచున్నది.

పావులూరి గణితమునకు దరువాతి కవికాలాదికము తెలియ వచ్చుచున్న గణితశాస్త్రగ్రంథము లీలావతీగణితము. ఇయ్యది సంస్కృతమున భాస్కరాచార్యుడు రచించిన సిద్ధాంతశిరోమణి యను గ్రంథములోని ప్రథమఖండమగు లీలావతికి ననువాదము.

భాస్కరాచార్యుని సిద్ధాంతశిరోమణి జ్యోతిషగ్రంథము. అందు మూడుఖండములు కలవు. తొలిది లీలావతి. రెండవది బీజగణితము. మూడవది సిద్ధాంతశిరోమణి యను జ్యోతిర్గణితభాగము.

సిద్ధాంతశిరోమణిలోని గోళాధ్యాయమందలి ప్రశ్నాధ్యాయమున—

'రసగుణ పూర్ణ మహీసమ శకనృపసమయేఽభవన్మమోత్పత్తిః
రసగుణవర్షేణ మయా సిద్ధాంతశిరోమణీ రచితః'

అని యున్నది. దీనింబట్టి సిద్ధాంతశిరోమణి రచనాకాలము శాలివాహనశకము 1072 వ సంవత్సరమనియు, భాస్కరాచార్యుని జన్మకాలము శాలివాహనశకము 1036 అనియు దెలియుచున్నది. గోళాధ్యాయాంతమున—

'ఆసీత్సహ్యకులాచలాశ్రితపురే త్రైవిద్యవిద్వజ్జనే
నానాసజ్జనధామ్ని విజ్జడవిడే శాండిల్యగోత్రో ద్విజః
శ్రౌతస్మార్తవిచారసారచతురో నిశ్శేషవిద్యానిధిః
సాధూనా మవధి ర్మహేశ్వరకృతీ దైవజ్ఞచూడామణిః'

అని యుండుటచే నితడు శాండిల్యగోత్రోద్భవు డనియు, మహేశ్వరోపాధ్యాయుని పుత్రు డనియు విశద మగును. ఈయన యుజ్జయినీనగరమున జ్యోతిషకోశాధ్యక్షుడై ప్రసిద్ధినంది యుండెను.

భాస్కరాచార్యుని లీలావతికి సంస్కృతమున రచింపబడినవి క్రీస్తుశకము 1420 వ సంవత్సరమునుండి సుమారు పది వ్యాఖ్యానములు తెలియవచ్చుచున్నవి. క్రీస్తుశకము 1587 లో నిది యక్బరు పాదుషాగారి యాజ్ఞచే బారసీకభాషలోనికి గూడ బరివర్తితమయ్యెను.

కన్నడద్రావిడభాషలలోనికి నైతమిది పరివర్తితము. ద్రావిడమున నొక్క యనువాదము మాత్రము, అదియు నసంపూర్ణముగ నే కానవచ్చుచున్నది. తెలుగున నీ లీలావతికి రెం డనువాదములు వెలసినవి. అందు దొలుతటిది ప్రస్తుత ప్రశంసలో నున్న లీలావతి. రెండవది శ్రీ తిరుకమల్లె కృష్ణరావుగారు గావించిన యనువాదము.*

భాస్కరాచార్యుని లీలావతికి దెలుగున వెలసిన తొలి యనువాదమును† గావించినకవి వల్లభాచార్యుడు. ఇతడు అష్టాంబ

* శ్రీ శ్రీ వావిళ్లవారిచే ప్రకటితము. పరిష్కర్త శ్రీ వేదము లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు.

† ఇది ప్రాచ్య లిఖితపుస్తకభాండాగారమునందు గలదు. చూడుడు గ్రంథసంఖ్యలు *D* **2280**, *R* **185**.

మూర్తుఁడు. కోడూరి కొల్లయామాత్యుఁ డితనికి పితామహుఁడు. కోడూరి రాఘవనామాత్యుఁ డితని తండ్రి. కృత్యాదిని వల్లభామాత్యుఁడు స్వవిషయము నిట్లు చెప్పుకొనినాఁడు.

"(సుమతి కోడూరి రామయనాయకసు)తుఁడు
సుజనహితుఁడు నాపస్తంబ సూత్ర కలిత
హారితస గోత్ర పవిత్రకీర్తి యగుచు
... వల్లభామాత్యుఁడను నేను."

ఇతనికి సదానందేంద్రుఁ డను నపరనామధేయము గలదు. పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య ప్రబోధానంద యతీంద్రుఁ డితనికి నాచార్యవర్యుఁడు. సంస్కృతకారిక కొలఁది నున్న యీతని గద్య యిట్లున్నది—

"ఇది శ్రీపరమహంస పరివ్రాజకాచార్య ప్రబోధానంద శ్రీచరణ సరసీరుహ ధ్యాన హారీతగోత్ర కోడూరు కొల్లయామాత్య పౌత్ర రాఘవనామాత్యపుత్ర కవి సదానందేంద్రాపరనామధేయ సుజన వినేయ సహజపాండిత్య వల్లభామాత్య ప్రణీతంబైన లీలావతియను పాటీగణితంబునందు సంజ్ఞాధికారము"—

శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారియు, నచ్యుతదేవరాయల వారియు నాస్థానములయందు నున్నవారై యుండి వారి కథకాధ్యక్షుఁడై కొలుచుచుండిన బొమ్మలాట కాళయామాత్యుఁడే తత్కృతి ప్రేరకుఁడు. అతని ప్రేరణమున నా లీలావతిని రచించినట్లు ఇతఁడే చెప్పుకొన్నాఁడు. చూడుఁడు—

"శ్రీనరసింహ నందను సరిందమ
విక్రము కృష్ణరాయనృపు
నానిన నందియుం దనుజన్ముని
నచ్యుతదేవరాయనృ
పానతకొల్వుఁడై కొలిచి
తద్దయు మన్ననగాంచి మించు వి
ఖ్యాతిదె బొమ్మలాట విరుపాక్షుని
కాళని ప్రార్థనంబునన్"

బొమ్మలాట విరూపాక్షుని కుమారుఁడును, నీతత్కృతి ప్రేరకుఁడును నగు బొమ్మలాట కాళయ శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి యొక్కయు, నాతని యనుజన్ముఁడగు నచ్యుతదేవరాయలవారి యొక్కయు నాంతరంగికసేవకుఁడని యిందు చెప్పఁబడియుండుటచే నీతత్కృతికర్త యగు వల్లభామాత్యుఁడును నా కాలమునందే వర్ధిల్లియుండునని తెలియవచ్చుచున్నది. కనుక వల్లభామాత్యుఁడు క్రీస్తుశకము పదునాఱవ శతాబ్దివాఁ డనియు, లీలావతీగణితమునకు దెలుఁగున వెలసిన యీ కృతి యనువాదము పదునాఱవ శతాబ్దినాటి దనియు దెల్లమగుచున్నది. బొమ్మలాట కాళయ యీ కృతిప్రేరకుఁడని పయి పద్యమునుబట్టియే కాక గ్రంథస్థోదాహరణములచేఁ గూడ దెలియవచ్చుచున్నది. భాస్కరాచార్యుఁడు తన లీలావతీగణితమునందు వత్సే, బాలే, కాంతే, సఖే యిత్యాది సంబోధనముల గూర్చి గణితపరికర్మములను మనోహరములనుగాఁ జేసినట్లే యీతఁడును సూత్రోదాహరణములయందు కృతిప్రేరకుఁడగు బొమ్మలాటకాళని పేర్కొని తన గణితగ్రంథమునకు మనోహరత్వమును జేకూర్చినాఁడు—కాళయ యనునది కాళహస్తి యను పదమునకు సంగ్రహరూపము. సూత్రోదాహరణములం దెల్లను బొమ్మలాటకాళని నీతని పేర్కొనినాఁడు— చూడుఁడు.

"ఘనమూలంబులు మునుపటి
ఘనరాసుల వలన గొని జగద్విదితముగా
నొనరింపుము సకలకళా
ఘనుఁ డిను మన బొమ్మలాట కాళఁడు మెచ్చన్

"కరణి రెండు శ్రేఢికయు భావవిరహిత
త్రియము నిట సవర్తితమ్ము సేయ
నేమి యగునో గవిమహేంద్ర! చెప్పుము బొమ్మ
లాట కాళహస్తి యాత్మ మెచ్చ."

"తిన పగవాని యేనుగుల దాను హరింపఁగఁబూని రెండు యో
జనములు వోయి నాటి దివసంబున నెవ్వ డనీతి సంఖ్య యో
జనములు మైలసంఖ్య దినసంబుల నిట్టిది మార్గవృద్ధిగా
ఇని కవిరాజ విరోధిపురి సయ్యన గాంచు మెచ్చ చెప్పవా."

ఈ కాళయ యింటిపేరునుబట్టి యా కాలమున నీ బొమ్మలాట బహుళ ప్రచారమున నుండెడిదనియు, నీతని పూర్వులు నీ వృత్తిచే జీవించువారై యుండు రనియు చరిత్ర పరిశోధకులు తలఁచుచున్నారు. చూడుఁడు—

"The Bommalata or Shadow play appears to have been popular. One of Krishnaraya's confidential servants was Kala, the son of certain Bommalata Virupaksha. Now the Sir name or family name of Kala, probably derived from the profession which his father followed is of considerable interest as to indicates that the people of the sixteenth century were familiar with Bommalata or the Shadow play"

—Studies in the History of Vijianagara.

ఇతని తండ్రి విరూపాక్షుఁడు పెనుగొండ విరుపాక్షుఁడంటే యున్నాఁడు. ఇతఁడు బొమ్మలాట విరూపాక్షుఁడు. ఇతఁడు పెనుగొండ నివసనుఁడు. బొమ్మలాట కాళయ భార్యపేరు కోనాంబ. ఆ విషయ మీ క్రింది పద్యమువలన దెలియుచున్నది.

అంబుజపత్రాయతాక్షి విరూపాక్షుని కాళని గాత్రపత్ని కో
నాంబ పతివ్రతాతిలక మంబుజనాభుని కామవల్లి ప
దమ్మంబుల నాడి... దయమానము రెండుగ బూజసేయ న
ర్హంబులు నాటికైన దివసంబుల యెన్నిక రెన్ని చెప్పవా.

గణితశాస్త్ర విషయమునుగూడ నింత చక్కని కవితలో చెప్పిన వల్లభామాత్యుఁడు ప్రశంసాపాత్రుఁడు! ఇందు బొమ్మలాట కాళని గాత్రపత్ని కోనాంబ యనియు, నామె కామవల్లి భక్తురాలనియు దెలియుచున్నది. దీనిబట్టి బొమ్మలాట కాళనికి 'కామేశ్వరి' (అక్కలు) యిలువేల్పని తెలియుచున్నది. ఈ కామేశ్వరికే కామవల్లి యనియు పేరు. ఈమె గోరుడు వక్కలలో గనఁబడుచున్నది. క్రీడాభిరామములో నీ కామవల్లి ప్రస్తావము గలదు.

'కామవల్లి మహాలక్ష్మి కైటభారి
వలపు పాడుచు వచ్చె జక్కులపురంధ్రి'

యని జక్కులవాండ్రు కామేశ్వరి పాటను బాడుచు వచ్చినట్టు లందు చేర్కొనబడినది. ఆంధ్రదేశమున బ్రాహ్మణాది వర్ణముల వారికిలువేలుపగు నీ కామేశ్వరియే బొమ్మలాట కాళని యాత్మపత్ని కోనాంబకును నిష్టదైవము!

కాళ డింబు విద్యానిధి యనియు, సకల కళా ఘనుడనియు గాకలసిధి యనియు; సవిసులభుడనియు చెప్పబడి యున్నాడు. కాళయాచార్యుడు భల్లభాచార్యునకు లీలావతీగణితాను వాదరచనమునకు ప్రతిఫలముగా వేయి నాటపదాలు లిచ్చి నాడు కాబోలు! ఆ విషయ మిందు గెందు మూడు చోట్ల వతనిచేత నే చెప్పబడినది. అంక యోగమున కుదాహరణము నొసగుచు నత డీ క్రింది పద్యమును రచించినాడు.

"కరులును రాజులు రదములు
కరివర్గము రాజమహలు ఖగశేధములున్
వరిహాలు విరుపయకాళకు
సరసుసిగుచు నిచ్చెనివి పెసం గూడి వనా!"

ఒక్కొ—

కరులు ౮
రాజులు ౧౬
రదములు ౩౨
కరి వర్గము ౨౪
రాజమహలు ౧౧౬
ఖగశేధములు ౯౨౦

———

౧౧౧౬ మొత్తము.

ఆశ్చర్యము! బొమ్మలాటకాళయ తనకు బాలిపోషిక మొసగిన వేయి నాటపదాలుల వెంత చమత్కారముగా చెప్పినాడు! మఱొక్కచోట సంకలితయోగమున కుదాహరణ మొసగుచు బొమ్మలాట కాళయ తనకు వేయునాట పదాలుల నొసగ వన్ను చెప్పినాడు మాడుడు.

"పంచసహస్రంబులలో
గాంచనములు బొమ్మలాట కాళకు నిక్క
మ్మొంచె నృపశేంకరుల శే
షించిన యవి కవిమ పెంద్ర! చెప్పుము వడిగన్."

ఒక్కొ—౫౦౦౦
౧౧౧౬ తీయగా
౩౮౮౪

ఇతనికి మాత్రమే కాక కాళిదు కవుల నెందఱకో మహా కృతులు గావించి సత్కారములు చేసినాడు—

"కవులు సన్నిధికి వార్తికంబు లిచ్చి
వేయు నాల్గూటయిరువది విరుపవిభుని
కాళ డొక్కొక్క సుకవిభాగమున కిన్ని
వమ్ముపని కవిజవేంద్ర! వలయుఁ దెలియ."

అచ్యుతి దేవరాయలవా రితని కొండొకకొక వెసరి సత్కరించినాడు. ఆయా విషయ మీ క్రింద పద్యమువలన దెలియుచున్నది.

"వరప వశేంద్రవనంపనుఁడైన యచ్యుతి
దేవరాయని కృపాదృష్టిఁ జేసి
యాందోళికారూఢుఁ డగుచును నా బొమ్మ
లాటకాళఁడు వేడ్క వర్ధరాశి
లో పాత్క గురునాథుఁడైన కుమారతా
తాచార్యవర్యున కర్థ మిచ్చి
ద్విజాలకు శేషతృతీయమున్ గెంతికి
శేషపాదము కవిశ్రేణి కొసఁగ
స్నేహమునఁ దన చెలులకు శేషదళము
భాగపంచక మంతయుఁ బంచిపెట్టె
కవిమహేంద్రుండ కర్పించె మివిలినట్టి
వేయునాట పదాలెంత విత్తరాశి."

అచ్యుతి దేవరాయలవారు ప్రతి సంవత్సరమును వసంతో త్సవమును జరిపించెడివారు. ఆ యుత్సవదర్శనార్థమై యరుదెంచిన యాత్రిజనుల నాతడు సత్కరించుట సంప్రదాయము. అచ్యుతి దేవ రాయలవారి వసంతోత్సవమునకై వచ్చియుండిన యాత్రిజనులకై జరుపబడుచుండిన విందునకు బొమ్మలాటకాళయ తండులములను సమర్పించి తోడ్పడుచుండెను. ఆ విషయ మీ క్రిందిపద్యమున చెప్పబడినది—

"అచ్యుతి దేవరాయల వసంతోత్సవ
మునకు వచ్చిన యాత్రిజనుల కిడెడ
భోజనంబుకై బొమ్మలాట కాళవిభుండు
తాను దెప్పించిన తండులములు
పలువదియేను పుట్లలమీఁదఁ బదునెన
మిందుముఁ బడియేనుమానికలకు
నెన్ని ముంతకు నేడు సోలలున గె
ద్దంటికి వస్తా పుట్టెంటి లెక్క
"వతని కరణంబు గొలిపించె నగరి వియ్య
మిడికి చేవారలకు నవి యెన్ని యయ్యెఁ
దెలిసి వన్నెకు సరి చూపవలయు మాకు
నంకెయును గెంతు జాఁగుల తండులములు."

బొమ్మలాట కాళయకు కుమారతాతాచార్యులు గురునాథు డని పూర్వోక్త పద్యమున చెప్పబడియున్నది. కుమార తాతా చార్యులు సుప్రసిద్ధ శ్రీ వైష్ణవాచార్యులు. ఎట్టూర్ తిరుమల కుమార తాతాచార్యులని యాతని సంపూర్ణ నామధేయము. ఇత డాపస్తంబ సూత్రుడు. శఠమర్షణ గోత్రుడు. యజుశ్శాఖకు చెందిన వాడు. ఇతని తండ్రి అయావయ్యంగారు. శ్రీ శైలాచార్యు లితని పితామహుడు. వీరు శ్రీశైలనాథునిచేత బిలువబడు తిరుమల నంబి వంశీయులు. కుమారతాతాచార్యులు వెంకటపతి దేవరాయలకు నాచార్యస్థానములో నుండి యాతని పట్టాభిషేకమును నిర్వర్తించినట్లు తెలియుచున్నది. అతడు తన గురుదేవునిమీద భక్తి విశేషముచే గిన సామ్రాజ్యము నంతయు దన గురునాథున కొసగినాడట! రాజ సత్కారముల విశేషముగా పందియుండిన యీ యాచార్యవర్యుడు దేవాలయ ధార్మికములకు విశేషముగా దానాదికములు గావించినట్లు తెలియుచున్నది.

క్రీస్తుశకము 1583 వ సంవత్సరములో నితడు శ్రీవేంకటే శ్వరస్వామివారికి నాలుగు గ్రామముల నొసగెను. తిరుమలయందు క్రీ. శ. 1680 లో నొకవిమానమును గట్టించెను. పుణ్యకోటి విమాన మునకు బంగారు పూతము చేయించెను. కాంచీనగరమున నమ్మ వారికి కల్యాణకోటి విమానము గట్టించెను. తనయెత్తు తులాభారము

తూగి యా గ్రామమునంతను వరదరాజస్వామిసేవకై వినియోగించెను. గ్రామాల కగ్రహారముల నెలకొల్పెను. వరదరాజస్వామి నాటికి వాహనాదికములఁ జేయించెను. 'తాతాసముద్ర' మను నొక చెరువునుగూడ త్రవ్వించెను. కాంచీనగరమున వరదరాజస్వామి దేవాలయమునకు కార్యకర్తగాను, శ్రీకార్యధురంధరుడుగాను నుండుటమాత్రమే కాక యాతడు చెంగల్పట్టు మండలములోని ప్రస్తుత క్షేత్రాలయములకు పర్యవేక్షకుడుగా గూడ నుండెను. జీవిత చరమభాగమున నీతడు కాంచీనగరమున రాజభోగము లనుభవించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.* 'ప్రపన్నామృత' మను గ్రంథమున వీరి వంశాదికము కానవచ్చును.

కుమార తాతాచార్యులకు శిష్యుడగు నీబొమ్మలాట కాకయ మహాప్రసన్నుడై. వల్లభాచార్యుడీవిషయమును జక్కగ నుల్లేఖించి పద్యరచనమును మిక్కిలి జాగ్రత్తతో నిర్వర్తించినట్లు తెలియుచున్నది. సంస్కృతమూలమును దానికి వల్లభాచార్యుడు గావించిన యనువాదమును గాంచినచో నీవిషయమునం దితడెంత జాగరూకత వహించెనో తెలియగలదు. చూడుడు—

'ఉత్పల కమలరాశేస్త్ర్యంశ పఞ్చాంశషష్ఠైః
త్రినయనహరిసూర్యా యేన శుక్లేన చార్యా
గురుపదమపి షడ్భిః పూజితం శేషపద్మైః
సకల కమల సంఖ్యాం క్షిప్ర మాఖ్యాహి తస్య.'

"అంబుజరాశిలోపల మడింటఁ బురాలయ పంచమాంశము
ర్వ్యంబుల బొమ్మలాట విభుపాథవుకొక్కట హర్షణార్క హే
రంబుల బూజ సేసె నరురాజపదాబ్జము శేషపద్మమ
ట్లుండుట జూచి నిశ్చితముగా సకలాంబుజసంఖ్య జెప్పుమా"

మూలమున త్రినయనుడు, హరి, సూర్యుడు, ఆర్యాదేవి యనువారిని బూజించినట్లు తెలుపబడెగా నాంధ్రీకరణమున త్రినయనుడు, ఆర్యాదేవి, యనువారిని బరిహరించి యుజహేరంబులను జేకొనుటలో వల్లభాచార్యుడు తన కృతిభర్తయగు బొమ్మలాట కాకయ ప్రస్తుతాభిదేవమును సంరక్షించుట కెంతగా జాగరూకు డయ్యెనో తెలియవచ్చుచున్నది.

ఏతత్కృతికర్తయగు నీ వల్లభాచార్యుని గూర్చి మరి కొంత విషయము తెలుపదగియున్నది. మహావీరాచార్యుడు సంస్కృతమున రచించిన గణితసారసంగ్రహమునకు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున దైవజ్ఞవల్లభ విరచిత మగు నొక కర్ణాటక వ్యాఖ్యాన ముపలబ్ధ మగుచున్నది. గణితసారసంగ్రహమునకు టీక వ్రాయుచు నీ విషయమును రావుబహదూరు శ్రీ యమ్. రంగాచార్యులుగా రిట్లు పేర్కొనిరి.

"The manuscript is a transcription on paper in Kanerese characters of an original palm leaf manu-script belonging to a Jaina Pandit and contains the whole of the work with a short commentary in the Kanerese language by one Vallabha, who claims to be the author of also a Telugu commentary on the same work. Although incorrect in many places it proved to be of great value on account of its being complete and containing the Kanerese commentery"

దీనిబట్టి వల్లభ డను నొక్క దైవజ్ఞుడు మహావీరాచార్య విరచిత మగు గణితసారసంగ్రహమునకు కర్ణాటకభాషయం దొక లఘుటీకను, తెలుగున నొక లఘుటీకను రచించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కాని యాతడు రచించిన తెలుగుటీక లభించుట లేదు. గణితసారసంగ్రహమునకు కర్ణాటాంధ్ర భాషలలో టీకలను రచించిన వల్లభుడును, నీ లీలావతీకర్త యగు వల్లభాచార్యుడును నొక్కరే యయి యుండురని తలచుటలో దోష ముండ దనుకొందును. గణితసారసంగ్రహ టీకాకారుడు దైవజ్ఞవల్లభుడు. లీలావతీకర్త వల్లభాచార్యుడు. గణితసారసంగ్రహమును, లీలావతియు రెండును గణితగ్రంథములు. కాగా, అచ్యుతదేవరాయలవారి కాలమున ననగా బదునారవ శతాబ్దియం దుండిన యీ వల్లభకవి పూర్వగ్రంథ మగు గణితసారసంగ్రహమునకు పద్యానువాదము వెలయింపక టీకలు మాత్రమే రచియించి, లీలావతికి మాత్ర మనువాదము వెలయించుటకు గారణ మేమని సందేహము కలుగక మానదు. దానికి సమాధానము లేకపోలేదు. వల్లభుని నాటికి క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దియందే పావులూరి మల్లనచే గణితసారసంగ్రహ మనువదింపబడి ప్రచారమున నుండుటచే దాని దిరిగి తా ననువదించుట వ్యర్థ మని తలచి వల్లభుడు తనకు గణితశాస్త్రమునందు గల మక్కువచే నా గ్రంథమునకు కర్ణాటకాంధ్ర భాషలలో టీకలను మాత్రమే వెలయించె ననియు, తన నాటికి బహుళ ప్రచారమున నుండియు దెలుగున ననువాదము లేనందున ననేకుల కందుబాటులో లేకుండుటచే నామనోహర గణితశాస్త్రగ్రంథమునకు మాత్రము తాను దొలిసారిగా ననువాదము వెలయించె ననియు మనము తలపదగియున్నది. ఇంతకును గణితసారసంగ్రహ టీకాకారు డగు దైవజ్ఞవల్లభుని కాలాదికము మనకు దెలియవచ్చుట లేదు. ఇది కేవల మొక యూహ మాత్రమే! దైవజ్ఞవల్లభుని గద్య యిది కొంత యతని విషయమును దెలుపుచున్నది. చూడుడు—

"ఇతి కరణానుయోగ శాస్త్రవ్యాపార పారావార పారంగత మహావీరాచార్యకృతౌ సారసంగ్రహాఖ్య గణితశాస్త్రే క్షేత్రాఖ్యస్య షష్ఠస్య వ్యవహారగణితస్య బాలబోధార్థం ఆంధ్రభాషామయవ్యాఖ్యానకర్త్రా శ్రీమత్సర్వజ్ఞ సిద్ధమంత్రప్రసాదాసాదిత గణితశాస్త్ర తత్త్వజ్ఞేన దైవజ్ఞవల్లభాఖ్యేన విరచితా క్షేత్రగణితే జన్యవ్యవహారస్య కర్ణాటక దేశీయ భాషామయటీకా బాలబోధాఖ్యా సమాప్తా."

ఇందు దైవజ్ఞవల్లభుడు శ్రీమత్సర్వజ్ఞ సిద్ధమంత్ర ప్రసాదాసాదిత గణితశాస్త్రతత్త్వజ్ఞ డని పేర్కొనబడియున్నది. ఈ సర్వజ్ఞు డెవ్వరో తెలియరాదు. లీలావతిగద్యలో 'శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య ప్రబోధానంద శ్రీచరణ సద్గురుచ్ఛాత్రు' యని వల్లభాచార్యుడు పేర్కొనబడియున్నాడు. సర్వజ్ఞుడును, ప్రబోధానందుడును నొక్కరో లేక భిన్నులో తెలియరాదు. ఈ విషయమున నింకను బరిశోధనము జరగవలసియున్నది. ఇది తాత్కాలికమగు నొక నిర్ణయము మాత్రమే! దైవజ్ఞవల్లభుడు భిన్నుడని ప్రమాణాంతరములచే నిరూపింపబడుదాక నీ నిర్ణయమును సముచితమనియే భావించుట న్యాయము కాకపోదు.

వల్లభాచార్యుని లీలావతి యాంధ్రీకరణమునుగూర్చి యించుకంత దెలిసికొందము. సంస్కృతమున నీ గ్రంథము మూడుఖండములు గలది యని యింతకుముందు తెలిపియుంటిని. ఆ విషయమునే వల్లభాచార్యు డిట్లు పేర్కొనినాడు.

"గణితం బిది త్రివిధము గ్రహ
గణితంబును మఱియు బీజగణితముఁ బాటీ

---

* వివరములకు చూడుడు—*Tirupati Devasthanam Epigraphical Report-By Sri Sadhu Subrahmanya Sastry Pages 310-314*

గణితంబును; తత్పాటీ
గణితము పరికర్మ పూర్వకంబై యొప్పున్."

పయి జెప్పబడిన త్రివిధగణితములలో వల్లభాచార్యుడు పాటీగణితమును మాత్రమే తెలిగించెనని తెలియుచున్నది. చూడుడు—

"అని పొగడ గణుతి కెక్క
వని సంస్కృతభాష భాస్కరాచార్యులు చె
ప్పిన పాటిగ లీలావతి
యొనర్తుఁ దెనుఁగున......"

భాస్కరాచార్యుడు తన లీలావతిలోని యంకగణిత భాగమునకు పాటీగణిత మని పేరిడి యున్నాడు. అది మహారాష్ట్ర శబ్దము. దాని కిసుక చల్లినపలక యని యర్థము. పూర్వము మనవా రట్టి పలకలమీదనే గణితపరికర్మలను గావించుచుండిరి. కనుక యీ గణితమునకు పాటీగణితమని పేరు వచ్చినది.

ప్రస్తుతప్రతులలో నున్న యీ లీలావతి యసమగ్రముగా లభించుట మిక్కిలి శోచనీయము. ఇందు సంజ్ఞాధికారము, పరికర్మాష్టకము, భిన్నజాతి, శూన్యపరికర్మాష్టకము నను విభాగములతోడి పరికర్మగణితము, ప్రకీర్ణగణితము, త్రైరాశికగణితము, మిశ్రవ్యవహారము, శ్రేఢీవ్యవహారము నను నధ్యాయములు కలవు. శ్రేఢీవ్యవహార మసమగ్రముగా గలదు. గ్రంథ మంతటితో ముగియుచున్నది. కాని సంస్కృతమున వీనికి దరువాత నున్న క్షేత్రవ్యవహారమును కుట్టకవ్యవహారమును, అంకపాశవ్యవహారము నను నిం కొన్ని వ్యవహారములను వల్లభాచార్యుడు తెనిగించెనో లేదో తెలియరాదు. అంకగణితభాగమును పాటీగణితమును మాత్రమే యాతడు తెలిగించి యుండుననియు, క్షేత్రాదివ్యవహారముల నతడనువదింపనే లేదనియు దలపదగును.

వల్లభాచార్యుడు గణితగ్రంథము ననువదించినను నా యనువాదము కూడ ప్రబంధరచనమువలెనే చక్కని శయ్యాసౌకుమార్యము గలిగి హృదయంగమముగా రచించెనని చెప్పుట కావంతయు సందియములేదు. ఈతని పద్యము లనువాదములే యయ్యు జక్కని ధారాశుద్ధి గలిగి స్వకపోలకల్పితములవలెనే తోచుచున్నవి. అనువాదమునందును నితడు మూలమునకు కేవలము దాసుడుగా నుండి మక్కికి మక్కి యనువాదము సేయక యొకకొంత స్వాతంత్ర్యము వహించి సరసముగా ననువాదము గావించినాడు. సంజ్ఞాధికారమునందు సంస్కృత లీలావతిలో దెలుపబడిన సంజ్ఞలను మాత్రమే గాక తననాట దెలుగునాట వ్యవహారమున నుండిన కాలధాన్యాదిమానములను గూడ చేర్చి తన స్వతంత్రతను వెల్లడించెను. ఇదిగాక యీతడు సంస్కృతమున నున్న సూత్రోదాహరణములను, సరసములయినవానిని ననువదించుటమాత్రమే గాక స్వీయోదాహృతులను గూడ నొసగి తన గణితశాస్త్ర పరిజ్ఞానమును, స్వాతంత్ర్యమును చాటెను. మూలభిన్నములయిన యాయాయి యుదాహృతులవలన నచ్యుతదేవరాయలకాలమునాటి వ్యాపారాదికముల వేరసారములు, సాంఘికాచారములు కొన్ని మనకు దెలియవచ్చుచున్నవి. ఇతని యాంధ్రీకరణమునకు నిదర్శనములుగా భాస్కరాచార్యుని లీలావతిలోని శ్లోకములను, వానికి వల్లభాచార్యుడు గావించిన యనువాదములను మచ్చునకు జూపుచున్నాడను.

లీలాగళసముల్లోల కాలవ్యాల విలాసినే
గణేశాయ నమో నీలకమలామలకాన్తయే.

"లీలా లలిత గళస్థిత
దాళోలకరాళ బలవదవిరళ కాల
వ్యాలవిలాసి వినాయకు
నీలకమల విమలకాంతి నెమ్మదిఁ దలఁతున్."

"పంచాంశోఽలికులా త్కదంబ మగమ
త్త్ర్యంశం శిలీంధ్రం తయో
ర్విశ్లేష స్త్రిగుణో మృగాక్షి కుటజం
దోలాయమానోఽపరః
కాంతే కేతక మాలతీ పరిమళ
ప్రాప్తైక కాలప్రియా
దూతాహూత ఇత స్తతో భ్రమతి ఖే
భృంగోఽలి సంఖ్యాం వద ॥"

"అలియూథంబున బంచమాంశము విశా
లార్థంబు నీపద్రుమం
బులకై యేగె శిలీంధ్ర గంధములకై
హారాం త్రిభాగంబు జా
ములకై తద్విగుణ త్రిఘాత మరిగెం
గాఢోన్నత కేతకీ ప్ర
స్ఫురితాం బొందుగ నుండె నేడ్కఁ గొఱమా
సర్వాళి సంఖ్యానమున్."

"యాతం హంసకులస్య మూలదశకం
మేఘాగమే మానసం
ప్రోడ్డీయ స్థలపద్మినీ వన మగా
దష్టాంశకోఽంభస్తటాత్
బాలే బాల మృణాలశాలిని జలే
కేళి క్రియాలాలసం
దృష్టం హంసయుగత్రయం చ సకలం
యూథస్య సంఖ్యాం వద."

"మొదమున హంసయూథపద
మూల్ పది స్వర్ణదికట్టినాంకె మిం
పొదవగ పెట్టతామరల
పాంతికు దగ్గఱ లేచిపోయె న
య్యుదధికమానంబు ల్వయిక
యుండె రమింపుచు హంస లాఱు నె
మ్మది చెలిగింప హంసకుల
మానము గాఁగను సంతసింపగన్."

"పార్థః కర్ణవధాయ మార్గణగణం క్రుద్ధో రణే సందధే
తస్యార్ధేన నివార్య తచ్ఛరగణం మూలై శ్చతుర్భి ర్హయాన్
శల్యం షడ్భి రథేషుభి స్త్రిభి రపి ఛత్రం ధ్వజం కార్ముకం
చిచ్ఛే దాస్య శిరశ్శరేణ కతి తే యా నర్జున స్సందధే"

"అనిలో బాణము లెన్నియో ప్రబలుఁడై యార్చి యా
త్వ స్త్రవజం బాఁగ జ
య్యాని దినాల్గల చతుష్టయంబున రథా
శ్వానీకముం జంపె శ
ల్యానిఁ నాఱిమ్ముల నొంచి మూట బలు వి
ల్లున్ ఛత్రముం గేతువున్

దునిషం గర్తుని గూర్చి బద్ధోకటి దో
    ర్జో వెన్ని యబ్బాణముల్."

"అలికుల దళిమూలం మాలతీం యాత మష్టౌ
నిఖిల నవమభాగా శ్చాళినీ భృంగమేకమ్
నిశి పరిమళలుబ్ధం పద్మమధ్యే నిరుద్ధం
ప్రతిరణతి రణంతం బ్రూహి కాంతేఽళిసంఖ్యాం."

"అలికులార్థఫలము నఖిల నవాష్టాంశ
కమును గూడి మల్లికములు చేరి
భ్రమర యుగము తనులుపడియుండె పద్మిలో
రాత్రి యెల్ల మధుకరంబు లెన్ని ?"

ఇతని సూత్రరచన మెంత బిగువుగా, సమగ్రముగా సరస ముగా నుండెనో చూడుడు—

అనులోమఖండంబును, విలోమఖండంబును, ఖండం బును వర్గరాశిజంబును నవం జతుర్విధంబైన ఘనంబునకుం గరణ సూత్రము మూడుపద్యములు—

"అరుదుగ నిల్పి యంత్యఘన
    మంత్యకృతి త్రిపదాహతాది నా
త్కార మటమీదఁ గూడి కడ
    కన్ త్రిజగత్సమనిఘ్నమా పదాం
తరగ మిలాదివర్గ వుచి
    తంబుగఁ జేరిచి యాది పెండియున్
పర మిడి యంత్యభావనఁ బ
    దంపడి యిట్లు యొనర్పఁగాఁదగున్."

"ఒండొని రాశి దృఢమతి
ఖండద్వితయమునఁ బెంచి గ్రక్కున గూటన్
పెండియు గుణించి మఱియును
ఖండఘనైక్యంబుఁ గూడ ఘన మద్ది యగున్."

"కణఁగి వర్గమూలఘనము వర్ణించిన
వర్గరాశి ఘనము వచ్చు నిక్క
మరయఁ గృతిఘనంబు లాద్యంకమున నుండి
యొన్నిటికిని నైన నేఁగుదెంచు."

*   *   *   *

తెలుగున వెలసిన శాస్త్రగ్రంథములు తక్కువ. అందును గణితశాస్త్రగ్రంథములు మిక్కిలి. తక్కువ అందు గవికాలాదిక వివరములు తెలియవచ్చుచున్న గణితశాస్త్రగ్రంథములు పావులూరి గణితమును, నీ లీలావతియు. ఉపలబ్ధము లగుచున్న యీ రెండు గణితశాస్త్ర గ్రంథములయినను నింకను వెలుగుమొగము చూడకపోవుట మిక్కిలి శోచనీయము. లీలావతిని మాత్ర ముపలబ్ధ మగుచున్నంతవఱకు సంపాదించి, మూలముతో పరిశీలించి, యందలి లెక్కల గుణించి, పరిష్కరించి ముద్రణమునకు సిద్ధపఱచి యున్నాము. త్వరలో దాని బ్రకటింపజేయవలయునని సంకల్పము. ఇదియు బావులూరి గణితమును బ్రకటింపబడుచో తెలుగున శాస్త్రగ్రంథములు లేవన్న కొఱత కొంతవఱకు దీర గలదు. ఈ గ్రంథముల పరిశోధనము సరిగా జరిగినచో బూర్వ కాలమున తెలుగునాట గణితశాస్త్రపరిశ్రమ మెంతగా జరిగెనో తెలియగలదు.

HAMAM
CASTOR HAIR OIL

పరిపూర్ణత్వము
సిపో హేరాయిల్
ప్రశాంతము మరియు ప్రధమశ్రేణి
GANGA WORKS - ADYAR - MADRAS - 20

పద్యకథావాఙ్మయము

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య

ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రలో కథా వాఙ్మయము క్రొత్తదని పలువుర యభిప్రాయము. మన కథా వాఙ్మయము రెండు విధములైనది, పద్యకథావాఙ్మయము, గద్య లేక వచన కథావాఙ్మయముఅని. ఈ నవీనత్వము రెండవతరగతి కథావాఙ్మయమునకు చెల్లును గాని మొదటిదానికి చెల్లదు. కథలుచెప్పుటయు ఆధునికులు నూతనముగ కల్పించిన విద్యకాదు; వినుటంగాని చదివి యానందించుటయు గాని ఆంధ్రులకు నేడు నూతనముగ సంప్రాప్తమైన గుణం కాదు. ఈ రెండును ఆంధ్రజాతితో కూడా పుట్టినవి. ఈ యంశమునే ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడగారు 'గాసటబీసటే చదివి గాథలుత్రవ్వ తెనుంగువారికిన్' అను మాటలతో వ్యక్తపఱచియున్నారు.

పద్యకథల యుత్పత్తికి కారణము:—

కథలు ప్రజావాఙ్మయమునకు చెందినవి. విద్యావంతులకంటె పామరజనుల నిమిత్తమే యవి బయలుదేరినవని నా యభిప్రాయము. కథకులెల్లరో ఎల్లను జనసామాన్యమునకు సుబోధమగు వాడుకభాషయందు వాడుకమాటలతో కథలు చెప్పుట సహజము. కాని యవి లిఖితరూపముగ బరివర్తన మందినపుడు వ్యాకరణవిరుద్ధముగాని పలుకుబడి భాషయందు వ్రాయబడుచువచ్చినవి. ఇట్టి వచన కథలు మన ప్రాచీన వాఙ్మయమున గానరావు. అన్యభాషలయందు గలవు. దీనికి కారణము లేకపోలేదు. ఛందోబద్ధముగాని వ్రాత వ్రాత కాదని మన పూర్వీకులు దలచిరి. కావున పదునాఱవశతాబ్దము వఱకును మన వాఙ్మయమున వచన రచన పాదుకొనలేదు. ఏ విషయమునుగూర్చి గ్రంథము రచింపబడినను నది పద్యరూపమున బయలువెడలెడిది. ఒక కథ లేకాదు, వ్యాకరణములు నిఘంటువులు వైద్యగ్రంథములు ఇవి అవి అననేల అన్నియు బద్ధగ్రంథములే. గణితము వ్రాయువారుకూడ ఈ మార్గమునె యవలంబించి పాలుగు చేయుటకై యిచ్చెడి లెక్కలు సైతము 'ఖర్జూరఫలములు గణికుండు కొనివచ్చి సగపాలు మోహాంగి సతికినిచ్చె' యని పద్యరూపమున వ్రాసిరి. ఇందువలనను వచనరచనకు ఆదరము లేకపోయినది.

మన పద్యకథావాఙ్మయమును మూడు భాగములుగ విభజించవచ్చును. (౧) భాషాంతరీకరణములు. (౨) అనుకరణములు. (3) స్వతంత్ర రచనలు.

(౧) ఈ తరగతికి చెందినవి రెండు లభ్యమైనవి. ఇందొకటి కేతన కృత దశకుమారచరిత్రము: ఇది దండ్యాచార్యుని సంస్కృత గద్య దశకుమారచరిత్రమునకు ఆంధ్రీకరణము. ఇందువల్లనే యితనికి 'అభినవదండి' యను పేరు కలిగినది. ఇతఁడు తన కవిత్వమువలన తిక్కనను మెప్పించెనట. దశకుమారచరిత్ర తిక్కనకే యంకితమీయబడినది. కవిత్వము చక్కనిదే; కానియంత ప్రశస్తమైనది కాదు. "కేతన రసోచితముగఁ బద్యములఁ వ్రాయుటలో మిగుల నేర్పుగలవాఁడు. శృంగారరసమున నీకవి మిగుల మెలకువ జూపును. స్త్రీవర్ణనమున నీకవి కచకుచాదివర్ణనముల కెడమియాఁడు. సంభోగ శృంగారముగూడఁ గొన్నితావుల మనోహరముగ సభ్యముగ వ్రాసియున్నాఁడు. కేతన స్త్రీవర్ణనము మనోజ్ఞముగ నుండును. పాకడయుఁ జవిగొలుపుచుఁ క్రొత్త తీరుతీయములతో బింకముగ నుండును" అని యొకానొకరు వ్రాసియున్నారు.[1] దీనిఁబట్టి చూడగా కేతన మహా మడిగట్టుకొనియుండెడి కవియనియుఁ, గచకుచాదులను ఒల్లనివాడనియు, సంభోగాది వర్ణనలను ముక్కుబట్టుకొని నియమనిష్ఠలతో చేయువాడనియుఁ దోఁచవచ్చును. ఇది విచారణీయము. కేతనకు ఈ విమర్శకు లిచ్చిన యోగ్యతాపత్రములో నెక్కువభాగము దండికి చెందవలసియున్నది. అచ్చటచ్చట మార్పులల్పములు గానవచ్చుచున్నను దండిగ్రంథమున కిది యాంధ్రీకరణమనుట మఱువరాని విషయము. కథకునికి ముఖ్యముగ నుండవలసిన గుణములు రెండు, కల్పనాకౌశల్యము, కథను నడుపు నేర్పు. కేతనయందీ గుణము లెంతమట్టుకు కలవో కనుగొనుటకు సాధ్యము గాదు. ఆంధ్రీకృతి దశకుమారచరిత్ర మూలమున నీవి గనుటకు వీలు గాదు; అందు వ్యక్తమగు గుణములు దండ్యాచార్యునికిఁ జెల్లును గాని కేతనకు జెల్లవు.

ఈ తరగతికి చేరిన గ్రంథము మఱియొకటి కలదు; ఇది కొఱవి గోపరాజ కృత సింహాసన ద్వాత్రింశిక. దీని మాతృక యెద్దియో తెలియదు; కాని యిది స్వతంత్ర గ్రంథము గాదనియు సంస్కృతమున కాంధ్రీకరణమనియుఁ గవియే చెప్పియున్నాడు—

ఈసరసోక్తి కావ్యమొకఁ డిమ్ముల సంస్కృతభాష నచ్చుగాఁ
జేసిన నట్ల వీఁడు మఱి చేయుట యేటిది యంచుఁ జెప్పఁగాఁ
జేసి యనాదరంబురక చేయకుఁడీ విలుకాఁడు తూటుగా
నేసిన నంటిపాఱి మఱి యేసినవానిది నూటి గావునన్.

కావున మాతృకయేకృతియో తెలియరాకున్నను, సింహాసన ద్వాత్రింశిక యనుపేరుగల యొక సంస్కృత గ్రంథమున కాంధ్రీకరణమని నిశ్చయమగుచున్నది.

కొఱవిగోపరాజు క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దారంభమున నుండెను. శ్రీనాథుని సమకాలికుఁడు. ఇతని పెద తాతయగు అబ్బయ పుత్రులగు మాచయసింగయలు రాచకొండ ప్రభువైన యనపోత కుమార సింగయకు మంత్రులు. ఈ సింగయయే రసార్ణవసుధాకర కర్తయైన సర్వజ్ఞసింగనృపతి. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౩౭౫ నకు దరి

1. దశకుమారచరిత్రము (వావిళ్లముద్రణము) పుట. 8.

వారి రాజ్యాభిషిక్తుఁ డాయెను. ఇతని మంత్రులగు బాచయసింగన లప్పటివారే కావలయును. వారి పినతాత గోపయ మనుమడు గోపరాజు క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దారంభమున నుండెననుట యొప్పును.2

ఆ భారతపర్వత్రితయము, మా భారతవర్షమెల్ల నెఱుఁగ దెనుఁగునన్
శ్రీభారతిగతిఁ జెప్పిన, నాభావుకమును దలంతు నన్నయభట్టున్

వేములవాడకవిచిర్యో, వేములవాడం జరించు వేములవాడం
దా మెఱసిన భీమునినుత, భీముని బలభీము విమతభీమునిఁ దలతున్.

అనఘుహుళక్కిభాస్కరు, మహామతిపిల్లలమఱ్ఱి వీరరా
జును ఘను నాగరాజు, గవిసోముని దిక్కన సోమయాజిఁ, గే
తనకవి, రంగనాథు, సుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱన, నాచిరాజుసో
మన, నమరేశ్వరుం, దలతు మల్లులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్

ఈ కడపటి పద్యమున పేర్కొనఁబడిన పిల్లలమఱ్ఱి వీరరాజే జైమిని భారతాది బహుకావ్యకర్తయైన పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడని భ్రమించి శ్రీ శాస్త్రులవారితఁడు పినవీరభద్రుని సమకాలికుఁడనియు ౧౪౫౦ వఱకును జీవించియుండెననియు వ్రాసినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇచట పేర్కొనబడిన పిల్లలమఱ్ఱి వీరరాజు పినవీరభద్రుఁడు. కాఁడు ఇతఁడు పెదవీరరాజు, శ్రీనాథునికి గురువు. ప్రోలయ వేమారెడ్డి సమకాలికుఁడు; క్రీ. శ. ౧౪ వ శతాబ్ద మధ్యమున నుండెను. శ్రీనాథుఁడు తన హరవిలాసపీఠికలో తన 'బాలసఖు'ఁడగు నవచిదేవయత్రిపురాంతకుని ప్రశంసించుచు—

పిన్నటనాఁడు సత్కరుణఁ బిల్లలమఱ్ఱి మహాప్రధాని పె
ద్దన్నగురూత్తముండు తగ నక్షరశిక్షయు శైవమార్గసం
పన్నతయుం వివేక పరిపాటియునుం గృపచేసె నట్టి నే
యన్నకు నట్టిసెట్టి త్రిపురాంతకునిం దగ బ్రస్తుతించెదన్

అని వ్రాసియున్నాఁడు. కావున గోపరాజుచే పేర్కొనఁబడిన పిల్లలమఱ్ఱి వీరరాజే పిల్లలమఱ్ఱి పెద్దన్నయగును గాని క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దాంతమున సాళువ నరసింహరాయల యాస్థానమందుండిన పినవీరభద్రుఁడు కాఁజాలఁడు. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన్నకు పెదవీరన్నయను అన్న యొకఁడుండెనని వ్రాసిరి. 'తాతయుఁ దండ్రియు నగ్రభ్రాతయునుం దాను భువనభాసురకృతినిర్మాతలు' అను జైమినీభారత పద్యమువల్ల నీతనికి కవియైన యన్న యొక్కఁడుండెనని నిశ్చయమగుచున్నది. అతనిపేరు పెదవీరభద్రుఁ డనుట కే యాధారమును గానరాదు. తాతపేరు మనుమనికి పెట్టు నాచారమునుబట్టి చూడఁగా నితని తాతపేరు వీరభద్రుఁడనియు నతఁడే హరవిలాసమున పేర్కొనబడియుండు పిల్లలమఱ్ఱి మహాప్రధాని పెద్దన్న యనియు నూహించుట కవకాశము గలదు.

---

2. బ్ర. శ్రీ. వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు (సింహాసనద్వాత్రింశిక, పీఠిక,-ఆం. సా. ప. ముద్రణ, పుటలు ౪౭-) క్రీ. శ. ౧౪౨౦, ౧౪౫౦ మధ్య గోపరాజుండెనని వ్రాసినారు. వీరి కాలనిర్ణయమున కాధారము సింహాసన ద్వాత్రింశికలోని యాంధ్రకవి స్తోత్రము.

సంస్కృత సింహాసనద్వాత్రింశతి తత్పూర్వము విరచింపఁబడియుండవలయును. కాకతీయయుగమున రుద్రదేవుని యనంతరము రచింపఁబడెనని తలఁచుటకు గ్రంథాంతర్గతమైన సాక్ష్యము కొంత కానవచ్చుచున్నది. ఇరువదియొకటవ కథయందు గ్రహిలుని యుదంతమున నతఁడు—

"..................యోగవేద్యతోఁ
గాకతిమౌళిశక్తి గని గాఁ బొనరించిన పైడిచట్టునా
నేకశిలాభిధానమున నెన్నికకెక్కు ధరిత్రిలోన నే
బోకలఁబోనియట్టి సిరిఁబుట్టినయింటికి నోరుగంటికిన్!

చందనగంధులున్విటులు జాణలు దానవినోదులున్ ప్రభా
సుందరమూర్తులుం గవులు శూరులు పెద్దలు మల్లసిల్ల సం
క్రందన వైభవాఢ్యుఁడగు కాకతిభూపతి రాజ్యలక్ష్మిఁ దెం
పొందను నప్పురంబున మహోత్సవలీలలనుండె నేర్పునన్.

అని కాకతిభూపతి రాజ్యలక్ష్మిఁ దెంపొందను నేకశిలాభిధానమున నెన్నికగన్న యోరుగల్లు పేర్కొనఁబడియున్నది. ఓరుగల్లు కాకతీయులకు గణపతిదేవుని కాలమున నఁగా క్రీ. శ. ౧౨౦౦ ప్రాంతమున రాజధాని యాయెను. క్రీ. శ. ౧౩౨౩ లో ప్రతాపరుద్రదేవుని పతనముతో గాకతీయుల యేలుబడి సమాప్తి నందెను. కావున సంస్కృతసింహాసన ద్వాత్రింశిక కాకతీయయుగమున క్రీ. శ. ౧౨౦౦–౧౩౨౩ ల మధ్య రచియింపఁబడెనని నిశ్చయమగుచున్నది. ఇంతదూరము ఈ కాలనిర్ణయచర్చ కిచట నావశ్యకత యేమి యను ప్రశ్న యొకటి బయలుదేరవచ్చును. మొదట దీని మూలమున కాకతీయయుగమున నాంధ్రదేశమున విద్వజ్జనులకు గథావాఙ్మయముపై నభిరుచి హెచ్చినదని ఋజువగుచున్నది. మఱియుఁ బ్రథమాంధ్ర పద్యకథానికాయ మనఁదగు కేతనకృతాంధ్రీకృత దశకుమారచరిత్రయును సంస్కృత సింహాసన ద్వాత్రింశతియు గొంచె మించుమించుగ నొకకాలమున విరచింపఁబడినవగుటచేత, సంస్కృతకథాగ్రంథముల నెన్నిటినో చూచి సంస్కృతమెఱుఁగని యాంధ్రప్రజలకు కేతనదశకుమారచరిత్రను తెనుఁగుచేసెనను తలపున కెడము గల్గుచున్నది.

పైవిషయముల సత్యాసత్యము లెట్లున్నను గోపరాజకృత సింహాసన ద్వాత్రింశిక మన పద్యకథావాఙ్మయమున నత్యున్నత స్థానమున కర్హమైనది. అనర్గళమైన కవిత్వధార, కథారచన కనువైన శైలి, మధురమైన భాష, వర్ణనల పొందిక ఈ గ్రంథమున సర్వత్ర కానవచ్చెడు గుణములు. కథాసరణిని యవిచ్ఛిన్నముగ నడుపుట యందుగాని గోపరాజు నేర్పెట్టిదియని నిశ్చయించి చెప్పుటకు వీలుగాదు. ఇందలి కథాసరణి నిరాఘాటముగ సాగునదియైనను అందందు అడ్డంకులు లేకపోలేదు. ఒక యుదాహరణము. ౯ వ కథయందు కమలాకరుని దేశాటనవర్ణనవ్యాజమున కవి యాంధ్ర ఛందస్సునుగూర్చి ౨౨ పద్యముల నుపన్యాసమును కథయందు చొప్పించియున్నాఁడు. ఇట్టివింకను గలవు. కాని దశకుమారచరిత్రవలె సింహాసన ద్వాత్రింశికయు సంస్కృతగ్రంథమున కాంధ్రీకరణము. కావున యందలి గుణలోపములు మాతృకారచయితలకు చెందును గాని తర్జుమాదారులకు చెందవు. కాని యీ యమూల్య కథాగ్రంథము

సాంద్రీకరించి యాంధ్రలోకమునకు ప్రసాదించిన గోపరాజు మిక్కిలియు ప్రశంసాపాత్రుఁడు. కథాభిమాని యొక్క నియాదరమునకు పాత్రమేకాదు గోపరాజు సింహాసన ద్వాత్రింశికాపాత్రము— చరిత్రకారుఁడని నొడిభాగస్వామి—అట్లనుటచే సింహాసనద్వాత్రింశిక యొక చరిత్రగ్రంథమని యెంచరాదు. కాకతిరాజుల చరిత్రకాని, వారి రాజ్యాంగ వర్ణనకాని, దండయాత్రలుగాని యిందు లేవు; కాని యప్పటి యాంధ్రుల జాతీయజీవన మిందు ప్రతిబింబితమైనది. అందలి కథలన్నియు ననాదినుండి పరంపరగ ప్రచారమునందుండినవే. కాని యిందలి పాత్రలన్నియు గాకతీయులనాటి యాంధ్రుల రూపుధరించినవి; వేషభాషలును నాచారవ్యవహారములును అప్పటివే. ఒక యుదాహరణము. తృతీయాఖ్యానమున అలివ బొమ్మకథయందు వసంతోత్సవసందర్భమున విక్రమార్కుఁడు జలక్రీడ యొనర్చిన తరువాత యతని యంతఃపురకాంతలు వస్త్రములు ధరించిరని తెలుపుచు నలువదియొనిమిది పేళ్లుగల చీరలను పేర్కొన్నాడు. ఈ పట్టికవలన నప్పటి యాంధ్రస్త్రీ లెట్టి చీరల గట్టుకొనువారో తెలియవచ్చుచున్నది. ఇందు కామవరంబులును మారవరంబులును ముఖ్యముగ గమనింపఁదగినవి. ఇవి రెండును వేంగిమండలములోని రెండు గ్రామముల పేర్లు. ఈ గ్రామములు రెండును నాకాలమున చీరల నేతయందు ప్రఖ్యాతి కెక్కియుండెనని తెల్లమగుచున్నది. కావున గోపరాజ కృత సింహాసనద్వాత్రింశిక కాకతీయయుగ చరిత్ర రచన కమూల్యమగు నాధారమగుచున్నది.

ఈ తరగతికి చేరినవే యాంధ్రీకృత పంచతంత్రగ్రంథములు. మనకు దొరియవచ్చినవి తెనుగు పంచతంత్రములు నాలుగు కలవు. ఇందు ప్రాచీనతమమైనది నష్టమైపోయినది; మడికిసింగనకృతమైన సకలనీతిసమ్మతమునందు పేర్కొనబడినది. రచయిత యెవ్వరో తెలియదు. ఉదాహృతములైన పద్యములనుబట్టి చూడగా రచయిత కవిత్వము జక్కగ జెప్పగలవాడని తోచుచున్నది. 'ఈకవి లభించుచున్న పంచతంత్రముల కర్తలకంటె ప్రౌఢుఁడని వెంకటనాథాదుల పద్యములఁ బోల్చిచూచిన తెలియంగవచ్చును' అని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారనుచున్నారు.[3] అందందు గానవచ్చుపద్యముల నాధారపఱచుకొని కవిత్వ గుణవిశేషములను నిర్ణయింపఁదలపెట్టుట సముచితముగాదు; కావున రామకృష్ణకవిగారి యభిప్రాయముతో నేకీభవించుటకు మనసొప్పకున్నది. ఇదిగాక ఇప్పుడు మనకు లభ్యమైన పంచతంత్రగ్రంథములు మఱి మూఁడు గలవు. అందు మొదట పేర్కొనదగినది నారాయణ కవికృతము; ఇతఁడు కపిలేశ్వర పురుషోత్తము గజపతులకాలమువాఁడు; కవిత్వము రసవంతమైనదే. 'ఇతని కవిత్వము ధారాళమైనదయి చక్కని తెలుగు పదములతో గూడి యున్నది' అని వీరేశలింగముగారి యభిప్రాయము;[4] రెండవ పంచతంత్ర రచయిత భానయ; ఇతఁడు కృష్ణరాయల సమకాలికుఁడు; ఇతని గ్రంథ మిప్పుడె ముద్రితమైనది; ఇంకను ప్రకటితము గాలేదు. కవిత్వాతిశయమున నితఁడు నారాయణకవికి దీసిపోవువాఁడు గాదు. మూడవవాడు దైచరాజు వెంకటనాథుఁడు. ఇతనిది నారాయణకవిగ్రంథముకంటె రసవంతమైనదని విమర్శకు లనేకు లభిప్రాయపడుచున్నారు; కాని అభిప్రాయభేదమున కెడమున్నది. నారాయణకవి వర్ణనల నతికయముగ పెంపక కథయొక్క నడకను కుంటుపడనీయక గ్రంథరచనను సాగించినాఁడు; భానయ గూడ నితనిమార్గముననే పట్టినాఁడు; కాని వెంకటనాథుని పద్ధతి వేఱు; ఇతని గ్రంథమున వర్ణన లెక్కువ. ప్రబంధఫక్కియం దెల్లయెడలను ప్రతిబింబించుచున్నది; ప్రబంధధోరణి నచ్చినవారికి అతని కవిత్వమె మెఱుగెక్కినదిగ దోచును; వర్ణనాడంబరము లేని కవిత్వమునం దభిమానముగలవారికి నారాయణకవియె యధికుఁడను నభిప్రాయము గలుగుట సహజమే; కథను నడుపుటయందు ఒక్కొక్క రొక్కొక్క దారినిబట్టినను అందఱును సమర్థులె. వెంకటనాథ నారాయణ కవులనుగూర్చి కీ. శే. కళాప్రపూర్ణ డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు చెప్పినమాటలు స్మరింపదగినవి: "కథానిర్వాహణంగురించి ఆలోచిస్తే మాత్ర మొకరి కొకరు తీసిపోరు. కొన్నిచోట్ల వెంకటనాథునిది పైచేయి అవుతుంది; కొన్నియెడల నారాయణకవిదే అవుతుంది. పంచతంత్రము నీత్యుపదేశానికి పుట్టినది గనుక, ఆ నీతులు చెప్పడములో సంస్కృతశ్లోకాలకున్న పొంకము, బింకము తెనుగు పద్యాలలోని కెవరు ఎక్కువ సాగా తెచ్చినారో ఆలోచిస్తే ఇద్దరినిన్నీ మనము మెచ్చుకోవలసినదే. సంస్కృత పంచతంత్రశ్లోకాలను కంఠస్థముచేసి ప్రాస్తావికముగా పఠించవచ్చును. అట్లే పొంకముగా, బింకముగా, సూక్తముగా ఉన్న తెలుగు పద్యములను అనేకములను ఇద్దరు కవుల గ్రంథాలనుంచిన్నీ ఉదాహరించవచ్చును."[5] నారాయణరావుగారి వాక్యము లన్నియు భానయకును అన్వయించును.

వెంకటనాథుని కవిత్వమున ఇతర పంచతంత్రకర్తలయందు గానరాని విశేషగుణము ఒకటి యగపడుచున్నది. తరువాతి యుగ కథాకావ్యయుగమున దానికి ప్రాధాన్యత గలుగుటవలన దాని నిచ్చట ఇంచుక ప్రస్తావించుట యుక్తమని తోఁచెడిని. కథాకావ్యయుగమున నితఁడు 'వాస్తవికపద్ధతి'కి దారి చూపెను. కవిత్వమునకు నవీన గుణ సహాయుఁడైన నాచనసోమనాథుని మేలుబంతిగ గొని యతఁడాంధ్ర కవిత్వమున నూతనముగ ప్రవేశపెట్టినపద్ధతి నవలంబించెను. ఏ వస్తువునుగాని వర్ణింపవలసినపుడు ఆ వస్తువునకు సహజములగు నంగములను జాఱవిడువక యది పాఠకుల చక్షువులకు పొడకట్టునట్లుగ వర్ణించుట నాచనసోముని కవనమందలి నవీనగుణములలో నొక్కటి. దీనిని వాస్తవికపద్ధతి యనవచ్చును. వెంకటనాథుఁడు తన గ్రంథమునందు పెక్కుతావుల నీ పద్ధతి నవలంబించినాఁడు. ఈపద్ధతి నవ పద్యకథానికయం దెట్టిరూపమునకు గారణభూతమాయెనో ముమ్ముందు విచారింపఁబడును. వెంకటనాథుని కవిత్వమున గానవచ్చు మఱియొక విశేషము కల్పనాచాతుర్యము. నారాయణకవియు భానయయు సంస్కృత పంచతంత్రములోని కథలనుమార్పక యథారీతిని చెప్పుటతో తృప్తినందిరి. వెంకటనాథుఁ డట్లు గాదు; బంగారమునకు వలిగారమట్లు సంస్కృతమున లేని కథాంశములనుచేర్చి హృదయాహ్లాదముగ కథానిర్మాణము గావించెను. ఒక యుదాహరణము జాలును. మేకు పెఱికి మడిసిన కోతికథను సంస్కృతమున లేని

3. మా. సకల నీతిసమ్మతము—ఉపోద్ఘాతము, పుట ౪.
4. ఆంధ్ర కవులచరిత్ర. పుట 338.
5. కాకతి సం. ౧౯ పుట. ౬౩౨ (వృక్ష, శేషము)

యుపోద్ఘాతమును దగిల్చి శృంగారయుగమువాఁడగుటచే స్వయుగ ధర్మము ననుసరించి తన కబ్బమున శృంగారమునకు ప్రాధాన్య మొసఁగి భోగినీస్త్రీని ప్రస్తుత కథకు కథానాయికఁ గావించెను. కథకుడగుటచే గథయందు నూతనాంశములఁ జేర్చి పెంపొందించెను. వాస్తవికకవియగుటచేఁ దనకాలమందలి భోగినుల ప్రవర్తనలను, విషచికిత్సాపద్ధతులను వాస్తవముచొప్పున వివరించెను. కాని యీవర్ణనలు కొన్నితావులయందు కథనపటిమను సాగనీయక నష్టపఱుచున్నవి; కథాశిల్పదృష్టిని చూచిన నిది దోషముగును గాని గుణము గాఁజాలదు.

అనుకరణములు:

అనుకరణము లనఁగా పాతకథలను గ్రహించి నూతనముగా రచించుట. ఇట్టివి పెక్కు గలవు. వానియందు ముఖ్యములైనవానిని ఇచట పేర్కొనుచున్నాను. (౧) వెన్నెలకంటి యన్నయ్యవిరచిత షోడశకుమార చరిత్ర. (౨) జక్కన విక్రమార్క చరిత్ర. (౩) అనంతుని భోజరాజీయము. (౪) ఎఱ్ఱనకృతి సకలనీతి కథానిధానము.

(౧) వెన్నెలకంటి యన్నయ్య కాలమిది యని నిశ్చయించుటకు దగు సాధనములు లేవు. ఇతని షోడశకుమార చరిత్ర సంపూర్ణగ్రంథముగా లభ్యము గాలేదు. కృత్యాది లేకపోవుటచే గ్రంథకర్తచరిత్రను నిర్ణయించుటకు దగు సాధనములు లేకపోయినవి. ఆశ్వాసాద్యంతములనుబట్టి చూడఁగా నితఁడు వెన్నెలకంటి ... యను ... సూరనామాత్యుని పుత్రుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇతని కాలమును నిర్ణయించుటకు ...

"సరసాంచిత సత్కవితా పరీక్ష కృష్ణకందార భా
స్వర నానారస భావనిరంతర భోజనృప విద్యానిరం
తరోక్తి ... శాస్త్రగ్రంథ సిద్ధాంత వి
స్తారవిజ్ఞాన కవిత్వాతిశయులౌ సర్వజ్ఞ సోమేశ్వరా."

ఇందు పేర్కొనఁబడిన నాలుగురియందును కృష్ణకందార నామధారు లిరువురు కలరు. ఒకఁడు రాష్ట్రకూటవంశజుఁడగు ముమ్మడి కృష్ణభూపతి. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౯౩౯ మొదలు ౯౬౮ వఱకును మాన్యఖేటపురము రాజధానిగ దక్షిణాపథము నేలెను. రెండవవాఁడు దేవగిరి యాదవవంశజుఁడు సింఘణుని మనుమఁడును జైతుగి పుత్రుఁడును నగు కృష్ణుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౨౪౬ మొదలు ౧౨౬౦ వఱకును రాజ్యము నేలెను. ఈ పద్యమునందు చెప్పఁబడిన కృష్ణకందారుఁడు రాష్ట్రకూట ముమ్మడి కృష్ణుఁడే కాని యాదవకృష్ణుఁడు కాఁడని నా యభిప్రాయము. ఏలనఁగా నితనితోఁ గూడ పేర్కొనిన భోజుని (క్రీ. శ. ౧౦౧౦—౧౦౫౦), జగదేకమల్లుని (౧౦౧౮—౧౦౪౨), సర్వజ్ఞ సోమేశ్వరుని (౧౧౨౬—౧౧౩౮) కాలక్రమము దప్పక చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు కృష్ణకందారుఁడు సత్కవితాపరీక్షయందు నిపుణుఁడని పైపద్యమున చెప్పియున్నది. రాష్ట్రకూట కృష్ణకందారుఁడు కవిజనపోషకుఁడు. పొన్నకవి శుభతుంగరామాభ్యుదయ గద్యప్రత్యగతములను కన్నడకావ్యములను చెప్పి యతని మెప్పునకు పాత్రుఁడై యతనిచే ఉభయకవి చక్రవర్తి యను బిరుదు బడసెను; యాదవకృష్ణకందారుఁడు కవిపోషకుఁడనుట కాధారము గానరాదు. కావున ఈ పద్యమున కృష్ణకందారుని యాద్యమున చెప్పియుండుటవల్లను నతఁడు సత్కవితాగమ పరిశోధకుఁడనియు వచించుటవల్లను నతఁడు రాష్ట్రకూట కృష్ణుఁడే కావలయును. కడపటివాఁ డగు సర్వజ్ఞ సోమేశ్వరుఁడు క్రీ. శ. ౧౨ వ శతాబ్దిమధ్యమునుండినవాఁ డగుటచేత వెన్నెలకంటి సూరామాత్యుఁడును నితని పుత్రుఁడగు యన్నయయును తరువాతివా రగుదురు. మఱియు షష్ఠాశ్వాస ప్రారంభమున—

"శ్రీహర్ష ముఖ్యసుకవి స
మాహిత కావ్యప్రపంచ మాధుర్య సుధా
గాహన లీలారసిక
వ్యాహారవిహార మంత్రియన్నయసూరా."

యను పద్యమున శ్రీహర్షుని కావ్యము పేర్కొనబడినది. కావ్యకర్తయగు శ్రీహర్షుడు క్రీ. శ. ౧౨ వ శతాబ్దిమధ్యమున కాన్యకుబ్జప్రభువగు జయంతచంద్రుని యాస్థానమున నుండెను. ఇతనిచే రచింపఁబడిన నైషధము సంస్కృత పంచకావ్యములలో నొక్కటి. వెన్నెలకంటి సూరయ కాలమున నీ శ్రీహర్ష కావ్యము ప్రఖ్యాతిపొందియుండుటవలన నతఁడు క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దమున నుండెనని మన మూహింపవచ్చును. ఇంకొక విషయము గూర్చి యిందు మనము విచారింపవలసి యున్నది. అన్నయ పుస్తకమునకు 'షోడశకుమార చరిత్ర' దశకుమారచరిత్రను స్మరింపఁజేయుచున్నది. దండ్యాచార్యుని దశకుమార చరిత్ర కొంత భిన్నమైన గ్రంథమనియు... షోడశకుమార చరిత్ర యను గ్రంథ మొకటి సంస్కృతమునగాని ప్రాకృతమునగాని యున్నట్లు తెలియదు. కేతన గ్రంథమునకు గల్గిన జనాదరణము గని యట్టి గ్రంథము నే యన్నయ రచియించి దానికి షోడశకుమార చరిత్ర యని పేరుపెట్టినట్లు తోచుచున్నది. ఈ యూహ సరియేని కేతన క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దపు టుత్తరార్ధమున నుండినవాఁ డగుటచేత అన్నయ యటు తరువాతివాఁడని చెప్పవలసియున్నది. జక్కన తన విక్రమార్క చరిత్ర పీఠికయందు కృతిపతి యగు జన్నయసిద్ధుని పెదతండ్రి యగు వెన్నెలకంటి సూర్య డొకఁడు రెడ్డివేమ నరపాలకునిచే మహాగ్రహారములు బడసెనని చెప్పియున్నాఁడు. క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దారంభమున నుండిన విష్ణుపురాణకర్త వెన్నెలకంటి సూరన వెన్నెలకంటివారిలో పెక్కుఱు వేమయాయన్న భూతిభూజానికి సత్పుత్రులంబును లొసఁగిరనియు దన తాత యొక వెన్నెలకంటి సూర్యుఁ డనియుఁ జెప్పియున్నాఁడు. తాతయన వంశకర్తయని యర్థము జేసుకొన్నచో విష్ణుపురాణకర్త రెడ్డివేమనరపాలకునిచే మహాగ్రహారములు బడసిన వెన్నెలకంటి సూరన సంతతివాఁడు కావచ్చును. షోడశకుమారచరిత్ర కర్తయగు వెన్నెలకంటి యన్నయయు నతని తండ్రియగు సూరనయు క్రీ. శ. ౧౩ వ శతాబ్దపు టుత్తరార్ధమున నుండిన కేతనకు దరువాతివా రగుటచేతను, క్రీ. శ. ౧౩౨౪ మొదలు ౧౩౫౫ పర్యంతము ప్రజాపాలనము జేసిన రెడ్డివేమనరపాలకుని యాస్థానమున నొక వెన్నెలకంటి సూర్య

గూంకుటచేతను, గొంతె మించుమించు నీ రేకకాలమువా రగుట చేతను నీ రొక్కరే యని తలంచెదను. అనుచేని వేమయగారుననికి సత్కరించను లిచ్చిన వస్తులకంటెవారిలో అన్నయ్య యొక్కండై యుండవచ్చును.

కాలనిర్ణయచర్చ చాల పెరిగినది. ఇది యనావశ్యకమైన దంపకము గాదు. కాలానుక్రమణిక చరిత్రాత్మకకు పంజరము వంటిది. దేశచరిత్రకెట్లో యట్లే వాఙ్మయచరిత్రకును నిది ప్రధానము. అన్నయ్యకాలము నిశ్చయము గాకపోయిన, షోడశకుమారచరిత్ర [illegible] వలన మన పద్య కథావాఙ్మయమెట్లభివృద్ధి నందెనో యెట్టి పరిణామమును బొందెనో కనుగొనుట సులభసాధ్యము గాదు. అన్నయ్యకు కేతన దశకుమారచరిత్ర మూలగ్రంథమని చెప్పితి; ఇది కేవలము గ్రంథనామముల పోలికనుబట్టి చెప్పిన మాట కాదు. కథారీతులయందును గూడ నీ పోలిక గానవచ్చుచున్నది. దశకుమారచరిత్రయందు మగధరాజైన రాజహంసుని పుత్రుడైన రాజవాహనునియొక్కయు, రాజహంసుని మంత్రుల పుత్రులగు ప్రమతి, మిత్రగుప్త, మంత్రగుప్త, ఉపహారవర్మ, అపహారవర్మ, పుష్పోద్భవ, అర్థపాల, సోమదత్తుల యొక్కయు నాటి సాహస కృత్యములను వర్ణింపబడియున్న షోడశకుమారచరిత్రయందు [illegible] మోజరాజుని పుత్రుడగు కమలాకరుని యొక్కయు, మంత్రి [illegible] బుద్ధిసాగర, వివేకసింధు, కాంచన[illegible], [illegible] కరుణాకర, ప్రభాకర, చిత్రకర, [illegible]; [illegible], దీర్ఘబాహు, దృఢముష్టి, విక్రమకేసరి యను దండనాయక [illegible] యొక్కయు; మతిమంతి, కళానిధి [illegible] పుత్రులయొక్కయు ధీరకృత్యములును వర్ణింపబడినవి. దశకుమారచరిత్రయందు దిగ్విజయార్థము బయలుదేరి [illegible] రాజవాహను డొక నాటి రాత్రి కుమారులందరును నిద్రించుచుండగా నొక బ్రాహ్మణుని కోరిక [illegible] గావించి తన పూర్వోత్తరమును దెలిసి [illegible] యున్న ప్రతిష్ఠించియుండు స్ఫటికలింగమునందలి నిక్షిప్తమైయుండిన సాధన తామ్రశాసనమ్మును గొని పాతాళాధిపత్యము వహించుట కతని సహాయము వేడెను. రాజవాహనుడును మిత్రులకు దెలుపక యతనివెంట జనెను. మిత్రులును అతని గానక వెదకుచు నొకరొక మార్గమునుబట్టి పోయిరి. షోడశకుమార చరిత్ర యందును కమలాకరునికిని అతని తోడికుమారులకును నీ తీరున నెడబాపు గలిగినది. ఇట్టి పోలికలు మఱియు గొన్ని కలవు.

షోడశకుమార చరిత్రలోని కథలు కొంచె మించుమించుగ నన్నియు గథాసరిత్సాగరమునుండి గ్రహింపబడినవే. మృగాంకదత్తుని కథ ముఖ్యమైనది; ఇది షోడశకుమారచరిత్రకు బునాదివంటిది. ఈమూల బంధముమీదనే కావ్యనిర్మాణము సాగినది. కథా సరిత్సాగరము నుండి యన్నయ గ్రహించినది యొక మృగాంకదత్తుని కథ మాత్రముగాదు. భేతాళ పంచవింశతిని గూడ నాతడు యథేష్టముగ వాడుకొనియున్నాడు. తృతీయ చతుర్థాశ్వాసములు నష్టమైపోవుటవలన నెన్ని కథలను గొనెనో నిశ్చయించి చెప్పుటకు వీలులేదు. పంచమాశ్వాస ప్రారంభమున భోజనశర్మ్య వనితాదంపుల కథయు, జ్ఞానవిజ్ఞానకుమారుల కథయు, నాకితమదనమంజరికథయు, కేవసేనచరిత్రయు, వైశ్యకన్యకథయు, శరగ్రాముకథయు గానవచ్చుచున్నవి. ఇచ్చిన కివి చాలును; కథాసరిత్సాగరములో గానరాని కథలును నిందు కొన్ని కలవు. అవియు సంస్కృత కథావాఙ్మయమునుండి యేర్చికొన్నవే.

కథలు సంస్కృతవాఙ్మయమునుండి సంగ్రహించినవే యైనను అన్నయకథలు చెప్పుటయందు దనకు గల యసామాన్య ప్రజ్ఞను వెల్లడిచేసినాడు. మాతృక యొద్దియైనను కథకుని గొప్పతనము అతడు కథను చెప్పు నేర్పుపై నాధారపడియుండును. కథ ఎంతటి సామాన్యమైనది యైనను కథకుడు చతురుడయ్యెనేని శ్రోతలకు ఆసక్తి పర్వము సేయగలడు; నేర్పరికాడేని యెట్టి యద్భుతమైన కథ యైనను పాడుచేసి విసుగుపుట్టించగలడు; కథ చెప్పు నేర్పు అభ్యాసమాత్రమున చేకూరునది కాదు; అది సహజము; దైవదత్త ప్రసాదమున పుట్టునది. ఈ నేర్పు అన్నయయందు విశేషముగ గన్పట్టుచున్నది. తియ్యనిమాటలతో తేటతెల్లముగ [illegible] గూర్చినవి; మన అడ్డమాకలేక నిరాఘాట ధారగా కథ చెప్పు శక్తియందన్నయకు సమాను డాకాలమున మఱొకడు [illegible] లేడని నిస్సంశయముగ బలుకవచ్చును. శైలి కథ [illegible]; [illegible] కాదు; మాటల మాధుర్యము సంస్కృత పదబాహుళ్యము గాదు; [illegible] దీర్ఘసమాసములు లేవు; శబ్దాలంకారములు తక్కువ. అర్థాలంకారములు పాఠకుల దృక్పథమునకు [illegible] గావు; [illegible] ఆడంబర మెచటను బొడకట్టదు; కాని సవిగల కవిత్వము—ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ప్రకాశకులు చెప్పినట్లు 'కవిత్వము నిర్దుష్టము. ఉభయ [illegible] మున్నది.' 'పద్యములు హృద్యములై ధారాగ్రాహ్యగలవిగా నున్నవి.' కాని 'శైలి మంచన కేయూరబాహుచరిత్రము జక్కన విక్రమార్కచరిత్రము, కేతన దశకుమారచరిత్రము బోలుచుండును' అని వారు చెప్పు వాక్యమును సంపూర్ణముగ నంగీకరించుటకు వీలులేదు. మంచన అన్నయ్యల శైలి యొక్కతీరే నది. కేతన శైలియు బాలవర కిట్టిదే యైనను, మంచన అన్నయ్యల తేటదనమును [illegible] సహజసౌష్ఠవమును నందు గానరాదు; జక్కనది ప్రబంధశైలి.

విక్రమార్కుని కథలను—మన తెలుగు పసినంతివలకు—ఆంధ్రవాఙ్మయమున మొదల ప్రవేశపెట్టినవాడు అన్నయ్య. సాహసాంకుని చరిత్ర యప్పటి యాంధ్రలోకమున కత్యంత మాదరణీయమాయె. పెక్కండ్రాతని చరిత్రమును ఇతివృత్తముగ గ్రహించి గ్రంథములు రచింపగడుటయే దీనికి నిదర్శనము. శౌర్యప్రదర్శనమప్పటివారికి నచ్చినది; రణము ప్రియతమము. ఉప్పెనవలె పొంగివచ్చి దేశమును ముంచనున్న తురుష్కసేనాసాగరమును జెలియలికట్టవలె నడ్డగించి హిందూ స్వాతంత్ర్య మతధర్మములను ఆంధ్రులు సంరక్షించిన కాలమది; వారికి శౌర్యోద్రేకమును గలిగించి రణమునకు బురికొల్ప ననువైన సాధనము విక్రమార్కుని యుదంతము. కావున నప్పటి యాంధ్రప్రపంచమున నతి గౌరవమందెను.

అప్పుడు బయలువెడలిన విక్రమార్క కథానకగ్రంథములు మూడు మనకు లభించినవి. వానియందు బేతాళ పంచవింశతి యొకటి. ఇది యెవ్వరిచే నెప్పుడు రచియింపబడెనో తెలియదు. గ్రంథము సంపూర్ణముగ దొరకినను కవి స్వవిషయము జెప్పుకొను గ్రంథాద్యంతములు లేకపోవుటచే నత డెవ్వడైనదియు గనుగొనుటకు సాధ్యపడకయున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ గ్రంథాలయమందలి సంకలన గ్రంథమున పోతిరాజను నతడు రచించిన బేతాళపంచవింశతినుండి పద్యములు కొన్ని యుదాహరింపబడియున్నవి.6 అం దొక్కటియు నీ బేతాళపంచవింశతియందు గానరాదు. మఱియు నాంధ్ర సాహిత్య పరిషద్గ్రంథమునం దుదాహరింపబడిన వన్నియు పుర వర్ణనకు జెందినవి. కవిత్వశైలి మన బేతాళపంచవింశతికంటె భిన్నమైనది. కావున దీని కర్త పోతరాజని తలచుటకు వీలులేదు. కాని కస్తూరిరంగకవి విరచితమైన యానందరంగరాట్ఛందమున వికల్ప యతి కుదాహరణముగ బేతాళపంచవింశతిలోనిదని

"చోరగ్రాహ్యగజాంపకంబు నలినీసంభిన్నభేదంబు ది
క్స్వైరీ మౌక్తిక దర్పణంబు రజనీకాంతా మనోహారి వి
స్ఫారాంభోధ తరంగ కాంతి గిరిజా ప్రాణేశ భాస్వజ్జటా
శ్రీరమ్య ధ్వజనంబు చంద్రు డుదయించెన్ సుప్రభాభాసియై."7

అను పద్యముదాహరింపబడియున్నది. ఈ బేతాళవింశతి యొక్క ప్రతియందు నెక్కడ యుండలేదు; కాని పై పద్యము ప్రస్తుతము చర్చయందున్న బేతాళవింశతిలోని పదునాలవ కథ యగు జీమూత వాహనుని కథయందు గానవచ్చుచున్నది. ఇట్లే కవి లాక్షణికుడైనను అతని యునికి తెలియరాకపోవుట శోచనీయము.

బేతాళపంచవింశతికి మూలాధారము సోమదేవుని కథా సరిత్సాగరము. అందలి కథలే కొంచమించుగ నాక్రమము ననుసరించియే ఇందును జెప్పబడినవి.

కాని బేతాళపంచవింశతియందు సూత్రకథ యధికము—పరమేశ్వరుడు పార్వతీదేవికి రహస్యముగ జెప్పుచుండ గోడమీద పసిడి బల్లియై యుండి పుష్పదంతు డా కథల నెల్లను విని తన భార్యకు దెలుప అది పార్వతీదేవికి కథలనే మరల జెప్పెనట. 7 (a)

కవిత్వము చక్కనిదె; ధారయు నిరాటంకముగ ప్రవహించు చదియు; శైలియు గథలుజెప్ప ననుకూలించునదియే; కాని కల్పనాశక్తి తక్కువ; మాతృక ననుసరించి పథము దప్పక కథలను వ్రాయ దలకొనుటయే దీనికి ప్రధాన కారణము; కవి యెందును స్వాతంత్ర్యమును జూప గడగలేదు. ఇందలి కథ లన్నిటియందును పదునాలవదగు జీమూతవాహనుని కథ రసవత్తరమైనది. కవి యా కథా రచనయందు దన శక్తి నంతటిని వినియోగపెట్టినట్లున్నది.

విక్రమార్కుని కథలను వివరించు కథానకకావ్యములలో మఱియొకటి కొఱవిగోపకృతి సింహాసన ద్వాత్రింశిక. ఇది భాషాంతరీకరణ కథానకములందు చేరిన దగుటచే ఇంతకు పూర్వమె పరామర్శింపబడినది. కావున దాని విషయమున నిట మరల ప్రస్తావించక, నట్టిదియయగు నక్కన విక్రమార్కచరిత్రమునుగూర్చి విచారింతము. ఇతడు ౧౫ వ శతాబ్దప్రథమపాదమున వెలసెను. కొంచమించుమించుగ కొఱవి గోపరాజునకు సమకాలికుడగును. గోపరాజువలెను, బేతాళపంచవింశతి రచయితవలెను కథలనన్నిటిని సూత్రకథయం దితడు గ్రుచ్చలేదు; స్వయముగనె కథలను జెప్పెను. ఇతడు రచించిన విక్రమార్కుని జన్మరాజ్యప్రాప్తులకథ క్రొత్తదారి ద్రొక్కినది; సింహాసనద్వాత్రింశికలోని కథ ఇది: అవంతిపురమును చంద్రగుప్తుని కుమారుడు భర్తృహరి యేలుచుండ నతని సవతి తల్లికొడుకు విక్రమార్కుడు యువరాజుగను భట్టి మంత్రిగను అతనికి ప్రజాపాలనయందు తోడ్పడుచుండిరి. అతనికి భార్యలు మువ్వురు. అతడు జారయైన ప్రియకాంతకతమున సంసారముపై రోసి భార్యలను త్యజించి రాజ్యమును తమ్ముడగు విక్రమార్కుని కొసగి తపోవనమున కరిగెను. విక్రమార్కచరిత్రలో మగధనగరమునకు చంద్రగుప్తుని రాణుల వివాహ సంతాన ప్రాప్తులతో కథ ప్రారంభమగుచున్నది. అతడు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్య శూద్రవర్ణములలో నొక్కొక జాతికి జెందిన యువతీమణి నొక్కతెను ద్వాహము చేసికొనెను. బ్రాహ్మణస్త్రీయందు వరరుచిని క్షత్రియ యువతియందు విక్రమాదిత్యుని, వైశ్యజాతియందు భట్టిని, శూద్రకాంతయందు భర్తృహరిని పుత్రులుగ బడసెను. చంద్రగుప్తుడు తపోవనమునకు బోవుచు వరరుచిని వంశకర్తగ నియమించెను; విక్రమార్కునికి రాజ్యము నొసగెను; భట్టికి నియోగిత్వ మిచ్చెను; భర్తృహరికి ధనమంతయు నొప్పజెప్పెను. విక్రమార్కుని జన్మాదికములందువలెనే నక్కన కథలు జెప్పుటయందు గూడ భిన్నమార్గము నవలంబించెను. కథలయందు పైకిపురికి సామాన్యములే; కాని వాని క్రమము వేఱు పద్ధతి వేఱు. కవిత్వమందును వారిద్దరికిని జాల వ్యత్యాసముగలదు. గోపరాజు శైలి కథానకరచన కనుకూలమైనది; అష్టాదశవర్ణనలతోడను శబ్దార్థాలంకారములతోడను ఒప్పిదమై హృదయంగమముగనున్నది; కాని ప్రతిభయందుగాని, వైదుష్యమందుగాని, చమత్కారమందుగాని గోపరాజు నక్కనకు సమానుడుగాడు. నక్కనది కావ్యభక్తి, కథాభక్తి గాదు. గోపరాజువలెనే కథ చెప్పుటయే యతని యుద్దేశమైనను దానిని జెప్పుటయందు దన నేర్పంతయు వినియోగపఱచి రసికుల కబ్బురముగలిగింపవలయునని యాతని పూనిక.

"నక్కన నీ వైదుష్యము
నక్కన నీ కావ్యరచన చాతుర్యంబుల్
నక్కన నీ వాగ్వైఖరి
నక్కన నీ వంశమహిమ నక్కన సుకవీ."

---

6. చూ. ప్రబంధరత్నావళి. పుటలు 88-9

7. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము— *R. No.* 594 పుట 109.

7 (a) బేతాళపంచవింశతియందు కొన్ని కథలు కథాసరిత్సాగరములోని వరుసను దప్పి భిన్నముగ గాన్పించుచున్నవి. భోజనచుంగ నారీచుంగ శయ్యాచుంగుల కథ కథాసరిత్సాగర వరుసప్రకారము 8 వది; ఇందది 4 వ కథ; 10 వది 7 వదిగ గాన్పించుచున్నవి. మొత్తముమీద కథలవరుస రెంటియందు నొక్కటిగనె యున్నది.

అని జన్నయ సిద్ధమంత్రి తన్ను సంబోధించినట్లు జక్కన చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇది కేవల ప్రోత్సాహక వాక్యములు గావు. విక్రమార్క చరిత్ర ఏని యాథార్థ్యమును రుజావుసేయుచున్నది. కవిశిల్పరులనం దిట్టు అసామాన్య నైపుణ్యముగలవా రైనను కథా నిర్వహణమున నితఁడు గోపరాజునకు తీసికట్టువాఁడే. ఇందులకు కారణ మతని వర్ణనాలాలసతయు, చతురకావ్య రచనావిధానమును, ముఖ్యకారణములు. అవకాశ మున్నను లేకపోయినను దన యద్భుత వర్ణనాకౌశలమును ప్రదర్శింపఁగడఁగుటవలన కథ కొండ దారులవెంట దృగ్గోచరము గాకపోవుచున్నది. ఒక యుదాహరణము. ద్వితీయాశ్వాసములోని పురందరుని కథఁ జూతము. ఆరంభ దశయం దతఁడు ఘనసంపన్నుఁడైన వైశ్యుఁడు. దానములందును, విద్వత్పారితోషికములందును, కళాపోషణయందును, భోగములందును దన ధనము నంతటిని తోడి వైశ్యులు వలదని హితము చెప్పినను వారి మాట చెవినిడక వెచ్చపెట్టెను. లేమికి కడపటి పెంపింపఁ గడఁగినది. తీర్థయాత్ర వెడలి యాతఁడు మధురకు బోయెను; అచట రాత్రియొక బ్రాహ్మణుని యింటబసచేసియుండ నిశాసమయమున నప్పగోప కంఠంబునందు ఒక కొంత యార్తనాదము వినవచ్చెను; ఇంటివారి నడుగగా వారు ప్రతినిశాసమయమందును నట్టి యార్తనాదము వినవచ్చుననియు నందుకు కారణము తెలియదనియు జెప్పిరి. అచటినుండి యా వైశ్యుఁడు కాశికి బోయెను; అచటినుండి గయా ప్రయాగలకును నచటినుండి ఏలేశ్వరనివృత్తిసంగమ శ్రీపర్వతాహోబిల సిద్ధవట్టణ కాళహస్తి వేంకటాచలాదులను వరుసతో సేవించి యచటనుండి బయలుదేఱి కాంచీపుర శ్రీరంగ కుంభఘోణ సేతు రామేశ్వరానంతశయన విరూపాక్షాది తీర్థముల సందర్శించి తుదకు ఉజ్జయినికి దిరిగివచ్చి విక్రమార్క నరపాలుని గాంచి మధురాపురమున కొంత రాత్రులందు నిశాసమయమున వినవచ్చు స్త్రీ యాక్రందన వృత్తాంతమును విన్నవించెను. విక్రమార్కు డంతట నా వైశ్యునితో గూడి మధురానగరమునకు జని యర్ధరాత్రి సమయమున నా స్త్రీ యేడ్పు వినవచ్చినంతటనే యచటికి బోయి కశఘాతలచే నొక నారీమణి నొవ్వజేయుచున్న రాక్షసులను సంహరించెను. ఆమె యొక యచ్చర; శాపగ్రస్తురాలు; విక్రమాదిత్య భుజాహతుల వలన శాపవిమోచన మగునని ఋషిశాపము. శాపవిమోచనమైన పిమ్మట నామె కృతజ్ఞతాసూచకముగ నొక మణిని రాజునకు సమర్పించి స్వర్గసీమ జేరబోయెను. విక్రమాదిత్యు డంతట ఉజ్జయినికి మరలివచ్చి, వైశ్యుని వదాన్యతను బొగడి యచ్చర యొసగిన రత్నము నాతని కొసఁగెను.

జక్కన చెప్పబూనినది విక్రమార్కుని సాహసౌదార్యముల కథ కాని వైశ్యకుమారుని తీర్థయాత్ర చరిత్ర కాదు. నిశీథియందు వినవచ్చెడి స్త్రీ యాక్రందన ధ్వని విని దానిని విక్రమార్కునికి దెలుపుటయే వైశ్యుని కథయందు ప్రవేశపెట్టుటకు ముఖ్యకార్యము. అతని తీర్థయాత్రయందు మొదటిస్థలమే మధురానగరము. నిశీథియం దాక్రందన స్వరమువినినదియు నచటనే. తరువాతి వతఁడేగిన తీర్థములకును, వాని వర్ణనలకును గథయందు తావులేదు; కథనడక కది యనావశ్యకము. ఐనను జక్కన తీర్థముల వర్ణనకు గడఁగినాఁడు. మధుర కాశి గయా ప్రయాగలతో నుత్తరాపథమునకు స్వస్తిచెప్పినాడు. ప్రయాగనుండి వైశ్యయాత్రికుని దక్షిణదేశమున కర్ణాటసామ్రాజ్యమునకు దోడ్కొని వచ్చినాడు; ఏలేశ్వర శ్రీశైలాహోబిల సిద్ధవట్టణ కాళహస్తి వేంకటాచలముల జూపి కాంచీపుర కుంభఘోణ శ్రీరంగరామేశ్వరానంతశయనముల ద్రిప్పి, యచటినుండి మరుదిరిగి హేమకూట సానువునందలి విరూపాక్షునకు గొంపోయి యచటినుండి యుజ్జయినికి విక్రమార్కుని సభాస్థానమునకు మధురానగరవృత్తాంతమును దెల్పుట కంపినాడు. మధురానగరమునుండి యాతని నుజ్జయినికి మరల్చియుండినను కథనడక కభ్యంతరముండదు; కాని యన్ని పుణ్యస్థల వర్ణనల కవకాశము కల్గియుండదు. పుణ్యస్థలములందును కర్ణాటసామ్రాజ్యములోని—అందును ముఖ్యముగ పశ్చిమ దక్షిణాంధ్ర భూములలోని క్షేత్రములు జక్కనకు సుపరిచితములు. కావున ఏలేశ్వరమునుండి ప్రారంభించి వేంకటాచలమువఱకు గల స్థలమాహాత్మ్యములను గొనియాడెను. నివృత్తిసంగమము నొక పద్యముతో కీర్తించెను. శ్రీశైలమున కెనిమిది పద్యములు; అహోబలమున కైదు; పెన్నకొక్కటి; సిద్ధవటమునకు మూడు; కాళహస్తి వేంకటాచలములకును దక్షిణ దాక్షిణాత్య క్షేత్రముల కన్నిటికిని చేర్చి యొక్క వచనము; హేమకూట విరూపాక్షుల కేడు; అందొక చిన్న వచనమును 'విరూపాక్షలింగమ్' అను మకుటముగల సంస్కృత శ్లోకములు మూడును గలవు. ఇట్లు కథాసరణి యవిచ్ఛిన్నముగ సాగనీయక వస్తువర్ణనలతో నిండియున్నను విక్రమార్కచరిత్ర పాఠకులకు విసుగు బుట్టింపక హృదయాహ్లాదకరమై యొప్పుచున్నది చదువఁ జదువఁ హెచ్చుచుండును. జక్కన యద్భుతకల్పనా ప్రతిభయు వాగ్వైభవమును రచనాచమత్కృతియు గంగాప్రవాహమును బోలిన శైలియు దీనికి ముఖ్యకారణములు.

జక్కన తరువాతి పదునైదవ శతాబ్దమున మఱియిద్దఱు దొడ్డ కవులు కథాత్మక గ్రంథములను రచియించిరి. ఇందు మొదటివాడు అనంతామాత్యుఁడు. ఇతఁడు శాలివాహన శకము ౧౩౫౬ నకు సరియైన క్రీ. శ. ౧౪౩౪ వ సంవత్సరమున రసాభరణ మను లక్షణగ్రంథమును వ్రాసి ముగించియుండుటచేత నతఁడు క్రీస్తుశకము ౧౫ వ శతాబ్దమున నుండెనని నిశ్చయముగ జెప్పవచ్చును. ఇతఁడు రచించిన కథాత్మక గ్రంథము భోజరాజీయము. 'ఈతని కవిత్వము రసవంతమై నిర్దుష్టమయి మృదుపదకలితమయి హృదయరంజకముగా నున్నది... భోజరాజీయము వింతకథలనుగలిగి చమత్కారముగా నే యుండు'నని వీరేశలింగము పంతులుగారు మెచ్చుకొనియున్నారు.[8] ఈ అభిప్రాయమునే పెంచుక విపులముగ భోజరాజీయ పీఠికయందు విశద పఱచియున్నారు: 'ఈతని కవిత్వము సలక్షణమయి యనర్గళధార గలదియై మనోహరముగ నుండును. కవిత్వము మాత్రమే కాక భోజరాజీయమందలి కథలును యింపుగ నుండును. కవిత్రయమువారి ప్రయోగములకంటె భిన్నములైన ప్రయోగము లీ భోజరాజీయమునందు గొన్ని కానవచ్చుచున్నను మొత్తముమీద నిందలి కవిత్వము నిర్దుష్టమయి శ్లాఘ్యముగా నున్నది.'

8. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము. పుటలు 160.

అనంతామాత్యుడు ధైర్యసాహస పరాక్రమాది శూరగుణ ప్రతిపాదనకొఱకే కథానక గ్రంథమును రచియింపలేదు. అతడు వైష్ణవుడు; అహోబల నరసింహస్వామి భక్తుడు. ప్రజలకు నీతిని బోధించి వారికి సర్వత్రమార్గ ముపదేశించుటకే గ్రంథము నతడు రచియించెను.

"సూత్రకథ భోజరాజ చ
రిత్ర మనెడు పట్టె సర్వస్తేనులు నీతుల్
చిత్రకథలై తిలిర్పగ
శ్రోత్ర సుఖముగా నొనర్ప సుఖమైయుండున్."

"అదియుడు దత్తాత్రేయ మునీంద్రుడు భక్తయు మహాసేను కాంభోజ మహీశుండు శ్రోతయుగా...భోజుండు పూర్వజన్మంబున బ్రాహ్మణుండై యుండి దారిద్ర్యభారంబు తోరంబగుట వలన...ప్రయాగయందు నిష్టకామ్యసిద్ధి పొంది శరీరవిసర్జనంబు చేసి సజ్జనప్రియుండై పుట్టి లాటదేశంబున ధారానగరంబున కధీశ్వరుండై రాజ్యంబు చేయుచు నొక్కనాడు మృగయా వినోదార్థంబు వనంబునకుం జని యందు సర్పటి యను నొక్క సిద్ధపుంగవుం గని తిన పట్టణంబునకు దోడ్కొనివచ్చుటయు...తదనంతరంబ భోజ నిమిత్తంబున భోజ సర్పటులకు సంవాద వశంబున వివిధ పుణ్యకథా ప్రసంగంబులు పుట్టుటయు నను వృత్తాంతంబులం గలిగి యీకావ్యంబు సర్వజనాకర్షణీయంబై భోజరాజీయం బను పేర బరగు."9 ఇందువలన ననంతామాత్యుడు పూర్వకథానకరచయితల ననుసరింపక క్రొత్తదారిని త్రొక్కెను; సాహసపరాక్రమాదాధ్యాత్మిక కథలను పాటింపక నీతిప్రచారము కొఱకే గ్రంథము రచించెను.

అనంతామాత్యుడు చెప్పినట్లు భోజరాజీయము సర్వజనాకర్షణీయమే. కవిత్వ మహత్త్వము వీరేశలింగముగారు తగురీతిని ప్రశంసించియున్నారు. అనంతామాత్యుడు చెప్పినకథలయందనేకములు వారితడే; వానిని ప్రాచీనకథానక గ్రంథములలో గుర్తించవచ్చును; కాని దాని కిది సమయము గాదు. కథలు పాతవైనను చెప్పుటయందు తన నేర్పంతటిని వినియోగించి అనంతామాత్యుడు వానిని హృదయాహ్లాదకరములుగ నొనర్చినాడు. శైలి మృదుమధురపదబహుళమై దీర్ఘసంస్కృతసమాస భూయిష్ఠముగాక, సులభగ్రాహ్యమై కథాప్రవచనమునకు గడునను కూలమైనదై యొప్పారుచున్నది. సందర్భోచితములు గాని వర్ణనలును వాచకుల దృక్పథమున కడ్డపడు శబ్దార్థాలంకారములును గానరావు. వినను అనంతామాత్యుని కథాసరణి నిర్విరోధమైనది కాదు; కథయందుపిల్లకథలు బుట్టుటవలన దానినడక యవిచ్ఛిన్నముగ సాగదు. మార్గమున కడ్డపడు దుర్లంఘ్యములగు కొండలవలె ఉపకథలడ్డమువచ్చును. ఇది బృహత్కథమున్నగు ప్రాచీనకథానక గ్రంథములపద్ధతి. కథ నడకను సూటిగ సాగనీయకపోవుటచే నిదియంతటి యుత్కృష్టమైన పద్ధతి కాదు.

రెండవవాడు ఎల్లన. ఇతడు రచించిన గ్రంథములు మూడు. పురాణసారము, శివశ్లోకము, సకలకథానిధానము—ఇందు మొదటిది లభ్యముగాలేదు; తక్కినవి రెండును ముద్రితమైనవి. మూడవది కథానక గ్రంథము. ఎల్లయ కథారచనావిశేషమును గూర్చి విచారించుటకు పూర్వ మతని కాలమెద్దియో నిర్ణయించుట యావశ్యకము. వీరేశలింగముగారు 'ఎల్లన క్రీ. శ. ౧౪౭౦-౮౦ సంవత్సరప్రాంతములయందుండె'నని చెప్పుచున్నారు10. ఈ యభిప్రాయమున కాధారముగ రెండు కారణములు వారు చూపియున్నారు; ఒకటి శివశ్లోకటీకయందు కృతిపతియైన కుంటముక్కల భైరవమల్లనామాత్యుని వర్ణించుచు చెప్పిన ఈ క్రింది సీసపద్యము.

"హరిపదధ్యానతత్పరుడు చంపెలమహా
లక్ష్మీప్రసాదైకలబ్ధ వరుడు,
కపిగజపతిమహారాయలిచ్చిన సమం
చిత మహాపాత్ర ప్రసిద్ధయశుడు
జా జమాఖానరాయని చేత నొసయుడై
వినుకొండ దుర్గ మేలిన ఘనుండు
కృతివనని క్షేప పృథుతటాకాలయ
తనయాది సప్తసంతానఘనుడు
ముని పరాశరగోత్ర సంజనితుడార్య
సేవ్యతిరువేంగళాచార్య శిష్యుడనఘు
మంత్రి పెరుమాళ్ళ కొమ్మయామనుమ గోబ
మంత్రి తెలగయ భైరవ మల్లమంత్రి."

రెండవది, కవిస్తోత్రమందు 'రావిపాటి తిప్పరాజాది ముఖ్య శృంగార కవుల' నేర్కొనుట. 'ఈ రావిపాటి తిప్పరాజు—

"సరిలే నైరిపు డేల భాస్కరులు భా
భానాథపుత్రా! వసుం
ధరయం దొక్కడు మంత్రియయ్యె వినుకొం
డన్; రామయామాత్య భా
స్కరుడా! యా, వతడే. సహస్రకర శా
ఖల్లేవనే యున్న నే
తిరమై దానము చేయుచో రిపుల హే
తిన్వేయుచో వ్రాయుచో."

పయి పద్యమును రామయామాత్య రావిపాటితిప్పన భాస్కరునిమీద జెప్పినట్లుప్పకవీయములో నుదాహరింపబడి యున్నది. ఈ రామయభాస్కరు డచ్యుతదేవరాయని కాలములో నుండినట్లు కొండవీటిలోని గోపినాథస్వామివారి దేవాలయద్వారశాఖయందు వ్రాయబడియున్న శాసనములవలన దెలియుచున్నది11.

పై రెండు కారణముల నాధారపరచుకొని వీరేశలింగముగారేర్పరచిన కాలనిర్ణయము సరియైనది కాదు. కుంటముక్కల భైరవమల్లనకు మహాపాత్ర బిరుదిచ్చిన గజపతిమహారాయలు పురుషోత్తముడు; కపిలేశ్వరగజపతి పుత్రుడు. క్రీ. శ. ౧౪౬౭లో దండ్రిచే రాజ్యాధిపత్యమునకు నియుక్తుడాయెను. ౧౪౭౦ వ సంవత్సరమున

9. భోజ 1 : 86—87

10. ఆంధ్రకవులచరిత్ర, పుట 327

11. డిటో. పుటలు 326—7.

కపిలేశ్వరుని మరణానంతరము రాజకుటుంబమున గలిగిన కలహముల కారణమున ఆంధ్రదేశమున గజపతుల యధికారము నాశమాయెను; ౧౪౮౧ తరువాత పురుషోత్తమ గజపతి మరల యాంధ్రదేశమును జయించెను. అతని పక్షమున కృష్ణానదికి దక్షిణమున నున్న సీమలను పాలించుచుండిన సామంతరాయ మహాపాత్రుఁడే అజముఖానుఁడు. ఇతఁడు శ. ౧౪౦౬ క్రోధి, కార్తిక శు. ౧౫ కు సరియైన క్రీ. శ. ౧౪౮౪ వ సంవత్సరమున వినుకొండసీమకు జెల్లుచుండిన మతుకుమల్లి గ్రామమున చేసిన భూదానమును దెలుపుశాసనమొకటి యచట గలదు[12]. కావున నాయజముఖానున కాశ్రితుఁడై కుంటముక్కల భైరవమల్లనయు నతనికి కొక్కోకము నంకితముజేసిన ఎఱ్ఱనయు నప్పటివారే కావలయును.

ఇంక రావిపాటి తిప్పన విషయము విచారింతము. అతఁడు ఎఱ్ఱనకు బాలపూర్వుఁడుగాని సమకాలికుఁడు గాఁడు. అప్పకవి యొక గ్రంథములోని పద్యమును మఱియొక దానిలోనిదిగను ఒకరు రచించిన పద్యము మఱియొకరిదిగను నుదాహరించుట సామాన్యము. కావున నీచాటువుపై ఆధారపడి తిప్పనయొక్క కాలము నిశ్చయించుట తగవుగాదు. ఇందలి సత్యమెట్లున్నను అప్పకవి పేర్కొను రామయామాత్య భాస్కరుఁడు అచ్యుతరాయలనాటి రామభాస్కరుఁడు కాఁడు. అతఁ డేలినది వినుకొండ; ఇతఁడు పాలించినది కొండవీడు. ఇంతియకాక, క్రీ. శ. 1378 మొదలు 1404 వఱకు విజయనగర సామ్రాజ్యమును పాలించిన ఇమ్మడి హరిహరరాయల పక్షమున వినుకొండను పాలించిన వల్లభరాయఁడు 'రావిపాటి త్రిపురాంతకదేవుం డను కవీశ్వరుం డొనరించిన ప్రేమాభిరామం బను నాటకము ననుసరించి క్రీడాభిరామం బను రూపకంబు తెనుంగు భాష రచియించిన వాఁడు' అని చెప్పి

'నన్నయభట్టు తిక్క కవి నాయకులన్న హుళక్కి భాస్కరుం
డన్నను జిమ్మపూడి యమరాధిపు డన్నను సత్కవీశ్వరుల్
చెన్నుదుటం గరాంజలులు నింతురు జేయని రావిపాటి తి
ప్పన్నయు నంతవాఁడె తగునా యిటు దోసపు మాటలాడఁగన్.'

అని యాతని కవిత్వ మహత్త్వమును బొగడియున్నాఁడు.[13] కావున ఎఱ్ఱన ఇందువలన క్రీ. శ. ౧౫౬౦-౭౦ సంవత్సరముల ప్రాంతముల వాఁడు కాఁడని తేలదు; క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్ద ప్రారంభము గాక పూర్వమే ౧౪ వ శతాబ్దమునదో అంతకుముందో అతఁడు వెలసెనని చెప్పవలసివచ్చును. ఇట్లు వీరేశలింగముగారిచే జెప్పబడిన కారణములు రెండును వారు చేసిన కాలనిర్ణయమును నిరూపింపదగిన సాధకములు గాఁజాలవు. కొక్కోకపీఠికయం దతఁ డుదాహరించిన చరిత్రాంశము లతఁడు క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దాంతము దశయందుండెనని స్పష్టము సేయుచున్నవి.

సకలకథానిధానమున చెక్కుకథలు గలవు. ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలు చెప్పు విక్రమాదిత్యుని సాహసకథలు, భేతాళపంచవింశతి, పంచతంత్రకథలు మున్నగునవి యందు జేరియున్నవి. ఇన్ని కథల కాకరమగుటవలన ఎఱ్ఱనకు గథలను పెంచి తన కథానిర్మాణకౌశలమును జూపుట కవకాశము చిక్కదాయె. కొన్ని యెడల పది పండ్రెండు పద్యములతో గథను ముగించవలసియుండెను; కావుననందలి కథలన్నియు గడుచిన్నవై కథకుని చాతుర్యమును దగినట్లు ప్రదర్శనముసేయ ననుకూలింపవాయె. రసవంతమైన చక్కని కవిత్వము; అనర్గళమైన ధార; మృదుమధురవాక్యములు; తేటతెనుఁగు నుడికారము; కథాప్రవచనమునకు సరియైన, సులభమైన శైలి; చదువ జదువ జవులు బుట్టుచుండును.

ఎఱ్ఱనతో బదునైదవ శతాబ్దము సమాప్తము. పదునాఱవ శతాబ్దమాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రయందు ఆమని వంటిది. వాఙ్మయము బహుళముగ నభివృద్ధినందెను; కవులందఱును ప్రబంధరచనా నిమగ్నులై యుండుటవలన నేమొ పదునైదవశతాబ్దమునందువలె కేవల కథానక గ్రంథములు బయలుదేఱలేదు; పాండురంగమాహాత్మ్యము కళాపూర్ణోదయము మున్నగు గ్రంథములందు చక్కని కథలున్నను వానిని కథానక గ్రంథములుగ బరిగణించుట తగవుగాదు. కాని కథానకముల క్రింద రాఁగలవి రెండు గ్రంథములు గలవు. రెండును కృష్ణరాయలయుగమునకు జెందినవే; రెండును పురాణగాథలను వర్ణించునవే. అందొకటి యయ్యలరాజు రామభద్రుని సకలకథాసారసంగ్రహము. కృష్ణరాయల యాజ్ఞానుసారమితఁ డీగ్రంథమును రచియింపఁబూనెనట; గ్రంథము పూర్తికాకమునుపే రాయలవారి యవతారము సమాప్తమగుటవలన వారి కంకితము సేయు భాగ్యమతనికి లేకపోయెను. పురాణములందు సుప్రసిద్ధులైన రాజుల చక్రవర్తుల చరిత్రలు ఇందు వర్ణింపబడినవి. దీని సంస్కరించి శుద్ధప్రతిని వ్రాయించిన బ్రౌన్‌దొరగారు దీని నిరసించిరి. కథాకల్పనయందుగాని రచనావిధానమునగాని కవి స్వాతంత్ర్యమును జూపక పూర్వులు చెప్పిన విషయము నంత రసవంతముగ జెప్పకపోవుటయే బ్రౌన్‌గారి యభిప్రాయమునకు గారణము; కవిత్వము రామాభ్యుదయమువంటిదే; కాని యంత పరిపక్వమైనది కాదు. రెండవది చింతలపూడి యెల్లనార్యకృత విష్ణుమాయానాటకము. ఇతఁడు దొడ్డకవి. కృష్ణరాయలను రాధామాధవమను కావ్యము జెప్పి మెప్పించి 'నానాధాత్రుప్రతిమాన సత్కవుల లోనన్ భూషణశ్రేణితో రాధామాధవనామ మందిన జగత్ప్రఖ్యాతచారిత్రుఁ' డితఁడు. కృష్ణరాయల యనంతర మీతఁ డచ్యుతరాయలయాస్థానమందుండి 'నిజస్వామియగు నచ్యుతరాయలు ప్రతిసంవత్సరంబు శ్రీవేంకటేశ్వరునకు సమర్పించు సత్కావ్యపుష్పాంజలికి' గ్రంథకుసుమములనుఁ గూర్చువాఁడు. అట్టి కుసుమములలో నతఁడు రచించిన తారకబ్రహ్మరాజీయమును బోలి యిదియు నొక్కటియై యుండును.

ఎల్లనార్యు డీ కథానకగ్రంథమును రచించినది విష్ణుమాయాప్రభావమును బ్రకటించుటకొఱకు. ఇందలి సూత్రకథ పురాణకథ ననుసరించి శుకయోగి పరీక్షిన్నరేంద్రుల సంవాదముతో ప్రారంభమగుచున్నది; పరీక్షిత్తు శుకయోగిని విష్ణుమాయాప్రభావమును వివరింప గోరెను; అతఁడు పూర్వము వ్యాసుఁడు ధర్మరాజు కోరిక నీడేర్చుటకు విష్ణుమాయను వర్ణింప నారంభించెననియు, నప్పుడు శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞచే నతని నర్మసఖుఁడు గోవిందశర్మ ద్వారక

12. *ARE* 226 of 1935—6.
13. క్రీడాభిరామము, 84, 87

నుండి నారదాది మునులతో నచటికి వచ్చి స్వవిరచితములైన కృష్ణుని విచిత్ర లీలాకృత్యముల కథలను జెప్పెననియు, నా కథలనే తాను చెప్పుచుంటిననియు ప్రారంభించెను. గోవిందశర్మ సత్యభామకు కోపోపశమనార్థమై విష్ణుని మాయావిలాసకథలను జెప్ప దొడంగెను. అతడు చెప్పిన కథలు నాలుగు, లక్ష్మీ గర్వభంగము, బ్రహ్మగర్వభంగము, శివ గర్వభంగము, నారద గర్వభంగము. ఇవి గాక బ్రహ్మ గర్వభంగమందు పుండరీకుని కథయు నారద గర్వభంగమున ఉండెదమనుని కథయు అను ఉపకథలు రెండు గలవు. మొత్తముమీద నిందుగల కథలసంఖ్య యారు; ఇట్లు కథల సంఖ్య యల్పమైనను విష్ణుమాయా నాటకము ఆంధ్రవాఙ్మయములోని కథానక కావ్యములయందు దగ్రశ్రేణికి జెందినదని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును. కథానిర్వహణమునందు రాధామాధవుని శక్తి యద్భుతమైనది. కథాప్రసంగమునందు చక్కని సన్నివేశములను గల్పించి సహజమైన వర్ణనలతో శోభాయమానముగ కథను నడిపెటయం దతని కెనయైనవారు లేరు; కథలు పురాణములలోనివైనను అపూర్వ రచనా కౌశల్యమువలన నవీనతగల్గించి వానిని సొంతము జేసికొని వానిపై దన స్వామ్యమును బ్రకటించు ముద్రయిడినాడు. ఈతని కథాప్రసంగసరణిని శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారిట్లు కొనియాడియున్నారు:

"ఈ కవి వర్ణనందన సభాసదుల చిత్తంబులు కలచెడి మన చిత్తంబుల నాశ్చర్యకౌతూహలంబులచేఁ దహతహలాడునట్లు చేసెను...గోవిందశర్మకును కోపము శాంతింపగా కొకదానిని వచ్చి పెట్టి...చదువరులకు గాఢమైన చిత్తవ్యాక్షేపము (*mental suspense*) గల్పించినాఁడు. ఈ నూతన గాథ యీ కథా సన్నివేశమునకు వింత సొంపు నాపాదింప జేసినది." ఇట్టి కథనముచే నిట్టి చిత్తవ్యాక్షేపమును గల్గించుటలో నీ కవి కసాధారణప్రజ్ఞ కలదు. లక్ష్మీదేవి మాయా లక్ష్మి తపః ప్రకారమును నాచి యెండగారు పట్టినను ఆకాశవాణి ఉండెదమునాని కథ చెప్పవచ్చునను కూడ నిట్టి చిత్తవ్యాక్షేపమును గల్పించి యద్భుతరీతిని మన కౌతూహలమును బురికొలుపుచున్నాఁడు. ఇట్టి కథల కద్భుతమైన నూతనసన్నివేశమును గల్పించుటచేతను కథాంశములను విశేషముగ బెంచి కథా దేహమును పెంపొందజేయక దాని క్రమముగ సహజవారాశిని ముగ్ధమధురమగు నాటకశైలిలో నీ గ్రంథమును రచించుటచేతను ఈ కవి యీ కాలపు ప్రసిద్ధ రచనాపద్ధతిలో నొక క్రొత్త త్రోవ దీసినాడని చెప్పవలయును. మఱియు నవరస శృంగాంబరము పొందఁబోక హాంసిక్యప్రకర్షము జూపు దీర్ఘసమాస గూఢాలంకార కల్పనాదులయందు దృష్టి నిడక చమత్కారసన్నివేశములతో గూడిన కథా సందర్భములచేఁ జదువరుల కుతూహలమున నతిశయము బురికొల్పుచు సహజసుందరము శైలిని రచించుటలో నీతఁడు సింగన మారనార్యునికి దారిచూపినవాఁ డనవచ్చును[14]."

---

14. విష్ణుమాయా నాటకము. (మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ ఆంధ్రశాఖ ప్రకటనము. సం ౮ ౦) ఉపోద్ఘాతము. పుటలు *XI—XXII.*

రామకృష్ణయ్యగారి వాక్యము ఒప్పదగినదే. ఎల్లనార్యుని ప్రతిభ కీ యిన్ని విషయములలో దగియున్నది; కాని చెప్పదగినవి యంశమింకొకటి కలదు. ఎల్లనార్యునిది జీవంతమైన కళ. ఇతని కథలయందు వచ్చు పాత్రలు చైతన్యరహితములు గావు; పాఠకుల మనోవీధిని బొమ్మగట్టి కథాంశముల నంతఃచక్షువులకు విస్పష్టముగునట్లు ప్రదర్శించును. మఱియు మాటలకూర్పు చేతనే చిత్రనిర్మాణము సేయుటయం దితని ప్రజ్ఞ యద్భుతమైనది మాయాలక్ష్మి సరస్వతి మోహినుల వర్ణన లిందుకు తార్కాణము. పురాణకథల నింత సొంపుగను హృదయాహ్లాదకరముగను వ్రాసిన కవి మఱియొకఁడు గానరాఁడు.

స్వతంత్రకథానక కావ్యములు

ఎల్లనార్యునితో పదునాలుగవ శతాబ్దమందలి కథానక వాఙ్మయచరిత్రము సరి. తరువాతి పదునేనవ శతాబ్దమున్నరముకును కథానకగ్రంథముల నెవ్వరును రచియించినట్లు కానరాదు. కావున ఎల్లనార్యుని యనంతరము చేర్కొనదగిన కథకుడు పాలవేకరి కదిరీపతి. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౬౫౦ ప్రాంతమున మైసూరురాష్ట్రమందలి కోలారు సీమయందు వెలసెను. ఆంధ్రపద్యకథానక వాఙ్మయమున నితఁడు నూతన మార్గము నవలంబించెను. అతనికి ముందు కథానక కావ్యకర్తలందఱును దాము చెప్పిన కథల నన్నిటిని సంస్కృతప్రాకృత వాఙ్మయమునుండి సంగ్రహించిరి. కాదా చిక్కముగ కొందఱు తమ కథలోని పాత్రల నాంధ్రదేశము దాటించి యందలి భాషావిశేషములను, పుణ్యక్షేత్రములను కొనకు ఆచారవ్యవహారములను వారిచే వర్ణింపజేసినను వారాంధ్రులు గారు. ఆంధ్రజాతీయ జీవనముతో వారి కట్టి సంబంధము లేదు. పదునేనవ శతాబ్దమునందీ పద్ధతి మారిపోయినది. కదిరీపతి ఈపద్ధతిని విసర్జించి కథారంగము నాంధ్రభూమికి మార్చెను. ఈశతాబ్దమున నెన్ని కథానకగ్రంథములు బయలువెడలెనో తెలియదు. మనకు లభించినది కదిరీపతి శుకసప్తతి యొక్కటియే; ఇదియైనను సమగ్రము కాదు. లభించిన గ్రంథభాగము మొదటి మూడాశ్వాసములును నాల్గవయాశ్వాసమున కొంతభాగము మాత్రమే; అందు అవాంతరకథలతో నిరువది కథలు సంపూర్ణముగను నిరువదియొకటవ కథయందు కొంతయు గలవు. ఇట్లసమగ్రమైనను కథానకవాఙ్మయమున శుకసప్తతి యత్యున్నతస్థానము నలంకరించుచున్నది. ఇతడు స్వతంత్రుడు: పూర్వకథకులమార్గము ననుసరించి ఇందలి కథలను గొరికి వెంకటయను రహస్యముగా చెప్పినట్లు ధర్మరాజునకు వ్యాసమహర్షి వచించినట్లొక సూత్రకథతో ప్రారంభించినను ఇందు పురాణగాథ యొక్కటియైన గానరాదు. అన్నియు నాంధ్రదేశపు గాథలే; అందు వచ్చువారందఱును తెనుగువారే; రాజులును వారి సేవకులును గారు; రాయల సామ్రాజ్యమున కవికాలమున వెలసిన పల్లెటూరి యాంధ్ర ప్రజలే; కథాంశము లన్నియు సామాన్య జనజీవనమునకు జెందినవే. కథానాయక నాయికలును సామాన్యులు. గ్రామపురోహితులు, సెట్లు, రెడ్లు, మాలవెంద్రాము మున్నగువారు; వర్ణింపబడిన విషయము వారి సామాన్యానుభవములే. మఱియుఁ గదిరీపతి

వేంకటనాథుఁడు చూపిన మార్గము ననుసరించి [illegible] విశపద్ధతి జేకూర్చి కథాపాత్రల జాతివ్యక్తి[illegible] వర్ణించి వానిని పాఠకుల లోకానుభవము[illegible] సాన్నిధ్యము[illegible] వాఁడు. కావున పూర్వకథానక గ్రంథములం[illegible] శుకసప్తతియందు కదిరిపతి[illegible] [illegible] జీవనము ప్రతిబింబించుచున్నది. [illegible] ఇందలి కథలన్నియు శృంగారా[illegible]; [illegible] మాని కొత్తపల్లి [illegible] 15 శృంగారమున తమ యభిప్రాయ[illegible] [illegible]; [illegible] శృంగారమునకి[illegible] [illegible] కము జీవజంతువుల కన్నిఁటికిని [illegible]; [illegible] వ్యవిశేషములకును నది మారదు; కాని [illegible] [illegible] కొంతి వ్యత్యాసము [illegible] [illegible] నది వర్ణింపబడినది; [illegible] లేదా [illegible] [illegible] [illegible] మంచు [illegible] [illegible]; [illegible] కదిరిపతి[illegible] [illegible] ననుసరించి యతడు [illegible] శృంగార[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిజప్రజ్ఞాబలము[illegible]; [illegible] [illegible] పాత్రలు నిర్జీవములు [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] శైలి సులభము; [illegible] [illegible] ముగ చెప్పగలవారి [illegible] [illegible] గూర్చి [illegible] [illegible] ములు.

'స్వభావవర్ణనల [illegible] జాతీయములకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రయోగించెను. ఇంగిలీసు ముఖ[illegible] [illegible] పదములు గలవు. సంస్కృత వాక్యములు 'సా[illegible]' 'విపది ధైర్యమథాభ్యుదయే[illegible]' [illegible] ములు సందర్భోచితముగ [illegible]16.'

[illegible] సహస్రాక్షుఁ డని యొక రనిరి. ఈ [illegible] ప్రపంచమున మిథిర కథలకు పలువురకు లేదన్న [illegible] [illegible] వివరించుచున్నది. [illegible] కాలిక [illegible] యంశము లరుగు. [illegible] [illegible] కవిత కెక్కించినది. [illegible] [illegible] సంప్రదాయానుసారము సంగ్ర[illegible] [illegible] గ్రంథ[illegible]; కావున ఇతని [illegible] విలసిల్లినది.

[illegible] కావ్యము శుక[illegible] [illegible]. కొన్ని యొడల [illegible]; [illegible] కొన్ని యెడల నిగూఢమై రసిక[illegible] [illegible]. పాత్రల జాతివృత్తులకు సహజమైన [illegible] మూలమున కొన్ని పట్టుల [illegible] పురోహితుడు తనప్రియు[illegible] [illegible] వలెనన్నులను, పుణ్యాహ[illegible] [illegible], కొనలుగల్గిన దర్భకోటి [illegible] [illegible], [illegible] పఠించి, [illegible] [illegible] వట్టి[illegible]17. [illegible],

'[illegible] [illegible] ఘటకోం[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] 18.

[illegible] చెప్పుచున్నకో [illegible]:

'[illegible] [illegible]

[illegible] —

'[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] యప్పటి నీచదశకు [illegible] —

'[illegible] నిర్దయతిపసుల [illegible].'

15. శుకసప్తతి, ద్వితీయ[illegible].
16. శుకసప్తతి, ద్వితీయ[illegible].
17, [illegible] — (సరస్వతీ [illegible] ప్రతి) [illegible]
18. „ పుట [illegible].

'కొంటెజని వానిచూప్పటు
లింటింటను యింతిపాటుఁ దెచ్చుకొనుటకై
కంటికిఁ గూరుకురాదాఁ
కంటికిఁ దుదిలేదు చిక్కకయ యెట్లుందుర్.'

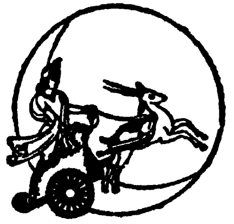
యని తన గోడును వివరించు పేటికసుబ్బను యొక యుదంతమును విన్నవారెవ్వరు కడుపుచెక్కలగునట్లు నవ్వకుందురు?

శుకసప్తతికి దరువాత వన్నెకెక్కిన కథానకగ్రంథ మయ్యలరాజు నారాయణకవి కృతియగు హంసవింశతి. నారాయణకవి క్రీ. శ. 1700 వ సంవత్సర ప్రాంతమునందుండెనని కందుకూరి వీరేశలింగముగారు వ్రాసిరి. కాని ఈ కాలనిర్ణయమునకు వారు చూపిన కారణము లంగీకరింపదగినవి కావు. నారాయణకవి యర్వాచీనుఁడే; కాని యతని కాలమును సూక్ష్మముగ నిర్ణయింపగల సాక్ష్యము లభించలేదు; ఇతఁడు కదిరీపతికి దరువాతివాఁడని తోచుచున్నది. శుకసప్తతి హంసవింశతుల రచనాప్రణాళికలకు సన్నిహితసాంగత్యము గలదు; కథలకును పోలికలు గలవు. చాల పద్యములు రెంటియందును నొక్కవిధముగనే యున్నవి. కావున నీ రెండు కథానకగ్రంథముల నొండొంటితో పరిశీలించిచూచితిమేని ఒకదానిని జూచి రెండవదానిని వ్రాసినట్లున్నది. ఈ పోలికల మూలమున వీని పూర్వాపరములను నిశ్చయించుటకు వీలుకాదు; కాని వీనియందు వర్ణింపబడియుండు రాజకీయార్థికాంశములనుబట్టి చూచినచో కదిరీపతికంటె నారాయణకవి యర్వాచీనుఁడని తెల్లము గాకపోదు.

నారాయణకవియు గొప్పకథకుఁడే; కవిత్వమున నితఁడు కదిరీపతికి దీసిపోఁడు. వీరేశలింగముగా రభిప్రాయపడినట్లు ఇతని 'కవిత్వము ప్రౌఢమయి రసవంతమయినదిగా నున్నది.' తేట తెనుఁగు మాటలు, నిరాఘాటమైన కవిత్వధార, యింపైన వర్ణనలు, నాటకీయముగ కథను నడిపించుటకు దగిన శైలి, యసాధారణమైన లోకజ్ఞానము ఇవియన్నియు నితఁడు కదిరీపతికి సరియుద్దియని చాటుచున్నవి. కాని కథ నడపుటయందు కదిరీపతి కితఁడు దీటు గాఁడు. ఇది శక్తి చాలమివలన గలిగిన లోపము గాదు. తన యపార లోకజ్ఞానమును ప్రకటించి కీర్తిసంపాదింపవలెనన్న పూనికయే ఇతని కథాసరణిని కుంటుపఱచినది. వీరేశలింగముగారన్నట్లు 'ఆయాజాతులవారిని వర్ణింపవలసివచ్చినప్పుడు మిక్కిలి కష్టపడి వారివారి కుచితము లయిన యుపకరణాదుల నామములనన్నిటిని వివరించియున్నాఁడు.' ఒక యుదాహరణము. ఎనిమిదవ కథయందు చిత్రఘుఁడను రంగాజీవుని వర్ణించుచు, అతఁడు వాడిన వర్ణములు, వానిని గూర్చిన చిప్పలను చేకొని యంతటితో దృప్తినందక గుళ్లలో నతఁడు చిత్రించిన, 'సురవిద్యాధరకిన్నర గరుడోరగసిద్ధసాధ్యగంధర్వ హరిద్వరయక్షాసురవ్రతినజ హరిహరమర్త్యర్షివరుల'ను, యేబదికి మించిన జలస్థలజంతువర్గమును, నూటికి మించిన పక్షుల నామధేయములుగల జాబితాను చొప్పించినాఁడు. ఇట్లే ప్రతి కథయందును విసుగుపుట్టించు దీర్ఘములగు జాబితాలు ఒకటియో రెండో కాన వచ్చును. అప్పటి యార్థికసాంఘికాచారములను దెలుపుటకీ జాబితాలు విలువగల సాధనములైనను, కోశములనుగూర్చు వారి కత్యంతోపయుక్తములైనను కథను సాగనీయక అడ్డుపడుచున్నవి. కావున కథాప్రసంగవిషయమున నారాయణకవి కదిరీపతికంటె క్రింది వాఁడని చెప్పకతప్పదు.

దుర్నీతిబోధకమగుటచేత హంసవింశతి 'నీతిపరులకు పఠనయోగ్యము కానిదయి యున్నది' యని వీరేశలింగముగారు ఖండించిరి. శుకసప్తతిగూడ ఈతరగతికి జేరినదే; కాని దానిని పంక్తులవారీగ ఖండించక విడిచిరో తెలియదు. కొట్టికూనివారి వేంకటరంగకవి ప్రభృతు లివి దుర్నీతిబోధకములు గావనియు, అంకు కథలమూలమున నీతినే బోధించుచున్నవనియు వాదించిరి; కాని ఇవి యెన్నటికిని నీతిబోధకములు గావు; నీతిబాహ్యములని నిస్సంశయముగ చెప్పవచ్చును. కాని యిట్టి గ్రంథము లన్నిభాషలయందును గలవు. పరోపదేశము వాని ప్రధానోద్దేశము గాదు; రసికులకు ఆనందము గలుగజేయుటకొఱకవి రచింపబడుచున్నవి; కావున నవి నీతిమార్గములని త్రోసిపుచ్చుట సమంజసము గాదు.

హంసవింశతితో మన పద్యకథావాఙ్మయచరిత్ర ముగియుచున్నది. నారాయణకవి యనంతరము కేవల కథానక కావ్యములను రచించిన కవులెవ్వరును లేరు. పురాణం పిచ్చయ్యగారి విజయాశ్వచరిత్రమున హృద్యమైన కథలు పెక్కు కలవు; కాని దీనిని కథానక కావ్యమనుటకంటె కళాపూర్ణోదయమువంటి ప్రబంధమనుట యొప్పు. కాలస్థితి ననుసరించి జనుల యభిరుచులును మారినవి; కథలను వ్రాయువారును జదువువారును నేఁడును ఆంధ్రదేశమున గలరు. కాని వారికి పద్యరచనయందును గానమునందును అభిరుచి సన్నగిలినది. ఇప్పటి కథావాఙ్మయము వచనమయము. కాలప్రవాహమున కెవ్వ రెదురీదగలరు?

మధురాంకితము

శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి

కలమును దాల్చినే మధుర కావ్యమునొండు రచింపఁ బూనఁగా
గలుగలు గల్లు గల్లురని కాళులయందలి యందె మ్రోత లిం
పులుగులుకన్ శ్రవోయుగళిఁ బొల్చి, హృదంతరసీమ, మోహనో
జ్జ్వలమగు నీదు మూర్తి యటచాటుగ నిల్చినయట్టు లయ్యెడున్—

ఏయనిర్వాచ్య పథము పయనించి, మించి
ఆర్ద్రమై, ఆర్ద్రమై మానసాంబురుహము
సంతతానంద వీచికా స్నాతమగును
చెవిని బడినంత నూపుర శింజితములు.

నాతండ్రీ! యిటులేలవచ్చితి? నితాంతానంద కల్లోలినీ
స్నాతుం జేయఁదలంపు పుట్టెగదె! చంచద్రాగ సమ్మర్దముల్
చేతోంభోగహాగంధ సంతతులు నేఁ జెల్లించుకాన్కల్ ప్రభూ!
జోతల్ వెట్టెద స్వీకరింపుము ముఖజ్యోతుల్ ప్రసారింపఁగన్

మురళి నీయది మ్రోయింప! ముగ్ధగోపి
కానము నయం బపుడపుడ, కానవచ్చు,
తరళ చంద్రికాచకిత సౌందర్య, యమున,
కనుల పండువై కనవచ్చుఁ గన్నతండ్రి!

ఒక నిముసమ్ములోపల ననూన మహావిభవాప్తమైన నా
నక మధుమూర్తి దర్శనము భద్రము సేసితిఁ బో యశోదయున్,
జకచక నందుఁడున్ వ్రజము సర్వమువచ్చును, వచ్చు రాధ వి
టికి నపరాధమేమి యొనరించితి నింతటి స్వార్థమే ప్రభూ!

మీరా! మీరు మహానుభావులరు, మీ మీనంగతుల్, మీరె గా
క్షైరె నందెలియుం గలారలె! మిమున్ గీర్తింపఁగా వచ్చునే!
ధారా వాహవినీలకోమలతనూ తారళ్యమీపాట నా
పై రానిచ్చునె! త్వత్కృపామృత మహావర్షమ్ము ధారాగతిన్—

మీ యాకారము జూచి మోహపడి, తామేయేమొ, నృత్యమ్ములన్
జేయం జూచియు నీలకంఠములు, వంశీనాద ధారాతరం
గాయత్తమ్ములు, మీదు భంగిమలు నృత్యన్మేఘ విస్ఫూర్తిమై
దాయన్ వచ్చిన నీదు నృత్యరచనా దర్పంబు వీడున్ ప్రభూ!

సీయు! ఘనశ్యామ! మన్మథు కోహాకలిత
మంజుమూర్తి! త్వన్నూపుర శింజితములు
గర్జనలుగాగ! వర్షింపు కరుణ; ఊస
రంబయిన యీయెడంద పండు రాజనములం.

సీయు! గిరిధర! నీకుగా నొక్కరీతి
మానము హెచ్చం బెట్టితివి! మాన్యచరిత
మీరా! ఆమె భక్తిరసము స్మరించి
తానుండినను సుంత నీవారలేదా!

అంకితము సేతు! నీ యుష్ణ [illegible] యుగాన
దన్మహనీయ మోహన [illegible] తంబు నేను,
అంకితము [illegible] గా [illegible] దాంకమునను
మీర ముష్ణ స్వీయహృదయ సౌరభములం.

([illegible]కృతి)

[illegible] [illegible] [illegible] మీరా [illegible] హృదయ
[illegible] సుమారు [illegible] ఫుగ [illegible] ప్రసారాయ [illegible] లు [illegible] —

ప్రా[illegible] ల [illegible] [illegible]
[illegible] వే[illegible] సుధా[illegible]సౌస్త్రయులై, న
[illegible]చిరి, కృష్ణుని ప్రేమ ద
గం[illegible] పొరయాగ, గ[illegible] ఖిల్ —

నాలో నా[illegible] ఫుంగ [illegible] [illegible]
లీలా మాధవ [illegible]గవాలం[illegible] కేళి [illegible], యు
ద్వేల ప్రక్రియ [illegible] [illegible] [illegible] మయుని [illegible]
ల్లలాం భోరమా [illegible] ప్రతీతి వర్షింపగా, సుధా మాధురుల్ —

దొంగలు

శ్రీ బలివాడ కాంతారావు

రాత్రి పన్నెండు గంటల పది నిముషాలయ్యింది. రైలు వచ్చిన గోలాహాలమేమీ లేదు. ఆ స్టేషనులో దిగింది ఒక్క బాబూరావే. స్టేషనులో కూలీల మాట అటుంచి దీపాలు కూడా లేవు. ప్లాటుఫారం మీదనుంచి పెట్టె హోల్డాలు రెండుచేతులమీద మోసుకవెళ్లి స్టేషనుకు ఆనుకొని వున్న చిన్న షెడ్‌లో చేరాడు. ఇటూ అటూ చూశాడు. కారు చీకటి. చలివేస్తోంది. ఏ బండీ లేదు. ఈ నాలుగు మైళ్ల దూరం నడిచేలేనా అనుకున్నాడు కానీ భయమౌతుంది.

స్టేషను గదిలో దీపం వెలుగుతోంది. రైలు వెళ్లిపోవటంవల్ల కునుకుతున్న స్టేషనుమాస్టరు దగ్గరకు వెళ్లాడు. టికెట్ యిచ్చి "ఎవరైనా కూలీ దొరుకుతాడా?" అన్నాడు. మాస్టరు కళ్లద్దాలు పెట్టుకొని తనను గురించి ప్రశ్నలు కురిపించాడు. బాబూరావు క్లుప్తంగానే సమాధానాలిచ్చి అసలు ప్రశ్న మళ్లీ వేస్తేనేగాని సమాధానం రాలేదు. "ఎంత మీ నాన్నకు సీరియస్‌గా వున్నా యీ రాత్రి మీద వెళ్లటం ఏం మంచిపని కాదు. ఈ రోజుల్లో యిటువేపు దొంగలు ఎక్కువైపోయారు."

"కూలీ వుంటే అంత భయం లేదనుకుంటాను"

"నమ్మినవాళ్లే ద్రోహం చేస్తున్న రోజులివి. రాజా కూలీ యెవరైతే రాజ్యాలేలేటట్టే వుంది" వ్యాఖ్యానించాడు మాస్టరు.

దొంగ భయాలవలన యీ రాత్రి మీద యే మంచి మనిషీ రాపని ఎవడూ ఒంటి తీసుకరాడని, తెల్లవారే సరికి యీ చుట్టుపట్ల గ్రామాలనుంచి అద్దెబండ్లు వస్తాయని అప్పుడే క్షేమంగా పోవచ్చుని మాస్టారు నొక్కి చెప్పటంవల్ల గత్యంతరం లేక షెడ్‌లోనికి వెళ్లాడు. నాలుగు అగ్గిపుల్లలు వెలిగించి పరుపు పరుచుకున్నాడు. సిగరెట్ ముట్టించాడు. నిద్దరపట్టక తల ఆలోచనలతో నిండిపోయింది. రెండేళ్లైంది—ఢిల్లీ వుద్యోగరీత్యా వెళ్లిపోయాక తన గ్రామం మళ్లీ చూడబోవటం. ఈ లోగా ఎన్ని మార్పులు వచ్చాయో!

ఇంతలో స్టేషను మాస్టరు చేతిలో లైటుతో వచ్చాడు. "స్టేషను గదిలోనికి వచ్చి పడుకోండి. ఇక్కడ వుంటే తెల్లవారే సరికి మీరు కూడా మిగలరు."

"ఫరవాలేదండి. ఇంటికి వెళ్లేవరకు నాకు నిద్దర పట్టదు."

"మొన్న మా యింట్లో అందరం తెలివిగా వుండగానే దీపాలు వెలిగించే వేళకే అన్నంకుండ కాజేసేశారు. అలాంటప్పుడు"—బాబురావు కలుగజేసుకొని "ఇంకేమైనా పోలేదు గదా?"

మాస్టరు సగంపండిన మీసాలు మెలివేసి సహజమైన వుత్కంఠంతో అన్నాడు "ధాన్యపుగాదెలే కరిగిపోతున్నాయ్. పొలాల్లో చేనే మాయమైపోతోంది. దయనీయమే. బాగా ఆలోచించు. దేశం యిలా దొంగల మూకలపాలైతే ఏం బాగుపడుతుందో?"

బాబూరావు మాటాడకుండా పరుపు చుట్టాడు. స్టేషను గదిలో ప్రక్క వేశాక "రెండేళ్ల క్రితం యిలాంటి దొంగతనాలేవీ వుండేవి కావు. మీ మాటలనుబట్టి పరిస్థితులు చాలా మారిపోయాయన్నమాట!"

"బాగానూ!!" మాస్టరు చుట్ట వెలిగించి కిటికీతలుపు మూస్తూనే అన్నాడు.

పరుపుమీద వ్రాలి రగ్గుకప్పుకుంటూనే "పెళ్ళయిందా?" అన్నాడు. లేదన్న బాబూరావు సమాధానంవిని స్వీయచరిత్ర ప్రారంభించాడు.

"ఈయేడు చిన్నకూతురి పెళ్ళిఘనంగా చేశాను."

"అల్లుడుగారేం చేస్తున్నారు?"

"రెవెన్యూ యిన్‌స్పెక్టరు"

"కట్నమెంత యిచ్చారు?"

"మూడువేలుగానీ—ఖర్చులు చాలావరకు అయ్యాయి."

బాబురావింకే ప్రశ్నా వెయ్యలేదు. ప్రయాణంలో అలసటగా వుండటంవల్ల ఆయన చెప్తున్నమాటలకు వూకొడుతూనే నిద్రపోయాడు.

మాస్టరు వేకువఝామునే లేపి "ఓ గూడుబండీ ఒకటి వచ్చింది. రూపాయికంటే హెచ్చు యివ్వకండి" అన్నాడు.

బాబూరావును చూడగానే బండివాడు "దండం బాబూ" అన్నాడు. తండ్రి ఒంట్లో కొంచం నయంగా వుందని విన్నాక తొందరపాటు తగ్గింది. మాస్టరువద్ద సెలవు తీసుకొని, ఆ, బాగా ధూళి అంటుకున్న బట్టలు చెదిరిపోయిన జుత్తు, పాలిపోయిన తోనే బండి ఎక్కాడు.

పొలాల్లో పెసర చేనువుంది. ఎద్దుల బండి గంటల చప్పుడుతో పొలాల ప్రక్కనుంచే పోతోంది. ఒక దగ్గర బండి ఆపించాడు. మిరపచేనుకు యేతాం పట్టి నీరు పోస్తున్నారు. పల్లు తోముకొని చేరెడు కొన్ని పెసరకాయలు పట్టుకొని పరగడుపునే తినటం మొదలు పెట్టాడు. లింగాలపాడు దాటాడు. తన

గ్రామం బుచ్చిపేట కనిపిస్తోంది. బండి వాడిని లోనికి పంపించి తెరదాపట్టుకొని ముఖరమీద కూర్చొని దుస్తులను వడిగా అదురుకున్నాడు. అప్పన్నా యేదో పాట అన్నాడు. పాడమంటేను— మళ్లీ గనిరాడు. వాడు గొంతుక సవరించుకొని సమయానికి యెదురుగా వస్తున్న మనిషిని కొద్దిగా గుర్తుపట్టినా వాడవునో కాదనో సంశయిస్తుంటే అప్పన్న అన్నాడు. "అడుగో బాబూ—మీ చిన్న తాత—బుద్ధు లేవీ బాగ లేవు."

"ఏం ఏం?"

"దొంగ బాబూ; దేనికైనా మీ తాత ముకం మీ మామ ముకం నూసి వూళ్లోలు యిడిచిపెట్టేసినారు"

సీతయ్య కొడుకుగా వచ్చి బండి ఆపి "నా నాయనా వచ్చావురా? కళ్లు కాయలు కాసి పోయినట్లు చూస్తున్నాం. పెద్ద నౌఖరుడ్ని పట్నం నుంచి తెప్పించారు. ఇప్పుడు మీ నాన్న తేవాడు రే!"

ఎదురుగా పొడుగు మనిషి—మూతి నిండుగా మీసాలు—లోతు కళ్లు. గడ్డం బాగా మాసేవుంది. జుత్తు చిప్ప కత్తిరింపు. శరీరచ్ఛాయా నలుపే గానీ కారు నలుపు కాదు. మీసాలు అక్కడక్కడ పండు వెంట్రుకలతో వున్నాయ్. మాసిపోయిన పంచె కట్టుకున్నాడు. మీద చింకి గుడ్డ కప్పుకొని కొంచం చలికి వణుకుతున్నాడు.

"ఇంత ప్రొద్దున్న యెక్కడికిరా తాతా?" అన్నాడు బాబురావు.

"మీ అవ్వ ఒంట్లో బాగాలేదు. లింగాలపాడు వైదుడుకు మందిస్తున్నాడు" ప్రక్కకు తప్పుకొని "వెళ్లు నాయనా! మరి వుంటావుకదా?" బండి మెల్లగా వెళ్తోంది. బాబురావు వెనకకు తిరిగి చూచి "తాత బాగా యెండిపోయాడే" అనుకొని అప్పన్నతో అన్నాడు. "మా చిన్నతాతని దొంగని చేసేస్తున్నారేమోయ్. వాడికి దొంగతనం చేసే ఖర్మమే మొచ్చింది?"

"ఏమీ లేకపోతే వూళ్లోలు వూరకనే అంటారా బాబూ? పొలాల్లో రాతిరిమీద సేనిమేసినప్పుడు పెట్టుకి కట్టేసి వాతలేసి పోదురు. మరి మీ తాత ముకంనూసి..."

అప్పుడే పొలాలు దాటి బండి మామిడి తోటలోనికి పోయింది. అప్పన్న ముఖరమీదకు వచ్చాడు. బాబురావు బండి దిగి వెనుక మెల్లగా తల వంచుకొని నడుస్తున్నాడు. తాటి చెట్ల పెండె దగ్గర నిల్చున్నాడు. అక్కడకు తను లెక్కలేనన్నిసార్లు చిన్న తాతయ్యతో వచ్చాడు. పదేళ్ల క్రితం జరిగిన సంఘటనలవి. శెలవుల్లో తను వచ్చే సరికి చిన్నతాత తన కోసం యెన్నో కబుర్లు వస్తువులు దాచిపెట్టేవాడు. భుజంమీద యెక్కించుకొని హనుమంతు నిలా గెంతులేసుకొని జీడితోటకు తీసుకపోయేవాడు. వచ్చి పిక్కలు తీసి చేతికి జీడి అంటుకున్నా వలిచి చేతపెట్టి పలుకులను తినిపించేవాడు. పదునైన కత్తి పట్టుకొని యీ తాటి పెండెకే తీసుకవచ్చి గెలకు గెలా తెగనరికి కాయక్కాయాకోసి తాటి ముంజలను తినిపించేవాడు. మొదటిసారి "ఒక తాతా! తోట మనిషి వస్తే తాత"– మనుమని భయానికి నవ్వి "దొంగ నను కున్నావురా నాయనా! అడిగే వచ్చాను. మా మనమడు వస్తే యిదిగో యీ నాలుగు బొర్లకాయలున్న తాటి చెట్లూ వాడివి అని ముందే చెప్పాను. నన్ను కాదన్నవాడు యీ వూళ్లో లేడనుకో."

అప్పన్న కేక వేశాడు. బాబూరావు ముందుకు సాగాడు. గుడ్డమీద చెఱుకు పంట—ఆ ప్రక్కనుంచే నది గట్టు వెంబడిబండి పోతోంది. చలికాలం ప్రవేశించగానే యేటి ఒడ్డున కొయ్యలు పాతి నీటిలో నక్కతులని, వెంపలి కంపలతో పెచ్చులు వేసేవాడు. చిన్నవల పట్టుకొని తెలవర్ఝామున, సాయంత్రం ఆ పెచ్చులు యెత్తి చేపలు తెచ్చేవాడు. మంచివన్నీ మనుమడికే. మారుపు పడిందంటే తను దగ్గర కూర్చోవాలి. మనుమడు నవ్వుతూ తృప్తిగా తినాలి. ఒకసారి తగువు తీసుక వచ్చాడు. తన పెచ్చులు దొంగతనంగా యెత్తి చేపలు అపహరించాడని ఒక కుర్రాడ్ని చావ బాదాడు. ఆ కుర్రాడి తల్లిదండ్రులు యేడుస్తూ ఆ సమిష్టి కుటుంబపు యింటి పెద్దవద్దకు వస్తే ఆయన తమ్ముని చీవాట్లు పెట్టాడు. అరుగుమీద కూర్చున్న బాబురావిదంతా చూస్తున్నాడు. చిన్న తాత చివరకు విజృంభించాడు. 'దొంగబతుకూ ఒక బతుకే—కడుపు కక్కుర్తి తీరకపోతే చచ్చిపోవాలి గానీ—దొంగతనం చెయ్యటమా ?"

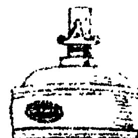
"నయానో భయానో బుద్ధి చెప్పాలి గానీ అలా చావ మోదుతావటరా ?" బాబురావు తల్లితండ్రిలైన యింటి పెద్ద విరుచుక పడ్డాడు. దానితో చలించి మనుమడి దగ్గరకు వచ్చేస్తూ "నను నాయనా." అంతదూరం తీసుకపోయి "తల్లైనా తోబుట్టువైనా న్యాయం దగ్గర వొకటేనరా! నా కొడుకు దొంగతనం చేసినా వదిలేస్తానా ? యెముకలు యిరిచేనూ ?"

ఊరు దగ్గర పడింది. గోర్జ (పుంత) నుండివీధి వేపు బండి పోతోంది. బాబూరావు అగపడ్డ వాళ్ల పలకరింపులకు సమాధానాలిస్తూనే యింటికి చేరుకున్నాడు.

రాత్రంతా నిద్రలేక పోవటంవల్ల ప్రయాణ బడలికవలన నిద్రనుంచి లేచేసరికి సాయంత్రం నాలుగు గంటలైంది. సీతయ్య నడవ అరుగుమీద స్తంభంచాటున కూర్చున్నాడు. కిటికీనుంచి చూచి "రారా తాతా లోపలికి" అన్నాడు. సీతయ్య జంకుతూనే వచ్చి గొణగడం ప్రారంభించాడు. "నా నాయనా వచ్చావురా! నా సంతోషం అలా వుంచు. మీ అవ్వకి జ్వరం పోయిందనుకో. నే వచ్చాను అన్నం పెట్టేవాళ్లకి అడగాలంటే—చలికాలంకదా— యీ చింకి గుడ్డ పాత మాసి మనమడు వూరుకుంటాడటే."

బాబూరావు నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. ఇలాంటి మాట లిదివరకు వినలేదు. తను గడిస్తున్న యీ నాలుగేళ్లలోనూ రెండేసార్లు రెండురూపాయ లిచ్చాడు. ఇచ్చేవరకూ యెప్పుడూ అడగలేదు యిలా నిరాశా వాక్యాలు యెప్పుడు వెళ్లగక్కలేదు. అంతలోనే చప్పున "వస్తాను నాయనా" అంటూ గొణుక్కునే గదినుంచి వెళిపోయాడు.

IEW

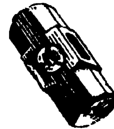
త్వరగాను చవుకగాను

పనికావలెననిన

షోవెల్లులు:

మూడు రకములు. మన్నికగల కఱ్ఱ పిడులు అమర్చ బడియున్నవి- సమ తూకముగా చేయబడుటచే పనికి సుళువుగా యుండును. లోతుగల పళ్లెముండుటచే ఎక్కువ బరువును తీయును.

సమ్మెటలు:

పలు రకముల దృఢమయిన సమ్మెటలు. మఱియు రాతి సమ్మెటలు, చీల సమ్మెటలు, తాకపు చెవి సమ్మెటలును గలవు. ప్రత్యేక తాపగ్రహణము పొందిన ఉక్కుతో చేయబడినవి.

పికాసిలు మఱియు బీటర్లు:

నాలుగు సామాన్య రకములలో గలవు. ప్రత్యేకముగా బాటలు వేయుటకును, గనుల త్రవ్వుటకును ఉపయోగింతురు. విశేష బలమగు సూచి మొనలు కలిగియుండుట వలన పని బాగుగా జరుగును.

దృఢమగు, చాల మన్నికగల
టాటా అగ్రికో
పనిముట్లను వాడుడు

ది టాటా ఐరన్ అండు స్టీల్ కంపెనీ లి.

సేల్సు ఆఫీసు:

23 బి, నేతాజీ సుభాస్ రోడ్డు, కలకత్తా.

బ్రాంచీలు:— బొంబాయి, మద్రాసు, నాగపూరు, అహమ్మదాబాదు, కాన్పూరు, సికిందరాబాదు.

విజయనగరం కాంటోన్మెంటు, జలందర్ కాంటోన్మెంటు.

పీపుల్సు ఆర్టు ప్రొడక్షన్సు వారి
పల్లెటూరు
డైరెక్షన్: ప్రకాశరావు
రచన: వాసిరెడ్డి, సుంకర, సంగీతం: ఘంటసాల
నిర్మాత: పి. శివరామయ్య, నిర్వాహకులు: M.S. చౌదరి, R.D. ప్రసాద్.

శుభోదయ వారి...

జానకి, జగ్గయ్య...

"ఆదర్శం"

డైరెక్షన్... హెచ్. వి. బాబు

CH.E. PRASAD

బాబూరావు ముఖంలో సంశయం తాండవ మాడింది. గది లోనికి కాఫీగ్లాసుతో వచ్చిన తల్లి "యేం అడుగుతున్నాడు" అంది. కొంత సేపటికిగానీ "యేమీ లేదని" చెప్పలేక పోయాడు.

కాఫీ త్రాగాక గదిబయటకు వచ్చాడు. ఇంటిచుట్టూ తిరిగాడు. సీతయ్య కనిపించలేదు. బట్టలు మార్చి తాతగారింటి వేపు వెళ్లాడు.

తాత కొట్టుపక్షి. గొంతుక యెత్తాడంటే చిన్నపిల్లలు జడుస్తారు. ఆ చుట్టుపట్ల వూర్లలో యే తగువులైనా పరిష్కారానికి తన వద్దకు రావలసిందే. కొంకుపేపులా కాని డబ్బు చేసుకోవటం పరిపాటి. ఇంటికి పెద్ద అయినందుకు గడించాడంతో. యింటిపేరు కూడా అలానే నిలబెట్టాడు. తమ్ములు ముగ్గురు. పెద్దవాడికి ఒక కూతురు, రెండోవాడికి పిల్లలు లేరు. చిన్నవాడైన సీతయ్యకు నలుగురు ఆడపిల్లలు, యిద్దరు మొగపిల్లలు. పెద్దవాడు పదహారేళ్ల వాడు. చదువు సంధ్యా లేదు. ఇంట్లో వ్యవసాయపుపనీ చేతకాదు. ఊర్లో కుర్రాళ్ళకి పెద్ద. కుర్రాడు చూపుకి దద్దమ్మ, తెలివికి మొద్దు.

ఇక యింటిపెద్దకు ఒక కొడుకు ఒక కూతురు. కొడుకు మైసూరు తరపున గ్రామ మునసబు పనిచేస్తున్నాడు. కూతుర్ని వూర్లోనే యిచ్చారు. స్కూలుమాస్టరు భార్య, బాబురావు తల్లి.

అమ్మమ్మ, తాత మనుమడ్ని కుశల ప్రశ్నలు అడగటం మొదలుపెట్టారు. బాబురావు యీ సంవత్సరం యేమాత్రం పండిందన్నాడు, నాకర్లు కొట్టులో ధాన్యం పొయ్యటం చూసి. తాత అన్నాడు. "నాలుగు గరిసెల వరకూ వుంటాయి. అయినా దానికి మనుపులు తక్కువయ్యా యంటావా ? ఇదివరలో రేయిపుట్టుకి అలా అంటే వచ్చేవారు యిప్పుడు అర్ధరూపాయి ముందిస్తేగానీ రారు. ఐదువందలకు పైగా మదుపులే అయ్యాయి యింకేం తింటాం ?"

ఈ మాటలు వింటుండగానే మనసులో తిరిగిన ప్రశ్న వెయ్యకుండా వుండలేక పోయాడు. "విడిపోయారుకదా వాళ్లకేమిచ్చారు ?"

"ఇచ్చాముగా ! ఆ వెధవలు కృతఘ్నులు. పెద్దలు వదిలిన ఆస్తిపాస్తు లెంతో తెలుసునుగా ! మరి వాళ్ళ పెళ్లిళ్ళకీ, వాటికీ ఏటికి తక్కువ తగలేశానా ? ఎన్ని అప్పులయ్యాయో నీకేం తెలుసు ! వినా వాడు అన్యాయం యెందుకు ! నలుగురు పెద్దమనుష్యులు ఛేవ్ అన్నట్టే యిచ్చాము. ఏం యిచ్చినా యేముంది? మా యింటా వంటా లేనిపని ఆ సీతిగాడు చేస్తున్నాడు. తలెత్తుక తిరగలేక పోతున్నాం."

బాబూరావా విషయం తరచి ప్రయోజనం లేదని వూరుకున్నాడు. ఆయన నోటిలో నోరు పెట్టేటట్టి ఆ చుట్టుపట్ల గ్రామాలలో యెవరికి లేనప్పుడు తన కెక్కడుంటుంది?

ముసలాడు అన్నాడు "నివ్వు రెండేళ్లక్రితం యిచ్చావే— ఆ కమీజు యెన్నాళ్ళే చిరిగిపోయిందిరా. కుట్టిద్దామన్నా అలాంటి దిట్టమైన బట్టలు యిటు లేవు లేవు"

బాబురావు "మళ్లీ వస్తానుతాతా" అంటూ లేచిపోయాడు.

"కమీజు అడుగుతున్నావని గాని లేచిపోతున్నావురా?"

"అబ్బే! ఇంకొకటి తీసుక వచ్చానులే తాతా!" అన్నాడు.

వీధిలో పడేసరికి చింతచెట్టు చాటుగ నిల్చున్న సీతయ్య దగ్గరకు వచ్చాడు. "అంత భయమెందుకురా తాతా" అంటే "నీకు తెలీదు నాయనా! ఎవరైనా చూస్తే నిన్ను కష్టపెట్టున్నానని అన్నతో చెప్తే కేకలు వేస్తాడు. తిట్టాడు!"

"విడిపోయారుగా—ఇంకా తిడ్తాడా?"

"పెద్దాడు. తిడితే వూరుకుంటాను గానీ తిరగబడ్తానా?"

కొన్ని సంవత్సరాలు గొడ్డులా కష్టపడి యెద్దులా తినే మనిషి. యెందరి యెదరగానైనా నాకేం అన్నట్టు మెసలిమీసాలు మెలివేసిన మనిషి. యీ నాడు నక్కి నక్కి మెసలినా అర్థాకలితో వున్నా, యెండిపోయినా యిద్దర్ని కొట్టే బలం లేకపోలేదు. బాబూరావు యీ తాతవేపు చూసి తృప్తితో నవ్వాడు.

నాలుగడుగులు వేశాక గొణిగాడు. "రాతిరి మీ అవ్వ పుష్టంతోనే అంబలి వండిందిరా ! ఈ వేళ నివ్వు వచ్చావు. మా మనమడు వచ్చాడు—యీ రాతిరికే యిచ్చేస్తానురా అని కోమటి నాగేశం దగ్గర రూపాయి బియ్యం అరువు తెచ్చాను. నీ యిష్టం నాయనా!"

బాబురావు వెనకకు తిరిగేసరికి మనిషి అప్పుడే యెక్కడో నక్కిపోయాడు. ముందుకు చూచేసరికి తాలూకాఫీసుకు వెళ్ళిన మునసబు తిరిగివస్తున్నాడు. అంతదూరం నుంచే "యేమోయ్ అల్లుడా ? ఢిల్లీ భోగట్టా లేమీ చెప్పావు కాదు—యింటికి నడు."

"మళ్లీ వస్తాను మావా" అన్నా బలవంతం చేసి యింటికి తీసుకుపోయాడు. ఈ కబురూ ఆ కబురూ చెప్పుకొనేసరికి సాయంత్రమైంది. రెండో వీధిలో వున్న తన యింటివరకూ సాగనంపాడు. కోమటి తాత చూస్తానంటున్నాడురా అలా ఒకసారి వెళ్ళమని అమ్మ చెప్పటంవల్ల వెళ్లాడు. ఇదివరకున్న గడ్డి యిల్లు యిప్పుడు పెంకుటిల్లుగా మారింది. వీధి వరండాలో కిరాణాకొట్టు వుంది. కోమటి తాత విధవ చెల్లెలు దుకాణంమీద వుంది. చిన్న బల్లమీద కూర్చోపెట్టి కోమటితాత అన్నాడు "సిగరెట్లు లేవు— బీడీ లేనా?"

"ఏదీ వద్దులే తాతా" అన్నాడు.

"నీకేం మహాపట్నంలో వున్నావ్—అక్కడ ధరవరలెలా వున్నయ్ తాతా?"

"ఏదో వున్నాయ్" అన్నాడు మాటల్లో తింటున్న తనకేమీ తెలియదని చెప్పేబదులు.

"ఏంటో కాలమాన మేమీ బాగులేదు. దొంగతనాలకి అడ్డూ అపూ లేదు. మరి కరువు సంగతా చెప్పలేం—చిన్నపిల్లాడి దగ్గర నుంచి నా వరకూ కష్టపడినా చాలకండా వుంది. ఈ కాలంలో వుద్యోగం చేసుకున్నంత మంచిపని యింకేమీ లేదు. ఆలేమి సంసారానికి నీ చెయ్యి వేగం కలిసొచ్చినందుకు మీ బాబు అదృష్టవంతుడు"

హరికేన్ లాంతరు వెలిగించాడు. ఆ వెలుగులో బొగ్గు నలుపు, పొట్టి, బక్క మనిషి వేపు యెగాదిగా చూశాడు. పెద్ద బొజ్జను చుట్టిన గావంచా జారిపోతోంటే సర్దుకుంటూనే "చిన్నప్పుడు మా యింట్లో బెల్లం అంతా నువ్వే తిన్నావు తాతా! ఆ పట్నం నుంచి యేం తెచ్చావో యేంటో?"

బాబురావు నవ్వేశాడు. ఇంట్లో తోడికోడండ్రు పోరు చెయ్యకోవటంవల్ల తాత లోపలకు అరుచుకుంటూ వెళ్ళాడు. బాబురావు ఆ స్తంభంచాటున కూర్చునే కొనటానికొచ్చిన మనుషుల వేపు చూస్తున్నాడు.

మాసిపోయిన చింకిబట్టలు. ముళ్ళడొంకల్లాంటి జుత్తులు. జీవరిక్తం కళావిహీనంచేసిన ఆకలేని ముఖాలు. బ్రతుకుభారం మోయలేని మానవులు! అర్ధనగ్నంగా, అర్థాకలితో వున్నా అమానుషంగా ప్రవర్తించలేని అమాయక వ్యవసాయపు కూలిజనం— చేలల్లోవున్న చేట్లలో, బుట్టల్లో, చీరకొంగుల్లో— చెమటకార్చి గడించిన ధాన్యఫలాలు వరుసక్రమంలో ఒకరి తరువాత ఒకరు పోస్తున్నారు. గుమాస్తాదారిణి పెద్దసోలతో ధాన్యం కొలుస్తోంది. చిన్నసోలతో వప్పయిస్తోంది. ఒక మహాత్ముడు యిటువంటి పేదజనానికి చౌకగా వుప్పు లభ్యంకావాలని సత్యాగ్రహం చేశాడు!

ఒకరితరువాత ఒకరు వెళిపోతున్నారు. కొసరవేసి సంచుకు సంతోషాన్ని వెలిబుచ్చినవాళ్లుకూడా లేకపోలేదు.

ఒక మూలనుంచి తలమీద బట్ట కప్పుకొని "నారాయణమ్మా! యింట్లో వుప్పంలేదు. వేగంగా కిరసనాయిలుయిచ్చే" అంటూ సీతయ్య ప్రవేశించాడు. "ఇస్తాను, బయటేవుండు బయటే వుండు" అని కసిరిం దావిడ. లేచి ముందుకువెళ్లి ధాన్యం అందుకొని చప్పున కొలిచి సీసాలో కిరసనాయిలు పోసింది. కదిలాడు సీతయ్య. "నీ తల్లీదండ్రికి దండం పెట్టాను, వెళిపోతండ్రీ" అంటూ కొంచెం పోసింది. సీతయ్య వెళిపోతూ "నివ్వు కొసర వేస్తావమ్మా— చెప్పకోవాలి" అని గొణుక్కోటం విన్న బాబురావు సగానికి సగం దోపిడీచేసిన నారాయణమ్మ యెదురుగా వుండలేకపోయాడు.

మరుసటిరోజు తండ్రిదగ్గర కూర్చొని మాటల్లోమాటగా "సీతయ్య తాతని దొంగంటున్నారే" అన్నాడు బాబురావు.

"నిజమే" అన్న క్లుప్తమైన సమాధానం తప్పించి యింకే విషయం బయటపడలేదు. బహుశః నీరసంవల్ల మాటాడలేక పోతున్నారేమోనని తరచి అడుగలేదు. ఇంతలో యిద్దరు రైతులు రావటంవల్లకూడా అప్పటికి యీ విషయం ఆపుచెయ్యవలసి వచ్చింది.

ఆవేళ సాయంత్రమే యేటిఒడ్డున చిన్నతాతను కలుసుకున్నాడు. కాల్చిన పెసరకాయలు చేతనిస్తూ "యివి ఒంటికెంతబలమంటావ్—వున్నవాళ్ళు రోజూ తెస్తారులే" అన్నాడు. విన్న అందరూ దొంగ అంటున్నారే, యెంతవరకు నిజం, అన్న ప్రశ్న బయటకు అనే సాహసం లేకపోయింది. ఇద్దరూ నడుస్తూ —[illegible] దాటిపోయారు.

సీతయ్యతాతకు యీ రోజుల్లో యే మాటకూ గొణుక్కోవటమే అలవాటై పోయింది. "తిండిలేదంటే మహాపాపంనాయనా! ఆనాడూ రెండుపాళ్ళు రెండు రూపాయలిచ్చారు. నీతల్లికడుపు చల్లగుండాల. రెండు రూపాయి యివ్వబట్టే మాట నిల్చింది. ఈ వేళ అన్నమాట నిలబెట్టకపోతే రేపెవరైనా నమ్ముతారా?"

ఊరంతా దొంగన్న మనిషి యీ వాక్యాలు అంటుంటే బాబురావు మరేం మాటాడలేకపోయాడు. చిన్నప్పటినుంచీ తనకూ యీతాతకూ వున్న బంధం అలాంటిది. సమిష్టి కుటుంబంలో పశువులకీ పొలాలకీ పెద్దతను— తను చెమట కార్చాలి భూమిపండాలి— తను ఆవులను మేపాలి— అన్నరాత్రి తీయపాలు త్రాగాలి. పెద్దోడికి చేసుమోపులిచ్చి "అన్నా! యిది వాళ్ళే ఇచ్చారురా" అని చెప్పి పాలును చీవాట్లు తిన్నరోజులు కూడా లేకపోలేదు.

ఒకసారి మనుమడితో చెప్పుతున్నాడు "మాదరావు బాబూ! మీ అవ్వ యెంత పాపం చెయ్యబోతోందో? నాకేం తెగాలి గానీ వాళ్ళకళ్ళు కప్పి ధాన్యం అమ్మి డబ్బుచేసుకుంటూందా? పిల్లలున్నారు. ఉన్నపాటున వాళ్లు యిలా యింటినుంచి తగిలేస్తే మనగతేం కానంటుంది. మా అన్నలాంటి పెద్దమనిషిమీద అంటావే అని ఒక్కటేశాను. ధా ధా! పాపం చేస్తే అదిపాపై యేనాడో తగదా? ధర్మం గొడుగై కాస్తుందని పెద్దలంటారు నాయనా!"

అప్పుడే ప్రొద్దుక్రుంకుతోంది. ఏటి ఒడ్డున యిసుకతిన్నె మీద యిద్దరూ కూర్చున్నారు. బాబురావు పెసరకాయలు గీరుతూ తొక్కలు నీట్లో విసురుతున్నాడు. కొంచెం చలివేస్తోంది. ఈ ఆలోచనలు తలలో తిరుగుతున్నప్పుడే తాత మళ్ళీ గొణగడం ప్రారంభించాడు.

"కాలమానం యెలాగుందో పట్నంలో వున్నావ్ నీకు తెలీదు నాయనా! ఈ యేడు రూపాయికి శేరుబియ్యం అమ్మారు. పిల్లలుమాడిపోయారు. మీ అవ్వసొత్తి బాదుకొని యేడుస్తుంది. నామాట విన్నావు కాదంటుంది. నేను చేతకానివాడి నంటుంది. ఏమన్నా పడాలి మరి—దాని ఒళ్లు కప్పలేకపోయాను. అదలా వుంచు—పిల్లలు గిజగిజ గింజుకొని గిన్నెపట్టుకొని మీ అమ్మ దగ్గర కెళ్తే—యిచ్చింది చెప్పకోవాలి—ఇంత అన్నం గంజి పోసేది. సముద్రమైనా నిండుతుందిగానీ కడుపునిండుతుందా? తెల్లారేసరికి పరగడుపే!!"

ఈమాటలతో బాబురావు "చలివేస్తోందిరా తాతా" అంటూ లేచిపోయాడు.

ఆరాత్రి భోజనం దగ్గర అమ్మ తినమని బలవంతంచేస్తోంది. సరియైనతిండీ, సదుపాయంలేక యిలాగైపోయినందుకు చింత పిలపోస్తోంది. ఇంకా యెదురుగావున్న అన్నంలో [illegible] చిన్నతాత దైన్యంగా కనిపిస్తున్నాడు. అమ్మ అన్నమాటలకు తలెత్తకుండానే "పాపం! సీతయ్య తాత యెలా వుండిపోయాడో?" అన్నాడు.

కన్నతండ్రిని సమర్థిస్తూ పినతండ్రి మీద యింత చెప్పిందితల్లి. ఇంట్లో అందరికీ గాదె కడుపులనీ పిన తల్లి నాలుగురోజులు చెయ్యవలసింది ఒకపూటలో లేదనిపిస్తుందని యింకా ఆమె చేస్తున్న దానాన్ని కూడ చెప్పుకుంది.

బాబురావు లేచిపోతూ "మూడుపూటలు అంబలిజాత్రిలే కడుపులు గుల్లజేరవా అమ్మా! నా మాటవుంటే యిలా జరగనిచ్చేదా? అన్నాడు.

తల్లి యింకేదో అంటున్నా వినిపించుకోకుండా అంగటి గదిలోనికి వెళ్లి కర్ర పెట్టి మీదకూర్చొని దొరగా మంచంమీద నీరసంగాపడి వున్న తండ్రితో మాటలు కలిపాడు.

"సీతయ్యతాతని పూరంతా దొంగంటున్నారే!" అన్నాడు మళ్లీ.

"నిజం!"

గోడకున్న దీపం మసగ్గా వెలుగుతోంది.

"విడిపోయారు కదా యే మాత్రం పొలంయిచ్చారు?"

కొంతసేపటికి గాని సమాధానం రాలేదు. ఆగి ఆగి చెప్పకొచ్చాడు "ముసలమ్మ చావుకు సిద్ధంగా వుండగా మీ తాత వీలు వ్రాయించాడు సొంతకం లేనప్పుడు మంచిరాత్రిగాది మామ్మ బొటనవేలి ముద్దర వీలుమీద వేసుకున్నారు. ఫలాలు గడించిన రూకలా యిరవై రెండ్లే నలుగురికీ చెల్లుతుంది. సమిష్టిగా వున్నప్పుడు గడించిన అనుమోకరాలపొలం అప్పులతో సహా పెద్దవాడు గడించాడు కాబట్టి వాడికే చెల్లుతుంది"

"ఇదెక్కడి న్యాయం?"

"వాళ్లకదే న్యాయం! మామ్మ కాలంచేసిన సంవత్సరానికే కేసుపెట్టి మిగతా ముగ్గురికీ చెరో ముప్పయి కుంట్లు యిచ్చారు"

"ఊరంతా యేం చేస్తున్నారు?

"మీ తాత వాకిళ్లకప్పుతో లే పూరి కళ్లు కప్పలేదా? వీలు మీద సాక్షి సంతకం పెట్టమంటే కాదన్నా నని నాతో యీనాటికీ మాటాడరావనా? ఎవరో ఒకరు అడిగితే ఫలానప్పుడు యింత అప్పు తెచ్చాను అంత అప్పు తెచ్చానని దొంగపత్రాలు నాలుగువేలు వరకూ చూపించాడు."

"నమ్మారా?"

"నమ్మక యేం చేస్తారురా నోరున్నోళ్లది పూరైతే! నీకూ నాకూ అబద్ధం కానీ కోర్టులో నిలిచేపత్రాలు కనిపిస్తున్నాయిగా. అంగులో నాలుగూళ్లలో పెద్దమనిషని పేరుపొందాడుగా! నేనూ నలుగురితో యీ అన్యాయం చెప్పాను. అన్యాయమని ఒప్పుకొనేవాళ్లే గానీ అడిగి సాధించేవాళ్లెవరూ లేరు!"

బాబురావు పెట్టెమీద కూర్చోలేక పోతున్నాడు. పెదాలు నొక్కుకుంటున్న కొడుకువేపు చూసి మళ్లీ మెల్లగా అన్నాడు:

"నిరుడు బాగా పండించటంలో కరువంత వచ్చింది. మీ సీతయ్యతాత అన్నదగ్గరే భూమిమీద మాదుబందలు తెచ్చాడు అన్నదగ్గర రూపాయికి శేరుబియ్యం కొన్నాడు. ఈయేడు పంట వడ్డీగాకట్టి అప్పులే అనుభవిస్తున్నాడు. తప్పలేదులే."

బాబురావు యీ చివర వాక్యానికి పంకయంగా చూశాడు. "నే చెప్పాను "అప్పుతీసుకరాకు. అమ్మకేస్తే అరువంద లొస్తుంది. ఆ డబ్బు పెట్టి యేదో వర్తకం చేసుకుంటే యిటు కడుపుకీ గడుస్తుంది. వాడి అదృష్టం బాగుంటే నాలుగుపైసాలు గడించుకుంటా"డని. నామాట విన్నాడు కాదు. కూలికా వెళ్లలేడు నాకేమని రెండేళ్ల క్రితం వరకూ బ్రతికాడుగా. ఇప్పుడిప్పుడూ వెళ్తున్నా అందరికి భయమే!"

కష్టసమయంలో వంద సలహాలు చెప్పేవాళ్లుంటారుగానీ కొంత బాధ పంచుకొనేవాళ్లరుదు. ఈ ఆలోచనలతో బాబూరావు అక్కడ వుండలేక వెళ్లిపోయాడు.

మళ్లీ చీకటిరాత్రులు వచ్చాయి. సెలవోజుల సెలవు పూర్తి కావస్తోంది. ఎల్లుండి ప్రయాణమనగా యీవేళ చీకటిపడ్డ సమయానికి తాతగారింటికి వెళ్లాడు. తాత వాకిట్లో నిల్చొని కేకలు వేస్తున్నాడు. మునసబు అప్పుడే వీధినుంచి వస్తుంటే తాత అరచాడు. "ఆ వెధవనుంచే వూళ్లో వుండలేకపోతున్నామా, ఇక యీ నుంటవెధవ తయారయ్యాడు. వెధవల్ని వూరినుంచి తరిమేస్తేనే గానీ తలెత్తుక తిరగలేమురా?"

ఎదురుగా నిల్చున్న సాయన్నని జరిగినసంగతేమిటని అడిగాడు. అంతావిని వెధవ యింటికిగానీ కాళ్లు విరగగొట్టి మళ్ళీ ఆపని చెయ్యలేడని మునసబు హామీ యివ్వగానే సాయన్న వెళ్ళిపోయాడు.

అక్కడే నిల్చున్న బాబురావు తెలుసుకున్న విషయమిది: ఆవూరికి తూర్పుదిక్కున శివాలయంవుంది. ఆ ఆలయం యెదురుగా ఒక పెద్ద మామిడితోట, తోటచుట్టూ యెత్తైన ముళ్లడొంక లున్నాయ్. ఆ వూళ్లో దొంగసారా అమ్ముతున్న సాయన్న మట్టికూజాతో ప్రొద్దుగ్రుంకే వేళకు సారా తెచ్చి ఆ తోటలో ఒక సీతాఅశోకంతాల పొదక్రింద గొయ్యిత్రవ్వి దాచాడు. సీతయ్య పెద్దకొడుకు యెలాచూశాడో యేమో వెళ్లి కూజా బయటకు తీశాడు. దూరంనుంచి చూస్తున్న సాయన్న మాసిన కోకకోటు వేసుకొన్న వాడినిచూసి యే సాల్టుజమానో అనుకొని భయపడి చెట్టు చాటున దాగుండిపోయాడు. కూజా పట్టుకొని ఆలయం వేపు పరుగెత్తుతుండగా బోల్చి వెంటతరిమాడు. చేతిలో కూజా జారి బ్రద్దలై సారాఅంతా నేలపాలైంది. కుర్రాడు దాడుతీసిమాయమైపోయాడు. ఆలయం దగ్గరగానే వున్న పాకలో సాధును సాక్షిగా వేశాడు సాయన్న. ఊరంతా గౌరవించే ఆసాధు, కుర్రవాని దొంగతనాన్ని వివరించి మునసబుగారితో వెళ్లి చెప్పరా అని మరీ పంపించాడు.

ఈ లాభంలో భాగస్వామియైన మునసబు వేపు చూసి జాలిపడ్డాడు బాబురావు. పెరటివేపు సీతయ్య తాత యిల్లు వుంది. ఇంకా ఆ పెరటకు చింతచెట్టు—ఆ చెట్టు దగ్గరగానే పాడుసుయ్యి వుంది. గగ్గోలు వినిపించటంవల్ల బాబూరావు పెరటకు వెళ్లాడు.

సీతయ్య తాత వాకిట వుగ్రనరసింహరూపం దాల్చి వున్నాడు. పులి మేకమీదకు వురికినట్లు కొడుకుమీదకు వురికి ఒళ్లంతా పచ్చడి చేస్తున్నాడు. కుర్రాడి చింకి వదులు మిలటరీ కాకీ కోటు భుజాలు బాగా చిరిగిపోయాయ్. "అమ్మో! బాబో! చచ్చానురో—రంపరో అమ్మో—అమ్మో!" ఒకటే గోల—ఒకటే అరుపు—ఆ గోలతో గట్టెంపు దెబ్బలు పడుతున్నాయ్. సీతయ్య తాత పళ్లు బిగబట్టి "చచ్చిపోరా యెధవా" అని హుంకరించాడు. నేల కొరిగి వాడిని కాళ్ళతో కూడా తన్నటం మొదలు పెట్టాడు. ఇప్పుడు గడపదాటి వాకిటకు వచ్చి పెళ్ళాం అడ్డు పడింది. పెళ్ళాన్ని ప్రక్కకు నెట్టి మళ్ళీ గొడ్డును బాదినట్లు బాదుతున్నాడు. పెద్దవాళ్లు కూడా భరించలేని శిక్ష అది. అడ్డుకోడానికి శక్తిలేని భార్య నోరుజేసుకుంది. "నివ్వా దొంగవి—నిన్నెవడు కొడ్తాడు?"

ఒకనాడు, తాత అన్న మాటలు యీ నాటికి దొంగైనా ఆచరణలో పెట్టడం చూసి అలా దూరంగా నిల్చొనే స్తంభించిపోయాడు బాబురావు. తల్లి తప్పించి మిగతా వాళ్లంతా మరి నాలుగు చాటీలు కొడ్తున్నారే గాని అడ్డుపడలేదు.

ఈసారి అడ్డుపడ్డ భార్య జెబ్బమీద కొట్టాడు. జెబ్బ పట్టుకొని అడ్డగా నిల్చొనే అనరాని మాటలుకూడా అంటోంది. బాబురావు దగ్గరగా వెళ్ళి తాత చెయ్యి పట్టుకొని పెరటకు తీసుకవెళ్ళాడు. వెనుకకు రాబోతూనే అరుస్తున్నాడు "నివ్వెందుకు నాయనా! యెముకలు విరిచేస్తేనే గానీ మళ్ళ దొంగతనానికి వెళ్లడు!"

చేవజెత్తినా చేవలేని పరిస్థితిలో కొడుకు వున్నాడు. తల్లి ఏడుస్తోంది. ఐనా తల్లికి కొడుకుని మోసుకొని వాకిట్లోకి తీసుకపోయే శక్తి వచ్చింది.

బాబూరావు తాతను పెరటకు తీసుకపోయాడు. చింత చెట్టుక్రింద యిద్దరూ యెదురెదురుగా నిల్చున్నారు. చింత గిరుగీమంటోంది. చల్లనిగాలి వీస్తోంది. బాబురావు చెట్టుకు ఒక చేతిని ఆన్చి నిల్చొని "తాతా! అవ్వయేమందో వినుపించుకున్నావురా?"

పశుబలమంతా శక్తి వేసిన తర్వాత పొందిన నిస్త్రాణకళ్లలో నీటిని వూరించింది. జవాబు రాలేదు. నడుముకు కట్టిన చింకిదూ సినగుడ్డ విప్పి కళ్లు ఒత్తుకుంటూ కొంచం వెక్కుతూ ఆగి ఆగి అన్నాడు "అంటారు నాయనా! నా...దినాలు—బాగలేనప్పుడు—యెవరైనా అంటారు—నేను దొంగనే. వూరంతా అన్నప్పుడు—మీ అవ్వ యెందుకు మిగలాలి?"

కమ్ముకొస్తున్న చీకటికి యెంత భీకరమైనదో యీశోకం అంతే. నోటిముందు గుడ్డ అడ్డుపెట్టుకొని శోకాన్ని విజృంభించనివ్వకండా తగ్గించి మనుమనివేపు గుడ్లుపైకి తేల్చి చూసి గొణిగాడు "దొంగనని పేరు పడిపోయాను నాయనా! పిల్లలు కొనవూపిరిలో వుంటేయేం చెయ్యమంటావ్! చంపేమంటావా? నీతో చెప్పకేం? ఇప్పటికి నాలుగుసార్లే దొంగతనం చేశానురా! నాలుగుసార్లు దొరికిపోయానురా!"

వణికిస్తున్న చలికి గుడ్డకప్పుకున్నాడు. అంతకంటే దారుణమైనది తన హృదయంలో వున్నా లేనట్లు తాత మెసలుతుండటం చూచి బాబూరావు విస్తుపోతున్నాడు. తాత యీసారి మరీ దగ్గరగా వచ్చి గొణిగాడు "మాయిద్దరం పస్తుండి పిల్లలకు ముందు చూస్తున్నామా? ఆ గాడిదకి యీ పాడుబుద్ధి యెందుకు పుట్టాలి? ఆ. సొగః పొతంగాయిస్తాను కూజా తెచ్చిమంటే యీ యెధవ తెచ్చిడమే!"

"ఆసామిని పోయి తన్న లేకపోయావూ?"

"ఉష్! యెవరితో చెప్పకు. అలాంటివాళ్ళని నేనిగా అన కూడదు పాపం!"

బాబురావుకు నవ్వాలో యేడవాలో యేమీ తోచలేదు. చిన్నతాత అన్నాడు "పురుగూబుట్రా వుంటుంది నడు నాయనా" నడూస్తూనే "నాయనా చలిపోతావురా! మళ్ళీ యెప్పుడో యెంట్లో? అపట్నం వెళిపోయినా యీదొంగతాతని మరచిపోకేం?"

బాబురావు కళ్లయెదుట మళ్లీ స్టేషను—చీకటి—నల్లని కోటుతో సన్నని మనిషి స్టేషను మాస్టరు దొంగలు గురించి చెప్పటం—అప్పుడు భీకరంగా అగపడిన దొంగలు బహుశః యిలాంటి దొంగలే అన్న ఆలోచనతో యింటివేపు నడిచాడు.

ఉగాది కానుక

శ్రీ చింతలపాటి నరసింహదీక్షితశర్మ

శ్రీయుత నందనాబ్ద మధురీకృత మానవ భాగ్యరేఖతోఁ
జేయినిగల్పి; లోకముల జీవన మెల్ల సడల్చి మాయమై
పోయిన నీరసాబ్దముల ముచ్చటమాని; రసైకమాని!! యో
హో? యన యాత్ర సల్పు మవిగో! చనుదెంచెను నందనద్యుతుల్.

మందారంబులు చూతమంజరులు పద్మంబుల్ గదా? నీకు నా
నంద స్ఫూర్తులు చిందువంద మకరందంబిచ్చి లాలించు; నీ
వెందో చక్కని నోమునోచుకొనినా, విందిందిరా!! కాక; యా
మందారాంచిత నందనస్థితులు సామాన్యాప్త లాభంబులే??—

నిర్మలస్మిత మృదుపద్మినీ ముఖాబ్జ-మును సతంబును ముద్దిడుకొనుచుఁ బొంగి
పోయెదవుగాని? రాజుపైఁ బొంచియుంట-మాయురే? యెఱుంగ వట్టి
యమాయకుఁడవా?

తుమ్మెదరాయ! పైపయినఁదోఁచెదు మెచ్చులఁ బెచ్చరిల్లి "ఝుం
ఝుమ్మని" పువ్వు పువ్వునకు సోయగముల్ ప్రకటింప నేగు నీ
కెమ్మెయి సాధురీతి ఘటియిల్లును-నందను జూచి యైన లో
కమ్ములు దిద్దికొమ్ము బుధవర్గము కన్నుల కింపునింపఁగన్.

ఒకటిగ సంచరింతురుగదోయి? సుఖస్థితి మీరు మాట మా
టకు సల లేనిపోని జగడాలకు లోఁబడి జుట్టుపట్లకై
మొకము నిగుడ్చఁ బోక; సతమున్ విధిగాఁ గ్రమశిక్షణాలలో
నొకని కొకండు సాయపడుచుందురు నందనలక్ష్మిబంటులై

ఖరవిధానమ్ము లోకమూలఁ గట్టిపెట్టి మధుర మధురసనవపరీమళము లొలుక;
నందన శరత్సరోజ మందాలు జెందు. నందనవిహారి! అందు నానందమందు!!

శుకముఖ మందునో భ్రమరసోదర! వ్రాలకు మోయి నూత్న కిం
శుకముకుళభ్రమన్, దొలుత నుంత విచారమొనర్పు బుద్ధి చా
లక శుకమల్లనేరెడుఫలంబని నిన్నబళించు నేమొ? యూ
రక పొరపాటుచేఁ గలవరంపడఁబోకు వివేకవర్తనా!

సంపెఁగపూలపై వలపునందడి దండడినేయ వ్రాలి నీ
కొంప మునుంగులే తెలిసికోఁక దుర్విషయ ప్రవృత్తు లీ
తంపులమారి జీవిత కథారచనం గొనసాగనీయ క
ష్టంపడు-నంతమాత్రనకటా? వికటార్భటులేల? భృంగమా?

చిత్తరువందుఁ గల్గు సరసీజముఁ గాంచి భ్రమించి భృంగ! నీ
చిత్తము పల్లవింప నటు జేరద వేటికి? మార్దవంబు గే
కొత్తదు? కమ్మతావులనలే ప్రసరింపవు, తేనెసోనజా
లెత్తదు—సిగ్గుపాటగు నిసీ! నసిలేని వృథాప్రయత్నముల్

అంతయు గాలితాకున నయారె? మరందము చిందిపోవు? సూ
రంతలు వాడి వత్తలయి యాదళముల్ చెదరేగెఁ దాను నో
క్కింతయుఁ దావిలేక కృశియించె, మధువ్రత! యింకనైన వా
సంతిక మాలతిన్ విడువఁజాల వదెక్కడి ఘాటుమోహమో??

భాస్కరుఁడు కేవలము పద్మబాంధవుండు
కుముదమాత్రైక మిత్రుండు హిమకరుండు
నందనవిలాసి! నీవెవో? నళినకుముద
సవ్యవామ్లభ్య దక్షిణ నాయకుఁడవు

మధురశ్రీలాలికించు నందనరమామందార మాధ్వీకముల్
మధుమాసా! కుతియారఁగ్రోలి ఖరసంపన్మత్త చంచద్ద్యుతి
వ్యథితాంగ శ్రమ వీడి; సౌఖ్యసుమనఃపర్యంకడోలాస్థితిన్
విధిగా నొందుము; నందనాప్త సుషమాప్రఖ్యాత సంతోషముల్.

బంధనంబగు కేల నబ్జగృహమందు
దానమునకేఁగ గజకర్ణ తాడనములు.
ప్రాణభంగంబు కాంచనసూనమందు
భ్రమర! సర్వత్ర నీకు నాపదలె కదర??

దూరమునుండి తెమ్మెర యెదో? లవమంత పరీమళంబు చే
కూరిచినంతఁ; జేటి! యటకుం బరుగెత్తెద వేటికీ దురా
చారపిపాస! కోపన భుజంగ సుసంగత చందనాళి నే
వారతి మేలె? నందన నవప్రసవస్థితి మేలొ? యెన్నుమా??

విజయాగ్రేసరనంద నందన సమావేశంబె సౌభాగ్య మో
యి? జగత్పాలికి?-దివ్యనందన విలాసీంద్రా! జయోల్లాసముల్
నిజశక్తిం బ్రకటింప మన్మథుఁడు విశ్వాంటన్ బ్రయాణింప; వి
శ్వజనీనంబగు రాజకీయ రమ నీ జాడల్ విలోకింపఁగన్

నైజగుణాభిమాన ఖరనాయక మన్పదవుల్ నశింపఁగా!
తేజగు రాకఁ గొన్న లవలీలత ముద్దుల రాచపూఁబొదల్
రాజిల; విజ్ఞహృత్కమల రాజి మరంద రసంబు లూర; ని
ర్వ్యాజపదాప్తి "నందనవిహారి" విహార మొనర్చుఁ గావుతన్.

ప్రాచీనాంధ్ర చారిత్రికభూగోళము

శ్రీ కందూరి ఈశ్వరదత్తు

భరతఖండమునం దే భూమండల మాంధ్రదేశమని వ్యవహరింపబడుచున్నదో, యాధారణీతలము శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతములనాఁ డెట్టి పరిస్థితులలోనుండెనో తెలిసికొనుట యాంధ్ర చరిత్ర పరిశోధకుల కత్యంతావశ్యకము. శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతములం దాంధ్రుల యొక్కయు, నాంధ్రదేశము యొక్కయు ప్రశంస గలదు.

శ్రీమద్రామాయణము - ఆంధ్రులు

శ్రీమద్రామాయణమునందు నదీతీరములు, పర్వతములు, పట్టణములు, దేశములు కథాసందర్భానుసారముగ వర్ణింపబడినను, ముఖ్యముగా నాలుగు తావుల దక్షిణదేశముల సూచికపట్టు విపులముగా చెప్పబడినది.

1. శ్రీరామభద్రుడు సౌమిత్రీసమేతుడై విశ్వామిత్రుని యాగరక్షణార్థము కౌశికుని వెంట బోయి, మిథిలానగరము చేరు మార్గము.
2. భగీరథుడు గంగను భూమికి దెచ్చు సందర్భము.
3. భరతుడు గిరివ్రజమునుండి అయోధ్యకు వచ్చుమార్గము.
4. శ్రీరామచంద్రుని దండకారణ్య గమనము.

రామాయణములో కిష్కింధాకాండమున ఆంధ్రుల ప్రశంస గలదు.

"సహస్ర శిరసం వింధ్యం నానాద్రుమలతాయుతం।
నర్మదాంచ నదీం దుర్గాం మహోరగనిషేవితాం॥ శ్లో. 8
తతో గోదావరీం రమ్యాం కృష్ణవేణీం మహానదీం।
వరదాంచ మహాభాగాంచ మహోరగ నిషేవితాం॥ శ్లో. 9
మేఖలా ముత్కలాంశ్చైవ దశార్ణ నగరాణ్యపి।
అశ్వవంతీ మవంతీంచ సర్వమేవానుపశ్యత॥ శ్లో. 10
విదర్భా నృషికాంశ్చైవ రమ్యాన్మాహిషకానపి।
తథా వంగాన్కళింగాంశ్చ కౌశికాంశ్చ సమంతతః॥ శ్లో. 11
అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వత నదీం గుహాం।
నదీం గోదావరీం చైవ సర్వమేవానుపశ్యత॥ శ్లో. 12
తథైవాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్ పాండ్యాన్ కేరళాన్."

కిష్కింధాకాండ, ఏకచత్వారింశస్సర్గ.

'హనుమంతుడు మొదలగు వానరుల దక్షిణ దిక్కునకుఁ బంపుట.'

"కపివరులారా, మీరు దక్షిణ దిగ్భాగంబున కరిగి యచట నచట సీతారావణుల వెదకుచు సహస్ర శృంగంబగు వింధ్యంబున కేఁగి నర్మదా వేత్రవతీ తీరంబుల నానావింధ్య పారవన దుర్గ గుహాల జానకిని వెదకి వేగవతీ కృష్ణవేణీనదికా మేఖలోత్కలా కంబుతీంద్రనదీ సమీపంబుల విదర్భదేశికా మహిష్మతీ పట్టణంబుల శక్రపరింద నిషధ దశార్ణకుకురాది దేశవనగిరి కందరంబుల సీతను వెదకుచు దండకారణ్యంబున కరిగి యచట గిరివనదుర్గంబుల గోదావరీతీరంబుల నంధ్రపుండ్ర కేరళ కురుదేశంబులఁ బరికించుచు చిత్రపుష్పిత పాదచందనవనశోభితంబైన మలయపర్వతంబున కుంజనియా పర్వత కందరచందన మండలిమూలవనంబులం జూచుచు నటమీఁద*

శ్రీమద్రామాయణములో పైన వివరింపబడిన ఆంధ్రదేశ ప్రశంస ప్రక్షిప్తమనియు, రామాయణ కాలము నాటికి ఆంధ్రులు లేరనియు, ఆంధ్ర ఆంధ్రేతర చరిత్ర పరిశోధకుల యభిప్రాయము. శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులు గారు, ప్రాచీనాంధ్రదేశ చరిత్రనుగూర్చి వ్రాయుచు, తమచే రచింపబడిన 'నన్నయభట్టారక చరిత్రమునం దీవిధముగ వ్రాసియున్నారు.

"రామాయణము మనకు మిగుల పురాతన గ్రంథముగాను బూర్వులచరిత్రను తెల్పునదిగా నున్నది. శ్రీరాముడు కైక కోరిన వరముల దీర్చి తండ్రి యాడినమాట నిలుపుటకై దేశములందును గ్రామములందును బ్రవేశింపక నట్టి యరణ్యములందే పదునాల్గు వత్సరములు నివసింప శపథముపట్టివచ్చి యీప్రాంతములందు సంచరించినట్లును, ఈ భూమి ఘోరారణ్య ప్రదేశమైనట్లును, శ్రీమద్రామాయణమునందు చెప్పబడియున్నది. మఱియును సీతను రావణుం డెత్తికొనిపోవుచున్నప్పు డామె మొరనాలించి రక్షింపవచ్చుటకు గాని, యామె యిడు అనవాలును భద్రముచేయుటకు గాని గోదావరి మొదలు పంపానదివఱకును నా మహాసాధ్వికెవరును గాన్పించి యుండలేదు. ఆ పైనమాత్రము సుగ్రీవాదులు గాన్పించిరి. దీనిచేత తెలియవచ్చునది యేదనగా రామాయణము నాటికి మన హిందూదేశముయొక్క యుత్తరపు కొనయును దక్షిణపు కొనయును జనాకీర్ణములైన దేశములుగా నుండెననియు మధ్య భాగమంతయు నట్టి ఘోరారణ్యమనియు

*శ్రీమద్రామాయణము సాధారణముగా దేశీకొని తెలుగున రామాయణము లనేకములు వెలువడినవి. ఆంధ్ర రామాయణములలో సుప్రసిద్ధమైన భాస్కర రామాయణమునుండి మూలమునుండి తెనిగింపబడిన భాగముల పైనైన పట్టుల నుట్టంకించియున్నాను.

భాస్కర రామాయణము కిష్కింధా కాండము పుట 381-382.

తెలుటయే. ఈ రామాయణమునందే కిష్కింధా కాండములో నాంధ్రాదిదేశముల ప్రశంస కలదు. కాని యది ప్రక్షిప్తముగా గ్రహింపబలసియున్నది. ఏమనగా మన మే భూభాగమును ఆంధ్ర దేశముగా గ్రహించుచున్నామో, యాప్రదేశము జనరహితమగు మహాదండకారణ్యమని హేతుసహితముగా గూడ నుత్తరకాండమున విస్పష్టముగా దెల్పబడియున్నది. ప్రక్షిప్తభాగములను గ్రంథములను జేర్చువారు తాము నూతనముగా జేర్చుదానికి తగు తావేదియని చూచుకొని సందర్భముగల చోట నతుకుదురేగాని కథాభాగము నంతెయు దిద్దజాలరు. దేశములపేర్లున్నచోట నీ, యాంధ్రదేశము మొదలగు నవీన దేశములనుగూడ మనవారు జేర్చిరికాని, కథాభాగమువలన దేలుచున్న భావమేమో తెలిసికొనలేకపోయిరి. దొంగతనము బయలుపడుమార్గ మిదియేకదా." *

పై యభిప్రాయమునే 'నవీన చంద్రదాసు' అను వంగదేశీయ చారిత్రక పరిశోధకుడు తెలియపఱచియున్నాడు. ఈతడు వాల్మీకి రామాయణమునందలి భూగోళవిషయమునుగూర్చిన గ్రంథమునందు రామాయణములోని, ఆంధ్ర, చోళ, పాండ్య కేరళ దేశ ప్రశంస ప్రక్షిప్తమనియు, పండితమ్మన్యు లెవరో తర్వాత కాలమున ఆంధ్ర చోళ పాండ్య కేరళరాజ్యవంశజుల స్తుతిపాఠమునకై పై శ్లోకముల జొన్పించియుందురనియు వ్రాసియున్నాడు. విమర్శకాగ్రేసరుడగు బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారి నిర్వచనమును, వంగదేశపండితుని వాక్యములను సమంజసముగనే తోచుచున్నది.† కాని ఆంధ్రచరిత్రకారుడీ వాదము నంగీకరింపడు. శ్రీ వీరభద్రరావుగారు తమ ఆంధ్రుల చరిత్రము ప్రథమభాగము, మూడవ ప్రకరణమునందు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి వాదము విశ్వసనీయము గాదని యీ క్రిందివిధమున వ్రాసియున్నారు. "పై నుదాహరింపఁబడిన యైతరేయ బ్రాహ్మణ వచనమునుబట్టి యాంధ్రులను ననాగరిక అరణ్యకజాతివారొకరు కలరని తేటబడినది. ఆ యనాగరికాంధ్రులు నివసించుదేశమే యాంధ్రదేశ మనంబడుచున్నది. నాగరికులు వసియింప శక్యముగాని యంధకారబంధురమైన మహారణ్యప్రదేశమునందు నివసించువారగుటచేతనే యార్యులు వీరి దేశము నాంధ్రదేశమనియు, వీరి నాంధ్రులనియు వాడుచువచ్చిరి. అనాగరికులయిన యాంధ్రులు నివసించుదేశమున మిద్దెలు, మేడలు నెట్లు గానవగును?

అనాగరిక దేశమునందుఁ బుణ్యతీర్థము లెట్లు గానవగును?... ....కాబట్టి రామాయణ మహాభారతములనాటికి దక్షిణాపథమున నాంధ్రులు లేరని ఆంధ్రదేశము లేదని చెప్పుట సాహసము." ‡

శ్రీమద్రామాయణములోని కిష్కింధాకాండలోని దక్షిణ దేశముల వర్ణన ప్రక్షిప్తములే యని యొక చరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు.

ఈ దేశములు మూలములో లేవనియు, క్రీ. శ. పూర్వము, ఆరవ శతాబ్దమునకు తర్వాత కాలమున నున్న దేశవిభాగమును సంకల్పించుకొని, యిమిడ్చిన ప్రక్షిప్తభాగములే యనియు, శ్రీ శేషయ్యంగారు వ్రాసియున్నారు. *

దండకారణ్య గాథ

రామాయణకాలమున వింధ్యపర్వత దక్షిణ దిగ్భాగమంతయు నొక మహారణ్యముగానుండి, యచ్చటచ్చట తాపసవరేణ్యుల పుణ్య తపోవనములతో నింపారుచుండెను. ఈ మహారణ్యమునకు దండకారణ్యమని పేరు. దీని కానామ మేలగల్గెనో రామాయణమునందలి ఉత్తరకాండలో కడపటి సర్గలయందు వివరింపబడెను. ఇక్ష్వాకుని కుమారుడగు దండుడనువాడు వింధ్యాటవీ దక్షిణప్రాంత భూముల పాలించుచుండెను. ఒకనాడీతడు తద్వనప్రదేశముల సంచారము చేయుచుండ రాక్షసకుల గురువగు భార్గవుని కూతు అరజ యను దానినిజూచి కామోద్దీపితుడై, యామెను బలాత్కరించి యామెతో సంగమించెను. ఈవిషయము కుమార్తెవలన శుక్రుడు తెలిసికొని, దండుని రాజ్యమునం దేడుదినములు మృద్వర్షము గురియునట్లు శాపమిచ్చెను. ఆ శాపము విని అరజ యామె తపము చేయుచోట దశయోజనపర్యంతభూమి పాంసువర్షముచే బాధింపకుండునట్లు తండ్రిని వేడగా నత డట్లనుగ్రహించెను. ఈ శాపకారణమున నా దక్షిణ భూభాగమంతయును దండకారణ్యమయ్యెను. దండకారణ్య మన్యప్రదేశమైన దశయోజనవిస్తీర్ణమైన భూమండలము జనులకు వాసయోగ్యమగుటచే దానికి జనస్థానమని పేరు వచ్చెను.

"నామతస్యకృతు దండేతిపితా చక్రేఽల్పమేధసః
అవశ్యం దండపతనం శరీరేఽస్య భవిష్యతి॥ శ్లో. 15
అపశ్యమానస్తం దేశం ఘోరం ప్రత్యక్షరాఘవ
వింధ్యశైవలయోర్మధ్యే రాజ్యం ప్రాదాదరిందమ॥ శ్లో. 16
సదండస్తత్రరాజాభూద్రమ్యే పర్వతరోధసి
రంచాప్రతిమం రామ న్యవేశ దనుత్తమం॥ శ్లో. 17
పురస్య చాకరోన్నామ మధుమంత మితిప్రభో
పురోధసం చౌశనసం వర్తయామాస సువ్రతమ్॥ శ్లో. 18
ఏవం సరాజా తద్రాజ్యం చకార సపురోహితః
ప్రహృష్టమనుజాకీర్ణం దేవరాజ్యం యథా దివి॥ శ్లో. 19

* నన్నయభట్టారక చరిత్రము. పుటలు 85-86.

† "The passage within verse 12 is evidently the work of unskilled hand inserted in much latter times to suit the vanity of the comparatively modern dynasties of Andhra, Chola, Pandya and Kerala" Page 61 and also 71. A note a to Ancient Geography of Asia - Compiled from Valmiki Ramayana with Map and Index by Nobin Chandra Das.

‡ ఆంధ్రుల చరిత్ర ప్రథమ భాగము పుట 19.

* The four Cantos in Book IV of the original Ramayana which in describing Sugrivas instructions to the monkey chief represent Dandakaranya as ocaupying only a limited portion of South India and make copius illustrations to the flourishing kingdom of South India, are here taken to be interpolations belonging to an epoch later than 6th century. B. C. Dravidian India. Vol. I Page 17-18.

అథకాలేతు కస్మింశ్చి ద్రాజా భార్గవమాశ్రమం
రమణీయముపాక్రామ చ్చైత్రే మాసి మనోరమే॥ శ్లో. 3
తత్రభార్గవ కన్యాం స రూపేణాప్రతిమాం భువి
విచరంతీం వనోద్దేశే దండోపశ్య దనుత్తమాం॥ శ్లో. 4
దృష్ట్వాతాం స సుదుర్మేధా అనంగశరపీడితః
అభిగమ్యసుసంవిగ్నాం కన్యాం వచనమబ్రవీత్॥ శ్లో. 5

ఏవముక్త్వాతు తాం కన్యాం దోర్భ్యాం గృహ్య బలాద్బలీ
విస్ఫురంతీం యథాకామం మైథునాయోపచక్రమే॥ శ్లో. 16
అరజాపి రుదంతీసా ఆశ్రమ స్యాన్తిదూరతః
ప్రతీక్షతే స్మ సంతప్తా పితరం దేవసన్నిభం॥ శ్లో. 18
పశ్యేస్త్వం విపరీతస్య దండస్యావిజితాత్మనః॥
విపత్తిం ఘోరసంకాశాం జ్వలంతీ మగ్నిశిఖామివ॥ శ్లో. 4
యస్మాత్తస్య కృతవానా పాపమీదృశం ఘోరసంహితం
తస్మాత్ప్రాప్స్యతి దుర్మేధాః ఫలం పాపస్య కర్మణః॥
శ్లో. 6

సర్వసత్త్వాని యానీహ స్థావరాణి చరాణిచ
మహతా పాంసువర్షేణ విలయం సర్వతోగమన్॥ శ్లో. 9
ఏతదుక్త్వా మునిజన మరజా మిద మబ్రవీత్
ఇహైవ వసదుర్మేధే ఆశ్రమే సుసమాహితా॥ శ్లో. 13
యోజనయోజన పర్యంతం సరస్సురుచిరప్రభం
అరజే విజ్వరా భుంక్ష్వ కాలశ్చాత్ర ప్రతీక్ష్యతామ్॥ శ్లో. 14
త్వత్సమీపేచయే సత్త్వావాస మేష్యంతి తాం నిశాం
అవధ్యాః పాంసువర్షేణ తే భవిష్యంతి నిత్యశః॥ శ్లో. 15
శ్రుత్వానియోగం బ్రహ్మర్షే స్సారజా భార్గవీ తదా
తథేతి పితరం ప్రాహ భార్గవం భృశదుఃఖితా॥ శ్లో. 16
ఇత్యుక్త్వా భార్గవోవాస మన్యత్ర సమకారయత్
తచ్చరాజ్యం నరేంద్రస్య సభృత్యబలవాహనం॥ శ్లో. 17
సప్తాహాద్భస్మసాద్భూతం యథోక్తం బ్రహ్మవాదినా
తస్యదండస్య విషయో వింధ్యశైవల యోర్నృప॥ శ్లో. 18
శప్తో బ్రహ్మర్షిణా తేన వైధర్మ్యే సహితేకృతే
తతః ప్రభృతి కాకుత్స్థ దండకారణ్య ముచ్యతే॥ శ్లో. 19

కం॥ మనువంశ రాజశేఖర
మనువను వార తొల్లి గగనమణి కులమణియై
మను పతినికి నిక్ష్వాకుడు
మనుజస్తుతుఁ డుద్భవించె మహనీయ రుచిన్.

చం॥ మనుసుతుఁడాం దదుక్తమనుమార్గమునం
బ్రజ నెల్లఁ బ్రోచుచున్
దనమతి పుత్త్రికాంక్షలకుఁ
దావలమాటయు దానధర్మములన్
మనుకొని యాచరించి మఖముల్
శతతింబును సంఘటించి యం

దుకఁ గనియెన్ కుమారకుల
నూర్గుర బాంధవు లుత్సహింపఁగన్.

తే. వారికెల్ల ను గడఁ గొట్టుఁవాఁడు
దండుఁడను దుర్మార్గుఁడన్నల యటులగాక
శ్రుతులు పదువక సాధుసంగతుల మనక
హితులమాటలు వినక యశేచ్ఛ మెలఁగు.

చం॥ అతఁడొక చైత్రమాసమున
మార్షముతోఁ జని భార్గవాశ్రమ
క్షితి నొకచోఁగనుం గొనియెఁ
జిత్తజ మోహన రాజ్యలక్ష్మితోఁ
బ్రతియగుదాని తేఁ గొనరుఁ
బ్రాయమునన్ జెలువొందుదాని, దే
కతమున నున్నదాని నొక
కామిని నుత్తమరాశిగామినిన్.

చం॥ కరము భయంబునొంది యలకన్నియ యిట్లను నోయి రాజ
వరుఁ జనమించు శుక్రు కొలితాసుర వంద్యానఘుండు భార్గవి
న్నరజ యటంచుబిల్చు తతఁడింపగ దాపస విప్రుని న్నవాం
తరమున నున్న దానఁ దగు ధర్మముదప్పఁ దలంప నేటికిన్.

కం॥ ఆక్రోశింపఁగ నిటువలె
శుక్రాత్మజ బలిమిఁబట్టి సురతవినోదో
పక్రమముఁజూపి యాపా
పక్రీడాపరుఁడు సనియెఁ బట్టణమునకున్.

చం॥ ఈసుగక యెల్లలోకములు
నొక్కట ద్రిమ్మఁగడు రుద్రుపోలికన్
బసిబసిఁ గోపముప్పతిల
బందులదీటుచు శుక్రుఁ డుగ్రుఁడై
చిసిముసిపాటుతో నెదుటశిష్యులఁ
గన్గొని వింటిరే భయం
వసిక మదీయ పుత్త్రిఁగని
బల్మి రమించిన క్రించు నెయ్యియుమల్.

ఉ॥ మంటకుజేరికా మికుతిమూర్కి వశింపక మత్కుమారిచే
నంటియు నింటికేఁగి బదలంటిన గుర్మతిసేనతోఁ బ్రఁగం
దంటఁగ మంటివానసురియున్ గల దేశ దినంబులింక నే
మంటినొయంచు సెంచబలదవ్వడె యప్పురి నేల వాలఁగన్.

తే॥ అప్పురంబు రజోవృష్టి నడఁగి యడవి
యగుట నది దండకారణ్య మనఁగ బరఁగెఁ
గావ్యుని మహోగ్రశాపంబు కతిన నాఁట
నుండియుఁ బ్రాణిశూన్యమై యుండునధిప.

ఉ॥ తాను సురూక్తినయ్యరజ దారుణమైన తపంబొనర్చి నె
క్కొనవన మధ్యసీమనునగల్గ రజోమయవృష్టి గొర్వక
య్యానినిఁ జేరి రన్న మృగమంతయు పౌరులుదానిచే జన
స్థానమనంగ నన్నొలవు ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధివహించె రాఘవా.

(కంకంటి పాపరాజు ఉత్తర రామాయణము సప్తమాశ్వాసము. దండకారణ్య వృత్తాంతము.)

తిక్కన సోమయాజి దండకారణ్య వృత్తాంతములో నిర్వ చనోత్తర రామాయణమునందు వదలివేసెను.

ఈ దండకారణ్యమున కుత్తరమున జాహ్నవీనదియు, దక్షిణ మున కృష్ణవేణియు, పశ్చిమమున మలయాద్రియు, తూర్పున మహేంద్రగిరులును గలవు. శ్రీరామభద్రుడు అయోధ్యనుండి వెడలి సీతా లక్ష్మణ సమేతుడై భరద్వాజాశ్రమమునకు వచ్చి, యచ్చట నొక రాత్రిగడపి చిత్రకూటాద్రిని చేరెను. చిత్రకూటమునుండి అత్రి మహర్షి యాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఈ చిత్రకూటము ప్రయాగకు డెబ్బదియైదు మైళ్లదూరమున మందాకినీ నది సమీపమున గలదు. అత్ర్యాశ్రమమునుండియే రాముడు దండకారణ్యము ప్రవేశించెను. ఈ దండకారణ్యము రామాయణమునందలి యరణ్యకాండ ప్రథమ సర్గలో నభివర్ణింపబడెను.

"ప్రవిశ్య తు మహారణ్యం దండకారణ్య మాత్మవాన్
దదర్శ రామో దుర్ధర్షం తాపసాశ్రమమండలమ్॥
కుశచీరపరిక్షిప్తం బ్రాహ్మ్యా లక్ష్మ్యా సమావృతమ్
యథా ప్రదీప్తం దుర్దర్శం గగనే సూర్యమండలమ్॥
శరణ్యం సర్వభూతానాం సుసమ్మృష్టాజిరం తథా
మృగైర్బహుభిరాకీర్ణం పక్షిసంఘైః సమావృతమ్॥
పూజితం చ ప్రనృత్తం చ నిత్యమప్సరసాంగణైః
విశాలైరగ్నిశరణైః స్రుగ్భాండైరజినైః కుశైః॥
సమిద్భిస్తోయకలశైః ఫలమూలైశ్చ శోభితమ్
ఆరణ్యైశ్చ మహావృక్షైః పుణ్యైః స్వాదుఫలైర్వృతమ్॥
బలిహోమార్చితం పుణ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితమ్
పుష్పైర్వన్యైః పరిక్షిప్తం పద్మిన్యా చ సపద్మయా॥
ఫలమూలాశనైర్దాంతైశ్చీరకృష్ణాజినాంబరైః
సూర్యవైశ్వానరాభైశ్చ పురాణైర్మునిభిర్వృతమ్॥
పుణ్యైశ్చ నియతాహారైః శోభితం పరమర్షిభిః
తద్బ్రహ్మభవనప్రఖ్యం బ్రహ్మఘోషనినాదితమ్॥
బ్రహ్మవిద్భిర్మహాభాగైః బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్"

"పుణ్యచరిత్రుడ త్రిమునిపుంగవు వీడ్కొని రాముడంచితా
గణ్యగుణాభిరాముడు ధనుర్ధరుడై చని కాంచె దండకా
రణ్యము సిద్ధసంయమి విరాజిత చారుతపోనుజాత స
త్పుణ్యము నిర్మలాంబువర పుష్కరపూర్ణ సరోవరేణ్యమున్."

(భాస్కర రామాయణము, అరణ్యకాండము ప్రథమాశ్వాసము ప. 2)

ఈ యత్ర్యాశ్రమము ఇప్పటి మధ్యపరగణాలలోని యుత్తరమునన్న సిరగుజమండల మధ్యమున నుండెను. శ్రీరామభద్రుడిచ్చోటనుండియే దండకారణ్యము ప్రవేశించెను. దండకారణ్యమున కొంతదూరము జరిగినపిమ్మట విరాధువనము ప్రవేశించెను. ఈ విరాధవనము ఇప్పటి మధ్యప్రదేశము (Central province) నందలి బిలాసపూరు మండలమున నైఋతిదిక్కున నుండెను. శోణానదికి దక్షిణమున, బిలాసపూరున కుత్తరమునన్న అమర కంటకపర్వతప్రాంతమే విరాధుని నిలయము. శ్రీరామచంద్రుడిచ్చటనుండి శరభంగమహాముని యాశ్రమమును జేరెను. విరాధుని వధించి, శ్రీరామచంద్రమూర్తి సీతాలక్ష్మణులతో శరభంగాశ్రమమునకు ప్రయాణముచేసెనని, వాల్మీకములో నిట్లు వ్రాయబడినది.

"హత్వా తు తం భీమబలం విరాధం రాక్షసం వనే
తతస్సీతాం పరిష్వజ్య సమాశ్వాస్య చ వీర్యవాన్
అబ్రవీల్లక్ష్మణం రామో భ్రాతరం దీప్తతేజసమ్॥ శ్లో. 1
కష్టం వనమిదం దుర్గం న చ స్మ వనగోచరాః
అభిగచ్ఛామహే శీఘ్రం శరభంగం తపోధనమ్॥ శ్లో. 2
ఆశ్రమం శరభంగస్య రాఘవోఽభిజగామ హ
తస్య దేవప్రభావస్య తపసా భావితాత్మనః॥ శ్లో. 3
(అరణ్యకాండము పంచమసర్గ.)

వ॥ తదనంతరంబ రఘువరుండు జనకనందం దేర్చి లక్ష్మణుం గనుంగొని

చ॥ ఇది కడుఘోరమైన వన మిక్కడ నక్కడ దాపసోత్తముల్
మెదలరు దుష్టరాక్షస సమీపముగావున నింకనిందు ని
శ్చిదమునరాదు తుంబురుడు చెప్పిన యీ శరభంగునాశ్రమం
బది మనకున్ నివాసమగు నందుల కేగుద మింతి మిమ్ములన్.

తే॥ అంత శరభంగు జేరంగ నరిగి రామ
చంద్రుడ మ్ముని పుంగవు చరణములకు
బ్రణతుడై సమ్మదింద్రుండు ప్రణుతి తోడ
నర్చనములీయ గైకొని యతని గొలిచి.

(భాస్కర రామాయణము, అరణ్యకాండము ప్ర. ఆ. ప. 39-42.)

ఈ శరభంగాశ్రమము మధ్యపరగణాలలో శరంగఢూరని పిలువబడుచున్నది. బిలాసపూరు మండలములో నుత్తరమున సీతాపుహూల నున్నది. శరభంగాశ్రమమునుండి రామభద్రుడు చాల దూరముపోయి నదీనదములను పర్వతములను దాటివచ్చి సుతీక్ష్ణాశ్రమమును జేరెను. ఈ సుతీక్ష్ణాశ్రమము బస్తరుసంస్థానమున ఇంద్రావతీ నదికి దక్షిణపుటొడ్డున నుండెను. అనగా విశాలాంధ్రదేశమున నుత్తరపు టెల్లయనదగు బస్తరుమండలమున శ్రీ సీతారామలక్ష్మణులు సుతీక్ష్ణాశ్రమమును జేరి యాంధ్రభూమండలమున బ్రవేశించిరని చెప్పవచ్చును. ఈ సుతీక్ష్ణాశ్రమప్రాంతమే యిప్పుడు కాంతిస్పూరమను నామముచే పిలువబడుచున్నది. తరువాత సుతీక్ష్ణాశ్రమమును వీడి బహుదూరము గడిచిపోయి పంచాప్సరస్సరోవరమును గాంచెను. ఈ సరోవరము పరిచితము మధ్యపరగణాల లోనిదే.

"ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా
సీతాం ప్రియాం మైథిల రాజపుత్రీమ్
రామో ధనుష్మాన్ సహ లక్ష్మణేన
జగామ రమ్యాణి తపోవనాని.

తౌ పశ్యమానౌ వివిధాన్ శైలప్రస్థాన్ వనాని చ
నదీశ్చ వివిధా రమ్యా జగ్మతుస్సహ సీతయా
పంచాప్సర తటాకస్య కృణ్వంతౌ మహీయాం ద్విజైః
ప్రవిశ్య సహ వైదేహ్యా లక్ష్మణేన చ రాఘవః

సుతీక్ష్ణాశ్రమమును వీడి దానికి దక్షిణముగా అగస్త్య మహాముని సోదరు నాశ్రమమునకు వచ్చి, యచ్చట విశ్రమించి, పిమ్మట రామభద్రుడు కుంభసంభవానుజా తపోవనమునకు యోజనదూరమున నున్న అగస్త్యాశ్రమమును జేరెను. ఈ యాశ్రమము బస్తరుమండలములో దక్షిణపుదెస నుండెను.

> యోజనాన్యాశ్రమా ద స్మాత్తిర్ధా చత్వారి వై తతః
> దక్షిణేన మహాన్ శ్రీమానగస్త్యభ్రాతురాశ్రమః॥ శ్లో. 38
> దక్షిణం దిశ మాస్థాయ వన షండస్య పార్శ్వతః
> త్రాగస్త్యాశ్రమ పదం గత్వా యోజనమంతరమ్॥ శ్లో. 42
> అరణ్యకాండ 11 వ సర్గ.

శ్రీరామచంద్రుడు అగస్త్యుని యాశ్రమున నా మహాముని యాతిథ్యమునొంది, క్రమముగా పంచవటిని జేరెను. అదియే నేడు పర్ణశాల యని పిలువబడుచున్నది.

జనస్థానము- పంచవటి-పర్ణశాల

ఈ జనస్థానము దండకారణ్య మధ్యమున తూర్పుదెస యందుండెను. ఇది బస్తరుమండలములో గొంత భాగమును, గోదావరీనదీ యుత్తర దక్షిణ దిగ్భాగమును, హైదరాబాదు రాజ్యములోను త్తరప్రాంతమునై యున్నది. రామాయణకాలమున రావణుని సోదరుడగు ఖరుడీ జనస్థానమున పాలకుడై యుండెను. అగస్త్య మహామునిని వీడ్కొని, శ్రీరామభద్రుడాయన యాజ్ఞానుసారముగ పంచవటమునకు బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున జటాయుదర్శనము లభించెను. ఆ విహంగపతిని బూజించి, యాతని వీడుకొని పంచవటము చెంతకు వచ్చెను.

> "సతత్రసితాం పరిధాయ మైథిలీం సహైవ తే నాతిబలేన పక్షిణా
> జగామ తాం పంచవటీం సలక్ష్మణో రిపూన్ దిధక్షన్ శలభానివానలః." శ్లో. 35
> (అరణ్యకాండ 14 వ సర్గ.)

ఉ॥ బాంధవ మొప్పనిట్లు తగఁ బల్కిన పక్షపతిం బ్రియోక్తిసం
బంధములర్థి వీడుకొని బాహుబలోద్భట శక్తిశౌర్యగ
ర్వాంధ విరోధి భూద్రభిదురాయుధుఁడా విభుఁ డేఁగెసల్లతా
గ్రంథిల కుంజపుంజములఁ గల్గిన పంచవటంబు చెంతకున్.

శ్రీరామభద్రుడా ప్రదేశమునకు వచ్చినతర్వాత లక్ష్మణుని చూచి యచ్చట పర్ణశాల నిర్మింపుమని యాజ్ఞాపించెను.

> "ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః పరవీరహా
> అచిరేణాశ్రమం భ్రాతుశ్చకార సుమహాబలః॥ శ్లో. 20
> పర్ణశాలాం సువిపులాం తత్ర సంఘాత మృత్తికామ్
> సుస్తంభాం మస్కరై ర్దీర్ఘైః కృతవంశాం సుశోభనామ్॥ శ్లో. 21
> స గత్వా లక్ష్మణ శ్శ్రీమా న్నదీం గోదావరీం తదా
> స్నాత్వా పద్మాని చాదాయ సఫలః పునరాగతః॥ శ్లో. 24
> (అరణ్యకాండ 15 వ సర్గ.)

కం॥ చని యచ్చట నమజన్మునిఁ
గనుఁగొని యొకపర్ణశాలఁ గావింపుమనా
మన మిచ్చట నిట మీఁదట
వనవాసదినంబు లుండవలయుం బ్రీతిన్.

మ॥ అనినన్ వాస్తువిధిజ్ఞతం బరశుదాత్రాదిద్రుమచ్ఛేద సా
ధనముల్ గైకొని భూరిపర్ణతృణ సంతానంబు ఛేదించి, చ
య్యన సంధించి యమర్చికట్టిన తదీయాగారమున్నంతఁ జూ
చిన రేంద్రుండు నిజానుజుం గౌఁగిటం జేర్చెం గౌఁగిటం జిక్కఁగన్॥

(భాస్కర రామాయణము అరణ్యకాండము, ప్రథమాశ్వసము ప. 113-114.)

ఈ పంచవటి, తూర్పుగోదావరి జిల్లాలోని భద్రాచలమున కుత్తరముగా ఇరువదిరెండుమైళ్ల దూరమునందున్న పర్ణశాల యను గ్రామపరిసరములలో నుండెను. సీతాపహరణానంతరము రామభద్రుడు భద్రాచలప్రాంతముల గొంతకాలము నివసించెను. ఈ ప్రాంతములనుండియే గోదావరిని దాటి నైరుతిమూలగా వచ్చి కిష్కింధకు వచ్చెను. ఈ పర్ణశాల బొంబాయిరాజధానిలో నాసిక పట్టణమున నిర్మింపఁబడెనని మహారాష్ట్ర, పాశ్చాత్యచరిత్రకారుల యభిప్రాయము. కాని, శ్రీరాముని దండకారణ్య గమనవర్ణనము ననుసరించియు, జనస్థానస్థలనిర్ణయము బట్టియు, పర్ణశాల యిప్పటి భద్రాచలమున కుత్తరమునందున్న పర్ణశాలయేనని, నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును. మహారాష్ట్ర చరిత్రకారులలో పేర్గాంచిన వైద్య పండితుడు, మహారాష్ట్రభాషలో నిట్టి నిర్ణయమే గావించెనని తెలియుచున్నది. *

---

* (1) ఆంధ్రులచరిత్ర ప్రథమభాగము పుట 14.

(2) శ్రీరామాయణ సారోద్ధారము. అరణ్యకాండము పుట 123. (ఈ గ్రంథము బ్రహ్మశ్రీ ములుకుట్ల నరసింహావధానులు గారిచే సమకూర్పబడినది.)

"శ్రీరామచంద్రుఁ డగస్త్యాశ్రమమునకు రెండు యోజనముల దూరముననున్న గోదావరినది కుత్తరపుటొడ్డునఁగల పంచవటియందుండెనని తెలియుచున్నది. పంచవటి యను నిప్పటి ప్రస్తుతము తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని భద్రాచలమను ప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రమునకు మూఁడు యోజనముల దూరముననున్న 'పర్ణశాల'యని నేఁడు పిలువఁబడు ప్రదేశమనియే తోచుచున్నది. ఈ పంచవటీ నిర్ణయమున మహారాష్ట్రదేశస్థులు కొందఱు మహారాష్ట్రదేశమునందుఁ గల నాసికాపట్టణ సమీప ప్రదేశమని నిర్ణయించిరిగాని, యాదేశస్థులలోనే కొందఱు విమర్శకాగ్రేసరులు వినాయకవైద్య మొదలగువారు మహారాష్ట్రభాషయందు ఆంధ్రదేశమందున్న పర్ణశాలయే పంచవటి యని నిర్ణయించిరి, సౌకర్యమునకు మన మీ రెండువాదముల నింకను సులభమొనరించుటకై కొంతవఱకు విమర్శించిన యెడల శ్రీమద్రామాయణమునందుఁ జిత్రకూటమునుండి పంచవటివఱకుఁగల శ్రీరామచంద్రుని యరణ్యమార్గము విచారించిన నాసికాపట్టణమందే పంచవటియున్నచో మార్గమధ్యమున శ్రీరామచంద్రునకు సర్వపురాణ ప్రసిద్ధములగు వింధ్యపర్వతము, నర్మదానదియు తప్పక కనంబడి తీరవలెను. శ్రీమద్రామాయణమునందు వాని వర్ణనము మందునకైనను లేకపోవుటచేతను, ముందొసర్పబోవు జనస్థానప్రదేశ నిర్ణయమువలనను, కొంత రామాయణమునందు పేర్కొ-

గోదావరి సమీపముననున్న పర్ణశాలయే పంచవటియని నిర్ణయించుటకు భవభూతి మహాకవి విరచిత ఉత్తర రామాయణ నాటకము ప్రబలసాక్ష్యముగా నున్నది. ఆ నాటకములోని ద్వితీయాంకమున శ్రీరామచంద్రునకును, శంబూకునకును జరిగిన సంభాషణములో దండకారణ్య, జనస్థాన, పంచవటీ ప్రశంసల పరస్పర స్థల విశేషములు గమనింపనగును.

రామః — కింనామ దండకేయం (సర్వతోఽవలోక్య) హా, కథమ్—

"స్నిగ్ధశ్యామాః క్వచిదపరతో భీషణాభోగరూక్షాః
స్థానే స్థానే ముఖరకకుభో ఝాంకృతైర్నిర్ఝరాణామ్
ఏతే తీర్థాశ్రమ గిరిసరిద్గర్త కాంతారమిశ్రాః
సందృశ్యంతే పరిచితభువో దండకా వింధ్య భాగాః."

శంబూకః — దండకైవైషా అత్ర కిలపూర్వం నివసతా దేవేన
"చతుర్దశ సహస్రాణి చతుర్దశ చ రాక్షసాః
త్రయశ్చ దూషణఖర త్రిమూర్ధానో రణే హతాః
యేన చ సిద్ధక్షేత్రే జనస్థానేఽస్మిన్నాత్తదృశామపి జనపదానామకుతో భయః సంచారః సంవృత్తః.
రామః — న కేవలం దండకైవ జనస్థానమపి.

శంబూకః — బాఢమ్। ఏతాని ఖలు సర్వభూతరోమహర్షణాన్యున్మత్త చండశ్వాపదకులాక్రాంత వికటగిరి గహ్వరాణి జనస్థాన పర్యంత దీర్ఘారణ్యాని దక్షిణాం దిశ మభిప్రవర్తంతే।............
రామః —

పశ్యామిచ జనస్థానం భూతపూర్వ ఖరాలయమ్
ప్రత్యక్షానివ వృత్తాంతాన్ పూర్వాననుభవామిచ॥
....
అపిచ।

ఏతేత ఏవ గిరయో విరువన్మయూరాః—
స్తాన్యేవ మత్తహరిణాని వనస్థలాని
ఆమంజువంజులలతాని చ తాన్యమూని
నీరంధ్రనీరనిచులాని సరిత్తటాని॥
మేఘమాలేవ యశ్చాయ మారాదపి విభావ్యతే।
గిరిః ప్రస్రవణః సోఽయం యత్రగోదావరీనదీ॥
తథాహి
అస్యైవాసీన్మహతి శిఖరే గృధ్రరాజస్య వాస
స్తస్యాధస్తాద్వయమపి రతాస్తేషు పర్ణోటజేషు।
గోదావర్యాః పయసి వితతానోకహ శ్యామలశ్రీ—
రంతః కూజన్ముఖరశకునో యత్ర రమ్యో వనాంతః॥
అత్రైవసా పంచవటీ యత్ర..................

పై సంభాషణమువల్ల దండకారణ్య మధ్యభాగమున జనస్థానముగలదనియు, నదియే ఖరదూషణాదుల వాసస్థలమనియు, దానికి దక్షిణమున గోదావరీ తీరమున ప్రస్రవణపర్వతమును, దాని సమీపముననే పంచవటియుగలదని స్పష్టమగుచున్నది. కాబట్టి ఈ పంచవటి యొక్కడనో జనస్థానమునకు పశ్చిమదిశను, ఇప్పటి బొంబాయి రాజధానిలో నాసికాపట్టణము సమీపమున గలదని చెప్పుట కాధారము మృగ్యము.

శ్రీరామచంద్రుడు, సీతాపహరణమైన తరువాత సుమిత్రానందనునితో, పంచవటీసమీపముననే గోదావరిని దాటి దక్షిణాభిముఖముగా గొంతదూరము నడచి, తరువాత నైరృతిమూలగా పంపాసరోవరమునకును, కిష్కింధకును వచ్చిచేరిరి. ఆమార్గము పటములో చూపింపబడినది.

పంపాసరోవరము - పంపానది - కిష్కింధ

శ్రీరామచంద్రుడు గోదావరినిదాటి, యిప్పటి నైజాము రాష్ట్రము దక్షిణమున గొంతదూరము నడచి, తర్వాత తూర్పు ముఖముగా నరిగి, నైరృతిమూలగా సీతాన్వేషణముగావించి, క్రౌంచారణ్యమును సమీపించెను. మార్గమధ్యమున జటాయుసందర్శనమును అతని కగ్నిసంస్కారము లొనర్చుటయు సంభవించెను. క్రౌంచారణ్యమునకడ దాశరథులు అయోముఖియను నిశాటినిగాంచి, యామెను సంహరించిరి. తర్వాత వారు కబంధుని గాంచిరి. అతడే దాశరథులకు రావణుని సీతాపహరణమునుగూర్చి చెప్పెను. అతడే ఋశ్యమూకశైలమున నివసించియున్న సుగ్రీవుడు వారికి సహాయుడై పంక్తిగ్రీవుని సంహరించుటయందు తోడ్పడగలడనియు, సీతను తెచ్చి సమర్పింపగలడనియు చెప్పెను. కబంధుడు రామలక్ష్మణుల చేత దహింపబడి, దివ్యరూపముదాల్చి నాకలోకమున కరిగెను, అంత సోదరులు కబంధుడుచెప్పిన మార్గమునుబట్టిపోయి పంపా తీరమును జేరిరి. మార్గమధ్యమున శబరినిగాంచి, యామెను గరుణించి. మాతంగాశ్రమమును గడచి, పంపాసరోవరమును జేరిరి.

"సౌమిత్రే శోభతే పంపా వైడూర్య విమలోదకా
ఫుల్లపద్మోత్పలవతీ శోభితా వివిధైర్ద్రుమైః శ్లో. 8

సంబంధించిన ప్రదేశములబట్టియు నాంధ్రదేశమునం గల పర్ణశాలయే 'పంచవటి' యని నిశ్చయింపవలెను. అటులగానిచో సామాన్య ప్రదేశములు సహితము విశేషముగా వర్ణించు శ్రీ వాల్మీకి మహర్షి జగత్ప్రసిద్ధములగు వింధ్యనర్మదలను వర్ణించు నవసరమేల లేకపోయెను? మరియు శ్రీమద్రామాయణమునందు సీతాపహరణానంతరము శ్రీరామచంద్రుడు పంచవటి మొదలు పంపానదివరకును నడచిన మార్గప్రమాణము విమర్శించినను, నాసికవద్దనుండి పంప కున్నంతదూరము లేని కారణములవలనను ఇతరార్ష రామాయణముల యనుగ్రహమువలనను ఆంధ్రదేశమునందున్న పర్ణశాలయే పంచవటి యని స్పష్టముగ నిర్ణయింపవలసివచ్చును. అట్టి పంచవటియందు శ్రీరామచంద్రమూర్తి సీతాలక్ష్మణులతోఁ గూడ రెండు సంవత్సరములుండెను.

(3) Madras District Gazeteers, Godavari, Page 263.

"It is widely believed in the district that this is the spot on the banks of Godavari described in the Ramayana where Ravana carried off Sita."

హిమశ్రేత పక్ష్యసంపాయాః కాననం శుభదర్శనమ్
తత్రరాజంతి శైలాభ్రాద్రుమాస్సశిఖరా ఇవ॥ శ్లో. 4
కిష్కింధాకాండ, 1 సర్గ.

ఉ॥ ప్రవిలాసాంచిత సద్గభీర విపులాంభః పూర సంసేవ్యమా
న విహంగోత్కర సమ్మదావహమహానక్రక్రియాభ్యంతరకా
సవిశేషోర్మితరంగసంకుల జలశ్లాఘ్య ప్రభావకా సరః
ప్రవరంబుంగని రామ్యపాత్ర్యజాలు పంపం బెంపుసొంపారగకా.

భాస్కర రామాయణము, అరణ్యకాండము ద్వి. ఆ. ప. 425.

శ్రీరామలక్ష్మణులు పంపాసరోవరమునుండి, ఋశ్యమూక పర్వతమును జేరిరి. తర్వాత శ్రీరామ సుగ్రీవులకు హనుమంతుడు సఖ్యము చేయుటయు, శ్రీరాముడు సప్తతాళముల గూల్చుటయు, వాలి సంహారణము, కిష్కింధానగరమున సుగ్రీవుని పట్టాభిషేకము మొదలగు విషయములు జరిగెను. సీతాన్వేషణమునకై హనుమదాదులు నాల్గు దెసలకు వెడలుటయు, హనుమంతుడు లంకకు బోయి, సీతనుజూచి, యా వృత్తాంతము శ్రీరామభద్రునకు నివేదించుటయు, రావణు సంహారణార్థము కపిసైన్యము లంకకు దాడి వెడలుటయు, వానరులు సేతువును గట్టుటయు, రావణుని మరణము మొదలగు విషయములు రామాయణమున వర్ణింపబడినవి.

పంపానది - కిష్కింధ - విజయనగరము

రామాయణమున వర్ణింపబడిన పంపానదియే యిప్పటి తుంగభద్ర. పంపాసరోవరము, నైజాము రాష్ట్రమున నున్నది. కిష్కింధయే యిప్పటి హంపి విరూపాక్షమను, విద్యానగరము లేక విజయనగర మను నామమున విరాజిలు పుణ్యస్థలము. ఇక్కడనే ఋష్యమూకము, మాల్యవంతము, మొదలగు పర్వతములు గలవు. తుంగభద్రానది రామాయణములో వర్ణింపబడిన అంజనపర్వతము, మాల్యవంతము, మతంగపర్వతము, ఋష్యమూకము అను పర్వతముల నంటుకొని ప్రవహించుచున్నది. పంప కన్నడభాషలో హంప యను నామము కల్గినది. విరూపాక్ష మహేశ్వరుని దేవాలయముండుటచే ఈ క్షేత్రమునకు హంపీ విరూపాక్షమని పేరువచ్చినది. ఈ దేవాలయమున కెదురుగా మాతంగపర్వతమున్నది. ఋశ్యమూకపర్వతము నైజాము రాష్ట్రములో తుంగభద్రా ప్రవంతి కుత్తరమున నున్నది. ఈ కిష్కింధానగరస్థలముననే శ్రీ హరిహర బుక్కరాయలు, మాధవ విద్యారణ్యులు విద్యానగరమును నిర్మించిరి. ఈ చరిత్రాంశమునుగూర్చి హైందవచరిత్ర పరిశోధకులును, పాశ్చాత్య చరిత్ర పరిశోధకులు నేకగ్రీవముగా నంగీకరించిరి. *

శ్రీరామలక్ష్మణులు వానరబలముతో లంకకు ప్రయాణమై మార్గమధ్యమున సహ్యమలయాచలములు గడచి, మహేంద్రపర్వతము నెక్కి సముద్రతీరమును జేరిరి. ఈమార్గము పటములో నిరూపించితిని. తూర్పుతీరముననున్న పర్వతపంక్తులకు మహేంద్రపర్వతములని పేరు. వీనినే యిప్పుడు తూర్పుకనుమలని (*Eastern Ghats*) పిలుచుచున్నారు. ఈ పర్వతము లుత్తరమున ఓఢ్రదేశములోని మహేంద్రపర్వతము మొదలుకొని, దక్షిణమున మధుర జిల్లాలోని పర్వత పంక్తులవఱకును వ్యాపించియున్నవి.

శ్రీరామభద్రుని దక్షిణారణ్యమార్గము ప్రక్కనున్న పటములో జూపింపబడినది.

మహాభారతము - ఆంధ్రులు

మహాభారతములో సభాపర్వములో సభాక్రియాపర్వణాధ్యాయములలోను, సహదేవకృత దక్షిణ దిగ్విజయసందర్భమునను, అశ్వమేధపర్వములో పాండవమధ్యముని దిగ్విజయ అశ్వానుసారము నందును ఆంధ్రుల ప్రశంసగలదు.

"జటాసురోమద్రకానాంచ రాజా కుంతిః
పుళిందశ్చకిరాత రాజః
తథాంగవంగౌ సహపుండ్రకేణ
పాండ్రోడ్ర రాజౌచ సహాంధ్రకేణ॥
అంగోవంగస్సుమిత్రశ్చశైబ్యశ్చామిత్రకర్షణః
కిరాతరాజ స్సుమనోయవనాధిపతి స్తథా॥
చాణూరో దేవరాతశ్చభోజో భీమరథశ్చయః
శ్రుతాయుధశ్చ కాలింగో జయసేనస్య మాగధః
సభాపర్వము - సభాక్రియాపర్వణము.
"మార్తికావతకే చక్రే కరంతైనా వశాపయత్
పాండ్యాంశ్చద్రవిడాంశ్చైవ సహితాం శ్చోడ్రకేరళైః॥
ఆంధ్రాంస్తాలవనాంశ్చైవ కళింగానుష్ట్రకర్ణికాన్
అటవీంచ పురీం రమ్యాం యవనానాంపురం తథా॥
సభాపర్వము - సహదేవకృత దక్షిణ దిగ్విజయము.

* (1) Bellary Gazet teer- Page 260.

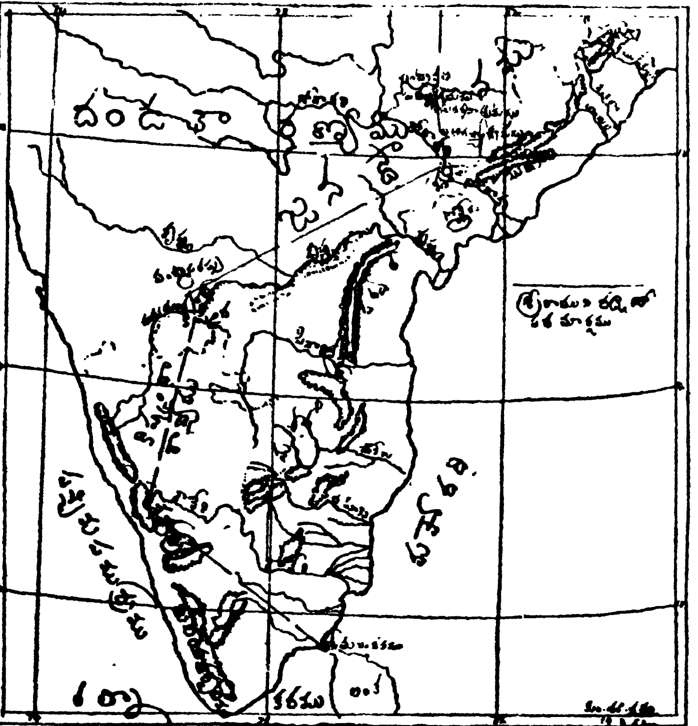
"If legendary history and local troadition be credited there was a town at the site many centuries before the Kings of Visianagar selected for its Capital. Some of the most dramatic scences in the great epic of Ramayana occured at a place called in the poem 'Kiskindha' and it is asserted by the local Brahmins and generally acknowledged by the learnedin such matters that the Kiskindha is close to Hampi."

(2) Rice. Mysore Gazetter. Vol I Page 277.

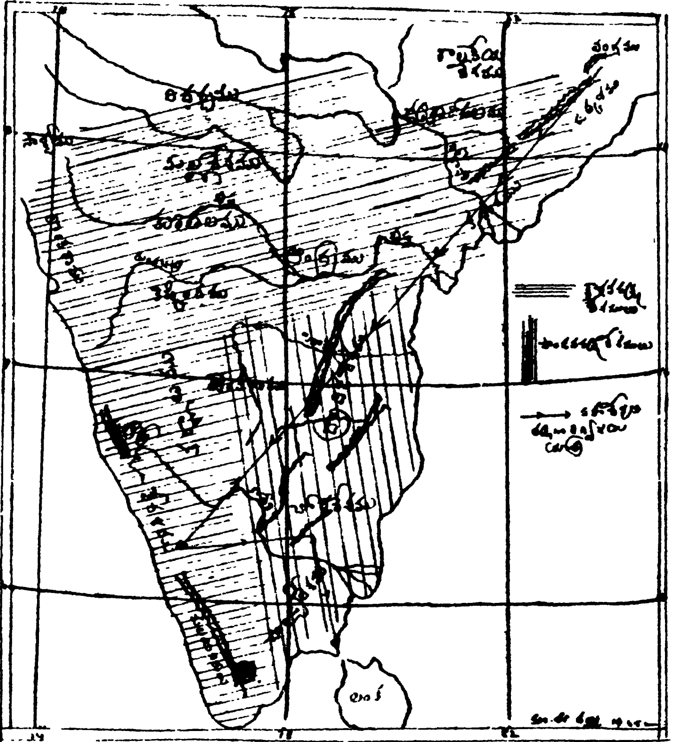
(3) Wicks History of Mysore. Vol I Chap I Page 9.

(4) Bombay Gazetter. Vol I Part II Page 142.

(5) కాని పండిత కింవాలు, విమర్శకాగ్రణులు నగు శ్రీ వఝ్ఝల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రిలుగారు "కాని విజయనగరము రామాయణ కాలమునఁ గిష్కింధ యను స్థలమునఁ గట్టఁబడినదను నిరాధారవిషయమును నిస్సందేహముగాఁ జెప్పుట సాహసమని తోఁచుచున్నది" అని శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు 'మహమ్మదీయ మహాయుగము' పుట 299 లో విజయనగరము కిష్కింధ యను స్థలమునఁ గట్టఁబడెనని వ్రాసిన విషయమును ఖండించిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారు వారి వాక్యమున కాధారములు చూపలేదు.

రామాయణకాలంలో
దక్షిణాపథం

భారతకాలంలో
దక్షిణాపథం

"పౌండ్రకో వాసుదేవశ్చ వంగః కాలింగక స్తథా
ద్రావిడాస్సింహళాశ్చైవ రాజా కాశ్మీరక స్తథా॥
"అకర్ణం కుంతలశ్చైవ మాళవాశ్చాంధ్రకా స్తథా
కుంతిభోజో మహాతేజః పార్థివో గౌరవాహనః
సభాపర్వము - నిమంత్రిత రాజానుగమనము.

ఆంధ్రమహాభారతమునుండి, పై భాగముల నాంధ్రీకరించిన పద్యముల నిచ్చుచున్నాము.

క॥ శాకవన పాండ్యకేరళ
కాళింగ ద్రవిడ యవన కరహాటకభూ
పాలకుల నోడిచి దక్షిణ
వేలావనభూములందు విడిసి కడంకన్. ప. 263

వ॥ మఱియు సహదేవానుశాసనంబున బుత్రమిత్రభ్రాతృ సహితులై విరాట ద్రుపద శిశుపాల గాంధార రాజులును, ప్రాగ్జ్యోతిషంబున భగదత్తుండును, శకపాల్య బృహద్బలదేవ ప్రద్యుమ్న శూరసేనాది యదువృష్ణి భోజాంధకవరులును, వంగవంగ కళింగ కాశ్మీర కాంభోజ గౌడాంధ్ర సింహళ కేరళ కుంతల ద్రవిడ మరు యవనపతులును......వచ్చి......284.
సభాపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము.

వ॥ కురుకుమారోలూక కేకయ కాశ్మీర కాంభోజ గాంధార మద్ర ద్రవిడ మగధ మాళవ కళింగాంగవంగ బంగాళ గౌడాంధ్ర కేరళ కోసలాది మహీపతులును......113.
సభాపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము.

వ॥ అ ట్లేకలవ్యనందనుం దనవశంబు సేసికొని ధనంజయుండు హయంబు ననుగమించె నదిమరలి మఱియును దక్షిణాభిముఖంబయి చని తిరుగఁ బౌండ్రాంధ్ర ద్రవిళ కేరళ కర్ణాటదేశాధీశుల ననాయాసంబున వశగతులం గావించికొనియె...118.
అశ్వమేధపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము.

ఆదిపర్వములో నర్జున తీర్థయాత్రా సందర్భమునగాని, భీష్మపర్వములో భారతీయ నద్యాదినామ కథనములోగాని, ఆంధ్రుల ప్రశంస మూలములో లేదు. నన్నయభట్టు ఆదిపర్వములో నర్జున తీర్థాభిగమనములో వేంగీదేశమును వర్ణించెను. ఈ వర్ణన తన ప్రభువైన రాజరాజును ప్రశంసించుటకేగాని, మఱియొకటిగాదు. భారతీయ నద్యాదినామకథనములో, మూలమందాంధ్రుల ప్రశంస లేకపోయినను, సోమయాజి భాషాంతరీకరణములో నాంధ్ర జనపదమును మిగిలిన జనపదములతో జతకూర్చెను.

"ఓడ్రాః పౌండ్రాస్స ఏకశాః పార్వతీయాశ్చమారిష
అథాపరే జనపదా దక్షిణా భరతర్షభ
ద్రావిడాః కేరళాః ప్రాచ్యా మూషికా వనవాసికాః
కర్ణాటకా మహిషకా వికల్పా మూషక స్తథాః
ఝిల్లికాః కుంతలాశ్చైవ సౌహృదానల కాననాః
కౌకుట్టకా స్తథా చోళాః కొంకణాః మాళవానకాః॥
భీష్మపర్వము - తొమ్మిదవ అధ్యాయము.

వ॥ పాంచాల పాండ్య బర్బర వత్సమత్స్య మగధ మాళవ కళింగ కుకుర కొంకణ టెంకణ త్రిగర్త సాముద్రి సాళ్వశూర సేన సుదేష్ణ సుహ్మకురు కరూశకాశ కోసలయవనయుగంధ రాంధ్ర సింధుచేది చోళ పుళింద పుండ్రక పాండ్యాభీర సౌవీరసౌరాష్ట్ర మహారాష్ట్ర విదేహ విదర్భద్రవిడ దశార్ణ కర్ణాటక గౌళాంగవంగ మరాటలాట బాహ్లీకబహుదానకిరాత కేకయాశ్మంతక కాశ్మీర గాంధార కాంభోజ కేరళ మాళవ నేపాళ ఘూర్జర కుంతలావంతి కానూపాది జనపదంబులును...
భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము 40.

ఆంధ్రులు కౌరవసైన్యమును జేరి పాండవులతో యుద్ధమొనర్చుట

మహాభారతమును జదివినచో ఆంధ్రులు యాదవ పాండవ విరోధులై, కౌరవపక్షమును జేరి నిహతులైనట్లు తెలియనగును. దాక్షిణాత్య జనపదవాసులలో, ఆంధ్ర, కేరళ, టెంకణ, కర్ణాట, కోసలులు, కాళింగులు, కుంతలవిదర్భదేశజులు, కౌరవపక్షమునను, చోళ పాండ్యరాజులు పాండవపక్షమునను బోరాడిరి.

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము ప. 21, 27, 59, 60, 67, 96, 98, 295.

ద్రోణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము ప. 220, 232, 318.
ద్వితీయాశ్వాసము ప. 64.

కర్ణపర్వము ద్వితీయాశ్వాసములోని క్రింది వచనము ననుసరించి, పుళింద బాహ్లీక, టెంకణ, ఆంధ్ర భోజానీకము కర్ణుని వాహినీ నివహమునందుండి పాండవులతో యుద్ధమొనర్చినట్లును, పాండ్యరాజైన మలయధ్వజునితో బోరాడినట్లును, ఆ సంకులసమరములో మలయధ్వజు డశ్వత్థామచేత జచ్చినట్లును వర్ణింపబడినది.

"సకృత్ప్రాస తూణీరాన శ్వారోహాన్ హయానపి
పుళిందఖస బాహ్లీక నిషాదాంధ్ర కుంతలాన్
దాక్షిణాత్యాంశ్చ భోజాంశ్చశూరాన్ సంగ్రామకర్కశాన్
విశస్త్ర కవచాన్ బాణైః కృత్వా సైవా కరోద్వ్యసూన్.
మహాభారతము-కర్ణపర్వము-పాండ్యవధ.

వ॥ అటమున్న కౌరవ్యుల మొనయును కర్ణుని మొగ్గరంబును రెండును మూకలుం బెనంగుచుండి కయ్యంపు టుచితత్వంబునం గలసె నట్టియెడ రారాజు పురికొల్ప రాధేయునకుఁ బ్రాపయి పుళింద బాహ్లీక టెంకణాంధ్ర భోజానీకంబు గలిసినం గాంగేయ బలంబునకు భరంబగుటయు——
మహాభారతము - కర్ణపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము వ. 317.

ఆంధ్రులు - యాదవులు

శ్రీ కృష్ణుడు చాణూరాంధ్ర నిషూదనుడని హరివంశ భాగవత పురాణములందు చెప్పబడినది. మహాభారత అనుశాసన పర్వాంతర్గత శ్రీ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమునందు, శ్రీ విష్ణుమూర్తికి చాణూరాంధ్ర నిషూదను డనునామము సహస్రనామ సంకీర్తనములలో నొకటి.

“సులభ స్సువ్రతః సిద్ధ శ్శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః!
న్యగ్రోధోదుంబరోఽశ్వత్థ శ్చాణూరాంధ్ర నిషూదనః॥

శ్రీకృష్ణుడు పొందిన సత్తుపాటి గనుక, ఆంధ్రులు పాండవ వ్యతిరేకులై కౌరవపక్షమున చేరియుండనోపు.

మహాభారతములో వర్ణింపబడిన దక్షిణదేశానుక్రమణిక ననుసరించి, ప్రక్కను సూచించిన పటము వ్రాయబడినది. ఈ పటములో సహదేవుని దక్షిణ దిగ్విజయయాత్రయు, కౌరవ, పాండవ పక్ష దేశములును సూచింపబడినవి. మహాభారత రచనాకాలము క్రీ. శ. పూర్వము పదవ శతాబ్దమనియు, ఆ తర్వాత మూడవ, ప్రథమ శతాబ్దములయందు క్రమక్రమముగా ఆదిగ్రంథమును పెంపొందించి, యా శతాబ్దములనాటి దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి, శ్లోకములు పలువురిచే సంకలితమయ్యెననియు, ఆ శతాబ్దములనాటి దేశములే ముఖ్యముగ సందర్భానుసారము సభివర్ణింపబడెననియు, చరిత్ర పరిశోధకుల యభిప్రాయము. అట్లే క్రీ. శ. పూర్వము ఆరవ శతాబ్దమున వార్తికము వ్రాయబడియుండెననియు, దానిలోని దక్షిణదేశములోని ఆంధ్ర, పాండ్యదేశాదివర్ణనలు ప్రక్షిప్తము లనియు చరిత్రకారుల నిశ్చితాభిప్రాయము. మహాభారత యుద్ధకాలమున దాక్షిణాత్యదేశములైన ఆంధ్ర, కర్ణాటక, కుంతలాది దేశములుగాని, ఆ దేశజులుగాని యుండిరా యనువిషయము సందేహమని, ఆ కాలమునకూడ దక్షిణాపథమంతయు విస్తారణ్యముగ నుండెనని పలువురి పండితుల యభిప్రాయము. *

అయినను, ఆంధ్ర చరిత్రకు, మన పురాతన గ్రంథములయిన రామాయణ మహాభారత గ్రంథములలో, దానినిగూర్చిన యంశములనుగూర్చి తెల్పుకొనుట మన కర్తవ్యమని, మహాభారతమునుండి పై యంశముల క్రోడీకరించితిని.

* నన్నయభట్టారక చరిత్రము, పుట 36, 37. ఆంధ్ర చరిత్రకారు లీవాదము నంగీకరింపరు.

బృందావనము

శ్రీ ఎక్కిరాల రామకృష్ణాచార్య

అప్పటి భానూదయమ్ము వినూత్నమ్ము
        యమునలో మణికాంతు లుమియుచుండు
అచటి పచ్చిక బీళ్ల యందమ్ములే వేరు
        లేడిపిల్లలు దూకులాడుచుండు
అట స్ఫటికపడియల యమలత్వ మొకతీరు
        హంసల పిల్ల లీదాడుచుండు
ఆ పొందు పట్టుల యాపప చిక్కన వింత
        కొమ్మ జొంపుల కగ్గికొసలు దేరు
కొండలా పొందు పట్టుల నుండు ప్రజకు
గాలివానల కష్టునఁ గాపునిలచు
లూనబర్హిస్సు జూపి చిన్నెలూని యచటఁ
పావనత నిల్పు పరిసర ప్రాంతములకు.

తీయని యామునాంబువులు తీయవు నెండలనైన; వెన్నెలన్
హాయివు శాద్వలంబులను బచ్చని చాయలఁ దారువృక్షముల్
ఛాయ నొసంగు సభ్యగుల సంతతికెన్న్యెడఁ దాళవృక్షముల్
పాయని గోపురంబులటు బారులు తీరుచుఁ జుట్టుపట్టులన్

చెఱువుల నిండఁ గల్వలును జెల్వగు తామరపూలు; నీరముల్
బుఱదలుగావు! వెన్నెలలు పోసిరి యన్నటు లుండు; నెల్లెడం
బఱువిడుచుండు మానవుల బారున గోంగలు చెట్లనుండి తుం
పులులు విదిర్చుచున్ మురిసిపోవును జెట్టుననుండి చెట్టుకున్.

ఒక లేడి చూచి తా నున్న లేళ్లను బిల్చు
        లూనాగ్ర బర్హిస్సు లున్న యెడకు
ఒక పిట్ట చూచి తానున్న పిట్టలఁ దెచ్చు
        ఫల పుష్ప సంపత్తి వఱలు కడకు
ఒక యావు చూచి తానున్న యావులఁ బిల్చు
        శాద్వల శ్యామల స్థలుల కడకు
ఒక గోపబాలకుఁ డున్న బాలురఁ బిల్చుఁ
        దెచ్చిన ఫలములు తినుట కొఱకు
అచటి మందానిలమ్ములయందుఁ గూడ
గుంపులైవచ్చి విహరించు గుణమె కలదు

అనట సమితిభానము నుల్లియందుఁ దోచు
[illegible] కానరా [illegible] చేకొంత తుష్టి.

ఎన్నో విశాలమ్ములు పరిమళించెనుఁ దోఁటల దోష్లనొప్ప చే
మందారాలు జాతిపూలు గిరిమల్లెలు మల్లెలు సన్నజాజులున్
దొంతరమల్లె సంపెఁగలు తుందిరిపూవులు పొన్నపూవులున్
వంపొలు [illegible] కులుక్కు దగివచ్చిన యచ్చరలేమలన్నటుల్.

యమునకుల్యల సొయల నాఁపియున్న
[illegible] నవ్వికుఁ జూపు త్రిమ్మంగ
[illegible] దూరమున్ వైపు [illegible] దిసగు
[illegible] గన్న [illegible] గానుపించు.

[illegible] తెన్నులుబడియు
[illegible] నిరాటి నొల్లనైన
[illegible] బలిపశువులు పంక్తి
[illegible] శ్రీనాట్లు జేయునా
[illegible] గణము
[illegible]
[illegible]
[illegible] ప్రజలు.

[illegible] యమున సీల
[illegible] సమితి
[illegible] విన
[illegible] దెంచు
ముకపులు [illegible] ముకపుల కడనేర్పుఁ
గొనలు త్రుంపన దర్వ్యాఘాతకు విష్ణ
మ్యాగశాబములునచ్చి మొసఁగి మానవులలో
నిర్భీతిఁ జరుగ నొందేని నేర్పు
నానాటఁ గనుచూపు మేరలో నార్యులైన
బ్రహ్మఋషులుండు నుటజముల్ బలసి యుండుఁ
బొంగి ముప్పొద్దు నచ్చట పుణ్యహోమ
ధూమములు గోకులమువైపుఁ దూగుచుండు.

అభిమానాలు

★

శ్రీ కాళీపట్నం రామారావు

సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి వచ్చిన భాస్కరం బట్టలు మార్చుకుని కాఫీ కూడా ముగించి తీరా షికారు బయలుదేరే సమయానికి "అన్నట్టు ఒక్క నిముషం ఉండండి" అంటూ వంటయింటిలోనుండి అడ్డగించింది రాఘవి.

వీధి తలుపు తెరచిన భాస్కరం అట్లానే ఆగిపోయాడు.

అట్టే ఆలస్యం కాకుండానే రాఘవి ఒక పాత తువాలుతో చేతులు తుడుచుకుంటూ ప్రవేశించి తువాలు తలుపు మీదకు గిరవాటేస్తూ "అది చదవకుండానే ఎక్కడనుంచి వచ్చిందో తెల్సుకోవాలి!" అని పుస్తకాల అలమర వంక నడిచింది.

భాస్కరం వెనుదిరిగి గొణుగుడులు వేస్తూ భార్య చేతిలో ఉత్తరం అందుకోబోయాడు.

రాఘవి నవ్వుతూ "కాదు! దూరంనుంచే చూసి తెల్సుకోటానికి ప్రయత్నించాలి!" అంటూ కొద్ది ఎడంగా జరిగింది.

కాని భాస్కరం ఉత్సాహం కనబరచక నిర్లిప్త స్థితిలో ఉండటంవల్ల అతను కేవలంగా ఓటమినే అంగీకరించి ఊరుకున్నాడు. రాఘవి కూడా మాటల్లో సంపూర్ణపరిచితిని భాస్కరం హృదయ స్థితిని ఒక్క చూపుతో గ్రహించటం నేర్చుకొని ఉన్నది. అందుచేత ఆమె కూడా స్త్రీ సహజమైన మార్దవానికి పోకుండా సరసమంతటితో అది కొద్దిగా అందిచ్చింది.

భాస్కరం ఉత్తరం చేత పడగానే ముందుగా దస్తూరీ గుర్తించటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని అతడా దస్తూరీ చూడటం అదే మొదటిసారి! ఎవరో అక్షర మాత్రానుభవము వ్రాసినట్టుంది. విధిలేక సంతకం కోసరం వెతికాడు.

'న్యా. చలపతి'

భాస్కరం గుండె మొదట గతుక్కుమంది. కాని వెంటనే రాఘవి ఆ ఉత్తరాన్ని నొసల్లాడుతూ అందివ్వటం జ్ఞాపకం వచ్చింది. అందుచేత సులభంగానే ధైర్యాన్ని నిలవద్రొక్కుకొని నెమ్మదిగా చదవసాగాడు.

భాస్కరానికా ఉత్తరం చాలా తమాషాగా అగపడ్డది. మళ్లా చదివాడు. తారీఖూ స్థలం యథాశాస్త్రీయంగా ఉన్నాయి. తరువాత ఇట్లా ఉంది.

'మహారాజ శ్రీ న్యా. భాస్కరం చిన్నాన్నగారికి ఇట్లు తమ కుమారుడు చలపతిరావు అనేక నమస్కారములు చేసి చేయగల విన్నపములు.

చిన్నాన్నగారూ! నేను క్షేమం. మన ఊరిలో మహారాజశ్రీ నాన్నగారూ మహాలక్ష్మీ సమానురాలైన అమ్మగారూ చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి చెల్లెళ్లూ అంతా క్షేమం. అక్కడ మహారాజశ్రీ మీరూ మహాలక్ష్మీ సమానురాలైన పినతల్లిగారూ చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి చిన్న చెల్లెలూ అందరూ క్షేమం అనుకుంటున్నా. ఇంతే సంగతులు. వ్రాస్తున్నది—న్యా. చలపతి రెండవఫారం 'బి' మునిసిపల్ హైస్కూలు శ్రీకాకుళం.

చిత్తగించవలెను,
న్యా. చలపతి.

ఆ ఉత్తరంలో అడ్రసు మాత్రం ఇంగ్లీషులో ఉంది. కాని కొట్టివేతలూ కొద్ది దిద్దుబాట్లూ పెట్టినా ఇంకా అక్కడక్కడ అక్షరాల తప్పులు మిగిలేపోయాయి.

భాస్కరం రెండవసారి కూడా ఉత్తరం పూర్తిగా చదివాక ఒకసారి క్రిందా మీదా తిరుగవేసి దానిని ఎదురుగా ఉన్న రాఘవి చేతిలో పెట్టాడు. ఆమె ముఖంలో కుతూహలం స్పష్టంగా వ్యక్తీకరింపబడుతోంది. అయినా భాస్కరం పెదవైనా కదపకుండా బయటకు పోయాడు.

రాఘవికి ఒక విధంగా కోపమే వచ్చింది. ఆమె చేతిలో ఉత్తరాన్ని చటుక్కున అల్మైరాలోకి విసిరి వంటయింట్లోకి పోయింది.

2

భాస్కరం ఆవాళ ఎనిమిదైనా ఇల్లు చేరుకోలేదు. అసలే కోపంగా ఉన్న రాఘవికి ఇది మరీ కోపకారణమయ్యింది. ఆవాళ చిట్టి కూడా చాలా వేగంగానే నిద్రపోవటం పొరుగింటి పిల్లలైనా కాలక్షేపానికి లేకుండా ఆ నాడే సినిమాకు పోవటం—కూడా రాఘవి మరింత కోపానికి దోహదకారులే అయ్యాయి.

కాని తీరా భాస్కరం ఇంటికి వచ్చే సరికి—అంతకన్నా అతని ముఖం చూచేసరికి రాఘవి కోపమల్లా అతి విచిత్రంగా కరించుకపోయింది.

అసలాదినం ఆఫీసునుండి వచ్చేసరికే భాస్కరం మనసు బాగులేనట్టుంది. అప్పటప్పటా అతడికలా ఉండటం సహజం కూడా. అయితే అట్టి దినాలలో షికారు నుంచి తిరిగి వచ్చేసరికి ఎప్పటి మనిషిగా తేరుకునేవాడు. కాని ఇవాళ అప్పుడు కూడా అతను ముఖం గంటు పెట్టుకునే వచ్చేసరికి—రాఘవి ఆలోచనలో పడ్డది.

వచ్చిన తరువాత భోజన సమయంలోనూ కూడా ఇరువురూ మౌనంగానే ఉన్నారు. చివరకు తన భోజనం ముగిసే ముందు భాస్కరం తలఎత్తి అన్నాడు.

"ఆ ఉత్తరాన్ని గూర్చి నీ అభిప్రాయమేమిటి?"

రాఘవి వెంటనే ఏ ప్రత్యుత్తరమూ ఈయలేదు. భాస్కరం అన్నట్టు నిజానికి కొంతకాలాన్ని గూర్చి తలుచుకుంటూ ఆ సాయంకాలం వచ్చిన ఉత్తరాన్ని గూర్చి కూడా ఆమె పరామర్శించుకొన్నది. కాని ఆ కొంతకాలం కొంతకాలానికి అవకాశమున్నట్లు ఆమెకెక్కడా స్ఫురించలేదు. అట్టిది ఇప్పుడు భాస్కరం అకస్మాత్తుగా యిట్లా ప్రశ్నించేసరికి రాఘవి కొంత విచలిత అయ్యింది. అయినా ఆమె ఇప్పటికి కూడా అది ఎట్లా కొంతకాలం కాగలదో ఊహించలేక పోయింది. అందుచేతనే అన్నది.

"నేనేమీ అనుకోలేదు. బహుశ క్రొత్తగా ఉత్తరం వ్రాయటం నేర్చుకొని ఉంటారనుకొన్నాను......"

అయితే యిట్లా అంటూనే ఆమె అర్ధోక్తిలో ఆగిపోయింది. ఆ క్షణాన ఆమెకు స్ఫురించిన విషయమే ఆమె నోటను మూసివేసింది.

అన్యోన్యత్వం అన్నమాట పేరుకు కలిగి—ఏ విధాన చూచినా వంక లేకుండా సుఖ జీవనం చేయడానికి సర్వావకాశాలూ గల ఆ దంపతుల నడుమ ఒక నిషిద్ధ విషయం ఉంది—అది తీయనిరాగంలో అపశ్రుతిలా తెల్లని దుస్తులపై పడ్డ మరకలా అప్పుడప్పుడు హృదయాన్ని కాలంలో అపస్వరాలలా—ఉండీ ఉడిగీ ఆ దంపతుల హృదయాలను కలచుతూ ఉంటుంది. ఇప్పుడు కూడా రాఘవికి స్ఫురించిన విషయం ఆ నిషిద్ధ విషయాన్నే ఆమె దృష్టిలోకి తీసుకవచ్చింది. లోపలనే ఆమె మూగపోయింది.

భాస్కరానికి రాఘవి స్వభావం తెలుసు. రాఘవి అర్ధోక్తిలో అట్లా ఆగిపోగానే అతడామె పరిస్థితిని అర్థంచేసుకొన్నాడు. అంతటితో మరి పిదప కదుపలేదు.

భర్త భోజనం పూర్తిచేసి లోనికి వెళ్లిన పిదప రాఘవికూడా భోజనం ముగించింది. మరి ఒక అరగంటలో వంట యింటి చక్కబాట్లూ తలుపులు తాళాలు వేసుకోవటం, బట్టలు మార్చుకోవటం అయిందనిపించుకొని పడకటింట్లోకి పోయింది.

భాస్కరం పేపరైనా చూచినట్లు లేదు. అట్లా వెల్లకిల పండుకొని ఉన్నాడు.

రాఘవి గోడ చేరువనున్న తన మంచం వాల్చుకొని ప్రక్కవేసి ఉయ్యాలలోనున్న చిట్టినిలేపి పాలియ్య సాగింది. చిట్టి బద్ధకంగా ఒళ్లు విరుచుకొని పాలు త్రాగ సాగింది.

వాతావరణమంతా బహు నిశ్శబ్దంగా ఉన్నది. ఇంటి ఉనికి ఊరికి ఒక చివర వీధిలో అవటంవల్ల సాయంత్రం ఏడూ ఏడున్నరకే అక్కడ ఊరు మాటుమణిగినట్టుంటుంది. గదిలో హరికేన్ లాంతరు దీపశిఖ స్పష్టాస్పష్ట హృదయ స్పందనంవలె దీక్షగా గమనిస్తేగాని తెలియరాని రీతిని కొద్దికొద్ది ఎగురుతూ నిర్విరామంగా వెలుతురులు విరజిమ్ముతోంది. చిట్టి పాలు త్రాగేటప్పటి గుట గుట శబ్దాలూ చిట్టి కదలికలూ చిన్ని నిట్టూర్పులూ తప్ప అంత వాతావరణంలోనూ కాస్తైనా సంచలనం లేదు.

చిట్టి చివరకు ఎప్పుడు నిద్రపోయిందో పాలు త్రాగుతూ త్రాగుతూనే నిద్రపోయింది. రాఘవి ఆ పిల్లను పదిలంగా పట్టుక పోయి మంచంపై పరుండబెట్టి తలుపులు గడియలు వేసింది. పిదప తన మంచం వంక పోయే ముందు క్షణకాలం సంకోచంలో పడింది. తరువాత నెమ్మదిగా భాస్కరం మంచాన్ని సమీపించి వారగా కూర్చుంది.

భాస్కరం కదలనైనా లేదు. మోచేతితో రెండు కండ్లూ కప్పుకొని అట్లానే నిశ్చలంగా ఉన్నాడు.

రాఘవి కొంతసేపు అతని ముఖంలోకి చూసేసరికి అకస్మికంగా ఆమెకొక అనుమానం కలిగింది. కొంతసేపు ముందు వెనుకలాడి చివరకా చేతిని కదుపటానికి ప్రయత్నించింది. భాస్కరం చేతిని కదుపనీయలేదు.

రాఘవి మరి కొంతసేపు అట్లానే కూర్చొని కడప పోయి తన ప్రక్కపై పండుకొన్నది. ఆమెకు చాలా సేపటివరకూ నిద్ర రాలేదు. ఆమె భాస్కరంవంక చూస్తూ గడిపిన ఆ అంతకాలంలోనూ అతడు ఒక్కసారిమాత్రం కదిలాడు. ఆ కదలికతో వెల్లకిల పరున్నవాడు మంచం చేరువనున్న గోడ కభిముఖుడయ్యాడు.

అంతే!

తెల్లవారుజామున భాస్కరం ఆమెను నిద్రలేపి తాను ఇంటికి వెళ్లనున్నానని చెప్పాడు. రాఘవి ఎందుకని అడుగలేదు. ఎప్పుడు వస్తారనిమాత్రం అన్నది. అదికూడా అలవాటు పిధపెట్లు దిగుతూ ఉంటే.

3

ఏదో గాఢమైన కర్తవ్యమే వచ్చినదని సందేహింపబడ్డ జలపతి ఉత్తరం నిజానికి వడ్లగింజలో బియ్యపుగింజ. ఈ విషయం భాస్కరం ఇంకా ఇంటివరకూ పోకుండా దారిలోనే తెలుసుకున్నాడు. అసలు లేఖకుడే స్వయంగా ఆ రహస్యాన్ని వెల్లడించాడు. ఐతే అక్కడి వాడి పరిస్థితులన్నీ పరిశీలించాక భాస్కరం ఇంకొక క్రొత్తవిషయం తెలుసుకున్నాడు. జలపతి ఆ ఉత్తరం వ్రాయటంలో ప్రత్యేకార్థాన్ని దేనినీ ఉద్దేశించకపోయినా అది అర్థరహితంమాత్రం కాదు.

జరిగినసంగతి ఇదీ.

భాస్కరం సుమారు తిన్నగా ఇంటికి తన ప్రయాణాన్ని ఉద్దేశించాడు. కాని తను దిగవలసిన స్టేషనులో ఈ నడుమ బస్సులు సరిగా దొరకటంలేదని విన్నాక విధిగా తన ప్రయాణాన్ని శ్రీకాకుళం వరకూ పొడిగించవలసి వచ్చింది. అందుకతడు విచారించలేదు కూడా.

శ్రీకాకుళం భాస్కరానికి కేవలం క్రొత్తకాదు. అతని విద్యార్థిదశలో అధికభాగం అక్కడే గడచింది. ప్రస్తుతం జల

కటి చుట్టూ లక్కడ లేకపోయినా చాలా మంది స్నేహితు లున్నారు. కాగా చలపతిని చూడటానికై ఎట్లాగా అత పక్కడకు పోవలసిఉన్నది. ఐతే వాడి ఇంటియడ్రసు ఇప్పుడు తనకు తెలియదు. భాస్కరం ఆలోచించి ముందుగా చలపతిని పది గంటలకు స్కూలువద్ద పట్టుకోవడానికి పిదప ఒకరిద్దరు స్నేహి తులను కలుసుకొని రెండుగంటలకు శ్రీకాకుళం—విజయనగరం బస్సును అందుకొని సాయంత్రానికి ఇంటికి పోవడానికి నిర్ణ యించుకొన్నాడు. కాని ఈ నిర్ణయాన్ని ఆచరణలోకి తీసుకు రాబోయేసరికి మాత్రం ఆదిలోనే హంసపాదు పడింది.

ఏవిధాన చూచినా పదిగంటలలోపునే స్టేషనునుంచి శ్రీకా కుళం చేరుకుంటుం దనుకున్న బస్సు తీరా చేరేసరికి పదిన్నరగంట లయ్యింది. నిర్ణీతసమయం పదిగంటలే—కాని ఒక పోలీస్ ఆఫీ సరుగారి రాకకై త్రోవలో ఒకచోట బస్సు అరగంటసేపైగా నిరీక్షించవలసి రావటంచేత యీ ఆలస్యం సంభవించింది. ఏతా వాతా బస్సుదిగి చేతిలో సంచీతో కూలీలబారినుండి ఎట్లాగో తప్పించుకొని బయటపడ్డ భాస్కరం—అక్కడినుండీ కర్తవ్య నిర్ణయంకై మథనపడవలసిన పరిస్థితు లేర్పడ్డాయి.

అయితే నిజానికి పరిస్థితులు ఒకసారి భాస్కరాన్ని తమాషా చేసి చూశాయి. అంతేగాని నిజంగా అవి అతన్ని వంచించటానికి ప్రయత్నించలేదు. అందుచేతే ఇంక ఆనాటికి తన ప్రయాణం ఆపుకోవటం తప్ప గత్యంతరం లేదనుకున్న భాస్కరానికి ఒక్క తమాషా సంఘటనలో ఆకస్మికంగా పరిస్థితులన్నీ సుముఖమై ఊరుకున్నాయి. అంతేకాదు లాభదాయకంగాకూడా అనవచ్చు.

భాస్కరం మళ్లా బస్సుస్టేండు వరకు నిలుచొని దిక్కు తోచక తికమక పడుతున్న సమయంలోనే ఆ తమాషా సంఘటన జరిగింది. పరధ్యానంగాఉన్న భాస్కరాని కీవంకనుంచి ఒకడూ ఆవంకనుంచి ఒకడూగా ఇద్దరు కుర్రాళ్లు వరుసగా విసురుబడ్డ రెండు తుపాకి గుళ్లలా భాస్కరాన్ని ఇంచుమించు తాకుతుంటూ రివ్వున పరుగులు తీశారు. ఏ వంకనుంచి వచ్చారో అతనికి తెలియదుగాని పరుగెత్తటం మాత్రం హాస్పిటల్ వంక పరుగెత్తు తున్నారు. భాస్కరం అదేమిటా అని అటు తిరిగి చూస్తూ ఉండ గానే ముందు పరుగెత్తుతున్న కుర్రవాడు అనతిదూరంలో ఆగి పోయాడు. వాడికి వగర్పులు వస్తుంటాయి.

వాడు గిర్రున వెనుదిరిగి తరుముకవస్తున్నవానివంక చూచి "అబ్బా!" అన్నాడు కుడి చేతి తర్జనితో నిర్దేశిస్తూ. వాడి ఎడమచేత పుస్తకాల బొత్తి ఉన్నది. ముఖాన కొంచెం నవ్వు తొణుకుతోంది. అంతవరకూ కుడిచేత బహుశా ఒక రాయి ఎడం చేత పుస్తకాలు తీసుకొని వాడివెనుక తరుముకవస్తున్న చిన్నవాడు ఆ అజ్ఞతో—ప్రయోగోన్ముఖంగా ఎత్తిన చేతిని కూడా దించేశాడు. అయితే మొదటివాడికన్నా వయసులో కాస్త చిన్నగా, పీలగా సంస్కారహీనమైన తలకట్టుతో మాసిన గుడ్డలతో దిగజారిపోతున్న నిక్కరుతోనున్న ఆ రెండవ కుర్రవాడి రూపురేఖలు చూస్తే వాడి చర్యకు ఆశ్చర్యపోవలసిన పని ఉండదు.

అయినా వాడు ఆక్రోశించి, మేకపోతు గాంభీర్యంగా మొద టివాడి మీదిమీదికి పోతూ అన్నాడు—

"నన్నెందుకలా అన్నావ్?"

జవాబు సిద్ధంగానే వచ్చింది—

"నువ్వలా ఉన్నావు కాబట్టే!"

రెండవవాడు ఈ జవాబు విని కొంతకాలం అలాగే నిలిచి పోయాడు. వాడి ముఖంలో ఏ భావాలు ప్రకటిత మౌతున్నాయో తెలుసుకోవటానికి వాడు వెనుదిరిగి ఉండటంవల్ల భాస్కరానికి వీలయ్యింది కాదు. వాడట్లాగే కొంతసేపు నిలబడి నిలబడి ఆక స్మాత్తుగా రాయి పారవేస్తూ అన్నాడు—

"ఈసారి నన్నేమీనా అను!"

నిజానికి దీనిగాని బెదరింపు మొదటివానికి తప్పకుండా కల్గించి ఉండాలి. అయినా వాడా బెదరింపేనాటి ముఖంలో ఏం మార్పుగాని దానికి జవాబివ్వలేదు. పైగా నవ్వుతూ వాడి కంఠాన్ని తన కుడిచేతితో పెనవైచి ఏదో అన్నాడు. రెండవ వాడు ఈ చర్యకు ముఖం ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు.

అంతవరకు కంఠస్వరం విని సందేహిస్తున్న భాస్కరం ఆ కుర్రవాడు ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పుకోవటంతో సందేహం తీరిపోయింది. కాని ఆ పరిస్థితుల్లో వాడిని పలుకరించటానికి వీలు వచ్చిందికాదు. అందుచేత ముందుకు కదలిపోతున్న వారిని మెల్ల దిగా అనుసరించసాగాడు.

కొంతదూరం పోయాక చలపతి అకస్మాత్తుగా తన భుజం మీద ఉన్న జట్టుగాని చేతిని విదలించుకుంటూ అన్నాడు.

"నేను నీకు ఏం చేశానురాయ్...నిన్ను ఎప్పుడైనా ఒక్క మాటైనా అన్నానా!...నన్ను గిచ్చడానికి......ఎందుకు వస్తావ్!"

రోషం, దుఃఖం, అవమానం మున్నగువాటితో ముప్పిరి గొనగా దుఃఖాధిక్యతచే పట్టుకుపోయిన గొంతులోనుంచి మాటలు పెగుల్తూ తొట్రుతూ అన్న ఆ తీరు చూసి బహుశః ఆ స్నేహితుని నిర్దాక్షిణ్య స్వభావం కూడా కరిగిపోయినట్టుంది. వాడు కూడా జవాబివ్వ లేదు. మౌనంగా తలవంచుకు పోతున్నాడు.

చలపతి అదే ధోరణిలో అంటున్నాడు.

"నేను.........అందరికీ అలుసే!" దుఃఖాధిక్యతచే క్రమ క్రమంగా వాడి మాట మాటకూ ఏడుపు హెచ్చు అవుతూ వచ్చింది. "ఉదయం...అమ్మో...తెలుసు మేష్టరు కొట్టేశాడు...తప్పు...చేసింది...ఒకడూ! దెబ్బలు...నాకూ!"

చలపతి ఆగిపోయాడు. స్నేహితుడు మౌనంగానే మిగిలి పోయాడు.

ఒక ఫర్లాంగు దూరం నడిచాక వాళ్లు ఒక సందులోకి మళ్లారు. ఇంతసేపూ ఎవరూ మాట్లాడలేదు. వాళ్లి ననుసరిస్తున్న భాస్కరం కూడా సందులోకి మళ్లాడు.

పిదప వారు ఒక ఇంట్లో ప్రవేశించారు. అట్లా ఇంట్లోకి పోయే ముందు మాత్రం చలపతి తన పొక్కా ముందుభాగంతో దుఃఖమలినమైన తన ముఖాన్ని ఒకసారి పూర్తిగా తుడుచుకున్నాడు.

భాస్కరం కూడా కొంతసేపు కాలహరణం కావించి పిదప లోనికి వెళ్ళాడు.

* * * * *

భాస్కరం చలపతితో గడిపిన కాలం ఎంతో ఎక్కువ కాదు. ఒక్క గంటన్నరే. అయితే ఆ గంటన్నరలోనే అతను ఎన్నో క్రొత్త విషయాలు తెలుసుకున్నాడు. అసలే రగులుతున్న అతని వేదనాహృదయం యీ నవవిషయ పరిజ్ఞానంతో మరీ మండిపోసాగింది.

అనుకోని ఈ ప్రయాణంలో అతను అప్రయత్నంగా తెలుసుకొన్న ఆ క్రొత్త విషయాలు—అతని ఎంతగా ఉద్విగ్నుణ్ణి చేశాయో చెప్పటానికి ఒక్క సంఘటన చాలు.

భాస్కరం బస్సుకు ప్రయాణమైనప్పుడు వెంట చలపతి కూడా వచ్చాడు. బస్సులో కూర్చున్న పిదప భాస్కరానికి ఆకస్మికంగా ఒక ఆలోచన కలిగింది. యుక్తాయుక్త విచక్షణ చేసే శక్తి చాలాసేపటి క్రితమే క్షీణించిపోయి ఉండటంచేత ఆలోచన కలగటమేమి అది వాగ్రూపాన బయటపడటమేమి రెండూ ఒకే సారి జరిగాయి.

"ఏంరా చలపతీ! నువ్వుకూడా నాతో ఇంటికి వస్తావేమిటి?" అన్నాడు.

సందర్భశుద్ధిలేని ఈ ప్రశ్న చలపతికి ఇంచుమించు అర్థమే కాలేదు. అందుచేత వాడు ఏమనటానికీ తోచక అట్లా పినతండ్రి ముఖంలోకి చూస్తూ ఊరుకున్నాడు కాని పినతండ్రి అదే ప్రశ్నను రెట్టించి ఇంకోరూపంలో అడిగేసరికి వాడికి అప్పుడు అర్థం అయ్యింది కాబోలు—అన్నాడు.

"మా మేష్టరుగారితో చెప్పలేదు." అన్నాడు నసుగుతూ. మేష్టరుగారంటే ప్రైవేటు మేష్టరుగారు, రూమ్ గార్డియన్ అన్నమాట. కాని భాస్కర మీ జవాబుతో అంతకన్నా ఆ జవాబిచ్చేటప్పుడు ఆ పిల్లవాడి ముఖంలో గొంతులో వ్యక్తమైన నిస్సహాయత నైరాశ్యం గమనించాక—మరీ ఉద్రిక్తుడయ్యాడు.

"చెప్పకపోతే ఏం?" అన్నాడు అతి నిర్లక్ష్యంగా! అతనికా క్షణంలో ఒకరి సంరక్షణలోనున్న పుత్రవాడనుసరించవలసిన విధులవిషయం గాని, సంరక్షణాభారం వహించిన పెద్ద మనిషికి ఉండే యిబ్బందుల విషయం గాని కాస్త కూడా స్ఫురిస్తున్నట్టులేదు. అతని ఆతరువాతి వాక్యాలు కూడా ఆ విషయాన్నే స్ఫురింపజేస్తాయి. తన సవాలుకు చలపతినుండి జవాబు రాకపోయేసరికి తానే ఆజవాబు నూహించి చెప్తూ అన్నాడు.

"కొడతాడా ఏం? ఈసారి కొట్టబోతే చెప్పు! నే చెప్తాను! అనవసరంగా కొడితే మర్యాద దక్కదను. నీకు మీనాన్న దగ్గర భయమైతే నాకు ఉత్తరంవ్రాయి. వెంటనే వచ్చి తీసుకుపోతా!"

భాస్కరమిట్లాతను చెప్పదలచినది పూర్తిచేసి ఆపిదప సింహావలోకనం ఆరంభించాడు. సహజమే మరి! కడుపులో ఉన్న అరుగని పదార్థమేదైతే ఉందో అదికాస్తా వాంతి చేసుకున్నాక మనిషికి స్తిమితత్వం స్వాస్థ్యం చిక్కేది.

అయితే ఆసరికి అతను కోల్పోయిన విచక్షణాశక్తులను కాస్త సమీకరించుకో గలిగినా జరిగినదానికి పశ్చాత్తాపపడే స్థితికి కోలుకోలేదు. అందుచేతే అతడు చలపతిని తనతో తీసుకపోయే ఉద్దేశం విడుచుకున్నా ఆ సందర్భంలో చలపతికిచ్చిన అమూల్యమైన తన సలహానుగాని అద్వితీయమైన తన హామీని గాని ఉపసంహరించుకోకుండానే చలపతిని శ్రీకాకుళాన్ని విడిచిపెట్టి స్వగ్రామాభిముఖుడై పోసాగాడు. అయితే యీ సందర్భంలో ఇంకొక్క విషయం చెప్పుకోవాలి.

నిజానికి భాస్కరం ఇట్లా ఆవేశంలో అనాలోచితంగా మాటాడినందువల్ల ఇంకొక పుత్రవాడైతే దానిని ఎట్లా ఉపయోగించుకొనేవాడో తెలియదు. కాని చలపతి మాత్రం దానిని దుర్వినియోగం చేసుకోలేదు. అయితే ఒకనాడు అవసరం వచ్చినప్పుడు భాస్కరం ఇట్లా మాట్లాడటమే ఎంతో ఉపయోగకారి అయింది.

4

సాధారణంగా జీవితంలో మనుష్యులకు అనుకునేది ఒకటీ జరిగేది వేరొకటీ అవుతూ ఉంటుంది. ఈవిషయం భాస్కరానికి బాగానే తెలుసు. అయినా అతను ఈప్రయాణంలో క్షణక్షణం ఆశ్చర్య భావన తప్పటంలేదు. అదిలో రెండేళ్ళ అనంతరం మళ్ళా ఈనాడు స్వగ్రామం పోతున్న భాస్కరం తన ప్రయాణం అనేక విచిత్రసంఘటనలకు మూలకారణం అవుతుందనుకున్నాడు. ఆమాట కొంతవరకూ నిజమే అయింది. కాని అతడూహించినవిధంగా కాలేదు.

భాస్కరం ఇల్లు చేరుకునేసరికి దీపాలవేళ దాటిపోయింది. వేసుకున్న సూటూబూట్ల ప్రభావంవల్ల ఒకరిద్దరి దృష్టిలో పడ్డా అతనించుమించు గుర్తింపబడకుండానే ఇల్లు చేరుకున్నాడు. చూచినవాళ్లైనా "ఓహో చాలాకాలానికి!..." అని మాత్రమే అన్నారుగాని అతడూహించినట్టుగా అతడినేమీ దుయ్యబట్టుకోలేదు. చివరకు అన్నావదినా కూడా భాస్కరానికి ఆశాభంగమే కలిగించారు.

బయట పింజారపోసినట్లు వెన్నెల, చీకటిగా ఉన్న వరండాలో చాప ఒకటి ప్రక్కగా పరచి లక్ష్మమ్మగారు చిన్నపిల్ల పార్వతిని జోకొడుతున్నారు. ఇంట్లో శారద ఘాటీగా కుమారీశతకంలో పద్యాలు ఎగర గొడుతోంది. జానకి పేర్లు కూడబలుకుతోంది. పద్మనాభంగారు ఇంకా ఇంటికి రాలేదు. ఇట్టి సమయంలో భాస్కరం ఆకస్మికంగా ఆకాశంనుండి ఊడిపడ్డట్టు టాక్‌టిక్ మని బూట్లు చప్పుడు చేసుకుంటూ వచ్చి ఇంట్లో ప్రవేశించి అందరికీ చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించాడు.

ఇట్టి ఆకస్మిక సమావేశాల అనంతరం సాధారణంగా వినవచ్చే తొలి సందడులూ వ్యాఖ్యానాలూ అయ్యాక లక్ష్మమ్మగారు నెమ్మదినెమ్మదిగా చిట్టీ రాఘవుల క్షేమ సమాచారాలూ విశాఖపట్నంలో ఉన్న భాస్కరం అత్తవారి క్షేమసమాచారాలు ఒకటొకటే ప్రశ్నలు వేస్తూ తెలుసుకోవనారంభించారు. చివరకు కొంత సేపటికి ఆమె ప్రశ్నలన్నీ పూర్తికాగా భాస్కరం తొలి ప్రశ్న వేశాడు.

"అన్నయ్య ఊరులో ఉన్నాడా వదినా?" అన్నాడు సందేహంగా.

ఉన్నాడని చెప్పగా భాస్కరం తాపీగా బట్టలు మార్చుకోటానికి లోపలికి వెళ్లాడు.

తిరువాత అచిరకాలంలోనే పద్మనాభంగారు [illegible] వచ్చేశారు. ఆయన వస్తూనే ఏదో చాలా పని [illegible] ఉన్నట్టు శారదను లైటూ కళ్లజోళ్లా మొదలైనవేవో తెమ్మని శారదకు పురమాయించారు. కాని భాస్కరం వచ్చాడని చెప్పగానే "భాస్కరమా? ఏడీ" అంటూ [illegible] గారు. భాస్కరం అప్పుడే లోనుంచి బయటకు వస్తున్నాడు. అతనిని చూస్తూనే అన్నగారు.

"ఏంరా ఎప్పుడొచ్చావ్" అంటూ అతనిని అనుసరించి నట్టింటఉన్న మంచంమీద కూర్చున్నారు.

భాస్కరం అప్పుడే వచ్చినట్టు చెప్పగా [illegible] గారూ ఆ రావటం ఎంత తమాషాగా వచ్చాడో [illegible] శారదైతే సాభినయంగా కూడా వర్ణించింది.

తిరువాత పద్మనాభంగారి వంతు కుశలప్రశ్నల [illegible] పూర్తయింది.

ఆక్కడినుంచే సంభాషణ క్రమంగా కుంటుపడసాగింది. కొంతసేపు ఖరగ్‌పూర్‌లో ఉన్న తమ యింకొక సోదరుని కుటుంబాన్ని గూర్చీ స్థితిగతులగూర్చీ వారూ వదినా ఒకసారి ఇంటికి వచ్చి పోయినపుడు జరిగిన సంఘటనలగూర్చీ సంభాషణ సాగింది. పిదప ఒక స్థితికి వచ్చాక ఆ సంభాషణ మరి సాగలేదు. అంతట లక్ష్మమ్మగారు జ్ఞాపకం చేయగా భోజనాలకు లేచారు.

భోజనాలవద్దకూడా మొదటల్లా మౌనంగానే [illegible] కాని పద్మనాభంగారు చివరికిచివరికి చివర కొక మంచివిషయాన్ని బయటకు లాగారు. ఆయన క్షణకాలం ఆ విషయాన్ని [illegible] అప్పుడే ప్రస్తావించటంలోని ఔచిత్యాన్నిగూర్చి [illegible] వినక, వినుకున్నారో మళ్లా—ప్రారంభించేరు.

"చలపతిని శ్రీకాకుళం హైస్కూలులో ప్రవేశపెట్టారా?"

ఇట్లా ప్రశ్నకను విడిచి పద్మనాభంగారు కొద్దిసేపు ఆగారు. కాని భాస్కరం ఎట్టిప్రశ్నా వేయలేదు. ఇంతవరకూ జరిగిన సంభాషణలో మితంగానే అయినా అతను పాల్గొంటూనే ఉన్నాడు. కాని ఈ శ్రోత్రివిషయం యొస్తుకు నేసరికి అతను మౌనం వహించాడు. ఈ విషయాన్ని గురించి పద్మనాభంగారు సందేహం తీర్చుకోవటానికి కాబోలు మరొక వాక్యం విడిచి చూశారు.

"ఇప్పుడు సెకండ్ ఫారం చదువుతున్నాడు!"

కాని భాస్కరం ఈసారికూడా మాటాడకపోయేసరికి అతను ఒక నిట్టూర్పు విడిచారు. తరువాత ఆ విషయంపైనే ఇంక మాట్లా [illegible] అని మొదట పసిపసి చివరకు ప్రారంభించారు. ఆ యిలా ఒకసారి భార్యవంక తలఎత్తి చూచి "ఎప్పుడో?...గత దసరాలముందు కదూ?" అంటూ ఆమె బలపరచకముందే చెప్పుక [illegible] "...అంతే దసరాలముందే. అగస్టు ఇరవైనాలుగవ తేదీన [illegible]. అక్కడే [illegible] ఒక మునిసిపల్ [illegible] గారు ఒకరు ఉన్నారు. వీరి మనిషి వారియింట. [illegible] తో పైవేటుగా [illegible] ఇవ్వటానికి ఈ సంవత్సరం [illegible] ప్రవేశపెట్టవలసి [illegible]. కెలకు పది [illegible] కావాలన్నారు. మంచిదే అన్నాను. [illegible] కాని ప్రవాద కట్టం [illegible] అయినా చేశారు. [illegible] నేను [illegible] వేడా ఉనికి [illegible] మళ్లా ఒకసారి తల [illegible] "నాకు [illegible] [illegible] అప్పుడు [illegible] వాళ్లు [illegible] చాలా [illegible] వెళ్లా [illegible] [illegible]!" పద్మనాభంగారు [illegible]. భాస్కరం [illegible] [illegible] పద్మనాభంగారు ఆమె [illegible] తమవంక [illegible] చేశారు. తరువాత మరి కొంతసేపు [illegible] తృప్తి [illegible].

"మొన్న నిన్నటి ఏవో పరీక్షలయ్యాయి. కొన్నిట్లో బాగానే మార్కులు వచ్చాయి కాని కొన్నిట్లో సరిగా రాలేదు. నేను [illegible] కూడా. ఇన్ని ఏర్పాట్లు చేసినకూడా [illegible] మార్కులు రాకపోతే [illegible]. అదే అన్నాను." అంటూ [illegible] విరామంతో "కాగా [illegible] మంచిదనే అల్లా అయితే [illegible] తో కూనిపించేయవచ్చు. అట్టే శ్రమ [illegible]. [illegible] కాని [illegible] కూడా" అంటూ బయటికే [illegible] వ్యంగ్యహాసం చేశారు.

భాస్కరం [illegible] కూడా [illegible]. అతను సాకల్యంగా [illegible] చేసి [illegible]. అతను [illegible] పోయిన తరువాత లక్ష్మమ్మగారు [illegible] భోర [illegible] అన్నారు.

"ఏమిటా మాటలు?"

కాని పద్మనాభంగారు ఈ ప్రశ్నకు కూడా తనకు అనుకూలమైన అర్థం తీసి అన్నారు. అది కూడా అనవసరంగా గొంతు పెంచుకొని—

"అప్పుడే పెద్ద చదువు చదువుతే పట్నాలంబడి ఉద్యోగాలకు పోతాడు. అప్పుడు నీ గతేంకానూ?"

ఈ మాటలపై లక్ష్మమ్మగారు పెట్టిన ముఖభంగిమ చూసి చివరకు శారదకూడా ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకొన్నది.

భోజనమయ్యాక పొలంలోకి పోయిన భాస్కరం తిరిగివచ్చేసరికి చాలా ఆలస్యమయ్యింది. అతను వచ్చేసరికి ఒక్క లక్ష్మమ్మగారు తప్ప అంతా గాఢనిద్రలో ఉన్నారు. ఆమె కూడా మగతకళ్లతో భాస్కరానికి కావలసినవి చూచాక వెంటనే నిద్రపోయారు.

భాస్కర మానాడు కూడా ఆలస్యంగా నిద్రపోయి లేవటం మాత్రం ప్రొద్దెక్కి లేచాడు. లేచేసరికి అది కలో నిజమో తెలియదు గాని నిద్రలో ఎవరో లేపినట్టు, వెళ్లివస్తాను. నువ్వు ఉంటావు కదూ అన్నట్టూ గుర్తుకు వచ్చింది. శారద వచ్చుడుతే అది నిజమేననీ గతరాత్రి తెల్లవారుజామున తండ్రి ఊరుకు వెళ్లారనీ చెప్పింది.

5

భాస్కరం బద్ధకంగా స్నానాదులు ముగించేసరికి దగ్గరగా పది గంటలవేళ అయింది. సీమలు తిరిగి నిలువత్తులకు చేరుకున్నాయి. పల్లె వీధులలో ఉదయపు జనసంచారం తగ్గి, ఉండి ఉండి పొలంనుంచి తిరిగివచ్చే ఒక రైతూ, దూరపు సంతలకు పరుగులుతీసే ఒక కావిడివాడూ, కోమటింటినుండి ఇంటికిపోయే ఒక కుటుంబినీ, కనిపిస్తున్నారు. పూరిఇండ్ల కప్పులలోనుండి నెమ్మది నెమ్మదిగా పొగలు వెలువడటం ప్రారంభమయ్యింది.

లక్ష్మమ్మగారు పెరటి వరండాలో ఒక పెద్ద కత్తిపీటా కొన్ని దొండకాయలూ కడిన్ని నీళ్లతో ఒక గిన్నె ముందేసుకుని తీరికగా కూరలు తరుగుతూ ఉంటే, భాస్కరం నెమ్మదిగా ఫలహారం చేస్తున్నాడు. అతని ఫలహారం ముగిసేవేళకు శారద వేడివేడి కాఫీగ్లాసును తొందరగా తెచ్చి అతని ముందుంచి పక్కనే కూరగులు ఒడిలోకి లాక్కుంటూ పొదికట్టు సుమ్మగా కూర్చున్నది. భాస్కరం కాఫీ త్రాగుతూ ఉంటే శారద అన్నది.

"అయితే చిన్నాన్నా రెండేళ్ళ కొకసారా రావటం!"

కూతురు ప్రశ్నకు లక్ష్మమ్మగారి ముఖాన చిరునవ్వు రేఖలంకురించాయి. ఆమె గత పది పదిహేను నిముషాల్లో యే ప్రశ్న అయితే వేయటానికై సాహసం చాలక ఊరుకున్నారో ఆ ప్రశ్న శారద వేసింది. కాని భాస్కరం జవాబిచ్చాడు.

"రెండేళ్ళ కొకసారైనా నేనే వచ్చాను కదమ్మా!"

ఆ గొంతు వినేసరికి తన నోట ఆ ప్రశ్న రాకపోవటం సుఖ్యతమే అనుకున్నారు లక్ష్మమ్మగారు. కాని శారదకి తెలుకు గ్రహించే జ్ఞానం లేదు. ఆమె తన ప్రశ్నకు సదుత్తరం వచ్చినట్లే భావించుకొని ఆతరువాత ప్రశ్న వేసింది.

"అయితే మరి పిన్నినీ చెల్లినీ తీసుకరాలేదేం?"

భాస్కరం దీనికి కూడా జవాబిచ్చాడు.

"నువ్వు పొమ్మంటావని"

ఈ మాటలంటూ అతను శారద ముఖంలోకి చూచి నవ్వాడు కూడా. అయినా లక్ష్మమ్మగారు పొరపడలేదు.

శారద తన ధోరణిలో అన్నది

"నే నెందుకు పొమ్మంటానూ?"

భాస్కరం దీనికేమీ జవాబివ్వలేదు. అది చూచి లక్ష్మమ్మగారన్నారు. అయితే అది ఆమె ఏమీ దెబ్బకు దెబ్బగా అనలేదు. పరిస్థితిని రక్షించటానికి ఆడవాళ్లు సాధారణంగా ఉపయోగించే బ్రహ్మాస్త్రంగా వాడారు. ఆమె అన్నారు

"నువ్వు రాకపోతే మీ నాన్నగారు."

కాని శారద వదలలే—

"మా నాన్నగారు ఎందుకు అంటారూ. అయినా అనరు."

ఎందుచేతో ఈసారి వదినా మరిదీ ఇద్దరూ మౌనం వహించారు. ఈలోగా భాస్కరం ముఖం క్రమక్రమంగా రంగులు మార్చుకుంటోంది. అయితే ఆ విషయం లక్ష్మమ్మగారి దృష్టిని దాటిపోలేదు. ఇంతలో శారద ఇంకొక ప్రశ్న వేసింది.

"చిట్టిచెల్లి ఎలా ఉంటుంది చిన్నాన్నగారూ?"

భాస్కరం ఎందుచేతో ఈప్రశ్నకు చప్పన ఉద్విగ్నుడయ్యాడు. కాని మెల్లగా దానిని గ్రహించుకోగలిగాడు.

శారద ఇంతవరకూ పరిస్థితిని కొంచెం కూడా గ్రహించలేదు. కాని ఈకొద్దిపాటులో ఆమె కూడా ఈ సంభాషణ వెనుక ఏదో అప్రియవిషయం దాగిఉందనీ అందుచేత ఇంతతో కాసు నోరుమూసుకోవటం ఉత్తమమనీ గ్రహించింది. గ్రహించటమే కాదు ఆచరణలో పెట్టింది కూడా. మరికొంత సేపటిలోనే ఏదో పని కల్పించుకొని అక్కడనుండి కొద్దినిముషాలు అట్లాగే గడిచాయి—

తరువాత భాస్కరం నెమ్మదిగా అడిగాడు. అతను వదిన గారి వంక తిరుగుతూ అన్నాడు.

"నువ్వు ఎప్పుడైనా చలపతి ఉంటున్న ఇంటికి వెళ్లావా వదినా?"

ఇది ఎంత అసంబద్ధమైన ప్రశ్నో బహుశా భాస్కరం అప్పుడు గుర్తించగలిగే స్థితిలో ఉండి ఉండడు. లేకపోతే చెప్ప దలచుకొన్న విషయానికి ప్రవేశకంగా అంతకన్న ఉత్తమమైన ప్రశ్న తోచలేదో—కాని అది ప్రశ్న కాదు. అయినా లక్ష్మమ్మగారన్నారు.

"లేదు. ఏం?"

"ఉహూం. రాత్రి అన్నయ్య వాడి ఉన్న గిరి గూర్చి చేసిన బందోబస్తు విషయం జ్ఞాపకంవస్తే అడుగుతున్నాను." అతనిమాటల

ధోరణి శాంతంగానే ఉన్నా అంతకన్నా గంభీరంగా కూడా ఉన్నది. అతడడిగాడు.

"పోనీ ఎట్లా ఉంటుందని వాడి నెప్పుడైనా అడిగావా?"

లక్ష్మమ్మగారికి ఏం జవాబు చెప్పాలో తెలియలేదు. నిజాని కామె ఈ విషయమై కొడుకును ఒకసారి ప్రశ్నించడం వాడు ఏదో నచ్చీనచ్చనట్లుగా చెప్పి మొత్తంమీద బాగానే ఉంటుందనే అభిప్రాయం వెలిబుచ్చటం జరిగింది. కాని భాస్కరం ధోరణి ఆమెను మూగదానిని చేసింది. ఆమె కన్నార్పకుండా మరి అతని వంక చూస్తూ "లేదు" అని మాత్రం అన్నారు.

భాస్కరం ఈసారి తలవంచి కాస్తసేపు ఆలోచించి అన్నాడు.

"వాడిని ఈ ఉన్న పాటున ఇట్లా చదివించేకంటే చదువు మానిపించేయటం ఉత్తమం. ఈ కాలంలో నూటికి పదిమంది చదువుకున్న వాళ్లు. తక్కిన తొంభైమందీ కూడా బ్రతుకులు నేస్తున్నారు. వాడు కూడా బ్రతకలేకపోడు." అంటూ క్షణమాగి "ఆయనమాట ఎట్లా ఉన్నా బహుశః నీకు నామాటమీద పూర్తిగా నమ్మకం పోయి వుంటుందనుకుంటున్నాను. అందుచేతే నీకు చెపుతున్నాను. నా మాటమీద ఏమాత్రం విశ్వాసం ఉన్నా ఈ ఉన్న పరిస్థితులలో చదువుమాన్పి ఇంట్లో ఉంచటానికైనా ప్రయత్నించు. లేదా కనీసం ఆ స్కూలులోంచైనా వాణ్ణి తప్పించు"

భాస్కరం ఆగిపోయాడు. లక్ష్మమ్మగారు తను ఏం వింటున్నదీ తెలుసుకోలేక తెల్లబోయి చూస్తున్నారు. ఆమె గుండెలుమాత్రం దడదడ కొట్టుకోసాగాయి. భాస్కరం మళ్లా ఆరంభించాడు.

"మనుష్యులు—అందులో చిన్న పిల్లలు ఎప్పుడు ఏ అఘాయిత్యం చేస్తారో తెలుసుకోవడం కష్టం. ఇప్పటికి మా ముగ్గురు అన్నదమ్ముల బిడ్డలలోనూ వాడు ఒక్కడే మగపిల్లడు..."

భాస్కరం నవ్వ నోరుజారాక ఆగిపోయాడు. కాని [illegible] ఉన్నది. అందుచేత కాస్తసేపు పోయాక ఇంకొక పద్ధతిని ఆరంభించాడు.

"వాని జీవితం ఎట్లా ఉంటుందో తెలుసా [illegible]—జైలులో ఉండేవాడి జీవితం వెయ్యిరెట్లు నయం! ఆ మేష్టరు ఒక—అతనికి పెట్టడానికి ఒక పేరు నాకు దొరకకుండా వుంది. అటువంటి వాడాయన! లేక అతనట్టివాడు కాకపోయినా కొడుకు శ్రేయస్సుకై ఈయనగారు అతని నట్లా తయారుచేసి ఉండాలి!

ఈయనన్నట్లు నిజంగానే వాడు కనీసం సాయంత్రం వేళ ఐనా తనంతట వాడు వీధిలోకి పోవటానికి వీలులేదు. వాడెట్టి ఆ స్వతంత్రుడో తెలుసా! వాడికి రోజుకి ఐదుగంటలు తప్పితే ఆరుగంటలు కన్నా నిద్రపోవడానికి హక్కు లేదు. వాడు రాత్రి ఎన్నిగంటలకు పడుకోవాలో తెలుసా. పదిగంటలకు. తెల్లవారు జామున ఎన్నిగంటలకు లేవాలో తెలుసా మూడు—మూడున్నర—మహా ఐతే నాలుగు దాటటానికి వల్లకాదు. జగమలా గాఢసుషుప్తిని మునిగేవేళ ఈ పిల్లవాడొక్కడూ లైటుముందేసుకొని భగ భగమండే కళ్ళతో అర్థం తెలియని ఆ యింగ్లీషు పాఠాలువల్లె వేస్తూ కూర్చోవాలి. నిద్రనాపలేక కునికిపాట్లు పడితే అనిద్రపోవడానికి వాడికి మందేమో తెలుసా. పేపరువ్వ దెబ్బలు, అంతేకాదు వాడికి సాయంత్రం ఆటకుపోదామనే దుర్బుద్ధిగాని, లేక తనవాళ్ళను తలచుకొని ఏడ్చే జబ్బుగాని పొడచూపినా—వాటికి కూడా పేపరువ్వేమందు. లెఖ్ఖలు బోధపడకపోయినా ఇంగ్లీషుపాఠం రాకపోయినా అవివచ్చేటట్టు చేయటానికి కూడా పేపరువ్వే ఉపయోగించబడుతుంది"

భాస్కరం ఇక్కడ కాస్త ఆగాడు. లక్ష్మమ్మగారట్లా కొయ్యకట్టి కూర్చుని గుడ్లప్పగించి వింటున్నారు. భాస్కరం మరలా ఆరంభించాడు.

"వాడివయసు పదకొండేండ్లు నిండాయో లేదో—వాని నెత్తిన వేసిన భారం మాత్రం సామాన్యంకాదు. వాడిని తీసుకపోయి సెకండుఫారంలో జాయన్ చేశాడు. చిలకపలుకులుగా రెండుముక్కలు పరీక్షకు కావలసినవి కంఠస్థం చేయించి మేష్టరు తన బాధ్యత వదుల్చుకున్నాడు. స్కూల్లో చెప్పే పాఠాలు అయోమయంగా ఉంటాయి. చెప్పేవి బోధపడకపోతే విసుక్కొని అక్కడి స్కూల్లో మేష్టర్లు కొడుతూనే ఉంటారు. మార్కులు తక్కువవస్తే యీయనేమో యిట్లా మాట్లాడతాడు. వాడేం ఉరి పెట్టుకుంటాడూ?" భాస్కరం మరి కాస్త విరామంతో "ఇంత వాడీ భారాలన్నీ మోసే వయసేనా? ఈ సమస్యలన్నీ వాడెంతట వాడా పరిష్కరించుకుంటాడు? దుర్భరమైన జీవితం గడుపుతూ వాడికి ఏడవటానికైనా హక్కు నీయనక్కరలేదా? దానికి కూడా దెబ్బలే?" అని ప్రశ్నించి ఊరుకున్నాడు.

తరువాత మరికొంతసేపు మౌనంగా గడిచాక భాస్కరం అన్నాడు.

"ఈ వయసులో వాడికి వాడు సంరక్షణ చేసుకోవాలి! వాటికి వాడు నీళ్లుపోసుకోవాలి! వాడి బట్టలు వాడు జాగ్రత్త పెట్టుకోవాలి! దుఃఖంవస్తే కష్టంవస్తే వాడినివాడు ఊరడించుకోవాలి! వాడు చేసినది చిన్నతప్పైనా పెద్దతప్పైనా క్షమ అన్నదిలేదు! జాలి అసలేలేదు!" అంటూ కాస్త ఆగి "—వాడెలా ఉంటాడో తెలుసా—మొన్న నేను చూసినాను కలసి మాటాడలేదు. క్షవరం ఎన్నాళ్ళయి చేయించుకున్నాడో తెలియదు! మాసిన గుడ్డలతో, [illegible] గుండీలులేని లాల్చీతో జారిపోతున్న నిక్కరుతో ముఖాన అసహాయతా, భీతీ, అనాయకతా, తాండవిస్తుండగా ఒక వెర్రివానివలె ఉన్నాడు." అంటూ మళ్లా ఆగిపోయాడు.

లక్ష్మమ్మగారు అట్లానే కదలక మెదలక వింటున్నారు. ఆమె ముఖం క్షణక్షణం పాలిపోతూ ఉండటం భాస్కరం గమనించలేదు. అతడు అన్యాభిముఖుడుగానే మళ్లా కొంతసేపు పోయాక ఆరంభించాడు.

"పిల్లలు చిన్నతనంలో నా అన్నవాళ్ళను విడిచిఉండవలసి వస్తే అదెట్టి దురదృష్టమో—ఆ జీవితమెంత దుఃఖభాజనమో

ఆయనకు తెలియదు వదినా. దానికితోడు వాడికొ నరకవాసం కూడా విధిస్తే ఎలా? దుఃఖభారాన్ని వాడు ఓపికగా భరిస్తే బాధ లేదు. కాని వాడి చిన్న హృదయం దానిని భరించలేక ఏ అఘాయిత్యమో చేస్తే!" భాస్కరం ఆగిపోయాడు. తరువాత కొంత సేపటివరకూ అతడు మాటాడలేకపోయాడు. చివరకు లేచిపోతూ ముందు అన్నాడు.

"ఇదంతా ఎందుకో తెలుసా? నన్ను సాధించటానికి— నన్ను శిక్షించే ప్రయత్నంలో ఆ నిర్భాగ్యుడికి నరకవాసం విధించాడు."

భాస్కరం ఇట్లా అంటునే అక్కడనుండి మెల్లిగా వెళ్లిపోయాడు.

లక్ష్మమ్మగారు మాత్రం అప్పటికీ కదలలేదు. చివరివరకూ చేష్టలు దక్కి అలానే కూర్చున్నారు. భాస్కరం గమనించలేదుగాని అతను వెళ్లేసరికే ఆమె గోడకు చేరగిలబడిపోయారు. పిదప అతడూ వెళ్లగానే ఆమె కూర్చున్న చోటనే అలాగా ఒరిగిపోయారు. కొంతసేపు పోయాక అక్కడికి వచ్చిన శారద ఆమె స్థితిని చూచి ఏమమ్మా అంటూ గాభరాపడ్డది. లక్ష్మమ్మగారు సైగలతోనే నివారించి మంచినీళ్లు ఇమ్మన్నారు. తేరుకున్నాక శారద ఏమమ్మా అంటే "పైత్యంగా ఉందనీ కళ్లు తిరిగాయనీ" తేల్చేశారు.

6

నిజానికి లక్ష్మమ్మగారికి చలపతి స్థితినిగూర్చి కొంత తెలుసు కాని వాడి పరిస్థితి ఇంత అధ్వాన్నంగా ఉన్నదని తెలియదు.

దానికి కారణం పిల్లలను ఇవ్వవలసిన శిక్షణను గురించి ఆ ఇంట్లో పద్మనాభంగారికి ఉండే విచిత్రాభిప్రాయాలే. లక్ష్మమ్మగారి అభిప్రాయాలు ధర్మ అభిప్రాయాలకు ప్రతిబింబాలు.

ఆమె మాతృహృదయం ఒంటరిగా ఉన్న తన బిడ్డడి కష్టసుఖాలనుగూర్చి విచారించి తెలుసుకోవటానికి ఎప్పుడూ ఆత్రపడుతూనే ఉండేది.

కాని అందువల్ల పద్మనాభంగారు అన్నట్టు వాడికి యీయరాని చనవిచ్చి చెరిపినట్టవుతుందేమోనని ఆమె భయం. అందుకు తగ్గట్టుగానే జరిగింది కూడా.

దలపతి శ్రీకాకుళం వెళ్లిన తొలి రోజుల్లో ఆమె అక్కడివాడి పరిస్థితులను గూర్చి తెలుసుకో ప్రయత్నించారు. వాడు వచ్చు వచ్చుగా జవాబు చెపుతూ చివరకు ఒక స్థితికి వచ్చాక వెక్కిళ్లు వెక్కిళ్లు ఏడవటం ప్రారంభించాడు. లక్ష్మమ్మగారు ఎట్లాగో వాణ్ణి సముదాయించి ప్రశ్నిస్తే తను అక్కడ ఉండలేననీ ఎప్పుడూ తల్లీ మొదలైన వారు జ్ఞాపకం వస్తుంటారనీ చెప్పాడు.

లక్ష్మమ్మగారు అనేక విధాల బోధపరచి ధైర్యం అవలంబింప వలసిన ఆవశ్యకతను మరీ మరీ ఎత్తి చూపారు. కాని వాడు స్పష్టంగా నోటితో అనకపోయినా అది అసాధ్య మన్నట్టు జవాబిచ్చాడు. చివరకు కసురుకుంటే గాని వాడికి ధైర్యం కలిగించడం సాధ్యమయిందికాదు. అంతటితోనే ఆమె పిల్లలకు చనువివ్వటం మంచిది కాదనే ధర్మ సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా అంగీకరించి ఊరుకున్నారు.

నాటినుంచీ ఆమె చలపతిని వాడి స్థితిగతులను గూర్చి ఎన్నడూ అడగలేదు. ఎప్పుడైనా వాడు స్పష్టాస్పష్టంగా సూచిస్తూ వచ్చినా "అవును గడుపుకోవాలి! లేకపోతే చదువు ఎలా వస్తుంది" అనేవారు. చలపతి ఏమనుకునేవాడో మరి మాటాడేవాడు కాదు.

కాని ఈనాడు భాస్కరం వాడి నిజ పరిస్థితిని వివరించేసరికి నోరు రాని తన బిడ్డడు ఎంత బడబాగ్నిని తన గర్భంలో దాచుకొని ఆనాడు అట్లా మాట్లాడాడో, ఈ సంవత్సరం తన దుఃఖభారాన్నంతా ఒంటరిగా తానే ఎట్లా మోస్తూ వచ్చాడో ఆమెకు తెలిసి వచ్చింది. ఆమె గుండె చెరువయ్యింది. కాని ఆలోచించగా భాస్కరం లేచేముందు అన్న మాటలు ఆమెను మళ్లా సందేహంలో పడేశాయి.

ధర్మ ఒకప్పుడు ఏవో మాటలలో చెప్పారు "లోకంలో మనుష్యులు తమ అవసరాలను పట్టి గోరంతలు కొండంతలు చేస్తారు. కొండంతలు గోరంతలూ చేయవచ్చు. అంత మాత్రాన వాటి నిజస్వరూపం అదే అనుకొని భ్రమపడటం తెలివితక్కువ"

ఈ విషయం జ్ఞాపకం రాగా ఆమె ఇదమిత్థమని తేల్చుకొన లేని స్థితిలో అనేక సందేహాలతో అనేక ప్రశ్నలతో బాధపడసాగారు.

7

మధ్యాహ్నం భోజనాలవుతూ ఉంటే తను ఆదివారం ఒంటిగంటకే ప్రయాణం కానున్నట్టు ప్రకటించాడు భాస్కరం. అసలే ఆందోళిత చిత్తులై ఉన్న లక్ష్మమ్మగారు ఈ ప్రకటనతో మరీ తల్లక్రిందు లయ్యారు. ఆమె అన్నారు—

"అది కాదయ్యా మరి మీ అన్నయ్యగారు రాకుండానే ఎలా వెళిపోతావ్?" అన్నారు సందేహంగా. భాస్కరం మౌనం వహించాడు. అది అసరాగా ఆమె అన్నారు "ఆయన మరీ మరీ చెప్పారు కూడా—ఉంచమని చెప్పమని"

కాని భాస్కరం అన్నాడు.

"నేను రెండురోజులే [illegible] పెట్టాను. వదినా! ఇవాళతో శలవు సరి!"

దీనిపై లక్ష్మమ్మగారు కాస్త సేపు ఆగి అన్నారు. ఆమె గొంతు చప్పన అనునయం ధ్వనించేదిగా మారిపోయింది.

"చూడు భాస్కరం! నాకు ఆ శలవులూ విషయాలూ అన్నీ తెలియవ్! అందుచేత నువ్వే ఆలోచించుకో. నీకు ఉండడానికి అసలే వీలులేకపోతే నే చెప్పలేను. కాని ఏమాత్రం వీలున్నా వెళ్ళకు!"

భాస్కరం ఏమీ అపార్థం చేసుకోలేదు. అయినా అతడు అవాళ వెళ్ళవలసిఉంటుందనే చెప్పాడు. దానితో లక్ష్మమ్మ

గారు మరేమీ బలవంతం చేయలేదు. ఆమె కొంతసేపు ఏదో ఆలోచించి

"బస్సు ఎన్ని గంటలకూ?" అన్నారు.

భాస్కరం చెప్పాడు. లక్ష్మమ్మగారు మరి కాస్తసేపు చూచి "నే నిప్పుడే వస్తాను" అంటూ శారదను వడ్డనకు పురమాయించి బయటకు వెళ్ళిపోయారు. భాస్కరానికి ఆమె చర్య ఏమీ బోధపడలేదు. అతడి భోజనమయ్యాక ఆమె తిరిగి వస్తూ "భాస్కరం ఇంకో అరగంట టైముంటుంది కదూ!" అన్నారు. భాస్కరమూ సరిక అప్పుడే బట్టలు వేసుకొని సిద్ధంగా ఉన్నాడు. అయినా ఆమె ముఖం చూసేసరికీ స్వరం వినేసరికీ ఆ తురత ఎందుకో బోధపడకపోయినా శ్రీకాకుళాన్నీ రాత్రి రైలునూ జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని ఉంటుందనుకున్నాడు. లక్ష్మమ్మగారు తృప్తిగా లోనికి వెళ్ళిపోయారు.

మరొక్క క్షణంలోనే శారద పరుగులు తీస్తూ ఎటో పోయింది. భాస్కరం గదిలో కూర్చుని జానకి పార్వతులను దగ్గర కూర్చుండబెట్టుకొని వాళ్ళ ప్రశ్నలకేవో సమాధానాలిస్తున్నాడు. అట్లానే ఒక్క పావుగంట గడిచాక వీధి వరండాలోంచే శారద ఉచ్చస్వరం వినిపించ సాగింది.

"అమ్మా! — జగన్నాథం ఇంకా రాలేదే. సూరమ్మ దగ్గరేమో వంద రూపాయలున్నాయట. కావలిస్తే ఇస్తానంటోంది..." అంటూ మధ్యలో ఏమయ్యిందో యింకా చెప్పవలసేది పూర్తికాకుండానే గొంతు నొక్కుకపోయిన దానిలా ఆగిపోయింది.

భాస్కరం చాలా వరకూ గ్రహించాడు. కాని అంత డబ్బునామె ఆ క్షణంలో ఎందుకోసం సంపాదింప ప్రయత్నిస్తున్నారో మాత్రం తెలియలేదు. అతడు ఆలోచించి తెలుసుకునే లోగా లక్ష్మమ్మగారే అక్కడికు వచ్చారు.

8

లక్ష్మమ్మగారు ఆ యింటికి కాపురానికి వచ్చి సుమారు పదిహేనేళ్లు అయింది. ఆ సరికి భాస్కరం పదేండ్ల పిల్లవాడు. ఆ వదినా మరదుల నడుమనుండే స్నేహ వాత్సల్య గౌరవాలు కూడా సామాన్యమైనవి కావు. అయినా నేడుమాత్రం ఏమో ఎంతో మాటాడదామని వచ్చినా ఆ వదినగారు మరిది ముందు పెదవి కదుపలేక పోయారు. సుమారు నాలుగైదు నిముషాలు అట్లాగే మౌనంగా గడిచిపోయాయి. వదినగారు పొదికట్టు గుమ్మానా భాస్కరం మంచంమీదా మూగగా కూర్చున్నారు.

చివరకు లక్ష్మమ్మగారే ప్రారంభించారు.

"నేనొక మాట అడుగుతాను—నువ్వు ఏమీ అనుకోవుగదా భాస్కరం!" అంటూ "నువ్వు యిప్పుడు ఇక్కడకు ఏల వచ్చినట్టూ?" అన్నారు సౌమ్యదిగా.

భాస్కరం జవాబివ్వ లేదు. అతని ముఖం చూస్తే ఆ ప్రశ్నను ఎట్లా అర్థం చేసుకోవటమా అని తికమక పడుతున్నట్టుంది. అది గ్రహించి లక్ష్మమ్మగారన్నారు.

"అది కాదు నాయనా నువ్వు అపార్థం చేసుకోకు. నేను అనుకునేది ఏమంటే—నువ్వు మామూలుగా చూడటానికే వస్తే ఇంత తక్కువ వ్యవధిలో రావు. ఒకవేళ మీ అన్నయ్యగారితో ఏమైనా మాట్లాడటానికి వచ్చావేమోనని నా ఉద్దేశం. అందుచేత అట్లా అడిగాను."

ఈ వివరణతో భాస్కరం అర్థం చేసుకున్నట్టు అగపడ్డాడు. కాని అతడనుకున్నది వేరు. అతడు తన ధోరణిలో కొత్త క్రొత్త సందేహాలలో క్షణకాలం మునిగి తేలి చివరకన్నాడు.

"లేదు. నేను బయలుదేరే టప్పుడు ఏ ఉద్దేశ్యంతో బయలుదేరానో నాకు జ్ఞాపకం లేదు. కాని ఇప్పుడు నే నతనితో ఇంకో మాటాడటానికి ఏమీ లేదు"

పాపం భాస్కరం తూచి తులమెత్తు ఏవంకా మొగ్గకుండా మాట్లాడాడు కాని ఈ మాటలు లక్ష్మమ్మగారికి ఆశాభంగం కలిగించటమే కాక కాస్త భయచకితను కూడా చేశాయి. అందుచేతే ఆమె క్షణకాలం వెనుక ముందు లాడి చివరకీవిధంగా ప్రశ్నించి చూచారు.

"చలపతి నీకెట్లా తారస పడ్డాడూ."

భాస్కరం ఆ సరికైనా గ్రహించలేదు. ఈ ప్రశ్నకు ఒక మామూలు ప్రశ్నకు ఎట్లా జవాబిస్తారో అట్లానే అదీ బహు సంక్షిప్తంగా చెప్పాడు.

"వస్తూ త్రోవలో శ్రీకాకుళంలో దిగాను"

లక్ష్మమ్మగారు ఇంకే మనుకున్నారో ఈ జవాబుతో తమ ఉద్యమం విరమించుకున్నారు. పిదప మళ్లా ఆమె ఆలోచనలో పడవలసి వచ్చింది. ఇంక ఉన్నది ఒక్క అంశమే. కాని ఆ విషయమై ప్రస్తావించటానికి ధైర్యం కూడదీసుకో వలసి వచ్చింది. చివరకు అన్నారు.

"అయితే చిట్టెని ఎప్పుడు చూపిస్తావ్ నాకూ?"

ఆమె ఏమో అనుకున్నారు గాని ఈ ప్రశ్నించే పద్ధతి ఆమె చెవులకు అప్రసుతిగానే వినవచ్చింది. భాస్కరం మౌనం వహించగా ఆమె అన్నారు.

"అది కాదయ్యా! యీ యాడాది సంవత్సరాదికి అక్కడకు వెళ్ళకండి. తిన్నగా ఇక్కడికు వచ్చేసేయండి. ఈసారి నా పురిటికి మా అక్కయ్య రాగలుగుతుందను కోను. నీకు దయ ఉండి ఒక నెల్లాళ్లు ఉంచగలుగునే ఆ బెడదకూడా ఒడ్డెక్కి పోతుంది. లేక వెంటనే వెళ్ళవలసి ఉన్నా బాధ లేదనుకో - నా తిప్పలు నేను పడతాను. ఊరికే నే నే చెప్పాను."

లక్ష్మమ్మగారిట్లా క్రిందపడి మీదపడి ఏదో చెప్పటం పూర్తిచేశారు. కాని భాస్కరం తన మౌనం విడలేదు. పైగా క్షణక్షణం అతని ముఖం రంగులు మార్చుకొంటోంది. లక్ష్మమ్మగారు కొంతసేపాగి చివరకు విషయానికి వచ్చారు.

"మేం అప్పుడు రావడానికి సర్వ సన్నాహాలూ చేసుకున్నాం. తీరా బయలుదేరే వేళకు అతిహాస్జ్జా ఎవరో వచ్చి పడ్డారు."

పోనీ కేనైనా వద్దామంటే ఎన్నడూ ఒక్కరైనా ప్రయాణాలు చేసిన దానివి కానాయె. ఆకొడికే పోనీ మర్నాటికైనా వస్తామన్నాను. కాని ఆయన సంగతి తెలుసుగా అంతా అయిన దానిక వెళ్ళేదేమిటి? నవ్వుతారు! మన పిల్లను మనం ఇవాళ కాకపోతే ఇంకోనాడు చూస్తాం కొంపదేం? అన్నారు."అంటూ లక్ష్మమ్మగారు క్షణకాలం నాగి "ఏతావాతా మళ్ళా కదలటమయ్యిందే కాదు. మూడవ నెలంటే పిదవనెల విదియంటే అట్లా అయిపోయాయి. ఇప్పుడు ఆరోనెలకావోసు! ఇంత వరకూ రావటమయ్యిందే కాదూ..." అంటూ ఇంకా ఆమె ఏదో చెప్పబోతున్నారు. కాని భాస్కరం మధ్యలో అడ్డు తిస్తూ అన్నాడు—

"అదంతా ఎందుకు వదినా! ఇప్పుడు మీరు రాదలచుకోక పోతేమాత్రం కాదనటానికి నాకేం హక్కు ఉంది!" భాస్కర మిట్లా ప్రశ్నించేసరికి లక్ష్మమ్మగారు ఆగిపోయారు. తరువాత అతను ముఖాన కనిపిస్తున్న వికృతి కూడా క్రమక్రమంగా క్షీణిస్తుండగా చెప్పసాగాడు.

"ఎట్లాగైనా నేను అన్నదమ్ముడి వాడినికదా వదినా! నాకు మీరు చేసినది కూడా తక్కువకాదు... నాన్నగారు చిన్నప్పుడే పోయారు. అమ్మకూడా జ్ఞానం వచ్చాక పోయింది. మీరే పెంచి పెద్దను చేశారు. చదువు చెప్పించారు. పెండ్లికూడా చేశారు. ఇంకా మీనుంచి ఏదో ఆశించడం అన్యాయంకాదా వదినా..." అంటూ ఆవేశ ధోరణి దానంతటదే మారిపోగా "పెండ్లికాక ముందల్లా మీ బిడ్డనివంటి వాడినే అయినా పెండ్లయిపోగానే అకస్మాత్తుగా పెరిగి ఒక్కసారి పెద్దవాడినయి పోయాను." అంటూ నిగ్రహంకోసరం వ్యర్థ ప్రయత్నాలు చేస్తూ "ఇప్పుడు పిల్లల తండ్రినికూడా అయ్యాను నాతో మీరు క్షమంగా కక్షకట్టి సాధించవచ్చు" అంటూ కంఠం పూడుకుపోగా ఆగిపోయాడు. అతని కండ్లలో నీళ్లు సుడులు తిరగ నారంభించాయి.

మితభాషీ ధీరస్వభావుడూ అయిన భాస్కరంకు కన్నీటితో కార్యాలు సాధించటం అలవాటు లేదు. ఆ విషయం లక్ష్మమ్మగారికి బాగా తెలుసు. అట్టివాడు ఇట్లా కరిగి కన్నీరౌతూ ఉంటే ఆమె విస్మయ చిత్త కాసాగారు. భాస్కరం మరల ఆరంభించాడు.

"ఒకనాడు కాదు రెండునాళ్లు కాదు. నిండు రెండేండ్లు గడిచిపోయాయి. ఈలోగా ఒకసారికూడా నేను రాలేదు. మీరు గట్టిగా రమ్మనలేదు. రెండేండ్లు మీ రెప్పుడైనా నన్ను చూడకుండా ఉండగలిగారా వదినా! చివరకు ఈనాడు నా అంతట నేను వచ్చాకైనా ఏమిరా ఇట్లా చేశావని మందలించలేదు! చివరకు నువ్వుకూడా—మా అమ్మ తరువాత అమ్మకన్నా ఎక్కువగా చూసుకున్న దానివి నువ్వుకూడా అడగలేదు. చిన్న పిల్లకాబట్టి—దానికి నేను చేసిన ఘోరపాప మేమిటో ఇంకా తెలియదు కాబట్టి అది అడిగింది"

భాస్కరం ఆగాడు. అయినా లక్ష్మమ్మగారు మాటాడలేదు. ఆమె కాస్థితిలో భాస్కరం అసత్యారోపణలను ఖండించటానికి ధైర్యం చాలింది కాదు. భాస్కరం క్షణకాలం తరువాత మళ్ళా ఆరంభించాడు. అతడాసరికి దుఃఖప్రవంతి తొలివెల్లువలు క్షీణించగా కొంత స్తిమితమైన ధోరణిలో చెప్పసాగాడు.

"నాకు ఒక్క సందేహం ఉంది. నిజానికి నేను చేసినది పొరపాటు అవునో కాదో కాలమే ఋజువుచేయాలి. ఎందుచేతంటే అతను తనంత తాను పరీక్షించటానికి ప్రయత్నించటం లేదు కాబట్టి! కాదమ్మా ఒకవేళ పొరపాటే అయితేమాత్రం—అది ఇంక మరి దిద్దుకోరానిదే కదా వదినా? కాగా ఆయన అభిప్రాయాన్ని ఒక్క ఈ పెండ్లి విషయంలో కాక ఇంకే విషయంలోనైనా ఎన్నడైనా ఎప్పుడైనా వ్యతిరేకించడం జరిగిందా? అదైనా అతను మనస్ఫూర్తిగానో, కాకనో చివరకు దిగిరావటం వల్లనే జరిగింది కాని అతను కాదూ కూడదూ అని పట్టుబడితే ఈ పెండ్లి చేసుకునేవాణ్ణా వదినా? అట్టిదానిని అతను క్షమించనకపోవటంలో ఉద్దేశ మేమిటి? నేనూ మూర్ఖుణ్నే అయితే......ఆజన్మాంతం ఉండవలసిన మా బంధం తెగిపోవలసిందేనా?" అంటూ క్షణమాగి మళ్ళా గద్గద తిరిగే కన్నీటితో చెప్పసాగాడు.

"ఒక చిన్న దోషంకోసరం అతను తన రక్తంలో రక్తం తన జీవంతో జీవం—సమస్తం పంచుకుపుట్టిన నన్ను ఎప్పటికీ కూడా దూరం చేయడానికి వెనుకాడటం లేదు. లేక ఇది శిక్షించటమే అయినా ఇంత అన్యాయమైన శిక్ష తగదు. ఇది ఎంత ఘోరమైన శిక్షో తెలుసా వదినా?" భాస్కరం తనను తాను సంబాళించుకోవటానికి క్షణకాలం ఆగాడు. కాని ఆ కాలం అతను మరీ దుర్బలుడవడానికే ఉపయోగపడింది. అతను స్పష్టాస్పష్టపు నుడులతో చెప్పసాగాడు.

"ఆనాడు బారసాలకు వాళ్ల అక్కలూ చెల్లెళ్ళూ బావలూ అన్నలూ తండ్రులూ తల్లులూ అంటూ పదిమందీ చేరితే వాళ్ళందరి నడుమా నేను ఒక్కడిని! వాళ్లు పదే పదే ప్రశ్నించేవారు. నేను ఏమని చెప్పగల? నేను నిజంగా చెప్తున్నాను. మీరు ఏమైనా చేయవచ్చేమో గాని అంతమంది దృష్టి నన్ను చిన్నబుచ్చటానికి సాహసిస్తారనుకోలేదు. కనీసం నువ్వైనా నాకు తల్లీ తండ్రీ లేరన్న సంగతి అన్నయ్యకు జ్ఞాపకం చేస్తావను కున్నాను." అంటూ గొంతు పెగలక కొంతసేపు ఆగి ఆఖ మరల స్వాధీనం కాగా మళ్ళా ఆరంభించాడు "ఆనాడు క్షణక్షణం మీ కోసరం ఎదురుచూశాను. పీటలమీద కూర్చుని ఉన్నానే కాని లేచేవరకూ ఉండీ ఉండీ ద్వారంవంక చూస్తునే ఉన్నాను. చివరికా వేళ దీపాలవేళ వరకూ కూడా నా ఆశ లుడిగిపోలేదు. వచ్చి త్రోవలో బస్సు పాడయ్యిందనో రైలు ఆలస్యమయ్యిందనో చెపుతారనుకున్నాను. కాని... కాని......అట్టి దేమీ జరగలేదు."

భాస్కరం ఈసారి వచ్చిన దుఃఖపు వెల్లువను నిగ్రహించుకోవడానికి చాలా శ్రమపడవలసి వచ్చింది. అతని గుండెలూ, కంఠం, పెదవులూ, ముఖంలోని ప్రతి కండరం ఎంతో కష్టపడి

చివరకు సాధ్యంకాక పట్టు విడిచేశాయి. వెంటనే భాస్కరం ముఖం దాచేసుకున్నాడు. అతడు మళ్ళా తేరుకునేసరికి ఒక పావుగంట పైగా గడిచింది. ఇంతసేపూ ఆ గదిలో గాఢనిశ్శబ్దం నిలచింది.

భాస్కరం తలయెత్తి చూసేసరికి ఎప్పుడు వచ్చిందో శారద కూడా అక్కడనే ఉన్నది. ఆమె తల్లి వెనుక నిలుచుని చకిత నేత్రాలతో పినతండ్రివంక చూస్తున్నది. పిల్లలిద్దరూ బిక్కబోయి క్షణకాలం భాస్కరం వంకా క్షణకాలం తల్లివంకా చూస్తూన్నారు. లక్ష్మమ్మగారి కళ్లు ఎఱ్ఱగా ఉన్నాయి. పరాయత్తచిత్తాన్ని ప్రతిఫలించే ఆమె ముఖంలో రోషం కోపం ఆవేదనా చిహ్నాలుగూడా సంకీర్ణంగా ప్రతిఫలిస్తున్నాయి.

భాస్కరం ఆ తరువాత మరికొంతసేపు కూడా మౌనంగానే మిగిలిపోయాడు. పిదప అన్నాడు. అతడి గొంతు ఆ వాతావరణంలో దట్టమైన వర్షానంతరం కాసే చక్కటి ఎండ కలిగించే అనుభూతిని కలిగిస్తోంది.

"నేను దీనినేమీ మనసులో పెట్టుకోలేదు వదినా! ఆయన ఈనాటికి కాకపోతే యింకొక నాటికైనా తన పట్టి పొరపాటును గుర్తిస్తాడనే ఆశిస్తూ వచ్చాను. కాని ఆయన ఇట్లా ప్రతివిషయంలోనూ మమ్మల్ని ఎడపెడుతూనే వస్తుంటే చివరకు అధైర్యపడవలసి వస్తోంది. దలపతిని నాతో మాటమాత్రమైనా అనకుండా ఇంకొకచోట పెట్టేసరికి పరిస్థితి నీ విధంగా అర్థంచేసుకోవలసి వచ్చింది. నాకు పెండ్లి కాకముందల్లా ఏమనేవాడూ, ఆ భాస్కరాన్ని కానా వదినా?" భాస్కరం ప్రశ్నించి జవాబుకోసరంలా క్షణకాలం ఆగాడు. పిదప తానే జవాబును సూచిస్తూ అన్నాడు. "పోతే 'అమోఘుడూ' సారింకీ! కాని ఆమె తను అనుకున్న మనిషి అవునో కాదో తెలుసుకోవడానికి ఒక్కసారైనా ప్రయత్నించారా వదినా?" అంటూ కాస్త కాస్త వ్యవధతో "అన్ని విషయాలూ అందరకూ తెలియవు వదినా—కాని దురదృష్టవశాత్తు చాలామంది ఈ విషయాన్ని అంగీకరించరు. అందువల్లే తాము మోసపోయి నష్టపడటమే కాక ఇతరులను కూడా అందుకు గురిచేస్తూ ఉంటారు" అంటూ ఆగిపోయాడు.

కాని లక్ష్మమ్మగారు అప్పటికీ ఏమీ మాటాడలేదు.

మళ్లా కొంతసేపు పోయాక భాస్కరమన్నాడు. అతని గొంతు ఆ నిశ్శబ్ద వాతావరణంలో బహు మందరంగా కించిద్వేదనాస్ఫోరకంగా దీనంగా వినపడుతోంది.

"నేను ఎవరికైనా ఏమని సంజాయిషీ చెప్తానువదినా! 'నేను అయోగ్యుడను—అందుచే నా వారు నన్ను ఎడపెట్టారు' అని చెపుదునా లేక, 'నా వారు ప్రేమాభిమానాలు లేనివారు అందుచేత నన్ను ఎడపెట్టారు' అని చెబుదునా? ఏమని చెపితే బాగుంటుంది చెప్పూ?"

భాస్కరం ఆగిపోయాడు. గదిలో ఎప్పటి నిశ్శబ్దమే తాండవించ సాగింది.

కొంతసేపు పోయాక భాస్కరం చేతి గడియారం చూసుకొని ఇంకా కాస్త వ్యవధి ఉండగా ఓ దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచి అన్నాడు. అతడి దృష్టిశూన్యంలో ఏమో చూస్తోంది.

"నాతల్లి కన్న ముగ్గురిలో ఒకడు చాలాకాలంక్రితమే కుటుంబానికి దూరమయ్యాడు. అతడు ఉన్నాడనన్నట్లే అవసరాలకు కాకుండా ఏ రెండుమూడేళ్ళకో ముఖం చూపి పోతూ ఉంటాడు. ఇంకనేనున్నాను. నా నుదుటను కూడా అదే వ్రాసి ఉందేమో!"

గడ్డంక్రింద చేయి చేర్చి అట్లా శూన్యంలోకి చూస్తూ భాస్కరం ఉండుండి ఉడిగి చెపుతున్న మాటలన్నింటినీ వింటున్న లక్ష్మమ్మగారు ఒక్క ప్రశ్నకు గాని ఒక్క సందేహానికి గాని జవాబివ్వలేదు. ఆమె వింటున్నారా లేదా అన్నట్టు నిశ్చలలై కూర్చుని ఉన్నారు. కాని భాస్కరం చివరి మాటలకుమాత్రం ఆమె జవాబిచ్చారు. అయితే అది వెంటనే కాదు. భాస్కరం మాటాడి విడిచిన కొంతసేపు తరవాత ఆమె అన్నారు. ఒక్క కదలికతో కూర్చున్న పద్ధతి మార్చుకుంటూ ఆమె భాస్కరం వంక ఒకసారి చూసి పిదప క్రిందపడి ఉన్న ఏ చీపురుపుల్లనో విరుస్తూ అన్నారు.

"అది ఒక్కొక్కరి జాతక లక్షణం నాయనా! ఎంతచేసి ఏమి చేసీ కూడా మాట దక్కించుకో లేకపోవటం వాళ్ల నైజం! ఏం చెప్తాం?"

లక్ష్మమ్మగారి మాటలని పిదప ఒక దీర్ఘోపన్యాసానికి ఉద్యుక్తులు కాబోయారు. అంతవరకూ లక్ష్మమ్మగారి మౌనాన్ని ఎట్లానో అర్థంచేసుకుంటున్న భాస్కరం ఆమె పర్యవసానాభిప్రాయం వింటూనే క్షణకాలం నీరవుడయ్యాడు. పిదప కొంత ఆలోచనానంతరం ఏదో చెప్ప నుద్యమించేసరికి లక్ష్మమ్మగారాపించారు. ఆమె అన్నారు.

"ఆయనకు కొన్ని విషయాలు తెలియవ్! చెపితే వినరు! అసలు ఎదుటివారిని మాటాడ నివ్వరు? ఏం చేస్తాం?"

లక్ష్మమ్మగారాగారు. ఆ ప్రశ్నధోరణికూడా ఆమె దీర్ఘోపన్యాసాయత్తతనే సూచిస్తోంది. కాని అది సాగలేదు. లక్ష్మమ్మగారు మళ్ళా ప్రారంభించబోయేసరికి పెరటిద్వారంవద్ద సూరమ్మగొంతు వినిపించింది. అందుచేత ఆమె లేచి వెళ్లక తప్పిందికాదు. ఈలోగా భాస్కరం వాచీ ప్రయాణకాలాన్ని సూచించసాగింది. భాస్కరం లేచి వదినగారివద్దకు పోబోతూ ఉంటే ఆడవాళ్లిద్దరూ రహస్యం మాట్లాడుకున్నారు. భాస్కరం వెనక్కు వెళ్లిపోబోయాడు. సూరమ్మ అంటోంది.

"భాస్కరం బాబుకు కూతురా!... చెప్పావు కావు." భాస్కరంబుద్ధిని అణిచిపెట్టి అక్కడే నిలుచుండిపోయాడు ఇంతలో సూరమ్మ మళ్లా అన్నది.

"అవును. అది బాగోదు కూడాను."

అంతే ఆ రెండు పొడివాక్యాలతోనూ లక్ష్మమ్మగారి ధన సంపాదనా యత్నాలను గూర్చి కలిగిన భాస్కరం సందేహం పూర్తిగా తీరిపోయింది.

తరువాత లక్ష్మమ్మగారు శారదమ్మదగ్గరనుండి తెలివి చేసికొని రాగానే భాస్కరం బైమయ్యిందని తెలుసుకున్నారు.

9

మరునాడు ప్రొద్దున ఊరునుండి వచ్చిన పద్మనాభం గారు గొంతెళ్లవాకిట కాళ్ళూచేతులు కడుక్కుంటునే "భాస్కరం ఉన్నాడా" అన్నారు. వెనకటింటి వరండాలో కాఫీపొయ్యి రాజేస్తున్న లక్ష్మమ్మగారు అతను గత దినమే వెళ్ళిపోయాడని చెప్పగా—

"నే ఉంచమన్నాను" అన్నారు ఎదురుగా ఉన్న శారద వంక చూస్తూ.

"శెలవు లేదట" అన్నది శారద.

"అయితే ఆ కాడికి ఎందుకు వచ్చాడూ! మొహం చూపించి పోవడానికా?" అంటూ బట్టలు మార్చటానికి ఇంట్లోకి వెళ్లారు. వెంట శారద కూడా వెళ్లింది. తరువాత ఒక్క ఐదునిముషాల లోనే బట్టలు మార్చుకొని తిరిగివస్తూ—

"ఔనే మీ మరిదీ నువ్వూ తీరికగా కూర్చుని ఏడిచారట ఎందుకూ" అంటూ వచ్చి కాఫీ పొయ్యకు ఎడంగా గోడను చారబడి కూర్చున్నారు.

లక్ష్మమ్మగారు మాటాడలేదు.

పద్మనాభంగారు తమ ప్రశ్నను రెట్టించగా ఉదాసీన స్వరంతో అన్నారు.

"ఆ చెప్పినవాళ్ళే అనలేకపోయారూ?"

పద్మనాభంగారు సమీపాన్నే స్తంభంవద్ద నిలుచునివున్న శారదవంక చూసి నవ్వుతూ "నువ్వు చెప్పరాదూ" అన్నారు భార్యనుద్దేశించి.

కాని లక్ష్మమ్మగారు అనుములనిగాని మినుములనిగాని అన లేదు. తరువాత పద్మనాభంగారు గొంతుమార్చి సానునయం ధ్వనించే స్వరంతో.

"కాని ఎందు కేడ్చారూ?" అన్నారు.

ఈసారి లక్ష్మమ్మగారు కొంత తాళి జవాబిచ్చారు.

"ఎందు కేడుస్తారూ? మనసు నొప్పెడితే ఏడ్చారు."

"అదిసరే ఎవరి మనసు నొప్పెట్టింది ఎందుకు నొప్పెట్టింది?"

ఈ ప్రశ్నకు చాలాసేపు ఊరుకొని పిదప జవాబిచ్చారు.

"తనకు తల్లీ తండ్రీ లేని లోపము ఈనా డగపడిందా కుర్రాడికి."

"అంటే"

"చాలసార్లు పీటలమీదకు ఒంటరిగా పోవలసిన ఖర్మం పట్టి ఉండదు."

"అటంకాలొస్తే వాళ్లు మాత్రం రెక్కలుగట్టుక ఎగురుతారేమిటి."

"రెక్కలుగట్టుక ఎగరలేకపోయినా బిడ్డపుట్టిన ఆరుమాసాల వరకూ పుట్టినబిడ్డను చూడబోవటానికి నిర్లక్ష్యం చేసిఉండరు."

ఇట్లా అంటునే ఆమె కాఫీగ్లాసు ఎదుటనుంచి అక్కడ నుండి వీధియింటిలోకి వెళ్లిపోయారు.

లక్ష్మమ్మగారు ప్రయత్నపూర్వకంగానే చివరి జవాబును కొంత పదునుపెట్టి విడిచారు. అంతవరకూ ప్రతి జవాబుకూ రంగులు మార్చుకుంటూ వచ్చిన పద్మనాభంగారి ముఖం ఆ చివరి జవాబుతో జేవురించి ఊరుకుంది. కాని లక్ష్మమ్మగారిచ్చిన విరామంతో కొంత స్వస్థతకి చేరుకోసాగింది. అంతలో లక్ష్మమ్మగారు తిరిగి వచ్చారు. ఆమెను చూస్తునే పద్మనాభంగారు అడిగారు.

"అయితే ఏడ్చి ఎవరిని సాధిస్తారూ?"

ఈ సంభాషణ జరిగే అంతసేపట్లోనూ లక్ష్మమ్మగారు భర్త ముఖంవంక చూడలేదు: ఈ ప్రశ్న యిట్లా వేసేసరికి అంతకన్నా ఆ గొంతు వినేసరికి ఆమె ఒకసారి భర్తముఖంలోకి క్రీగంటను చూశారు. అంతే చివరవరకూ మరి మాటాడలేదు. పద్మనాభం గారు ఉత్తేజితస్వరంతో ప్రారంభించారు.

"చేసేవాడుంటే ప్రతివాడూ చివరివరకూ చేయించు కుంటాడు" అంటూ కొంత ఎడమిచ్చి మరికొంత వేడి హెచ్చగా "ఈవాళు తలపుకొచ్చి ఏడుస్తున్న అమ్మ నాన్నా వీడికి పదేళ్ళప్పుడు ఒకళ్లూ పదిహేనేళ్ళప్పుడు ఒకరూ పోయారు. ఆనాటి నుంచీ—వీడికి ఇప్పుడు పాతికేళ్లు పైబడ్డాయి ఈనాటివరకూ ఎవరు చేశారు. ఆ పెద్దవాడు కొంత సమర్థుడయ్యాడూ అనేసరికి పోయి ఖరగ్‌పూర్‌లో కూర్చున్నాడు. పదేళ్లయి ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు ఒక్కదమ్మిడీ పంపాడా? ఇంకా చాలదని ఏడుస్తూ నావద్దనుంచే గుంజుకు పోతాడు.

మరి వీడికి ఇంటర్లూ బియ్యేలూ—ఆ చదువుల కాలంలో వేషాలూ వగైరా, పెండ్లీ ఎలా జరిగాయి? నాన్న మాటకట్టి ఉంచిన డబ్బేనా ఏమీ లేదుకదా? వీడికింత చేసినది చాలక ఇంకా వీడు పిల్లల్ని కంటే పిల్లలకూ—ఆ పిల్లలు మళ్లా పిల్లల్ని కంటే ఆ పిల్లలకూ కూడా నేనే చేయాలా? చేయకపోతే ఏడ్చి సాధిస్తాడూ?"

అంటూ క్షణమాగి ఈసారి కొంత వేడి తగ్గగా—

"నాకెవడు చేశాడు. నాకు మా నాన్న వీడికి నేను చేసిన దాంట్లో సహస్రాంశమైనా చేయలేదు. ఏదో గాలి కబ్బిన చదువు వాళ్లశక్తిగతి వరకూ చదువుకున్నాను—అలాంటప్పుడు నేనెంత ఏడవాలి, ఎవరిమీదపడి ఏడవాలి?"

అంటూ మరొక విరామంతో ఈసారి పూర్తి చేశారు.

"చేసేవాడుంటే—పెట్టేవాడుంటే అందరూ ఏడుస్తారు! ఏడుపుల కేం భాగ్యం!!"

అంటూ పూర్తి చేశారు.

లక్ష్మమ్మగారు మాటాడలేదు. ఉదయం పది గంటలే అయినా, మబ్బులేని ఎండకాస్తున్నా, పద్మనాభంగారు మాటాడి విడిచిన పిదప ఆ వాతావరణం లక్ష్మమ్మగారి పాలిట ఎట్లా ఉన్న

వంటే, కారు మొయిళ్లు కుంభ వృష్టిగా కురిసి వెలిసిన సాయం సంధ్యలా ఉంది.

రెండు మూడు నాలుగు ఐదు నిముషాలు అట్లానే గడిచాయి. పద్మనాభంగారేమీ మాటాడలేదు.

కాని లక్ష్మమ్మగారు మాత్రం ప్రతిక్షణం ఏ క్షణాన అకస్మాత్తుగా పెళ పెళమంటూ ఉరుములు వినవస్తాయోనని ఎదురు చూస్తూనే ఉన్నారు.

పది నిముషాలు గడిచాయి. అంతటితో పద్మనాభంగారు ఏమనుకున్నారో ఏ విధమైన భరత వాక్యం పలకకుండానే అక్కడనుండి లేచి వెళ్లిపోయారు.

10

అది ఒక లోపమే ఐతే—లక్ష్మమ్మగారిలో మనుష్యులలో సాధారణంగా కనుపించే పాటి తార్కిక శక్తి కూడా లేదు. ఆ లోపాన్ని అంగీకరించవలసిందే. ఆమె సాధారణంగా చేసేపనులు చెప్పే మాటలూ వేనిని పరిశీలించినా ఈ విషయం స్పష్టమౌతూనే ఉంటుంది. శివరాత్రి ముంగుశేసి ఆనాడు ఏదో మాటలలో తనంత తానే మళ్లా గతాన్ని త్రవ్వటం చూసినా ఆ విషయమే స్ఫురిస్తుంది.

అది—నాడు భాస్కరం ఆమె ముందు హృదయం విప్పి గాయాలను ఒకటొకటే చూపటంవల్ల ఏర్పడ్డ హృదయార్ద్రతతో లేక ఇంకే అంతరంగికమైన భావాల పరిణతి ఫలమో తెలియదు. గత రెండేండ్లయి అందాందంగా మూకీభావం వహించిన భాస్కరం విషయాలను పురస్కరించుకొని అతని తరఫున భర్తతో వాదన ఆరంభించింది.

నిజానికి ఆమె పద్మనాభంగారి ధోరణిని, ఆయన మాటల వెనుక అనుక్షణం ప్రతిబింబించే అతని హృదయాన్ని అర్థం చేసుకోవటానికి ప్రయత్నించి అర్థం చేసుకొని ఉంటే ఆ విషయమై ప్రస్తావించటం ఎంత నిష్ప్రయోజనమో తెలుసుకొని ఉండేవారు. కాని అట్లా జరగలేదు.

ఆ నాడు మాఘ మాసపు మేఘాలు ఆకాశాన్ని మూసి పట్టి ఉంచి ఉండి ఉడికి సరసంలా అడపాతడపా కొద్ది కొద్దిగా వర్షిస్తున్నాయి. మధ్యాహ్నం మూడు గంటల వేళ భార్యాభర్తలిద్దరూ తీరికగా ఒకరు చాప చింకిపైనా వేరొకరు మంచంపైనా ముఖాముఖిగా కూర్చుని విచారణ ఆరంభించారు. పార్వతి లక్ష్మమ్మగారి ప్రక్కన చాపపై మధ్యాహ్నం నిద్ర తీస్తోంది. శారదా జానకులు మరికొందరి పిల్లల తో వెనుకటింటకూర్చుని ఏదో ఆడుకుంటున్నారు.

విచారణ నాంది ప్రస్తవనానంతరం ఇట్లా సాగింది. లక్ష్మమ్మగారు భర్త చేసిన ఆరోపణను ఖండిస్తూ అన్నారు.

“అన్యాయం మాటలాడకండి! అతనిని మీరెప్పుడడిగారూ! అతనితో మాట మాత్రమైనా అనకపోతే అతనికెలా తెలుస్తుంది.”

ఈ సారి సుగుణమేమంటే లక్ష్మమ్మగారు వెనుకటిలా పద్మనాభంగారిని బోనులో నిలువబెట్టకుండా బోనులో నిలుచున్న మరిదిని రక్షించుకొనే ప్రయత్నంలో మాటాడుతున్నారు. అందు చేత సంభాషణ సాఫీగా సాగింది. పద్మనాభంగారు శాంతంగానే అడిగారు.

“అంటే నేను వెళ్లి వాడిని నోటితో యాచించాలనా?”

“పోనీ అతడితో సూచాయగానైనా అన్నారా?”

“అలా అనకేం అంతకన్నా బాగానే అన్నాను.”

“ఎప్పుడూ?”

ఇది మరిది మాటలను తలచుకొని లక్ష్మమ్మగారు అనుమానిస్తూ అడిగారు. పద్మనాభంగారు కూడా వివరంగానే జవాబిచ్చారు.

చలపతి ఐదవ తరగతి పాసైన ఏడాది—అంటే వీడి! రెండేండ్లయి అప్పుడే అనకాపల్లిలో కాపురం ప్రారంభించిన రోజులలో—వాళ్ల ప్రమోషన్ల లిస్టులు ఇనస్పెక్టరుగారికి పంపకముందే అప్పలస్వామి మేష్టరువచ్చి వాడిని పేస్ చేస్తున్నట్టు చెప్పారు. నేను ఆ తరువాత రెండు మూడు రోజులలోనే వీడిపేర ఉత్తరం వ్రాస్తూ అందులో ఇలా చలపతి ఈయాడాది ఐదవ తరగతి పాసయ్యాడు. అని వ్రాశాను.

పద్మనాభంగారు ఆగారు. లక్ష్మమ్మగారు కొంత ఆలోచించి ఒక పాయింటు పట్టుకొని అడిగారు.

“అంతేనా?”

“కాకపోతే!” పద్మనాభంగారు అవ్యవధానంగా అంటున్నారు. “మరేమని వ్రాయమన్నావ్? అయ్యా నా కొడుకు ఇంక పట్నంలో చదువవలసి ఉన్నది! దయచేసి వాడిని నీ యింట పెట్టుకొని నన్ను కటాక్షించు అని వ్రాయాలా?”

ఇది ఎట్టి కుతర్కమో తర్కశాస్త్రంతో పరిచయం ఉన్నవాడు కాదు కదా దాని ముక్కు మొహం తెలియనివారు కూడా చెప్పవచ్చు. కాని ఇద్దరు అసమానుల మధ్య సాగే వాదం సాధారణంగా యిట్లానే ముగుస్తూంటుంది. దానితో బలహీనుల యుక్తులన్నీ ఎంత బలమైనవైనా గాలికీధూళికీ పోవటం వారు నిరుత్తరులై ఊరుకోవటం సర్వ సాధారణం.

లక్ష్మమ్మగారు కూడా ఇట్టి స్థితిలోనే నిరుత్తరులై ఊరుకున్నారు. కాని పద్మనాభంగారు కూడా మాటాడక పోయేసరికి అది ఒక ప్రశ్న కాకపోయినా వేసి చూశారు:

“అయితే దానికతనేం జవాబిచ్చారూ?”

“—అసలు జవాబే లేదు”

దానితో ఆమె మరి మాటాడలేదు. కొంతసేపు పోయాక పద్మనాభంగారే అన్నారు.

“కొదయాన్న యాచించావనే కట్టు. అంత ముఖావంగా ఉండటానికి ప్రయత్నించే వాడితో ప్రయోజన మేముంటుంది? ఉన్నా అదే మాత్రం సవ్యమైనది?”

అతనాగారు.

లక్ష్మమ్మగారికి ప్రత్యర్థి వాదంలో కొంచెం కూడా నమ్మకం లేదు. అయినా సర్వం అంగీకరిస్తున్నట్టు వింటూ ఊరుకున్నారు. తరువాత ఆమె ధోరణిలో ఆమె ఆలోచిస్తుండగా పద్మనాభం గారు కూడా అట్లానే తమ ధోరణిలో తాము ఆలోచిస్తూ చివరకొక దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచి అన్నారు.

"నీకు నువ్వూ నీ కుటుంబం తప్ప లోకం తెలియదు. మనుష్యులంతా నీ వంటి వారూ కాదు—లోకమంతటా ఇక్కడి నీ జీవితం లాగానూ ఉండదు.

పట్టణాలకూ పల్లెలకూ సహస్రాంతం భేదం ఉంది. పల్లెటూరి వారివి కుటుంబాలు వేరైనా జాతులూ చివరకు మతాలూ వేరైనా వారిలో వారికి ఆత్మీయత ఉంటుంది. శుభాశుభాలకు ఒకరికొకరు అడ్డుపడతారు. వారిది పొయ్యిలు వేరైన ఒక పెద్ద సమిష్టి కుటుంబం. కాని పట్టణ వాసులు అలా కారు. ఒంటరి జీవులు. పొరుగువాడింట దొంగలు పడ్డా చూస్తూ ఊరుకునే బాపతు. ఎవరికి వారే చిన్నా పొట్టకు శ్రీరామ రక్ష అనుకునే స్వభావాలు వారివి. సమస్తం రూపాయలణా పైసలలో కొలుచుకోవటానికి అలవాటు పడ్డవాళ్ళ స్వభావాలు చివరికట్లా తయారౌతాయి. వాళ్ళే కాదు పదివాళ్ళ మధ్య అక్కడ ఉంటే నువ్వూ అట్లానే తయారౌతావు. అది వాళ్ళ దోషం కాదు. వాళ్ళ పరిస్థితుల దోషమనాలి" అంటూ కొంచెం ఆగి మళ్ళా—

"ఇంత ఎందుకు భాస్కరాన్నే తీసుకో! వాడెన్నడైనా ఇట్లా మారుతాడని కలలోనైనా అనుకున్నామా! వాడూ అదిలో రెండేళ్ళు మనను చూడకుండా ఉండగలిగే మనిషేనా? పట్టణ జీవితం వాడిని ఎలా మార్చేసిందో చూశు. పరీక్షలు సాగైతే తన ఇష్టం వచ్చిన ఉద్యోగం, తను ప్రేమించిన అమ్మాయి, తన భవిష్యత్తూ అంటూ స్వార్థమే చూసుకున్నాడుగాని వాడిని అంత వాడిని చేసిన నా ఇష్టా యిష్టాలేమో, వాడి మీద నేను పెట్టుకొన్న ఆశలేమో కనీసం ఊహించడానికైనా ఒక్కసారైనా ప్రయత్నం చేశాడా! నీతో నాకు ఇన్ని కబుర్లు చెబుతున్నాను. నేను కూడా వాడిలా నా స్వార్థమే చూసుకుంటే వీడెక్కడ ఉండేవాడు. ఏమై ఉండేవాడు!"

అని ప్రశ్నించి ఆగిపోయారు. లక్ష్మమ్మగారికి తమ స్వల్ప లోకజ్ఞానంతో పద్మనాభంగారు నిర్వచించిన సత్యాలను అర్థం చేసుకోవటమే శక్తికి మించిన పని. అట్టిది ఆమె అందలి నిజానిజాలను తర్కించుకోలేదంటే అందులో ఆశ్చర్యం లేదు. పోతే భాస్కరాన్ని గూర్చి ఆయన చిత్రణం మాత్రం బాగానే అర్థమయ్యింది. అంతతో ఆమెఒక విచిత్రమైన అనుభూతిలో పడ్డారు. ఒక మనిషి తాను తెల్లగా చూస్తున్న లోకాన్ని చూస్తుండగానే పచ్చగానో ఎఱ్ఱగానో చూడవలసి వస్తే ఆ మనిషి ఎట్టి విచిత్రానుభూతిని పొందుతాడో ఆమె కూడా అట్టి చిత్రానుభూతినే పొందసాగారు.

కొంతసేపటి తరువాత పద్మనాభంగారు మరల ప్రారంభించారు. ఆయన మాట్లాడే ధోరణి అటు 'స్వగతమూ' కాక ఇటూ 'ప్రకాశమూ' కాక మధ్యస్థితిలో ఉన్నట్టుంది. అన్నారు.

"అస లిందలి మూలమంతా వీళ్లు చదువుకునే చదువులోనే ఉందనుకుంటాను. చదువుకున్న వాళ్లకు ఎలాగైనా లోకజ్ఞానం ఎక్కువ లభిస్తుంది. జ్ఞానంకలవాడెపుడూ దాని ప్రయోజనాన్ని అజ్ఞానిని మోసగించటంలోనే పొందుతుంటాడు. లోకంలో జరుగుతున్నదదే. ఈ పట్టణవాసు లందరూ బ్రతుకుతున్నది పల్లెలను దోచుకునే! కష్టపడేదీ, గొడ్డుల్లా చాకిరీ చేసేదీ పల్లెవాసులు. దాని ఫలితాల్ని అనుభవించేది పట్టణవాసులు. మళ్ళా వీళ్లను చూస్తే తెగనీలుగుతారు. వాళ్లకు తెలియదు—ఆ మేడలూ ఆ కార్లూ ఆ వేషాలూ ఆ సినీమాలూ ఎక్కడినుండి వచ్చాయో వాళ్లు కనీసం తెలుసుకోవడానికైనా ప్రయత్నించరు!......"

పద్మనాభంగారు ఎందుచేత ఆగిపోయారో ఆగిపోయారు. బహుశః తన శ్రోతకు ఈ ఉపన్యాసమంతా అయోమయమనే విషయం అప్పటికి గ్రహించారేమో లేక తన అన్యాపదేశాన్ని ఆమె గ్రహించివేస్తుందని సందేహమే పడ్డారో...

ఏమైనా ఆయన తన ఉపన్యాసాన్ని అంతటితో ఆపేశారు. అంతే కాదు. మరి కొంతసేపటికి ఒక చోటనుంచి అగ్గిపెట్టె ఇంకొక చోటనుండీ చుట్టా తీసి ఆ రెంటిటి ఉపయోగాన్ని సమష్టిగా పొందుతూ అవతలకు కూడా వెళ్లిపోయారు.

లక్ష్మమ్మగారు మాత్రం అక్కడే కూర్చున్నారు. ఆమెగారు తన ప్రయత్నాలు నిష్ఫలంగా గాలికి ధూళిలా ఎగిరిపోగా ఒక చిత్రమైన సందిగ్ధావస్థలో పడ్డారు.

వస్తుతః లక్ష్మమ్మగారు పద్మనాభంగారన్నట్టు నిజంగానే తన ఇల్లూ లోకమూ తప్ప లోకం ఎరగని మనిషి. అందుచేతే ఆమె ఎవరైనా వచ్చి ఒక ఆకారాన్ని చూసి 'ఏమమ్మా ఇది పంది కదూ?' అంటే 'ఔనూ' అంటుంది. తరువాత ఇంకొకను వచ్చి "ఇది పంది కాదటమ్మా!" అంటే 'ఔను సుమా' అంటుంది. కాని ఆ తరువాత అంతరంగంలో మాత్రం సందేహంలో పడేవారు.

ఈ కారణంచేతే ఆమె ఇప్పుడు తను విన్న రెండవ వాదాన్ని మొదటివాదంతో పరిపోల్చుకుంటూ అది వంకో పంకో తేల్చుకోలేక ఇరుకున పడి కొట్టుకోసాగారు.

11

తర్కమనేది ఎట్టిదంటే అది ఒక అద్భుతమైన విశేషం. అది తనను దూరంనుండి చూచేవారిని చకితులను చేస్తుంది. తన్ను దరిసిన అసమర్థులను ఎటు జూచినా తానై ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసి ఒడ్డున విసరి నవ్వుతుంది. సమర్థులై తన్ను తరించగలవారికి రత్నరాసు లందిస్తుంది. దాని అంతులు తెలియ ప్రయత్నించేవారి కది అపారమై అమేయమై మిగుల గంభీరమై బడబాగ్ని గర్భితమై సకల సమర్థమై కానవస్తుంది.

తర్కం అటు లక్ష్మీదేవికీ ఇటు జ్యేష్ఠాదేవికీ, అటు హాలాహలానికీ ఇటు అమృతానికీ, ఉత్పత్తిస్థానమైన మహాజలధి వంటిది. అంతే కాదు. దానిని తరచి ప్రయోజనాన్ని సాధించగలిగే సామర్థ్యంకూడా అటు దేవగణానికి చెందినవారికో ఇటు రాక్షసగణానికి చెందినవారికో మాత్రమే ఉంటుంది. మానవగణానికి చెందిన

నేడే శాంపిల్ చూడండి.

మీ శిరోజములకు గొప్ప వరప్రసాదము

కామినియా ఆయిల్ (రిజిష్టర్డు)

కేశపోషణకు కావలసిన ప్రకృతి సిద్ధమైన దినుసులు కలిగిన తలనూనెను శ్రద్ధగా ఎంచుకొనటంలోనే ముఖ్యంగా మీ కేశసౌందర్యమాధారపడి యుంటుంది. వెంట్రుకల పుష్టికి సాంపైన కామినియా ఆయిల్ సాటిలేనిది. వెంట్రుకలు రాలిపోవటం, నెరవటం, చిట్లటం, చుండ్రు మొదలైన తల జబ్బులను, కేశముల సంబంధమైన అన్ని అనారోగ్యములను నివారించును. మెదడును చల్లబరిచి ఆరోగ్యవంతమైన నల్లని కేశముల వృద్ధిపొందించుటకు తోడ్పడును. దీని—మనోహర పరిమళము ఈరోజున కూడా అపూర్వమైనది.

పరిమళముల రాజు ఆటో దిల్బహార్

(రిజిష్టర్డు)

మరిగాఉంటే ఈ ప్రాచ్యదేశపు అత్తరుయొక్క ముగ్ధ పరిమళం జగత్ప్రసిద్ధము. ఇది ప్రశస్తమైన జాజి, మల్లెపూలసారము. "అత్తరులరాణి"గా ప్రజానీకంలో ప్రసిద్ధమైనది. ప్రతివారికి అందుబాటులోనుండు ధరలకు అనేక సైజులలో దొరకును. అన్నిచోట్లను అమ్మబడుచున్నది.

పోస్టేజికి నాల్గణాల బిళ్లలు పంపి శాంపిలు ఉచితముగ వాడిచూడండి.

పోస్టేజికి ఒకటిన్నర అణాబిళ్ల పంపి ఒక శాంపిల్ ఉచితముగ వాడిచూడండి.

కేటి వైట్ రోజ్ ఆయిల్

(రిజిష్టర్డు నం. 777)

ఇది లావణ్యమగు (తాజా) గులాబిపూల అద్భుత పరిమళము కలది. మెదడుకు చలవచేయును. కేశపోషణకు ఆదర్శప్రాయమైన నూనె.

మీరు అంగడికి వెళ్లినప్పుడు కేటి వైట్ రోజ్ హెయిరాయిల్ నెం. 777 ను మాత్రమే కోరండి. ప్రత్యామ్నాయ మేదీ అంగీకరించకండి.

అదే విధముగా పేరొందిన దిగువ నూనెలుగూడ ఒకసారి వాడండి.

కేటి పుష్పసేన తలనూనె నెం 777

కేటి పుష్పమాలతి తలనూనె నెం 777

కేటి ఆటోరోజ్ (రిజిష్టర్డు నం. 777)

మనోహరమైన నవ గులాబిపూల కమ్మటి సువాసనను స్వచ్ఛముగా నిరూపించును. మిక్కిలి నిగ్గుజేర్చినది గనుక విశేషకాలము నిలుచును. అత్తరు ప్రేమించేవారి కతి ప్రియమైన యీ సెంటు ఒక్కమారు వాడితే చాలు. మిమ్మును ముగ్ధపరచును.

ఆటో మదుకర్ (రిజిష్టర్డు)

అసదృశమైన యీ క్రొత్త అత్తరును ఒకసారి వాడిచూడండి.

పోస్టేజి మొదలగువాటికి నాలుగణాల బిళ్లలు పంపి ఉచితముగ శాంపిలుకు వ్రాయండి.

Sole Agents:

ANGLO INDIAN DRUG & CHEMICAL CO., BOMBAY, 2.

వారు దానిని తరవబోవటంవల్ల సాధారణంగా భంగపాటును మాత్రమే పొందుతూ ఉంటారు.

పద్మనాభంగారితో కూడా చివరకు అంతే అయింది. ఈ లోగా అందుకు ప్రధానదోహదకారులైన సంఘటనల ఒక్కటి రెండు చెప్పాలి.

ఆ యేడాది శివరాత్రి మరీ మతిలేకుండా మంగళవారం వస్తేది. చలపతి కేలండర్ అనుకూలంగా మారే అవకాశం ఎన్ని విధాల చూచినా కనుపించకపోవటం చేత తన గార్డియన్ మేష్టరు గారి మతిని అనుకూలంగా మార్చటానికే కృషి చేశాడు. ఎట్లా అయ్యాడో కాని కృతకృత్యుడు కూడా అయ్యాడు.

వాడు శనివారం ఉదయం మొట్టమొదటి బస్సులోనే బయలుదేరి చేత ఒక పెద్ద సంచితో యిల్లు చేరుకున్నాడు.

కాని వాడు తీరా ఇంటికి వచ్చేసరికి మొదట తల్లే "ఏంరా అప్పుడే వచ్చేశావ్?" అన్నారు.

వాడప్పుడే అనుకున్నాడు. అనుకున్నంతా అయ్యింది కూడా. అసలా పరిస్థితులన్నీ కూడా అది దురదృష్టమనండి గ్రహచారమనండి ఒక్కలా దాపురించాయి. జరిగిన దిదీ

వాడు ఇంటికి వచ్చినపిదప ఒక్క పది నిముషాలు ఎట్లా ఓపికపట్టాడో ఓపికపట్టి తల్లి ఆరోగ్యంను గురించి చేసిన కుశ్శంకలన్నిటికీ తగుటీతిని సమాధానాలిచ్చాడు. పిదప ఆమెచే సరి అనిపించుకోగానే ముగ్గురు చెల్లెండ్రనూ వెంటపెట్టుకొని వట్టింటోకి వచ్చాడు. ముందు జాగ్రతకోసరం వీధి తలుపులు మూయించేశాడు కూడా—

ఆతరువాత వాడు స్తిమితుడై చెల్లెళ్ళను చుట్టూ కూర్చుండబెట్టుకొని వారికై తాను తెచ్చిన అమూల్య సంపదను ప్రదర్శించటం ఆరంభించాడు.

గారడివాడు తన సంచిలోంచి వింతలుపై వింతలు తీస్తూ ఉంటే ప్రేక్షకులెట్లా విభ్రాంతులై హర్షధ్వానాలు చేస్తారో అట్లానే చెల్లెళ్లు అన్న బయటపెడుతున్న ఒక్కొక్క వస్తువే చూస్తూ" హాయ్‌హాయ్! హాయ్ హాయ్!" అంటూ అరవసాగారు.

సరిగా ఇట్టి సమయంలోనే పద్మనాభంగారు వీధిలోనుండి తిరిగివచ్చారు. కొడుకు వీధి తలుపు మూయించేస్తే తండ్రి పెరటిదారిన ప్రవేశించారు.

గదంతా ఒక్కసారి నిశ్శబ్దమయ్యింది. ఆయన అడుగుల చప్పుడు వింటూనే చలపతి చెవులు రిక్కించుకొని—పోల్చుకొని "నాన్నగారు! ఇవన్నీ దాచేయ్" అంటూ ఒకవిధి సూచకం, ఒక చిన్న ఆర్డరూ వదలి ప్రక్కగదిలోకి దాటేశాడు. పాపం శారద—గుట్టుదాచటానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నించింది. కాని అనవసరంగా దొరికిపోయింది.

పద్మనాభంగారు మెల్లిగా పెరటిద్వారాన ప్రవేశిస్తూ గదిలో పిల్లల్ని చూచి "వీధి తలుపులు మూసుకొని చీకట్లో ఏం చేస్తున్నార్రా" అంటూ దిక్కులు పరికించసాగారు.

అసరికి పిల్లలంతా దొంగ మొహాలేసుకొని నిలుచుండి పోయారు. అప్పుడే సామానంతా సంచీలోకి కుక్కి—వశారద—ఆయన నిజానికి చూడక పోయినా చూశారనుకొని—స్తబ్దురాలై నిలుచుండిపోయింది.

పద్మనాభంగారికి మొదట బోధపడలేదు. పిదప దిక్కులు పరికించి శారదచేతిలో సంచిని గమనించి సందహిస్తూ "ఏమిటది!" అన్నారు. శారద మాటాడకుండా సంచీ అందిచ్చింది. తరువాత ఆయన అక్కడే వాల్చి ఉన్న మంచంమీద కూర్చుని ఒకటొకటే చొప్పున అందలి వస్తుజాలం బయటకు తీయసాగారు.

రంగురంగుల గుడ్డ పేలికలూ రెండుమూడు రిబ్బన్లూ, ఒక చిన్న అట్టము, రెండు క్రిమెన్నుపిన్నులు, ఇంకొక డజను సేఫ్టీపిన్నులూ బయటపడ్డాయి.

"ఇవన్నీ ఎక్కడివర్రా"

ఆసగం చీకటిలో కూడా పద్మనాభంగారి మొఖంలో ఆశ్చర్యరేఖలు స్పష్టంగా కానవస్తున్నాయి. కాని ఎవరూ మాటాడలేదు. చివరకు చిన్నపిల్ల పార్వతికూడా పులుకూ పులుకూమని చూస్తూన్నదేగాని దాని ధర్మమా అని పెదవి కదపలేదు. అయినా పద్మనాభంగారికి సంగతి తెలిసిపోయింది. ఆయన సంచీలోనుండి ఈసారి చలపతి నిక్కరు ఒకటి బయటకు లాగుతూ—

"అన్నయ్యవచ్చాడేమిటి?"—అన్నారు శారదవంక తిరిగి. శారద ఊఁకొట్టింది. వెంటనే ఆయన దిక్కులు చూస్తూ.

"ఏడీ" అన్నారు

అచిరకాలంలోనే చలపతి గదిలోనుండి బయటపడ్డాడు. నక్కుతూ నక్కుతూ వచ్చిన చలపతిని చూసేసరికి పద్మనాభంగారికి జాలివెయ్యడానికి బదులు ఎందుచేతో కోపం రాసాగింది. కొడుకుముఖంలోకి చూస్తూ—

"ఎప్పుడొచ్చావోయ్! అప్పుడే వచ్చావేం?"అన్నారు ఆశ్చర్యాన్ని ధ్వనింపజేసే గొంతుకతో—

చలపతి చెప్పాడు. కాని ఆయన పూర్తిగా నైనా వినిపించుకోకుండానే అన్నారు.

"ఓప్ ప్రోగ్రెస్ కార్డు సంతకంకోసరం నువ్వు స్వయంగా వచ్చేయాలా? ఎవరిచేత పంపినా సరిపోయేది కదూ? అసలు సంగతి అది వంకపెట్టుకొని వచ్చేశావు! అంతేనా?"అన్నారు.

చలపతికి జవాబు చెప్పడానికి ధైర్యం చాలకుండా ఉన్నది. కాని వెంట వెంటనే జవాబులివ్వకపోతే తండ్రికి—ఎలానూ తప్పకపోయినా అవచ్చేకోసం చప్పన వచ్చేస్తుంది. అందుచేత అన్నాడు—

"మంగళవారం శలవు"

"ఎందుకూ"

"శివరాత్రి!"

"అదీ సంగతి !!" అంటూ ఆయనకొడుకును విడిచేస్తూ "ఇదీ ప్రోగ్రెస్ కార్డూ"అన్నారు.

చలపతి తత్తరపాటుతో జేబులు వెదికి తీసి ఇచ్చాడు. తండ్రి ప్రోగ్రెస్ కార్డువంక క్రిందామీదా చూస్తూ.

"ఒక్క లెఖ్ఖలూ తెలుగూనా పాసయ్యావ్!" అన్నారు.

చలపతి జవాబివ్వలేదు. వాడిముఖం క్షణక్షణంకూ పాలిపోతూ ఉండటం కొత్తవిడంగా ఉన్న గారదకు కూడా కనిపిస్తూనే ఉంది. అంతేకాదు తండ్రి ముఖంలో కోపరేఖలు కూడా అదే నిష్పత్తిని దట్టమౌతున్నాయి.

పద్మనాభంగారు ప్రోగ్రెస్ కార్డువంక చూస్తూచూస్తూ చటన తలయెత్తి అంతకన్నా అకస్మికంగా ఉత్తేజితమౌతున్న స్వరంలో అడిగారు.

"ఇలా శెలవులు వచ్చాయనేసరికల్లా ఇంటికి పారిపో రాక పోతే—ఏం—కి—అక్కడే ఉండి చేర్చుకోరాదూ!" అన్నారు.

చలపతికి ఆ స్వరం విన్నాక చెవులు గింగుర్లెత్తసాగాయి. అందుచేతే నీరసంగా అట్లానే నిలువుగ్రుడ్లతో చూస్తూ కొంతసేపు పోయాక గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగసాగాడు. తరువాత ఆకస్మికంగా అనుకోని ఇంకొక ప్రశ్న వచ్చిపడ్డది.

"ఇవన్నీ కొనడానికి నీకు డబ్బెక్కడిదీ?"

"చిన్నాన్న ఇచ్చారు"

చలపతి యీ జవాబు ఖరవాలేదు అనుకుంటూ చెప్పినది కాని తండ్రి ముఖంలో కోపరేఖలీ జవాబుకు తగ్గవలసిందిపోయి ఓట్టం కొసాగాయి. ఆ మార్పు ఆయన గొంతులో కూడా వినిపిస్తుండగా అన్నారు.

"ఏ చిన్నాన్న"

"భాస్కరం చిన్నాన్న"

"ఎంత ఇచ్చాడు"

"ఐదురూపాయలు"

పద్మనాభంగారు ఎందుచేతో ఇక్కడ క్షణకాలం ఆగారు. ఈలోగా కోపం చటన పెరిగిపోగా అన్నారు.

"ఐతే ఎవరేమిస్తే అది పుచ్చేసుకోవడమే నేమిటి"

చలపతికి అంతకుముందునుంచే గుండె దడదడలు ప్రారంభమయ్యాయి. క్రమక్రమంగా కాళ్లలో శక్తి సన్నగిలుతుండటం పిదప చెవులు గింగుర్లెత్తటం కూడా ఆరంభమయ్యాయి. ఈ చివరి ప్రశ్న వింటూ కన్నీరు కూడా విడువసాగాడు. పద్మనాభంగారి గొంతు ఎక్కణ్ణుంచో వస్తున్నదానిలా వినిపిస్తోంది. ఎదురుగా ఆ ముఖంమాత్రం రౌద్రం తాండవిస్తుండగా అతి సమీపాన్నే ఉన్నట్టు స్ఫురింపజేస్తోంది.

"చెప్పు! మాటాడవేం?"

వాడు మాటాడగలిగే స్థితిలో లేడు. అందుచేతే మాటాడటం లేదు. కాని కోపానికి యోచనకూ చుక్కెదురు పద్మనాభం గారు—వాడి దగ్గరనుండి రెండవసారి కూడా జవాబు రాకపోయే సరికి ఉగ్రుడౌతూ లేచివెళ్లి ఆచి ఒక్కటి చంపమీద చరిచారు.

కాళ్లలోపట్టు ఏనాడో తప్పిపోయిన చలపతి గూబలు గుయ్యిమంటుండగా క్రూలివల్లి గోడకు చేరబడిపోయాడు.

తరువాత ఆ గొడవలో వాడి జేబులోనుండి సిగరెట్ కేస్ క్రిందపడిపోవటం తండ్రి దానిని తీసి తెరవటం, పిదప ఒకటి రెండు మాటలు ఏవో అనటం లీలగా జ్ఞాపకమున్నాయి. ఆ తరువాత తండ్రి వీపుమీద చరిచిన మొదటి దరువుతో వాడు క్రింద పడిపోయాడు.

అంతే ఆ తరువాత కొంతసేపటివరకూ జరిగిన దేమిటో వాడికి తెలియదు.

మళ్లా వాడికి స్పృహ కలుగ నారంభించేసరికి ముఖమంతా చెమటతో నిండి ఉన్నది. తాను మనిషంతా ఒక ముద్దలా ఉమ్మ చుట్టుకొని ఒక గోడచేరువను ఉన్నాడు. శరీరమంతా క్రమ క్రమంగా మంటలు ఆరంభిస్తున్నాయి. తండ్రి ఏదో మాట్లాడుతున్నట్టుంది. ఆ క్షణకాలానికి వినబడి ఇంకోసారి వినపడకా క్రమక్రమంగా స్పష్టం స్పష్టతరం విస్పష్టంగా వినిపించసాగాయి. ఆయన మాటల్లో వాడికి జ్ఞాపకం ఉన్నవి చాలా కొద్ది. ఒకసారి అన్నారు.

"...నువ్వు ఈ మధ్యాహ్నామే అక్కడకుపో! మళ్లా ఈసారి పెద్దపరీక్షలు ఈలోగా తిరిగి ఇక్కడకు వచ్చావో... పాతేరాన్నమాటే! జాగ్రత్త!..."

ఇంకొకసారి—

...ఈ పరీక్షేగాని పోయిందో ఇంక చదువూ గిదువూ ఏమీ లేవు. గోచీ ఒకటి పెట్టించి ఇంట్లోంచి తగిలేస్తాను. అంతే!"

చివరకు తండ్రిమాటలు ఆగిపోయాయి. ఆసరికి చలపతి చెవులు స్పష్టంగా వినగలుగుతున్నాయి.

ఈసారి కండ్లు విప్పసాగాడు. ఎప్పుడు తెరిచారో వీధి తలుపు తెరచారు. గదల్లా వెలుతురుతో నిండిఉన్నది. తండ్రిపాదాలు గది వంక పోతున్నాయి. ఆచిరకాలంలోనే చెల్లెళ్ల తడబడే పాదాలు గదిలోంచి పెరటిద్వారం వంక దూకుతూ పోవటం కానవచ్చింది.

తరవాత గదిలో ఏవో పెట్టెలు తెరిచిన శబ్దాలూ మరల దానిని మూయటం వినిపించింది. పిదప తండ్రితిరిగి వస్తున్నట్టు పాదాలచప్పుడు వినిపించగానే చటన కళ్లుమూసికున్నాడు.

చివరకు కొంతసేపటి తరవాత వాడు రెండవసారి కళ్లు తెరిచేసరికి ఎదురుగా తండ్రిపాదాలు కాక ఇంకొకరి పాదాలు కానవస్తున్నాయి. ఆచిన్నపాదాలు మెల్లిమెల్లిగా తనను సమీపిస్తూ వచ్చి ఆగాయి. చలపతి కళ్లు అప్రయత్నంగానే గదల్లా ఒకసారి కలయజూచాయి. ఇంకెక్కడా ఎవరిపాదాలూ కానరాలే. చివరకా కండ్లు తనముందున్న పాదాలను సమీపించి వానిపై నిలచి పోయాయి. మట్టెలు పాంజేబులతో అలంకరింపబడ్డ ఆ పద్మపాదాలను చూస్తూ ఉంటే అంతవరకూ కంట ఒక్కనీటి చుక్కైనా లేని చలపతి కండ్లు ఉండి ఉండి చటన అశ్రుపూర్ణము లయ్యాయి. చూస్తూండగానే మాలీగాలి వానాలో

ఉప్పెనవచ్చినట్టు చలపతిగుండెలు క్రిందికీ మీదికీ పొంగుతూ క్రుంగుతూ ఉండగా ముక్కునోటా కూడా ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాలు కానిస్తూ చివరకొకస్థితికి వచ్చాక చిన్న రోదన మారంభించాడు.

లక్ష్మమ్మగారు కూడా ముక్కుగ చీదుస్తూ రెక్క పుచ్చుక వాడిని లేవనెత్తి బొంగురుపోతున్న కంఠంతో "లే! లేచి అవతలకు పోయి ఏడువు" అంటూ వాడిని పెరటి వరండాలోకి తీసుకపోయి విడిచారు.

చలపతి అక్కుర్లు బుక్కుర్లు ఏడుస్తూ వెనుకటింటి సందులోకి వెళ్లాడు.

* * * * *

దుఃఖితుడూ దురదృష్టజీవీ అయిన చలపతి, తండ్రి ఆదేశాన్ననుసరించి ఆ మధ్యాహ్నమే పట్నం ప్రయాణమయ్యాడు. వాడు నిర్మానుష్యములైన పల్లెపట్టుల కాలిబాటవెంబడి ఒంటరిగా పయనిస్తూ తనలో తాను ఎంతగా ఏడ్చాడో వాడికి తెలియాలి. దానిని ఊహించడానికైనా అందరికీ సాధ్యం కాదు. పదకొండవ యేటే తల్లిదండ్రులను విడిచి పరాయిచోట అందులో నరక సదృశమైన వాతావరణంలో కాలం గడుపుతూ నెత్తిన తలకు మించిన భారం ఉంచబడి దానిని వహింపలేకపోతే నిర్దాక్షిణ్యంగా శిక్షింపబడుతూ అల్లరీ, ఆటపాటలు చివరకు నిద్ర కూడా కరువు కాగా జీవితాన్ని నిలుపుకుంటూ వచ్చిన నిర్భాగ్యులు చలపతి కాక ఇంకెవరైనా ఉంటేవాళ్లుమాత్రం ఊహించగలరు.

వాడు వాడూ ఇంటికి రావటాన్ని గూర్చి నిండు ఇరవై ఎనిమిది రోజులు కలలు కన్నాడు. వాడు పండుగకు ఇక్కడనుండి తిరిగి వెళ్తునే లెఖ్ఖలు గణించాడు. ఈ ప్రయాణాన్ని కూడా వాడు నాడే నిర్ణయించుకున్నాడు. అప్పుడు తను విడిచిపెడుతున్న స్వగ్రామం, అడుగడుక్కీ దూరమౌతున్న స్వగ్రామం యిరవై ఎనిమిది రోజులు గడిచేసరికి అట్లానే క్షణక్షణం అడుగడుక్కీ దగ్గరౌతుంది.

ఇరవై ఎనిమిది రోజులంటే నిండు ఆరువందల డెబ్బదిరెండు గంటలు—నలభై వేల మూడువందల యిరవై నిమిషాలు—యిరవై నాలుగు లక్షల పందొమ్మిది వేల రెండువందల సెకనులు.

అయితే అందులో సగం నిద్రలోనే గడిచిపోతాయి. మిగిలిన వానిలో సగం స్కూల్లో గడిచిపోతాయి. మిగతా సగమే తాను గడపాలి. ఏముంది గంట గడిచిందంటె మూడువేల ఆరువందల సెకన్లు ఐపోతాయి. ఇప్పుడే లెఖ్ఖలు చేస్తూంటేనే ఒక రెండు మూడు వందలు గడిచిపోయిఉంటాయి. ఎట్లానో కళ్లు మూసుకోవాలి. అప్పుడు ఈ యిరవై ఎనిమిది రోజులూ గడిచిపోతాయి. ఆవాళ ఉదయం తెల్లవారకముందు మొట్టమొదటి బస్సులో తాను వచ్చేస్తాడు—'

చలపతి ఈ జ్ఞాపకాలతో మరొకతెర దుఃఖం ముంచుక వచ్చింది 'ఆ దురదృష్టపు రోజు ఈ దినమే. ఏ దినంకోసరం—ఏ శుభగడియలకోసం తాను సెకనులు లెక్కపెడుతూ ఇరవై ఎనిమిది దినాలు గడిపాడో ఆ దినమిదే! దుర్దినం ?!'

చలపతి మరి ఒకసారి వెక్కివెక్కి ఏడ్చాడు.

'ఈ వేళ ఉదయమే తను ఈ మార్గంగుండానే ఉరకలువేసి ఉత్సాహంతో ఇంటికి నడిచాడు! నిర్భాగ్యుడు!! తనకు తెలియదు అక్కడనుండి ఇట్లా ఈవాళే తిరిగిరావలసివస్తుందని!'

చలపతి దుఃఖం మరొక చిన్న అలగా లేవబోయింది. కాని వాడెట్లానో నిగ్రహించుకున్నాడు

'ఈ విశాల విశ్వంలో తనమీద జాలిచూపే వారెవరు! ఒక్క భాస్కరం చిన్నాన్న ఉన్నాడు. కాని లాభం లేదు. అతనికి నాన్నగారంటే భయమే. తనను అందరూ ఏడిపిస్తూనే ఉంటారు. అక్కడ స్నేహితులు పల్లెటూరి గబ్బిలాయనీ నిద్రభంగనీ ఏడిపిస్తూ ఉంటారు! తను ఏమీ చేయకపోయినా వాళ్లేమీ అనకపోయినా కాస్తయినా జాలి ఉండదు వాళ్లకు! ఆ ముష్టది ఎప్పుడు కొడుతునే ఉంటాడు. కళ్ళనిండా నిద్రఅయినా పోనివ్వడు! బడిలోనూ దెబ్బలే! పోనీ తనవాళ్లుగదా అని ఇంటికి పోతే ఇంటిదగ్గర కూడా కొట్టి తగిలేశారు పండుగకైనా చూడలేదు!

వాని మనఃపథాన అకస్మాత్తుగా తల్లి ఎదురయ్యింది.

ఆమె తను బయలుదేరేటప్పుడు ఏడుస్తూఉంటే తను కూడా కళ్ళనీళ్లు త్రిప్పుకొని "పోకు నాయనా! ఏడవకు!! నాన్నగారి కోపం ఎంతోసేపు ఉండదులే! నేను అనువాటి ఆయనతో చెప్తాను. నువ్వు బుద్ధిగా ఉండు! ఏం చెయ్యమన్నావు చెప్పు—ఆయన కొట్టారంటే నీ మంచిని కోరి !!!" ఇట్లా అంటూ చీరచెరగుతో తన కన్నీళ్లు తుడుస్తూ తన తలను దగ్గరకు తీసుకుంది.

చలపతి కీసారి వచ్చిన దుఃఖంవెల్లువ తల మునకలయ్యింది. వాడు స్పష్టాస్పష్టపు నాదులతో "అమ్మా!...అమ్మా!!......అమ్మా!!!..." అంటూ పంచి క్రిందకు జారవిడుస్తూ నడుస్తున్న చోటే కూలబడిపోయాడు.

తగువాటి హృదయభారం తీరేవరకూ అక్కడే కూర్చొని వెక్కివెక్కి ఏడ్చాడు. తననూ తన నిర్భాగ్య జీవితాన్నీ తల్లినీ తలచుకొని ఎన్నెన్ని విధాల ఏడ్వాలో అన్ని విధాలా ఏడ్చాడు.

కాకైనా కానరాని ఆ నిర్మానుష్యపథాన ఆకైనా అల్లాడని ఆ నిశ్శబ్దగంభీర వాతావరణంలో చలపతి రోదనధ్వనులు అలలుగా మారి విశ్వాంతరాళాలలో కలిసిపోతూ వచ్చాయి.

చాలాసేపయ్యాక ఆ దుఃఖితుడు తనను తానే సంబాళించుకొని లేచి సంచీ తీసుకొని రోడ్‌వంక నడిచాడు. చలపతి రోడ్ చేరుకునేసరికి బస్ కదలటానికి సిద్ధంగా ఉన్నది. చలపతి పరుగెత్తివెళ్లి అందుకున్నాడు.

12

చలపతితండ్రిచేత తరుచుదెబ్బలుతినేవాడు కాకపోయినా పద్మనాభంగారు వాడిని కొట్టటం ఇదేమొదటిసారి కాదు.

ఆయన సాధారణంగా పిల్లలను కొట్టనేకొట్టరు. కొట్టారో చావదన్నిగాని విడువరు. అసలీపద్ధతివల్లే పిల్లలకు ఆయనంటే అంతిపాడలు. పిల్లలేకాదు లక్ష్మమ్మగారూ చివరకు భాస్కరం

కూడా నిజానికి ఆయనగారి యీధోరణివల్లే ఎదురుగా ఉంటారు. అందులో లక్ష్మమ్మగారివిషయం చెప్పనేఅక్కరలేదు.

అయితే అట్టిలక్ష్మమ్మగారుకూడా యీసారి చలపతిదెబ్బలు తిన్నసందర్భం పురస్కరించుకొని చాలా గొడవచేశారు. ఉన్న పరిస్థితుల్లో చూస్తే దానిని ఒకవిధమైన తిరుగుబాటనికూడా అనవచ్చు—అంతగొడవచేశారు. అయితే అంతసాహసం ఆమెకు ఎట్లా చిక్కిందీ అని ఎవరైనాఅనవచ్చు. అది ప్రశ్నగాదు. ఒక్కొక్క పరిస్థితిలో స్త్రీకైతేముఖ్యంగా అది తనసంతానవిషయమైనప్పుడు అంతసాహసమేగాదు ఎంతసాహసమైనావస్తుంది. ఇక్కడకూడా లక్ష్మమ్మగారిసాహసం అధికంగావచ్చినదే.

చలపతిని పద్మనాభంగారు తరిమివేసినపిదప ఒకపగలూ ఒకరాత్రీ ఆమె ఏకధారగా ఏడ్చారు. ఆమె సాధారణంగా కన్నీటితో భర్తకంటపడి ఎరుగదు. ఈసారిమాత్రం భయపడలేదు. అంతేకాదు ఆ రాత్రిమరునాడూకూడా శారదే పద్మనాభంగారికి వడ్డించింది. అయితే మూడవనాడు లక్ష్మమ్మగారు వడ్డించవస్తే పద్మనాభంగారు విస్తరివద్దనుండి లేచిపోయారు.

దానితో ఒక వారంరోజులవరకూ లక్ష్మమ్మగారిపని వండటం శారదపని వడ్డించటంగా జరిగింది. ఈలోగా లక్ష్మమ్మగారు కొన్ని ఏకాదశులూ శనివారాలుకూడాచేశారు. ఇంక శివరాత్రినిజమైన శివరాత్రేఅయింది. ఇవన్నీ సూచాయగా పద్మనాభంగారికి తెలుస్తూనేవచ్చాయికూడా అయినా పరిస్థితులేమీ చక్కపడలేదు. అంతట లక్ష్మమ్మగారు ఒక శుభముహూర్తం చూసి ముఖాముఖిని పోట్లాటకుదిగి ఊరుకున్నారు.

ఆవాళ మామూలుగానే పద్మనాభంగారు పెరటివరండాలో భోజనానికి కూర్చున్నారు. శారద తొలివడ్డనపూర్తిగావించింది. పద్మనాభంగారు పరిషేచనపట్టి ఏదో ఆలోచిస్తూ పప్పూఅన్నంకలపటం ఆరంభించారు. అయితే అట్లా ఎంతసేపు కలిపినా అందులో మామూలుగా కురిసే ఆజ్యధార కురియలేదు.

"నెయ్యమ్మా?" అంటూ పద్మనాభంగారు తలపెత్తారు ఎదురుగా తడవిడపడేచేతులతో లక్ష్మమ్మగారు నేయి వడ్డిస్తున్నారు. ఆయన ఎడమచేయి అంత ఆకస్మికసంఘటనలోకూడా అప్రయత్నంగానే మంచినీటిగ్లాసు మీదికిపోయింది. కాని ఏడుపువల్ల గాదరించినముఖం—ఆ ముఖంలో ఇంకా అతిదట్టంగా కానవచ్చే దుఃఖమేఘాలూ చూచేసరికి చకవత్వరపడలేకపోయారు. కొంతసేపు ఆలోచనపిదప ఆయన మెల్లిగా ఎడంచేతగ్లాసు అందుకోగారు. లక్ష్మమ్మగారు చపనేతిగిన్నె క్రిందపెట్టి ఉచ్చస్వరంలో అరవసాగారు. కాని శోకార్ద్రమవటంవల్ల ఆ గొంతు బహువికృతంగా వినిపించసాగింది. ఆమెఅన్నారు.

"చూడండీ! చూడండీ! మీరు అన్నంవద్దనుంచి లేచారంటే నేనిప్పుడే నూతిలోదూకి చస్తాను. ఇవాళ నేను చెప్పేమాటొకటీ చేసేమాటొకటీకాదు. పైన మీఇష్టం!"

పద్మనాభంగారు తలఎత్తిచూశారు. ఎర్రని ఆమె నేత్రాలనుండినీళ్లు జలజలజల రాలుతున్నాయి. ఇంకా ఎడతెగని ప్రవాహంగా అవిసుడులు తిరుగుతున్నాయికూడా. దుఃఖభారంవల్ల ముఖంలోని కండరాలన్నీ వికృతరూపాలు పొందగా ముఖమల్లా కూడా వికృతంగా కనుపిస్తోంది. మొహంలో పద్మనాభంగారు గత పదిహేనేండ్లలోనూ చూడని అపూర్వమైన సాహసముద్రస్పష్టంగా కానవస్తోంది. ఆమె ముఖంచూస్తూఉంటే ఏభావం ప్రేరేపించిందోకాని అతనికి నవ్వురాసాగింది. ఆయన దానిని నొక్కిపెడుతూ అన్నారు.

"ఎందుకైనామంచిది ఉత్తరంఒకటి వ్రాసిపెట్టి దూకు!" అన్నారు.

లక్ష్మమ్మగారు దీనికి జవాబివ్వలేదు. పద్మనాభంగారు కూడా తలవంచి మెల్లిగా భోజనం కానివ్వసాగారు. లక్ష్మమ్మగారట్లా అక్కడే నిలబడి దుఃఖం ఆగిందాకా ఏడుస్తూ మధ్య మధ్య పద్మనాభంగారికి కావలసినవాటిని చూసుకుంటూ వడ్డించసాగారు. చివరకు పద్మనాభంగారి భోజనంకాగా ఆయన లేచి వెళ్లిపోయారు.

తిరువాత ఆ మధ్యాహ్నం ఆయనంతట తయనేకదలవేశారు. కొంత రాద్ధాంత సిద్ధాంతాలయ్యాక లక్ష్మమ్మగారన్నారు. "అది బాగుంది నేను ఏడవటానికికూడా నాకు హక్కులేదేమిటి?" దీనిపై పద్మనాభంగారు నవ్వుతూ అన్నారు.

"వెనకటికెవడో ఒక భావకవిఅన్నట్టున్నావే! కాని పతివ్రతైనస్త్రీకి భర్తఆజ్ఞ లేనిదే అందుకుకూడా హక్కులేదు."

అంటూ మరికొంతచర్చ తరువాత ఇద్దరూవిషయానికి వచ్చారు. పద్మనాభంగారన్నారు.

"సరే నేను కొట్టడానికి కారణాలువిను. ఒకటి వాడిసిగరెట్లు. దానికి నువ్వేమీ జవాబివ్వలేవు. రెండు వాడు భాస్కరం దగ్గర డబ్బుపుచ్చుకోవటం— ఇవాళ వాడిదగ్గరయ్యింది రేపు ఇంకొకడిదగ్గర. కాగా, వాడికి వీడిని దగ్గరపెట్టుకొని బాగుచెయ్యడానికి అభిమానం లేకపోయిందిగాని, వీడికి ఐదులూ పదులూయిచ్చి చెరపటానికి ఎక్కడలేని అభిమానంపుట్టుకవచ్చింది—"

అక్కడ లక్ష్మమ్మగారేదో చెప్పబోయారుకాని పద్మనాభంగారు "ఉండుఉండు" అంటూ మళ్లా "తరువాత చెప్పుదువుగాని— అది వాడితప్పుకాదంటావుసరే మూడవది పరీక్షలు రెండునెల్లు పెట్టుకొని ఒకరోజు శలవుకు నాలుగురోజులు ముందుగారావటం! వీడికి నేనెన్నిసార్లు మంచిగా బోధపరచానూ—అల్లా మూడు మూడురోజులకూ రావద్దనీ దానివల్ల చదువు పాడవుతుందనీ? ఆ పరీక్షల్లో చూడబోతే రెండింటతప్ప అన్నింట్లోనూ పేస్‌మార్కులకు తక్కువేవచ్చాయికదా? యీ యాడాదిపరీక్షపోతే?"

లక్ష్మమ్మగారు నిరుత్తరులైపోయారు. పద్మనాభంగారు అన్నారు.

"—ఏమైనాఅంటే చిన్నవాడు తల్లిదండ్రులనువదలి ఉండటం కష్టంకాదా. అంటావు. నిజమేకాని జాలిపడిచేయవలసిందేముంది చదువుమానిపించలేంకదా. చదివించేటప్పుడు వాడిని పరీక్షలో పాసయ్యేటట్టు చూడకవిధిలేదు. వాడికి చదువుమీద

శ్రద్ధా లేకపోతే మనం భయపెట్టో భంగపెట్టో ఆ శ్రద్ధను కలిగించకపోతే ఎలా ?"

పద్మనాభంగారు ప్రశ్నించి ఆగగా లక్ష్మమ్మగారినోట వచ్చి వెలక్కాయపడ్డట్టు కాసాగారు. ఆమెకు భాస్కరం చెప్పిన విషయాలు హృదయాన్ని కలస్తున్నాయి. కాని వాటిని బయట పెట్టటమో మానటమో నిర్ణయించుకోలేకపోయారు చివరకొక చుట్టు దారిని విషయానికి వచ్చారు. కాని పద్మనాభంగారు ఆరాలుతీసి అంతా బయటకు లాగారు. అంతావిన్నాక ఆయన కాస్త ఆలోచించి అన్నారు. "సరేనాకు అన్నివిషయాలూ తెలియవనే అనుకుందాం. మీ మరిదివాడు పడుతున్నకష్టాలగురించి చెప్పినదంతా కూడా నిజమనేఅనుకుందాం. అందులో అతిశయోక్తి కాస్తకూడా లేదనే ఒప్పుకుంటాను. అయితేమాత్రం చేయగలిగింది ఏమున్నదో చెప్పుమీ? వాడి మానాన్ని వాడిని ఒక్కడినీ ఏ లాడ్జిలోనో ఉండమనలేంకదా. భాస్కరం నాటిలా అక్కడ మనమట్టా లెవరూ ప్రస్తుతం లేరుకదా ! మరి ?"

పద్మనాభంగారు ప్రశ్నించి ఆగిపోయారు. ఎంతసేపైనా లక్ష్మమ్మగారుమాత్రం జవాబుచెప్పలేకపోయారు. చివరకు పద్మనాభంగారే అన్నారు. "సరే నీ మనసులో ఉద్దేశంప్రకారం వాడిని తీసుకువెళ్ళి ఎక్కడో ఎవరైమైళ్ళదూరానఉన్న మీ మరిదిదగ్గరనే పెట్టాననుకో — అప్పుడేమౌతుందో తెలుసా? ఇప్పుడు ఒకరిముఖాన్ని ఒకరు చూచుకొని ఏడ్చిన వదినామరుదులే అప్పుడు ఎడమొఖాలూ పెడమొఖాలూ పెట్టుకుంటారు!"

లక్ష్మమ్మగారు ఈ మాటలను వింతగా వినసాగారు. పద్మనాభంగారు కాస్త ఊరుకొని చెప్పనారంభించారు. "నీకింకా మీ తోటికోడలుగారిస్థితి పూర్తిగా అర్థమైనట్టులేదు. ఆమె నీలా పల్లెటూరిలో పుట్టలేదు. వాళ్ళ కీపల్లెటూర్లన్నా పల్లెటూరి మనుష్యులన్నా ఎట్టి సదభిప్రాయంఉంటుందో ఊహించలేవు. జ్ఞాపకమున్నదా—వాళ్లు ఏనాళ్ళకు ఇక్కడకువచ్చారు! అప్పుడు వాళ్లెలామాటాడారో జ్ఞాపకంఉన్నదా! ఒకరికి ఈ బండి కుదుపులకు ఒళ్ళల్లా ముద్దఅయిపోయింది. యింకొకర కండ్లకు ఈ ఊరు చుట్టూఉన్న చెట్లు అడివిలా కనిపించాయి. బహుశః—దాని అర్థం ఇక్కడఉన్న వాళ్లు జంతువులని అన్నా అనవచ్చు. వాళ్ళవాళ్ళ ఉద్యోగాలగురించీ వాళ్ళగొప్పలగురించీ ఎట్లా డాబులుకొడ్తూ మాట్లాడారో మరిచిపోలేదనుకుంటాను. ఆ అమ్మాయివాళ్ళమధ్యపుట్టి పెరిగిన అమ్మాయేకద! మీ మరిదికి అపసంతి చలపతిని దగ్గర పెట్టుకొని చాకిరీచేస్తుందా!...ఐతే మన భాస్కరంలేడా అంటావు. ఉన్నాడు. ఉంటే రోజుకు ఎన్నిగంటలు ఇంటివద్ద ఉంటాడు. ఆ తరువాత!"

పద్మనాభంగారు ఆగిపోయారు. లక్ష్మమ్మగారు మరొకసారి విభ్రాంతులౌతూ మూగపోయి అట్లానే ఊరుకొన్నారు.

చాలాసేపటి తరువాత పద్మనాభంగారు ఒక నిట్టూర్పు విడుస్తూ అక్కడినుండిలేచి పోబోయి మళ్లా ఆగి అన్నారు.

"నీకు లోకంసంగతి తెలియదు. మనుష్యులు ఎంతమాటాడితే అంతా హృదయంలోంచే వచ్చిందనుకోకు. ఏదైనా ఒకవిషయం గూర్చి ఒకరు ఒకవిధంగాచెపితే అది అలా వుండటం కారణం కాదు. దానివెనుక నిజమైనకారణం ఇంక ఎక్కడో ఉంటుంది." ఇట్లా అంటూనే ఆయనలేచి బయటకెళ్లిపోయారు.

13

జీవితంలో సాధారణంగా దగ్గర వారి నడుమ సంయోగ వియోగా లేర్పడేది శుభా శుభాల్లో. ఒక్కొక్కప్పుడు క్రమగతినీ ఇంకొకప్పుడు విపర్యయాలు గానూ ఏర్పడేయీ సంయోగ వియోగాలు చిత్రమైన అనుభూతులు కలిగిస్తాయి. సుఖంలో సుఖం దుఃఖంలో దుఃఖం కలిగించే వాటి మాట అటుండగా సుఖంలో దుఃఖం దుఃఖంలో సుఖం కలిగించేవే చిత్రమైనవి.

పద్మనాభంగారి ఇంట్లోకూడా అట్టిదే ఒకటి జరగడంతో పరిస్థితంతా తారుమారయ్యింది.

అవి వేసవి ప్రవేశించిన తొలి రోజులు. చలపతిని శివరాత్రి ముందు తరిమివేసిన పిదప పద్మనాభంగారు ఉత్తరం వ్రాసినప్పటికీ వాడు సంవత్సరాదికి ఇంటికిరాలేదు. పద్మనాభంగారు నవ్వుతోగా లక్ష్మమ్మగారు ఏడిచారు. ఐతే పిదప పరీక్షలై వేసవి శెలవులు ఇచ్చిన తరువాత నాలుగు రోజులు గడిచినా వాడు రాకపోయేసరికి 'దొరగారిని పిలవాలి కాబోలు' అంటూ పద్మనాభంగారా ఉదయం శ్రీకాకుళం ప్రయాణమయ్యారు. అందుచేత లక్ష్మమ్మగారికి కావలసినంత తీరిక లభించింది. వెంటనే ఆమె ఆ సదవ కాలాన్ని వృధా పోనివ్వకుండా సుమారు పదిరుంచాల వరకూ కందులు వేయించటానికి పూనుకున్నారు.

శారద చిన్నదే ఐనా దానికి చాలా విషయాలు తెలుసు. తల్లి నెలలు నిండవచ్చిన చూలాలనీ అట్టి సమయాల్లో బరువు పనులు చేయరాదనీ ఆ పిల్లకెట్లా తెలుసో తెలుసు. అందుచేత తానే "పోనీ నేను వేయించటం నేర్చుకోనా అమ్మా ?" అన్నది. కాని లక్ష్మమ్మగారు "నీ మొహం! కాలస్తే తిరగలి సాయం వస్తుందిగాని లే!" అనేశారు.

రెండు మూడు వాయలు వేగాయి. తరువాత వాయిదించి వాయి వేయబోతూ ఉంటే శారద వీధిఇంట్లోంచి పరుగెత్తుకొచ్చి—

"అమ్మా అమ్మా నాన్నగారు వచ్చేశారే!" అన్నది ఆశ్చర్యంగా

నిండా చెమటలు పోసిన ముఖాన్ని శారదవంక త్రిప్పి ఆమెవంక అలానే చూస్తూ ఆలోచనలో పడ్డారు లక్ష్మమ్మగారు. శారద మళ్లా అన్నది.

"నాన్నగారు ఏమిటోగా ఉన్నారు! దస్తుపెట్టితెమ్మన్నారు. తెచ్చి ముందుపెడితే ఒకసారి నాముఖం కేసీ ఒకసారి దస్తుపెట్టి కేసీ అలా రెండుమూడుసార్లు చూచారు. తరువాత పెట్టె తెరిచారు. మొదట రెండువంద రూపాయనోట్లు తీశారు. మళ్లా పెట్టె మూసేశారు. మళ్లా తెరిచారు. మళ్లా కొంతడబ్బు తీశారు. మళ్లా..." శారద పూర్తి చేయనేలేదు లక్ష్మమ్మగారు కదిలి లేచి వీధిఇంట్లోకి నడిచారు. పద్మనాభంగారు నల్లగా

మూసి ఉన్న ముఖంలో చెమటకు తడిసిపోయిన లాల్చీతో చెప్పులకోసరం వెతుక్కుంటున్నారు. లక్ష్మమ్మగారు వెళ్ళగానే ఎంతో మారిపోయిన గొంతుకతో

"నేను ఊరికి వెళ్తున్నాను. ఒకటి రెండు రోజులు ఆలస్యమైనా గాభరా పడకు" అన్నారు.

లక్ష్మమ్మగారు చటన "ఏ వూరు?" అన్నారు. అన్నాక తను చేసిన తప్పు గ్రహించి భయపడ్డారు. కాని ఆయన మాత్రం అనుగ్రహించే స్థితిలో లేరు. ఇంచుమించు అప్రయత్నంగా "శ్రీకాకుళం" అన్నారు. ఈజవాబు విన్న లక్ష్మమ్మగారిని ఇచ్చిన పద్మనాభంగారినీ కూడా ఉత్తలపెట్టింది. పద్మనాభంగారు నిలువ గ్రుక్కుకుంటూ అన్నారు—

"నువ్వు అనవసరంగా గాభరాపడకు, చలపతికి ఒంట్లో బాగులేదని దారిలో తెలిసింది. అవసరం ఉంటుందేమోనని డబ్బు కోసరం ఇంటికి వచ్చాను.—"

అతను చెప్పేది పూర్తికానే లేదు లక్ష్మమ్మగారడిగారు

"ఏంజబ్బూ!"

జరిగిన పొరపాటు గ్రహించి పద్మనాభంగారు అన్నారు.

"ఏలో జబ్బు తెలియదు. మామూళ్ళలు జబ్బే అయివుంటుంది. ఊరికే నే ఎందుకైనా మంచిదని!"

కాని పద్మనాభంగారి వటన నిష్ప్రయోజన మయ్యింది. లక్ష్మమ్మగారు క్రమ క్రమంగా క్షీణిస్తున్న గొంతుకతో అడిగారు

"ఎవరు చెప్పారూ!"

"భాస్కరం కబురంపారు"

"ఐతే వాడెక్కడున్నాడూ!"

"శ్రీకాకుళంలోనే"

అంతతో లక్ష్మమ్మగారి ప్రశ్నలైపోయినట్టగ పడ్డాయి. కాని ఇంకొక్కటి అడిగారు.

"ఏమని కబురంపారూ!"

"నన్ను మాత్రం రమ్మన్నారు గాబరా పడవద్దన్నారు"

తరువాత కొంతసేపటి వరకూ నిశ్శబ్దం.

"పోనీ నేనూ వస్తే" అన్నారు లక్ష్మమ్మగారు మళ్లా. ఇక్కడే పద్మనాభంగారు మరి ఒకతప్పు చేశారు. ఆయన ఆలోచిస్తూ,

"ఇవాళ కాదు...నేను వెళ్లివచ్చి రేపు తీసుకవెళ్తాను" అన్నారు. లక్ష్మమ్మగారు మరి మాటాడలేదు. కొంతసేపుపోయాక పద్మనాభంగారు ఆలోచనలు తెముల్చుకొని ఆమె కోసరం చూస్తే ఆమె అక్కడ లేరు. అంతట దగ్గరలోనున్న శారదతో "తను వెళ్తున్నానని" చెప్పమని ఆ మండుటెండలో గొడుగుకూడా మరిచి ప్రయాణం చేయసాగారు. అయితే కొంత దూరం పోయాక గొడుగు మాట జ్ఞాపకం వచ్చింది. 'కాని ఇప్పుడెలావస్తుంది?" అనుకుంటునే ఆయన వెనుదిరిగి చూశారు. ఆయన ఆశ్చర్యానికి ఒక మనిషి తన వెనుకనే పరుగెత్తుకుంటూ వస్తున్నాడు. వాడు తనను చూచి చేయి కూడా ఊపాడు. ఐతే వాడి చేతిలో గొడుగు లేదు. ఏమై ఉంటుందా అని అతను ఆశ్చర్యపోతుండగానే వాడు సమీపించి బాపోస్తూ

"మిమ్మల్ని వెనక్కు రమ్మన్నారు!" అన్నాడు.

పద్మనాభంగారికి మొదటి దరుపు కొయ్య గట్టింగే అంత పని చేసింది. ఆయన ఎట్లానో నిగ్రహించుకొని "ఎందుకూ!" అన్నారు.

"లక్ష్మమ్మగారికి ఒంట్లో బాగులేదు."

ఇది రెండవ దెబ్బగా కాగా అక్కడికి అన్నారు.

"అంటే"

"నొప్పులు."

ఈ సారి మరి మాటాడలే. పిల్లాళ్ల తరువాతగాని రావను కొన్న యీ నొప్పులు ఆ నాడే వచ్చాయనగా నలుగురు బిడ్డల తండ్రైనా ఎందుచేతో ఆయన గుండెలు ఎండిపోయాయి.

14

ఆయన ఇంటికి వెళ్లేసరికి ఇల్లంతా ఆడవాళ్లతో నిండి ఉన్నది. ఆప్తులైన నలుగురైదుగురు మగవాళ్లు కూడా వీధి వరండాలో ఉన్నారు. పద్మనాభంగారు ఇంటికి రాగానే అంతా చుట్టు ముట్టేశారు.

ఒక పావు గంట కాలంలో వాళ్లంతా ఏమేమిమాటాడారో పద్మనాభంగారితో ఏం చెప్పడానికి ప్రయత్నించారో అంతా వ్రాయబోతే ఒక మహాగ్రంథ పరిమాణంకు తేలుతుంది. కాని దాని తాత్పర్యం మాత్రం చాలా తక్కువే.

పద్మనాభంగారట్లా వెళ్లగా శారద లోనికి వెళ్లింది. తల్లి కోసరం వెతికితే ఎక్కడా కనపడలేదు. చివరకు వంటింట్లో కనపడ్డారు. ముఖం తిరిగి ఉన్నారు. నీళ్లు చల్లి తెలివి తెప్పించి తండ్రి కోసరం పరుగెత్తుతానంటే ఆపేశారు. అలా ఒక పావుగంట వరకూ అక్కడే ఉన్నారు. పిదప ఆకస్మికంగా అమ్మో అంటూ కిరకిర చుట్టుకోసాగారు. శారద బెగిలిపోయి జగన్నాధం భార్య వద్దకు పరుగెత్తింది. వెంటనే సూరమ్మ జగన్నాధం క్రమంగా ఊరూ వాడా కూడా వచ్చారు. నెలలు నిండవచ్చిన మాలాలు కాబట్టి భయోత్పాతం కలిగించే వార్త వినగానే ఇట్టి పరిస్థితు లేర్పడ్డాయి. ఎందుకైనా మంచిదనీ అక్కడ చలపతి దగ్గర ఎవరో ఒకరు ఉన్నారు కాబట్టే అతనిని వెనుకకు పిలిపించారు.

పద్మనాభంగారు అంతా వింటూ ఒక్క మాటైనా అడకుండా అట్లా కూర్చున్నారు. కథకులు కథనం పూర్తయాక వైరాగ్యోపన్యాసాలు అరంభించారు దాని సారాంశం కూడా చాలా కొద్దే.

'కష్టాలు ఎప్పుడూ ఒంటరిగా రావు. వాటికై బెదిరి పోకుండా ధైర్యంగా ఎదుర్కొనటమే మనుష్యుడి కర్తవ్యం. పైన భగవచ్చిత్తం'

తరువాత ఎప్పుడెప్పుడు ఎవరెవరికెట్టి ఎట్టి కష్టాలు ఎలా ఎలా కట్టలుకట్టుకువచ్చాయో వానిని వారు వారు ఎలా ఎదుర్కొన్నారో స్వీయ చరిత్రలలోంచి ఇతరుల చరిత్రలలోంచీ చివరకు పురాణ పురుషుల చరిత్రలలోంచీ కూడా వినిపింపబడ్డాయి.

పద్మనాభంగారన్నీ వింటూ కూర్చున్నారు.

క్రమంగా ప్రొద్దెక్కటంతో భోజనాల వేళ కాగా ఒక్కొక్కళ్లే తప్పుకున్నారు. ఒంటిగంటకు శారదవచ్చి భోజనానికి రమ్మన్నది. ఎంగిలిపడి రమ్మని జగన్నాథం ఎన్ని విధాల చెప్పినా పంతులుగారు ఊకొడుతూ కదలలేదు. తరవాత కాఫీ కాచితే అది కాస్త త్రాగారు.

క్రమంగా మధ్యాహ్నం సాయంసంధ్య రాత్రిపూర్వార్థం గడిచిపోయాయి. చివరకు పదకొండుగంటలయాభైరెండు నిముషాలకు మగపిల్లడు పుట్టాడన్నారు.

ఈ పది పదిహేను గంటలూ నొప్పులలో హృదయాన్ని కలంచే దిగులుతో ప్రియాజీవన్మరణ సంఘర్షణంవల్ల కలిగే వేదనతో ఆ ఆసన్నప్రసవ ప్రాణం ఎంత హైరానాపడ్డదో, ఆమె మూర్ఛలలో గొంతులో బాధను చూస్తున్నందువల్ల కలిగే జాలీ సానుభూతులతో పతిసరి ఎట్లా కాళ్లు విరుగద్రొక్కుకున్నారో, అన్నిటినీ మించి పద్మనాభంగారు ఎట్లాటి విషమసందేహాలతో భయాలతో ఊహలతో గుండెలుపట్టుకొని కూర్చున్నారో వర్ణించటానికి భావనాలకు.

పన్నెండు గంటలకు పురుడు వచ్చిందని తెలిశాక కొంత స్థిమితపడ్డారు. తల్లి చాలా రక్తాన్ని నష్టపోయిందనీ తెలివితప్పి పడిఉన్నదనీ అన్నారు. అయినా అతనిగుండె భారం కొంత తగ్గింది. చివరకు రెండుగంటకు నిద్ర కూడా పోయారు.

అయితే ఆ నిద్ర ఎంతోసేపు సాగలేదు. నాలుగు గంటల వేళప్పుడు సూరమ్మ శారదచే పద్మనాభంగారిని నిద్రలేపించి అన్నది—

“మాట దక్కిందికాదయ్యా పెద్దబాబూ!”

మగత నిద్రలోఉన్న పద్మనాభంగారికి అది కలో నిజమో తెలియడంలేదు. ఒకవంక శారద ఏడుస్తున్నట్లగపడ్డది. మండే కళ్లను అల్లారుస్తూ.

“ఏమిటి?” అన్నారు. సూరమ్మ జవాబిచ్చింది.

“పిల్లడు పోయాడు”

నిద్రమత్తు సగం సగంవీడగా పద్మనాభంగారించుమించు అప్రయత్నంగా అడిగారు.

“ఏ పిల్లడు?”

జగన్నాథం భార్య పాప శాంతినిగోరుతూ అన్నది.

“పురిటి పిల్లడయ్యా! దబ్బ పండులాటి పిల్లడు మనకు అదృష్టంలేదు” అంటూ నిట్టూర్చింది. పద్మనాభంగారు మాటాడలేదు. ఆమె పోతూపోతూ ఆగిచెప్పింది.

“ఆ పిల్లల అదృష్టం నీ అదృష్టం యింతవరకూ బాగానే ఉన్నది. ఇకముందైనా బాధలేకపోవచ్చు. ప్రస్తుతానికి మాత్రం ఒంటిమీద స్మారకంలేదు. పిల్లడు పోయాడని తెలసి ఇప్పుడిప్పుడే స్మారకం తప్పిపోయారు”, అంటూ అక్కడనుండి వెళ్లిపోయింది. పద్మనాభంగారికి ఆ సరికి నిద్రమత్తు పూర్తిగా పోయింది.

అది తెల్లవారుజామూ వాసంత ప్రత్యూషపవనాలు నెమ్మదినెమ్మదిగా వీచనారంభించాయి. నట్టింట బెడ్ లైటు అలసిపోయినట్టు మరీ మసక వెలుగుల్లు చిమ్ముతోంది. బయట వాకిట పున్నమరేయి వృద్ధచంద్రుని వన్నెలు కూడా అట్లానే బహు పేలవంగా ఉన్నది.

నీడలు బాగా పెరిగిపోవటంవల్ల చీకటికి స్థానం అధికంగా లభిస్తోంది. పురిటింట ఆడవాళ్లు ఉండీఉడిగి మూల్గేటప్పటి స్పష్టాస్పష్టపు మందర ధ్వనులు తప్పితే సమస్త వాతావరణం బహు ప్రశాంతంగా ఉన్నది.

చీకటిగా ఉన్న వరండాలో మంచంపై కప్పుకొని కూర్చుని ఉన్న పద్మనాభంగారు అట్లా గుండెలు పగలకొట్టే ఆ నిశాంత ప్రశాంతతను క్షణంక్షణం భరిస్తూ కాలం గడపసాగారు.

తూరుపు తెలుపెక్కింది. కాకులు కాకా శబ్దాలతో జగత్తుకు మేలుకొలుపులు పాడాయి. చివరకు భళ్లున తెల్లవారింది.

జగన్నాథం వచ్చి ఎట్లా ఉన్నదన్నాడు. పద్మనాభంగారు అంతలో కొంత స్థైర్యాన్ని కోలుకున్నట్లు మాటాడసాగారు.

జగన్నాథం సలహాతో సూరమ్మ మొదలైన వారిచ్చిన హామీతో పద్మనాభంగారు—ఆ మధ్యాహ్నంవరకూ చూడటానికి అప్పుడు పట్నంపోవటానికి నిశ్చయించుకున్నారు. కాని పదిగంటలవేళ పట్నంనుండి రెండవకబురు వచ్చేసరికి ఏం మతి మార్చుకున్నారో ఆకస్మికంగా ప్రయాణమై పోయారు.

15

లోకంలో అనేక రకాల మనుష్యులుంటారు. అందులో ఒక రకం వారి స్వభావాలు అతి విచిత్రమైనవై ఉంటవి. వారు సాధారణసమయాల్లో అతి ధీరస్వభావులుగానూ మంచి యోచనాపరులుగానూ కనుపిస్తారు. కాని తీరా ఒక ఆపద వచ్చేసరికి వాళ్ళంత పిరికివాళ్లూ ఆలోచనా శూన్యులూ ఇంకొకరు ఉండరని ఋజువుచేస్తారు. జరిగే చిత్రమేమంటే వారి అసాధారణ యోచనాశక్తి కొత్త విషయాలను గూర్చి యోచించటంలో అతిగా యోచించి మోసం చేస్తుంది. దానితో లేని ఆపదలూ జరగబోని ప్రమాదాలూ కూడా వచ్చి నెత్తిన పడ్డట్టూ పొంచి సిద్ధంగా ఉన్నట్టూ ఊహించి అనవసరంగా పిరికిమందు మేస్తారు. అంతే. అంతటితో వారి వివేకజ్ఞానం మొక్కవోయి ఊరుకుంటుంది.

పద్మనాభంగారు సరిగా ఈ తెగకు చెందిన మనిషి.

కాని ఒక దెబ్బ భరించి తన గుండె పగులకపోవటం చూచుకోగానే ఆయన కోల్పోయిన ధైర్యాన్ని చేకూర్చుకోసాగారు. కాగా అది ఎట్లా స్ఫురించిందో తెలియదు. ఆయనకొక చిత్ర

మైన భావం స్ఫురించింది. 'అదృష్టదేవత ఏకారణానో అలిగి విసిరిన అమ్ము ఆయువుపట్టున తగులకుండా కొద్దికాలంలో మాని పోయేగాయంచేసి విడిచింది. అందుచేత బహుశః ఇంక పరవా ఉండరాదు'—ఈభావం కూడా ఆయనకు చాలా ధైర్యం కలిగించింది. ఆయన పండ్రెండుగంటలకల్లా ఇంచు మించు శాంతించిన హృదయంతోనే శ్రీకాకులం చేరుకున్నారు.

బస్సుదిగుతూనే ఆయన మేష్టరుగారి ఇంటికి వెళ్ళారు. కాని అక్కడ చలపతి ఉన్న జాడగాని, భాస్కరం వచ్చినజాడగాని చివరకు మేష్టరుగారి జాడకూడా కనుపించలేదు. మొదట ఆయన చటన మళ్ళా బెంగటిల్లిపోయారు. పిదప మేష్టరుగారి భార్యవచ్చి విషయాన్ని వివరింపగా శాంతించారు.

అయితే పద్మనాభంగారికి భాస్కరం స్నేహితుని ఇంటి ఉనికి తెలియదు. కాగా సాయంత్రం మేష్టరుగారు వచ్చే వరకూ ఎదురుచూస్తూ కూర్చోవటమూ సాధ్యంకాదు.

ఆలోచిస్తూ ఆయన బస్సు స్టేండుప్రాంతాల తారట్లాడ సాగారు. చివరకు అనుకోకుండా భాస్కరం అగుపించాడు. అచిరకాలంలోనే వారు తమ బసను సమీపించారు.

అక్కడ చలపతి మంచం ప్రక్కను కూర్చొని ఒక ఇరవైయేండ్ల అరూఢయవ్వని వాడితో ఏమో మాటాడుతోంది. పద్మనాభంగారు ఆమెను ఆయింటివారికి సంబంధించిన స్త్రీగా అర్థంచేసుకొని ఆమెకు అక్కడనుండి పోవటానికి అవకాశమిస్తూ ద్వారంవద్దే నిలచిపోయారు. కాని ఆమె "అరుగో నాన్నగారు" అంటూ చలపతితో అనగానే ఆమెను రాఘవినిగా గుర్తించ గలిగారు.

చలపతికి తండ్రిముఖంచూస్తే చాలా ఆశ్చర్యం వేయసాగింది. అతని ముఖమంతా నల్లగా మాడిపోయి ఉన్నది. కండ్లు లోతుకుపోయాయి. వారంరోజులై నిద్రాహారాలులేని మనిషిలా ఉన్నారు. ఆయన వాడి మంచాన్ని సమీపించి వారగా కూర్చుంటూ "ఎలా ఉందిరా?" అన్నారు స్నేహాన్ని ధ్వనించే గొంతుతో—చలపతి ఈ ప్రశ్న కేమీ జవాబివ్వలేదు. పద్మనాభంగారు వాడికేసి ఒకసారి ఆపాదమస్తకం చూచి వాడివంటిమీద చేయివేసి కొస్త కొస్తగా తడివి చివరికొక నిట్టూర్పు విడిచారు.

అసలే ఆశ్చర్యపోతున్న చలపతికీ చర్య మరీ ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. ఐతే ఆయన స్నేహాన్నీ సానుభూతినీ పొందటానికి వాడి జీతంలో బహుశ ఇదే మొదటిసారి అంటే అందులో ఆశ్చర్యమేమీ ఉండదు.

తరువాత అన్నదమ్ములిద్దరూ కొంతసేపు చలపతికి వైద్యం చేస్తున్న డాక్టర్నుగురించీ తమకు నిలువనీడనిచ్చిన భాస్కరం స్నేహితునిగురించీ మాట్లాడుకున్నారు. పద్మనాభంగారు ఉండీ ఉడిగి ఒకటే అలా ప్రశ్నలువేస్తుంటే భాస్కరం క్లుప్తంగా సమాధానాలిస్తూవచ్చాడు. పిదప రాఘవి గుమ్మంవద్ద అగపడగా భాస్కరం లేచి లోనికి వెళ్ళాడు.

భాస్కరం కొద్దిసేపట్లోనే తిరిగివచ్చి "నువ్వు భోజనానికి లే" అన్నాడు అన్న నుద్దేశించి. కాని ఆయన అది పరధ్యానంవల్లో మరెందుచేతో ఎన్నడూచేయని పనిచేశారు. "నేను భోజనం చేశేశాను" అన్నారు నెమ్మదిగా. కాని ఇంకో క్షణం పోయాక రాఘవివచ్చి "వడ్డించేశాను" అని చెప్పేసరికి ఆయనే మారు మాటాడకుండా లేచి దుస్తులు మార్చసాగారు. భాస్కరం చాలా ఆశ్చర్యపోతూ నూతి దగ్గరకు తీసుకవెళ్ళాడు.

16

నిజానికి—ఇట్లా చెప్పి పెట్టకుండా చలపతి ఆకస్మికంగా జబ్బు పడటంగాని, ఆ జబ్బు పడ్డవార్త పదిమైళ్ళదూరంలో ఉన్న తండ్రికన్నా ముందుగా ఎక్కడో ఎనభైమైళ్ళదూరాన ఉన్న పినతండ్రికి తెలియటంగాని, అన్నిటినీ మించి రాఘవి వచ్చి ఇక్కడ కాపురంకూడా పెట్టి భావగారికొడుకుకి సేవచేయ సిద్ధపడటంగాని—ఇందులో ఏ ఒక్కటి తీసుకున్నా మనిషిలో ఉండగల కుతూహలాన్నంతటినీ ఆకట్టుకోగల సమర్థములు. అట్టిది ఇన్నీ కలిసినాకూడా ఈనాడు పద్మనాభంగారి కుతూహలాన్ని కదిలించలేకపోయాయీ అంటే కారణమేమిటా అనిపిస్తుంది. కాని అది విస్పష్టం. గత ముప్పదిగంటలలో వరుసగా అతనుపొందిన అనుభవాలు అతని చైతన్యాన్ని అపహరించుకున్నాయి. అందు చేతే అతను ఇప్పుడు దేనినిగురించికూడా ఆశ్చర్యపోగల స్థితిలో లేడు—సరికదా ప్రశ్నించే స్థితిలో కూడా లేడు.

అతను భోజనంచేస్తున్నంత సేపూ ఆ విషయమే ఋజువయ్యింది. అతనేమేనా భోగట్టా లడుగుతారేమోనని భాస్కరం వచ్చి ఎడంగా ఒక పీట వాల్చుకొని కూర్చున్నాడు. ఆయన ఇంచుమించు భోజనమంతా మౌనంగానే ముగించి లేచేముందు అడిగాడు.

"నువ్వు ఎన్ని రోజులు శలవు పెట్టావ్?"

భాస్కరమీ ఆకస్మిక ప్రశ్నకు క్షణకాలం ఆగి జవాబిచ్చాడు.

"మొదట వాడి ఉత్తరం చూడగానే మూడు రోజులు శలవు పెట్టివచ్చాను. ఇందాకనే ఇంకొక రెండు రోజులు శలవుకోసరం టెలిగ్రాం పంపాను"

పద్మనాభంగారు కూడా క్షణంసేపు ఆలోచించి అన్నారు. "బహుశా నువ్వు ఆ తరువాత వెళ్ళిపోవాలనుకుంటాను!" అని. అతడి దగ్గరనుండి వెంటనే జవాబు రాకపోయేసరికి నెమ్మదిగా అక్కడి పరిస్థితివంతా వివరించి చెప్పారు. భాస్కరం అంతా వినిన పిదపకూడా ఏమీ పలకకుండా ఊరుకున్నాడు. అంతట పద్మనాభంగారు మళ్ళా అన్నారు.

"నా కంతా అయోమయంగా ఉంది. ఇక్కడినుంచి వీడిని అక్కడికు తీసుకపోలేం. అక్కడనుండి దానిని కదపటానికికూడా వీలున్నట్లు లేదు. ఒకవేళ కదప దలచుకొన్నా ఎక్కడకు? పాపం పిల్ల నెత్తిన ఎక్కాలి. కాగా దాని పరిస్థితి వీడికి తెలిసినా వీడి

పరిస్థితి దానికి తెలిసినా ఇద్దరికిద్దరూ ఒక్కలాటి స్థితిలో ఉన్నారు—ఏం అఘాయిత్యం జరుగుతుందో చెప్పలేం."

అంటూ పద్మనాభంగారు ఒక నిట్టూర్పు విడిచి ఊరుకున్నారు.

అంతే, అతని భోజనం పూర్తయ్యేవరకూ ఎవరూ మాటాడలేదు. చివరి కతను విస్తరివద్దనుండి లేస్తూఉంటే భాస్కరమన్నాడు.

"అవసరాన్ని బట్టి శలవు పొడిగిస్తాం. మనుష్యులకన్నా ముఖ్యమేమిటి?"

దీనికి పద్మనాభంగారు వెంటనే జవాబిచ్చారు.

"ఏమో మీ యిష్టం! నాకీ పరిస్థితి అంతా అగమ్యగోచరంగా ఉన్నది. నేను డబ్బుకు వెనుకాడను. కాని ఇప్పుడు కావలసింది అది కాదు. నువ్వు ఇక్కడ ఈ యిద్దరిలో కనీసం ఒకరు తేరుకొనే వరకైనా ఉంటే........" తరువాత వాక్యం పద్మనాభంగారు వెంటనే పూర్తిచేయలేదు. కాని కాస్త వ్యవధితో ఎట్లానో పూర్తి చేశారు "...పైన భగవచ్చిత్తం."

భాస్కరం దీని కేమీ జవాబివ్వలేదు. అతడు మౌనంగా అన్న వెంట చలపతి గదిలోకి నడిచాడు. అక్కడ పద్మనాభంగారు చివరకు అడిగారు.

"ఇంతకూ వీడి పరిస్థితి ఏమిటోయ్?"

భాస్కరమీ ప్రశ్నకయ్యే యెదురుచూస్తున్నాడు. అతడు చెప్పసాగాడు

"ఏమీ లేదు. గుండె దడ. నీరసం. కాస్తదూరం నడుస్తే ఆయాసం వస్తుంది. భయం కలిగించే వార్త ఏమైనా వింటే చప్పన తెలివితప్పిపోతాడు. గుండెనొప్పి కూడా ఉన్నది"

అంతికి ఇద్దరూ ఒకరు పెట్టెమీదా ఒకరు బెడ్డింగ్ మీదా సుఖాసీను లయ్యారు. పద్మనాభంగారు అడిగారు.

"అలా ఎన్నాళ్ళయి ఉన్నదీ"

"చాలాకాలమై ఉన్నట్టే ఉన్నది. మొన్న పెద్ద పరీక్షలో బయలుపడ్డది" అంటూ క్షణ మాగి "ఆవాళ ఇంగ్లీషు పేపరు కాబోలు. పరీక్షకు మామూలుగానే వెళ్లాడు. పేపరు చూడగానే భయం వేసింది కాబోలు హాల్లోనే మొహం తిరిగి పడిపోయాడుట. నలుగురూ నీద తేర్చి హెడ్మాష్టరు గారివద్దకు తీసుకపోయారు. ఆయన ఏవేవో ప్రశ్నలువేసి అది ఒక జబ్బనీ డాక్టరు వద్దకు పొమ్మని సలహాయిస్తూ అప్పటికి వ్రాయగలిగితే పరీక్షకు వ్రాయమన్నారట. పేపరు వ్రాశాక వీడు గవర్నమెంటు హాస్పిటల్‌కు పోయాడు. ఆయన తణిఖీచేసి మీ పెద్దవాళ్ళను తోడుకు రమ్మన్నాడుట. పోయి జరిగిందంతా మేష్టరుతో చెప్తే ఆయన నమ్మకుండా—పేపరు వ్రాయడం చాతకాక వేషాలు వేశావు పొమ్మన్నాడట. అప్పుడు నాకు ఉత్తరం వ్రాశాడు."

భాస్కరం ఆగాడు. అతని ముఖంలోకి చూస్తున్న పద్మనాభంగారప్పుడు కొడుకువంక తిరిగి

"మరి నాకు వ్రాయలేదేమిరా!" అన్నారు జాలిగా. కాని దానికి జవాబుగా చలపతి ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పేసుకున్నాడు. పద్మనాభంగారీ జవాబుకు ఒక నిట్టూర్పు విడిచి ఊరుకున్నారు.

కొంతసేపు పోయాక భాస్కరం మళ్లా చెప్పనారంభించాడు.

"డాక్టరు వాడికేమీ భయం కలిగించే వార్తలూ అవీ చెప్పకూడదనీ కొంతకాలంవరకూ వాడే విధమైన ఉద్రేకాలకూ లోనుకాగాదనీ చెప్పారు. ఒకవిధంగా అసలీ రోగం వాడికి అందువల్ల వచ్చినదే కూడా. అందుచేత ఎందుకైనా మంచిదని ఇక్కడ ఈ స్నేహితునితో మాటాడి ఆ మేష్టరుగారి ఇంట్లోంచి తీసుక వచ్చేశాను. తరువాత దీనికి ఉత్తరం వ్రాశాను—నాకు తెలుసు వదినకి ఇట్లా పురిటిరోజులని—ఉత్తరం సాయంకాలంకు అంది ఉంటుంది. రాత్రి రైలులో బయలుదేరి వచ్చేసింది." భాస్కరం చెప్పవలసినది పూర్తికాగా ఆగిపోయాడు. అతను చాలా విషయాలు అన్నగారి ఊహకే విడిచిపెట్టాడు. ఆ అన్నగారు వాటిని ఊహించారో లేదోగాని చాలాసేపటివరకూ మౌనంగా గడిపాక చలపతినే వాడిస్థితిగురించి ఉండీ ఉడిగీ కొన్ని ప్రశ్నలు వేశారు. ఆ తరువాత మరికొంత మౌనంతో "నే వెళ్ళివస్తాను." అంటూ లేచారు.

భాస్కరం చలపతీ కూడా ఈ ప్రయాణానికి ఆశ్చర్యపోయారు. భాస్కరంకు విషయం తెలిసినా అతను కనీసం ఆ రాత్రికైనా అక్కడ ఉంటారనుకున్నాడు. కాని పద్మనాభంగారన్నారు.

"నువ్వు యిక్కడ ఎలానూ ఉన్నావు! ఇంక నాకు నిశ్చింత. అక్కడి పరిస్థితే నాకు ఆందోళనకరంగా ఉంది" అంటూ మేకునున్న లాల్చీ అందుకొని అందులోంచి రెండువందల రూపాయల నోట్లు తీసి భాస్కరం చేతికిస్తూ" నేను మళ్లా రేపు వస్తాను" అన్నారు.

భాస్కరం అట్లానే ఆ నోట్ల వంకా అన్న ముఖంవంకా చూస్తూ ఊరుకున్నాడు.

పిదప పద్మనాభంగారు కొడుకు మంచాన్ని సమీపిస్తూ అన్నారు—

"నేను ఇంటికి వెళ్లి రేపు వస్తానురా చలపతీ! అక్కడ తహసీల్దారూ వాళ్లూ వచ్చి క్యాంప్ చేసి ఉన్నారు. మన పెసరచేను ఒకటి ఇంటికివచ్చి వాకిటపడి ఉన్నది. అందుచేతే మీ అమ్మ రాలేదు. ఇక్కడ పిన్ని ఉన్నదికదూ—మీ చిన్నాన్న కూడా వుంటాడు." అంటూ కాస్త వ్యవధితో "— మీ అమ్మనుకూడా తీసుక రమ్మన్నావేమిటి?" అన్నారు. వాడు వెంటనే జవాబివ్వలేదు. ఆయన మరల ప్రశ్నించగా ఈసారి కూడా తండ్రితో మాటాడవలసి వచ్చినపుడు చలపతి దృష్టిని ప్రక్కకు త్రిప్పుకుంటూ అన్నాడు.

"పోనీ ఇప్పుడు వద్దులెండి."

ఎక్కడ ఎట్లా తగిలిందో తెలియదు. లేక వాడు పెదవులతో వద్దంటున్నా గొంతుతో రావాలనటాన్ని గ్రహించారో ఈ జవాబుతో ఇంత పద్మనాభంగారూ కన్నీళ్ళపర్యంత మయ్యారు.

17

నెల్లాళ్లు గడిచాయి.

ఈ నెలనాళ్లూ విధివిరామం లేకుండా పద్మనాభంగారు ఇంటినుంచి చలపతివద్దకూ చలపతివద్దనుంచి ఇంటికీ ఎట్లా తిరిగారో సాధారణ సమయాల్లో దమ్మిడీలు లెక్కించే మనిషి డబ్బు ఎట్లా అతి నిర్లక్ష్యంగా ఖర్చుచేశారో చూస్తే చివరకు భాస్కరం కూడా ఆశ్చర్యపోయాడు. ఇంక చలపతి ఐతే చెప్పనే అక్కరలేదు. వాడు తనవంటి నిర్భాగ్యుడూ రోగిష్టీ అపసంతీ ఐనవాడి ప్రాణంకు కూడా అంత విలువ ఉంటుందా అనుకోసాగాడు.

పద్మనాభంగారు ఆదిలో ప్రతిరోజూ ఉదయం వచ్చి సాయంకాలానికి తిరిగిపోతూండేవారు. క్రమంగా చలపతి ఆరోగ్యాన్ని కోలుకొన నారంభించాక రోజువిడిచి రోజు వస్తూండే వారు.

కోలెకేసి ధరలు పెట్టి మందులూ ఇంజక్షన్లే కాక డజన్ల కొద్దీ బత్తాయిపళ్ళూ పౌన్లకొద్దీ ద్రాక్షపళ్ళూ ఒక్కొక్కటి రూపాయిరూపాయిన్నరా పోసి దానిమ్మపండ్లూ కొని పెడుతూ ఉంటే చలపతి నివ్వెరపోతూ "తన కవిసయించటం లేద"నీ అవన్నీ అనవసరమనీ చెప్పి ప్రయోజనంలేని మొఖమాటాన్ని వ్యక్తంచేసేవాడు. ఏమైతే నేం నెల్లాళ్ళలో పద్మనాభంగారి శ్రమా వ్యయం ఫలించాయి. చలపతి తేరుకున్నాడు. డాక్టరుగారు వాడి ఆరోగ్య స్నానానికి ఆ చిరకాలంలోనే వారానికి రెండు రోజులు రోగిని చూసే షరతుపై ఇంటికి తీసుకొనిపోవడానికీ— కూడా సమ్మతించారు.

ఆవాళ పద్మనాభంగారు ఇంటికి వస్తూనే రాఘవినుద్దేశించి "ఇంక మనం వెళ్ళిపోవచ్చు నమ్మా" అన్నారు.

అప్పటికప్పుడే సెలవు ఇంక పొడిగించటానికి సాధ్యంకాక వారంరోజుల క్రితమే భాస్కరం అనకాపల్లి వెళ్లిపోయి ఉన్నాడు. ఈవారం రోజులుకూడా కలుపుకొని రాఘవితో మాట్లాడటం ఆయనకు అదే మొదటిసారి.

ఇంతవరకూ అతను—వచ్చిన సమయంలో ఏం కావాలో అక్కరలేదనే అనటం తప్ప ఎన్నడూ ఏ విషయమయ్యీ ముఖస్థంగా మాటాడి ఎరుగరు. కాని ఇవాళతో అతని సమస్తమైన హృదయభారం పాదరబందీ మొదలైనవన్నీ సరి అనిపించటంచేత కాబోలు ఆయన వస్తూనే వంటగది వద్దకు వచ్చి చలపతికి పథ్యం పెడుతున్న రాఘవినుద్దేశించి పై మాటలన్నారు. ఐతే చిత్రంగా రాఘవిసిగ్గుపడ్డది.

రాఘవి నుద్దేశించి పద్మనాభంగారు ఆదిలో తమ మనః పథాన చిత్రించుకున్న వికృతమూర్తివంతా ఈ నెల్లాళ్ళయీ చెరిపి చెరిపి దిద్దుకుంటునే ఉన్నారు. ఆ దిద్దు బాటుకూడా ఎంతవరకు వచ్చిందంటే ఇంక ఈ సూక్ష్మసృష్టిలో ఏం చెరిపి మార్చవలసి వచ్చినా అదిముల్లా వికృతత్వానికే కారణ మౌతుందనుకునే స్థితికి వచ్చింది. కాని ఇప్పుడు రాఘవి చిత్రంగా సిగ్గుపడటంతో అతనికి తన నిర్ణయంలో లోపం తెలిసింది.

ఈసారి ఆయన చలపతి వంక చూస్తూ అన్నారు.

"రేపూ ఎల్లుండీ మంచిదికాదు. అవతెల్లుండి దశమినాడు బండి తీసుకవస్తాను సిద్ధంగా ఉండండి"అన్నారు.

ఆయన ఆమధ్యాహ్నమే ఇంటికి వెళ్లిపోయారు.

తరువాత సరిగా అనుకున్న నాటికి బండి వచ్చింది. ఆయన వస్తూనే తిన్నగా డాక్టరువద్దకు పోయి తుదిసారి అనుజ్ఞతీసుకొని పిదప బజారుకు వెళ్లి సామానులు కొనుక్కొని పదకొండింటికి తిరిగి వచ్చారు. కాని ఆయన ఆశ్చర్యానికి ఇంటివద్ద సామానులు సర్దిన జాడ ఏమీ కానరాలేదు. వెంటనే ఆయన రాఘవి వద్దకుపోయి సూటిగా ప్రశ్నించారు. రాఘవి చలపతివంకా సాభిప్రాయంగా చూసినవ్వింది. అంతట చలపతి వివరించాడు.

"పిన్ని రాదట నాన్నగారూ !"

పద్మనాభంగారు ఇంచుమించు అప్రయత్నంగానే అడిగారు.

"ఎందుకు రాదూ ?"

చలపతి జేబులోంచి ఒక ఉత్తరాన్ని తీసి అందిస్తూ.

"చిన్నాన్న ఉత్తరం వ్రాశారు" అన్నాడు నెమ్మదిగా. కాని పద్మనాభంగారు ఉత్తరం అందుకోకుండానే అడిగారు.

"ఏమని"

"ఇంకొకసారి వెళ్లవచ్చుననీ తనకు హోటలు భోజనం పడటం లేదనీ అందుచేత ఒంట్లో బాగులేదనీ"

ఈసారి పద్మనాభంగారు ధోరణి మారుస్తూ అన్నారు.

"అదా! సరే నువ్వు వ్రాయి. 'చిన్నాన్నా! నీవు హోటల్లో పదేళ్లు భోజనాలు చేసి ఉన్నావుటా...అందుచేత నీకు హోటల్ భోజనం బాగానే పడుతుందీ. పోతే అజప్పిదో భోజనంవల్ల కాక ఇంకొకదానివల్ల వచ్చి ఉంటుందీ !'అని వ్రాయి"

పద్మనాభంగారిచ్చిన జవాబు చూసి చలపతి పిన్ని ముఖం లోకి చూశాడు. పిన్నిముఖం మెల్లన చేసుకొంది.

పిదప కొంతసేపు ముగ్గురూ మౌనంగా నిలచిపోయాక పద్మనాభంగారడిగారు.

"ఏమమ్మా నీకింకా సందేహం పోలేదూ ?"

ప్రశ్న ఇట్లా సూటిగా వచ్చేసరికి రాఘవి తలవంచుకొని అన్నది.

"ఈసారికి పోనివ్వండి. ఇంకొకసారి వస్తాను"

"అదిసరే ! ఇంకొకసారి ఎట్లానూ తప్పదుగాని, ఇప్పుడు రాడానికేం ?"

రాఘవి నవ్వుతూ జవాబిచ్చింది. "ఆయన వద్దన్నట్టు వ్రాశాక వస్తే మనను కష్టపెట్టుకుంటారా"ని

కాని పద్మనాభంగారా నా డెందుచేతో ఎవ్వరినీ ఎన్నడూ నిర్బంధించనంతగా నిర్బంధించసాగారు. ఆయనన్నారు.

"ఇంతకూ అసలు సంగతి వాడు వ్రాయలేదు కదూ!"

రాఘవి దీనికి జవాబుగా దలపతివంక చూసింది. దలపతి మళ్ళీ వెనకటి ఉత్తరాన్నే అందివ్వబోతూ

"వ్రాశారండీ ఇదుగో" అన్నాడు. కాని పద్మనాభంగారు ఈసారి కూడా ఆ ఉత్తరం అందుకోకుండానే జవాబిచ్చారు.

"అది మా పిన్ని వ్రాయించింది! మా పిన్ని ఇక్కడనుంచి వ్రాస్తే కదూ వాడు దానిపై అలా వ్రాశాడూ!"

ఈ అస్త్రం బాగానే పనిచేసింది. దెబ్బతో రాఘవి సామాను సర్దసాగింది.

*　　*　　*　　*　　*

ఆనాడు సాయంకాలానికి లక్ష్మమ్మగారు కొడుకు కంఠం పట్టుకొనే కంటనీళ్లు త్రిప్పుకుంటూ వాడిని దగ్గరకు తీసుకున్నారు. తరువాత తమ శుష్కహస్తాలను చాచి రాఘవి చేతిలో చిట్టిని అందుకున్నారు.

రాఘవితో ఆమె గద్గదకంఠంలోనుండి ఒక్క మాట మాత్రం అనగలిగారు—'ఏమమ్మా' అని. అంతే తరువాత కళ్ళనీళ్లు త్రుడ్చుకుంటూ నిలుచుండిపోయారు.

శారద వచ్చి పిన్నితో మాట్లాడకుండానే చిట్టిని మాత్రం పెద్ద దీర్ఘాలతో పలకరిస్తూ చేతుల్లోకి తీసుకొని 'అయ్' తీసుకపోయింది. దానికే పార్శ్వకులు అక్కడే నిలుచుని—ఒడ్డున పడిన చేప స్థితిలో కొట్టుకుంటున్న రాఘవివంకా పరిశుష్క శరీరయై శోకం మూర్తీభవించినట్టున్న తల్లివంకా విడిచి విడిచి చూస్తున్నాడు.

తరువాత పద్మనాభంగారు వచ్చి "సంతోషించక ఏడుస్తావేం? మంచి తెలివే" అంటూ మందలింపు నటించాక గాని లక్ష్మమ్మగారు నిగ్రహంకోసరం ప్రయత్నం చేయలేదు. అప్పుడు కన్నీళ్లు తుడుచుకొని రాఘవిని వెంటబెట్టుకొని పెరటి వరండాలోకి వెళ్లిపోయారు.

రాఘవి పుట్టిన ఇంటివారి క్షేమ సమాచారాదులు విన్నవెనుక రాఘవీ భాస్కరాలు అక్కడకు వచ్చిన వైనాలూ దలపతి జబ్బునుగురించీ కారణాలగురించీ ప్రస్తావించారు. రాఘవి వివరాలు చెపుతూ ఉంటే మధ్యలో లక్ష్మమ్మగారు మళ్లా కంటనీరు పెట్టుకుంటూ ఆరంభించారు. ఆమె శోకార్ద్రకంఠంతో చెప్పసాగారు.

"అతను అప్పుడే చూచాయగా చెప్పాడు. కాని నేను గ్రహించలేకపోయాను... గ్రహించిమాత్రం చేయగలిగింది ఏమున్నదిలే! ఆయన కెంత తోస్తే అంత. ఒకరు చెపితే వింటారా ఏమైనా..."

—అంటూ చప్పన ఒక పెల్లుబ దుఃఖం రాగా అందు మునిగి తేలుతూ స్పష్టాస్పష్టపు మాటలతో అన్నారు—

"ఈ యింటి పెద్దలు చేసిన ఏ పుణ్యఫలమో విరుగబడి వాడికి భగవంతుడా బుద్ధి పుట్టించాడు. లేక వాళ్లు చిన్నాన్న దగ్గర కూడా వారి కట్లాటి భయమే ఉంటే ఏనాడో ఒకనాడు చెప్పి పెట్టకుండా కళ్లు మూసేసేవాడు."

—అంటూ కంఠం పూడుకుపోగా తుఱమాగి విగ్రహం చిక్కాక దీర్ఘ నిశ్వాసాలు విడుస్తూ అన్నారు—

"ఎందుకూ తల్లి తండ్రీ—ఉన్నాం పేరుకి. వాడికి కష్టానికి కొగలిగామా, సుఖానికి కొగలిగామా! సుఖంలోనూ కష్టంలోనూ కూడా మీరే తల్లీ తండ్రీ అయ్యారు. అతను తండ్రి వాడి కష్టసుఖాలు కనుక్కుంటే, నువ్వు తల్లివై వాడికి చాకిరీ చేశావు. పేరుకు మాత్రమే మేము తల్లీ తండ్రీ!" లక్ష్మమ్మగారు రాగారు.

గంభీర హృదయమైన ఆ మాతృమూర్తి అమేయమైన తన కృతజ్ఞతను వ్యక్తీకరించిన ఆ పద్ధతి ఎంత సహజంగానూ నిరాడంబరంగానూ ఉన్నదంటే వక్రదృష్టికలవారల కది ఈర్ష్య అనిపించేటట్టుంది.

తరువాత ఆనాడూ—ఆనాడే కాదు ఆ వెనక వారం పది రోజులవరకూ కూడా తాము గడచిన సంగతుల్లా పశ్చాత్తపనలూ వేదనలూ ఒకరికొకరు వర్ణించుకోవడంతోనే సరిపోయింది.

18

జీవితం బహు విచిత్రమైనది. కొన్ని నాళ్లు సుఖం కొన్ని నాళ్లు కష్టం కొన్నినాళ్ళు ఆనందం మరి కొన్నినాళ్ళు దుఃఖం. మళ్లా అందులో పర్యవిపర్యాలు. అందులో ఎప్పుడు ఎందుకు ఏది వస్తుందో తెలియదు. తెలుస్తుందనుకుంటాం గాని నిజంగా తెలియదు.

రాఘవి వచ్చి అప్పటికి సరిగా పదిహేను దినా లయ్యింది. ఈ పదిహేనురోజులలో ఆమె మూడుసార్లు ప్రయాణమయ్యింది మూడుసార్లు పద్మనాభంగారే ఆపేశారు. మాన్య సంవహించిన లక్ష్మమ్మగారితో ఆయన అనేవారు.

మొదట "వచ్చి నాలుగురోజులైనా కాలేదు అప్పుడేనా?" అన్నారు. అట్టి నాలుగులు రెండు గడవగా రెండవసారి "వాడలిగాడేమో ఆ అలకతీర్చి వచ్చి తీసుక వెళ్ళనీ కొంచెసేల?" అన్నారు. మూడవసారి కూడా మళ్లా ప్రయాణం విషయం వచ్చేసరికి ఆయనా రాఘవినే ఎదుటికి రప్పించుకొని "ఏమమ్మా యిక్కడ నీకు మీ నాన్నగారి ఇంటిలోలా గడవటం లేదేమిటి? ఇంటికి ఇంటికి అంటావుట నీ ఇల్లెక్కడ ఉన్నదీ?" అంటూ ప్రశ్నించి ఊరుకున్నారు.

రాఘవికి చివరకు కోపం తెచ్చుకోవడానికైనా వీలులేక పోయేసరికి ఏడుపువచ్చి ఊరుకుంది. ఆమె ఎవ్వరూ చూడకుండా చూసి ఒకసారి ఏడ్చేసింది.

సరిగా ఆ మరునాడే శ్రీకాకుళం నుంచి ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. కాని ఆ సరికి రాఘవి కుంటి బాగుచేయించుకొని ఉంచటం చేత బాగానే ఉన్నది. లేకపోతే ఆ ఉత్తరమట్లా వచ్చినందుకు ఇంత మంచి రాఘవీ అకస్మాత్తుగా చెప్పైదీ ఊరుకుంటును. ఇప్పుడో మంచిది మరింత మంచిదయ్యింది.

ఉత్తరం వచ్చినది మధ్యాహ్నంవేళ ఆసరికి తోడికోడళ్లిద్దరూ చెల్లెలా పీఠయింటి పెరటివరండాలో కూర్చుని ఉన్నారు. పద్మనాభంగారు ఉత్తరాన్ని తీసుకవచ్చి భార్యకు చూపుతూ "వీరా మరిది ఉత్తరం వ్రాశాడు" అన్నారు ఏదో అభిప్రాయం ధ్వనించేట్టు. ఈ వార్త ఇద్దరు ఆడవాళ్ళనూ, పిల్లల్లో ఇద్దరి పెద్దవాళ్ళనూ వ్యగ్రులను చేసింది. అయితే ఇందులో నిజమైన వ్యగ్రత్వం ఎవరు చూపాలో వారిముఖానే అది తక్కువగా కానవస్తోంది.

లక్ష్మమ్మగారడిగారు.

"ఏమనీ?"

"ఏమో నువ్వే చదువుకో" అంటూ ఆ ఉత్తరం అక్కడ పడవేసి వెళ్ళి పట్టెంట వాల్చిఉన్న మంచంమీద కూర్చున్నారు. అక్కడనుండి వారికి ఒక్క లక్ష్మమ్మగారి ముఖమే అగపడుతుంది. తక్కినవారంతా గోడచాటున ఉన్నారు.

లక్ష్మమ్మగారు ఒక నిష్ఠురవాక్యంతో భర్తను నిందించి తరువాత రాఘవిని చదవమన్నారు. పద్మనాభంగారి ముఖాన హాసరేఖ వెలిసింది. కాని చివరికా ఉత్తరాన్ని చలపతే చదివాడు. ఆద్యంతాలు విడిస్తే ఉత్తర మిట్లా ఉన్నది.

"స్కూళ్లు తెరచి ఈసరికి అప్పుడే పదిహేను రోజులయ్యింది. వెనక చలపతి ఈ యేడాది పాసైనట్టు వ్రాసిన ఉత్తరం అందే ఉంటుంది. వాడి T. C. కూడా శ్రీకాకుళంనుంచి తెప్పించేశాను. మీరు వాడిని పంపడమే తరువాయి. ఇప్పటికే చాలా ఆలస్యమయింది. తక్షణం పంపవలెను..."

చలపతి ఆగిపోయాడు. లక్ష్మమ్మగారు "ఊఁ" అంటూ ఊఁకొట్టారు. అయితే చిన్నప్పుడు విన్న నూది నూతిలోపడ్డ కథలా ఎన్నిసార్లు ఊఁకొడితే మాత్రం ఉత్తరంలోకి క్రొత్తగా అక్షరాలేలా వస్తాయీ. చలపతి అదే అన్నాడు.

"అంతే మరి లేదు"

కాని లక్ష్మమ్మగారు నమ్మలేదు. పైగా "తప్పు వెధవా! నువ్వు హాస్యాలాడ కూడదు" అంటూ మందలించసాగారు. అయితే ఆ భ్రమ ఎంతోసేపు సాగలేదు. చలపతి శారదా ఒట్టువేసి చెప్పబోయేసరికి ఆమె నమ్మక తప్పిందికాదు. అంతట ఆమె కొంతకాలం ఆలోచించి "ఎట్లాగైనా మీ అన్నదమ్ములకు దాక్షిణ్యం గాని న్యాయంగాని లేవు" అన్నారు కటువుగా. పద్మనాభంగారు ఊరుకోలేదు. కవ్వించి విడిచారు. ఆమె అన్నారు "కాదూ—ఆ అమ్మాయి మన్య నేం చేస్తుంది? మీరేమో బలవంతంచేసి తీసుక వచ్చేశారు. ఎన్నిసార్లు పోతానన్నా వెళ్లనివ్వ రాయెను. యింక ఆయనగారు అలిమీదకోపం రోలుమీద చూపాడన్నట్టు మీ మీదకోపం చూపటం చేత కాక ఆవిడమీద చూపటమేమిటి?"

పద్మనాభంగారు ఆమె అమాయకతకు నవ్వుకుంటూ మరి కాస్తసేపు కూడా ఆడించాక అన్నారు.

"నీకేం పిచ్చా! ఆ ఉత్తరం అట్లా వ్రాయటంలో అర్థం నీకు తెలియకపోతే మీ చెల్లెల్నడుగు చెపుతుంది." అంటూ కొంత మాగి "వీడిలా బిర్రబిగిసినందుకు తమాషాచేసి ఉంచేవాడిని. అయితే పరిస్థితులు అంగీకరించకుండా ఉన్నాయి. లేకపోతే వాడన్నట్టు చలపతిని ఒక్కడినే పంపితే వాడికియింకొక చక్కటి పాఠమయుండేది" అంటూ ముఖాన అటు అభిమానం యిటు కాంతం అటు ఆలోచనా ఇటు తర్కం ఇంకా అనేక భావాలూ సంకులంగా ప్రతిఫలిస్తుండగా అక్కడినుండి లేచివెళ్లిపోయారు.

ఆమరునాడు ఉదయాన్నే ఒక రెండెద్దులబండీలో రాఘవీ చిట్టీ చలపతీ రైలుస్టేషనుకు ప్రయాణమయ్యారు. శకునాన్ని గమనించటానికై వీధివాకిట వచ్చి నిలచి, ఉన్న లక్ష్మమ్మగారు, దురగయ్యగారి చిన్న కోడలు మంచినీళ్ల బిందెతో ఎదురురావటం చూసి తృప్తిచెందిన ఆత్మతో లోనికి వెళ్లిపోయారు.

దివ్యదీక్ష

శ్రీ సామవేదం జానకిరామశర్మ

తడబడెడు గుండె, అడుగులు, నడికిరేయి
మూసికొనిపోయి చెన్నని మోముల నిలుప
కటిక చీఁకటి హయశాలకడకు వచ్చి
శాక్యకులమణి మెల మెల్ల సంచరించె!

తన హృదయమ్ములోఁ గలుఁగు తాపము నిచ్చలు ప్రాణికోటిలోఁ
దనరెడు బాధయై, అసలు తాన తదీయము ప్రాణికోటియై
మనెడు మహాతపస్వియువమండనుఁ డిద్దమరేయి వేదనా
జనితభరమ్ము తోడుఁగొనిసాగ విచిత్ర పదక్రమంబునన్!

వెనుకను ముందుఁ బార్శ్వముల విస్తృతమైకడుఁ జుట్టునాంధ్యమున్
గని తొలగించుకోనయిన కార్యము నెంచుచు, లోని మోనలన్
గునుకుచు నున్న చెన్నని యకుంఠిత శీలుని దివ్యదాపునం
గని వెనుకాడి, ముందుఁజని, క్రమమ్మృదూక్తులఁ దెల్పె నాతఁడున్

"ఓయిప్రభూ! ఇదేమియిది యూహకురానిది? చిత్ర చిత్రమై
నాయనుభూతి సర్వమొక నాటకమయ్యెను! నేటిరేయి యే
దోయొక యద్భుతమ్ము మదితోఁచెడు, దివ్య పదమ్ములాదృతిన్
ఈయెడ కిట్లు సాగుటకు హేతువులన్ సెలవీయవే ప్రభూ!

ప్రభు వెంతధీరుఁడో పఱతెంచె నీరేయి
    వెలుఁగులు జిమ్ము నీవీధి యేల?
స్వామి కారుణ్యమ్ము సాగివచ్చెను నేఁడు
    శాంతమ్ము నాట్యముల్ సలుపు నేల?
శాక్యసంతతి దృష్టిసారించె జగమెల్ల
    నిశ్శబ్దతలు దెసల్ నిండు నేల?
యువరాజు మనసులో యోచించె నేదియో
    ఆనందవాయువు లీను నేల?
అన్నియనుకూలతలు రాశియైనయట్లు
కానిపించెడు; నేఁడుగాఁ బూనునవ్య
నవ్యరీతుల రాజ్యమ్ము దివ్యశోభ!
కొందఱున కిది యెంత యానందరేఖ!

కనులఁ జేవోవింత కాంతులు పొడసూపె
విద్యుత్తు శోభల వీడనేమొ!
మేనిపై ధగధగల్ మిఱుమిట్లు గొలిపెడు
తరణి ప్రకాశమ్ము దరిగెనేమొ
ఆననమ్మున శోభలందగించెను క్రొత్త
యిందుబింబము కాంతి డిందెనేమొ!
తనుయష్టి పరివేషమును దాల్చెనవ్యమై
అగ్నికీలలు లుప్తమయ్యెనేమొ!
ఏమొ ప్రభువిప్పుడీ రేయి నిన్నినాళ్ల
విధముతోఁ జక్ర క్రొంగ్రొత్త పథము నడచు
దివ్య తేజోవిలాసమ్ము దిద్దుకొనెను
అనుపమాద్భుత రమ్య మియ్యది తలంప!

చిఱునవ్వుల్ వెదజల్లుసామి! దయతోఁ జెప్పంగదే నీవమై
యరుదేరన్ గతమేమి? చూపులివి నాశ్చర్య సందేహముల్
గలవా కన్నులసన్నమాత్రముననే కార్యమ్ము సాధించు కిం
కరు లీరాకకు హేతు వేమియగు లోకమ్ముల్ల మేల్కొల్పుటల్!

పరమాద్భుత మియ్యది సుం
దర వదనం బెత్తి పలుకఁ దలఁచి యుడుఁగుటల్!
పరమాశ్చర్యం బియ్యది
శిర మెత్తియుఁ జూపు నిలుపఁ జేయకుడుగుటల్!

చాలు మౌనమ్ము చాలు నీసరికి మనసు
విప్పి చెప్పంగదే! నన్ను వేఱురీతి
దలఁతువో! ప్రేమసింధు లుదారగుణులు
శాక్యకులులన్న నుడికి సంశయము కలదె?

అదిగదిగో మహాప్రభువు లాస్యము విప్పిరి రాజసేవలో
ముదిమిఁ గడించు నాదుతలపుల్ ఫలియించెను! ముత్తెపుంఝురుల్
కదలగసాగె! స్వామి కనుకంప జనించెను! సావధానతన్
మది పదిలించు కొందు" ననుమాటలు గౌతమ చక్రవర్తిలో

కదిలి, చెన్నని కండ్లలో మెదలిచూపు
లిట్టులుగనాడె గాంభీర్య ముట్టిపడగ
"శాక్యవంశమ్ము నీ ఋణ సాగరమ్ము
నధిగమించునొ ఎన్నటికైనఁ జెన్న!

నీవాత్సల్యము నాయెడన్ అవధి లేనేలేనిదయ్యెంగదా!
సేవాధర్మము నీవ రూపము, త్వదాశీః ప్రాభవౌన్నత్యముల్
గావన్ రాజ్యము నాఁడు నాఁటికి జగత్కల్యాణ సంపాదియై
తిగల్ సాగుచు నెల్ల రాజ్యముల సందీపించు నైజప్రభన్!

నామనసు రాచకార్యమ్ము లందుకన్న
నన్యమునఁ బోదు. తండ్రి యాన్నారలనుము
పెద్దతనమాట నూహింప రద్ది కాక
యెల్లి యో నేఁడొ భార మదెట్లొ వడును!

ఈభారమ్మును మోవజాలనని యెంతే దూరముం బోదునో!
ఈభారమ్మును నేనమోతునని యెంతే దాపుగా నుందునో!
నాభావమ్మున రూపమేర్పడక చెన్నా! చిత్తసంక్షోభమై
శోభాహీనుఁడ నైతి నిద్ది నను సంశోధింపఁగా నెంచుఁబో!

పాలబుగ్గల నవ్వు పంట పండించెడు
పసిపాప లాలికించు భాగ్యరేఖ!
అవధి లేక యెడంద హత్తు నాలుమగళ్ల
రమ్యమౌ ప్రణయ సామ్రాజ్యశోభ!
విజ్ఞాన బీజముల్ వెదజల్లు బుద్ధిమ
దగ్రేసరుల మనోహర మనీష
ఆనందసుధ పంచునట్టి యుత్తమకావ్య
కన్యల సృష్టించు కవుల ప్రతిభ
ఏమి చిత్రమ్మొ మన కండ్లయెదుట మృత్యు
భీకరోన్నత దంష్ట్రావిభిన్నమగుచు
మాయుటలు డెందమునకు నుమ్మలికఁ గూర్చు
తలఁచుటయు నిద్ది యెంత బాధాకరమ్మొ!

నడయాడు శవమయి ముడుతల మేనితో
భయముఁ గూర్చెడు జరాప్రాభవమ్ము!
పాన్పువీడని యస్థిపంజరమ్ముగఁ జేసి
బాధ పెట్టెడు రుజాబహుళశక్తి!
ఆకలి మంటలు సోక మిక్కుటముగ
వెత పెట్టు దారిద్ర్య విలసనమ్ము!
స్వార్థ పంకిలదృష్టి సంచరింప యథేచ్ఛఁ
గుత్తుక లోరసెడి కోపవహ్ని
ఎల్లెడలఁ దాండవింప నా యుల్లమందుఁ
దత్త దనుభావములు తోఁచి తాపశాంతి
కలుఁగఁగాఁ బోదు. లోకమ్ము తెలిసి యెన్నఁ
డేని సుఖయించునా ఒకయింత చెన్న?

ఈ సర్వాపదలేను కారణముగా నీరాజ్య సంవాసులన్
గాసిం బెట్టునటంచు లోఁ దలఁతుఁ జెన్నా! అట్లయా. రాజతా
పీనంభేనియు వీనిఁ బాపుటకుఁ బ్రావీణ్యమ్ము నార్జింపఁడో
దోసంబందును. వాని యాప్రభుతతో దుఃఖమ్మె యావారికిన్!

నాదుప్రజ—కాదు. లోకమ్మునందునున్న
యెల్లరును శాంతి సౌఖ్యాల నుల్లసిల్ల
చిన్నమెత్తైన త్యాగమ్ము చేయవలయు.
వలదనఁగ నీవు మాత్రమ్ము దలఁతు వాక్కు—!

ఆ నిరీక్షణమేమి చెన్నా! మదీయ
వాక్యముల యంతరార్థ సంపద నెఱింగి
సావధానుఁడ వగుము నీసాయమేను
కోరివచ్చితి కాదనఁగూడ దిపుడు!

ఈనడిరేయి రాజ్యము న హీనసుఖమ్ములు తల్లిదండ్రులన్
సూనుని, ధర్మపత్నిని యశోధరనున్ విడనాడి తాపసుల్
పూనెడు ధర్మమార్గమునఁ బోయి వసింతు నరణ్యసీమ; లో
కానకు శాంతి సౌఖ్యములు గల్గెడు మార్గ మెఱింగి వచ్చెదన్!

ఈమహాదివ్య దీక్షలో నించుకంత
సాయపడుమీవు హయముల స్యందనమున
సజ్జితముచేసి వేవేగ సాగిరమ్ము.
అశ్రువు లివేల! యువరాజు నాజ్ఞయిద్ది!"

అని పలికిన నిముసములో
వినిపించె రథమ్మురవము వీథులతుదలన్;
కనిపించె దివ్య దీధితి
వినువీధిన్ సురలు మునులు వేడుకఁ జూడన్.

సాలార్‌జంగ్ పురావస్తుప్రదర్శనశాల

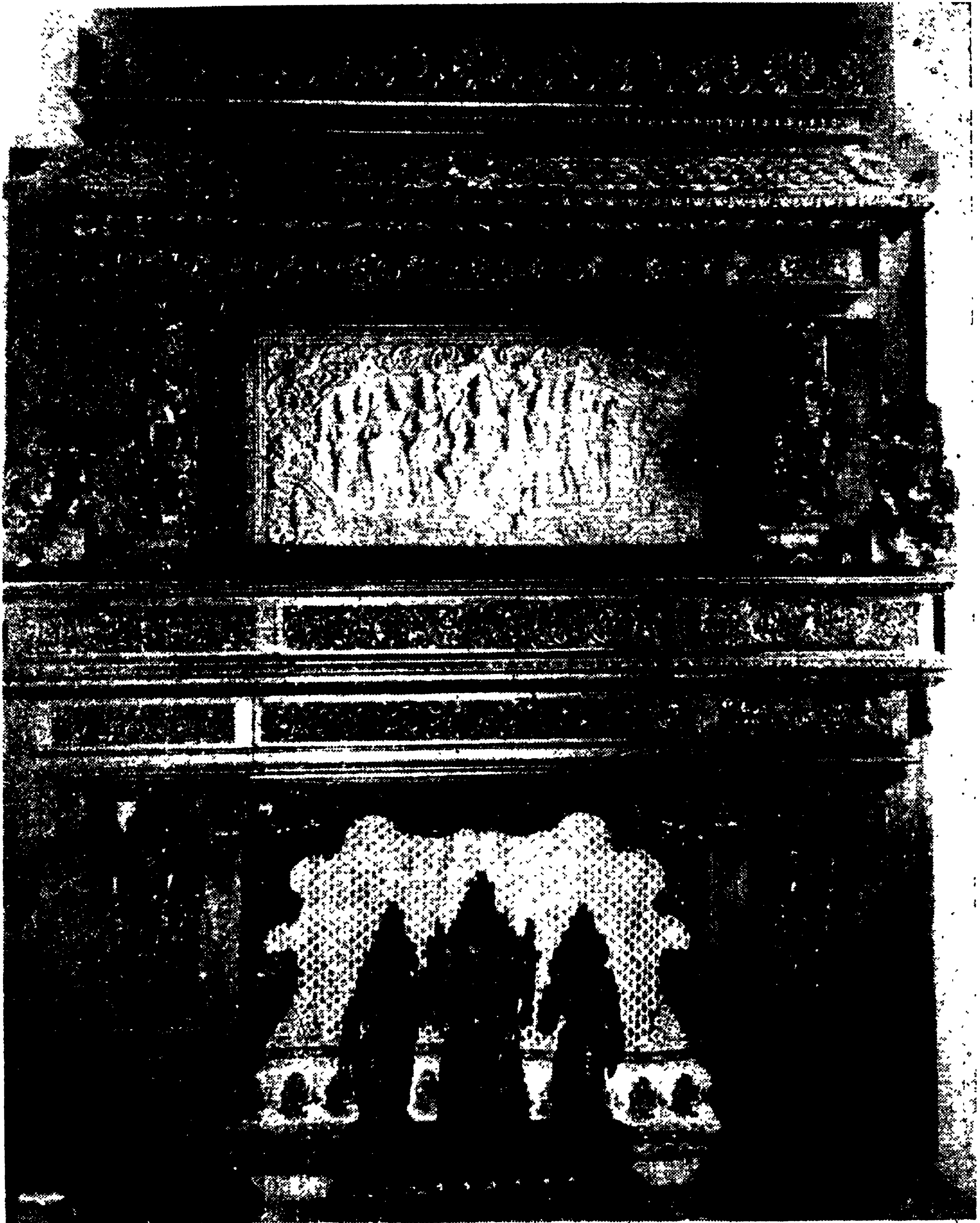
'బెంజోనీ'—అనే శిల్పి చెక్కిన "రాఛెల్ (మేలిముసుగులో)" విగ్రహం.

హైదరాబాద్ సంస్థానంలో, నవాబ్ సాలార్ జంగ్ బహదూర్‌గారికి కళాప్రియులని, పురావస్తు సేకరణ దక్షులనీ మంచి పేరుప్రతిష్ఠలున్నవి. వీరి పేరు మీర్ యూసుఫ్ అలీఖాన్. ఎచ్చటెచ్చటి, పూర్వ నవీన, ప్రశస్త వస్తుసేకరణంలో తమ జీవితమంతా గడిపారు. 1949 లో వారు మృతిపొందగా సంతులేని కారణాన వారి జాగీరు ప్రభుత్వానికి వచ్చింది. ఆ కళా స్వరూపాలన్నిటినీ, క్రమబద్ధంగా విభజించి, వేటికి వాటికి ప్రత్యేకస్థానాలు ఏర్పరిచి, రెండువందలఏండ్ల క్రింద మొగలయి శిల్పవిన్నాణంతో కట్టబడిన "దివాన్ దేవిడీ" అన్న ఒక మహాభవనాన్ని వాటికి నెలవు చేసి, సాలార్‌జంగ్ మ్యూజియం అన్న పేరిట, కళామయమయిన పురావస్తు ప్రదర్శనశాలనుగా చేసి హైదరాబాద్ ప్రభుత్వం సాలార్‌జంగ్‌గారి కళాప్రియత్వానికి మెరుగు తెచ్చి, ఆ కళాపిపాసువుయెడ తమ శ్రద్ధాభక్తులను వెల్లడించారు. సాలార్‌జంగ్ ఎస్టేటు కమిటీ అధ్యక్షులు శ్రీ పి. వి. సుబ్బారావుగారు ప్రభుత్వం తరఫున, సాలార్‌జంగ్ మ్యూజియమ్‌యకు ఆర్ట్ ఎడ్వైజర్‌గా శ్రీ జి. వెంకటాచలంగారిని ఆహ్వానించారు. ఈ ప్రదర్శనశాలలోని వస్తుప్రాశస్త్యాన్ని శ్రీ వెంకటాచలంగారు 'సాలార్‌జంగ్ మ్యూజియమ్ సావనీరు' అన్న సంచికలో విపులపరిచారు. ఆ విగ్రహాలలో చిత్రాలలో ప్రశస్తవస్తువులలో కొన్నిటి ఛాయాచిత్రాల నిట ప్రదర్శిస్తున్నాము.

సాలార్‌జంగ్‌గారు, ఇటలీ, చైనా, ఫ్రాంసు, జపాన్, మొదలైన సర్వదేశాల పురాతన వస్తువులనే కాక, భారతీయ, పారసీక, మొగలాయి, పూర్వచిత్రాలను, శిల్పాలను, ఆధునికులైన ఛాగతాయి, దేవీప్రసాద్ రాయచౌదురి మొదలైన ప్రసిద్ధ భారతీయుల చిత్రాలనుకూడా తమ మ్యూజియంలోకి సేకరించారు.

పురావస్తుసేకరణలో, మంచిచెడ్డలను నిర్ణయించటం, రత్నపరీక్షవంటి బహుకుశాగ్రమైన జ్ఞానవిశేషం. సాలార్‌జంగ్‌గారు స్వతహాగా ఇట్టి జ్ఞానసంపన్నులని, వీరి మ్యూజియమ్ వేయివిధాల వెలువరుస్తుంది.

ఇక్కడ ప్రచురించిన చిత్రాలలో భారత చక్రవర్తుల ఖడ్గాలు, వస్తువిశిష్టత గలవి. ఇటాలియన్ శిల్పాలు, ఐరోపీయ, పింగాళీవస్తువులు, కళాప్రాశస్త్యం కలవి. మింగ్ సామ్రాజ్యంనాటి చైనీయ విగ్రహం, కాన్‌యిన్ విగ్రహం. దాక్షిణాత్య, కంచు విగ్రహాలు, మొగల పారసీకచిత్రాలు, భారతీయకళా ప్రశస్తికి ప్రత్యక్షచిహ్నాలు.

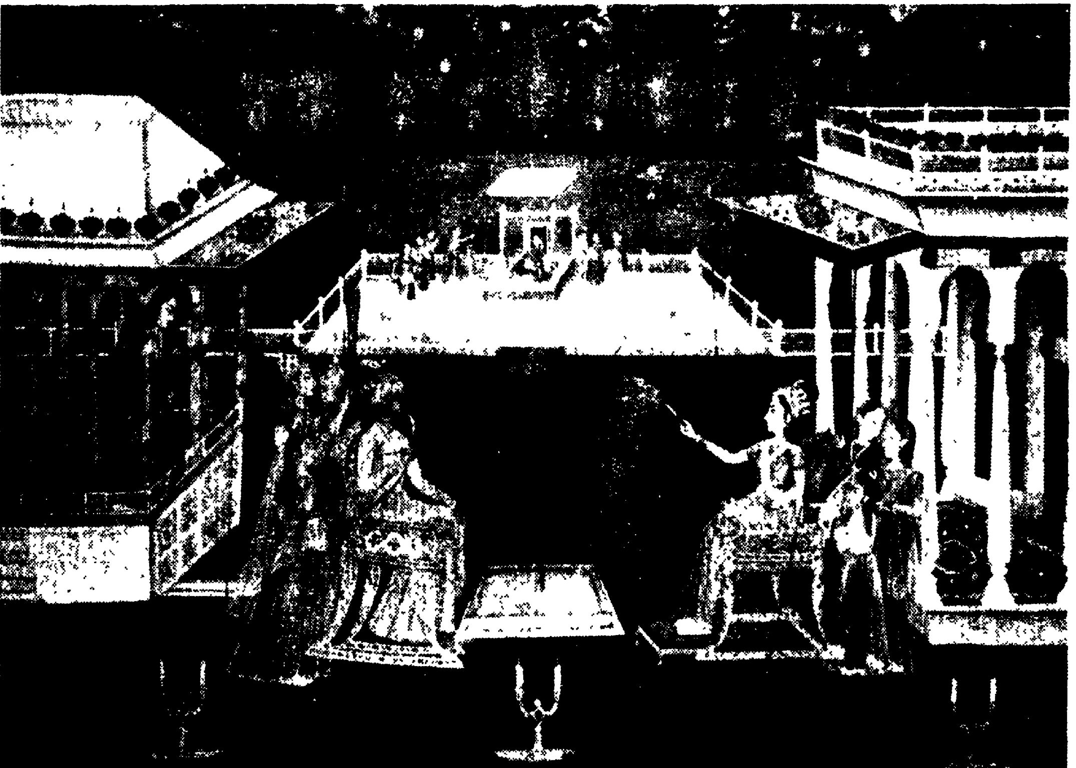
మధుర శిల్పులు చెక్కిన దారు చెక్కడములు—19 వ శతాబ్దమునాటిది.

'సోమస్కందుడు'—దాక్షిణాత్య కంచువిగ్రహము 18 వ శతాబ్దమునది.

విరాజ్ వద్ద కృష్ణుడు (కాంగ్రే చిత్రము)

"దీపావళి"—షాజహాన్ కాలపునాటి మొగలాయీ చిత్రములనుంచి సేకరించబడినది.

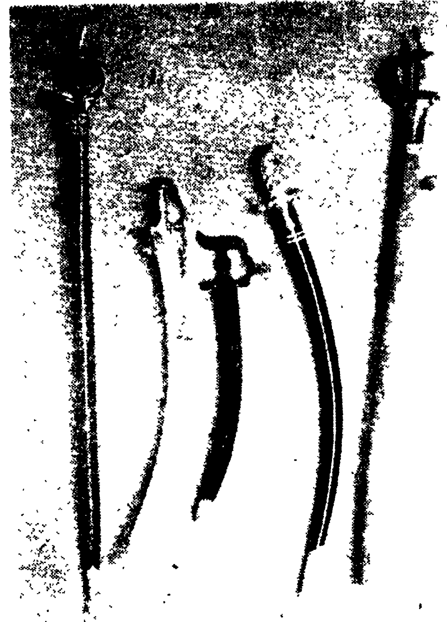
డ్రెస్డెన్ పింగాణీ బొమ్మలు—లూయీ XV (ఫ్రాంసురాజు) నాటివి.

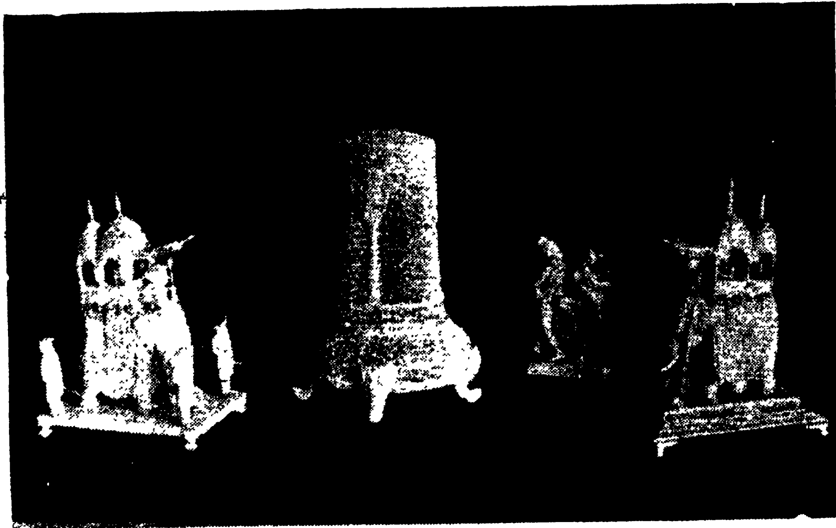
మెఫిస్టోఫిలీస్ - మార్గరీటా - ఇటాలియన్ దారు విగ్రహములు.

క్వాన్ యిన్ (చైనా కంచువిగ్రహము)
(మింగ్ సామ్రాజ్యమునాటిది)

ప్రముఖఖడ్గాలు=చరిత్రప్రసిద్ధులు ధరించిన ఖడ్గాలు. ఈ మ్యూజియంలో సేకరించబడ్డవి. ఎడమనుంచి వరుసగా-1. తానాషా, 2. బహాదూర్ షా, 3. టిప్పు సుల్తాన్, 4. ఔరంగజేబ్, 5. ఆసఫ్‌ఝా,ల ఖడ్గాలు.

భారతీయ దంతపు నగిషీ చెక్కడపు బొమ్మలు

రేచెర్ల వెలమప్రభువులు - వారి సాహిత్యసేవ

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

రాజగిరి, దేవగిరి అనునవి హైదరాబాదు రాజ్యమునందలి తెలంగాణాలోని సుప్రసిద్ధ గిరిదుర్గములు. అవి నేడు రాచకొండ (రాజుకొండ) అని, దేవరకొండ అని వ్యవహృతము లగుచున్నవి. వీటిని క్రీ. శ. పదునాలుగవ, పదునైదవ శతాబ్దులలో రేచెర్ల వంశజులైన వెలమ ప్రభువులు పరిపాలించిరి. పదునాలుగవ శతాబ్దికి పూర్వము కూడ ఈ రేచెర్ల కులజు లున్నట్లు తెలియుచున్నను వారు ఓరుగంటి కాకతీయ మహీపతుల సైన్యాధిపతులుగ నుండినట్లు తెలియును కాని రాజ్యము లేలినట్లు తోచదు.

రేచెర్ల వంశజుల చరిత్రమును తెలిసికొనుటకుగల పరికరములు చాల తక్కువ. వీటిలో ముఖ్యమయినవి శాసనములు. ఇవి యన్నియు తెలంగాణాలోనే యున్నవి. ఇవి ఇంకను పూర్తిగ బయలుపడలేదు; వీటి సంపాదనమునిమిత్తము తగిన కృషియు జరుగలేదు. ప్రకటితములయిన శాసనములైనను సుపరిష్కృతములు కాక దోషభూయిష్ఠములుగ నున్నవి. అయినప్పటికి ఈ శాసనములవలనను, వితద్వంశజులమీద కవులు, భట్రాజులు చెప్పిన చాటువులను సేకరించి కూర్చిన సంకలనగ్రంథము 'వెలుగోటివారి వంశావళి'వలనను, ఈ రెంటిని పురస్కరించుకొని నవీనముగ విరచింపబడిన 'వెలుగోటివారి వంశచరిత్రము'వలనను ఈ వెలమ ప్రభువులనుగురించి మనకు కొంత తెలియవచ్చుచున్నది.

శాసనము లీవంశమును ఎఱదాచ నామాంతరముగల దాచానాయనినుండియే యభివర్ణించినను 'వెలుగోటివారి వంశావళి' అంతకు పూర్వము మూడు తరములను గూడ తెలిపి, పెదిరెడ్డి యను నామాంతరముగల బేతిరెడ్డి యను బేతాళరెడ్డిని ఈ వంశమునకు మూలపురుషుని జేయుచున్నది. కాని రాచకొండ నేలిన వెలమ రాజన్యుల కెవరికిని రెడ్డియను నుపపదము లేదు. వారు పద్మనాయకులు కాని రెడ్లు కారు. ఇది 'వంశావళి'ని కూర్చునాటికి రేచెర్లవారి పుట్టుపూర్వోత్తరములు మఱచిపోవుటవలన జరిగిన పొరపాటుగ గాన్పించును. పెదిరెడ్డి యను బేతాళరెడ్డి కాలమునాటికి అనుమనగల్లు, పిల్లలమఱ్ఱి ప్రాంతములను పాలించుచుండిన రెడ్డిమన్నీలు రేచెర్ల గోత్రులే కలరు. వారిలో నాడు బేతిరెడ్డి సుప్రఖ్యాతుడు. ఈ వెలమ ప్రభువుల జన్మస్థలము కూడ మొదట అనుమనగల్లు (ఆమనగల్లు) ప్రాంతమే. ఈ కారణమున 'వంశావళి'ని కూర్చినవారు రేచెర్ల గోత్రులు, అనుమనగల్లు పురవరాధీశ్వరులు రెడ్డిమన్నీలు కలరని తెలియక వారిలోని బేతిరెడ్డిని దీసికొనివచ్చి యొక గాథ కల్పించినట్లు తోచుచున్నది. ఈ కారణమున గావచ్చును రేచెర్లకుల సంభూతులైన పద్మనాయక భూవరుల ప్రాభవకారణ వివరణములు తబ్బిబ్బుగ నున్నవి. ఈ విషయమునుగురించి యిచట నింతకంటె చర్చించుట అనావశ్యకము.

మూలపురుషుని విషయమును వదలివేసినచో ఈ వంశమున మొదటివారుగ తెలియవచ్చు వెలమప్రభువులు దామ, ప్రసాదిత్య, రుద్రనాయకులు. వీరందరును ఓరుగల్లు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశమును బరిపాలించిన కాకతి గణపతిదేవచక్రవర్తి కొలువు కొలిచినవారు. గణపతి దేవుని మరణానంతరమున కొందరు కాకతీయ సేనానులును, సామంతులును అతని కూతురైన రుద్రమదేవి రాజ్యమునకు రాకుండ జేయుటకు ప్రయత్నించినపుడు ప్రసాదిత్యనాయకుడు ఆమెకు కుడిభుజమై నిలిచి ఎదిరి పక్షము వారి నోడించి ఆమెను సింహాసన మెక్కించె ననియు, ఈ కారణమున నాతడు మహారాజ్ఞియైన రుద్రమదేవివలననుండి 'కాకతిరాజ్యస్థాపనాచార్య', 'రాయపితామహాంక' బిరుదములను బడసెననియు చెప్పుదురు. ప్రసాదిత్యుని సోదరులైన దామానాయక, రుద్రనాయకులనుగురించి కాని, దామానాయని కుమారులైన వెన్నమనాయక, సబ్బినాయకులనుగురించి కాని మన కేమియు తెలియదు. వెన్నమనాయని కుమారుడు ఎఱదాచనామాంతరముగల దాచానాయడు. ఈ తండ్రికొడుకు లిరువురును మహారాజ్ఞి రుద్రమదేవి యనంతరమున ఓరుగంటి సింహాసనము నధిష్ఠించిన కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవ చక్రవర్తి సేనానులు. దాచానేడు కాకతీయులకును పంచపాండ్య భూవరులకును క్రీ. శ. 1316 లో కాంచీపురమున జరిగిన మహాసంగ్రామములో తన శౌర్య ప్రతాపములను జూపి పాండ్య దళములను పాఱద్రోలి విజయము చేకొన్నందుకు ప్రమోదభరితాంతరంగుడై ప్రతాపరుద్రావనిధవుడు అతనికి పంచపాండ్యదళవిభాళబిరుదము నొసంగి యాతనిని సత్కరించెను. దాచానేని కుమారులలో సింగమనేడు ప్రసిద్ధుడు. ఇతడు అశీతివరాల సింగమనేడని ఖ్యాతి వహించెను. ఈతని కాలములోనే ఓరుగల్లు ముసల్మానుల వశమై తెలుగుదేశమంతయు క్రీ. శ. 1823 లో ఢిల్లీ పాదుషా యధికారముక్రిందికి వచ్చినది. కాని

యది ముస్లిం పరిపాలనలో అట్టేకాల ముండలేదు. పది పదునైదు సంవత్సరములలో మరల ఆంధ్రులు ముస్లిం పరిపాలకులను జయించి తెలుగు దేశము నంతను తమ స్వతంత్రపరిపాలనక్రిందికి తెచ్చుకొనిరి. ఆంధ్రులు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుకొన్న పిదప తెలుగుదేశములో వెలసిన చెప్ప రాజ్యములలో రాచకొండ రాజ్యమొకటి. సింగమనేడీ రాజ్యమునకు పునాదులు వేసెనుగాని యతడు క్రీ. శ. 1861 లో రాజ్యస్థిరప్రయత్నముననే హతుడయ్యెను.

రాచకొండ రాజ్య సంస్థాపక సింగమనేని కుమారుడు అనపోతానేడు. ఇతడు తన తండ్రి సంపాదించిన రాజ్యమున కొక రూపమిచ్చి అనుమనగంటినుండి రాచకొండకు రాజధానిని మార్చి దానిని దుష్ప్రాధర్షమైన మహాదుర్గము కావించెను. ఇతడు తన సోదరుడు మాదానేని దేవరకొండదుర్గమున కధిపతిని చేసెను. నాటినుండి అనపోతానేని సంతతివారు రాచకొండప్రాంతమును, అతని సోదరుడు మాదానేని సంతతివారు దేవరకొండ ప్రాంతమును పరిపాలించిరి. క్రీ. శ. 1369 నాటికి ఓరుగల్లు, భువనగిరి (భోనగిరి) మొదలైన దుర్గము లన్నియు అనపోతానేని యధికారము క్రిందికి వచ్చినవి. అంతటినుండి తెలంగాణా యంతకును రేచెర్ల పద్మ వెలమ ప్రభువులు అధిపతులైరి. ఈ రేచెర్లవంశజులు అనపోతానేని నుండి—అనపోతానేని తనయుడు కుమార సింగమనేడను ఇమ్మడి సింగమనేడు, ఇతని కుమారుడు ఇమ్మడి అనపోతానేడను కుమారాన్నపోతనరనాథుడు, ఇతని పుత్రుడు వసంతభూపాలక జ్యేష్ఠ సోదరుడగు ముమ్మడి సింగభూపాలుడు అను—నాలుగు తరములవారు మాత్రమే రాచకొండను పరిపాలించిరి. కొండవీడు, రాజమహేంద్రవర రాజ్యములను పాలించిన రెడ్డి నృపతులును, కర్ణాట సామ్రాజ్యాధిపతులైన విజయనగరాధీశ్వరులును ఈ రేచెర్ల వెలమ భూభుజులకు సమకాలికులు. వీరిలో రాజగిరిదుర్గాధిపతులును కొండవీటి రెడ్డిమన్నీలును అహమహమికతో సాహిత్య సేవ చేసినవారు.

రాచకొండ, దేవరకొండ జననాథులు గొప్ప కవులను, పండితులను పోషించుటయే కాక వారిలో కొందరు స్వయముగా కవులై ఉద్గ్రంథములను రచించిరి. ఈ రాజన్యుల కాలమున సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యములు రెండును సరిసమానముగ వర్ధిల్లినవి.

రాచకొండప్రభువరులలో ప్రప్రథమమున పేర్కొనవలసిన వాడు అనపోతానేని కుమారుడైన కుమారసింగభూపాలుడు. ఇతడు పండితాఖండలుడు, 'లలితకవితావిలాస చతురాన'నుడు, అలంకారశాస్త్ర పారంగతుడు. ఇతడు 'రసార్ణవ సుధాకర'మను పేర నొక యలంకార గ్రంథమును, 'సంగీత సుధాకర' మను పేర శార్ఙ్గదేవ విరచితమైన సంగీత రత్నాకరమునకు వ్యాఖ్యయును, కువలయావళీనామాంతరమునం బరగు రత్నపాంచాలిక యను నాటకము సంస్కృతమున రచియించి తన వైదుష్యమును కవితాప్రాగల్భ్యమును వెల్లడించి గొప్ప యశస్సు నార్జించెను. ఈ మహీపతి రచియించిన గ్రంథములు నష్టమైపోయినవి పోగా ఇప్పటికి మిగిలియున్నవి ఇవియే. సర్వశాస్త్రములయందును, సర్వకళలయందును ఈ మహారాజునకుగల ప్రజ్ఞాపాండిత్యములవలన గావచ్చును ఈతనికి సర్వజ్ఞుడని సర్వజ్ఞ చూడామణి యని బిరుదములు కలవు. ఈ కవిచంద్రుని యాస్థానము నలంకరించిన కవివతంసులును పండితులును అగు విశ్వేశ్వర, అప్పయార్యులు తమ గ్రంథములయందీ ప్రభువును సర్వజ్ఞుడని, సర్వజ్ఞచూడామణి యని సంబోధించియున్నారు. కాని యీ ప్రభువరేణ్యుడు మాత్రము తాను రచించిన గ్రంథములలో ఈ సర్వజ్ఞ బిరుదమును వాడుకొనియుండలేదు. వాటిలో ఈతని ఆంధ్రమండలాధీశ్వర, ప్రతిగండ భైరవాది బిరుదములే కానవచ్చును.

కుమారసింగ భూపతి కృతులు వాటిలో రసార్ణవసుధాకరము అలంకార శాస్త్రము ప్రసిద్ధమయినది. సింగభూపాల విరచితమగుటవలన సింగభూపాలీయమనియు దీనికి పేరు. మూడు విలాసములుగల ఈ గ్రంథమున గ్రంథకర్త నాట్యవేదోత్పత్తి కథనము, నాట్యరస లక్షణములు, నాయికానాయక లక్షణములు, శృంగారరస విభావానుభావాదులు, రీతివృత్తి ప్రవృత్తిగుణాది విషయములు, దశరూపకములు మొదలైనవానిని నిరూపించియున్నాడు. తన గ్రంథములలోనుండి కంటె లక్ష్యములకు ఇతర కవి విరచితములైన కావ్యములనుండియే యితడు శ్లోకముల నధికముగ నుదాహరించెను. మఱియొక విశేషమేమన, ఇతడు అంధప్రాయముగ ప్రాచీనుల మతము నవలంబింపక కొన్ని కొన్ని విషయములలో క్రొత్తదారి త్రొక్కెను. ఈ గ్రంథము వచ్చునాటికి పండితులలో బహుళ ప్రచారమున నుండిన గ్రంథము భోజమహారాజ విరచితమయిన సరస్వతీకంఠాభరణము. సింగమనేడు కొన్ని కొన్ని విషయముల భోజమతమును ఖండించుచువచ్చెను. ఇది యీ గ్రంథము నందలి నవ్యత. సింగమనేడు రసాలంకారాదులనుగూర్చి ప్రాచీన మతమునకు భిన్నముగ స్వీయాభిప్రాయములను సహేతుకముగ చర్చించి వెల్లడించుచు వచ్చెను. ఈయొక్క విషయములవలనే సాహిత్య రంగమునందలి యీతని సర్వతంత్రస్వతంత్రత, ప్రజ్ఞాపాటవము, ధిషణయు వ్యక్తమగుచున్నవి. వ్యాఖ్యాతృశిఖామణియైన కోలచెలమ మల్లినాథసూరి ఆయా సంస్కృత కావ్యములకు తాను రచించిన వ్యాఖ్యలయందు ఈ రసార్ణవసుధాకరములోని శ్లోకముల నుదాహరించి ఈ గ్రంథమునకు ప్రామాణికతాముద్ర వేసినాడు. ఈ రసార్ణవసుధాకరము ప్రాతప్రతి తొలుదొల్త తిరువాన్కూరు సంస్థానమున లభించినది. చక్కగ పరిష్కృతమై ముద్రితమైన ఈ గ్రంథము[1] ప్రతు లిప్పుడు సులభములే. సింగభూపాలుడీ గ్రంథమును ప్రాయికముగా క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధమున విరచించెననుట కాధారము కలదు. ఈతని కాశ్రితుడయిన విశ్వేశ్వరకవి తాను రచించిన చమత్కార చంద్రికయను నలంకార గ్రంథమున రసార్ణవసుధాకరమును విరివిగా నుదాహరించును. ఇందువలన చమత్కారచంద్రికకు పూర్వమే రసార్ణవసుధాకరము విరచింపబడెననుట నిశ్చయము. విజయనగర రాజ

1. ఇటీవలనే శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులు ఈ గ్రంథమును మూలానువాదములతో తెలుగున ముద్రించి ప్రకటించియున్నారు.

కుమారుడయిన రెండవ సింగమనేనరాయల నర్మసచివుడును, అతని బిట్రగుంట శాసన కావ్యకర్తయు నయిన భోగనాథుడు తాను రచించిన అలంకార సుధానిధి యను గ్రంథములో చక్రబంధమున కుదాహరణములుగ మాఘమునుండియు, చమత్కారచంద్రిక నుండియు కొన్ని శ్లోకముల నుదాహరించెను. దీని ననుసరించి చూడగా చమత్కార చంద్రిక తరువాతనే అలంకార సుధానిధి పుట్టినట్లు నిస్సంశయముగా నుడువవచ్చును. బిట్రగుంట తామ్రశాసన కాలము శాలివాహనశకము 1278 (క్రీ. శ. 1356). అందువలన అలంకారసుధానిధి శాలివాహన శకము 1280, 1300 ల ప్రాంతాన, అనగా క్రీ. శ. 1358, 1378 లలో పుట్టియుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. చమత్కారచంద్రిక అలంకారసుధానిధి కంటె పూర్వపుది. రసార్ణవసుధాకరము చమత్కారచంద్రిక కంటెను పూర్వపుది. ఇట్లగుటవలన నేవిధమున జూచినను రసార్ణవ సుధాకరము క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్ది మధ్యభాగమునో లేదా యుత్తరార్ధము ప్రారంభమునో రచింపబడియుండునని తోచుచున్నది.

కుమార సింగనృపతి రెండవ కృతియైన సంగీత సుధాకర వ్యాఖ్యాన మిటీవలనే కొద్ది సంవత్సరముల క్రితము లభించినది. దీని వ్రాత ప్రతులు బరోడా, బికనీరు సంస్థానములందు లభించినవి. కాశ్మీర రాజ్యమునగూడ నొకప్రతి యున్నట్లు వినికలి. ఇట్టి సుప్రసిద్ధ గ్రంథరాజము లుత్తర హిందూస్థానమున గాని దక్షిణ హిందూదేశమున గాని ఎప్పుడెవ్వరు రచించినను అవి భారతీయ సంస్కృతి కలంకార ప్రాయములై భారత వర్షమునందలి వివిధ ప్రాంతములకు ప్రత్యంతర రూపమున యాత్రలు సేయుచుండెడివి. ప్రాచీన భారతీయులకు విద్యా విజ్ఞానములపై గల యాసక్తి యెట్టిదో తెలిసికొనుట కీగ్రంథ వృత్తాంతము చాలును.

సంగీత సుధాకరము క్రీస్తుశకము పదుమూడవ శతాబ్ది మధ్య ప్రాంతమునందుండిన శార్ఙ్గదేవుని సంగీత రత్నాకరమను గ్రంథమునకు వ్యాఖ్య. శార్ఙ్గదేవుడు యాదవ వంశజుడైన సింగణుని (క్రీ. శ. 1209—1247) యాస్థానికి రత్నవిభూషణమయిన సంగీత శాస్త్ర విశారదుడు. సంగీత సుధాకరమునందలి స్వరలక్షణమూత్రము కలకత్తా నగరమున 1880 లో ముద్రితమయినది. ఈ ముద్రిత గ్రంథమునందలి ప్రకరణాంతగద్యము 'సింహ భూపాల విరచితాయాం...సంగీత సుధాకరాఖ్యాయాం' అని యున్నది. కాని యిటీవల లభించిన ఈ గ్రంథము ప్రత్యంతరములలో అధ్యాయాంత గద్య మొక యధ్యాయమున నొకరీతిగను, మరియొక యధ్యాయమున మరియొకరీతిగను ఉండి గ్రంథము భిన్నకర్తృకముగ గన్పట్టుచుండినను మొత్తముమీద దీనిని రచియించిన యతడు రేచెర్ల కులజుడు కుమారసింగ భూపాలుడనియే విద్వాంసులు నిర్ణయించియున్నారు. ప్రథమాధ్యాయము చివరనున్న గద్య మిది. 'ఇతి శ్రీకర్ణాటలాటాధీశ్వర మహారాజాధిరాజ శ్రీ గోపీనాథ ధర్మాధికార భట్ట శ్రీ నాగనాథ సుత శ్రీ గంగాధర విరచితాయాం సంగీత రత్నాకర టీకాయాం సంగీత సుధాకరాఖ్యాయాం స్వరగతాధ్యాయః ప్రథమః'. ఇట్లే తృతీయ, పంచమాధ్యాయముల చివర నుండు గద్యములవలన గూడ నీటీకాగ్రంథము గంగాధరకృతముగనే తోచవచ్చును. కాని రాగవివేకము ద్వితీయాధ్యాయము చివర 'ఇతి శ్రీమదాంధ్రమండలాధీశ్వర ప్రతిగండ భైరవ శ్రీ యనపోత నరేంద్రనందన భుజబలభీమ శ్రీ సింగ భూపాల విరచితాయాం సంగీత సుధాకరాఖ్యాయాం రాగవివేకాధ్యాయో ద్వితీయః' అని యున్నది. ఈ గద్యమే చతుర్థ, షష్ఠాధ్యాయముల చివరను గానవచ్చుచున్నది. అధ్యాయాంత గద్యము లిట్లుండ వ్యాఖ్యానారంభమున అవతారికా శ్లోకములలో నైనను దేవతాదికస్తుతి తక్క రసార్ణవసుధాకరమునవలె గ్రంథకర్తృ వంశావతారక్రమవర్ణనము కానరాదు. ఈ క్రింది శ్లోక మొకటి మాత్రము కలదు.

> అతిగంభీరే విషయే కతిపయ వేద్యేత్వ్యహ గ్రంథే
> సమ్యగ్వ్యాఖ్యా కుశలః సర్వజ్ఞః సింగభూప ఏవైకః ॥

ఈ వ్యాఖ్యయందలి యధ్యాయాంత గద్యములయందు పైని తెలిపిన విభేదము లేల కలిగెనో, గంగాధర గోపీనాథాదులెవ్వరో ఈ విషయము లింకను పరిశోధనలవలన తేలవలసిన యంశములు. ఈ విభేదము లున్నప్పటికి చాలమంది చరిత్రకారు లిది కుమార సింగ భూపాల విరచితమనియే నిర్ధరించియున్నారు. ఇటీవలనే యిది అడయారు సంస్కృత గ్రంథమాలలో ప్రకటితమయినది.

కుమార సింగభూపాల విరచితమైన తృతీయ గ్రంథము కువలయావలి యను రత్నపాంచాలిక. ఇది యొక నాటిక. రసార్ణవ సుధాకరమువలెనే యిదియును కొద్ది సంవత్సరముల క్రిందట తిరువాన్కూరులో దొరకినది. విజయనగరాధిపతుల కాలమున తెలుగు నాయకులు, రాచకొడుకులు దుర్గాధిపతులుగను సైన్యాధిపతులుగను, తదితర నియోగాధిపతులుగను దక్షిణదేశమున కరిగినపుడు వారి నాశ్రయించుకొనియుండిన సంస్కృతాంధ్రకవి పండిత కుటుంబములు కూడ అనేకములు వారితో 'దక్షిణాది'కి తరలిపోయినవి. ఈ కవి పండిత కుటుంబములతో గూడ నీగ్రంథములును ఆదేశముల కరిగియుండును; లేదా వీటి ప్రశస్తి ననుసరించి యీ గ్రంథములకు ప్రత్యంతరములు వ్రాయించి మహారాజ పుస్తకాగారములయందు భద్రపఱచుటయైన ఎక్కడనో మూలమూలలనున్న తిరువనంతపురమువంటిచోట నిట్టి గ్రంథములు దొరకుటకు కారణము కావచ్చును. ఈ నాటిక రాచకొండయందలి ప్రసన్న గోపాలదేవుని వసంతయాత్రామహోత్సవ సందర్భమున ప్రదర్శితమైనట్లు

'అనంగ పునరుజ్జీవన ప్రసంగ మంగలాయతనారంభ విరచిత మకరతోరణ శ్రీ విడంబితరతిరాజాంగ నారవిలాసినీజన విరాజమానాం రాజశైలాభిధానాం రాజధానీ మధివసతః ప్రసన్న గోపాలదేవస్య వసంతయాత్రా మహోత్సవే సముత్సుకిత చేతసా సకలదిగంత సమాగతేన నాగరిక రాజసభాజనేన సభాజిత పుర స్సర మిద మాదిష్టోస్మి..."

అను సూత్రధారాభిభాషణము వలన వ్యక్తమగుచున్నది. సింగ ధరావరుని ప్రతిగండభైరవ భుజ్గనారాయణ బిరుదము లిందునుదాహృతములైనవి1.

ఈ గ్రంథములను రచించిన కుమారసింగ భూపతుడు సంగీత సాహిత్యములు రెండిటను అపార ప్రజ్ఞగల శేముషీ ధురంధరు డనియు, కవివరేణ్యు డనియు వచియింపకతీరదు. ఈ రాజ చంద్రుని యాస్థాని నలంకరించిన బొమ్మకంటి అప్పయార్యుడు ఒక గ్రంథమును లక్ష్య లక్షణవేదియైన కుమార సింగ భూపతి శోధించినచో దాని నిక నితరులు శోధించుటెందుకు? ఆ గ్రంథము నితరులు శోధించినప్పటికి కుమారసింగ నృపాలుడు శోధింపని యెడల నేమి ప్రయోజనము, పండితులు దాని నాదరింపరని యర్థమిచ్చు నీ క్రింది

కుమారసింగ భూపేన లక్ష్య లక్షణవేదినా
శోధితశ్చే దయం గ్రంథః కిం శోధ్య శ్శేషకాంతరైః
కుమారసింగభూపేన యః కదాపి న శోధితః
సగ్రంథః శోధితోప్యన్యైః కిం వ్యవహ్రియతే బుధైః ||

అను శ్లోకమున దన ప్రభుని గొప్ప దనమును వ్యక్తీకరించెను; అంతియే కాదు,

కావ్యాలంకార నానార్థ తత్త్వ భావిత మానసః
కుమారసింగ భూపాల ఏక ఏవాస్తి నాపరః
కుమారసింగ భూపాల కృతయ స్తస్య నిత్యశః
వినయంతి ముదం దృష్టా వృష్టాంతాః కృతినః పరమ్||

అని కావ్యాలంకార నానార్థ తత్త్వ భావిత మనస్కుడా సింగ భూపాలు డొక్కడే, రెండవవాడు లేడని ఢంకావిూద దెబ్బ కొట్టి చాటి చెప్పినాడు.

బొమ్మకంటి అప్పయార్యుడు అమరకోశమునకు వ్యాఖ్య వ్రాసెను. శిష్యహితార్థము అమర సింహనాథ విరచితమైన నిఘంటువునకు తాను వ్యాఖ్యానము చేయుచుంటినని ఇతడు గ్రంథారంభముననే వచించియున్నాడు. అప్పయార్యునికి మారపోత నామాంతరము కలదు. చూడు డీ క్రింది శ్లోకము.

వ్యాచష్టామరసింహనాథ రచితం గ్రంథం నిఘంటూత్తమమ్
ఖ్యాతం శిష్యహితార్థ మప్పయగురుః శ్రీమారపోతాభిధః||

అప్పయార్యుని శిష్యుడును, భారద్వాజుడైన నృసింహార్యుని నందనుడును అయిన హరిహర నామాంచితుడు అనర్ఘరాఘవ నాటకమునకును, తార్కిక రక్షాసార సంగ్రహమునకును వ్యాఖ్యలు రచించెను. ఇతడు పూర్వోత్తర మీమాంసలయందును, శబ్ద శాస్త్రమునందును గాఢ పరిశ్రమ చేసినవాడు. ఇతడు కూడ తెలంగానా నివాసియే యగునేమో.

అప్పయార్యుని వలెనే రేచెర్ల సింగభూపాలుని యాస్థానము నలంకరించిన మతియొక విద్వద్వరేణ్యుడు ఇదివఱలో చెప్పిన విశ్వేశ్వర కవి చంద్రుడు. ఇతడు సింగప్రభు కీర్తి కాముదిగ చమత్కార చంద్రిక యను నలంకార గ్రంథమును రచియించెను. రేచెర్ల వంశాబ్ధి చంద్రుడైన సింగ నృపాలుని గుణోదాహరణముగా తాను లక్షణకృతి రత్నము రచియించుచుంటినని గ్రంథకర్తయే చెప్పియున్నాడు. ఉదాహరణ శ్లోకము లన్నియు నీ కవి చంద్రుని కాశ్రయమిచ్చిన సింగమ నేని గుణముల నభివర్ణించునవే. ఈ విధమున నిది ఏకావళి, ప్రతాపరుద్రీయములవంటి ఎనిమిది విలాసముల గ్రంథము. ప్రథమ విలాసమున వర్ణ, పద, పదదోషములును, ద్వితీయ విలాసమున వాక్య, వాక్య దోషములును, తృతీయమున అర్థ, అర్థ దోషములును, కావ్యభేదములును, చతుర్థమున గుణ, రీతి, వృత్తి, పాక, శయ్యా విశేషములును, పంచమమున రసమును, షష్ఠమున శబ్ద, సప్తమమున అర్థ, అష్టమమున ఉభయ అలంకారములను గూర్చిన చర్చ కలదు. ఇందలి విలాసాంత గద్య మిట్లున్నది.

"ఇతి సరససాహిత్య చాతురీధురీణ శ్రీవిశ్వేశ్వర
కవి చంద్రప్రణీతాయాం శ్రీసింగభూపాలకీర్తి
సుధాసారశీతలాయాం చమత్కారచంద్రికాయాం
వర్ణపదవివేకో నామ ప్రథమోవిలాసః"

భోజుని మతము ననుసరించి వచ్చిన కొద్ది యాలంకార గ్రంథములలో నిది యొకటి. తన సరస్వతీ కంఠాభరణమున భోజుడు చెప్పిన గుణదోషాలంకారముల నన్నిటిని మొత్తము మీద విశ్వేశ్వరకవి యంగీకరించెను. అట్లని ఆతని మతమునకు నాతని మతమునకు నచ్చటచట ఈషద్భేదములు లేకపోలేదు. కాని ఉభయులకు గల గొప్ప భేదము రసవిచారమున గలదు. విశ్వేశ్వరకవి శాంతమును పరిహరించి రసము లెనిమిదింటినిమాత్ర మంగీకరించెను. రసవిచారము నితడు భోజు ననుసరింపక స్వతంత్ర వృత్తిని జేసినాడు. రస విషయమున సింగభూపాల విశ్వేశ్వర కవు లిద్దఱిది ఒకటే మతముగ గాన్పించును. ఏలన, రసములను గుఱించి సింగ భూపాలుడు తన రసార్ణవ సుధాకరమున పూర్తిగ చర్చించి యుండుటచేత ఆ చర్చను తన గ్రంథమున విపులముగ జేయలేదని విశ్వేశ్వరకవి తెలుపుచున్నాడు. కావ్యపఠనానంతరము కలుగు సహృదయ హృదయానందమే చమత్కారమని చెప్పి, రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమైన శబ్దము కావ్యమను జగన్నాథ పండితుని మతమునకు దారి చక్కజేసిన యలంకారగ్రంథ మిది2.

విశ్వేశ్వరకవి చంద్రుని గురువు కాశీశ్వరమిశ్రులు. ఈయన రసమీమాంస యను గ్రంథమును రచించినట్లు చమత్కార చంద్రికవలననే తెలియుచున్నది. ఈ రస మీమాంస యింత వఱకు దొరకలేదు.

---

1. ఇటీవలనే ఆంధ్రలిపిలో ఈ నాటికను శ్రీ శితికాపురాధీశ్వరులు ప్రకటించియున్నారు. శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారును, శ్రీ వారిచే సమ్మానితులైన డాక్టరు గిడుగు వెంకట సీతాపతిగారును ఈ నాటికను చక్కగ నాంధ్రీకరించిరి. ఇదియు ప్రకటితమైనది.

2. ఈ గ్రంథము ప్రతియొకటి శ్రీ సూర్యరాయ విద్యానంద గ్రంథాలయమున నున్నది. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు కాని, భాషాభిమానులైన శ్రీమంతు లితరులు కాని ఈ గ్రంథమును ముద్రించి ప్రకటించుట అవసరము.

కుమారసింగ భూపాలునివలె సాహితీసంపన్నులై అఖండ యశస్సు నార్జించిన రాజాచలాధీశ్వరు లెవ్వరును లేరు. కానైతే సింగభూపాలుని కుమారుడు రావు మాధవనాయకుడు కూడ గొప్ప విద్వాంసుడే. రాజాచలమున కుత్తరమున నున్న నాగారము గ్రామములో నాతని భార్య నాగాంబిక వేయించిన శిలా శాసనము వలన నితడు శాలివాహనశకము 1349 కి సరియైన ప్లవంగ నామ సంవత్సరమున శ్రీ మద్రామాయణమునకు రాఘవీయమను పేర నొక వ్యాఖ్య రచించి రఘూద్వహుని పదపంకజములకు సమర్పించినట్లు ఈ క్రింది శ్లోకము వలన దెలియుచున్నది.

శాకాబ్దే విధి వార్ధి రామ శశిసేప్యబ్దే ప్లవంగే సితే
మాసే ప్యాశ్వయుజే రఘూద్వహపదే నో రాఘవీయాహ్వయామ్
టీకామర్థపటుప్రబోధ ఘటనా మాణిక్య పుష్పాంజలిమ్
కృత్వా రాజతి రావు మాధవన్నృపో రామాయణస్య శ్రియమ్॥

రావు మాధవ నృపాల విరచితమైన యీ రాఘవీయ వ్యాఖ్య యింతవఱకు దొరకలేదు.

కుమార సింగభూపాలునివలెనే యాతని పౌత్రుడును, కుమారాన్నపోతానేని తనయుడును అయిన ముమ్మడి సింగభూపాలుడును సర్వజ్ఞ బిరుదాంచితుడే. ఈ బిరుద మీతనికి వంశ పరంపరాగతముగ వచ్చినదో, సకల కళాశాస్త్రార్థపరిజ్ఞానమున లభించినదో మనకు దెలియదు. శ్రీనాథకవిసార్వభౌముడు సందర్శించినది ఈ మూడవ సర్వజ్ఞ సింగభూపతినే. ఈతని దర్శనమునకు బోవుచు శ్రీనాథ మహాకవి ఈ క్రింది పద్యమును జెప్పినట్లు ప్రతీతి.

దీనారటంకాల తీర్థమాడించితి
దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాల
పలుకుతోడై తాంధ్ర భాషా మహాకావ్య
నైషధగ్రంథ సందర్భమునకు
పగుల గొట్టించి యుద్భట వివాదప్రౌఢి
గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్క
చంద్రభూష క్రియాశక్తి రాయలయొద్ద
పాదుకొల్పితి సార్వభౌమ బిరుద
మెటులు మెప్పించెదో నన్ను నింకమీద
రావు సింగ మహీపాలు ఢీవిశాలు
నిండు కొలువున మేలుకొని యుండి నీవు
సరస సద్గుణ నికురంబ శారదాంబ.

వివాదములో గౌడడిండిమ భట్టును జయించి యాతని కంచు ఢక్కను పగుల గొట్టించి విజయనగరాధీశ్వరుని ముత్యాలశాలలో కనకాభిషేకమును గాంచి, సార్వభౌమ బిరుదమును బడసిన శ్రీనాథ కవివరేణ్యుడే రావు సింగ మహీపాలుని సభకు వెళ్లుచు జంకి సరస్వతి నీరీతి ప్రార్థించెనన్న సింగభూపాలుడు సకల కళాపారంగతుడే కాని సామాన్యుడు కాడని తోచును. అందు వలన నతనికి సర్వజ్ఞబిరుదము విద్యావిశారదత్వమువలన లభించినదనియే తలంపవలసియుండును. కాని యీ రాజేంద్రుడు రచించిన గ్రంథము లేవియు నింతవఱకు కానరాలేదు.

రేచెర్ల వెలమ ప్రభువుల యాస్థానములో నుండిన కవులు మఱికొందఱు కలరు. వారిలో ప్రప్రథమమున పేర్కొనవలసినవాడు శాకల్య మల్లుభట్టు. ఈతడు కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుని రాజ్యకాలమున నాతని యాస్థానములో నుండినట్లు ప్రతాపచరిత్రమువలన దెలియుచున్నది. ఆ గ్రంథమున "శ్రీమత్ప్రతాప వీర రుద్రుండు మజ్జన భోజనాదులు తీర్చి కూర్చున్నయెడ ఏకశిలానగరంబు ప్రజలు రాజసముఖంబునకు వచ్చినవారలు కరదీపికలు వెయ్యి నేనూరు ఛత్రచామరంబులవారు వెయ్యి నేనూరు పరిహాసకులు ఎనుబండ్రును, శాకవల్లి మల్లికార్జునుండును మొదలుకొని బ్రహ్మవిద్వాంసులు నూరుగురు, సుండింభట్లు బ్రహ్మంభట్లు మొదలుకొని పురోహితులు ఇన్నూరుగురును..." అని కలదు. ఈ వాక్యములోని శాకవల్లి మల్లికార్జునుడు అను బ్రహ్మవిద్వాంసుడే శాకల్యమల్లుభట్టు అని తోచుచున్నది. ప్రతాపచరిత్రము కాకతీయ చారిత్రమును దెలుపు చరిత్ర గ్రంథమేయైనను ఇందులో చరిత్రము తక్కువ, పుక్కిటిపురాణ మెక్కువ. గ్రంథ మంతయు దిరుగవేసినను పట్టుమని పది చరిత్రాంశములు సత్యమైన విందు దొరకవు. అయినను ఇందు నాటి కవుల పండితుల ఇతర నియోగాధిపతుల పేర్లు కాకతాళీయముగనైన నేమి పడినవి. అట్టివానిలో నీశాకవల్లి మల్లికార్జునుని పేరొకటి. శాకవల్లి మల్లికార్జునుడన్నదే శాకల్యమల్లుభట్టుగా మారినదని తోచుచున్నది. ఇదియే సత్యమైనచో శాకల్య మల్లుభట్టు కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుని కాలమున గూడ నుండినట్లూహింపవచ్చును. రాచకొండ రాజ్య మేర్పడునాటికి—కాకతి ప్రతాపరుద్రుని కడపటి సంవత్సరములలో నున్నవాడనుకొన్నను—ఇతడు వయోవృద్ధుడు. ఇతడు కాకతి ప్రతాపరుద్రుని కాలములో నుండినను లేకపోయినను కర్ణాటరాజ్య సంస్థాతయైన హరిహరదేవరాయల యాస్థానమున నుండినట్లు పదునాలుగవ శతాబ్ది యుత్తరార్ధములోనిదైన 'ప్రసంగరత్నావళి' యను గ్రంథమువలన దెలియుచున్నది. ఇందు పలువురు భూపతులను స్తుతించుచు పలువురు కవులు చెప్పిన చాటుశ్లోకములు కొన్ని కలవు. వాటిలో శాకల్య మల్లుభట్టు విరచితమని చెప్పబడిన ఈ క్రింది శ్లోక మొకటి:

అహో నారద (అహింసావద?) శక్ర కిం
క్వను గతో భూలోక మాలోకితుమ్
కో రాజా భువి విక్రమీ హరిహరో
ధత్తే కియన్మండలమ్
ఆపూర్వార్ణవ మాపరార్ణవ మసావ......
పూర్ణ సత్క్రియయా గజేంద్ర విజయా శాకల్ల(ల్య)మల్లః కవిః,

ఈ మల్లుభట్టు హరిహరరాయల యాస్థానమునం దుండినప్పుడు ఆతని మీద నీ శ్లోకమును జెప్పియుండును. ఈ విద్వత్కవి రేచెర్ల వెలమ ప్రభువుల యాస్థానమునం దుండినట్లు మనకు వైష్ణవ గ్రంథమైన 'గురుపరంపరా ప్రభావము' వలన దెలియుచున్నది. అందు పండితులతో వాదించి వాదమున వారి నోడించి

తన వైష్ణవ మతమును వ్యాపింపజేయునిమిత్తము దేశ దేశములు తిరుగుచు శ్రీ వేదాంతదేశికులవారి కుమారుడును శిష్యుడును అయిన వరదాచార్య నామాంతరమునం బరగు నైనారాచార్యుల వారు మాధవనాయని కుమారుడైన సర్వజ్ఞ సింగమనాయని యాస్థానమున కేతెంచి యచటి పండితుడైన శాకల్య మల్లుభట్టుతో శాస్త్రార్థము సలిపి పరస్పరము విరోధులుగ వర్తించిరని కలదు. ఈ శాస్త్రార్థమయిన వెనుక వరదదేశికులవారు వైష్ణవ మతమును స్థాపించి సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలునికి వైష్ణవ మిచ్చిరి. ఈ కారణమున శాకల్య మల్లుభట్టు రేచెర్లవారి యాస్థానమున సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుని కాలమున నుండిన ట్లూహింపవలసివచ్చుచున్నది. వైష్ణవము పుచ్చుకొనిన పిదప సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుడు నైనారాచార్యుల వారి శిష్యుడై వారి ననేక విధముల సత్కరించెనట. వేదాంత దేశికుల వారీ ప్రభువు నిమిత్తము సుభాషితనీవి, తత్త్వ సందేశము, రహస్య సందేశము అను మూడు గ్రంథములను రచియించి పంపినట్లు కూడ చెప్పుదురు. అయితే రేచెర్ల ప్రభువులలో సర్వజ్ఞ సింగభూపాలు రొకరికంటె నధికముగనే యున్నప్పటికి నైనారాచార్యులవారి శిష్యుడైన ఈ సింగభూపాలు డెవరో సరిగా దెలియవచ్చుటలేదు. ఇప్పటివరకు దెలిసిన రేచెర్ల నృపతుల వంశవృక్షమును బరిశీలింపగా నందు మాధవనాయకుని కుమారుడైన సర్వజ్ఞ సింగ భూపతి యెవ్వడును గానరాడు. ఈ వంశవృక్షము నందలి సర్వజ్ఞ సింగభూపతు లందఱు రాచకొండశాఖలోనివారే; ఒకరు అనవోతా నాయని తనయులు, మఱియొకరు కుమారాన్నవోతా నేని తనూభవులు. మాధవ నాయని (మాదా నేని) పుత్రులు సింగ భూపాలు రెవ్వరును గానరారు. ఇప్పటికి నిది చిక్కువిడని చారిత్రక సమస్యయే; భావిపరిశోధన వలనగాని పరిష్కారము కాదు. ఎట్లయినను గురు పరంపరాప్రభావము వలన శాకల్య మల్లుభట్టు—సర్వజ్ఞ సింగ భూపతులు రేచెర్ల కులజులలోనే యున్నం గున—రేచెర్ల వెలమ ప్రభువుల యాస్థానమునం దుండెననుటకు సంశయము లేదు. అయితే ఇతడు ముందు కర్ణాటాధీశ్వరుడైన మొదటి హరిహర దేవరాయలవద్ద నుండెనా సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుని యొద్ద నుండెనా యన్నది విచారణీయము. నాకు జూడగా నితడు మొదట హరిహర దేవరాయల యాస్థానమున నుండి తరువాతనే సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలుని యాస్థానమునకు వచ్చినట్లు తోచుచున్నది.

శాకల్య మల్లుభట్టు శాకల్య మాధవసుధి కుమారుడు. ఈతడు సంస్కృతభాషావ్యాకరణము, నిరోష్ఠ్యరామాయణము ఉదార రాఘవము అను రెండు కావ్యములు, అవ్యయ సంగ్రహ నిఘంటువు అను గ్రంథములను రచియించెను. కాని వీనిలో సంస్కృత వ్యాకరణ, నిరోష్ఠ్య రామాయణములు నష్టమైనవి; ఇంతవఱకు దొరకలేదు. ఇప్పుడున్నవెల్ల నీతని యుదార రాఘవ అవ్యయ సంగ్రహ నిఘంటువులే. శాకల్య మల్లుభట్టు సంస్కృత వ్యాకరణ ని ష్ఠ్య రామాయణములు రచించినట్లు కాకునూరి అప్పకవి, మరింగంటి సింగరాచార్యుల గ్రంథములయందలి ఈ క్రింది పద్యములవలన దెలియుచున్నది.

సంస్కృతమునకు నాంధ్ర భాషకును దొల్లి
లక్షణములు శాకల్య మల్లన సుధీంద్ర
చిన్నకోట పెద్దన సుకవి ప్రముఖులు
క్షితి నొనర్చిరి లోకోపకృతికిఁ జెప్ప. —అప్పకవీయము.

మును రామాయణమున్ నిరోష్ఠ్యముగ విం
  పుల్ మీఱ శాకల్య మ
ల్లన తా సంస్కృతభాషఁ జేసె నవ భా
  లాగుల్ చెవుల్ నిండగా
వినుటేకాని ధరిత్రిపై నిజముగా
  వీక్షింపలే దట్టి దేఁ
దెనుగుం జేసెద నెల్లెడం గవులకున్
  దృష్టాంతమై యేర్పడన్.
—దశరథ రాజనందన చరిత్ర.

ఈతడు నిరోష్ఠ్య రామాయణము రచియించినట్లు పై నుడివిన యిరువురి గ్రంథములవలననే కాక ప్రతాప చరిత్రమువలన గూడ దెలియును. అందు 'ఆ వార్త విని శాకవల్లి మల్లికార్జునభట్టు నిరోష్ఠ్య రామాయణంబు రచించుటయు...' అని కలదు. పోయినవి పోను ఉన్న గ్రంథములైనను పూర్తిగా దొరకినవేమోయన్నదియును లేదు. ఉదారరాఘవము ఇప్పుడున్నది సంపూర్ణ గ్రంథము కాదు. అందు తొమ్మిది సర్గలు మాత్రమే యున్నవి. తొమ్మిదవ సర్గములోని కథ శూర్పణఖ నాసికాచ్ఛేదముతో నాగిపోవును. ఈ కావ్యములోని సర్గాంత గద్య మిట్లున్నది.

"ఇతి శ్రీమత్సుఖ స్వప్నాకలిత రఘునాథ దత్త వరప్రసాద సమాజ సారస్వత శ్రీ శాకల్య పదాంకిత మాధవ సుధీ తనయ కవి మల్లాచార్య విరచితే ఉదారరాఘవే మహాకావ్యే..."

ఈ గద్యము వలననే మల్లుభట్టు మాధవ సుధీ తనూజుడని తెలియవచ్చినది. ఇప్పుడున్న యీతని గ్రంథములలో రెండవది అవ్యయ సంగ్రహ నిఘంటువు. ఈ నిఘంటువు కడపటనున్న ఈ క్రింది గద్యమునుబట్టి చూడగా ఈ మల్లుభట్టు చతుర్భాషాకవితాపితామహాంక బిరుదాంచితుడు.

"ఇతి చతుర్భాషా కవితాపితామహాంక శాకల్య మల్లుభట్టవిరచితావ్యయ సంగ్రహ నిఘంటుః సమాప్తః".

మల్లుభట్టు నాలుగుభాషలలో కవిత్వము చెప్పగల నేర్పరి. ఈతని కీచతుర్భాషాకవితాపితామహాంకబిరుదము ప్రాయికముగ—ఏ సింగ భూపాలుడైననేమి—సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడే యిచ్చినదేమో. ఇట్లయిన కవితాపితామహ బిరుదము మొదట రేచెర్ల వెలమ ప్రభువుల యాస్థానములోనే పుట్టినదని చెప్పవలెను. ఈ రాచకొండ రాజ్యమున రేచెర్లవెలమ ప్రభువుల కాలముననే యుండిన సత్కవి నారన యను కవికి అంధ్రకవిపితామహుడను బిరుదము కలుగుట గూడ ఈ కవి పితామహబిరుదము మొదట తెలంగాణాలోనే పుట్టినదనుటకు తార్కాణము. ఆంధ్రకవిపితామహునిగుఱించి తరువాత మఱల ముచ్చటింతుము.

రేచెర్ల కులజుడును, రాజాచల రాజ్య సంస్థాపకుడును అయిన మొదటి అనపోతా నాయని యాస్థానమున వర్ధిల్లిన మఱి యొక కవి పశుపతిపండిత తనూజాతుడైయున నాగనాథ కవి. ఇతడు అనపోతానాయని అయినవోలు శాసనకృతికి కర్త. ఈ శాసనము శాకాబ్దము 1291, అనగా క్రీ. శ. 1369 నాటి దగుటచే పశుపతి నాగనాథకవి యాకాలమున నుండెనని నిశ్చయింప వచ్చును. ఇతడు చమత్కార చంద్రికా కర్తయైన విశ్వేశ్వర కవీంద్రుని ప్రియ శిష్యుడు; మదనవిలాసమను భాణమును రచించెను. భాణమన్నది దశరూపకములలో నొక రూపక భేదము. ఇది రాచకొండలోని కల్యాణ నారాయణుని వసంతోత్సవావసరమున ప్రదర్శితమైనదను విషయము

“శ్రీ సింగ భూపాల పాదార్విందల ప్రకాశేన(?) సకల గుణ రత్నాకరేణ వేసమాంబికా కల్పప్రసూనగుచ్ఛేన సురభి కీర్తి స్వచ్ఛేన కల్యాణ కీర్తేన శ్రీ అనపోతభూపాలేన సతత సన్నిధీకృతస్య కల్యాణ నారాయణస్య వసంతోత్సవ సముత్సుకతయోత్తరంగితస్వాంతేన నిఖిల దిగంత సమాగతేన విద్వజ్జన సంతానేన భూషితా సభా. మమాపి పద్యాననస్య నాట్యవిద్యాకౌశలం ప్రకాశయితు మయ మేవావసరః తదత్ర గచ్ఛామి. (పరిక్రమ్య ప్రతి మభినీయ) నన్వమీ నిఖిల కలాకలాప వేదినో రసిక శిఖామణయః సామాజికాః నాట్యవిద్యాసందర్శన కుతూహలాస్సబహుమానం మా మిత ఆగత్య నిషీదే త్యాదిశంతి కిం నామ రూపక మభినయామి (స్మృతి మ,నీయ)...” అను సూత్రధార ప్రసంగమువలన విదితమగుచున్నది. ఈ మదనవిలాస భాణము వలెనే సర్వజ్ఞ సింగ భూపాలవిరచితమైన కువలయావళి యను రత్నపాంచాలికకూడ రాచకొండ ప్రసన్న గోపాలదేవుని వసంత యాత్రా మహోత్సవ సమయమున ప్రదర్శితమైనదే. రాజాస్థానముల నాకాలములో దేవుని వసంతయాత్రామహోత్సవముల, కల్యాణోత్సవముల సందర్భమున నూతన కవి విరచితములైన నాటికలు తాత్కాలికముగా నిర్మితమైన నాట్యరంగమున బుధజన పరితోషమునకై ప్రదర్శించుచుండుట యాచారముగ నుండినట్లు కాన్పించును. ఆ నాటికలు కూడ సంస్కృతమున నున్నవే కాని తెలుగు నాటికలు కావు. సంస్కృత నాటికల కంతటి బుధాదర మున్నట్లు తెలుగు నాటికల కెందుకు లేకపోయెనో, తెలుగునాట సంస్కృత నాటిక లన్ని విరచితములగుచుండిన కాలమున తెలుగు నాటిక లెందువలన రాకపోయెనో యూహించుటకు సాధ్యమగుట లేదు. ప్రధానముగ ఛందః కావ్యలక్షణాలంకారాదుల విషయమున తెలుగు వాఙ్మయము సంస్కృత వాఙ్మయమునకు ప్రతిరూపమైనది. అట్టిచో సంస్కృత దృశ్యకావ్యముల కనురూపముగ తెలుగు కవులు తెలుగున దృశ్యకావ్యముల నెందువలన రచియింపలేదో తెలియరాదు.

సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుని తండ్రియైన మొదటి అనపోతానేని సోదరుడు మొదటి మాదానాయని (మాధవేంద్రుని) కాశ్రయుడైన మఱియొక కవి పెద్దనమంత్రి తనూభవుడైన పోతరాజు. మాదానాయని ఉమామహేశ్వరము శాసన శిలమీద చివరనున్న ఈ క్రింది శ్లోకముల వలన ఈ పెద్దన పోతరాజు మాదానాయని యమాత్యుడని, రాజ్యాంగైక ధురంధరుడని తెలియుచున్నది.

శ్రీమతో మాధవేంద్రస్య రాజ్యాంగైక ధురంధరః
మంత్రీ పోతన నామాసీత్ సర్వశాస్త్ర విశారదః,
యస్యామాత్య శిఖామణేః కవివరస్తోత్రైకపాత్రీకృతాం
మత్వా వాక్పతి రిద్ధనీతి సుధగాం వాగ్వైఖరీం లజ్జతే
సోయం పెద్దనమంత్రివర్య తనయః శ్రీపోతరాజోన్వహం
దేవస్యాస్య మహోపకార రచనాం సమ్యఙ్ముదాటీకరత్.

ఈ పెద్దన పోతరాజు మాత్రమే కాక పదవాక్యప్రమాణజ్ఞులైన మాయభట్టోపాధ్యాయులు, రాఘవసుతయు మాధవ సూరి పుత్రుడును సోమార్య పౌత్రుడును అగు శంభునాథకవి మొదలైనవారు శాసనకావ్యకర్తలు పెక్కుమంది కలరు. వీ రందఱు సంస్కృత కవితా చాతురీ ధురీణులే. కాని వీరు రచియించిన కావ్యము లేవియు దెలియరావు.

రాజగిరి భూనాథులు సంస్కృత కవులనువలెనే తెలుగు కవులను గూడ ఆదరించి తెలుగుకవితనుసైతము చేయూత నిచ్చియున్నారు. పశుపతి పండితుని పుత్రుడైయున నాగనాథుడు సంస్కృతమునందే కాక తెలుగున గూడ చక్కని కవనము చెప్పుటలో చతురుడు. నాగనాథకవి తెలుగున విష్ణు పురాణము రచియించినట్లు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే ప్రకటితమైన ‘ప్రబంధ రత్నావళి’ యను పద్య సంకలనగ్రంథమువలన దెలియుచున్నది. ప్రబంధరత్నావళిలో పశుపతి నాగనాథకవి విరచితమైన విష్ణు పురాణములోని దని ఈ క్రింది పద్య ముదాహృతమయినది.

మాసరమయ్యె వంత మధుమాసము పాంథవిలాసినీజన
త్రాసము పుష్పబాణ నవరాజ్యవిలాసము వల్లరీవధూ
హాసము మత్తకోకిల సమంచిత పంచమనాద మంజిమ
వ్యాసము జీవలోకహృదయంగమసౌఖ్యవికాసమెంతయున్.

ఈ యొక్క పద్యమువలననే నాగనాథుని కవిత్వమెంత మధురమయినదో తెలియగలదు. ఆంధ్రుల దురదృష్టమువలన నీ విష్ణు పురాణ మింతవఱకు దొరకలేదు.

దేవరకొండ రాజ్యాధిపతియు, మొదటి అనపోతానేని సోదరుడగు మాదానాయని కుమారుడు పెదవేదగిరి నాయని కాలమున వర్ధిల్లిన మఱియొక తెలుగు కవి అయ్యలార్యుడు. ఈతడు పెదవేదగిరినాయనింగారి నియోగమున భాస్కరరామాయణము నందలి యుద్ధకాండ శేషమును పూర్తి కావించెను. అయ్యలు భట్లను నీయయ్యలార్యుడు శాకల్య మల్లుభట్టుకు దగ్గఱ బంధువని యా కాండము చివరనున్న యీ క్రింది గద్యమును బట్టి తెలియవచ్చును.

“ఇది శ్రీశాకల్య మల్లకవి వీరనరసింహావర జాప్పలార్య నందనోభయభాషా కవితావిశారద శారదాచరణకమల పరిచరణ పరిశీలమాన సాయ్యలార్యవిరచితంబయిన శ్రీరామాయణ మహాకావ్యంబునందు యుద్ధకాండశేషంబు సర్వంబు నేకాశ్వాసము”.

ఈ గద్యము కొంచెము తికమకలుగ నున్నది. దీనినిబట్టి శాకల్య మల్లకవికి అయ్యలార్యునకు గల సంబంధము తెలిసికొనుట ఇంచుక కష్టమనిపించును. అయినను నీయయ్యలార్యుడు శాకల్య మల్లుభట్టు తనయుడైన వీరనరసింహుని యవరజుడగు అప్పలార్యుని నందనుడని చెప్పవచ్చునని తోచుచున్నది. సింహాద్రి నరసింహనాథునికి శక వర్షము 1329 లో చైత్ర బహుళ తృతీయ శుక్రవారమునాడు దేవరకొండ వేదగిరి నాయునివారి ప్రధాని అఖండ దీపమునకు టంకములు దానముచేసి వ్రాయించిన దాన శాసనము కలదు. ఇం దుదాహృతులైన వేదగిరి నాయనివారు మాదానాయని కుమారుడయిన పెద వేదగిరి నేతే కాదగును. అట్లయినచో నీ పెదవేదగిరి నాయనివారి కాశ్రితుడయిన అయ్యలార్యుడు క్రీ. శ. పదునాలుగవ శతాబ్ది ప్రథమ పాదమున నుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

రాచకొండ రాజ్యమున వర్ధిల్లిన మఱియొక తెలుగుకవి కొఱవి గోపరాజు. ఈతని పెదతండ్రులు రామరాజు, కేసన, బాచిరాజు అనువారలు రాజగిరి దుర్గాధినాథుడయిన సర్వజ్ఞ సింగమనాయని మంత్రులనుటవలన ఈ గోపరాజు కుమారాన్నపోతానాయునికి సమకాలీనుడై యుండవచ్చును. గోపరాజు పూర్వులు రాచకొండ రాజ్యాధిపతుల యాశ్రయ పోషణముల వర్ధిల్లినవారు. గోపరాజు పినతాత సత్తెనారన రామాయణకృతికర్తయట. ఈ తెలుగు కృతిని రచియించిన కారణముననేమో యీ సత్తెనారనకు ఆంధ్రకవిపితామహుడను బిరుదము గల్గెను. ఈ పద్యమును గనుడు :

రామాయణ కృతికృతియై
తా మెఱయుచు నంధ్రకవిపితామహుడనగా
భూమిని మించిన భీమన
నామంబున బరగె సత్యనారన ఘనుడై.

ఇంతవఱకు ఆంధ్రకవితాపితామహ బిరుద మొక్క మనుచరిత్రకర్త పెద్దనకే కలదనుకొనుచుంటిమి. ఈ పై పద్యమువలన నంతకు పూర్వమే తెలంగాణాయందలి కవిచంద్రునకు గలదనువిషయము తేటపడుచున్నది. ప్రాయికముగ నీ సత్యనారనకీ బిరుదము నొసంగినవారు రాచకొండ వెలమ ప్రభువులే కాదగుదురు; ఏలన ఏ కవియు దనకు దానై యంధ్రకవితాపితామహ బిరుదమును ధరించియుండడుకదా! ఈ సత్యనారన రచియించిన రామాయణముకూడ నిపుడు గానవచ్చుటలేదు. అనేక ప్రశస్తాంధ్రకృతులవలెనే యిదియు నేడంతరించిపోయినది. ఆంధ్రకవిపితామహ బిరుదము మొదటి తెలంగాణాలో ఈ రాచకొండ రాజ్యముననే పుట్టినది.

కొఱవి గోపరాజు రచియించిన తెలుగుకృతి సింహాసన ద్వాత్రింశిక. విక్రమార్క భూపతి సింహాసనము నెక్కుటకై భోజ మహారాజు వచ్చినపుడు ఆ సింహాసనమున జెక్కిన ముప్పదిరెండు సాలభంజికలు విక్రమార్కుని సాహసౌదార్య విశేషములను గుఱించి చెప్పిన ముప్పదిరెండుకథల సంపుటి యిది. ఇది స్వతంత్ర కావ్యము కాదనియు, ఆంధ్రీకరణమనియు కవి యవతారికయందు చెప్పెనుగాని దీనికి మూల మింతవఱకు దొరకలేదు. ఈ మూలగ్రంథముకూడ తెలంగాణాలోనే పుట్టియుండవచ్చునని ఈ క్రింది పద్యములవలన దోచుచున్నది :

ఆకడ నీతిశాస్త్రవిదుడై గురు వీడ్కొని యేగ వేడ్కతో
గాకితమూలశక్తి గనిగా నొనరించిన పైడిపట్టినా
నేకశిలాభిధానమున జెన్నుగ నెక్కు ధరిత్రిలోన నే
పోకల బోనియట్టి సిరిపుట్టినయింటికి నోరుగంటికిన్.

* * *

చందనగంధులు న్విటులు జాణలు దానవినోదులుం బ్రభా
సుందరమూర్తులుం గవులు శూరులు పెద్దలు నుల్లసిల్ల సం
క్రందనవైభవాఢ్యుడగు కాకతి భూపతి రాజ్యలక్ష్మి చెం
పొందెడు నప్పురంబున మహోత్సవలీలల నుండ నేర్పునన్.

ప్రాయికముగా నీ గ్రంథముమూలము కాకతి గణపతి చక్రవర్తికాలములోనో రుద్రమదేవి కాలములోనో రచియింపబడియుండవచ్చును. ఈ క్రింది పద్యమును గమనింపుడు :

గద్యము పద్యముం జెనుపఁ
గైకొనుచుండె, గ్రంథప్రబంధముల్
పద్యముకు జోట యొండె, మృదు
భాషల బ్రోడులు పచ్చుటొండె లో
కోద్యమలక్షణం బెఱుగు
టొండె, గను న్భజియించుగాక తో
విద్యలు నేరఁజేని బుధ
విం బను వాఁడెగా గణింపగన్.

ఈ పద్యమున మొదటి మూడుపాదములలోను దెలిపినది ప్రాయికముగా మూలగ్రంథము విరచించినవాని నాగరికవృత్తిముగా గన్పించుచున్నది. ఇందలి కథలు కొన్ని కథాసరిత్సాగరమున నుండి, మఱికొన్ని యితరగ్రంథములనుండి సేకరింపబడినవి. ముప్పదియవబొమ్మ చెప్పినకథ ఒక మహావీరుడు విక్రమార్క మహారాజసందర్శనముచేసి తన యింద్రజాల మహేంద్రజాల విద్యలు చూపి యా మహారాజును విభ్రమపఱచిన గాథ. ఈ గాథను కవి—మూలగ్రంథకారుడే కావచ్చును—త్రిషష్టిశలాకాపురుషల తుణమను జైనగ్రంథమునందుండి తీసికొనెను. ఆ గ్రంథమున నీ కథకు అజితస్వామి, సగరభూధవవృత్తాంత మని పేరు. కవి చివర చిన్నమార్పుచేసి ఈ కథను విక్రమార్కుని కంటగట్టెను. మొత్తముమీద నిది చాల గొప్పగ్రంథము. ఆయాయి కథాప్రసంగముల సందర్భమున కవి తనకు సంప్రదాయకముగ వచ్చు దేశీయవిద్యలలో గల వైదుష్యమును వెల్లడించినాడు; ఇది తెలియును ఇది తెలియదు అనిలేదు, అతనికి సమస్తవిద్యలు తెలియును. ఇంతే కాదు, ఆ కాలమునాటి విద్యలనేకాక మర్యాదలను ఆచారములను వినోదములను వేడుకలను—ఇంతెందుకు, ఆనాటి మన జీవితమును దెలిసికొనుట కిది యొకదర్పణమువంటిది. సింహాసనద్వాత్రింశిక అనేకవిధముల ప్రశంసనీయమైన యొక ప్రశస్తాంధ్రమహాకావ్యము. రసవంతమైన చక్కని కవిత్వ మిందలిది.

ఈ రాజాధిరాజేశ్వరుల యాశ్రయమున గాకపోయినను ఈ రాచకొండ రాజ్యమున వర్ధిల్లిన కవులు మఱికొందఱు కలరు. వారిలో ముఖ్యులు గౌరన, భైరవ, పోతనలు.

గౌరన పెద్దన పోతరాజు సోదరుడైన అయ్యలార్యుని తనయుడు; గౌతమగోత్రుడు; పరమ శైవాచారసంపన్నుడుగ దోచును. ఇతడు హరిశ్చంద్ర, నవనాథ చరిత్రములను ద్విపదకావ్యములను, సంస్కృతమున లక్షణదీపికయను ఛందోగ్రంథమును రచియించెను. ద్విపదకావ్యములు రెంటిలో నవనాథచరిత్రము నితడు శివాచార్యుడయిన ముక్తికాంతభిక్షావృత్తిరాయని యాదేశమున రచించెను. అంతకు పూర్వమీ చరిత్రమును శ్రీగిరియను కవి పద్యప్రబంధముగ రచియించియుండ భిక్షావృత్తిమఠాధీశ్వరుడైన ముక్తికాంతరాయడు దానిని ద్విపదకావ్యముగ రచియింపవలసినదని యాతనిని ప్రోత్సాహపఱచెనట. ఈ ప్రోత్సాహమునకు ఫలితమే యీ ద్విపద నవనాథచరిత్రము. ఈ నవనాథచరిత్రమున ఆదినాథ, మీననాథ, గోరక్ష, చౌరంగి (సారంగనాథ), మేఘనాథ, విరూపాక్షనాథ, నాగార్జున, ఖణిక, వ్యాళి నామంబులం బరగు శైవసిద్ధుల కథలు వర్ణితములైనవి. వీరు హఠయోగులు! వీరిలోని నాగార్జుననికే సిద్ధనాగార్జునుడని పేరు; రసవాదపాటవమున బంగారము కావించు ప్రఖ్యాతి గాంచినవాడితడు. రసయోగశాస్త్రనిర్మాతృ ఈ త్రిరహింమాస్థానమున నవనాథసిద్ధసంప్రదాయమునకు నాథసంప్రదాయమనియు, ఈ మతము నవలంబించినవారికి నాథసంప్రదాయులనియు వ్యవహారము. ఆంధ్రదేశమున నీ సంప్రదాయము క్రీస్తుశకము పదునాల్గవ, పదునైదవ శతాబ్దులలో వ్యాప్తిలో నుండినట్లు కన్పట్టును. తెలుగునేల నల్లుకొన్న ఈ సంప్రదాయసర్వవల్లరి పూచిన పూవే నాథయోగి వేమన.

రాచకొండ రాజ్యమున ఈ రేచెర్ల వెలమప్రభువుల కాలమున వర్ధిల్లిన మఱొక తెలుగుకవి భైరవార్యుడు. ఇతడు గౌతమగోత్రుడు, గౌరనామాత్య తనూభవుడు. హరిశ్చంద్ర, నవనాథచరిత్ర కృతికర్త గౌతమగోత్రుడును గౌరనామాంకితుడును అగుటచేత భైరవు డతని కుమారుడని తోచుచున్నది. కాని తన తండ్రి యంతటి గొప్ప కవీశ్వరుడైనప్పుడు తన గ్రంథములయం దతనిని ప్రస్తుతింపకుండునా యని సందియము తోచును. ఎట్లయినను ఇప్పటిమట్టుకు ఈ భైరవకవి హరిశ్చంద్ర, నవనాథకృతికర్తయగు గౌరన తనయుడనియే భావింతము. అందుచే నితని కాలము కూడ సరిపోవుచున్నది. ఎట్లన,

భైరవకవి రచితములైన గ్రంథములు మూడు: శ్రీరంగమాహాత్మ్యము; రత్నపరీక్ష; కవిరాజగజాంకుశము. ఈ మూడును పద్యకృతులే; కాని వీటిలో శ్రీరంగమాహాత్మ్యమొక్కటే గొప్ప కావ్యము. రత్నపరీక్ష యనునది రత్నశాస్త్రమునకు సంబంధించిన చిన్న గ్రంథము. కవిరాజగజాంకుశము లక్షణగ్రంథము. సమగ్రగ్రంథ మింకను దొరకవలసియే యున్నది. ఈ మూడు కృతులలో భైరవకవి తన శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును చాగయ రాఘవామాత్యుని కంకిత మిచ్చెను.

ఈ రాఘవామాత్యుని కగ్రసోదరుడైన విట్టలమంత్రిని కవి ఈ క్రింది విధమున నభివర్ణించి యున్నాడు:

చండదిగ్వేదండకాండ ధూర్వహమహీ
మండలోద్ధరణ సమర్థమగుచు
దుర్వార పరిపంథి సర్వసంపద్గర్వ
నిర్వాపణక్రియా నిపుణమగుచు
వేదాది విద్యావినోద విద్వజ్జనా
మోదాతిశయసముత్పాది యగుచు
జంభజిన్మదకుంభి కుంభినసాధిశ
శంభుభూభృద్ద్యుతిస్వచ్ఛమగుచుఁ
బరగు నే మంత్రి భుజబల ప్రకటశౌర్య
దాన సత్కీర్తులప్రతిమానమహిమ
నాత డిమ్మడి సైపఖానాధిరాజ్య
భారధుర్యుడు విట్టల ప్రభువరుండు.

ఈ పద్యమువలన విట్టలమంత్రి ఇమ్మడి సైపఖాను రాజ్యభారధురంధరుడని తెలియుచున్నది. ఈ కవి తెలంగాణాకు చెందినవాడగుటచే నీతని కాశ్రయదాతలది కూడ తెలంగాణాయే కావగును. అట్లయిన విట్టలమంత్రి ప్రభువైన ఇమ్మడి సైపఖాను బహమనీసుల్తానుల కొలువులోనివాడని నిశ్చయించుట దోషము కానేరదు. విట్టలమంత్రి "ప్రశోషిత మహోకర్ణాట సేనాసముద్భట పాథోనిధి" యని ప్రస్తుతుడగుట పైనిచేసిన యూహ కుపబలకము. బహమనీ సుల్తానులకును కర్ణాటాధీశ్వరులకును తఱచుగా పోరాటము జరుగుచుండెడిది. ఈ కారణమున సైపఖాను బహమనీ సుల్తానుల పక్షమునుటకు సంశయింప బనిలేదు. కృతిభర్తయైన చాగయ రాఘవామాత్యుడు కూడ 'ఉపసంహృత కర్ణాటకటక జననాథ చమూరంహు'డని యుగ్గడింపబడినాడు. అందువలన ఈ సైపఖాను క్రీ. శ. 1397 లో విజయనగర దళవాయియైన గుండదండాధినాథుని చేత సంగ్రామమున నోడింపబడిన సైపనామాంకితుడగు తురుష్కవీరుడేయని తోచుచున్నది. గుండదండనాయుడను నామాంతరముగల ఈ గుండదండనాథుడు మొదటి మాదానాయని కొమారుడు పెదవేదగిరి నాయనికి సమకాలికుడు. ఈ గుండదండాధినాథుని వేదగిరి నేడొక సంగ్రామమున జయించినట్లు 'వెలుగోటివారి వంశావళి' యను గ్రంథము వలన దెలియుచున్నది. అందువలన భైరవకవి పదునైదవ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున నుండినట్లు నిశ్చయింపవచ్చును. ఈతడు రచియించిన శ్రీరంగమాహాత్మ్యము ప్రౌఢమైన రసవత్కావ్యము.

భైరవకవి విరచించిన రత్నపరీక్షలో నవరత్నముల లక్షణములు, వాటి మంచి చెడ్డలు, పరీక్షా పద్ధతి మొదలైనవి వర్ణితమయినవి. నిజముగా నీ భైరవకవి గౌరన తనయుడే యగుచో తండ్రి లక్షణదీపిక రచియించినప్పుడు మరల నితడు కవిరాజగజాంకుశ మెందుకు రచించెనో తెలియదు. అయిన నొక్క విషయము. గౌరన లక్షణదీపిక సంస్కృతమున నుండుటచేత నీ భైరవకవి యట్టి గ్రంథము తెలుగున నుండుట యుక్తమని తెలుగున రచియించె ననవలెను.

ఆంధ్ర మహా భాగవతమును రచియించిన పోతన ఈ రేచెర్ల వంశ్యుల రాజ్యకాలమున నున్నవాడే. కుమారాన్నపోతానాయని కుమారుడు సర్వజ్ఞసింగమనాయనికి సమకాలికుడు. భోగినీ దండకములో నుటంకితుడయిన సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుడితడే; వసంతావనీనాథ సోదరుడు. భోగినీ దండకమును పోతన రచియించెననియే నా నమ్మకము. భాగవత పురాణమును వ్రాసిన పోతన భోగినీదండకమును వ్రాసియుండడని యనుకొననక్కఱలేదు. అతడును మానవుడే; చిన్న వయసున దీనిని రచియించి యుండవచ్చును. వసంతావనీనాథ సంసేవితాంచత్పదాంభోజుడును, కుమారాన్నపోతావనీనాథ సూనుండును అయిన యీ యిమ్మడి సింగమనాయడు క్రీ. శ. 1420, 1440 ప్రాంతమున నుండుటచేత ఆ మహారాజు కోరికమీద భోగినీదండకమును రచియించిన పోతనమహాకవి కూడ ఆకాలముననే క్రీస్తుశకము పదునైదవ శతాబ్ది మధ్యభాగముననో, ఉత్తరార్ధముననో ఉండియుండవలెను.

పోతన భోగినీదండకమును గాక వీరభద్రవిజయము, భాగవతము అను మఱి రెండు కృతులను రచియించెను. వీటిలో భాగవతమే యుద్గ్రంథము. పోతన భాగవతమును దనకు కృతియియ్యలేదన్న కారణమున సింగభూపాలుడు దానిని పాతిపెట్టించెనన్నది ముక్కుమూలలు లేని యసంబద్ధగాథ; విశ్వసనీయమయినది కాదు.

పోతన భాగవతరచనమునకు బూనుకొనునాటికి తెలంగాణాలో వైష్ణవము బాగుగా వ్యాపించినది. తత్కాలానుగుణముగా వచ్చినదే భాగవతపురాణము. పోతన కవిత్వమునుగుఱించిగాని భాగవతమునుగుఱించిగాని యిట విస్తరించి వ్రాయుట యప్రస్తుతము.

రాచకొండ దుర్గాధ్యక్షులు, దేవరకొండ రాజ్యాధీశ్వరులు, అయిన రేచర్లవంశ్యులు తాము స్వయముగా కవులై పండితులై సంస్కృతాంధ్ర కవి పండితులను పోషించి సాహిత్యలతను సంవర్ధన మొనరించినారు. రేచెర్లవంశీయ రాజ్యాస్తమయముతో తెలంగాణాలో కవిపండితపోషణము మఱల రమారమి రెండు శతాబ్దుల వఱకు మృగ్యమైనది. రాజనగ, దేవనగ పతనముతో సాహిత్య కల్పలత నిరాలంబమైనది. సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యచరిత్రలో రాచకొండ, దేవరకొండ రేచెర్ల వంశ్యుల కాలపు సాహిత్య వ్యవసాయోదంతము ఒక విశిష్టమైన ప్రకరణము. తెలంగాణా సాహిత్య చరిత్రములో నిది సువర్ణాక్షరములతో లిఖింపదగినది.

చాటువులు

శ్రీ కవికొండల వెంకటరావు

ప్రకృతిలో

నీవు తడియుంగ నెండంగ లేవుగాని,
ప్రకృతి జీవకళాంశలోఁ బఱగ నొక్క
కామఁ బెంపొందు లే మొక్క నరసి, కనుము!
ఎండ కెండు, వానఁదడియు నింపు విడదు!

ప్రవాసి!

తల్లిన్ దండ్రిని దోడు బుట్టులను, గాంతన్ బిడ్డలన్ బాసి, లో
నుల్లంబందున వారి నెంచుకొనిరో, యుండే పటంబందుఁ జూ
పెల్లన్ దార్చిరో, స్వప్నమందు గనిరో, ప్రేమంబు నాయింటిపైఁ
జెల్లా! తొల్లిటికంటె నెక్కుడు ప్రవాసీ! నీవు చూపింతువే!

ఒకరేయి సముద్రమునకు

అలల కల్లోలమైన నీ తలమునందుఁ
బండు వెన్నెల కాసెడు వగిదిచూడ;
వనట వికలితమగుచుండు మనమునందు
దొడ్డ విజ్ఞానమొనగుట తోఁచుచుండు!

పుణ్యాత్ములు

శ్రీ క్రొవ్విడి లక్ష్మన్న

పొద్దు గుంకిపోయింది. చీకటిమాత్రం పడలేదు. శివరాత్రి ముందురోజులేమో, చిన్న చలి వేస్తూనేఉంది. గుర్రాల పాలల్లాగ వరసగాఉన్న కూలీలయిళ్లు—రాతిని బొగ్గు రాశేసిరు కాబోలు—రెయిలుయింజన్లకిమల్లే గుప్పుగుప్పున పొగలు జిమ్ముతున్నాయి. పైనుంచిపడ్డ మంచుతెరా, క్రిందనుంచిలేచిన పొగ మేఘాలూ, యిళ్లకి రెండుతాళ్లెత్తున స్తంభించిపోయేయి. అంతా మసకమసకగా ఉంది. ఆ వాటునుంచి వీధుల్లో దీపాలు, నల్లచీర మీద పగడాల పేరులాగ, మందంగా యెర్రగా కనిపిస్తున్నాయి.

అప్పుడే వొచ్చిన పాపకి అదంతా ఓ మాలోకం. ఇన్నాళ్లూ గురువులూ, వాడిపట్నం, ఆ "దూటి"లూ అవి వాళ్లూవీళ్లూ చెప్పుకుంటూఉంటెగా వినడంవేగాని, ఏనాడూ చూసేభాగ్యం పట్టలేదు యింతివరకూను. అసలు పెద్ద పండుగకే తీసుకువెళతానన్నాడు వాళ్లఅయ్య. అయితే, కమతిగాళ్లని కూడగట్టుకోవడంతోనూ, కళ్లంలో నూర్పులూ నాటితోనూ మరి తీరుబాటుకాలేదు అతనికి. కనుమా, ముక్కనుమా కూడా దాటిపోయినాయి. అప్పటికే సరిదాం అనే అయ్య తీరా బయలుదేరదాం అనుకున్నానాడే యెల్లావు యీనింది. పోని జున్నుఅయినా తీసుకువెళదాం అనుకుంది పాప.

"మా కరణం బాబున్నాడుగాదూ. యెల్లావు కోడెనూ జేన్పెంచని సెప్పేట్ట అయ్య. ఆయమ్మకి జున్ను పాలంటూ పల్లిగిలించింది. ఆయమ్మ నీళ్లోసుకుందినే. కావోయినా, చేమ్మర్లే వొండాల జున్ను" అంది పాప, గురువులు తల్లితో పిచ్చాపాటి మాట్లాడుతూను.

"పోనేటిపోయింది సెత్తూ, పున్నెంవే"అంది ముసలిది బోసి నవ్వు నవ్వుతూను. ఆ ముఖంలో మాతృత్వం వెల్లివిరిసింది.

"ఆయమ్మ మా మంచోరత్తా మొన్న పెండిలికతేమో—ఇయ్యాల పయనం అయివాం అనుకో, విన్నన్నమాట—ఆయమ్మ నీలుతోడుతోంది. నూతికాడ కూకోని, నీసంట్లుతోడుతున్నాను. 'పట్నం ఎలుతున్నాను కొతమ్మగోరూ' అన్నాను. ఏవో అడిగి లేని..."అంటూ రొజుకుంటూన్న కుంపటిలోనించి అగ్గితీసిచుట్ట ముట్టించింది పాప, 'అబ్బోసి, అలాగంటే. ఈ పాలి యెల్లొస్తానివి యెల్లినట్టాత్తే వొప్పుకోను తెలిసిందా? అడితో కలిసిరావాల. ఇదుగో పాపా, పొద్దెలగట్టరా' అని పిలిచి ఊరగాయెట్టిందాయమ్మ. మా మంచోదనే యత్తా. ఆ యమ్మకి కొడుకుట్టినా—వవనవనవ నాడిపోతూ ఎంత బాగుంటాడనుకున్న వత్తా..."వోరగా అంటుకున్నచుట్ట ఊప్పుఊప్పని ఉబటించి కాలుస్తూనే అంది పాప.

"నీకూ ఊపెతాన్నే. గురువులకి మనసే నీమీద." ముసలిది మురిసిపోయింది.

"పల్లకో, అత్తా" సిగ్గుతో జేవురించిన మొహం గుండెల్లోకి దించేసుకుంది పాప. ఒక్కనిముషం యెవ్వరూ మాట్లాడలేదు. ఆ తృటికాలంలోనూ పాప, గురువుల సుఖపరిష్వంగంలో ఒళ్లు మైమరచిపోయింది. వ్యాప్తికంగా నయితేనేం గాక, ముసలిదాని కయితే అరిచేతుల్లో మనవడు ఆడుకుంటూన్నట్టే కనిపించేడు.

"అడింకా రాడేం? పొద్దుగూకిపోనాది" పాప ప్రారంభించింది.

"యేలే యిది. వొత్తానే ఉంటాడు. ఇయ్యాలే యినాగ యిందికాని, రోజూ పెందలికడే "దూటి". రేపటికొణ్ణుంచి అల బొగ్గులేల కొచ్చేత్తాడ్నే—మాపిటిదాకా ఊసులాడుకుంటూకూకుందువుకాని."

"లేయమ్మ. బియ్యంఅయినా కడుక్కొత్తాను. పొయ్యిలో ఊరికే మండిపోతాఉంది. అబ్బ. ఈ బొగ్గులేల్లో మరీ యేడి!!"

"రాచ్చసి బొగ్గమ్మ. నా కొడుకది పనిసేత్తాడు. ఫ్రనాదిగోతు న్నాగంతనోతు ఉంటాయనుకున్నా! ఓ పాలి తీసుకెల్లి సూపిస్తు. ఆటి కిదో పేరు సెప్పినాడిమ్మ—సిత్తరం. నాను అప్పుడే మరిచిపోనాను."

"గన్లు" అపూర్వ మధురంగా స్మృతిలోఉంచుకున్న ఆ ముక్క ఛట్టున చెప్పుకుంది పాప, పాడ్యమి చంద్రవంకలాగ చిన్న నవ్వు నవ్వుతూను.

"ఆఁ. గన్లు. ఆటినోకల్లి బొగ్గు తవ్వుతారిల్లు."

"అంత నోతు కెలా గడతారో!" పాప ఆశ్చర్యపడింది.

"పరంజాన్నాటి వుంటాయినే. ఆటిమీద దిల్లు కూకుంటారు. ఆటికి తాల్లుకట్టి సెల్లిగా దింపుతారిల్లని."

"ఓలమ్మో!" ఎంతో ప్రమాదంఅన్నట్టు లోగొంతుకలోంచే అరిచింది పాప.

"మనంవేటి సెయ్యగలంవే. కూలి బతుకంటే యేటి? ఉంహూనెకు. అన్నింటికీ ఆ భగమంతుడే వున్నాడు. ఆడే రచ్చిత్తాడ్నే. ఏటి, కూలికల్లి వాల్లంతా సచ్చేపోతున్నారేటి?"

౨

పాపకి ఆ ఘ్రాణ్ని మనసులతికే అదేంవిటోలాగ తోచింది. గుమ్మంలో పేడనీళ్లు చల్లడం, సియ్యిల్లు అలుకోట్టడం, పిడకలు కొట్టడం — నిదరని ఒసెయ్యాని విప్పడం కూడా — యేవీ లేవు. ఎవరో తెల్లారకుండా వొచ్చి పాలుపోసి పోతాడు. గుమ్మంలోకొస్తే మాసలిది ఒఅణాపి చిలగపెరుంపలూ, అర్థణా పచ్చిమిరపకాయలూ, డేమపెట్టి ఎండుపరిగలూ కొంటుంది. "ఏంటో యమ్మంలో పని వ్రా లేదు; దొడ్లో మొక్కాలేదు. ఎలా గుంటిన్నారివాళ్ళ! పెబ్బుకి పెబ్బిచ్చి కోసేత్తారు పెతీదీని" అనుకుంది పాప ఓనాకు పొద్దున్నే లేచి, గురువులుకోసం చలిదికూడు ఎల్యూమినం గిన్నెలో పట్టుకూను. గురువులు వీధిలో పాడా విసిగా తెమూరయిపోతున్నాడు.

"పలకర్ర పేపినావేంటి? యిదఘుటక" పాప వసారాలోంచే పలకరించింది.

"ఇంకా పలకర్రేటి? దూటికెల్లిపోతూంటేని! గురువులంటే యేంటో తెలుసా? పనోల్లందరోళ్ళకి ఘట్టుపరవాన్నం... అహహ్హా..." వ్యావహారం విప్పారేటట్టు నవ్వేడు.

"పాసెక్ష సేసినావ్. సాల్లే. ఊ, యిరగబడి పోతున్న పిల్లోడు!"

"ఆఁ అంటే యేటనుకున్నావేటి? ఇదో పాపా, యీదీపం చూసి నాగాకే గొరగనోడు కని పెట్టేను. ఇక్కోట్టు కాలిపోతే, అనాగాలిపోవే అనుక్కోని."

"నాతులో దిగినట్టుంటాకేట్రా, అదీ?" పాప యెంతో ఔత్సుక్యంతో అడిగింది.

"ఒకనుయ్యా? పాతాళంవే. జై పాతాళభైరవి" అంటూ పాప బుగ్గమీద చిటిక వేసి చలిదమూట అందుకున్నాడు గురువులు.

"ఆల్లకీ యీల్లకీ ఎట్టెయ్యాక, సలిదికూంతి తిను. ఊరగాయ బద్దలైను, నాసుకో. ఊరగాయంటే ఏటి అనుకున్నావో, బేష్టగ్గ ఊరగాయబద్ది. పోర్ర్రగుండాది." వాడి మొహంమీద మొహం పెట్టి ఊరించింది పాప.

"ఆఁ ఆఁ. మరిసిపోనాను. అయినాక అల్లా రోజులికి కొంత కూడెట్టిండిమీ, పాపం. అదికి కింపటి నోరంఅల్లా వాసెక్ష జరం కాసేసింది. కూలికెల్లేసేపోవాడు."

"రేసనుగింజలు పాలవు గావాలరా" పాప అనుమానంగా అంది.

"ఎక్కడికేటి సాలదానికి? ఏటి? నాయింకు అలబొడ్డు ఆడికి పంపేయ్. రెండు పరిగెలుకూడా యొట్టు, మీ యూరగాయి బద్దాను. పోర్ర్రగుంటే ఆడికి జిమ్మ నాగిపొత్తాది."

"మరి నీమాటరా?"

"నాకేటే. ఉండిపోతాజేటి పాటకోసూడు. ఏటి?... కాఫీ కాసేత్తాన్నే పోటల్లోను."

"అయితే నానూ తిన్నా."

"అదేటే? నువ్ తిను. మాయమ్మకి నీకూ కాకుంటే యెందుకేటి కూలిసెయ్యడం?"

"ఒద్దుసేరా. నాను తిన్నా." పాప గుండె లోతుల్లోంచి మాట్లాడింది. "ఈ పొద్దు నీయలజొద్దు. మాపిటికి నాయింటు కూడున్నా. అడికిమాత్రం యెలాగొత్తాదేటి? కూలికెళ్లు యెల్లనేదంటున్నావ్. పున్నెంవేటి... సచ్చిపోయేటి ఓప్రాట కూడు నేకపోతేని."

"నీ యిట్టం. పేసెత్తాను మరి. తలుపేసుకో" అంటూ వీధిముఖం పట్టేడు గురువులు. గడపదాకా సాగనంపడానికి వెళ్లింది పాప.

"మరి నా మాటేటి సెప్పినావే?" గురువులు రహస్యంగా అడిగేడు.

"ఏంగామాట?" ఏమీ తెలియనట్టు అంది పాప. కొంటెతనంగా.

"ఇదుగో పిల్లా—" మరీ దగ్గరికి రాబోయేడు గురువులు.

"ఎర్రా, నీ వోలకం నువ్వూను. ఏంటోలమ్మ, పిల్లోడి పరాచకాలు" చేపలాగ జారిపోయినపాప, మళ్లీ అక్కడే నుంచుంది, నవ్వుతో విసుక్కుని.

"కాదే మరీ. నీ యయ్యతో సెప్పొద్దుటే—"

"పల్లకోరా. ఆఁ. ఇకేటోలమ్మ అదేమాట." ఈసారి పాప కోపం నటించింది.

"సరె లేయే. నీమీదే దీపెట్టుకోని ఎప్పుడో ఆ గనిలోనె సచ్చిపోతాను" బరువుగా అన్నాడు గురువులు.

"సచ్చిపోతావట్రా?" పాప కళ్లు చెమగిల్లిపోయేయి.

అంతలో సైరను మోగింది. గురువులు చకచకా వెళ్లిపోయేడు.

3

వీధి తలుపువేసేసి పాప యిలా లోగుమ్మంలోకి తిరిగిందో లేదో, ముసలిది దగ్గుతో రొప్పుకుంటూ వచ్చింది, అదుర్దాగాను.

"నువ్వెందుకు సేచిపోనావత్తా? డాకటేరు బాబు కూకలేత్తాట్టు, మందుకెడితేని. ఆను మరీ మరీ సెప్పరయెల్లేడు... ఇక పలకర్ర."

"ఎల్లిపోనాడూ?" ఏంటో నిస్పృహో, విచారమున్నా ముసలిదానికి.

"యేంకి రోజూ యెల్లేయేలే. పొద్దు లోసె తియాల. ఆడు సెప్పినట్టు ఇయ్యాలా అదే పట్టుపరమాన్నం."

"అదే కాదే." ముసలిది నీళ్లు పుక్కిలించి ఉమ్మింది; గొంతుతో మొహం తుడుచుకుని పాపకి దగ్గరగా వచ్చి గోడకి జేరబడింది.

"ఇద కాపీనీల్లు. నీ కొడుకే సేసిపెట్టిన్ను."

"ఏం కాపీనీల్లో. నా కొద్దే." ముసలిదాని గొంతులో కంపం. ఎందుకో కళ్ళంట నీళ్లు!"

"అదేటత్తా. ఏకుత్తా సంగుతూ? తాగు, తాగు. కాఫీ నీళ్లయినా తాక్కపోతే బొత్తిగా యీవలొట్టి పోగలవ్."

"ఇయ్యా, ఇయ్యి. ఇంకేటుంటదేటి. ఆ బగవంతు డిలా రాసిన్దో అలా జరుగుద్ది."

ముసలిది ముక్కు ఎగబీల్చి కళ్లు కొంగుతో వొత్తుకుంది.

"ఏటత్తా, ఎందుకలా ఏడుస్తావు పొద్దుణ్నేని?"

"ఏటి సెప్పమంటావమ్మా. సెడ్డ కలొచ్చింది తెల్లవారని. తెలివేసి ఉన్నానమ్మా లేతిరగ్గాను. బూతుసు బండొచ్చి కాదూ? ఇంజారం కూసింది? అప్పటికి తెలివేసే వున్నాను. అలాగే కునుకొచ్చిసిందోలమ్మా! మన సింగుపురం నేదూ? ఏగుదాటి పాలాలెమ్మటే ఎల్తన్నాం అమ్మా, మీ మావా, నానూను. ఆ రేవూ యీ రేవూ పచ్చంగ పొలాలు. రేపుగా ఎదిగి మొక్క నీ రొత్తుందనుకోయమ్మా. అదేటివో. నాను సెప్పలేను. సిత్తరమే నే. ఏడ సూసినా సూపారినంత మేర పొలాలే. ఇంకో సిత్తరవమ్మా. ఇలా గమనిస్తున్నావా? ఈ రేవల్లా పైరు, ఆ రేవల్లా గూవులూను. తెల్లంగ మిరగపడతున్నాయే ఆ రావులు. మా లచ్చిమే. మీ మావయితే వోల్లు మరిసిపోయి "గోంగూర పదం" పాడుతున్డు. అడిగో అసికా లాడుకుంటూ యెంబడే ఎల్తన్నా న్నేను. వాలు గడుగులు అలాగే సేసేవోలమ్మ—"

ముసలిదాని గొంతుక అకస్మాత్తుగా మారిపోయింది. శూన్యం లోకి చూస్తూ, నిజంగా తన కళ్ళ యెదుట—అప్పుడు—ఏదో ఘోరం జరిగిపోతున్నట్టు కంపించి పోయింది. గద్గదికతో మళ్ళీ అందుకుంది—

"అలాగ అసికాలాడుకుంటూ యెల్తానే వున్నానే—అంతలోకి పెద్దగాలీ పరగడా లేగిసింది. ఆకాసివల్లా ఎర్రగై పోనాది, సిటంలోని! అయిపోయా, వొరసం వొచ్చింది. వొరసం అంటే ఏటనుకున్నావో. రత్తం కురిసిందమ్మా! రత్తవేనే. ఓ ఓ! పొలాలూ గట్లూ మరి నేవు. అంతా ఒకటే నెత్తురు. బూమంతా నెత్తురుమయిం అయిపోనాది. తనువులో తైనే వోల్లు గజగజ లాడిపోతాదో లమ్మా! ఏమో ఉక్కిరిబిక్కిరయిపోయిన్నాను. తెలివేసి సూతునుగందా, ఏటీ నేదు. ఎర్రగా పొద్దెక్కిపోనాది. అనాడి నాకనమ్మా, నాన్నెగిసే పరికి మీ మావదూటీ కెళ్ళిపోనాడు, పలిదికూడ ఆడే ఎట్టుకోని. అదే ఆకరి సూపయిపోనాది తల్లో గనిలో కెల్లినోడు మరి రానేదు. ఆయాల అలాగయిపోనాది. ఇయాలమళ్లీ అదే కల. దెష్ట కల. ఏం రాతో—బగమంతుడే రచ్చించాల" ముసలిదానికి ఆపినా ఆగకుండా వెల్లుబికివచ్చేయి, కన్నీళ్లు.

పాపకి, సగం తెలిసీ సగం తెలియక, మొత్తానికి మతిపోయింది. అయినా అకాత్తుగా చచ్చిపోవటం అంటే ఏమిటో ఊహించుకోలేని మనిషి గనక తాపుగా అనుకంపతో అంది—

"ఏటి సేత్తాం అత్తా. దెమ్మదేవుడిరాత అలాగుందిగా వలస."

కానయితే దానిమాట పూర్తికాలేదు. ఆ వేళగాని వేళ వ్వుడు గనిలోంచి సైరను మోగింది. పాపకి చెవులు గింగిరుమన్నాయి. బుద్ధికి జడత్వం ఆపాదించుకుపోయింది. కొంచెసేపు పాలుపోటు అలాగ చిత్తరువులో బొమ్మలాగ, ఉండిపోయింది. మరికాస్సేపటికి—"ఏటత్తా" అని ఆక్రోశించింది.

ముసలిది మరిమాటాడలేదు. అసలు అది దుఃఖం దిగమింగుకుంటూన్నట్టే తెలియనివ్వలేదు. అంతలో ధైర్యం తెచ్చుకుంది. "నువ్వుకూడొండమ్మా, నానిప్పుడే వొత్తాను గానీ" అంటూ అక్కణ్ణుంచి లేచి వీధి వేపు వెళ్ళిపోయింది. తలుపుతీసే సరికి వాడవాడంతా ఒకటే గగ్గోలు, "గని పడిపోయిందంటే, గని పడిపోయిం"దని. ముసలిదానికి యిదంతా చాలా అనవసరపు గోలలాగ తోచింది. అడిగిన ఒకరిద్దరూ, "గనిలో ప్రమాదం" అనో, "పునాదులు పళ్ళిపోయేయి" అనో అన్నారే గాని పని కొచ్చే ముక్క ఒక్కరూ చెప్పలేరు.

"ఏమో, రాపులూ యే మాటా తిన్నగా చెప్పరూ" అని విసుక్కుంది ముసలిది.

"ఏటి పిన్నమ్మా. యిన్నావా పెమాదం?" అంటూ అప్పలమ్మ పలకరించింది అంతలోకేను. దాన్ని చూసేసరికి ముసలి దానికి జవసత్తులు వొచ్చేయి. అప్పలమ్మ తెనలాగ, గనులలో ధక్కా మొక్కీలు తిన్నదే.

"ఏటయింది అప్పలమ్మా? ఏటూ గోల్లి?"

"గని తవ్వకూంటేని పునాదులడిపోయాయంట" అప్పలమ్మ తీరాగ అయిన భోగట్టా చెప్పింది.

"యే లంబరే?"

"నోరీ లంబరేన్ట పిన్నమ్మా" అప్పలమ్మ మాటల్లో వివరాలు తెలుస్తున్నాయి.

"నీ కొడుకు కెల్లినాడేటి?" ముసలిది మళ్ళీ అడిగింది.

"అడా? అడు మరీ పోకిరి అయిపోతున్డు. నిన్న రేతిరి తిప్పతా గొచ్చినడు యింటికి. బాగతా పొద్దెక్కినా నిద్దరే ఇయాల. మరాడికి డూటీ యేటి, నా మొకం......నీ కొడుకో?"

"అదెల్లినాడప్పలమ్మా. పెందలే ఎల్లినాడు, ఎప్పటి నాగే."

"అదిలాకటే వాదూ. ఆ దెప్పుడూ పిరీకు కొట్టను... నాకు తెలీక అడుగుతానా—"

"ప్చ్. పెల్లిగా మాట్లాడే నీ జిమ్మడ."

"జౌనట్టు. మరిసేపోనాను. ఏటిసేత్తోంది పాప?"

"ఏటసేత్తాది? సేలాలన్నీ అడిమీదే యెట్టుకుంటాదంట."

"నిజవే పిన్నమ్మా. అది యిలాంటిగోరాలు సూసెరగదు. దాన్ని మాత్రం యీది నొక్కేవుగనక! గుండె వేలి సచ్చిపోతాది సుమీ, అక్కడేటి అనుకున్నావో!"

"తెల్లేటి, అప్పలమ్మా, ఎరగనా నేటి? అన్యాయరాలి. గుండెలూ మొండెలూ, దుమ్ములూ నెత్తురూను. ఎవురెరగనేటి? రత్తప్రభావం అయిపోద్ది."

"ఆహా గా చెప్పినావ్...రాల్లమ్మా, రాలిపో కొసలికి. ఆ గుంటని సూసుకో." ఆర్తిగా వస్తూన్న పాప కంటపడేసరికి అప్పలమ్మ గోనెకట్టి పెట్టి తలదారిని పోయింది. చివరి ఒకటి రెండు ముక్కలూ చెవినిపడ్డాయేమో, పాపగుండెల్లో ఒకటే తుఫాను. ఇంకా మరి పట్టలేక ముసలిదాన్ని అడిగింది—

"ఓపాలి గవికాడి కెల్లొస్తావత్తా."

"నీకేటి మతిగాని పోనాదేటి ?" ముసలిది మండిపడింది, "అదంతా యేటిదో తెలుసా ! అమావాస్య సంబరాలూ, పోలిపిల్లి బారిగా అనుకున్నా వేటి నీ మనస్సులోకి ? ఎలాగున్నాడో, ఎలాగొస్తాడో ! నా మాటినీ, అదికా సులకమంచం వాలేసి పక్కెయ్యి. సూడూ. నా బొంతా అది బొంతా జోడించి ఎయ్యి ; పెత్తుకుంటాది." ముండిధైర్యం తెచ్చుకుని ముసలిది అలా పనులు పురమాయిస్తూనే ఉంది.

పాప ఆరాటానికి అంతులేదు. పక్కవేస్తూ ఓ. లక్ష సార్లు అనుకుంది "ఏం పెమాదమో యేటో. దెబ్బమిండని అం మరీ మరీ అడిగితేని ఏ కబురూ చెప్పకుండా ఏడిపించుకు తిన్నారు. అదు అన్నట్టు నాయాడే దీవెట్టుకు వచ్చిపోనాడో యేటో ?"

పాపకి అనేకంఅయిన ఆలోచనలు కొత్తి ఏదీ స్థిరంగా నిలవకుండా మనస్సుని కలిచి పారేసియి. ముసలిది పురమాయించిన పనులు అలాగ యంత్రికంగా చేసుకుపోతోంది. అంతలో సింహ తలుపు దబదబా బాదిన చప్పుడు! అక్కడే ఉన్న ముసలిది గడియ తీసింది. పాప ఉన్నచోటునుంచి కదలకుండానే పక్కకి తిరిగి చూసింది. ఓ నలుగురు మనుషులు గురివుల్ని [illegible]మీద తెచ్చేరు. పాప చప్పున దుప్పటి పరిచి గోడవారికి తప్పుకుంది. వాళ్లు తిన్నగా వచ్చి గురువుల్ని మంచంమీద పడుకోబెట్టేరు. గురువుల వొంటినిండా దూది అంటింపులూ, ఈ విడోఘానం వాసన వాను. పాపకి గుండె ఆగిపోయింది! కాని, ముసలిదానికి ఏవిటో ఆ ధైర్యం ! వాడి మొహంమీద మొహం పెట్టి విద్దలోతూన్న వాడితో అన్నట్టు అంది—"అబ్బీ, గురువులూ. నాన్రా ముసిలి దాన్ని"

గురువులు స్పృహగానే ఉన్నారు—"గాడులు! కూడంపి నాకేకి?"

"అంత మరీ మరీ చెప్పిఛాల్లినావుగదా, వంటేనా?" అంది ముసలిది.

గురువులు బాధ అణచుకుంటున్నట్టు బరువుగా మూలిగేడు. ముసలిదాని గుండెల్లో భోషాగం యాడ్చినట్టయింది.

"ఎట్టాగ? చెయ్యాక కాలూ...పెమాదం యేటి?"

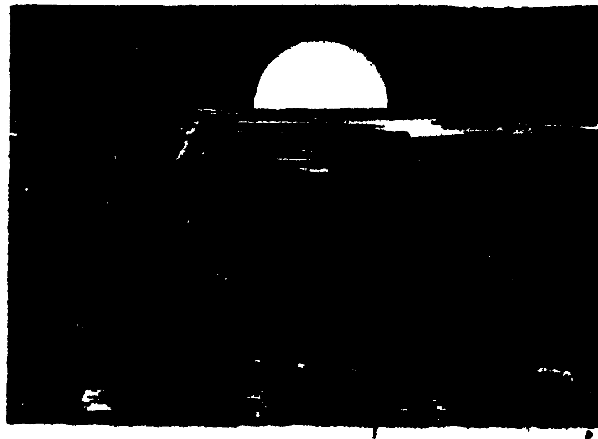
"ఏటి చెదమ్మా. కాకింత చెక్కుకుపోనాదంతే. మా జట్టు జట్టంతటికీ నా కొక్కగ్గే మిగిలిపోనాను." అంటూ కళ్ళంట నీళ్లు పెట్టుకున్నాడు.

"ఏటో మొండితనం. ఏమొత్తా ఒంటుకురా, అయ్యా...... వల్లకో, వల్లకో. ఏటి సేత్తాం. ఆ బగమంతుడే వున్నాడన్నింటికిని" గురువులు వొళ్లు నిమురుతూ సముదాయించింది, ముసలిది.

"అది కాదే. నాను సచ్చినా తీరిపోను. బగవంతుడే రచ్చించేత్తే. పాపకోసమే, దానికోసమే మిగల్చినట్టున్నాడు. అదటిపో కాని దానిమీదె దీవి ఉండిపోనాదే."

మంచం తలాపు దిక్కున నిలుచుని యిదంతా వింటూన్న పాపకి యీ చివరిమాటలు చెవిని పడ్డంతోటే మరీ దుఃఖం ముంచుకొచ్చింది. నూతులో జలపడినట్టు, ఎక్కడో వెమ్మదిగా పుట్టి, కళ్లువింపేసి చెక్కిలిపైనుంచి జారిన అశ్రుకణం ఒక్కటే టక్కుమని గురువులు నుదుటిమీద పడింది. వాడు ఉలిక్కిపడి, కన్ను పైకెత్తిచూసేడు—"ఎక్కడా అలికిడి లేకపోతే నాకు కెక్కలేదో అనుకున్నాను. ఈడనే వున్నా ?" అని అడుగుతూనే దబ్బలు తగిలిన కుడిచెయ్యి బరువుగా పైకి లాగేడు గురువులు. వెంటనే బాలిగా దీనంగా అడిగేడు "నామాట ఏటి చెప్పినావే?"

పదిలంగా వాడి చెయ్యి తనచేతుల్లోకి తీసుకుని, చెక్కిలిని నొక్కి వొత్తుకుంటూ అంది పాప: "నీమాట నీమాట అంటా వేటిరా అత్తమానమ్మా, నీమాట యేరూ, నామాట యేరునా యేటి ?"

ప్రోషితుడు

*

శ్రీ గట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

తామరకన్నుదోయి దిగద్రావిన బాష్పము ముద్విపొంగ బా
ధామిత వహ్నితప్త హృదయమ్మును రాగిపెనావ, ఘాంకృతుల్
ప్రామగ బాఱె, రూపఱగ, వాకిట నిల్బడి నాదుత్రోవలన్
వేమఱు జూచుచుండు నతి విహ్వలయై ప్రియురాలు సోలుచున్

* * *

తలపులలోన గానబడు త్వన్ముఖ శీతమరీచి బింబ ని
ర్మల రస దర్శనాశల చిరప్రతిరుద్ధముగా, బాసంగు పు
ల్కల మధురమ్ము లౌ కలలు గాంచుచు, దేఱని జీవితమ్ములో
గలుగుచు నెంతకాల మిటుగా గడపన్ వలెనే తలోదరీ!

* * *

కరుణ రసస్వరూపమున గన్నుకొలంకులయందు గిఱ్ఱు నం
దిరిగి, కపోలపాలికల నిల్వని నీరయి పాఱు బాష్ప ని
ర్ఝరి దిగమ్రింగుచున్, బడలి రాఁడునెల్గున గూనరాగముం
దెరువరి! తీయుచుంటి; విటు నీతల నీవెత లేల కూలెరా?

* * *

విన్నప మాలకించి, విరివిల్తుడ! కోర్కుల కేమిగాని, ఆ
సన్నతగాత్రి నింటికి జయ్యన దోడ్కొనిరమ్ము; నేరవో,
ఇన్ని దినమ్ము లింతగ శ్రమింపగ నక్కఱలేదు నీవు, నా
బన్నము నేన తీర్చుకొని ప్రాణసఖిం దఱియంగబోదు లే!

* * *

వలపుం బ్రేయసి జూతునన్న, గనుల న్బాష్పంబులన్ నింతు; వ్ర
గ్మలితో బల్కెదనన్న, గద్గదికతో గంఠంబు బంధింతు; వా
కలికిం గౌగిట గూర్తునన్న, గరయుగ్మమ్మందు లావూర్తు; తా
యలరుంబోడిని పొందనీవా, విధి! నన్ ధ్యానంబునందేనియున్?

* * *

విపరీతం బన నిట్టిదే గదా తన్వీ! జీవితాధార సా
రసరాశాక్షవు నీవు దూరమయిపోఁ, బ్రాణంబులం బాసి రా
లి పడం బోవక నిల్చియున్నయది యీ ఱాలీల శరీరం; బిఁకే
యపమానంబుల ప్రుగ్గ నున్నదియయో! శూన్యంబయ్యె సర్వంబునన్.

* * *

ఆమడలేసిదూరమున నాలిని యార్తి గ్రశించిపోయి, నా
ప్రేమనిధాన మొంటి బలవించుచు నుండును ఇంట నిప్పు, సౌ
దామని! వేగ మీవట కుదారత బోయి, మదీయవార్తలా
కోమలి కందజేసి, కదు గూరిమి నా చెలి నూరడింపుమా!

*　　　　*　　　　*

నీకని యేరి యేరి కడు నెయ్యమునం గొనితెచ్చి, భద్ర మెం
తో కలితమ్ముగా దలియ నుంచిన మంచి గులాబిపూలు, ని
రాకకు వేచివేచి, అనరాని నిరాశ గ్రశించి వాడి వ
గ్గై కళదప్పి రాలి పొడులైనవి, త్వద్గతమైన భావనన్.

*　　　　*　　　　*

తోడరి ప్రియావియోగభర దుఃఖ భృశార్దితులైన వారికిన్
తుడుచుకుపోయి కల్మి, పడి దుర్గతి, దైన్యము నొందువారికిన్
కుడిచి మహావమానమును కూళలచే గ్రశియించువారికిన్,
అడవి వినా మఱొక్క శరణాలయమే కనిపింప దేమొడన్

*　　　　*　　　　*

ఆలియ వియోగమందు విషమట్టులుగా విషమస్వభావమై
యురువడి నార్తి ద్రోయు; సహయోగమునందమృత స్వరూపసుం
దరయయి తేర్చు సౌఖ్యముల; ధాత, విషమ్మమృతమ్ము రెంటినుం
బెరిమ గ్రహించి నేరుపున ప్రేయసినిన్ సృజియించినాడొకో!

*　　　　*　　　　*

ఉలుకున దిక్కులం గనుచు, ఊర్పులు పుచ్చుచు, నావులించుచున్
దెలియని కూనరాగమును దీయుచు, గూలుచు, నిస్స్పృహుండవై
కలగుచు, దొట్రుపాటున గకావికలై పగ మ్రగ్గుచుంటివీ
బలితపు విప్రవాస మిటు పాంథుడ! నీ కెటనుండి వచ్చెరా?

*　　　　*　　　　*

అర్ధమురేయి భీమభయదాంబుద గర్జల నాలకించి, తా
దద్ద కలంగి, యూర్పుచు, నెదం దలపోసి యనుంగుముద్దియన్,
పెద్దగ గంతమెత్తి విలపించెను పాంథుడు వేగుదాక; నా
ప్రొద్దున వానినిన్ వెడల ద్రొబ్బిరి గ్రామమునుండి, తత్ప్రజల్.

*　　　　*　　　　*

విని గంభీరము వారిదారవము, నుద్విగ్నుండు పాంథుండు బా
ష్ప నిరుద్ధేక్షణుడై, నిశిన్ వనరె, దుష్ట ప్రవాసార్తి జా
గ్గినగా; జీవితహారి ఘోరవిరహాలాపంబు లట్లుండ, న
ర్థి నెదం గిన్కకునుం జలాంజలులు గూర్చెన్ లోక మప్పట్టునన్.

*　　　　*　　　　*

కవగా బాంధవ కాశ్రయంబౌనగ రీ గ్రామంబునం బాంథ! పూ
ని నిసిం దొత్తి వివాహమంటపమునఁ నిద్రించి పాంథుండు, నూ
తన జీమూతరవ శ్రుతిం గలగి, కాంతం జేరి, బిట్టేడ్చె చె
ల్చన; భీతిల్లు గరంకదండ పతనాశంకఁ జనం బాసుతఁ.

తనరం గన్గొని బాటసారి యొక డంతస్సార నీలంబు నూ
తనమౌఁ మేఘము, నాత్మమందిరము ప్రాంతం బందు, కొందంబునఁ
మునుకొ గొందలపాటు, చేడ్పడియె, అగ్నుంబొత్తి తా చేర్చి
కూర్చిన దుర్దాంత చితానలమ్ము పొగయఁ చింతఁ సమాక్రాంతుఁడై.

మంచి గంధము దావాగ్ని. మధుర మధుర
సంబు కాలకూటంబు, విశ్రాంతి మరణ
మనగ దోచును దుర్గత జనున కెందు;
లేదు వానిపై నభిమాన లేశలవము.

సంతతము నిషాదినయి భైక్షమ్ముగుడుచు
చుంటి, శూలినై క్రుమ్మరుచుంటి దెసలు,
వ్యవము నేలుచు నుంటిని వివిధగతుల,
ఈ శునకు నాకు భేద మింతేని లేదు.

అనుగు ప్రియురాలు స్నేహితు
డన నిరువురె ప్రాణబంధు లవనీస్థలి మ
ర్త్యునకు; వారెంటికి నెడసిన
జను డూర్పుల నుసురు దాల్చు శవమన జనదే?

తల్లి - పిల్ల

(రేఖాచిత్రము - శ్రీ హెచ్. వి. రామగోపాల్)

ఉదాహరణ వాఙ్మయము

[పరిశిష్టము]

శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు

నే నీ నడుమ ప్రకటించిన "ఉదాహరణ వాఙ్మయ చరిత్రము" అను గ్రంథము 72—c పుటలో సంస్కృతోదాహరణములను గూర్చి వ్రాయుచు నం దిట్లు తెలిపితిని. "5. ఉదాహరణ రచనము. కాలము. క్రీ. శ. 1800 సిద్ధరాముడు. ఈ యుదాహరణరచనము లభ్యము కాలేదు." కాని నా పరిశోధనఫలితముగ నీ యుదాహరణము నేడు లభ్యమై యమందానందము నొడగూర్చినది. మఱియు నీ రచనము, విశ్వదాత, దేశోద్ధారక కళాప్రపూర్ణ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులవారి కైదవపురుషుడును, ప్రఖ్యాత కవియు, పరమ మాహేశ్వరుడునునగు శ్రీ కాశీనాథుని వీరనారాధ్యులవారి శిష్యుడగు కాళీపట్టణపు సిద్ధరామకవి రచితమగుటయు నందు వీరారాధ్యులవారి ప్రశస్తి వర్ణితమగుటయు నా యానంద మినుమడించినది. భద్రాయుశ్చరిత్రము ధర్మగుప్తాభ్యుదయము రచించిన యా వీరనారాధ్యుల వారే, అనంత శిష్యప్రశిష్యకుల కల్పమహీరుహములై యఖండ శివపూజాధురంధరులై, కృష్ణామండలము లోని గుడివాడ తాలూకాలోని 'ఎలకుర్రు' అను నగ్రహారము నందలి సగము భాగమును బడసిన మహనీయులు. వారు సప్తసంతానముల నొనర్చిరి. వారి వంశీయులు నూటయేబదివఱకు నున్నారు. శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులవారి వంశీయులగు నీ యారాధ్యవర్యునికి నంకితమగు నీ కృతిని సంవత్సరాది సంచికా మూలమున వెలువరించుచున్నాను.

ఈ యుదాహరణము, పాల్కురికి సోమనారాధ్య వంశీయులును, పరమ మాహేశ్వరులును, బళ్ళారి జిల్లా కోటగ్రామ వాస్తవ్యులు నగు శ్రీ యిడటూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారి మూలమున లభ్యమైనది. దీనిలో 'గురుమణిమాల' యను శివగురు స్తవము గలదు. ఇది ప్రత్యేక గ్రంథముగ ప్రకటిత మగునప్పు డదియును ప్రకటిత మగును. యథామాతృకముగ నక్షర స్ఖాలిత్యముల దొలగించి యిందు ప్రకటించుచున్నాను. ఈ గ్రంథము నొసగుటయే గాక, దీనినిగూర్చి విశేషము తెలియించిన శ్రీ పాపయ్యశాస్త్రిగారికి నే నెంతయు కృతజ్ఞుడను.

శ్రీ శివ

మల్లికార్జున దేవస్తవోదాహరణము:

సంస్కృతము :

శ్రీ లోకారాధ్యులగు కాశీనాథుని వీరనారాధ్యులవారి శిష్యుడగు కాళీ పట్టణపు సిద్ధరామ కవిచే రచియింపబడినది :

ప్రథమావిభక్తిః

"జగతి చలదపాఙ్గ శోభిత స్వాత్మకేన్దుః
ప్రథిత దివిజ మాయామాత్ర విశ్వప్రపఞ్చః
అగణిత గుణశీలసంస్పృష్టిమూలాత్మ భక్తిః
ప్రకటిత విజితత్త్వః శ్రీగిరీశః పరేశః"

కలిక

"అపిచశిలాదమహార్చితనూజ కృపామజ పర్వతయూర్ధవిశేషః
త్రిపురవాహ శివాద్వయ సంచిత్రిప్త శరణ జనిత సుసంకోశః
శరణరసాల మహీరుహరూఢ విషయాశిపలయ ధుర్కలలికవర్యః
చరగురులింగ త్రితయ నిజాకృతి సరస సమర్థాగ్రాహకధుర్యః
దశవిధపార వివేక మహో వాక్తత్త్వవిదూర విగ్రామదసీమా
పసుపాళవిభిత్ పరగురు పదరస పానగణోదు ప్రజనితధామా
స్ఫార మనోన్మన్యార్ఘ్య నిరామయధామా.
....

ఉత్కలిక

"పరశివ దేశిక భావాకర్షిత
చరమ స్థానగతాబ్ధ సమాగత
వరభక్తమనః ప్రాణసమన్వయ
కరణవిషయ ధాతుకనకశేంద్రియ.
విలసిత షట్కమలాంత ర్వ్యాప్తక
సలలిత నాడీమండల దీపక
ధరిత షడక్షరమను రత్నాత్రః
కరతల సందర్శిత చిన్మాత్రః"

ద్వితీయావిభక్తిః

"బ్రహ్మాండావళిత రత్నకందుక బృహత్ ఖేలాకటిత్సన్నిభా
నాధారామయికా శివాత్మకకళా యా భ్రామరీ చిత్ప్రభా
యాం భ్రాంతం సమైక్యతా మనుగమత్తం సన్నమల్లేశ్వరం
వందే శ్రీ గురులింగ జంగమతనుం భక్తాంగ భోగాంగకమ్"

కళిక

అపివమాయా తమిస్రాతీత చిద్రవిం
కపటభేదవచోఽద్రిఖండన నిశితపవిం
కమలజాండ బ్రహ్మాక్రమైక నిజపదం
అమృతాత్మకాభోగ్యభయ త్రిపాత్సంపదం
కామయమమద్విష వికారోర్మినాశకం
వ్యామోహదళన సంవిత్తత్త్వదేశికం
సారమండలమధ్య జాంబూనదాకృతిం
చారుదీప శిఖాభ చరమనాదస్థితిమ్.

ఉత్కళిక

హరిఖ్యాత్మ వృత్తిపం, హరవరుణ రాక్షసాం
బరచరం నైర్ఋతి కి, న్నరశీతకిరణ ధన
జయవిబుధ యక్షపం, చయదైత్య నిధివశం
కరశేషపరివృతం, కరుణారసామృతం.

తృతీయా విభక్తిః

"వక్షుత్రాగ్ని రవి శశిపాకరతటిన్ముఖ్యప్రభాహేతునా
నాదాతీత చిదంబరేణ పరమానందస్వరూపాత్మనా
ఓతప్రోతయుతం శివాది ధరణీపర్యంత తత్త్వాత్మకం
వ్యాప్తం శ్రీగిరిమల్లికార్జున మహాదేవేన సర్వం జగత్"

కళికా

అపిచ భక్తదృక్కాంతరాంబర చిద్దినకరేణ
తపన బింబమధ్య పురుషమదహన కుమారభాస్వరేణ
ప్రమథరుద్ర జననమూల భక్తిమూఢగురుపదేన
శమితబిందు చలనభక్తి సమరసప్రమోదదేన
విద్వరిష్ఠ కాశినాథ వీరభద్రగురువరేణ
విద్యదీడితోద్భటార్యవీరవర మహేశ్వరేణ
అమలపరమనాదరవ సుధావగాహలోపగేన
కమలజాండ నికర నాశకరణ మృత్యుభేదగేన

ఉత్కళికా

శేతర దృక్పరిక్లిష్ట - నేతివాక్యమోఘ శిష్ట
సకలకరణ విషయదూర - వికృతినామ రూపపార
వేదవాక్యనోఽతిరిక్త - భేదవాద తర్కముక్త
పరమకారణేశ్వరేణ - పరమపదవిభాస్వరేణ.

చతుర్థీవిభక్తిః

"శక్తిప్రాప్తావరణాష్టకేల దృఢపంచాచారసంయోజితమ్
వేధాద్వైతమను ప్రియాత్రితను కోణాద్రిత్రిదీక్షావృతమ్
లింగం దాస్యతి చిత్కళామయమసౌ శిష్యాయ యద్దేశికః
తల్లింగాత్మక మల్లికార్జున మహాదేవాయ తస్మై నమః

కళికా

అపిచ చిత్స్వరూప విలయదజ్ఞజాండశేకరాయ
సుపథపథిక భక్తహృద్విశుద్ధ పద్మదివాకరాయ
క్లేశపంచకాను బంధకృతికథన వినాశనాయ
కోశపంచకాతిరిక్త కృతిహృదయ నివేశనాయ
అమలవిద్యదేక వేద్య హంసతత్త్వమాత్రకాయ
వితతకృత్య పంచకాఖ్య విలయమూలసూత్రకాయ
అన్వితప్రపంచ దర్శనాత్మజనవిధేయకాయ
బంధమోక్షహర నిజైక్య భక్తియోగదాయకాయ.

ఉత్కళికా

అపరమట్పయోజపార - విధుదినేశ మార్గదూర
ముక్తకాగ్ర కలితకమల - శక్తిరంధ్ర చంద్రవిమల
తరసుధార్ద్రగగనరూఢ - పరనిజైక్య భావగూఢ
తత్త్వవిదవి ఖండితాయ - తత్త్వమాత్ర ఖండితాయ

పంచమీ విభక్తిః

"బాలబ్రహ్మమహేశ సిద్ధపురచిద్భృంగాగ్ర పంచస్థలీ
శ్రీశోద్దిష్ట సువర్ణశృంగ వసతేశ్చాష్టాంగ విద్విగ్రహాత్
మల్లింగాగ విలాసినీ భ్రమరికాజ్యోత్స్నా సుధాదీధితేః
శ్రీచన్న ప్రభుమల్లికార్జున విభోరన్యన్న జానీమహే."

కళికా:

"అపిచ దుర్గ్రహమాయికావ్యయ విదాహకాత్
కృపణ దనుజావేశ కలిత జనమోహకాత్
పరమ నిర్వృతి మద్విపశ్చిద్విభావితాత్
స్థిరతర నిజానంద సిద్ధజన సేవితాత్
ఏకాంగలింగ సాహిత్య చిద్భావనాత్
శోకమోహ విదూర సుజనహృజ్జాగరాత్
తరలితైలోత్తర శశిస్థల వ్యాపకాత్
చిరమోపనిషదర్థ సంవిదధ్యాపకాత్

ఉత్కళికా

"పశిభవన గాంగవస - కణసుధాశరధి ఘన
శృంగముఖ పంచకా - భంగ నిజమంచకో
త్సంగతల విహరణ - స్వాంగగ భ్రమరిణీ
వాగాస్త్రరాశియా ద్యోగీశ్వహాశయాత్."

షష్ఠీ విభక్తిః

"జ్ఞానేందు ప్రభవాం విముక్తరజనీ విస్ఫారిణీం చిన్మయీం
కాశోత్ఫుల్ల నిజప్రభాం పరమహానందోల్లసచ్చంద్రికామ్
యన్నిత్యాద్వయ భక్తియోగరసికాః పశ్యన్తి ముక్తశ్రియః
తస్య శ్రీగిరిమల్లికార్జున మహాదేవస్య దాసోఽస్మ్యహమ్."

కళికా

"అపిచ మోహమోహలయ విపశ్చిదేకతానతస్య
పరనిజత్వతావిబోధ పండితాప్త కామితస్య
అంగలింగవిలయ నిష్కలాఖ్యయా స్థలాత్మకస్య
శృంగదర్శన ప్రబుద్ధసిద్ధి ముక్తిదాయకస్య."

ఉత్కళికా

శాంభవమః పదేరితాంగ - ధరిత శివపదోక్తలింగ
మహదయేతి కవితివాక్య - మహితజీవ పరశివైక్య
భోగమంత్రిత లక్షితార్థ - సాధుకామిత ప్రబుద్ధ
గమ్యమానహరపదస్య - సామ్యరహిత నిజపదస్య."

సప్తమీవిభక్తిః

"స్వాంశాన్విత షట్సంగమోజిత కళాసాదాఖ్యసంగావతం
స్వాహాకారాది మహేశవాంత వరపఙ్క్తి లింగవ్రజం లీయతే
యస్మిన్ సర్వత్రిక సత్యచిద్ఘన మహానందస్వశీలస్థలే
తస్మిన్ శ్రీగిరి మల్లికార్జున మహాదేవే విలీనోఽస్మ్యహమ్."

కళికా

"అపినస్వాంగక భక్త మనఃప్రాప్తైక్యోద్భవ చిల్లింగజ్వాలనే
నిపుణస్వాంశ చతుర్గ్యగమకసంగత నిర్లిప్తౌత్రిక్షేత్రజ్వాలనే
తిష్ఠాయః పింపిసాక్షోఽద్వయా విలయాకృతి భవతో యాః స్తే
నిష్ఠదళ గ్రంథీకృత మాతృత్రితను ద్వంసవకర భక్తగతే
అనుపత్రింశద్విశతో త్రిక సోపాన నిజమిశ్రముఖే
స్థిరకాయకరణభావార్పణ వివిధగ్రాసోత్థి సుఖే

కళికా - సప్తమీ

స్వారపురీయాతీతనిజాత్తః ప్రవిలీకృత విస్మృతి జాదంతే
దాయ ప్రథదీపావృతి చిద్బిందే

ఉత్కళిక

"పరమ శివోఽహం భావగ చిన్మయ
పరవిశ్వ స్ఫురణాత్మఘనం జయ
స్వాద్యకరణ సమిశ్రదవనద్య జ
గద్భవితా నిరహాస ప్రథితే
రాన్వయ నిత్యమహోశ్వరకథితే
వంతా హేమమహాభవదీక్ష
దీక్షవిపశ్చిత్తను తావాసే
వీక్షణ జాఖిల భువనగ్రాసే

సంబోధన విభక్తిః

"నజ్ఞాతం భవదన్యమీషదపి విజ్ఞాతం త్వదం తన్మయం
సుజ్ఞాతం గురులింగజంగమ మహారూపం త్వదా విష్కృతం
త్వం మే స్వాత్మ జగద్భ్రమం పరిజహీత్యర్థిప కర్పూరితామ్
యాచే శ్రీగిరి మల్లికార్జున విభో దేవో మమాముం వరమ్."

కళికా

"అపిచ స్వస్థాఖ్యస్వాంశాంస్య తృప్త జగత్త్రయ
విపుల నిరహాస్త ప్రవిష్ట కింకర గోత్ర
గగనేంద్ర చాపసంకాశ చరణస్వైక్య
నిగమ విద్గురురూప నిగదిత మహావాక్య
మూలమను కార్ముక విముక్తాత్మ శర లక్ష్య
కీలితా నిమిషదృక్కంకణ వ్రజదీక్ష
జ్ఞాన సూర్యోదయ విషయసుప్త నిజభక్త
గానసంచర దాత్మగాయక సునవ్యక."

ఉత్కళిక

యమనియమవసుజయ - శమముఖ గుణప్రచయ
కరణ విషయాత్మ శివ - కరణకరణ ప్రథిత
నిశ్చలసమాధిగవి - పశ్చిదురుభావగవి
భోగయోగ విమ్యగ్య - సాధుసన్నుతయోగ్య

సార్వవిభక్తికము

"లింగం యే ప్రణమన్తి యం గురువరం యేనావృతం జంగమం
యస్మై క్రమగుప్తకృతిర్యత స్తదిహ వజ్జాతం జగత్ప్రాకృతమ్
యస్యాంశే మహతీంద్రియే పరశివే యస్మిన్ జగల్లీయతే
తద్ద్యశ్రీపతి మల్లికార్జున విభో మాం మోచయాజ్ఞానతః"

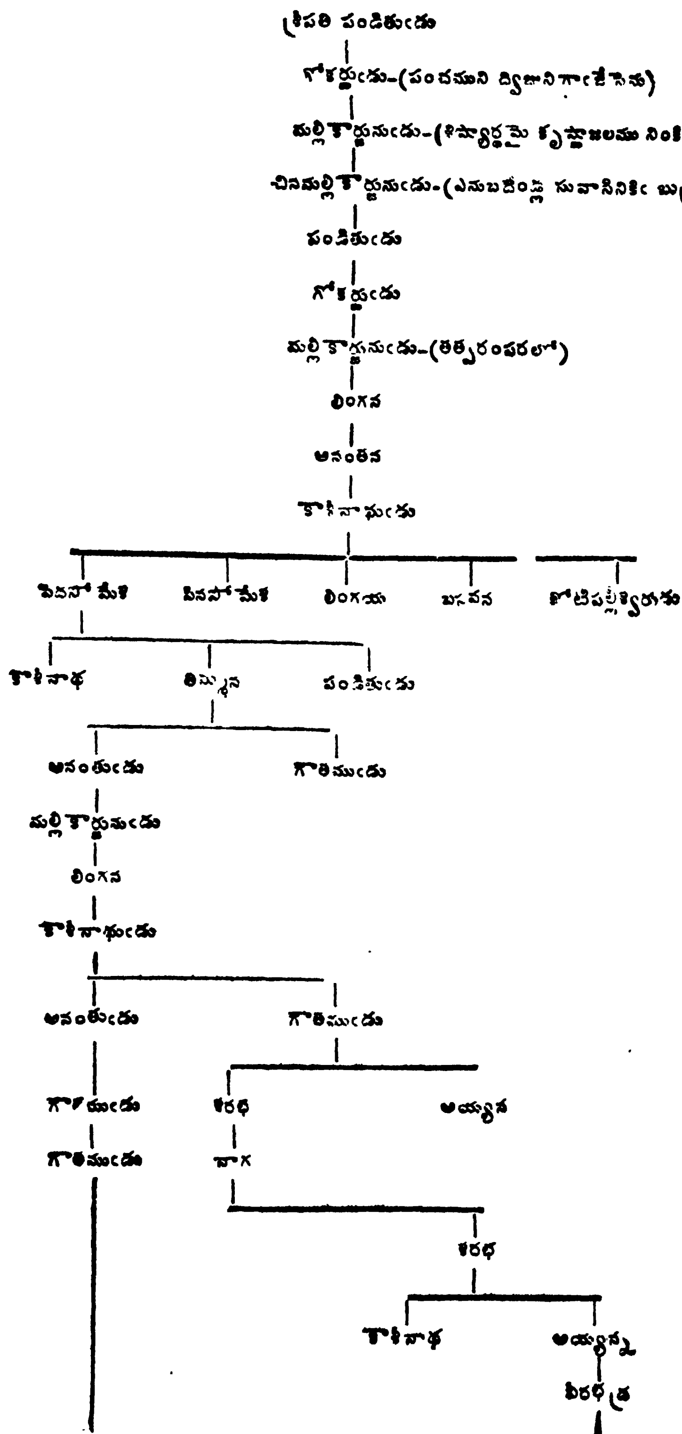
అంకితాంక శ్లోకము

"శ్రీమచ్ఛ్రీపతి పండితప్రభువరః శ్రీకాశినాథాన్వయః
శ్రీవీరేశ్వరహస్తజాత శరణోఽసౌ సిద్ధరామాహ్వయః
శ్రీమచ్ఛ్రీగిరి మల్లికార్జున విభోః సంతర్పతే దర్శయేత్
శ్లాఘ్యోదాహరణం శివాద్వయవిదాం హృద్యం చిదానన్దదమ్."
"సింధూబుద్బుదవత్ జవేలవణవత్ కర్పూరవత్త్వావకే
భక్తోఽసౌ విలయం గతో గురుపదేయః సిద్ధరామాహ్వయః
కృత్వోదాహరణం సమర్ప్యదివ్య శ్రీ పర్వతేశస్వయం
శ్రోతార స్త్వదమాప్నువంతి శివతాం తీర్త్వాభవాంభోనిధిమ్.

"అవాచాత్మ స్వరూపాణా - శివభావ ప్రదాయినే
నమః సద్గురునాథాయ - మళ్లినల బ్రహ్మమూర్తయే."
"జయతి పరమ శైవాద్వైతతత్త్వ ప్రబోధః
ద్యుమణి విరహితాత్మ భ్రాంతిమాయాంధకారః
స్వహిమకర విజృంభో దేశికేంద్రోద్భటార్యః
ప్రవితకుల సముద్రో వీరభద్ర కృపార్ద్రః."

కాశీనాథునివారి వంశమునకు మూలపురుషుడు శ్రీపతి పండితుడు. ఈతడు శ్రీకర భాష్యమును రచించి యత్యద్భుతమహిమల జూపి, పండితత్రయములో తొలివాడై విజయవాడ నివాసముగా నెలకొన్న మహనీయుడు.

శ్రీపతి పండితునివద్దనుండి వీరనారాధ్యునివద్దనుండి శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులవారివఱకుగల వంశవృక్షము.

శ్రీపతి పండితుఁడు
గోకర్ణుఁడు-(పంచముని ద్విజునిగాఁ జేసెను)
మల్లికార్జునుఁడు-(శిష్యార్థమై కృష్ణాజలము నింకించెను)
చినమల్లికార్జునుఁడు-(ఎనుబదేండ్ల సువాసినికిఁ బుత్రునిఁ బుట్టించెను)
పండితుఁడు
గోకర్ణుఁడు
మల్లికార్జునుఁడు-(తత్పరంపరలో)
లింగన
అనంతన
కాశీనాథుఁడు
శివసోమేశ
చినసోమేశ
లింగయ్య
బసవన
కోటిపల్లీశ్వరుఁడు
కాశీనాథ
తిమ్మన
పండితుఁడు
అనంతుఁడు
గౌతముఁడు
మల్లికార్జునుఁడు
లింగన
కాశీనాథుఁడు
అనంతుఁడు
గౌతముఁడు
గౌరీశుఁడు
శరభ
అయ్యన
గౌతముఁడు
నాగ
శరభ
కాశీనాథ
అయ్యన్న
వీరభద్ర

- గౌతముడు
  - అనంతుఁడు
  - చంద్రశేఖరుఁడు
    - అఘోరమూర్తి
      - శరభ
        - వీరమల్ల
  - వీరభద్రుఁడు
    - * వీరేశ
    - గౌతమ
    - చంద్రశేఖరుఁడు
      - నాగయ్య
    - కాళహస్తీశ్వరుఁడు
      - పాశ్వపతి
        - బహ్మయ్య
        - పాపయ్య
        - మల్లయ
          - బుచ్చయ్య
            - నాగలింగం
            - † నాగేశ్వరరావు
            - సాంబశివరావు
          - వియ్యన్న
            - బుచ్చయ
  - గౌతముఁడు
- వీరభద్ర
  - నాగేశ
  - అయ్య
  - సదాశివ
  - చంద్రశేఖర
  - బుచ్చన

పై యుదాహరణమునకు నాయకుడగు కాశీనాథుని వీరనారాధ్యుడు రచియించినవి రెండు తెనుగుకావ్యములు గలవు. ఒకటి భద్రాయుశ్చరిత్ర‡‡. ఇది 'భద్రాయువు' అను శివభక్తుని చరిత్ర. రెండవది ధర్మగుప్తాభ్యుదయము. ఇదియును ధర్మగుప్తుడను నొక శివభక్తుని కథ తెలుపును. ఈ కృతినుండియే పైని వివరించిన వంశవృక్షమును గ్రహించితిని. ఈ గ్రంథమునగల యాశ్వాసాంత గద్య యిది.

ఇది శ్రీ మచ్ఛ్రీపతి పండితేంద్రాన్వయ పయఃపారావార రాకాసుధాకర శ్రీ గిరి భ్రమరాంబా మల్లికార్జున కృపాలబ్ధకవితా ప్రబుద్ధ శ్రీ కాశీనాథ వీరనారాధ్యపుత్ర సుకవిమిత్ర వీరదేశిక ప్రణీతంబైన ధర్మగుప్తాభ్యుదయంబను మహాప్రబంధంబునందు ప్రథమాశ్వాసము.

ఈ వీరనారాధ్యుడు తన పూర్వులలో కాశీనాథుని యింటి పేరు వచ్చుటకు కారణభూతుడైన కాశీనాథ దేశికుని, యాతని తరువాతివారి నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

"గరిమతోడుత వారిలో గాశినాథ
దేశికాగ్రణి చిద్రూపదివ్యమూర్తి
షట్స్థల బ్రహ్మవిద్యా విశారదుండు
సర్వతంత్ర స్వతంత్రధీశక్తియుతుడు."

"కాశీనాథ కటాక్ష సంభవలసత్కల్యాణ చారిత్రులా
కేశానూన చిదర్క మగ్నతర దృగ్విభ్రాంతి సంధానులా
కాశోద్వ్యాప్తి శరీరులంచిత శుభాగారుల్ సదాప్రాప్తయో
గాశాకీర్తులనంతగౌతముగురుల్ హంసాత్మకుల్ పావనుల్."

తన్ను గూర్చి యిట్లు చెప్పకొని యున్నాడు.

"ఏవం విధ శివసదృశ
స్తావక బుధముఖ్యజాల దానామృత శ
శ్యావన ధౌరంధర్య సు
భావాఖ్యతగల్గు వీరభద్రేశునకున్."

"ప్రణవ సురశాఖిశిని నాల్గుఫలము లాదవు
నరణి వీరేశగౌతమ చంద్రశేఖ
రులును శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుండు ననగ
వెలసితివిః మేము బుధజనుల్ వినుతిసేయ."

"అం దేనగ్రజ వీరభద్రుడను నిత్యానంద బృందాధ్యుడన్
కందర్పార రవీందుయోగజ చిదాక్రాంతాంతరంగుండన
స్పంద శ్రీగిరి మల్లికార్జున కృతిస్వామి ప్రయుక్తోక్తి లిం
పందం గూర్చుచు ధర్మగుప్త చరితం బారూఢి వర్ణించెదన్."

"ఆత్రేయస గోత్రద్విజ
పాత్రాంబనూత్ర పటుయాజుష శా

* ఇతడే కాశీనాథుని వీరనారాధ్యుడు. పై యుదాహరణ స్తవమునకు నాయకు డితడే.

† వీరే దేశోద్ధారకులు, యశశ్శరీరులు శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు.

‡‡ ఈ కావ్యములో కొంతభాగము ప్రారంభమునుండి క్రీ. శ. 1899లో బందరున మల్లంపల్లి శైవమూర్తిగారిచే ప్రకటిత మగుచుండిన 'రత్నాకరము' అను పత్రికలో వచ్చియున్నది.

ఖ్యాత్రేయాన్వయమున న
ద్యాత్రాణ్యాపకుడు వీరనైవసుగుంపన్."

పై వానినిబట్టి కాశీనాథుని వీరనారాయణుడు వేదవేదాంగములు నేర్చినవాడనియు ఘనుపదాభూషుడనియు, రసవత్కవితావిశారదుడనియు తెలియుచున్నది. ఇందలి కవితాశైలి తెలియుటకు రెండు పద్యము లుదాహరించుచున్నాము.

"సరి వా బుట్టిన యింటనుండి విభుఁ గాంచన్వచ్చుచో గట్నమం
చిత కీలంగొనివచ్చురీతి దటినుల్ శ్రీ మీఱ పూజావళీ
సతతానంద ఫలప్రదానలలితాసంతోషముం దెచ్చి భూ
ర్యతులోత్తుంగతరంగ భంగకలనన్ హర్షంబుతో వార్ధికిన్."

"అంగనీ! నీ కమ్మతింబు గావలయు సంతిన్ బట్టు మంచాపమో
దరనోరత్నము పల్క విక్కలికి సాంద్రంబంచు ధూతాశ్వమై
ఖరిగానిండి తటాకదీర్ఘికల వేగన్ మించి పాఱెన్ పరి
స్ఫురణన్ వారిదవారి వారినిధికై పుంఖానుపుంఖక్రియన్."

ఈ యుదాహరణరచయితయగు సిద్ధరామయ్యగారిని గూర్చి తెలియుటలేదు. వీరి గృహనామము కాశీపట్టణమువారని తెలియుచున్నది. షట్సలదర్పణము రచించిన సిద్ధరాము డీతడగునో కాదో ప్రస్తుతము నిర్ణయింపజాలము. ఈతడు గూడ వీరనారాయణునితో సమకాలికుడుగాన క్రీ. శ. 1800 ప్రాంతమువాడగును. ఇందలి సంస్కృతి కవితారచనము చక్కగా నున్నది. ఉదాహరణకావ్యమునందలి లక్షణము లన్నింటిని సరిగా పాటించియున్నాడు. ఈ యుదాహరణమున ధారాశుద్ధి ప్రశంసనీయము. కాశీనాథుని వంశమువారికి గృతిగా వలసి, వారి యుత్కర్షను దెలుపు నీ లఘుకృతి నాంధ్రమహాజను లాదరింతురుగాక!

పర్యవసానం

శ్రీపంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

'రేపు ఉదయం సాయంకాలం రేడియోలో పాడవలసిఉంది; ఇప్పుడు సినీమాకి వెళ్తే మామూలు నిద్రవేళ దాటిపోతుంది, తరవాత సరిగా నిద్రపట్టకపోవడమూ, రేపు ఉదయానికి గొంతు ఉండవలసినంత చక్కగా ఉండకపోవడమూ ఇవేవీ అంత కోరుకోదగినవి కావు. కాక తానీరోజు ప్రయాణపు బడలిక మీద ఉన్నాడు; అందుచేత ఇప్పుడు చక్కగా భోంచేసి ఏదో చదువుకొంటూ పడుకోవడం ఉత్తమం; రేపు సాయంకాలం పాట అయిపోయాక ఎలాగూ రాత్రి రెండవ ఆట సినీమా చూడవలసిఉంది' అని మనస్సున బోధ చేసుకుని శంకరశాస్త్రి నాటి సాయంకాలం మొదటిఆటసినీమాకి వెళ్ళే ఉద్దేశాన్ని ఉపసంహరించుకొన్నాడు.

సినీమా చూడకుండా కూడా అలస్య మెందుకని ఏడుగంటలకే భోజనం చేసి, రెండు కిళ్లీలు, రెండు దినపత్రికలు (ఒకటి తెలుగుది, ఒకటి ఇంగ్లీషుది) తీసుకొని మేడమీద తన గదిలోకి వెళ్లి కూర్చున్నాడు.

పడక కుర్చీలో కూర్చుని పత్రిక చదవినంతసేపూ బాగానే గడిచిపోయింది కాలం; కొంచెం నిద్రవచ్చేట్లు కూడా అనిపించింది. టైము పదినిమిషాలు తక్కువ ఏనిమిది; మామూలుగా పడుకొనే కంటె ఒక గంట ముందే. 'అయినా ఇవాళ ప్రయాణపు బడలిక పోవాలంటే వేగం నిద్రపోవడంకంటె మంచి సాధనం లేదు' అనుకుంటూ కుర్చీలోంచి లేచి, కూజాలోని కాసిని మంచినీళ్లు త్రాగి, తలుపు వేసుకొని, ఎలక్ట్రిక్ లైటు ఆర్పి, ప్రక్కమీద పడుకొన్నాడు, భక్త చింతామణి లోనివి తను అలవాటుగా చదివే రెండు పద్యాలు చదువుకొంటూ.

పద్యాలు పూర్తి అయిపోయేయి; ఒక పదినిమిషాలు అటూ ఇటూ ప్రక్కమీద దొర్లేడు. కాని నిద్రవచ్చే సావకాశం క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతున్నదే తప్ప ఎక్కువ కావడం లేదు. ఇప్పుడు ఏమీ అవసరమూ సందర్భమూ లేని ఆలోచన లెందుకిలా వస్తాయో! అయినా ఒక్క తన మనస్సుదే తప్పు కాదు; ఈ గదిలోనే ఉంది సగం పొరపాటు; కుడితట్టుగదిలో ఎవరో వర్తకులు; వాళ్ళ లెక్కలూ గొడవలూ; ఇద్దరు మాత్రమే ఉండేది; అయినా ఎందరు ఉన్నారో ఏమిటోగాని పదిమంది చేరి గొడవపెట్టినంత బాధగా ఉంది. ఎడమతట్టు గదినుంచి వచ్చే ధ్వని అంత అనేకంగా లేకపోయినా, తన నిద్ర చెడగొట్టడానికి అవతలి వర్తకుల వ్యాపారసరళి కబుర్లకంటె ఎక్కువగానే పనిచేస్తున్నది. ఏవేవో గుసగుసలుగా మాటలు; ఉండుండి నవ్వులు, గాజుల కదలిక — మళ్లీ కొంచెంసేపు విరామం, మళ్లీ ఏదో వినబడని కబుర్లు, నవ్వులు, గాజుల గల గల, ఒకటే గ్రామఫోను రికార్డును మళ్లీ మళ్లీ వేసినట్టుంది.

ఊం. మాటలు తిన్నగా వినబడడం కాదు, వినబడకపోడమూ కాదు. శంకరశాస్త్రికి ఒకవంకనుంచి మాటలు తప్పించుకోబడినంత స్పష్టంగా వినిపిస్తున్నాయని కోపము; ఇంకొకవంకనుంచి గాజుల గలగలతో కలిసివచ్చే మెత్తటి మాటలు స్పష్టంగా వినిపించలేదని కోపము. అసలీ తప్పంతా ఎవరిది? హోటలు మేనేజరుది. ఇదివరకు మూడు నాలుగుమార్లు తనకు మామూలుగా ఇచ్చే, ఆ చివరిగది ఇచ్చిఉంటే. ఈవిధంగా రెండు వంకలనుంచి వచ్చిపడే సంభాషణ పరంపరకి తట్టుకోవలసిన అవసరం లేకపోయి ఉండును. కిటికీలోనుండి, ఊరు చాలా దూరంవరకు చక్కగా కనబడుతూ ఉండేది. ఈ గదికి ఉన్నది ఒక్కటే కిటికీ. అదయినా హోటలు లోపలిభాగంవంకకు తెరుచుకొని ఉన్నది. అందులోనుండి హోటలు పనిమనుష్యుల అలికిడి తప్ప మరేమీ కనబడదు; పైగా, ఆగదికంటె దీనికి అద్దె ఒకఅర్ధరూపాయి ఎక్కువ కూడా! ఏమయినా ఈమారు వచ్చినప్పుడు మరి ఈ హోటలులో బస చేయకూడదు.

సుమారు తొమ్మిది అయిపోతున్నాది. ఇంకా తాను నిద్రపోలేదు. ఈ యిరుప్రక్కలనుండి వచ్చే ధ్వనితరంగాలమూలంగా మరి ఇంత వేగంలో నిద్రవచ్చే సావకాశంకూడా గోచరించడం లేదు.

తాను వేగంగా నిద్రపోవాలనుకొన్నాడుగాని, మామూలు వేళే అయింది. కేవలం స్థలం మారడంవల్లనే కాదు, ఈ గదికి ఉన్న ప్రత్యేకమయిన అసదుపాయాల మూలంగానే తాను నిద్రపోలేకపోతున్నాడు. ముందు ఈ యిరుప్రక్కల మనుష్యులూ నిద్రపోతేనేగాని, తనకు నిద్రపట్టే యోగ్యత మరి లేనట్టే. కాక, వీళ్ళ వైఖరీ చూస్తే, మరి ఈ రాత్రి నిద్రపోయే ఉద్దేశంలో ఉన్నట్టు కనబడదు. ఇందాకా తను భోంచేస్తున్నప్పుడు రెండు టేబిళ్ళ అవతల కూర్చొని భోంచేస్తున్నారు, వీళ్ళే కాబోలు; అక్కడా ఇంతే. ప్రక్కవాడికయినా వినబడకుండా ఏవో మాటలూ కిలకిల నవ్వులూ. అంతగా తమ మాటలు ఒకరికి వినబడకూడదన్న ఉద్దేశం ఉన్నవాళ్ళకి తమ నవ్వులు ఇతరులకి అనవసరమయిన అసదుపాయాన్ని కలిగిస్తాయేమోనన్న అనుమానమయినా ఉండవద్దా. అసలు వీళ్ళు ఇప్పుడు ఎందుకు నవ్వుతున్నట్టుకో ఇటువంటి వాళ్ళను చూసే కాబోలు నవ్వు నాలుగువిధాల చేటు అన్నారు.

అంతవరకూ తొందరగా వెళ్ళి హఠాత్తుగా స్తంభానికి డీకొన్నట్టుగా ఒక్కమారు నిలబడి ఎదురు తిరిగింది అతనిమనస్సు. తా నీరోజున వేగం నిద్రపోవాలనుకొని, పోలేకపోయినంతలో ఇతరుల నెందుకు కసుకోవాలి? ఇప్పుడు సరిగా వేళకు ఊళ్ళో లేక పోవడం వల్లగాని. తన స్నేహితులు సుబ్రహ్మణ్యమో శర్మోగాని ఉండి ఉంటే తన గదినుండి అన్ని గదులనుండి కంటె ఎక్కువ ధ్వని పుట్టి ఉండును. అప్పుడు వాళ్ళేమనుకొని ఉందురో?

ఇంతకీ తాను అనవసరంగా చికాకుపడ్డాడుగాని, వర్తకులు భోజనానికి వెళ్ళిపోయినట్టున్నారు. ఇవతలి తట్టునుండి వచ్చే అస్పష్టమయిన ధ్వనిమూలంగానే నిద్రపోలేక పోయానంటే, అందుకు బాధ్యత తన మనస్సుదేనని ఒప్పుకోక తప్పదు. అంతే కాక, వాళ్ళు కూడా, ఇవతలివాళ్ళకు ఎక్కడ ఇబ్బందిగా ఉంటుందో అనేకాబోలు అతి నెమ్మదిగా మాట్లాడుకొంటున్నారు. అయినా కొంచెం వినిపిస్తున్నాయంటే అది హోటలు గోడల తప్పు. ఇక మాటలకంటె నవ్వులూ గాజుల గలగలలూ ఎక్కువగా ఉన్నాయంటే మాత్రం కేవలం వాటి మూలంగానే తాను నిద్రపోలేక పోయేననడం సమంజసంగా ఉందా? క్రింద రోడ్డు మీద పరుగెత్తే బహువిధాల వాహనాల కోలాహలమూ, హోటలు పనివాళ్ళ మాటలు, దగ్గరలోని కాఫీ కిల్లీదుకాణాల మీద సోడా బుడ్లు కొద్ది కొద్ది దూరంలో కంయి కుంయిమని కొట్టినప్పుడు, ఇన్నిటితో కలిసి కూడా తన ప్రత్యేకతను చూపుకోడం మానలేని రెండు మేడల అవతలినుండి వచ్చే రేడియోసంగీతమూ—మొదలయిన అనేకధ్వనుల వేర్వేరు ప్రభావాలలో దేనితోనూ పోల్చడానికి వీల్లేని చిన్న సవ్వడిమూలంగా తాను నిద్రపోలేకపోయే ననడం నమ్మదగిన మాటకాదు.

అయితే కొన్ని కొన్ని నిజమయిన మాటలు ఏమాత్రమూ నమ్మదగినవిగా ఉండవు లే, అనుకొంటూ, మంచంమీదనుండి లేచి, పడక కుర్చీ ఉన్న ఒక్క కిటికీ వద్దకూ లాగి, మంచంమీది తలగడ ఒకటి తీసుకొని కిటికీ అంచుమీద కాళ్ళు పెట్టి, కుర్చీలో వెనక్కి చేరగిలబడి కూర్చున్నాడు. ఈ దృశ్యం బాగానే ఉంది. కిటికీలోనుండి ఆకాశం తప్ప మరేమీ కనబడదు. ఇందాక తాను నిలబడి క్రిందకు తిరిగి చూడడంవల్ల హోటలుఅంతర్భాగము మాత్రమే కనబడి అసహ్యం కలిగిందిగాని, ఇలా పడుక్కొని చూస్తే ఆకాశపు నీలి చీరమీద తెల్లటి చుక్కలు ఎంతో అతిశయంగా కనిపిస్తున్నాయి. వాటిని చూస్తూ ఉంటే, తమ ఊళ్ళో తన గదిలో కూర్చొని ఆకాశంవంక చూస్తున్నట్టె భావించుకోవచ్చును. ఇంటిదగ్గర అన్నయ్య ఇప్పుడిప్పుడే ప్రైవేటు ట్యూషన్ల కుర్ర వాళ్ళను పంపించి పడుక్కొని ఉంటాడు. వదినకి మాత్రం అంత ఓపిక ఎక్కడనుండి వస్తుందో, పగలంతా ఇంటిపని చేసినా, రాత్రి మాత్రం పదిగంటలవరకూ ఏదో చదువుతూనే ఉంటుంది.

మళ్ళీ ప్రక్క గదిలోనుండి నవ్వులు వినబడ్డంతో అతని క్రొత్త ఆలోచన పుట్టింది. వీళ్ళెవరూ? భార్యాభర్తలనే ఊహించక తప్పదు. అయితే మాత్రం అంతగా ఏకాంతాలు చెప్పుకొని అస్తమానం నవ్వుకోవలసిన అవసరం ఎలా కలుగుతుందో? అన్నయ్యా, వదినా ఇద్దరూ వ్యక్తిగతంగా సరదా అయిన మనుష్యులే, అయినా తమలో తాము అధికంగా మాట్లాడుకోరు. మాట్లాడినప్పుడయినా ఏవో సాంసారికపు ఖర్చు వెచ్చాల గురించీ లేక మరేవో వాద ప్రతివాదాలలో తప్ప ఇద్దరూ కలిసి ఐకమత్యంగా ఉన్నట్టు కనిపించరు. మొట్టమొదట చూసిన వాళ్ళకి. అయితే ఇద్దరికీ ఒకరిని విడిచి ఒకరు ఒకరోజయినా ఉండలేనంతటి అభిమానం. అప్పుడు పిల్లల వేసవిశెలవులు రెండు నెలలు ఆవిడను పుట్టింట్లోనే ఉండనియ్యాలనుకొన్న అన్నయ్య పదిరోజుల్లో బెంగపెట్టుకొని, జ్వరం తెచ్చేసుకొన్నాడు; ఆవిడ వచ్చి రావడంతోనే ఆ జ్వరమూ పోయింది. ఇక ఆవిడ ఎప్పుడూ వాడు ఇంట్లో ఉన్న సంగతే అక్కర్లేనట్టుంటుంది. కాని, వాడొక నాలుగు రోజులుపై ఊరికి వెళ్ళేసరికల్లా బైటికి చెప్పకపోతేనేం ఎంతో బెంగపెట్టేసుకొంటుంది. అంతటి అనుబంధం ఉన్న వాళ్ళు ఎప్పుడూ ఈ విధంగా గుసగుసలాడుకోడం నవ్వుకోడం అంటూ లేదు. వీళ్ళ ప్రేమబంధం అంతకంటే ఎక్కువవా? లేక?

బహుశః నూత్నదంపతులయి ఉంటారు. అయితే మాత్రం వాళ్ళకు నిదానంగా ఆలోచించదగిన విషయాలూ, స్పష్టంగా మాట్లాడుకోవలసిన మాటలూ, భవిష్యత్తునిగురించి పడవలసిన ప్రయత్నము ఇవేవీ ఉండవా? ఊఁహు! వీళ్ళకి అటువంటి గొడవలేమీ పట్టినట్టులేదు. భూత భవిష్యత్తులతో లేశమాత్రమూ సంబంధములేని కేవల వర్తమాన వాదుల్లాగున్నారు.

వీళ్ళ వ్యవహారం చూస్తూ ఉంటే నారాయణశర్మ జ్ఞాపకం వస్తాడు. వాడికి ఏదయినా ఒకపని చేస్తున్నప్పుడు ఎలా ఉన్నా తరవాత దాని గురించి గొప్పగా చెప్పుకోడం మహా ఆనందం. ఆ మధ్యను రోడ్డుమీద కనబడి అడగకుండానే తన రేడియో ప్రోగ్రాముసంగతీ, అందుకోసమని తన ప్రయాణం ఎలాగూ ఉందని, తన శ్రీమతిని కూడా తీసుకొనివెళ్ళి పనిలో పని మద్రాసు, తిరుపతి వగైరా పర్యటించి వచ్చినవైనం అంతా ఒక గంటన్నర రికార్డు వేస్తేనేగాని విడిచిపెట్టేడు కాడు. వాడి మూలంగా ఆ రోజు డాక్టరు సుందరంగారు పాఠం మానివేయవలసి వచ్చింది. చేతనయితే తాను పని బాగా చెయ్యడంవల్ల కీర్తి ప్రతిష్ఠలు వస్తాయిగాని, వట్టి కబుర్లవల్ల వస్తాయా? వాళ్ళిచ్చిన అరవైకితోడు మనకి మరొక నూరు మొత్తం నూటరవై ఖర్చయిందన్నది వాడి పాటకి పల్లవి. ఎంత మంది ఎంతెంత లేసి మొత్తాలు ఖర్చుపెట్టలేదు; డబ్బు ఉంటే ఖర్చు పెడతాము, లేకపోతే లేదు అందులో విశేషం ఏముంది?

అదికాదు వాడి బాధ, తాను మా అందరికన్నా ముందునుండి పాఠాలు చెబుతున్నాడు; ఆ పనిలో తనకు పాతవాడన్న కీర్తితప్ప మరొకటి ఏదీ మిగలలేదు ఇప్పటికి. అయితే కొన్నాళ్ళపాటు తక్కినవాళ్ళంతా కేవలం సంగీతం ట్యూషన్ల మాష్టర్లు మాత్రమే అయి ఊరుకొంటే, తాను రేడియో గాయకుడుగా గొప్పవాణ్ణను కొందికి వీలుండేది, ఇప్పుడు ఆ వ్యత్యాసమూ పోయింది, మరి వాడి గొప్పదనాన్ని ఎలా ప్రదర్శించుకోడం? దంపతులం కలిసి పర్యటించి వచ్చేమనడం, ఎదుటివాడు బ్రహ్మచారికదా, కాస్త

లోపల బాధపడడా అనేకమూ. వాళ్ళు గృహస్థులుగా గడుపుతున్న జీవితం ఎటువంటిదో తెలియకపోతే ఇంకా బడాయి చెప్పి ఉండరు కాబోలు. అన్నయ్య అవతల స్కూల్లో తెలుగు పండితుడుగా జీతం తెస్తున్నాడు; ఇంటివద్ద తెలుగు హిందీ ట్యూషన్లు చెప్తున్నాడు. అయితే కూడా అతికష్టంగా ఉంది ఇల్లు గడవటం. తాను సంగీతపు ట్యూషన్లు చెప్పి తెచ్చే సుమారు వంద రూపాయలు కూడా ఉండబట్టి ఏదో ఇలాగ గడిచిపోతున్నది. అటువంటిది బద్ధకస్తులైన నాగాయణశర్మలాటివాళ్ళు, ఉన్న నాలుగు పాఠాలయినా శ్రద్ధతో చెప్పలేకపోతూ కూడా వైభవం వెలిగిస్తున్నట్లు కబుర్లు చెప్తే ఎలాగుంటుంది?

అయినా చెప్పడం మానరు. తాను ఇంతవరకూ వస్తున్న పెళ్ళి సంబంధాలను ఇష్టం లేక కాదంటున్నా, తనకు పెళ్ళి ఇంకా కాలేదు కాబట్టి ఆ విషయంలో తనను చూసి జాలిపడి తేనేగాని ఊరుకోలేదు లోకం. సాంసారిక జీవితంలోని ఇబ్బందులు తెలిసి తెలిసి కూడా పెళ్ళిచేసుకొందికి సిద్ధపడడం అంటే కావాలని చిక్కులు తెచ్చిపెట్టుకోడమన్న మాటే. ఇప్పుడు తనకు ఏంలోటు వచ్చింది, తన స్వేచ్ఛకి భంగకరమయిన ఇంగ్లీషు కాలేజీచదువు విడిచిపెట్టాడు. ఎంద రెంత వెనక్కి తీసినా నిస్పృహపడకుండా కృషిచేసి సంగీతంలో గవర్నమెంటు సర్టిఫికేట్లు సంపాదించేడు. ఇక యూనివర్సిటీ డిప్లమా పొందే రోజు కూడా అట్టే దూరంలో లేదు. వీటన్నిటికీ తోడు జనసామాన్యానికి కావలసిన అర్హత, రేడియో గాయకత్వం కూడా ఉంది. ఆర్జన కూడా ఒక మాదిరిగా తృప్తికరంగానే ఉంది. అయితే తాను ఇంకా తాపత్రయపడుతూ వస్తుందని ఆశ ఉన్నచోట మరి కొంచెం బిగిస్తూ ఉంటే ఇంకా మరికొంత రాకపోదు. కాని, అంతకంటే ఇదే బాగుంది; తనస్వేచ్ఛకి అడ్డులేదు. తనచేత పాఠం చెప్పించుకొనేవాళ్ళు కేవలం తనకు ఏదో నెల జీతం ముట్టచెప్పి ఉద్ధరిస్తున్నామనుకో నక్కరలేదు. ఒకటి రెండు చోట్ల సంగీతం మరి వచ్చే ఆస్కారం లేదన్న మాట తాను స్పష్టంగా చెప్పివేసేడు కూడా. తరవాత "ఎలారాదో, నేను చూస్తాను, మూడేళ్ళలో కచేరీలు చేయించి రేడియోలో పాడించడానికి నాదెబి కదపా" అన్న పండితప్రవరులు లేకపోలేదు. సరే బాగుపడనీ తనకు మాత్రం అటువంటి అన్యాయవిత్తం అక్కర్లేదు. ఇంతకీ తనకేం పెద్ద కుటుంబమూ బాదరబందీ ఏమీ లేదు. ఇప్పుడు వంద రూపాయలు తెచ్చినప్పుడు ఎలా ఉంటున్నారో, రెండేళ్ళ క్రితం పాతికా ముప్పై తెచ్చినప్పుడు అలాగే ఉన్నారు అన్నయ్య వదినాను; ఇంటర్మీడియేటు చదవని సంగీతం ప్రారంభించినప్పుడూ అలాగే ఉన్నారు. అప్పుడు లోపల్లోపల ఎక్కువభయపడ్డారంటే, ఇటు మామూలు ఉద్యోగమూ, అటు సంగీతమూ కూడా కాకుండా పోతుందేమో, కుఱ్ఱవాడి భవిష్యత్తు ఏమౌతుందో అని తప్ప ఏదో పెద్ద చదువు చదివి గొప్ప ఉద్యోగం చేసి, తమకు ఆర్జించి పెట్టాలని కాదు. ఇప్పుడయినా తను ఆర్జించిన డబ్బు వేరేపెట్టి కాబోయే తన భార్యకు ఏదో నగ చేయించి పెట్టాలనే అన్నయ్య అభిప్రాయం. అయున్నను వదిన కూడా అన్నయ్యతో అలాగే అనడం తనకు వినబడకపోలేదు, "మతి తప్పనిసరి ఖర్చులు వచ్చి పడుతూ ఉంటే ఏంచేస్తాం, ఇప్పుడు డబ్బు మిగిల్చి బంగారం కొనడం అంటే సర్వాబద్ధం. అయితే పిల్లకి బంగారం పెట్టాలంటే నా గొలుసు పెట్టేస్తాం" అని—వాళ్ళు సజ్జనులు గనక, తన యీస్వల్పమయిన ఆర్జనకూ కుటుంబఖర్చు నిమిత్తం వాడుకున్నందుకు ఇంతలా అనుకొంటున్నారు గాని దుర్మార్గులయితేనా? అయితే వాళ్ళు మంచితనం కొద్దీ ఇవ్వాలనుకోవచ్చునుగాని, తనుమాత్రం పుచ్చుకుంటాడా? అసలు వాళ్ళు తనను అంత ఆదరంతో పెంచి పెద్ద చేసినందుకు తాను ఏంచేసినా తగిన ప్రత్యుపకృతి కాదు. స్కూలుఫైనలు పాసయి, పైచదువు చదవకుండా, ఉద్యోగం చెయ్యకుండా సంగీతం పేరుతో ఆరేళ్ళపాటు హాయిగా తిని తిరిగేమనిషిని, కుటుంబ కాలక్షేపం నిమిత్తం తాను స్వయంగా అహార్నిశలు పరిశ్రమిస్తున్న ఏ అన్నదమ్ముడు భరిస్తాడు. అన్నదమ్ముడు కాదు, ఎందరు తల్లిదండ్రులకు మాత్రం అటువంటి సహనం ఉంటుంది, ఆర్జనలేని, అనునం తిన్నయాత్మమయినా కనబడని యుక్తవయస్కులయిన కొడుకులంటే—అన్నయ్యకి "ఒక్కగా నొక్క తమ్ముడు; చిన్నప్పుడే తల్లిదండ్రుల అభిమానానికి నోచుకోలేదు." అన్న ప్రేమ ఉండొచ్చు. కాని, వదినగారుకూడా ఈవిషయంలో అన్నయ్యకి తీసిపోయేదికాదు; స్వంతపిల్లలకంటె ముందుగా వాళ్ళకు కుట్టించే కంటె మంచిబట్టలు కుట్టించేది; అన్నయ్య ఏమలాగంటే, వాళ్ళు చిన్నపిల్లలు, ఇంకా బట్టల పొదుపు తెలియదు; శంకరం అయితేనో, బట్టల విలువ తెలుసును; వాటిని జాగ్రత్తగా ఉంచుకోగలడనేది. అసలు ఆ జాగ్రత్త మప్పినది ఆవిడే—వాళ్ళు ఇంత మంచివాళ్ళు కాకపోతే, తాను మధ్యలో తన సంగీతశాస్త్రాభ్యాసము విడిచిపెట్టి తనకు ఎంతమాత్రమూ ఇష్టంలేని ఏ గుమాస్తాపనో చేస్తూఉండును. తనకి జీవితంలో ఒక కళని సాధించేనన్న ఆనందమూ, తృప్తిమాత్రమే కాక ఆత్మగౌరవానికి లోటులేకుండా బ్రతికగలిగే సాధకాశం కలిగిందంటే, ఇదంతా అన్నయ్యా వదినా వాళ్ళద్దరి ఆదరణే కారణము. తాను ఆ జన్మాంతం పెళ్ళిమానేసి వాళ్ళ సేవచేసినా వాళ్ళ ఋణం తీరదు. అయితే తాను పెళ్ళిమానేస్తే మానెయ్యవచ్చునుగాని, వాళ్ళకి చేసేసేవంటూ ఏమీలేదు.

అన్నయ్య ఎప్పటిలాగే కష్టపడుతున్నాడు; ఇంకా మరి నలుగురు ట్యూషన్లకి రావాలిగాని వస్తే మరొకటి రెండు గంటలు కష్టపడడానికి సిద్ధమే. ఇక వదినగారి ఇంటిపని క్రమంగా హెచ్చేదేగాని తగ్గేదికాదు; అయితే తాను ప్రస్తుతం చేయగలుగుతున్నదల్లా ఏదో కొంత తన పైఖర్చులకు పోను ఇంటికి ఇవ్వడం—ఇంతే తాను వాళ్ళకు చెయ్యగల సదుపాయము.

అయితే ఇందువల్లనే వాళ్ళకు మరింత గాభరాగా ఉంది. వీలయినంత వేగంలో తనకూ పెళ్ళిచేసి తనను ఒక గృహస్థును చెయ్యాలని. తీరా అయినతరవాత ఇప్పుడు అన్నయ్యకు చాలీచాలడంగా ఉన్నట్టే అప్పుడు తన ఆర్జన తనకు కూడాచాలకపోవచ్చును. అంతేకాదు, అన్నయ్యకు చిన్నతనంనుండి కష్టపడి, ఓపికగా పనిచెయ్యడం అలవాటు. తనకు చదివినప్పుడు అట్టే

కష్టపడనక్కరలేకుండానే పరీక్షలు పాసయేడు; సంగీతంగురించి పరిశ్రమించినా అనేక కష్టంగా తోచేదికాదు; అయితే తన ఆనందంకోసం పాడుకోవడం వేరు. ఏదో విధిగా పాఠం చెప్పడం వేరు. ఏమయినా పెళ్ళిచేసుకొంటే తనకు ఇప్పటి ఈ స్వేచ్ఛ, సంతృప్తి ఈ రూపంలో ఉండవు; వీటిలోని లోటును కప్పగలగవచ్చు లేకపోవచ్చు; ఎలా ఉంటుందో సాంసారిక జీవితం ఏమయినా దిగితేగాని లోతు తెలియదు.

పెళ్ళికొడుక్కి అర్హతఉన్నా ఉద్యోగం లేదు; పెళ్ళికొడుకు అన్న వితంతు వివాహం చేసుకున్నాడు; ఇవి చాలా మందికి ఉండే అభ్యంతరాలు. అవి కాదని వచ్చిన సంబంధాలు అన్నయ్యకి నచ్చవు; అన్నయ్య ఎలాగో సమాధానపడదామన్నా అన్నీ సవ్యంగా లేకపోతే వదిన యిష్టపడదు. ఇన్నీ కుదిరినమీదట ఇంకా ముఖ్యమైనది పెళ్ళికొడుక్కి ఇష్టం కావడం కాకపోవడం ఒకటి ఉంది. అయితే యీ అలస్యంమూలంగా అన్నయ్యకూ వదినకూ మరింత ఆందోళనకలుగుతున్నదితప్ప మరొకటి లేదు.

"నీ పెళ్ళిమూలంగా మీ రిద్దరూ సుఖంగానే ఉన్నారు కదా; నేనూ నీలాగే వితంతువివాహం చేసుకొంటూ నన్నయ్యా" అంటేమాత్రం అన్నయ్యకు ఇష్టం లేదు. అప్పుడు తన పరిస్థితిలో అదొక తప్పనిసరి అయిందనీ, ఎంచేతంటే, తనకు మొగంమీద మశూచికం మచ్చలుండడమూ ఆర్థికస్థితి ఏమీ తృప్తికరంగా లేకపోవడమూ — కాని, ఇప్పుడు పరిస్థితులు కొంత మారాయి; పెళ్ళికొడుకుల విలువ పెరుగుతున్నది. పైగా చాలామంది సత్సంప్రదాయకులయినా వాళ్లే పిల్లనిస్తామంటూ వచ్చేరు. అయితే వాళ్ళ సంబంధాలు మరేవో కారణాలవల్ల యిష్టపడలేదు. అంచేత కొంచెం ఓపికపట్టి సరైన సంబంధం చేసుకోవాలిగాని, అన్నదమ్ములిద్దరూ పెళ్ళికాక వితంతు వివాహం చేసుకున్నారని [illegible] అంటూ ఉండగా, రేపు పుట్టనున్న తమ పిల్లల పెళ్ళిళ్ళకు కూడా చాలా యిబ్బంది పడవలసివస్తుంది. మరి గత్యంతరం లేనప్పుడు ఎలాగూ తప్పేది కాదుగానీ, కావాలని ఇబ్బందులు తెచ్చుకోవడం ఏమి ప్రయోజకత్వం? అని అన్నయ్య ఉద్దేశం. ఏది ఎలాగయినా, తన చిన్నతనంనుండి అన్నయ్యకు తన మూలంగా ఏవో ఇబ్బందులూ ఆందోళనే తప్ప మనస్సుకు శాంతిలేదు. అయితే తాను చెయ్యగలిగిన పని ఏదీ అన్నయ్యకు తృప్తిపరచడం నిమిత్తం చెయ్యకుండా ఉండలేదు......

అలా ఆలోచిస్తూ ఎప్పుడు నిద్రపోయేడో తెలియకుండానే నిద్రపోయేడు. మెలకువవచ్చి చూసేసరికి వాచీ రేడియమ్ డయలు అస్పష్టంగా ఒంటిగంటన్నరను చూపుతూంది. లేచి వెళ్ళి మంచంమీద పడుక్కున్నాడు ఉదయం అయిదుగంటలకల్లా లేచిపోవాలని జ్ఞాపకం చేసుకొంటూను.

రాత్రి ప్రక్కగదులనుండి వినిపిస్తున్న మాటలు తన నిద్రకు భంగకరంగా ఉన్నాయని విసుక్కున్న శంకరశాస్త్రి, తానేమిటి చేస్తున్నాడో తెలియకుండానే, ఉదయం నిద్రలేవగానే కృష్ణకర్ణామృతంలోని శ్లోకాలు చదవడం ఆరంభించాడు; చాలకాలమయి అయిన అలవాటు మరి. అయితే మొదటిశ్లోకం పూర్తి అయేవేళకు హోటలు వాతావరణాన్ని గూర్చిన ఆలోచన స్పష్టంగా మనస్సులో మెదిలింది. రెండుమూడు శ్లోకాలు మనసులోనే అనుకొని, సంచీలోని పలుతోము పుడక తీసి పిట్టగోడ దగ్గరకు వెళ్ళి పళ్ళుతోముకోడం ప్రారంభించాడు.

ఇరుగుపొరుగుల గదులలోని వారెవరూ ఇంకా లేచిన అలికిడి లేదు; కాగా, పోగా తాను శ్లోకం బిగ్గరగా చదవడం పొరపాటే అయినా అందువల్ల ఇతరులకు ఇబ్బంది కలక్కపోవడంవల్ల కొంత తృప్తిపడవచ్చునుగదా! కూజాలోని నీళ్ళతో మొగం కడుక్కొని, మరికొంచెంసేపు ఆగితే వేణ్ణీళ్ళు దొరకగల సావకాశాన్ని కాదని, అప్పుడే చలినీళ్లు స్నానం చెయ్యదల్చుకున్నాడు.

తువ్వాలు పై మీద వేసుకొని స్నానానికి బయలుదేరేడు, మెల్లగా పాడుకొంటూ. సరిగ్గా పక్కగదిలోనుండి ఆవిడ అదే సమయంలో కూజా చేతితో పట్టుకొని వస్తూంది. ఇద్దరూ త్రుళ్ళిపడి గతుక్కున ఆగారు. లేకుంటే ఒకరి నొకరు ఢీకొనవలసిందే. తానెంతో తప్పుపని చేసినట్లనిపించింది శంకరశాస్త్రికి. తాను వెళ్లిపోతేనేగాని, ఆవిడ గుమ్మందాటి ఇవతలికి రాదని, తానే సాగిపోయేడు, స్నానాలగది వంకకు, పాడుకొంటూ కాదు, ఆలోచిస్తూనూ. స్నానంచేసి తిరిగివచ్చేసరికి, ఆమె పిట్టగోడ దగ్గర నిలబడి మొగం తుడుచుకొంటున్నది. అనుకోకుండానే ఆమె వంక చూసి, ఆమె కూడా తనను పరికిస్తున్నదని గుర్తించేడు శంకరశాస్త్రి.

మొగంలో గతరాత్రి వెల్లివిరిసిన నవ్వుకూ కులాసాకు ఎక్కడా పోలిక కనబడలేదు. చాలా గంభీరంగా ఉన్నట్టనిపించింది. కాబట్టే ఆకృతినిబట్టి మనఃప్రకృతిని నిర్ణయించలేకపోవడం తెలివితక్కువనుకొంటూనే బట్టలు కట్టుకోసాగాడు.

తన శ్లోకపఠనంవల్లనే ఆమె నిద్రాభంగమయిఉంటుందా? అలా అయిఉంటేమాత్రం, ఇంత వేగంగా ఎందుకు మొగం కడుక్కొంటుంది? నిద్ర చెడిపోయినందుకు మనసులో తిట్టుకొంటూ పక్కమీదనే పడుకొని ఉండును. ఆమెకి కూడా తనలాగే తెల్లవారగానే లేచిపోవడం అలవాటేమో? అంతే అయిఉంటుంది. చొక్కాపంచీ బాగానే ఉన్నాయి. పైమీద జరీ వేసుకోవడమా మానడమా అన్న అనుమానం వచ్చింది. ఆలోచించి ఇప్పుడిలా కిందికి టిఫనుకు మాత్రమే. తరవాత అక్కడికి రేడియోస్టేషనుకి బయలుదేరేటప్పుడు ఎలాగూ తప్పదు అనుకొని తీసిన వాణీ వంకకు తగిలించి గది తాళం వేసుకొని బయలుదేరేడు.

ఆవిడ గది గుమ్మంలోనే నిలబడి ఉంది. ఈమారు పరధ్యానంగా కాకుండా గుమ్మానికి బాగా ఎడంగానించి నడుస్తున్న అతణ్ణి ఆమె గొంతు నిలవరించింది. ఎవరో ఏమిటో తెలియని తనతో ఆమె మాట్లాడుతుందని ఊహించలేక పోడంచేత వింతగా తోచిందిగాని, ఆమె అడిగినమాట చాలా సామాన్యమయినదే.

"మీరు కిందికి వెళ్తున్నారు కాబోలు, హోటలు కుఱ్ఱవాడిని ఇటు ఒక్కమారు పంపించండి, కాఫీ తెచ్చిపెట్టడానికి." అంది.

అతను "అలాగే పంపిస్తాను", అన్నమాటకి ఎక్కువ తడబాటు పడకపోయినా, ధ్వనిమాత్రం మామూలుగా లేదు—అమాత్రం గాభరా అయినా తానెందుకు పడాలి? తను పాఠం చెప్పే పిల్లలలోగాని (వాళ్లలో కొందరికి ఈమె వయస్సుకి తక్కువ ఉండదు) వాళ్ల తల్లులతో గాని, ఆడవాళ్లతో మాట్లాడ్డానికి తానేమీ గాభరాపడడం లేదే. ఇప్పుడుమాత్రం, తాను పెద్ద గాభరా పడినట్టు ఏమిటి నిదర్శనం? ఏదైనా ఆలోచిస్తున్నప్పుడు, హఠాత్తుగా ఎవరయినా పిలిచినా, ఏదైనా కొత్తధ్వని వినిపించినా త్రుళ్లిపడినట్లుగానే; తనతో సంబంధంలేని వ్యక్తి మాట్లాడ్డం కొంచెం తనలో మార్పును తెచ్చిఉంటుంది.

క్రిందికి వెళ్తూనే హోటలు కుఱ్ఱవాణ్ణి మీదికి పంపించేసి, తన ఫలహారమూ కాఫీ ముగించుకొని, కిల్లీ వేసుకొని, ఇంకా బాగా గంటన్నర టైమున్నా అప్పటికప్పుడు ఆదరాబాదరాగా వెళ్లేకంటె కాస్త ముందు వెళ్లడమే మేలని దగ్గరలో ఉన్న రిక్షావాణ్ణి పిలిచేడు.

వాడు వచ్చిన తరవాత రిక్షా ఎక్కబోతూ ఉండగా ఏదో లోటయినట్టు కనిపించింది... పైమీద వాణీ లేదు; అదీ కాక, రెండు గొంతునొప్పి బిళ్ళలుకూడా జేబులో వేసుకోడం మంచిది అనుకొని మళ్ళీ మేడమీదకు వెళ్లేడు. ఈనాడు ఆవిడ ఏమయినా మాట్లాడితే చాలా సహజంగా ప్రత్యుత్తరం చెప్పాలని కృతనిశ్చయుడై ఉన్నాడు. అయితే ఆవిడ హోటలుకుఱ్ఱవాడికి ఏదో ఆర్డరు చేస్తూ ఉంది గదిలోకి వెళ్తూ ఉండగా. తిరిగి వస్తూన్నప్పుడు తనవంక చూడకపోలేదు. కాని, ఏమీ మాట్లాడలేదు—

నిన్నరాత్రి వాళ్ళనవ్వులమూలంగా నిద్ర పాడయిందనుకొన్నట్టే రిక్షాలో కూర్చున్నంతసేపూ, వాళ్లగురించినవే ఏవేవో ఆలోచనలు. వీళ్లు ఎవళ్లు; ఎందు కిక్కడికి వచ్చినట్టు? ఎన్నాళ్లిక్కడ ఉంటారు? వాళ్ల దృష్టిలో తానెలా కనిపించి ఉంటాడు? ఆవిడ ముఖంలో తన శిష్యురాలు రాజ్యలక్ష్మి కళ కొంతఉంది. కాని అంతకంటె పొడుగు తెలుపు; పేరేమిటో?

ఏ పేరయితే ఏమి, ఏ ఊరయితే నేమి, తాను రేపు మధ్యాహ్నంతో రైలెక్కిపోవలసినవాడు. వాళ్లు మాత్రం, శాశ్వతంగా హోటలులో ఉండిపోరు కదా! రైలులో ఎక్కిన ప్రతివాళ్లు ఎక్కడో ఒకచోట దిగిపోవలసినవాళ్లే. వీళ్లూ, కొంచెం ముందు వెనక అన్నమాటగాని, హోటలు విడిచి వెళ్లిపోవలసినవాళ్లే...నూత్నదంపతులేమో? పాశ్చాత్య సంప్రదాయ ప్రకారం వివాహానంతరం ప్రణయసంచారం చేసిరావడానికి బయలుదేరేరేమో! నిర్విచారంగా ఖర్చుపెట్టడానికి తగిన స్థితి ఉంది కాబోలు. ఈనాడు తను డబ్బుకోసం నానా తాపత్రయ పడి ఇంతమేరవచ్చినట్టే, డబ్బున్నవాళ్లకి దాన్ని ఖర్చుపెట్టడానికికూడా ఇంత పరిశ్రమ చేయవలసిఉందన్నమాట! తనకే నిర్విచారంగా జీవిక గడిచిపోయేపాటి ఉపాధి ఉంటేనా? పేరు ప్రతిష్ఠలు, ధనార్జన అన్న ప్రసక్తి లేకుండా హాయిగా ఒక కుటీరం వేసుకొని, పాడుకొంటూ, నిజంగా సంగీతం అంటె భక్తిశ్రద్ధలుగల ఏకొద్దిమందికో పాఠాలు చెప్పుకొంటూ కాలక్షేపం చెయ్యగలిగే కంటే ఆనందం ఇంకేముంది. అనుకొంటున్నాడేగాని, తీరా డబ్బుంటేసరికి తనకూ మామూలుగా డబ్బున్నవాళ్లకి పుట్టే సరదాలే పుడతాయేమో! అప్పుడు తానూ ఇలా భార్యతో సహా దేశయాత్రలకి బయలుదేరి, హోటలు జీవితంలోని మాధుర్యాన్ని ఆస్వాదిస్తూ ఉంటానేమో? అప్పుడు తమ దంపతులను చూసి, ప్రక్కగదిలో బస చేసిన బ్రహ్మచారి గాయకుడికి ఈర్ష్యగా ఉంటుందేమో? ఛీ! ఛీ! అదేమిటామాట— తానిప్పుడు వాళ్లనుచూసి ఈర్ష్యపడవలసిన అవసరం ఏమీ లేదే. తనకు వివాహం కావడం తాను ఒప్పుకొంటే, అతి సామాన్యమయిన విషయమే; తరువాత, దంపతులు కలిసి ఈవిధంగా పర్యటించడమూ ఏమీ విశేషమయిన సంగతి కాదు. కాబట్టి వాళ్లని గూర్చి తనలో లేశమాత్రమయినా ఈర్ష్యలేదు. నిన్నరాత్రి వాళ్లగుసగుసలూ నవ్వులూ గాజుల గలగలలూ కొంతవరకు తన నిద్రను పాడుచేసినట్టే, నేటి ఉదయం ఆమె చాలా సామాన్యమయిన సంగతి అయినప్పటికీ, ఏమీ పరిచయంలేని తనతో మాట్లాడ్డం అన్నది కొంచెం వింతగా తోచి వాళ్లనుగురించి ఈ మాత్రం ఆలోచించడం జరుగుతోందిగాని లేకపోతే వాళ్లను గురించిన తలపే తనమనసులోకి రాకుండా ఉండును.

రేడియో స్టేషనులో పాట ఎనిమిదిన్నరకే అయిపోయి అక్కడి పాతస్నేహితాలను బలపరచుకోవడం, కొత్తవాటిని విత్తులునాటడం మొదలయినపనిలో పదకొండుగంటల దాకా గడిచిపోయింది.

త్వరగా హోటలుకువెళ్లి భోంచేసి తన గదిలోకి వెళ్తూ ఉండగా అప్రయత్నంగా ప్రక్కగది తాళంవేసి ఉండడాన్ని గుర్తించేడు. ఏకంగా వెళ్ళిపోయేరో, లేక ఊళ్ళోకి ఎక్కడికయినా వెళ్ళేరో? ఇంకా ఫిబ్రవరి పూర్తి కానేలేదు. అప్పుడే ఎంత ఎండగా ఉందో, అనుకొంటూ తన గదిలో ప్రవేశించి, బనియను లుంగీ కట్టుకొని, పక్కమీద పడుకొన్నాడు. ఒక గంటేఅయినా నిబ్బరంగా నిద్రపట్టింది. ఎన్నోగంటలు నిద్రపోయినంత హాయి అనిపించింది. ఇప్పటినుండీ చేసేపని ఏమీ లేదు, మరొక్కగంట ఇలాగే నిద్రపోగలిగితే రాత్రి రెండవఆట సినీమాకు వెళ్ళినా చిరాకు ఉండదనుకొంటూ మళ్ళీ కళ్లుమూసుకొన్నాడు.

ప్రక్కగది తెరుచుకొన్న చప్పుడయింది. ఇందాకా వాళ్లు వెళ్ళిపోయిఉంటే మరెవళ్ళో కొత్తవాళ్ళు ప్రవేశిస్తూ ఉండి ఉండాలి. ఊహుఁ కాదు వాళ్ళే. ఆ గొంతు తనకు బాగా తెలిసినదే. అదివరకు ఎన్నాళ్ళనుండో వింటున్న గొంతులకంటె బాగా పరిచయమయినట్టుంది ఆ గొంతు. ఇంత చక్కటి గొంతున్న తరవాత కొంచెమయినా సంగీతం రాకపోయి ఉంటుందా,? లేక వీళ్లు గాని, కొంపతీసి రేడియోఆడిషను నిమిత్తం రాలేదుకద! వస్తే

మాత్రం తనకేం, తనపని తనది, వాళ్ళపని వాళ్ళది......ఏమిటి చెప్తూ ఆవిడ అంటున్నది. మాటలు గతరాత్రిలాగ ఏకాంతంగా లేవు. స్పష్టంగా వినిపిస్తున్నాయి. "నేను కూడా ఎందుకు అక్కడికి నే నిక్కడే ఉంటాను" ఇది ఆమె గొంతు. రెండవ గొంతు కొంచెం కీచుగా ఉందిగాని మగగొంతుకే. "ఇక్కడ ఈ హోటల్లోనా? అంతకంటె..."—మళ్ళీ ఆమె గొంతు "మరేం భయం లేదు, నా కిక్కడే బాగుంది; ఇదేం ఊరుగాని అడివి కాదుకదా! ఇంతకీ ఇవాళకీ రేపురాత్రికీ ఏమి భయం? రేపురాత్రి రయిలుకే కదూ రావడం?" "వెళ్ళినపని ఈ రాత్రే అయిపోతే, రేపు మధ్యాహ్నం మూడుగంటలకే వచ్చేస్తాను; లేకపోతే రాత్రికి; మరి నాకు ట్రెయినుటయిమయింది; నేను వెళ్తున్నాను. నీ ఒక్కతెవ్వూ ఇక్కడ ఉండేకంటె నాతో వస్తే వచ్చిన ప్రమాద మేమిటి?"..."మరి మళ్లీ మొదలయితే నేను చెప్పలేను. నేను రావడంవల్ల మనకీ వాళ్ళకీ కూడా సుఖం ఉండదు. అంచేత నేను ఇక్కడే ఉంటాను. నా గురించి మరేమీ గాభరాపడక్కర్లేదు. రేపురాత్రి రావడంతో ఎల్లుండి ఉదయమే మన ప్రయాణం అన్నమాట"—"అందుకు అనుమాన మేముంది; మరి నాకు టయిమయింది. వస్తాను"...తలుపు దడాలున తీసుకొని మళ్ళీ దగ్గరగా వేసి వెళ్లిపోయిన సవ్వడి అణగిపోగానే గతరాత్రి నవ్వులలోగాని నాటి ఉదయం వినిపించిన మాటలధోరణికిగాని ఏమీ సంబంధం లేని ఇంకొకరకం ధ్వని స్వల్పంగా వినిపించింది శంకరశాస్త్రికి. ఆమె ఏడుస్తూందా? మాటలోగాని, పలికిన ధోరణిలోగాని ఎక్కడా విచారచిహ్నం లేదే. ఇప్పటి కిప్పుడు ఇంత ఏడుపు ఎందుకు వచ్చిందో? అంత ధైర్యంగా తన కేమీ భయంలేదని నచ్చచెప్పింది. కేవలం ఒంటరిగా ఉండడానికి కలిగిన భయం అయే మాటైతే, మాటవరసకయినా తానూ వస్తాననో, లేక అతనిని వెళ్ళవద్దనో అని ఉండేదా? 'క్షణక్షణముల్ జవరాండ్ర చిత్తముల్' అన్నకవి చాలా గొప్ప అనుభవజ్ఞుడయి ఉండాలి! ఉన్నట్టుండి ఏడవాలంటే తనవంటివాడికి ప్రయత్నించినా సాధ్యంకాని పని.

మూడు గంటలకు కాఫీకి క్రిందకు దిగివస్తున్నప్పుడు, తరవాత నాలుగున్నర ప్రాంతంలో వీథిలోకి వెళ్తున్నప్పుడు ఆమె గది తలుపు లోపల వేసిఉంది. సాయంకాలం అంతా అలాగే ఉంది కాబోలు. తాను రాత్రి రెండోఆట పూర్తయాక, వచ్చి, భోజనం చేసి తన గదిలోకి వెళ్లేటప్పుడూ తలుపు లోపల వేసేవుంది. తాను బట్టలు మార్చుకొని పేపరు చదువుకొందా మనుకొంటూ ఉండగా మాటలు వినిపించేయి.

"అమ్మా, అయితే మరి భోజనం ఇక్కడికే తీసుకొని రమ్మన్నారా?"

"ఓహో, ఇక భోజనాలు సరి కాబోలు. సరే, తీసుకొనిరా". అంటే ఇంతసేపూ ఇక్కడే ఉండికూడా భోజనం చెయ్యలేదన్న మాట. అంటే, ఏదో విచారంతో బాధపడుతూ ఉండిఉండాలి. ఏమిటో కారణం? తెలిసినా తాను చేయగల సహాయం ఏమిటి? రేపు మధ్యాహ్నం తన చెక్కు మారిపోతే సాయంకాలం రయిలుకి బయలుదేరిపోవలసినవాడు తాను. కారణం తెలుసుకొని తానూ విచారించడం తప్పిస్తే ప్రయోజనం ఏముంటుంది? ఇంతకీ గోడలు దళసరిగా లేకపోవడం మూలాన కొన్ని ధ్వనులు వినిపిస్తాయి తప్ప ఆవిడ విచారిస్తున్నట్టు తన కేమిటి నిదర్శనం?

ఇదే సామీప్యములో ఉండే మాహాత్మ్యం కాబోలు. ఈ మనిషితో తన కెటువంటి సంబంధమూ లేదు, ఇకముందు ఉండబోదు కూడాను. అయినా, ఈమె స్పష్టాస్పష్టంగా పడుతున్న బాధ తన మనసును ఎంతో కలవరపరుస్తున్నది. దూరంగా ఉన్నవాళ్లు, తన కెంతో తెలిసినవాళ్లు కావలసినవాళ్లు ఎన్నో బాధలు పడుతున్నా రన్న విషయం స్పష్టంగా తెలిసికోగా మనస్సుకి అట్టే పట్టినట్టు ఉండదు.

తొమ్మిదవడంతో సినీమాకి బయలుదేరాలని కుర్చీలోంచి లేచాడు. కాని అప్పటికింకా ఏ సినీమాకి వెళ్లడమో నిశ్చయం కాలేదు. ఊరా సినీమాలన్నీ తా నిదివరకు చూసినవే. తక్కినవి ఎలా ఉంటాయో? తీరా వెళ్ళి నిద్ర దంపుకొందమనుకొనే మాటైతే అంతకంటె, చూసినదే అయినా బాగున్నదే మళ్ళీ చూస్తే? ఏవీ కాదు, రిక్షావాడిని వాడికి నచ్చిన సినీమాకి తీసుకొనివెళ్లిపొమ్మంటే తీరిపోతుంది. అయినా ఈ మధ్యను కొన్నాళ్లుగా తనకు ఒంటరిగా సినీమా చూసే అలవాటు పోయింది. తోడుగా ఎవళ్లయినా మిత్రులుంటే, చూసే సినీమా ఏదయినా ఆనందంగానే ఉంటుంది—ఇవాళ కింతే—అయితే ఇదీ ఒక అనుభవమే—ఒంటరిగా చూస్తున్నప్పుడు తన మనస్సు ఏ విధంగా ప్రవర్తిస్తుంది? సినీమాలోని బాగోగులను గురించిన విమర్శన ఏ విధంగా ఉంటుంది?

డబ్బూ చెక్కూ ఉన్న పర్సు పెట్టెలో పెట్టి, జేబులో కొంత చిల్లరా ఒక రెండు రెండు రూపాయల నోట్లూ పెట్టుకొని బయలుదేరాడు. ఆమె తన రాకకి ఎదురుచూస్తున్నదేమో అన్నట్టుగా గది గుమ్మంలోనే నిలబడిఉంది. మళ్ళీ ఉదయంలాగు ఏదైనా చిన్నపని చేసిపెట్టమంటుంది కాబోలు అన్న ఊహ అతని మనస్సులో మెదుల్తూ ఉండగానే ఆమె బాగా పరిచయం ఉన్నట్లుగానే "సినీమాకి కాబోలు బయలుదేరారు" అంది.

నడుస్తున్నవాడల్లా ఆగి "అవునండి; ఏమీ ఊసుపోవడం లేదు" అన్నాడు. అవడమేమిటి తన పని పూర్తిఅయిపోయింది కాబోలు, ఇక వెళ్లిపోదా మనుకొంటూ ఉండగా ఆమె అడిగింది. "నేనూ మీతోకూడా వస్తే మీకేం అభ్యంతరం లేదుకదా?" అంది. ఇటువంటి ప్రశ్నకు మామూలుగా అయితే, చాలా ఆలోచించవలసిన అవసరం ఉండేదే శంకరశాస్త్రికి. కాని, ప్రస్తుతం మరి ఆలోచించడానికి వ్యవధి లేదు. "నా కేమిటి అభ్యంతరం మీరు సినీమా చూడదలచుకొంటే" అన్నాడు అటూ ఇటూ కాకుండా. ఆమెకు అదే చాలనిపించింది కాబోలు, "అయితే ఉండండి ఒక్కనిమిషంలో వస్తున్నాను" అంది. నిజంగా రెండు నిమిషాల్లోనే తాళం వేసుకొని బయలుదేరింది.

వీథిలోవాళ్ళకి తమ నడుమ ఎటువంటి సంబంధమూ లేదన్న విషయం తెలియదు, అందువల్ల తమను భార్యాభర్త లనుకొన్నా, మరొకలా గనుకొన్నా ఏమీ బాధలేదుగాని హోటలువాళ్ళకి ఎటువంటి అనుమానమూ లేకుండా తెలుసును. వాళ్లు వచ్చిన కొన్నా

క్లకు తాను వచ్చాడనీ, వేరే గదిలో ఉంటున్నాడనీ, కలిసి తిర గడంగాని మాట్లాడ్డంగాని ఇంతవరకు లేదనీను. అటువంటి సంద ర్భంలో, రాత్రి రెండవఆట సినిమాకి కలిసివెళ్లడం అన్నది అందు లోనూ సరిగా అతడు లేనిరాత్రి చూసుకొని వెళ్లడం, ఇదేమీ మంచి సూచనగా లేదు. ఇది తాను ఎటువంటి దురు ద్దేశం లేకుండా కేవలం ఆమె అడిగింది, అది తన కేమీ కష్టంలేని పనికదా అని అంగీకరించినప్పటికీ మున్ముందు ఎటువంటివిపరిణామానికి దారితీస్తుందో! అయినా ఒకటి, తనకి ఏదో కొత్తగా ఉన్నట్టుంది, కాని, ఆమె ఇది తానను కొంటున్న ట్టుగా అనుకోడం లేదేమో?

హోటలువాళ్ళతో సినిమాకి వెళ్ళవస్తాము అప్పుడు తలుపు తీయడానికి ఎవరయినా ఉండాలని చెప్పడం మెట్లు దిగి.జట్కా ఏదయినా ఉందేమోనని ఎదురుచూడడమూ మామూలుగానే జరిగి పోతున్నాయి. లోపల ఆలోచన మాత్రం అలాగే సాగుతూంది.

ఆమె "ఏమిటి చూస్తున్నా"రంది?

"ఏమీ లేదు, జట్కా ఏదైనా కనిపిస్తుందేమోనని?"

"జట్కా ఎందుకు నడిచి వెళ్లిపోలేమా? అట్టే దూరం లేదుకదా!"

"వెళ్ళిపోవచ్చునుగాని, అంతకంటె పోనీ, ఆ జట్కా అడ్డాకి రెండు రిక్షాలు వస్తాయి. ఏయ్‌రిక్షా!"

"సైకిలురిక్షాలో ఇద్దరు కూర్చోవడం ఆచారం ఉందికదూ రెండెందుకు."

"ఒకటి చాలోయ్"

"ఎక్కండి శాస్త్రులమ్మా"

సినిమా గురించి తానెలాగయితే అనిశ్చయంగా ఉన్నాడో ఆమె కూడా అలాగే అనిశ్చయంగాఉన్న సంగతి అప్పుడు తేలింది. ఇద్దరికీ ఏదైనా బాధలేదు, అలాగని, ఫలానాఇది కావా లనిలేదు; ఎలాగయితేనేం చివరికి రిక్షావాడి కాస్టింగు ఓటుతో నిర్ధారణ అయింది.

రిక్షా పయనం ప్రారంభించాక ఆమె అతని మనస్సులోని అనుమానాన్ని తొలగించడానికన్నట్టుగా అంది. "నాకు ఇవాళ ఏమీ తోసుపోడంలేదు. అందులోనూ సాయంకాలం ఒక రెండు గంటలు నిద్రపోయేను. మరి ఇప్పుడు నిద్రపట్టే సూచన కూడాలేదు. అలా పడుక్కొని, నిద్రరాకుండా ఏవేవో పిచ్చిపిచ్చి ఆలో చనలు చేసేకంటె, సినిమాచూస్తే అప్పటికుటుకు మనని మరిచిపో డమే కాకుండా, సినిమా చూసిన పరిశ్రమవల్ల కళ్ళకి నిద్ర వేగం వస్తుంది. అంచేత ఏదో సినిమాకు వెళ్లదలచుకొన్నాను. అయితే తోడెవ్వరూ లేకపోడంచేత, ఇటునుంచి వెళ్లడానికి బాధలేదు గాని అటునుంచి తిరిగి రావడానికి తోడుండాలని, హోటలు కుర్ర వాణ్ణికూడా తీసుకొని వెళ్లాలనుకుంటున్నాను. నాకేం తెలు సును మీరు బయలుదేరుతారని? అసలు ఇక్కడ హోటలువాళ్ళకు మీ గురించి కొత్తగా చూడవలసిన స్థితి దాటిపోయింది, ఒకవానికి కాకపోతే ఇంకొకదానికయినా మేము కట్టుబడి ఉన్నట్టు కనిపిస్తేకదూ!"

శంకరశాస్త్రి కేమో తాను ఆమె మాటకు ఏదో సమాధానం చెప్పాలనీ, అనవసరంగా మొగమాటం పడడం తెలివి తక్కువనీ తెలుసును. అయినా, మాటలే స్ఫురించకుండా ఉన్నాయి. స్ఫురిం చినవయినా ఏమిటో అసందర్భంగా తోచసాగాయి. అతను నిర్ణ యించుకొని సమాధానం చెప్పేలోపున ఆమె ప్రసంగం మార్చింది.

"సాయంకాలం మీ పాట ఉందికదా వాళ్లే వేస్తారనుకు న్నాను. కాని హోటలువాళ్లు, ఏవో సినిమారికార్డులకోసం స్టేషన్ మార్చి స్టేషన్ తిప్పుతూఉంటే నేను కబురుచేసేను; మీ పాట ఉందనీ, ఈ అరగంటా విజయవాడస్టేషన్ ఉంచమనీను. మన వాళ్లకి కూడా మన సంగీతం అంటె అభిరుచి లేదు"

"హోటలువాళ్లకి మన, పర అన్న భేదం ఏముంది? వాళ్లకి అన్ని సంగీతాలు ఒక్కటే. దానిమూలంగానయితే మరి పదిమంది హోటలుకి ఆకర్షించబడి, తమ సామాను త్వరగా చెల్లిపోడానికి వీలుంటే అదే మంచి సంగీతం. తక్కిన అడ్వర్టయిజుమెంటులాగే రేడియో కూడాను. అయితే వేసేడా?"

"ఆఁ ఎందుకు వెయ్యడు; వేసేడు. అయితే మీరన్నట్టు వాళ్లనని లాభంలేదు. వాళ్ల బేరానికి బాగా దోహదం చేసేదే వాళ్ల దృష్టిలో ఉత్తమ సంగీతం."

"వాళ్ళ దృష్టిలోనే కాదు, సుమారు చాలామంది దృష్టిలో అంతే. సినిమాల్లోనూ, పుస్తకాల్లోనూ, అన్నిటిలోనూ, ఏది ఎక్కువమందిచేత ఆమోదించబడింది? అం. అదే ఉత్తమత్వానికి గీటురాయి. సరేకాని. మీకు"

"ఏమిటి నాకు మీరు రేడియోలో పాడతారనీ, ఈ రాత్రి మీ ప్రోగ్రాం ఉందనీ ఎలా తెలిసెననా? ఉదయం మీరు పనిలోకి వెళ్ళిపోయిన తరవాత కొంతసేపు ఆలోచించాను. తప్ప కుండా రేడియో పాటకే వచ్చిఉంటారనుకున్నాను. అయితే నాలోనే అనుకుంటే ఏమిటి నిర్ధారణ అని హోటలు కుర్రవాణ్ణి అడిగేను. వాడు నిజమే అన్నాడు. ఇవాళ తప్పకుండా మీ ప్రోగ్రాము ఉంటుందన్నాడు. ఇదివరకు మీరు మూడు నాలుగుసార్లు వచ్చి ఇక్కడే బసచేశారటకదూ!"

"అవునుగాని, అసలు మీరు మొదట నన్ను మనిషిని చూసి పాటకుణ్ణని ఎలా ఊహించారో ఆశ్చర్యంగా ఉంది."

"ఆశ్చర్యానికేముంది, గుడ్డివాడి చేతి రాయి. అది అను కొన్నకంటె బాగా తగిలింది."

సినిమా చూస్తున్నంతసేపూ ఏవో మాటలాడుకొన్నారు గాని శంకరశాస్త్రి కవేవీ సరిగా జ్ఞాపకంలేవు. ఉన్నా తిరుగు ప్రయాణంలో ఆమె అడిగిన ప్రశ్న తన జవాబు వీటిముందు తక్కినవేవీ స్పష్టంగా గోచరించడంలేదు.

ఆమె అడిగింది. "శంకరశాస్త్రిగారనకమీ మీపేరు, శాస్త్రి గారూ, మీ భార్య ఇలా మీరు లేనప్పుడు, ఒంటరిగా మరెవరో

ముక్కూ మొగం తెలియని పరాయి మగవాడితో కలిసి సినిమాకి వెళ్ళిందంటే, మీ కెలాగుంటుందండీ?"

"ఎలాగుండడానికి అటువంటి పరిస్థితే తటస్థించదు."

"ఎంచేత?"

"ఎంచేతంటే, నాకు పెళ్ళికాలేదు, భార్యంటూ లేదు గనుక" అన్నది నోటి చివరివరకూ వచ్చిన సమాధానం. కాని, అంతమాత్రం ఆమె ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పినట్టు కాదే. ఏమంటే తాను వివాహితుడే అయి ఉండవచ్చును; కాకపోవచ్చును అటువంటి పరిస్థితిలో ఏమనుకొని ఉందువు అన్నదికదా ఆవిడ ప్రశ్న...

"ఏమిటి తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నారు; నా ప్రశ్న అసందర్భంగా అసభ్యంగా ఉందనా?"

ఇప్పటి కప్పుడే సద్దుకొన్నాడు శాస్త్రి. "అసభ్యానికీ అసందర్భానికీ ఇందులో ఏముంది. నేను లేకపోయినా మీరు సినిమా చూడలేకపోరు. ఇందుమూలంగా మిమ్మల్ని ఎవరయినా ఏమయినా అనుకొంటే వాళ్ళ అవివేకమూ తొందరపాటే నిరూపించుకొనేవని. కాని"

"చెప్పండి, అనుమానం ఎందుకు?"

"ఏమీలేదు, నావంటివాణ్ణి అన్ని విషయాలలోనూ కొంచెం ముందే జాగ్రత్త పడతాను. నేను లేకుండా నా భార్య ఒంటరిగా ఇటువంటి పదుండి వచ్చిపోయే హోటలులో ఉండడం తటస్థించదు. నేను ఒప్పుకున్నా మా ఆవిడ (అతని మనసులో తన వంటివంటి పూర్వాచారపరాయణురాలు మెరిసింది) అసలు ఇటువంటి స్థలాల్లో బసచేయడానికి ఒప్పుకోదు. ఒకవేళ బలవంతంవల్ల ఒప్పుకొన్నా లేక పోయినా తాను ఒంటరిగా ఉండడానికి అంగీకరించదు."

"అదృష్టవంతులు. ఉభయులూ ఒకే రకం దృక్పథాలు కలిగి ఉండడం ఎంతో విశేషమే. సరేకాని, మీరు నా ప్రశ్నకి మాత్రం పూర్తిగా సమాధానం చెప్పేరు కారు. మీ నిజమైన ఆవిడతో నా ప్రశ్నకేమీ సంబంధం లేదు. ఊహించి చెప్పండి; అటువంటి పరిస్థితిలో ఏమి చేసేవారు; ఏమనుకొనేవారు?"

"అదా? నా భార్యను లోకులకంటె బాగానే తెలిసినా, లోకుల మాటలబలంవల్ల కొంత విసుగుదల కలగకపోదు; ఎందుకిటువంటి మాటలనుకొనే పావకాశం ఇవ్వాలి అని. అంతే కాదు, ఊహలోని ఆ భార్య ఎటువంటిదో? ఆమె అంటే నాకు ఎంత అభిమానం ఉందో, ఎంత అనుమానం ఉందో అవన్నీ ముందుగా నిర్ణయించుకోండే, ఫలానా పనికి ఫలితంగా నేను ఏమిటి చేసి ఉండేవాణ్ణో అంటే ఏమిటి చెప్పగలను?"

"ఏమయినా అసలు మీకు అటువంటి పరిస్థితిని తలచుకోడానికికూడా భయంగా ఉంది. అలా ఉండాలి అనుకూల దాంపత్యం అంటే. పోనీ, మరొక్క సంగతి అడుగుతాను కోపం లేదంటే?"

"కోపమెందుకు? అడగండి."

"మీ భార్య మరొకరితో కలిసి సినిమాకి వెళ్ళడం అన్నది మీ ఊహకి కూడా సరిగా అందని సంగతి. సరేగాని, మరి మీరు నాతో కలిసి ఈవిధంగా రావడం యథార్థమే కదా! ఈ సంగతి తెలిస్తే ఆవిడ ఏమనుకొంటారు? అని."

"ఏమనుకొంటుంది, ఏమీ అనుకోదు; అసలు నేనే చెప్తాను"

"బాగానే ఉంది. ఆవిడ విషయంలో మీరు ఊహించవలసినా లేదు. కాని, మీరు మాత్రం ఇంకొకరితో కలిసి తిరిగి వచ్చేనని చెప్తే, ఆవిడ విని సహించి ఊరుకోవాలా? లేక ఆనందించినట్టు నటించాలి కూడానా? ఏమి న్యాయం?"

"మీ రలాగ తర్కిస్తే నా మాట అసందర్భంగా ఉండవచ్చును గాని, దాంట్లో అనుభవసత్యం మాత్రం లేకపోలేదు. నేను, రేడియోకోసమే కాదు, కచేరీలకని ఎప్పుడయినా తిరుగుతూ ఉంటాను. అటువంటి సందర్భాలలో నాకు దురుద్దేశాలు పుట్టకపోవాలి గాని, పుట్టినా ఆపేద లేదు. నా ప్రవర్తనలో ఇప్పుడుగాని, వెనుక పెళ్ళికాని రోజుల్లో గాని, ఏదైనా లోటుపాట్లు ఉన్న సంగతి ఎంత స్పష్టంగా తెలిసినా ఆవిడ నన్ను విడిచిపెట్టలేదు. ఇక, వివాహిత జీవితంలోనే కాదు, అంతకుముందు ఎప్పుడయినాసరే, భార్య ప్రవర్తనలో ఏ కొంచెమో శంకించదగిన అంశం ఉన్నదంటే చాలును విడిచిపెట్టే భర్తలు చాలామంది ఉన్నారు. అందుచేత నా విషయమై ఆవిడ సాధ్యమయినంతవరకూ ఎటువంటి అనుమానాలు పెట్టుకోకుండా ఉండడానికే ప్రయత్నిస్తుంది. అందులోనూ ముఖ్యంగా మా సంగీత పాటకుల వృత్తిలో, స్త్రీ వేటుట్యూషన్లు అన్నవి చెప్పకొనేద ఎక్కువభాగం ఆడపిల్లలే. మరీ చిన్నపిల్లలు కాదుకూడాను. అందుచేత ఆవిధంగా నా గురించి అనుమానం పెట్టుకొంటే, దినం గడవదు."

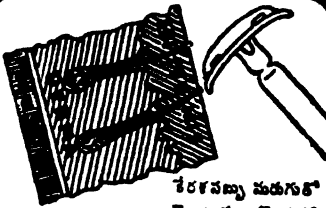
"అయితే మీరు మీ శిష్యురాండ్రను సినీమాలకు కూడా తీసుకొని వెళ్తారన్నమాట?"

"ఇప్పటికి మీ దయవల్ల అటువంటి అలవాటు లేదు, అసలు ఈ రావడమయినా పరాయి ఊరుగనక మీతో వచ్చేనుగాని, ఇదే మా ఊళ్ళోఅయితే చాలా తటపటాయించి ఉండేవాణ్ణి. ఒక నిశ్చయమయిన ఉద్దేశమో లక్ష్యమో పెట్టుకొని, ఒక సాహస కార్యం చేసినా, పదిమంది తనను అపార్థం చేసుకొన్నందుకు మాటపడినా అర్థం ఉంది; కాని, అనవసరంగా వలువదూ తన గురించి అనుకొనేలా చేసుకోడం ఉందే, పేరు తెచ్చుకోలేం గనక అపకీర్తయినా తెచ్చుకోలేకపోతే ఎలాగన్నట్టనిపిస్తుంది. అమ్మయ్యా వచ్చేశాం. ఇప్పుడిలా మీతో మాట్లాడుతూ ఉంటే మామూలుగానే ఉందగాని, సినీమాలో ఉన్నంతసేపూ ఒకటే కునుకుపాట్లు. మధ్యమధ్యను మీ రాడిన మాటలకు కూడా ఏమిటి సమాధానం చెప్పేనో నాకు తెలియదు. ఇక ఈ హోటలువాడరికి ఎంతసేపు మేలుకొలుపులు పాడాలో?"

"అక్కర్లేదులెండి, పిలవగానే లేస్తాడు. వాడికిదొక అలవాటయిపోయింది."

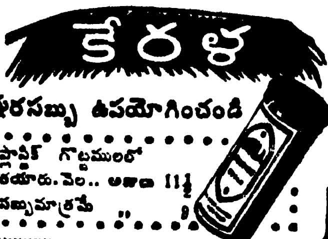
మీరు క్షవరము చేసికొన్నప్పుడు ఏమౌను?

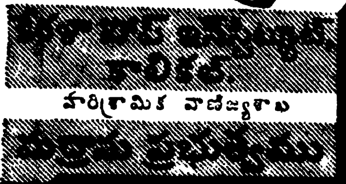

కేరళ సబ్బు మరుగుతో వెంట్రుకలు మెత్తబడి త్వరగా తెగుటకు అనువగును.

సాధారణముగా గడ్డపువెంట్రుకలు కత్తి వాటినుంచి తప్పిపోవును. కనుక వాటిని నిబ్బరముగానిలిపి తెగునట్లు చేయుటకు చిక్కనైన మరుగు అవసరము. కేరళ క్షురసబ్బు సమృద్ధిగా, మంచి మరుగునిచ్చుటయేగాక దీని రసాయనిక మిశ్రము ప్రతి వెంట్రుకను మెత్తపరచి సులభముగా తెగనిచ్చును. ఇది కత్తిని గడ్డముపై జారుచేసి, ముఖమునకు బాధలేకుండా చేయును.

మీ ముఖవర్చస్సును కాపాడుకోండి!

SISTA'S-KS-4-Telugu.

జగద్విఖ్యాతి గాంచిన జాండ్రపేట చూర్ణము

(రిజిష్టర్డు ట్రేడ్ మార్కు)

గ్యారంటీ!

వాడిచూడండి !!

సంజు, పాండువ, గుల్మ, హృద్రోగములు, ఉన్మాదములు, రక్త ప్రదరము, శ్వేతప్రదరములు, మొదలగు సర్వ వ్యాధులను నివారించుటలో పాశుపతాస్త్రము వంటిది.

వైద్యశేఖర, గుత్తి నాగయ్య

రిజిష్టర్డు ఫిజిషియన్

1 పొట్లము వాడిన 15 రోజులకే గుణ మిచ్చును.
15 రోజులకు సరిపడే పొట్లము 1-కి రు 5-0-0.

శ్రీ వెంకటేశ్వరాయుర్వేదాలయము,

జాండ్రపేట. (వయా) చీరాల, గుంటూరు జిల్లా.

వివాహ సంబంధముల కొరకు

హిందూ వివాహ 'ఇన్ఫర్మేషన్' బ్యూరో

ఆఫీసు; కాకినాడ, రామారావుపేట.

(రిజిష్టర్డు నెం. 171)

ప్రథమ, వితంతు, ప్రేమ, వివాహములకు, రిజిష్టర్డు వివాహములకు కంట్రాక్టు రిజిష్టర్డు వివాహములకు, విడాకుల చట్ట నిబంధనలు, తెలుసుకొను స్త్రీ, పురుషులందరు, పై బ్యూరో వారిని సంప్రతింపుడు.

వివరములకు మీ అడ్రసుగల పోస్టు కవర్లు పంపుడు. అట్లు పంపనియెడల జవాబులు యివ్వబడవు.

ప్రొప్రయిటరు:

టి. జ్వాలా నరసింహ్వాం.

పోర్టు రైల్వే స్టేషను వద్ద.

వరా:— బీదకుటుంబీకులు ఆడపిల్లలకు మాత్రమే ఉచితముగా వివాహము చేయబడును. స్త్రీలకు ప్రత్యేకవసతులుకలవు

ఏమీ మాట్లాడుకోకుండానే ఎవరి గదుల్లోవారు ప్రవేశించి నిద్రపోయే ప్రయత్నం సాగించారు.

మర్నాడు బాంకుకి సెలవు కావడం మూలాన అతని చెక్కు మారలేదు. ఆ మర్నాడు చెక్కు మారిపోయిందిగాని ప్రయాణం మాత్రం కాలేదు. తరవాత మూడు నాలుగు రోజులు ప్రయాణం ప్రసక్తేరాలేదు. అసలు, వెళ్ళిన మరునాటి రాత్రికేవస్తానన్న భావనారాయణ అప్పటికీ రాలేదు. అతను మరి వచ్చేదేమిటి లెండి అంటుంది శశికళ. కాని, శంకరశాస్త్రి మాత్రం, "ఆఁ ఏమో ఏదో పెద్ద అవాంతరంవల్ల రాలేకపోయిఉంటాడు గాని, అసలే రాకపోతాడా, ఇటువంటి చోటు వదిలేసి" అంటాడు. ఆమె తనలో తాను నవ్వుకొంటుంది శాస్త్రి అమాయికత్వానికి. నిజమే శాస్త్రి వంటి మనిషి ఎన్నడూ అలా చెయ్యలేడు. ముందు తీసుకొనిరావడానికే అనుమానించి ఉండేవాడు. కాని, ఒకమారు వచ్చిన తరవాత మాత్రం, ప్రాణంపోయినా విడిచిపెట్టి ఉండేవాడు కాడు. అటువంటివాడికి భావనారాయణలాటి మనిషి తత్వం ఏం తెలుస్తుంది? తానే భ్రమపడ్డాదికదా, తక్కిన విషయాల్లో ఎటువంటివాడైనా తన విషయంలో స్థిరంగా ఉంటాడని.

ప్రత్యేకించి ఇద్దరికీ ఒక కార్యక్రమమంటూ లేదు. కలిసే భోజనం, ఫలహారం చేస్తున్నారు. ఉదయం ఒకమారు శంకరశాస్త్రి తిరిగి వస్తాడు. మధ్యాహ్నం భోజనానంతరం కొంతసేపు విశ్రమించడం, తరవాత మూడుగంటలప్రాంతంలో లేచి కాఫీలు ఫలహారాలు పూర్తిచేసుకొని, కొంతసేపు ఏవో కబుర్లు చెప్పుకోవడం; సాయంకాలం వీధిలోకి బయలుదేరడం, ఏదో ఒక సినీమా చూసి రాత్రి తొమ్మిదిన్నరప్రాంతంలో చేరుకొని, హోటలు తొమ్మిదికే కట్టేసేవాడు, తమ గదులవద్ద కేరియరులలో పెట్టబడి ఉండేది భోంచేసి పడుక్కొనేవారు.

నాలుగవనాడు శంకరశాస్త్రి ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడు హోటలు మేనేజరు అడిగాడు. "సార్, మీరు మరి రెండురోజులు ఉంటారా? మొదట్లో రెండురోజులే ఉంటామన్నారు. మరేం లేదు. మీ గది మరెవరికయినా కావాలంటే బుక్ చెయ్యడానికి"

శంకరశాస్త్రికి అతడి ప్రశ్న అంతరార్థం తెలియకపోలేదు. "నేను రెండురోజులే ఉండాలనుకున్నాను. కాని, ఇక్కడికి వచ్చేక మరి కొన్నిపనులు కూడా తగిలేయి. ముఖ్యంగా మా ప్రక్క గదిలో ఉన్నారు వాళ్లు మా వాళ్ళే; అతను భావనారాయణ భూముల శిస్తుల వసూళ్ళకని వెళ్ళేడు. ఒకటి రెండురోజుల్లో రావలసినవాడే. అక్కడ ఏమి తప్పనిసరి పనులు ఉన్నాయోగాని, ఆవిడకు అక్కడ వాళ్ళవాళ్ళతో పడదు. అందుచేత ఇక్కడే ఉంటున్నాది. అతను వచ్చేవరకూ ఇక్కడ తోడుగా ఉండమన్నది నన్ను. అందుచేత నేనింకా మరి కొన్నాళ్లపాటు ఉంటాను. అంతే చెప్పలేను. అతను వస్తే వాళ్లు మద్రాసు వెళ్లిపోతారు. నేను మావూరు వెళ్లిపోతాను. అంతవరకూ ఉంటాము. మీకు కావాలంటే మరికొంత అడ్వాన్సు ఇస్తాను, మా రెండు గదులకీనూ."

"అడ్వాన్సుకి బాధలేదండి; వెళ్ళిపోయేటప్పుడు సెటిల్ చేస్తాను నే నడగడం ఎందుకంటే, మీరు మొదట రెండురోజులే ఉంటామన్నారు. మీరు ఇప్పుడుంటే బాధలేదుగాని, రేపు ఖాళీ చేసేసి, ఈ లోపుని నేను, మరెవరయినా కావాలంటే లేదని పంపించేస్తే అనవసరంగా గది ఖాళీగా ఉండిపోతుంది చూడండి."

"నిజమేనండి"...మేడమీదికి వెళ్లి శశికళతో అంతా చెప్పేడు. ఆమె ఎందుకో నవ్వింది; అతనికీ నవ్వు వచ్చింది. అతని నవ్వు చూస్తే ఆమెకు మళ్లా నవ్వు వచ్చింది. ఆ నవ్వుల కొక అంతు కనబడలేదు.

హోటలు మేనేజరు అడిగిన మాటల్లోగాని, తన సమాధానంలోగాని, ఎక్కడా నవ్వు రావలసినమాటలు లేవు. ఆ సంగతి తనకు తెలియదా అంటే తెలుసును. అయినా ఎందుకో ఆమెతోపాటు తానూ నవ్వుతున్నాడు, ఆ నవ్వులో ఉండే ప్రభావం కాబోలు. లేకపోతే తానెందుకింత అకారణంగా నవ్వుతాడు.

హోటలు మేనేజరుతోనయితే అంత స్పష్టంగా చెప్పగలిగేడు గాని, వాస్తవానికి పరిస్థితి అంత సంతృప్తికరంగా లేదు. ఆ భావనారాయణవచ్చే ఆశ మరిలేదట. ఆ వేళ మొట్టమొదటిమారు సినీమాకి కలిసివెళ్ళిననాటిరాత్రి, అతను తాను తమ ఊరికి వెళ్లిపోయేలోపుని రాకుండా ఉంటే బాగుండు ననుకొన్నాడు. కాని, ఇప్పుడు అందుకు విరుద్ధంగా అతడు వస్తేనే నయమనిపిస్తున్నది. అక్కడితో తన బాధ్యత వదిలిపోతుంది. తాను ఏమీ పూచీలేనట్లుగా వెళ్లిపోతే ఎవరూ ఏమీ అనలేరు. ఆమెతో తనకిదివరకు ఏమీ సంబంధంలేదు; ఇకముందు ఉండబోదు. అటువంటి సందర్భంలో తనకేమీ బాధ్యత లేనట్టే. అయినా ఒక స్త్రీని నిరాధారంగా ఏమయితే కానీ అన్నట్టు, విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోగలడా? ఆమె ఏమిటి చెయ్యదలచుకొన్నదీ నిశ్చయంగా తెలియదు. ఒకప్పుడు తన కేమీ భయమూ బాధా లేనట్టూ, తిరిగి యింటికి వెళ్ళిపోతా నంటుంది; మరొకప్పుడు మాట్లాడితే అసలు ఎక్కడికి వెళ్లిపోతుందో తనకే తెలియనట్టుంటాయి మాటలు; చూడగా చూడగా అన్నిటికీ తెగించి ఆత్మహత్యా ప్రయత్నంలో ఉన్నట్టు కూడా కనిపిస్తుంది. ఇంతటి సౌందర్యవతి, వివేకవతి జీవితం మొగ్గలోనే వాడిపోవడమా? ఎంత చక్కటి గొంతు, నేర్చుకోకపోయినా సినీమా పాటలు చక్కగా పాడుతుంది; కొంచెం సాధకంతో, ఎంతగానయినా అభివృద్ధి కావచ్చును. అందుకే, ఆ భావనారాయణ వచ్చి తీసుకొనిపోతే, తనకు మరి ఏ విచారమూ ఉండదు. అయితే అతగాడి తత్వమేమిటో. ఇంటిలోనుండి లేవదీసుకొని వచ్చి, కొన్నాళ్ళపాటు సరదాగా గడిపి, ఇప్పుడిలా మాయమైపోవడం. మనిషిబుద్ధిని స్వార్థం అన్నది ఇంత దట్టంగా అలుముకోగలదన్నమాట!

అటువంటి మనిషిని ఎలా నమ్ముకొని బయలుదేరగలిగిందో? "మరేమిటి చెయ్యడం, గత్యంతరం లేకపోబట్టేక నాకూ కొంత తెలుసును; అయితే ఇంత త్వరలో ఇలా తయారవుతా ననుకోలేదు;" అంటుంది.

"సరే వాళ్లు ఎటువంటి వాళ్ళయినా, ఏ ఉద్దేశాలతో బయలు దేరినా తన కదంతా అప్రస్తుతం. ప్రస్తుతం వాడు వస్తే వాళ్ళిష్టం. భావికార్యక్రమం ఏ విధంగా నిర్ణయించుకొన్నా తనకు బాధ లేదు; లేనప్పుడు ఆమెను తీసుకొనివెళ్ళి, ఆ సవతితల్లి దగ్గర నయినా విడిచిపెట్టెయ్యాలి; అంతేకాని, ఇక్కడ ఇలా హోటలులో విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోడం నట్టేటను విడిచిపోవడంతో సమానం కాదూ!"

ఇక్కడి తన బాధ్యతను గురించి ఆలోచించినప్పుడు తాను చేస్తున్న పనిలో ఏమీ పొరపాటు లేదనిపిస్తుంది. కాని, పర్సు చూసినప్పుడుమాత్రం చెప్పలేని గాభరా కలుగుతుంది. తన ప్రయాణపు ఖర్చులకని తెచ్చినదేకాదు, చెక్కు మార్చిన అరవై రూపాయిలలోనూ చాలాభాగం కరిగిపోతూంది. ఇంకా హోటలువాడి బిల్లు ఎంతకి వస్తుందో! అతడువస్తే తనకు పూచీలేదుగాని, లేకపోతే వాళ్ళబిల్లుకూడా చెల్లించాలి అంటే తన దగ్గరున్న డబ్బు చాలదు; అక్కడ అన్నయ్యా వదినా ఏమనుకొంటూ ఉంటారో! తాను డబ్బుపట్టుకొని రాగానే అన్నయ్య బయలుదేరాలనుకొంటున్నాడు పెళ్లి సంబంధం నిశ్చయం చేసుకోడానికి. తీరా తను వట్టి చేతు లూపుకొని వెళ్ళితే ఏమనుకొంటారు? అసలు ఇంత డబ్బు ఎలా ఖర్చుపెట్టేవని చెప్పడం. పోయిందని అబద్ధం చెప్పనేమా? అంతకంటె యథార్థమే చెప్పేస్తే నమ్ముతారా? వాళ్ళకీ నమ్మాలనే ఉంటుందిగాని, లోపల చిన్న అనుమానం ఉండిపోతుంది, వీడు కేవలం సహాయం చెయ్యడానికే ఖర్చుపెట్టి ఉంటాడా? ఇంకా ఏమో? తా నయినా ఇంకొకళ్ళగురించి అవిధంగా అనుమానించి ఉండేవాడే...

ఆమె రాకతో అతని ఆలోచనకి అంతరాయం కలిగింది. "ఇవాళ మధ్యాహ్నం నిద్రపోకుండా ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్టున్నారు."

"ఆలోచనేం లేదు. నిద్రపట్టకపోయినా, అందుకోసమని ఎందుకు తాపత్రయపడడమని ఇలా కూర్చున్నాను ఏదో చదువుదామని. అప్పుడే ఎండాకాలం వచ్చేసినట్టే ఉంది. చదువూ కాలేదు, నిద్రా కాలేదు. మీరు బాగా నిద్రపోయేరా?"

"నాకు మరి ఉన్న పనేమిటి, పగలూ రాత్రి కూడా నిద్ర పోవడమే."

"ప్రస్తుతం నా పనీ అంతేలెండి."

"మీకు ఇంటికి వెళ్ళేక కావలసినంత పనుంది. నాపని ఎప్పుడు ఇంతే. అయితే ఏమిటి ఎప్పుడు బయలుదేరుతున్నారు? అసలు మీ మొగం చూస్తే ఇంటిమీద ధ్యానం పుట్టినట్టుంది."

"అద్దంలో చూసుకొంటే నా మొగంలో నాకేం కనబడడం లేదు. సరే మీ కేదో దివ్యదృష్టి ఉంది కాబోలు."

"ఉందో లేదో మీరే నిర్ణయించాలి. మీరు ఇంటినిగూర్చి మీ శ్రీమతిని గూర్చి, మీ అబ్బాయినిగూర్చి ఆలోచిస్తున్నారా లేదా? అవిడ ఈసరికి ఏంచేస్తూ ఉండిఉంటారు? ఏమో, పాపం మీకయినా ఏం తెలుస్తుంది; మీ రున్నప్పటి కార్యక్రమానికి ఇప్పటికి ఏమి మార్పు ఉందో! ఏమయినా మేఘసందేశంలో యక్షుడు మేఘుడికి చెప్పిన గుర్తుల్లాగు మీరు ఫలానా. ఫలానా రకంగా ఉంటారని ఊహించడం లేదూ! అయితే యక్షిణి ఒకర్తె; కొడుకు లేడు. మీకు మాత్రం ఆలోచనలో ఇద్దరూ ఒక్కమారే మెరుస్తూ ఉంటారు కాబోలు. మీ అబ్బాయి పేరు చెప్పారు (శంకరశాస్త్రికి భయం వేసింది ఏ పేరు చెప్పాను చెప్మా అని) కాని, మీ శ్రీమతి పేరు మాత్రం చెప్పారు కారు. మరి ఇవాళ చెప్పితీరవలసిందే. లేకపోతే సాయంత్రం సినిమాకి రాను. రాత్రి సినిమాకి రాను. అసలు పెళ్ళిలోనయినా చెప్పారా లేదా?"

"వాళ్లు చెయ్యవలసిన బలవంతం ఏదో చెయ్యకపోలేదు గాని, కొసకి చెప్పించలేకపోయేరు."

"బలే మొండిపట్టుదలన్న మాటే, నేనూ చూస్తాను కదా! ఇవాళ చెప్పకపోతే వీల్లేదు. అంతగా నోటితో చెప్పడానికి మొగమాటం అయితే, కాగితంమీద రాయండి, అంతే లేకపోతే అంతవరకూ నేను సత్యాగ్రహం చేస్తాను. భోజనం, కాఫీ ఫలహారమూ అన్నీ ముట్టుకోను"

"మంచి సత్యాగ్రహమే. ఇది పూర్వం పెత్తికోతలవాళ్ళ పద్ధతే. అడిగింది ఇచ్చేవరకూ ఏదో ఒకరకంగా శరీరానికి బాధ కలిగించుకొని, అవతలవాణ్ణి భయపెట్టడమన్న మాట?"

"మీకిప్పుడిందులో వచ్చిన మహాకష్టమేమిటికదా! అయినా మీ కెందుకింత మొగమాటమో నాకర్థంకాకుండా ఉంది. అయితే మరి చెప్పరన్నమాట!"

"ఎందుకు చెప్పను? అయినా నాచేత చెప్పించాలని మీ కెందు కింత పట్టుదలగా ఉందో నా కర్థంకాకుండా ఉంది. ఒక నాలుగక్షరాలమాట విన్నందువల్ల మీకు కలిగే ఆనందం ఏమిటి?"

"మీరు చెప్పకపోవాలని ఎలా పట్టుదలగా ఉందో, మీచేత చెప్పించాలని నాకూ అలాగే పట్టుదలగా ఉంది. అయితే నాలుగక్షరాల పేరన్నమాట! ఏమిటి చెప్మా; నాదీ నాలుగక్షరాల పేరే. ఏమిటయి ఉంటుంది, జయలక్ష్మి, శశిరేఖ, మనోరమ, రాజ్యలక్ష్మి, ఇందుమతి, భానుమతి, జానకమ్మ, సుందరమ్మ, సరస్వతి..."

"అలాగే ఆ వరస మరికొన్ని పేర్లు చెప్పండి."

"మీ గమ్మత్తు నాకు తెలిసింది. చివరికి నాచేతే చెప్పించి అదే అదే అని తప్పుకొందామనా? అలా వీల్లేదు. మీరు స్వయంగా చెప్పితీరాలి."

అంతసేపూ శంకరశాస్త్రి ఏ పేరు చెప్పడమూ అనే ఆలోచిస్తున్నాడు. ఏదో పేరు చెప్పేసి, తరవాత మరిచిపోకూడదు. నాలుగక్షరాల పేరని నిర్ధారణ అయిపోయిందికదా! నాలుగక్షరాల పేర్లలో తన శిష్యురాళ్ళ పేరుయినా ఉన్నాయా? ఆ హేమలత! హేమలత? సన్నగా పొడుగ్గా బంగారపు తీగలాగే. పాపం, అంత పొడవుగా ఉండడమే ఒక అవలక్షణం మయింది పెళ్లికూతుళ్ల మార్కెట్లో. ఆమె ఎలా ఉంటేనేం, ఇప్పుడు తనకు

యోగపడుతున్నది. ఎక్కడ రాయమంటారు ? ఈ పేపరుమీద రాద్దునా ?"

"ఊహు ఈ పుస్తకంమీద రాసి నాకు బహుమతి చెయ్యండి జ్ఞాపక చిహ్నంగా ఉంటుంది"

"మంచిదే, నన్ను మరిచిపోయినా, మీఆవిడ పేరయినా కనిపిస్తూ ఉంటుంది."

రాసిన తరవాత ఇంకా ఈ విషయంలో చాలా ప్రసంగం వస్తుందనుకున్నాడు శంకరశాస్త్రి. కాని, వెంటనే "అమ్మయ్య, ఇప్పటికి మీచేత చెప్పించ గలిగాను" అని పుస్తకం పట్టుకొని తన గదిలోనికి వెళ్లిపోయింది శశికళ.

ఆ సాయంత్రం మామూలుగానే షికారుకెళ్ళేడు. రాత్రి పనీమా వాలాయతుకూడా తీర్చుకున్నారు—మల్నాడు ఉదయం అతను వీధిలోనికి వెళ్లిరావడం మామూలుకంటె ఒక గంట ఆలస్యం అయింది. క్రిందను అడిగితే తాను వచ్చేవరకూ భోజనం పంప వద్దని ఆమె చెప్పిందని తెలిసింది. సరే, వెంటనే రెండు భోజనాలూ మీదకి పంపమని చెప్పి, వస్తానే అడిగాను. "వాగురించి మీరెందుకు ఊహాగానం, నాకు దార్లో మళ్లీ టిఫిను తగిలింది; అందుకు తోడు ఒక వెగని బాతాఖానీ పట్టుకొంది. నోర్మూసుక్కూను నిలబడి గంటల తరబడి అలా ఏదో ఉపన్యాసం చెప్పకు పోవడమే. ఈ మధ్యనల్లా హైదరాబాదులో ఉంటున్న మా స్నేహితుడొకడు కనిపించేడు. వాణ్ణి ఒదుల్చుకుని వచ్చేసరికి ఇంత సేపయింది.

"వానీకూడా తీసుకు రాలేకపోయేరా ? ఇక్కడే భోంచేద్దురుకదా! లేక నేనున్నానని తీసుకురావడం మానీసేరా ?"

"లేదు—వాణ్ణి పిలవక్కర్లేదు; పిలవని తను ఆహ్వానించుకుని వచ్చే రకమే. అయితే, ఇప్పుడు వాళ్లత్తవారి ఊరు గుంటూరు వెళ్తున్నాడట—ఒక అయిదు రూపాయలు బదులడిగి వెళ్లిపోయేడు; అందుకు ఉపోద్ఘాతం ఆ ఉపన్యాసం అంతా !"

"ఒక్క అయిదు రూపాయలతో విడిచిపెట్టేసేరు. ఎంతయినా యీ ఆడస్నేహితులకంటె మగస్నేహితులే వెయ్యిరెట్లు నయంకదూ! సమయం తప్పివస్తే, నిర్మొగమాటంగా చెప్పవచ్చును కూడా డబ్బు లేదని. అంతే కాని, అదే ఒక స్త్రీ స్నేహితురాలయితే అంత కఱకుదనం వస్తుందా ? అందులోనూ ముఖ్యంగా మీవంటి సహృదయులకు ?"

"నిజమే అది నాలోని లోపమే కావచ్చును"

"లోపం మాటకేమిగాని ముందు మీకు వల్లమాలిన కోపం వచ్చింది నామీద ఇలా అన్నందుకు. సరే, నామీద కోపం తరవాత తీర్చుకోవచ్చును గాని ఇందాకా మీకేదో ఉత్తరం వచ్చి పట్టుంది"

"ఉత్తరమా ? అన్నయ్య రాసిఉంటాడు, కార్డాకవరా ?"

"ఏమో నాకేం తెలుసును పోస్టుమేను వచ్చి అడిగితే మీ ప్రక్కగదే అని చెప్పాను. అతను తలుపుసందులోనుండి పడేసి వెళ్లిపోయాడు."

"సరే—"

అతను ఉత్తరం చదివి అలాగే కుర్చీలో కూర్చుండిపోయాడు. ఆమె ఒక అరగంటపైగా చూసి, వచ్చి, "ఏమిటంత తీక్షణంగా ఆలోచిస్తున్నారు ? మా అక్కయ్య పెట్టిన మొత్తటి చివాట్లు చాలా గట్టిగా తగిలేయి కాబోలు; తరవాత ఆలోచిద్దురుగాని లెండి ఎలా శాంతింపజెయ్యడమా అని. నేనూ నాచేతయిన సహాయం చేస్తాను లెండి. అక్కడ టేబిలుమీద భోజనం పెట్టేసి వచ్చేను."

ఆమె చెయ్యి పట్టుకొని తీసుకొని వెళ్లలేదుగాని, అంత పనీ చేసింది. అతను ఏమీ మాట్లాడకుండా ఎలాగో భోజనం ముగించేశాడు. వెంటనే చొక్కా తొడుక్కొని బయలుదేరుతూ ఉంటే "ఇంకా చేతితడి అయినా ఆరలేదు; ఇంత ఎండలో ఎక్కడికి వెళ్తారు ?" అంది శశికళ...

"అలా బజారుపని కొంచెం ఉంది. పిల్లలకు ఏవో ఆటవస్తువులూ అవీ కొనాలి; మా వదినకి ఒక మంచి చీర తెస్తానన్నాను. అసలు మరిచిపోయేను, ఇంతసేపూ నాలో నేననుకుని, మీతో చెప్పేసి ననుకున్నాను. ఈ సాయంకాలమే మన ప్రయాణం. మీరు మరేమీ అడ్డు చెప్పడానికి వీల్లేదు. అంతగా అతను వస్తే, ఇక్కడికు వచ్చినవాడు అక్కడకు మీయింటికి రాలేడా ? అందుచేత మనం ఈ సాయంత్రం బయలుదేరిపోతే, మిమ్మల్ని రాజమండ్రిలో మీయింటిదగ్గర దిగబెట్టి, నేను, రేపుదయం మాఊరు వెళ్లిపోతాను. ఏమంటారు ?"

"ఏమంటాను, మీరంత నిశ్చయంగా మాట్లాడుతున్నప్పుడు, సరే, మీయిష్టమే. కాని, మీరు తొందరగా బయలుదేరుతున్నట్లున్నారు. నావల్ల ఒకపూట మాత్రం ఎందుకు ఆలస్యంకావడం? అంతే కాక, మాయింటికి మీరు రావడం ఎందుకు; నేను ఎవరితో బయలుదేరినో అందరికీ తెలుసును; నాతోపాటు మీకుకూడా అపకీర్తి ఎందుకు? ఊహు మరేమీ అనకండి, పోనీ, నాకోసమే, నన్ను రాజమండ్రీ స్టేషనులో దింపెయ్యండి. అక్కడ బండి చాలాసేపు ఆగుతుంది. మాయిల్లు స్టేషనుకి అట్టే దూరంలేదు. మా వీధిదాకా కూడా రండి కావాలంటే. అంతేకాని, మాయింటికి రావడం ఎందుకు. ఇందుకు ఒప్పుకొంటేనే నా ప్రయాణం."

"అలాగే. మరి నేను బజారుకి వెళ్లాలి;"

"ఇంకా చాలా టైముందికదా: మరోగంటపోయి వెళ్లకూడదూ ?"

"ఇంకా అటునించి వచ్చి సామాన్లు సర్దుకోవాలి. మరి మీరు అన్నీ సర్దుకుని ఉండండి."

క్రిందకు వెళ్లి హోటలు మేనేజరుతో తామిద్దరూ నాటి సాయంత్రమే వెళ్లిపోనున్నారనీ, బిల్లు అంతా ఎంతయిందో చూడమనీ, సాయంకాలం పాసెంజరుకి వెళ్లడానికి వీలుగా కాస్త భోజనం తయారు చేయించే ఏర్పాటు చేయించమనీ, మెట్లు దిగి రిక్షాలో కూర్చుని, పెద్ద బజారుకి తీసుకొని వెళ్లిపొమ్మని చెప్పి, మళ్లీ జేబులోని ఉత్తరం తీసుకుని చదువుకొన్నాడు. 'చిరంజీవి

తమ్ముడు శంకరశాస్త్రికి అనేక ఆశీర్వచనములు చేసి కామేశ్వర శర్మ వ్రాయునది. నీవు వెళ్లి యిన్ని దినములైనను రాకపోవటాన ఇచ్చట నాకును మీ వదినకును మిక్కిలి ఆందోళనగా నున్నది. నీ శరీరములో ఏమయినా అస్వస్థతగా నున్నచో వెంటనే టెలిగ్రా మియ్యవలెను; మేము ఉభయులమూ వచ్చెదము. అక్కడ నీ వింకను ఉండుట అవసరమయినచో, తక్షణమే టెలిగ్రా మిచ్చుటగాని, లేనిచో నీవు బయలుదేరి వచ్చుటగాని చేయవలెను. నీదగ్గరనుండి ఏవార్తయూ లేకపోవుటవలన మనస్సు పరి పరి విధముల పోవుచున్నది. సాధ్యమయినంత త్వరలో బయలుదేరి రాగోర్తాను. ఇచ్చటకు, నీవు విజయవాడ బయలుదేరిన మరునాడే ఒక పెండ్లి సంబంధమువారు వచ్చినారు. అన్ని విధములా నాకును మీ వదినకును నచ్చినది. నీకును నచ్చగలదనే అనుకొనుచున్నాము. నీవువచ్చి ఇష్టపడినచో ఈ మాఘాంతములోననే వివాహము జరిగించుటకు వారు సిద్ధముగా నున్నారు. ఇంతే సంగతులు గ్రహించవలెను.—

క. కామేశ్వరశర్మ

ఈ ఉత్తరం కళకళ చూపిఉంటే—తనను అజ్ఞీకుడను కుంటుంది. అంతకంటె పెద్ద నష్టం ఏమీ లేదుగాని, తాను ఎందుకో తనకే తెలియకుండా ఒక అబద్ధంచెప్పేడు. దానిని మధ్యలో ఎందుకు తెంపివేయాలి. అలాగే కొనసాగిస్తేనే మేలు— ఇంకెంత, మరి కొద్ది గంటలు. అంతే ఆమె ఎవరో తానెవరో? అయినా ఇప్పటిమట్టుకు తన జీవితంలోని ముఖ్యమయిన సమస్య ఆమెకు సంబంధించినదే. ఆమె క్షేమంగా ఇంటికి చేరుకొంటే, తరవాత సంగతికి తాను కర్తకాడు. అనమం తన పరిస్థితుల్లో చేయగలిగిన పని, చేసినట్టే అనుకోవచ్చును—

చేతి ఉంగరం అమ్మగా వచ్చినడబ్బు తనదగ్గర మిగిలిన డబ్బూ కలిపితే హోటలు బిల్లు చెల్లిపోగా ఇంకా సుమారు పాతిక రూపాయిలు మిగిలేయి. ఓ, ప్రయాణానికి మరేం లోటు లేదు; తరవాత సంగతిక అటునించి నరుక్కు రమ్మన్నాడు.

తాను బజారునుండి వచ్చేక సర్దుకోవలసి ఉంటుందనుకున్నాడు. కాని, వచ్చేసరికల్లా అన్నీ ప్రయాణానికి సిద్ధంగా అమర్చిఉన్నాయి.

ప్రయాణం చాలా సదుపాయంగానే నడిచింది. శాస్త్రికి మొదట్లో ఉన్నంత తృప్తిగాలేదు. రాజమండ్రి దగ్గరపడుతున్నకొద్దీ రైలు మరికొంత నెమ్మదిగా నడుస్తే బాగుండు ననిపించ సాగింది. ఒకవేళ ఏకారణంవల్లనయినా రయిలు ఆగిపోడం సంభవిస్తే? అతడు విన్న రైలుప్రమాదాల వృత్తాంతాలన్నీ ఒక్కసారి మనసులో మెరిసేయి. అప్పుడేమిటి కావలసి ఉంటుంది. తాను ఆమెను విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోగలడా? విడిచిపెట్టక ఏమి ఫలితం? ఎన్నాళ్ళు కలిసిఉన్నా ఇంతే. తానేమో వివాహితుడు; ఆమె ప్రస్తుతానికి ఎవరికీ చెందినది కాకపోయినా తనయెడలమాత్రం ప్రేమ ఉందనుకొందుకి ఏమీ సావకాశం లేదుకదా! అసలు ఉండడానికి వీలేదీ తాను వివాహితుడుకదా! వివాహితులయినంత మాత్రంలో వాళ్ళ మనస్సు చలించదనీ, వాళ్ళమీద ఇతరులకు మనస్సు కలగరాదనీ ప్రకృతి సహజమయిన నియమం ఏమీ లేదు కదా! అలాగే ఉంటేమాటైతే, ప్రపంచంలో ఇన్నిరకాల రహస్య బహిరంగ ప్రణయవ్యవహారాలు సందర్భించడానికి వీ లెలాగుంటుంది?

“ఏమిటి చాలా తీక్షణంగా ఆలోచిస్తున్నారు?”

“ఏమీలేదు, ఇంకెన్ని స్టేషన్లుంది మన సంయుక్తప్రయాణం అని?”

“మీ కంత త్వరగా నా నుండి తప్పించుకోవాలని తహతహగా ఉందన్నమాట?”

“నా కెలా గుంటుందనుకొంటే మీకు తృప్తిగా ఉంటే అలాగే అనుకోండి.”

గోదావరి బ్రిడ్జిమీద రయిలు నడుస్తున్నప్పుడామె అంది “ఎన్నోమార్లనుకొనేదాన్ని, ఈ రైలు మీంచి కిందకు దూకేస్తే, అని కాని, అదిసంగా పదిమంది దృష్టిని ఆకర్షించడం నాకు అసహ్యం. లేకపోతే, ఎప్పుడో మూడునాలుగేళ్ళ క్రితమే ఆ పని చేసిఉంటేదాన్ని. అసలు మనిషికి దేనికయినా స్వతంత్రం ఉంది గాని చావడానికి మాత్రం లేదు.”

తన మామూలు ధోరణిని “ఎందుకు లేదు; ప్రతిదినమూ ఎన్నో ఆత్మహత్యలు జరుగుతునే ఉన్నాయి” అన్నమాట స్ఫురించినా, అందులోని అసందర్భమయిన సూచనను గుర్తించి, “ఆత్మహత్యకు ఉపయోగించేదీ, ఒకమూలకు కూర్చొని విచారించడానికి ఉపయోగించేదీ అదీ స్వాతంత్ర్యమేనా? అనవసరపు ఉద్రేకం లేకుండా, ఇంత వివేకంగా మీరు మాట్లాడడం నాకు ఆనందంగా ఉంది.”

ఆమె చేతిరుమాలులో కట్టబడిన చిన్న పెట్టె ఒకటి అతని చేతిలో ఉంచి, “ఇది మీ ఆవిడకు. మీకు ఆవిడదగ్గర ఎలాగూ భయం లేదు కదా. నేనిచ్చేనని చెప్పండి. అసలిది తిన్నగా ఆవిడకు పోస్టులో పంపాలనుకున్నాను. అయినా మీ చేతితో మీరు స్వయంగా ఇవ్వడం మరీ బాగుంటుంది. ఏముంటుందో ఆవిడే స్వయంగా చూసుకోవాలి; అంతవరకు మీరు చూడకూడదు సుమండీ” అంది.

“నాకు మా ఆవిడదగ్గర ఎంత భయం ఉందో పరీక్షిస్తున్నట్టున్నారు?” అంటూ కోటు లోపలిజేబులో పెట్టుకొన్నాడు. చేతిరుమాలుమీద చాలా చక్కని నగిషీపని ఉంది; కమ్మటివాసన కూడా వస్తూంది. ఏ సెంటో, సరిగా పోల్చుకోకుండా ఉంది.

ఆమెను జట్కాలో ఎక్కించి తిరిగివచ్చాడు శంకరశాస్త్రి. కొంతసేపటివరకూ చివరి రెండునిమిషాల్లో జరిగిన సంగతులే మనస్సులో మెదలసాగాయి.

“మా వీధివరకూ రారూ?”

“ఎందుకూ, మీమీద నాకు అపనమ్మకం లేదు. నేను అక్కడ రేడియోస్టేషనువాళ్ళతో మరొకమారు కూడా చెప్పేను. తప్పకుండా మీకు ప్రోగ్రామిస్తామన్నారు; అసలు అనకేం చేస్తారులెండి. వస్తేమాత్రం తప్పకుండా వెళ్ళండి.”

"ఎందుకు వెళ్లనూ, అందులోనూ మిమ్మల్ని ఇంత శ్రమ పెట్టినందుకయినా వెళ్తాను. మీరు తొందరగా బయలుదేరేరు. అక్కడ క్షేమంగా ప్రవేశించాక వీలుచూసుకొని ఒక ఉత్తరం రాస్తారుకదూ, ఎందుచేతంటే మిమ్మల్ని ఇంతవేగంలో మరిచిపోగల ననుకోను" అంటూ ఆమె జట్కా ఎక్కి కూర్చుంది.

అతడు మామూలు అలవాటు చొప్పున, 'నమస్కారం సెలవు' అన్నాడు.

ఆమె మొగం తిప్పి, "నమస్కారం" అని మళ్ళీ మొగం అటు తిప్పేసుకొంది. జట్కా నడిచిపోయింది. ఆ మాట మాటలాగలేకపోడమే కాదు, కళ్ళలో నీళ్లు నిండిఉన్నాయి. అంతే కాదు, తనకు తెలియకుండానే శాస్త్రికళ్ళలోనూ నీళ్లు కమ్మాయి. జట్కా మలుపుతిరిగే సమయంలో తప్ప ఆమె వెనక్కి తిరిగిచూడలేదు. అప్పుడు చూసినా, మరి బాధలేదు, కళ్ళలోని నీళ్లు కనబడనంత ఎడం ఉంది తమ మధ్యను—

రైలు ద్వారపూడి దాటేవరకూ అతని మనస్సు ఒక తిన్నగా ఆలోచించే స్థితికి రాలేకపోయింది. ఆమె ఎదురుగా జట్కాలో కూర్చున్నట్టుగానే, రైలుతోపాటు జట్కా సమాంతరంగా పరుగెడుతున్నట్లుగానే గోచరించ సాగింది.

ప్రక్కనుండి ఎవరో "అగ్గిపెట్టుంటే ఒకసారి ఇస్తారా?" అనడంతో అతను మామూలు ధోరణిలో పడ్డాడు. లేదంటూనే జేబు తడిమి చూసుకున్నాడు రైలుటిక్కెట్టు భద్రంగా ఉందా లేదా అని.

ఆమె యిచ్చిన పెట్టె తగిలింది. తీసి వాసన చూసేడు. ఆమె తన భార్య కిమ్మంది. ఆమె స్వయంగా విప్పి చూడవలసిందేకాని, తాను ముట్టుకోనైనా కూడదట—అనుకొంటూ చేతిరుమాలు మెల్లిగా విప్పేడు. ఇదేదో కొత్తరకం సెంటుపెట్టే; తానిదివరకు చూసినదికాదు; అయితే లోపల సీసా లేదు. ఏమిటి చెప్మా ఇది ఉత్తరమా! అరె, తన భార్యకని చెప్పి, తనకే రాసిఉంది.

మిత్రులు శ్రీ శంకరశాస్త్రిగారికి: ఈ ఉత్తరం మీరే చదువుతారని నాకు తెలుసును. మీరేకాక, మీకాబోయే భార్య చదివినా ఇందుమూలంగా మీ గురించి చెడుగా ఊహించవలసిన పరిస్థితి కలగదనే నా నమ్మకం.

మీ మాటలనుబట్టి మీరు అవివాహితులని నేను తెలుసుకొన్నాను అయినా మీరు అవిధంగా చెప్పడంలోని మీ సదుద్దేశాన్ని నేను అర్థంచేసుకోగలిగే ననుకొంటున్నాను.

మీవంటి నిగ్రహమూ, పరోపకారబుద్ధీ కలిగినవారు, అందులో ముఖ్యంగా నావంటి మనిషిని, ముందు వెనకలతో నిమిత్తంలేకుండా మీ శక్తి ఉన్నంతవరకూ సాయం చేసినందుకు, మీరు అన్నివిధాలా అభివృద్ధిచెందాలని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించడం కంటె నేనేమీ చెయ్యలేను.

మొట్టమొదట తెలుసుకోలేకపోయినా భావనారాయణ స్వభావం నాకు తరవాత బాగానే తెలిసివచ్చింది. అతను వెళ్లిపోతున్నాడంటే, మరి తిరిగి రాడనీ, ఏదో నా తంటాలు నేనుపడి ఇల్లుచేరుకొంటానని వూరుకొంటాడనీ తెలుసును. అయితే మా యిల్లూ పరిసరాలు వీటి గురించి మీకు కొంత చెప్పేనుకదూ, ఎక్కువ రాయడం అనవసరం. నేను ఆరోజే ఇంటికి వెళ్ళినా ఈ రోజున వెళ్ళినా పడవలసిన అపనింద ఒకటే. భవిష్యత్తులో ఏ ఆశానక్షత్రమూ కనబడని దైనికయాత్రాక్రమమూ ఒక్కటే. అందువల్లమరొక నాలుగయిదు రోజులు ఉండివస్తే నేమిటనుకున్నాను—అసలు ముఖ్యకారణం మీవంటి మిత్రులు దొరకడం. అయిదారు రోజులే అయేను; అటువంటివి మళ్లీ ఎన్నడయినా వస్తాయా నా జీవితంలో.

నేను ఎక్కువ రాయడం అనవసరం. మీ అన్నయ్యగారి ఉత్తరంతెచ్చి పోస్టుమేన్ నాదగ్గర పడేసేడు. కిందవాళ్లు చెప్పిన గదినంబరు తప్పుగా వినిఉంటాడు. నేను నా ఉత్తరమేమోనని చూసేను. కార్డు వెనకపక్క ఈ మాఘాంతములోనే వారు వివాహము జరిపించుటకు సిద్ధముగానున్నారు అన్న మాట కనబడింది. అసలది కనబడకపోయినా నాకు తెలిసింది మీమాటల ధోరణిబట్టి. మీకు ఎంతసేపూ మీ అన్నయ్య, వదినగారు, పిల్లలు వీళ్ళగురించిన మాటలేతప్ప, మీ కుటుంబానికి సంబంధించి వచ్చేవికావు. కాక, నేను వేసే ప్రశ్నలకు మీరు ఆలోచించి ఆలోచించి చెప్పే సమాధానాలు వీటిమూలంగా నాకు అనుమానం లేదు. అయితే మీరాడిననాటకమే చివరివరకు నేనాడేను.

నేనేమో యిది బహుమతి అని యిస్తున్నానుగాని, నిజంగా నాఖర్చులు నేను భరించుకోడమే; ఈ వారంరోజులు అయినదీ, ఇదివరకు దీ హోటలు బిల్లు మీరునన్ను తీర్చనివ్వరు; నాకు తెలుసును. ఈ పెట్టెలో అడుగున (సిల్కుగుడ్డకింద) ఒకనూరు రూపాయిల నోటూ ఒక చిన్న ఉంగరమూ ఉంటాయి. ఆ ఉంగరము మీరు చేసుకోబోయే అమ్మాయి వేలుకి తప్పక సరిపోతుంది; మీ డబ్బు నామూలంగా చాలా ఖర్చయి పోయిందిగనక, ఇది మీకు అవసరం అయితే ఉపయోగిస్తారు. కాని, ఏమాత్రం వీలున్నా ఒక సిల్కు చీర కొనిఇవ్వండి మీ నవవధువుకు—ఈ రెంటి మూలంగానయినా మీవంటి మంచివారు నన్ను జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ ఉంటారంటే నాకదొక తృప్తి. మిమ్మల్ని చెప్పకుండా ఇలా విడిచిపెట్టగలుగుతున్నందుకు నన్ను నేను అభినందించుకొంటున్నాను.

నా గురించి మీరు మరేమీ గాభరా పడనక్కరలేదు. ఒకమారు మసూచికం పడిన వ్యక్తికి అందం ఎలాగయితే తిరిగి రాదో అలాగే నేను మరి తెలివితక్కువ సాహస కృత్యాలేవీ చెయ్యనని మీకు హామీ యిస్తున్నాను. ఎటూ దారి చూపలేని సాహస కృత్యాలకంటె, ఎందుకూ పనికిరానిదయినా సామాన్య దినచర్య మేలని గ్రహించుకొంటున్నాను. ఏమంటే, అందువల్ల వ్యక్తికి ఏ ప్రయోజనం లేకపోయినా, సాంఘికమయిన అపనింద మాత్రం పడనక్కరలేదు—

ఒకొక్కప్పుడు ఎందుకో మనస్సు దేంతో భారంగా ఉంటుంది. పరిస్థితుల్లో ఎటువంటి మార్పు లేకపోయినాను. అటువంటప్పుడు కూడా ఎదురుగా ఉన్నవాళ్ళతో చెప్పుకోవాలని

ఉండదు. అందుచేత ఎప్పుడయినా ఆకుపచ్చ సిరాతో, సంతకం లేకుండా ఉత్తరాలు వస్తే నేను రాసినవే ననుకోండి. నా ఉత్తరా లన్నిటికీ మీరు జవాబు వ్రాయనక్కరలేదు. నామనసులో మాటలు సహృదయులూ సన్మార్గులూ అయినవారికి చెప్పుకోగలిగేనన్న సంతృప్తి నాకూ చాలును.

ఈ ఉత్తరం రాయడం పూర్తి అయిపోయేక ఇంకా మనం కొన్ని గంటలు కలిసిఉంటాం. అప్పుడే మీదగ్గర సెలవు పుచ్చుకొంటాను.

శ్రీకాకుళం:—ఈ రెండూ ఎప్పుడో మా మేనత్త నాకు ఇచ్చినవి. ఇన్నాళ్ళకు వాటిని ఈ విధంగా సార్థకంగా వాడే అవకాశం వచ్చింది.

* * * *

ఉత్తరం చదవడం పూర్తికాగానే అతను అప్రయత్నంగా పెట్టె అడుగునున్న వస్తువులు రెండూ తీసి చూసేడు. అవి మళ్ళీ పెట్లో పెట్టి చేతిగుడ్డలు భద్రంగా చుట్టి లోపల జేబులో పెట్టుకొని, పక్కనే చేరగిలబడి కళ్లు మూసుకొని, ఆలోచించసాగాడు తాను ఏ స్టేషనులో దిగి ఏ పక్కకు వెళ్ళవలసినదీ అని. చివరికి ఒకలాగ సమాధానపడ్డాడు ఇక్కడెక్కడ దిగినా వెంటనే బండి ఉండదు. అంతకంటె సామర్లకోటవరకూ ప్రయాణం చేస్తే, తనకు కాలక్షేపంగా ఉంటుంది. అటునుండి బండి రావడానికి కూడా అట్టే వ్యవధి ఉండదు అనుకొన్నాడు. కాని, తీరా అక్కడికి వెళ్ళేక ఇంకొక బుద్ధి పుట్టింది.

ఇంట్లో, మొదట్లో తన ఈ క్రొత్త ప్రస్తావన అన్నయ్యకూ వదినకూ ఏమీ నచ్చలేదు; ఎవరో లేచిపోయిన ఆడదనుకని వచ్చిన మనిషిని తిక్కన సంగతి సందర్భాలేమీ చూసుకోకుండా చేసుకోవడమేమిటి? కాని, మరి తాను నిశ్చయించుకొని, ఉన్నాడన్న సంగతి గ్రహించి "సరే, నీ యిష్టమే, ఏదో ఒకటి వేగం కావడమే మా కోరిక" అన్నారు—

"నువ్వు వెళ్లి చూసిరాకూడదా అన్నయ్యా!" అన్నాడు శంకరం.

"ఎందుకురా, నీకు నచ్చిన తరవాత మాకు మరి నచ్చకపోడమేమిటి? అయితే ఈ మాఘంలో నీ ముహూర్తం పెట్టించేస్తే—"

"అదంతా నీ యిష్టం అన్నయ్యా! వాళ్ళేమో పెళ్ళిచేసే స్థితిలో లేరనుకొంటాను. మనింట్లోనే, వీలయినంత సూక్ష్మంగా ఒక పండగలాగే జరిపించేస్తే మేలనుకొంటాను. అయితే మరి ముందు నువ్వు వెళ్లి చూడనక్కర్లేదంటావా?"

"నాకేం నీమీద కోపంవచ్చి వెళ్ళనంటున్నా ననుకొంటున్నావేమిటి? నువ్వు సుఖపడడమే మా యిష్టం. మీ వదినను పెళ్లి ఏర్పాట్లన్నీ చెయ్యమను."

పెళ్ళి యింకా పదిరోజులుందనగా శంకరశాస్త్రికి ఉత్తరం వచ్చింది. ఆనవాలుగా ఆకుపచ్చ సిరాతో రాయబడి ఉంది.

మిత్రులు శ్రీ శంకరశాస్త్రిగారికి!

నేను నాకేవో యిబ్బందులు వస్తే మీకు చెప్పుకొందామను కొంటేగాని మీరే నన్ను చిక్కులలో పెట్టేసేటట్లున్నారు. గోతిలోపడ్డ ఆవును జాలిదలిచి బైటికి తీయదలచినట్టుగానే మీరు నన్ను చేసుకోబోతున్నారేమో ననిపిస్తూంది. నామీది జాలికొద్దీ మీరు మీ జీవితాన్ని పాడుచేసుకోడం నా కెంతమాత్రం యిష్టం లేదు. మీరు నాకు విజయవాడలో సహాయంచెయ్యడం సంగతి వేరు. ఆ ఘట్టం అక్కడితో సరి. కాని, ఇప్పుడు మీరు వేయబోతున్న అడుగు తరవాత వెనక్కి తీసుకోవాలంటే, మన ఉభయులకూ యిష్టమున్నా చాలా కష్టమౌతుంది. అందుచేత బాగా ఆలోచించండి. అసలు మీ కిటువంటి బుద్ధి ఎలా పుట్టింది? మీరు మనసా నన్ను భార్యగా స్వీకరించగలరా? నావలన సుఖపడగలరని నమ్మకం ఉందా? నానుంచి మీరు కోరుతున్న దేమిటి? ఎదురుగా ఉన్నప్పుడు మీరు వివాహితులైపోయేరు; తరవాత యీనాడు ఉత్తరం రాయకుండా, నా యిష్టం కనుక్కోకుండా, పెద్దవాళ్ళ మధ్యన పెళ్ళిమాటలు నడిపించేరు. గడుసువారే. లిఖితపూర్వకంగా మీదగ్గరనుండి ఈ ఉత్తరానికి తృప్తికరమయిన జవాబు రానిపక్షంలో, నేను నా స్వేచ్ఛను కాపాడుకొందికిగాను తిరిగీ ఇల్లు విడిచిపెట్టవలసి ఉంటుంది. నే నింత నిర్మొగమాటంగా రాశానని కోపం తెచ్చుకోక, మీరూ నిదానంగా ఆలోచించి జవాబు రాయండి; ఇప్పటికయినా ఏమీ మించిపోలేదు. మీకు సుఖపడగలనన్న విశ్వాసం ఉంటే తప్ప నన్నే కాదు, ఎవర్నీ చేసుకోవద్దు.

* * * *

ఇద్దరూ పడకగదిలో కొంతసేపు ఏమీ మాట్లాడలేదు. చివరికి ఆమె అంది. "పోనీ నేను అంతగా రాయమన్నాననయినా నాలుగు మాటలు రాస్తే, ఊహు అదీ కష్టమయిపోయింది. కాగితానికి అడ్డుగా చిన్నపిల్లలకి కాపీ పెట్టినట్టు రాసేరు. మీరే తీసుకోండి, మీ వెయ్యిముద్దులకీ ముందు నేను పది చేర్చి పదివేల ముద్దులు చేసేను" అంటూ అతని ఉత్తరంకాగితాన్ని మీద పడేసింది.

"పదివేలే! అయితే ఈ రాత్రి చాలుతుందో చాలదో మరెందు కాలస్యం, ఒకటి రెండు మూడూ" అంటూ కాగితాన్ని ముద్దు పెట్టుకోసాగాడు.

"అయ్యోపాపం, కాగితంప్రేయసి బుగ్గలు కన్నాలు పడి పోతున్నాయి. అంత మోటుతనమా" అంటూ చేతిలోని కాగితం లాగి క్రిందపడేసి, కుర్చీలో కూర్చున్న అతని తల వెనక్కు వచ్చి ముద్దుపెట్టుకుంది.

వసంతశ్రీ

శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి

మధుర మధుమాస యామినీ మందహాస
వీచికలలోన నూగాడు విభవ మెల్ల
నీమనోహర గానమై నెగడుటకును
ఎంత తప మొనరించితివే పికంబ!

తేనెల సోనలూరు విరిలేయని చూపుల తళ్కు బెళ్కులో
మానిత శాఖశారమణి మాధురులన్ కురియించు సత్ఫలా
స్థాన యశోవిభాసుర సుధామయమూర్తి చెలంగ భవ్యసం
తాన విశిష్టమై యొసఁగ ధన్యతఁ గాంచె రసాల మొక్కటే

కాకలికా రసస్ఫురిత గాన విమోహిత సత్ప్రపంచ సా
ఖ్యాకలనమ్ముతో నెసఁగునట్టి పికంబని నిన్నులోకముల్
ప్రాకట గౌరవస్ఫురణ వర్ధిలఁ జేయుచునుండెఁ గాన శో
భా కరమైన నీకృతిని పాడవె అచ్చటఁ జేరి; కోకిలా!

చల్లని నీడలన్ సుధలు చల్లెడి పూవుల తావులన్ యశో
మల్లిక కోరకించు కులమంజుల సంపదలన్ ఫలప్రసూ
నల్లలితాత్మ తేజమున చారుసుపర్ణ కిసాలయప్రభా
వల్లరిలోన ఆడుచును పాడుము రాజరసాల సత్కృతుల్.

అందము చందమున్ గల బయారపు క్రొందళుకుల్ వయస్సులో
పొందయి జాళువా బరపు పొత్తుల లేఁత చిగుళ్ల జంటలన్
సుందర మూర్తినై సుకవి శోభలు రాజరసాల మొక్కటే
ఎందును పెంచి పేరుగొను నద్ది యెఱుంగవె నీవు కోకిలా!

అలరుల పాన్పులో చిగురుటాకుల ఓగిర మారగించుచున్
చెలిమియు, బల్మి, పల్కుబడి చెల్లఁగ నల్లన లేఁత కొమ్మపై
సలలిత పంచమస్వర రసస్ఫుర దార్ద్రమనోజ్ఞ కాకలీ
విలసితగాన మాధురుల విశ్వమునన్ విరజిమ్మ కోకిలా!

గున్నల వన్నెలన్ కొనరు కోర్కులుకూడ ఫలింప మాధవీ
సన్నుత మూర్తియౌచు సరసత్వ మెఱుంగు రసాల రాజు నిన్

మున్నవ మీరఁజేరి యసమాన గతిన్ వసివారిలోపలన్
మిన్నగఁజూచి కోరికల మీరి ఫలంబు లొసంగు కోకిలా!

తోరపు రూపుతో కొదమ తుమ్మెద ఝూంకృతి తోడుగాగ బం
గారు మెఱుంగు లేఁజిగురు కన్నెరికంబు రసాకరంబుగా
సారరసాలరాజ సుయశఃస్థిర మోహన కాకలీకుహూ
కార నినాద మాధురుల గాయనరత్నము కమ్మ కోకిలా!

అలరు జొంపాల యుయ్యేలలో లతా భామ
పాల పాపకు జోల పాడువేళ,
పూదోఁట పడఁతి సొంపుగ బాటసారిపై
కుసుమాక్షతావళుల్ కురియు వేళ,
కోరకించిన మల్లి కారామ ప్రకృతి జే
వనలక్ష్మి గీతాలు పలుకు వేళ,
కుసుమించి మందార కుసుమాంగి ప్రణయ గీ
తికలతో తుమ్మెదన్ త్రిప్పువేళ
తెరిఁ వెన్నెల నెఱజాణ సరసమధుర
హావభావ విలాస నృత్యంబులోన
విశ్వ విబుధుని సంతోష పెట్టువేళ
ఈవసంతపు సిరి నిన్ను నేలుఁగాక

గలగల ధ్వనులతో సెలయేరు కెరటాల
చిఱుతగాలికి పాట చెప్పువేళ,
పసిఁడి కాంతుల బాల భాను మూర్తిని జూచి
మురిసి జక్కవ కేలు మోడ్చు వేళ
తొలుసంజ మల్లెతావులతో సమీర నా
ర్భకుఁడు మేల్కొల్పులన్ పాడువేళ,
లేఁత వెన్నెల వెండిపూతతో శశిరేఖ
వినువీధి వాహ్యాళి వెడలు వేళ
ప్రకృతిభామిని సహజ శోభా విలాస
ముగ్ధ భావామృతానంద మూర్తియౌచు
వరలుచున్న వసంత సౌభాగ్య సీమ
విజయగీతాలు పాడుమా పేర్మి పికము!

అస్తితావాదము

(Existentialism)

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

కొత్తకొత్తరకాల దుస్తుల తయారీలలోను, అలంకరణాలలోను ప్రపంచంలో ఫ్రాన్సుదే అగ్రస్థానమని అంటారు. కొత్త వాఙ్మయోద్యమాలు, తాత్త్వికసిద్ధాంతాలు బయలుదేరదీయడంలో కూడా అగ్రతాంబూలం ఫ్రాన్సుదే. నిజానికి అస్తితావాదం (*Existentialism*) ఫ్రాన్సులో బయలుదేరిన నూతన సిద్ధాంతం కానేకాదు. కాని ఫ్రాన్సులో ఈ వాదం ఒక పెద్ద గాలిదుమారం లేవదీసింది. ఫ్రెంచి మేధావులనేకులీ వాదానికి బాగా చేయూత ఇచ్చి, తమదేశంలో దీన్నిగురించి విరివిగా ప్రచారం చేశారు. నేటికాలపు ఫ్రెంచి వాఙ్మయంలో అస్తిత్వవాదం ఆధారంగా తీసుకున్న రచనలెన్నో బయలుదేరాయి. క్రమక్రమంగా ఈ వాదం మిగిలిన పాశ్చాత్యదేశాల్లోకి కూడా వ్యాపించింది. ఇటీవల ఈ వాదచ్ఛాయలు మన తెలుగువాఙ్మయంమీద కూడా కొంచెం కొంచెంగా ప్రసరిస్తున్నాయి.

అసలు మొట్టమొదట ఫ్రాన్సులో ఈ సిద్ధాంతం బయలుదేరినపుడు పత్రికాప్రపంచంలో బాగా వాదఘూర్ణిరేగినా, ఆ దేశంలోని పెద్ద పెద్ద తాత్త్వికులు, వారికి సంబంధించిన పత్రికలు దీని గోజే తలపెట్టలేదట! కొందరు ఇది బుబ్బలో పుట్టి బుఖలో మాడిపోయే వాదమనీ, ఇందులో అంత లోతుగా తరిచి చూడవలసినంత విశేషం ఏమీ లేదనీ అధిక్షేపించారట.

కాని అస్తితావాదం అంత తేలికగా కొట్టివెయ్యవలసిన వాదం కాదు. ఇది, ఇంతకుపూర్వం అమలులో ఉన్న పాశ్చాత్య తాత్త్విక సిద్ధాంతాలన్నింటినీ పూర్వపక్షంచేసి ఒక వినూతన జీవనదృక్పథం సృష్టించిన సిద్ధాంతము. ప్రాచీన పాశ్చాత్యతాత్త్వికుల దృక్పథాలు కొన్ని కొన్ని ఈ వాదోత్పత్తికి ప్రోద్బలం కలిగిస్తే కలిగించి ఉండవచ్చును. కాని ఇది ఒక నూతనస్వరూపంతో అవతరించి, పూర్వసిద్ధాంతాలన్నిటికన్నా భిన్నమైన కొత్త తాత్త్వికసిద్ధాంతమనే గౌరవం పొందింది.

అస్తితావాదము

అస్తితావాదం అన్న పేరులోనే ఈవాదస్వభావం ధ్వనిస్తున్నది. అస్తిత అంటే ఉనికి అన్నమాట. (*Existence*) ఎగ్జిస్టెన్స్ అన్నమాటకు కూడా ఇదే అర్థం. *Existentialism* అంటే ఉనికికి సంబంధించినవాదం అని అర్థము. ఈ అస్తిత మానవునికి సంబంధించినది. అంటే మానవుని అస్తితకు ప్రాధాన్యమిచ్చే వాదమని తాత్పర్యము.

అయితే ఇంతకుపూర్వం ఉన్న పాశ్చాత్యతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు మానవాస్తితకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వలేదా ? ఇస్తే ఈవాదంలో మానవునికి కొత్తగావచ్చిన ప్రాధాన్యం ఏమి ఉన్నదని ఎవరికైనా సందేహం కలగవచ్చును. కాని అస్తితావాదంలో ఉన్నంత మానవవ్యక్తి ప్రాముఖ్యము ఇతఃపూర్వం అమలులో ఉన్న పాశ్చాత్యతత్త్వశాస్త్రాలలో లేనేలేదని అస్తితావాదులంటారు. ఈ విషయం పరిశీలించడానికి అస్తితావాదానికి పూర్వం అమలులో ఉన్న పాశ్చాత్యతాత్త్విక సిద్ధాంతాల ప్రధాన దృక్పథాలిక్కడ సంగ్రహంగా పరిశీలిద్దాము.

అస్తితావాదానికి పూర్వం ఉదయించిన తాత్త్వికసిద్ధాంతాలు రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చును. వీనిలో మొదటిది ఆదర్శవాదము, (*Idealim*) రెండవది, భౌతికవాదము (*Materialism*)

పాశ్చాత్యాదర్శవాదం ప్లేటోతో ప్రారంభించి హెగల్‌తో ఒక అవధికి వచ్చిందని అనవచ్చును. ప్లేటో మన విజ్ఞానం రెండు విధాలుగా విభజించాడు. మొదటిది దైనందినానుభవ జన్యమైన విజ్ఞానము, రెండవది ఆదర్శ విజ్ఞానము. సౌందర్యము, ధర్మము, మొదలైన ఆదర్శభావాలన్నీ ఈ ఆదర్శవిజ్ఞానానికి సంబంధించినవి.

అయితే మొట్టమొదటి దైనందినానుభూతికి సంబంధించిన విజ్ఞానమంతా భ్రమప్రమాదభూయిష్ఠమనీ, ఆదర్శవిజ్ఞానం మాత్రమే సత్యమైనదనీ ఇతను నిర్వచించాడు. ఈతని నిర్వచనం ప్రకారం ఆదర్శవిజ్ఞానాన్ని అనుసరించి మానవప్రవృత్తిలో ధర్మాధర్మనిర్ణయం చెయ్యవలసిఉంటుంది.

ఇల్లాగే వేర్వేరు పాశ్చాత్యాదర్శవాదులు వేర్వేరు ప్రధానాదర్శాలు ప్రతిపాదించారు. వీరికి ఈ ఆదర్శభావాలే సత్యమైనవి. ఈ ఆదర్శాలను అనుసరించి, మానవప్రవృత్తిలో యుక్తాయుక్తనిర్ణయము, సత్యాసత్య నిర్ణయము జరుగుతూంటాయి.

ఇక భౌతికవాదం (*Materialism*) దగ్గిరికి వద్దాము. ఆదర్శవాదంలో మనస్సుకు, మనోతీతములైన భావాలకు వచ్చిన ప్రాధాన్యం ఇక్కడ (*Matter*) పదార్థానికి వస్తుంది. మార్క్సు నిర్వచించిన గతి తార్కిక భౌతికవాదంలో కూడా వస్తూత్పత్తి విధానము, వర్గకలహము మొదలైనవి ప్రధానవిషయాలు. ఈ విషయాల ననుసరించి చరిత్ర ధనస్వామ్య (*Capilalist*)

సంఘంలో ఉండిన పరస్పర వర్గవైరుధ్యాల ద్వారా శ్రామికవర్గ నియంతృత్వంవైపు పురోగమిస్తున్నదని మార్క్స్ ప్రతిపాదించాడు. ఆయా కాలాలలో ఏర్పడిన సాంఘిక దర్శనాలు, మతవిశ్వాసాలు మొదలైనవి ఆయా కాలాలలో అమలులో ఉన్న భౌతిక పరిస్థితుల మూలంగా ఏర్పడినవేననీ, అంతకంటె వాటిలో పరమార్థం ఏమీ లేదనీ, ఆ పరిస్థితులు మారిపోయిన పిమ్మట అవే పట్టుకుని వేళ్లాడడం విప్లవ వ్యతిరేకపంథా అవుతుందనీ మార్క్స్ గతి తార్కిక భౌతికవాదం ప్రతిపాదిస్తుంది. నిజానికి మార్క్సిస్టు దృక్పథం ప్రకారం పరమ సత్యస్వరూపం (*Absolute Truth*) అనేదేదీ లేనే లేదు. అందుచేతనే మార్క్సిస్టుల దృక్పథంలో దైనందినాచరణం ఒక పారమార్థిక నైతిక దృక్పథాన్ని అనుసరించకుండా కేవలం, తాత్కాలికగతితార్కికభౌతిక పరిస్థితులనుబట్టి మారిపోతూంటుంది.

ఇలాగ నేటిప్రపంచంలో మానవుని కర్తవ్యనిర్ణయంలో అనేక భిన్న భిన్నమైన నైతికదృక్పథాలు ఏర్పడుతున్నాయి. ప్రపంచంలోని ఆయా మతాలు పరిశీలించినా అవి మానవుని కర్తవ్యనిర్ణయంలో వేర్వేరు మార్గాలు చూపిస్తున్నాయి. మతదృక్పథంలో ఈశ్వరుని కొక పారమార్థికసత్త ఉన్నది. ఈ ఈశ్వరుని ఉనికి తాత్త్వికంగా నిర్ణయించినా, లేక కేవలం విశ్వాసాన్ని బట్టి నిర్ణయించినా మానవుని నైతికాచరణం ఆయావిధములైన దృక్పథములనుబట్టి పరిమితమైన పంథాలో సాగిపోతూంటుంది.

ఈవిధంగా ఆదర్శవాదాన్ని బట్టి చూసినా, భౌతికవాదాన్ని బట్టి చూసినా, లేక మతదృష్ట్యా చూసినా సామాన్యవ్యక్తిజీవితం అస్వతంత్రమై ఆయాదృక్పథాల ఆదర్శప్రాప్తికి అనుకూలమయిన ఆచరణద్వారానే పూర్ణత్వం పొందగలుగుతున్నది.

అస్తిత్వవాదం ఈ క్రమాన్ని తల్లకిందులు చేసి మానవాస్తిత్వకే ఎక్కువ ప్రాధాన్యము, స్వాతంత్ర్యము ఇస్తున్నది. జా పోల్ సార్త్రె '*Existensialism and Humanism*' అనే గ్రంథంలో '*Man is nothing but that which he makes of himself*' అనే వాక్యం అస్తిత్వవాద ప్రధానసూత్రమని నిర్వచించాడు. మానవేచ్ఛానుసారంగా మానవజీవితం పరిణమిస్తుందని పై ఆంగ్లవాక్యాభిప్రాయము. ఈ సూత్రం అస్తిత్వవాదులు ఈక్రింది విధంగా వ్యాఖ్యానిస్తారు. మానవునికి స్వీయసత్తమాత్రమే స్పష్టంగా తెలిసిన విషయం. ఇదిగాక మానవమేధస్సునుండి ఉద్భవించిన సిద్ధాంతాలన్నీ పారమార్థిక సత్యాలు కాజాలవు. ఆదర్శవాదమైనా, భౌతికవాదమైనా ఒకవిధమైన సంభావ్యతం (*Possibility*) మాత్రమేగాని అంతకంటె అధికమైన పారమార్థికత ఈ సిద్ధాంతాలలో లేనే లేదు. మతవిశ్వాసాలు, శాస్త్రీయవిజ్ఞానము (*Scientific knowledge*) ఇల్లాంటి సంభావ్య సిద్ధాంతాలేగాని అంతకంటె అధికమైనవని చెప్పడానికి వీలులేదు. అందుచేత మానవుడు తన జీవితం ఏవిధంగా మలుచుకోవాలంటే ఆవిధంగా మలుచుకోగలడు. అవిధమైన పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం మానవునికున్నది. ఈ నిరంతర స్వాతంత్ర్యానుసరణమే మానవ జీవితలక్ష్యము. సంగ్రహంగా చెప్పదలిస్తే ఇదే అస్తిత్వవాదంలో సారాంశము.

అయితే దీనినిబట్టి ఏ వ్యక్తి అయినా తన ఇష్టం వచ్చినట్లు సంచరించవచ్చునని భావించకూడదు. ఇక్కడ మానవుడంటే ఒక ప్రత్యేక మానవవ్యక్తి కాదు. అందుచేత ఏ వ్యక్తి అయినా ఒక నిశ్చయానికి వచ్చి కార్యాచరణలోకి దిగేటప్పుడు తాను మానవజాతిలో నివసిస్తున్న వ్యక్తిలా ప్రవర్తిస్తున్నానని భావించి ఆ విధంగా ప్రవర్తించాలి. అంటే సర్వమానవసంఘానికి శ్రేయస్కరమైన మార్గంలో ప్రవర్తించాలన్నమాట.

అయితే ఆ శ్రేయోమార్గం మాత్రం అస్తిత్వవాదం నిర్వచించదు. అది ఆ మార్గనిర్వచన స్వాతంత్ర్యము, ఆచరణ స్వాతంత్ర్యము మానవునికే వదిలివేస్తుంది. ఏదేనా ఒక కార్యాచరణలో యోగ్యాయోగ్యతలను గురించిన సందేహం వచ్చినప్పుడు మానవాంతరాళంలో కలిగే సంకోచమే కర్తవ్యాకర్తవ్య నిర్ణయానికి తోడ్పడగలదనీ, సంకోచభావం కలిగినప్పుడది అయోగ్యతను మానవునికి స్ఫురించగలదనీ అస్తిత్వవాదుల అభిప్రాయము. పైదానిని బట్టి అస్తిత్వవాదం ప్రకారం మనుష్యుల దైనందినాచరణలలో తోడ్పడే నిత్యనిర్దిష్టసూత్రాలేవీ లేవనీ, మానవుడే ఏ క్షణానికాక్షణం తన ధర్మం నిర్ణయించుకుని ప్రవర్తించాలనీ తేలుతుంది.

ఈ విషయానికి ఇక్కడ సార్త్రె వ్రాసిన ఒక ఉదాహరణ ఇస్తున్నాను. 1940 లో జర్మనీ ఫ్రాన్సుదేశం ఆక్రమించిన రోజుల్లో ఒక ఫ్రెంచి పౌరుడు జర్మనీ అధికారులతో చేతులుకలిపి వారికి సహాయం చేశాడు. కాని ఈ విషయంలో అతనికీ అతని భార్యకు మధ్య పెద్ద తగాదా వచ్చింది. వీరి కిద్దరు కుమారులున్నారు. వీరిలో పెద్దఅతన్ని జర్మనీ అధికారులు చంపివేశారు. రెండవ కుమారుడు తన సోదరుని ఈ విధంగా వధించిన జర్మనీఅధికారులపై పగ తీర్చుకోవాలనీ, ఫ్రెంచి స్వాతంత్ర్యంకోసం ఇంగ్లండులో ఉండి ఉద్యమం సాగిస్తున్న సైన్యాలతో చేరాలనీ అనుకున్నాడు. కాని తల్లి కింక మిగిలినవాడితడొక్కడే. పెద్ద కుమారుడావిధంగా మరణించడంవల్ల ఆమె తన ప్రాణాలన్నీ ఇతనిమీదనే పెట్టుకున్నది. ఆ సమయంలో ఆమెను విడిచిపెట్టి వెళ్లడంవల్ల చివరి కామె ప్రాణాలకే అపాయం కలిగేట్లుంది.

ఈసందర్భంలో రెండవకుమారుడు ఏమిచేయాలి? నానా ఇబ్బందులు పడి ఎల్లాగో అల్లాగ అతికష్టంమీద ఇంగ్లండు చేరుకోవాలా? లేక ఫ్రాన్సులోనే ఉండి తల్లికి ఆసరాగా ఉండాలా? ఫ్రెంచి స్వాతంత్ర్యసైన్యంలో చేరడంకూడా అంత తేలికైన పనికాదు. తీరా తల్లిని విడిచిపోతే అతని ప్రయత్నాలెంతవరకు సఫలం అవుతాయో నిశ్చయించడం చాలా కష్టం. ఈ విషయంలో ఈయువకు డేవిధంగా నిశ్చయించుకోవాలి? ఒక వేళ ఈ యువకు డీ విషయంలో ఒక నిశ్చయానికి రాలేక ఎవరినైనా ఒకర్ని సలహా అడిగి ఆవిధంగా నడుచుకోవాలని నిశ్చయించాడనుకుందాము. అప్పుడుకూడా ఆ సలహా చెప్పేవారిని ఎన్నుకోవడంలోనే అతను కొక విధమైన నిశ్చయానికి వచ్చినట్లవుతుంది. ఇల్లాంటి పరిస్థితుల్లో స్వేచ్ఛానిర్ణయం తప్ప తాత్త్వికసిద్ధాంతాలుగాని, మతవిశ్వాసాలుగాని, తోడ్ప

విజాలననీ స్వతంత్రంగా చేసేవ్యక్తి నిశ్చయం ఒక్కటే కరణ్య మనీ అస్తితావాదులంటారు.

అస్తిత్వ వాదంలో వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం అతిముఖ్య మైన సిద్ధాంతం. అలాగే ఇది వ్యక్తికి కూడా ఎక్కువప్రాధాన్యం ఇస్తుంది. అయితే ఇది ప్రత్యేక వ్యక్తిప్రాధాన్యంగల వాద మని మాత్రం భావించకూడదు. అస్తిత్వవాదం మానవవ్యక్తిలో మానవజాతిఅంతా అంతర్వ్యాప్తమైనదని వ్రాశాను. కమ్యూని జము మొదలైన సిద్ధాంతాలు కేవలం సమాజ ప్రధానమైనవి. వీటిలో వ్యక్తిప్రాధాన్యంఉన్నా అది సమాజాంతర్వ్యాప్తంగానే ఉంటుంది. అంతే. ఇంతకంటె అధికమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం ఇంతకుపూర్వం వచ్చిన తాత్త్వికసిద్ధాంతాలలో కూడా రాలే దనే చెప్పాలి.

మానవవాదము (*Humanism*) కూడా మానవవ్యక్తికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చే సిద్ధాంతమే. అయితే అస్తితావాదానికి పూర్వం బయలుదేరిన మానవవాదము, మానవవ్యక్తి హేతుప్రధా నమైన వ్యక్తి (*Rational Being*) అని నిర్వచిస్తుంది. అస్తి తావాదం మానవ వ్యక్తిని ఒక ప్రత్యేక నిర్వచనంతో నిరూపిం చదు. పైగా హేతుదృక్పథం అసలే అంగీకరించదు. సామాన్య దృష్టితో మాస్తే ఈ రెండువాదాలకు గల భేదం ఇది.

అస్తిత్వవాద చరిత్ర

అస్తితావాదులు తమవాద బీజాలుసోక్రటీస్ (*469-B.C*) పాస్కల్ (*1623 A. D.*) నీచే (*1844 A. D*) మొదలైన పాశ్చాత్యతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులలో నే ప్రారంభమైనాయని భావిస్తారు.

అయితే సోరెన్ కీర్క్ గార్డ్ అనే డెన్మార్క్ తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞునితో అస్తితావాదం ఒక ప్రత్యేక సిద్ధాంతంగా నిలబడిన దని చెప్పవచ్చును.

ఇతడు 1813 లో కోపెన్‌హేగన్‌లో జన్మించాడు. కోపన్ హేగన్ విశ్వవిద్యాలయంలోనే తత్త్వశాస్త్రం అధ్య యించాడు. ఆపిమ్మట జర్మనీ దేశం అంతా తిరిగి, చివరికి కోపెన్ హేగన్‌లో కుదురుకున్నాడు. ఇతడు తన జీవితకాలంలో ప్రభుత్వానికీ, మతానికీ ఎవిధమైన సంబంధము ఉండకూడదనీ, మతము నేది కేవలం వ్యక్తికి సంబంధించినదనీ వాదిస్తూ ఒక పెద్ద ఉద్యమం నడిపించాడు. విశ్వాసము, (*Faith*) విజ్ఞానము (*Knowledege*) కేవలం పరస్పర విభిన్నమైన ప్రత్యేకవిష యాలని ఇతని సిద్ధాంతము. ఇతడురచించిన గ్రంథాలలో అస్తితా వాదానికి ప్రప్రథమంగా గట్టి పునాదులు పడ్డాయి.

ఈ తరవాత పేర్కొనదగినవాడు మార్టిన్ హైడెగ్గర్. ఇతడు జర్మనీ దేశస్థుడు. 1889 లో జన్మించాడు.

కారల్ జాస్పర్స్ అనే అస్తిత్వతత్త్వజ్ఞుడు గూడా జర్మనీదేశీయుడే. ఇతడు 1883 లో జన్మించాడు. వీ రిద్దరి సిద్ధాం తాలు ప్రథమప్రపంచయుద్ధానంతరం జర్మనీలో బాగా ప్రచారం పొందాయి.

ఆటుపిమ్మట ఈ క్రమంలో పేర్కొనదగినవాడు సుప్ర సిద్ధ ఫ్రెంచి రచయిత జాం పోల్ సార్త్రె (*Jean Paul Sartre*) ఇతడు 1905 లో జన్మించాడు. ప్రస్తుతం సజీవులయిన ఫ్రెంచి అస్తితావాదులలో అగ్రగణ్యుడు. ఇతడు నవలలు, నాటకాలు మొదలైన వన్నో రచించాడు. పారిసు విశ్వవిద్యాలయం లో తత్త్వశాస్త్రాచార్యుడుగా ఉండేవాడు. కాని ఆ రోజుల్లో కాలరు, కోటు వేసుకోడానికి ఇష్టపడకపోవడంవల్ల కళాశాలాధి కార వర్గం వారి కోపానికి గురిఅయినాడట! అస్తితావాదాన్ని గురించి ఇతడు వ్రాసిన 'లేత్ ఎ నియాం' (భావము—అభా వము) అనే తాత్త్విక గ్రంథంవల్ల ఇతడు బాగా విఖ్యాతు డైనాడు.

20 శతాబ్ది ప్రారంభంనించీ అస్తితావాదం ఫ్రాన్సులో బాగా స్థిరపడినట్లు కనబడుతుంది. ఈ సందర్భంలో గేబ్రియల్ మార్సెల్, లూయీ లావెల్ అనే ఇద్దరు ప్రఖ్యాత ఫ్రెంచి తత్త్వ జ్ఞులనుగూడా ఇక్కడ ముఖ్యంగా పేర్కొనాలి. వీరిద్దరు 20 వ శతాబ్దిప్రారంభంలో ఉన్నవారే.

వీరందరు కాక అస్తితావాదానికి ఆధారభూతుడైన ఇంకొక తత్త్వవేత్త ఉన్నాడు. ఇతని పేరు ఎడ్మండ్ హుస్సారల్. ఇతని పరిశోధన లెక్కువగా అస్తితావాదానికి ప్రోద్బలం ఇచ్చాయి. ఇతడు 1938 లో మరణించాడు. ఇతఃపూర్వం జర్మనీదేశంలో ఫ్రైబర్గ్ విశ్వవిద్యాలయంలో తత్త్వశాస్త్రాధ్యాపకుడుగా ఉండే ఇతడు (*Phenomenology*) ఫినోమినాలజీ అనే నూతన తాత్త్విక సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించాడు. ఫినోమినాలజీ అంటే ఇంద్రియ గోచర వస్తుతత్వశాస్త్రమని అర్థము. ఈ శాస్త్రాన్ని గురించి వివ రించే ముందు దీని పూర్వరంగాన్ని గురించి కొంత చర్చించవలసి ఉన్నది.

తత్త్వశాస్త్రంలో ఒక ప్రధానసమస్య ప్రపంచ తాత్త్వికు లకు అందరికీ గడ్డుసమస్యగా పరిణమించింది. ఈ సమస్యనుగురించి నేటివరకు ఇంకా వాదోపవాదాలు సాగుతూనే ఉన్నవి. ఆ సమస్య ఇది.

తాత్త్వికులలో ఆదర్శవాదులు మనస్సొకటే ప్రధాన వస్తు వనీ, పరిదృశ్యమానమయిన వాస్తవిక ప్రపంచం అంతా దీనికి ప్రతి బింబంవంటిదే ననీ అంటారు. వీరిలో కొంతమంది మన విజ్ఞానం అంతా మానసికమే కాబట్టి మనోతీతమైన స్థితి ఉన్నా అది దుర్జ్ఞే యమే అని అంటారు. వీరిలో కొందరు (*Matter*) పదార్థమనేది వేరే ఏమీ లేదనీ ఇంద్రియసంయుక్తమయిన మనస్సే పదార్థ రూపంలో భాసిస్తున్నదని నిర్వచిస్తారు.

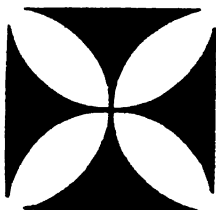
దీనికి వ్యతిరేకంగా భౌతికవాదులు పదార్థం (*Matter*) ఒక్కటే ప్రధాన వస్తువనీ,మనస్సు దానిలోనుంచి పరిణమించినదనీ అంటారు. గత తార్కిక భౌతికవాది అయిన మార్క్సు అభి ప్రాయం కూడా ఇదే అవుతుంది.

అయితే హుస్సారల్ మనస్సు (*Mind*) ప్రధానమా? లేక పదార్థం (*Matter*) ప్రధానమా? అనే ప్రాథమిక విషయాల

సమాధానాలకోసం ప్రయత్నించడం మానివేసి అసలు చైతన్యాన్ని గురించి (*Consciousness*) గూర్చి పరిశోధనలు సాగించాడు. ఈ అంతర చైతన్య పరిశోధనల ఫలితంగా ఇతడు చైతన్యం ఎల్లప్పుడూ ప్రయోజనాత్మకంగా (*Purposive*) గానే ఉంటుందని కనుగొన్నాడు. ఈ ప్రయోజనం రకరకాలుగా మారిపోవచ్చును. అంటే చైతన్యం ఎల్లప్పుడు వస్త్వాత్మకం (*Directed towards objects*) గానే ఉంటుందన్నమాట. అయితే ఈ వస్తు (*Object*) రహితమయినపుడు చైతన్యం శూన్యం (*Nothingness*)గానే ఉంటున్నదని హుస్సెరల్ స్థిరీకరించాడు.

ఈ సిద్ధాంతాలనుబట్టి చైతన్యస్వరూపము శూన్యమే అనీ, అయితే ఇది స్వయంగా ఏదో ఒక ప్రయోజన (*Purpose*) లక్ష్యంతో ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుందనీ తేలింది. ఇంతేకాక ఈ సిద్ధాంతంప్రకారం చైతన్యం బాహ్యవస్తు ప్రతిబింబంకాదనీ, ఇది బాహ్యవస్తుసంపర్కం లేకుండానే సహజంగానే ప్రయోజనాత్మకంగా (*Purposive*) ఉండగలదనీ కూడా తేలిపోయింది.

ఈ క్రింద ఇచ్చిన చిత్రాన్నిబట్టి కూడా మన మీ విషయం అనుభూతిపూర్వకంగా నిశ్చయించవచ్చును.

ఇది మాల్టాదేశీయుల శిలువ.

ఈ చిత్రంకేసి చూసినప్పుడు మనకు శిలువకాని, లేక నాలుగురేకులు గల పువ్వుగాని కనబడుతుంది. శిలువ ఆకారం నల్లగాను, పుష్పాకారం తెల్లగాను కనిపిస్తుంది. దీనికేసి చూసినప్పుడుమనకు ఈ రెండిటిలోను ఏదో ఒకటి మాత్రమే కనిపిస్తుందిగాని, రెండూ మాత్రం ఒక్కసారిగా ఎప్పుడూ కనబడవు. ఒకతోటమాలికి దీనిలోని పుష్పాకారమే కనబడవచ్చును. ఒక సైనికునికిగాని ఈశ్వరవిశ్వాసికిగాని ఈ చిత్రంలో శిలువ ఒక్కటే కనబడవచ్చును. ఇలా కనబడడంచేత ద్రష్టలో వస్తుదర్శనానికి పూర్వం ఉండిన స్వభావాన్నిబట్టి వస్తుజ్ఞానం కలుగుతున్నదనీ, అంతేగాని వస్తువును (*object*) బట్టి ద్రష్టలో జ్ఞానోత్పత్తి కలగడంలేదనీ ఇంద్రియగోచరవస్తుతత్త్వజ్ఞులు (*Phenomenlegists*) సిద్ధాంతీకరించారు.

పై ఉదాహరణ దిఙ్మాత్రంగా జ్ఞానోత్పత్తి ప్రకారం నిరూపిస్తుంది.

ఈ శాస్త్రజ్ఞులు ఈ విధమైన పరిశోధనల ద్వారా వాస్తవికతత్త్వస్వరూపం (*Objective Reality*) అనేది ఏదీ లేదనీ, ఏదైనా ఉన్నా అది ద్రష్టదృక్పథాన్నిబట్టి ఏర్పడినదే అనినీ ఈవిధంగా ఈ దృక్పథాన్నిబట్టి వేర్వేరు తాత్త్వికసిద్ధాంతాలు ఏర్పడుతున్నవనీ నిరూపిస్తారు.

హుస్సెరల్ తరవాత ఈ శాస్త్రంలో మరి ఇద్దరు పరిశోధనలు సాగించారు. వీరిలో మొదటివాడు, మాక్స్ షెల్లర్. ఇతడు మానవునికి (*Intuitive*) సహజంగానే నైతికమూల్యాలు (*Ethical Values*) అవగాహన చేసుకునే శక్తి ఉన్నదనీ, ఇది సహజంగా ఈశ్వరునివల్లనే మానవునికి లభిస్తున్నదనీ అభిప్రాయపడ్డాడు.

రెండవవాడు నికోలాయ్ హార్ట్‌మాన్. ఇతడు మానవునిలో సహజంగానే నైతికాదిమూల్యాలు తెలుసుకునే శక్తి ఉన్నదనీ, దీనికోసం ఈశ్వరుణ్ణి ఒక ప్రత్యేక కారణంగా నిరూపించవలసిన అవసరం లేదనీ ప్రతిపాదించాడు.

ఈ పైన వివరించిన సిద్ధాంతాలనుబట్టి హుస్సెరల్ అనుయాయులు వస్తువును (*Object*) గాని, లేక ద్రష్టను (*Subject*)గురించి గాని సమగ్రంగా అవగాహన చేసుకునే అవకాశం లేదనీ మానవుడీ ప్రపంచంలో అనిశ్చితమైన పరిస్థితిలో ఒంటరిగా నిలబడి తన కర్తవ్యము, తన విలువలు, తనంతట తానే నిర్ణయించుకోవలసి వస్తున్నదనీ అన్నారు.

కీర్క్‌గార్డ్ మొదలుకొని హుస్సెరల్, సార్త్ర్, మాజెల్ మొదలైన అస్తిత్వవాదు లందరి సిద్ధాంతాలలోను ఒక ప్రధాన దృక్పథం కనబడుతుంది. కొత్తగా మన తత్త్వశాస్త్రంలో కలిగిన పరిశోధనలవల్లనైతేనేమి తాత్త్వికచర్చలవల్లనైతేనేమి, వీరందరు వాస్తవికత (*Objectively*) అనేది లేదనీ, ఉన్నా అది మానవ వ్యక్తిగతమైన ప్రయోజనపరత్వం (*Purposiveness*) మీదనే ఆధారపడిందనీ విశ్వసిస్తారు. ఈ ప్రధానసిద్ధాంతం మీదనే అస్తిత్వవాద సిద్ధాంతం అంతా ఆధారపడి ఉన్నది.

అయితే ఇప్పటివరకు అస్తిత్వవాదోత్పత్తికి పూర్వరంగము, అస్తిత్వవాదస్వరూపము, ఈ వాదాని కంతటికీ అన్వయించే సామాన్యసిద్ధాంతాలు, పరిశోధనలు, ప్రారంభికులు మొదలయిన విషయాలను గురించి సంగ్రహంగా వ్రాశాను.

అయితే అస్తిత్వవాదం అంతా ఒకే వర్గీకరణం కింద వివరించడం అంతగా సముచితం కాదు.

ఫ్రాన్సులో 20 శతాబ్ది పూర్వార్ధంలో ఈవాదానికి అనేకమైన శాఖోపశాఖలు బయలుదేరాయి. వీటి కన్నింటికీ కొన్ని సామాన్య ధర్మాలుండడంవల్లనే అన్నింటినీ అస్తిత్వవాద శీర్షిక కింద జమకట్టవచ్చును.

ఈ అస్తిత్వవాదంలో బయలుదేరిన శాఖోపశాఖలన్నీ విడిచిపెట్టి ప్రధానశాఖలు రెండిటిని గురించి మాత్రమే ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను.

ఈరెండిటిలోను మొదటిది నిరీశ్వరాస్తిత్వవాదము. (*Atheistic Existentiutism*) రెండవది క్రైస్తవాస్తిత్వ వాదము (*Christian Existenliatism*)

నిరీశ్వరాస్తిత్వ వాదము

హైడెగ్గర్, కారల్ జాస్పర్స్, జాఁ పోల్ సార్త్రె అనే ఈ ముగ్గురు నిరీశ్వరాస్తిత్వవాద శాఖకు సంబంధించినవారు. వీరిలో సార్త్రె 'లెట్ ఏ నియాఁ (భావము—అభావము)అనే గ్రంథంలో నిరీశ్వరాస్తిత్వవాదం దృక్పథం సమగ్రంగా వివరించాడు. ఇది అస్తిత్వవాద సిద్ధాంతం పూర్తిగా ప్రతిపాదించిన గ్రంథము.

ఇంత సమగ్రంగా క్రైస్తవాస్తిత్వవాదదృక్పథం అంతా క్రోడీకరించిన గ్రంథం ఏదీ బయలుదేరలేదని తెలుస్తున్నది.

సార్త్రె అస్తితావాదముకూడా వ్యక్తికి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం ప్రతిపాదిస్తుంది. ప్రతీవ్యక్తికీ తన ప్రవృత్తిని నిర్ణయించుకోడానికి సంపూర్ణస్వేచ్ఛ ఉన్నది. అయితే ఈమానవప్రవృత్తికి నియతములైన ధర్మసూత్రాలేవీ లేవు. ఎప్పటికప్పుడు వ్యక్తే తన ఆచరణద్వారా తాత్కాలికంగా ఒక ధర్మసూత్రం నిర్ణయించుకుంటున్నాడు. అసలు అస్తితావాదానికి ప్రధానసూత్రం (*Irrationality*) కార్యకారణభావశూన్యత—లేక అసంబద్ధత. సత్తావాదులందరు హేతునిర్మితములైన సిద్ధాంతాలేవైనా భావ్య (*Possible*) ములే గాని పరమార్థాలు కావని నిర్ణయించారని ఇదివరకే వ్రాశాను. అందులోను సార్త్రె ఈ విషయం ఒక కొసకు తీసుకుపోయాడు. కనకనే ఇతని దృష్ట్యా జీవితం అంతా అసంబద్ధమే (*Absurd*). కనకనే ప్రతివ్యక్తికీ కార్యాచరణలో (*Anguish*) ఒక విధమైన ఆవేదన అనుస్యూతంగా, ఉంటాయని సార్త్రె అంటాడు. ఇలాగే (*Abandonment*) 'నిస్సహాయతా భావం' తోకూడా వ్యక్తి ప్రవర్తించవలసి ఉన్నదనీ, అయితే ఈరెండు భావాలతోబాటు వ్యక్తి అనుక్షణము జవాబుదారీ (*Responsibility*) కూడా వహించవలసి ఉంటుందనీ సార్త్రె చెబుతాడు. నిరీశ్వరాస్తిత్వవాదం అంటే విధిగా ఈశ్వరుడు లేడని భావించాలని అనుకోకూడదు. ఈ వాదంలో ఈశ్వరుని అస్తిత్వం ప్రతిపాదించవలసిన అవసరం లేదనీ, మానవ వ్యక్తే సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం వహించవలసిఉంటుందనీ అర్థంచేసుకోవాలి.

మానవవ్యక్తిచైతన్యం వస్త్వాత్మకమై (*Directed towards object*) ఉండినప్పుడు, దీని స్వస్వరూపం అభావమే (*Nothingness*) వని సార్త్రె కూడా నిర్వచిస్తాడు. సార్త్రె అభిప్రాయంలో అభావం అంటే అనిర్వచనీయత అని అర్థం చెప్పవచ్చునని తోస్తుంది.

ఇంచుమించుగా అస్తితావాదులందరు మానవ వ్యక్తిని గూర్చి ఈవిధంగానే నిర్వచిస్తారు. అయితే ఈ అభావ స్వభావమేమిటని ఎవరైనా ప్రశ్నించవచ్చును. జీవితం అంతా అసంబద్ధమే అయినప్పుడు—తార్కిక దృక్పథంతో ఈ ప్రశ్నే అసంబద్ధమని సార్త్రె సమాధానం చెబుతాడు.

ఈ సమాధానం మనకు వట్టి అసంబద్ధంగా ఉన్నట్లే కనబడుతుంది! కాని ఏతాత్త్విక సిద్ధాంతంలోనైనా ప్రధాన సత్యాలను గూర్చి ప్రశ్నించినప్పుడు ఇంచుమించుగా ఇట్లాంటి సమాధానమే వస్తుంది. ఉదాహరణకు ఆదర్శవాద భౌతికవాదాలు తీసుకుందాము. ఈ రెండువాదాలలోను, మనస్సులోనుండి పదార్థంగాని పదార్థంలోనుండి మనస్సుగాని. ఎందుకు పరిణామం చెందింది? అలాగ పరిణామం చెందడానికి ప్రయోజనమేమిటి? అసలు మనస్సుగాని పదార్థంగాని ఎలాగ వచ్చింది? అని ఎవరైనా ప్రశ్నిస్తే సమాధానాలు రావు. ఒకవేళ వచ్చినా ఇంచుమించుగా సార్త్రె చెప్పిన ధోరణిలోనే వస్తాయి. అందుచేత సార్త్రె చెప్పిన సమాధానానికి మనం అంతగా ఆశ్చర్యపడవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను.

క్రైస్తవాస్తిత్వవాదము

క్రైస్తవాస్తిత్వవాదంలో కూడా అస్తితావాదసామాన్యలక్షణాలన్నీ కనిపిస్తాయి. అయితే ఈశ్వరాస్తిత్వవాదులు ఈ వ్యక్తి అస్తితతోబాటు ఈశ్వరాస్తిత్వం కూడా ప్రతిపాదిస్తారు. ఇక్కడ ప్రాచీనతాత్త్విక దృక్పథాలు నిర్వచించే ఈశ్వరుని సత్తకు అస్తితావాదులు ప్రతిపాదించే ఈశ్వరసత్తకు చాలా తేడా ఉంది.

ప్రాచీన తాత్త్వికసిద్ధాంతాలు హేతువాదంద్వారా ఈశ్వర సత్త నిర్ణయిస్తాయి. అస్తితావాదుల ఈశ్వరసత్త హేతువాదంమీద ఆధారపడినది కాదు. ఇది సహజజ్ఞానం (*Intuintion*) మీద ఆధారపడింది. అందుచేత క్రైస్తవాస్తిత్వవాది సహజస్వాతంత్ర్యంతో తన దైనందినాచరణ ద్వారా పరిపూర్ణమైన ఈశ్వరసత్త అధిగమించడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. నిరీశ్వరాస్తిత్వవాది దృక్పథంలో నిత్యస్వాతంత్ర్యమే పరమలక్ష్యం అవుతుంది. ఈ స్వాతంత్ర్యం ఈశ్వరాస్తిత్వవాదిని ఉన్నతోన్నతమైన ఈశ్వరాస్తితి దగ్గరకు తీసుకుపోతుంది. ఒక సూత్రబద్ధమైన ఆచరణ ఈశ్వర నిరీశ్వరాస్తితావాదుల్లో ఇద్దరిలోను లేదు. అందుచేత అన్ని విషయాలలోను అందరు సమానంగానే ప్రవర్తిస్తారు. అందుచేత నిరీశ్వరవాదుల్లో వచ్చే ఆవేదనాదులన్నీ ఈశ్వరవాదులకు వస్తాయి. ఒక్క లక్ష్య నిర్వచనంలోనే వీరిద్దరికీ కొంచెం తేడా ఉన్నట్టు కనబడుతుంది.

వనక పేర్కొన్న సోరెన్‌కిర్క్‌గార్డ్, గేబ్రియల్ మార్సెల్, అనే ఈ ఇద్దరు క్రైస్తవాస్తిత్వవాదవర్గీకరణంలోకి వస్తారు.

వీరిలో సోరెన్‌కిర్క్‌గార్డ్ ప్రొటెస్టాంట్ క్రైస్తవుడు. గేబ్రియల్ మార్సెల్ కొంతకాలానికి రోమన్ కెథలిక్ మతం స్వీకరించాడు.

ఇక మిగిలినవాడు లూయీ లావెల్. ఇతడు పారిస్ తత్త్వకళాశాలలో ఉపాధ్యాయుడుగా పనిచేసేవాడు. లావెల్ ప్రాచీనతత్త్వ సిద్ధాంతాలకు అస్తితావాదానికీ చక్కని సమన్వయం కుదిర్చినట్టు కనబడుతుంది. అస్తితావాదులందరు ప్రాచీన తాత్త్వికులు ప్రతిపాదించిన, ఆత్మ, భావము (*Idea*) మొదలయిన విషయాలన్నీ తత్త్వాలు (*Essences*) అంటారు. అస్తితావాదులీ తత్త్వాలలోనించి అస్తిత పరిణమించినదన్నమాట యథార్థం కాదనీ, అస్తితలోనించే ఈ తత్త్వనిర్వచనం జరిగిందనీ, అందుచేత అస్తితకే ప్రాధాన్యం ఉందనీ అంటారు. లూయీ లావెల్ కూడా ఈ వర్గానికి చెందినవాడే. అయితే ఇతడు వర్తమాన వ్యక్తి (*Existent*) సర్వస్వతంత్రతతో తన తత్త్వం (*Essence*) నిర్వచించుకొని ఆ లక్ష్యసాధనకై ప్రయత్నించాలని అంటాడు. ఇతనివాదంలో ఇక మిగిలినవిషయాలన్నీ ఇతరాస్తిత్వవాదులలో ఉన్నవే. ఇతన్ని నిరీశ్వరాస్తితావాదుల్లో గాని, క్రైస్తవవాదుల్లో గాని చేర్చడానికి వీలులేదనుకుంటాను.

అస్తిత్వవాదరచనలు

అస్తిత్వవాదులందరికీ హేతువాదనిర్మితమైన సిద్ధాంతాలంటే ఏమాత్రము నమ్మకము లేదని ఇదివరకే వ్రాశాను. అస్తిత్వవాదం సహజజ్ఞాన (*Intuition*) ప్రధానమైనది. అందుచేత వీరెవ్వరు తమ సిద్ధాంతాలు కార్యకారణ భావపూర్వకమైన ఒక క్రమపద్ధతిలో ప్రతిపాదించాలని తలపెట్టలేదు. ఈ సత్తావాద ప్రవర్తకులలో చాలామంది ఫ్రాన్సులోను, తదితర దేశాలలోను బాగా పేరుపొందిన రచయితలు. సోరెన్ కీర్క్ గార్డ్ మొదలుకొని లూయీ లావెల్ వరకు—అందరు, సత్తావాదానికి సంబంధించిన తాత్త్విక గ్రంథాలే గాక, నవలలు నాటకాలు మొదలైనవన్నీ రచించారు. సత్తావాదులకు మానవ హేతుశక్తిమీద నమ్మకం లేకపోవడంచేత, కళాత్మకంగానే అస్తిత్వవాదాభిప్రాయాలు తేలికగా ధ్వనించవచ్చునని భావిస్తారు. అందుచేత ఒక సిద్ధాంత (*Theory*) రూపంలో వీరి వాదం వివరించడం చాలా కష్టం. ఎవరైనా ఈ వాదాన్నిగురించి దిఙ్మాత్రంగానే సూచించవచ్చును గాని అంతకంటె చెయ్యగలిగిందేమీ లేదు.

ఇందుచేత సత్తావాదం అవలంబించిన కొందరు రచయితల రచనలనుగురించి కొంచెం సంగ్రహంగా వ్రాస్తాను.

జాఁ పాల్ సార్త్ర్ రచించిన ఏజ్ ఆఫ్ రీజన్ (*Age of Reason*) ఈ సందర్భంలో కొంతవరకు ఉపయోగిస్తుంది.

కేవల సాహిత్యదృక్పథంతో చదువుదామంటే ఈ రచయిత చాలా సమర్థుడని ఎవరికైనా స్ఫురిస్తుంది. నవల రచనాపద్ధతి, పాత్రశిల్పము మొదలయినవన్నీ ప్రశస్తంగానే కనిపిస్తాయి. కాని దీనిలో కథ మాత్రం చాలా విచిత్రంగా ఉంటుంది.

మాథ్యూ అనే తత్త్వశాస్త్రోపాధ్యాయునికి మార్సెల్ అనే యువతితో సంబంధం ఏర్పడుతుంది. కొంతకాలానికి ఆమె గర్భవతి అవుతుంది. చివరికి అతనికామెను వివాహం చేసుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడుతుంది. కాని ఈ విధంగా తన స్వాతంత్ర్యంహరించిపోగలదేమోనని అతనికి భయం కలుగుతుంది. అందుచేత అతడామె గర్భవిచ్ఛిత్తికి ప్రయత్నిస్తాడు. దీనికి సమర్థులైన వైద్యుల సహాయం కావాలి. అది బాగా డబ్బుతో కూడిన వ్యవహారం. అతనికి ఎంత ప్రయత్నించినా డబ్బు దొరకదు. ఈ విషయంలో తన సోదరుడు డేనియల్‌ను అడుగుతాడు. అతడు బాగా డబ్బున్నవాడు. లాయరు. కాని ధన సహాయం చెయ్యడు.

చివరికి ఒక స్త్రీ అధీనంలో ఉన్న ధనం రహస్యంగా అపహరించి మళ్ళీ ఆమెకు తెలియకుండానే ఆ డబ్బు అక్కడ పెట్టవచ్చుననీ ఈ లోగా తన అవసరం తీర్చుకోవచ్చుననీ నిశ్చయించి మాథ్యూ ఆ ప్రయత్నంలో ఉంటాడు.

కాని ఇంతకుపూర్వమే డేనియల్‌కు, మార్సెల్‌కు కొంత పరిచయం ఏర్పడిఉంటుంది. ధనసంపాదనప్రయత్నం బాగా ఆలస్యం కావడంతో ఆమె బాగా విసిగిఉంటుంది. ఈ లోగా డేనియల్‌తో ఆమెపరిచయం ఎక్కువౌతుంది. ఒకనాడు డేనియల్ మాథ్యూను హఠాత్తుగా ఫోనులో పిలిచి, మార్సెలు, తాను వివాహం చేసుకోవాలని నిశ్చయించామనీ, శిశువు పుట్టాక దాని సంరక్షణభారం తామే వహిస్తున్నామనీ చెబుతాడు. మాథ్యూ చెక్కుచెదరకుండా యథాప్రకారంగా తన జీవితపంథాలో నడిచిపోతూంటాడు.

సంగ్రహంగా ఇదీ ఈ నవలలో కథ. దీనిలో మాథ్యూ స్వాతంత్ర్య లక్ష్యం అడుగడుగునా వ్యంగ్యంగా ధ్వనిస్తూంటుంది. సామాన్యంగా నవలలు చదివేవారికి కథ. అంతా చాలా విచిత్రంగా ఉంటుంది. అస్తిత్వవాదం అవగాహన చేసుకున్నవారికిమాత్రం దీనిలో అంతగా వైచిత్రి కనబడకపోవచ్చును.

మానవ చైతన్యం ద్వారానే పరిసర పదార్థాలకు అస్తిత్వం ఆపాదింపబడుతున్నదని పైన వ్రాసిన సత్తావాదవివరణనుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. సిమోన్ దొ బూవ్వార్ అనే అస్తిత్వవాద రచయిత 'లాదితేయ్' అనే నవలలో ఈ అభిప్రాయం ఈ క్రింది భాగంలో ధ్వనింపచేశాడు. అది ఇక్కడ అనువదిస్తున్నాను. ఫ్రాన్ స్వాజ్ అనే యువతి ఒకనాటిరాత్రి ఆలస్యంగా సినిమా స్టుడియోలో ప్రవేశిస్తుంది. ఈ క్రిందిది ఆ ఘట్టంలో ఉన్న పరిసర వర్ణన.

"ఆమె అక్కడికి రాక పూర్వం ఆవస్తువులన్నీ అక్కడ లేనే లేవు. కాని ఆమె అక్కడికి వచ్చేసరికి నేలపై పరిచిన రత్నకంబళీ కావిరంగులన్నీ ఒదుగుతూ ఒదుగుతూ పైకి వచ్చే కెరటాలులాగ్గా మందమందంగా మెరిశాయి. ఈ అద్భుతశక్తి ఆమెకు సంబంధించినదే. చైతన్యరహితంగా పడి ఉన్న వస్తువులన్నీ ఆమె సన్నిధిలో చైతన్యంతోను, చిత్ర విచిత్రమైన వర్ణాలతోను సువాసనలతోను కల్లివిరిశాయి. ఆమె కిందికి దిగి వెళ్ళి మెల్లిగా రంగస్థలంతలుపులు తెరిచింది. అంతకుపూర్వం అది అంతా గాఢాంధకార బంధురంగా ఉంది. ఇప్పుడామె అక్కడికి వెళ్ళి ఆ ప్రదేశానికి అస్తిత్వం ప్రసాదించింది. బహుశః అది ఆమె కర్తవ్యమేమో అన్నట్లు కనబడింది.. ఆమె ఆ లోపలికి వచ్చేసరికి అంతవరకు స్తబ్ధంగా పడిఉన్న కుర్చీలన్నీ ఆమెకోసం నిరీక్షిస్తున్నాయి. ఇంతకుపూర్వం అవి అలాగ నిరీక్షించడం లేదు. కాని ఆమె అక్కడ ప్రవేశించగానే అవన్నీ ఆమెను చేతులెత్తి పిలుస్తూన్నట్లు కనిపించాయి." అని ఈ వర్ణన ఇలాగ సాగిపోతూంటుంది.

భారతీయ తాత్త్వికసిద్ధాంతాలు—సత్తావాదము

సత్తావాదానికి భారతీయతాత్త్విక సిద్ధాంతాలలో కొన్నింటికి చాలా దగ్గరపోలిక ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. ముఖ్యంగా బౌద్ధవేదాంతులలో కొంతమంది అస్తిత్వవాదానికి చాలా దగ్గరగా వస్తారు. వీరు బౌద్ధమాధ్యమికవాదులు. వీరి ప్రధానాచార్యుడు నాగార్జునుడు. ఇతడు అంతకుపూర్వం అమలులోవున్న ఒక బౌద్ధ సిద్ధాంతం పూర్వపక్షంచేసి శూన్యతావాదం ప్రతిపాదించాడు. ఇతడు పరిదృశ్యమాన జగత్తుకు అంతర్లీనంగా ఉన్నది అభావమే నని అంటాడు. అయితే అస్తిత్వవాదులకు, నాగార్జునునికి ప్రధాన సిద్ధాంతాలలో విభేదం ఉంటే ఉండవచ్చును.

ఇతని అనుయాయులయిన ఆర్యదేవుడు మొదలయినవారంతా ఈ వాదానికి చెందినవారే.

ఒక ప్రత్యేక దృక్పథాన్ని బట్టి చూస్తే అద్వైత వేదాంతులు కూడా జగత్తు—జీవుడు పారమార్థిక సత్యాలు కావనీ, ఈ రెంటికీ అతీతమయిన పారమార్థిక సత్యం ఉన్నదనీ ప్రతిపాదిస్తారు. వీరి దృష్టిలో జగజ్జీవు లిద్దరు మాయ — లేక మిథ్యాస్వరూపాలు. అయితే అస్తితావాదుల అభావము, అద్వైతవాదుల మాయ ఒకటే అని చెప్పడానికి వీలులేదు. అద్వైతుల మాయ అనిర్వచనీయము. అస్తితావాదుల అభావానికీ, వీరి మాయకు కొంత సాజాత్యం ఉన్నదని చెప్పవచ్చును.

అస్తితావాదం చాలాకాలంనించి యూరపులో తలకెత్తిన కేవలంభౌతికవాదాలపై తిరుగుబాటుగా బయలుదేరిన సిద్ధాంతము. ఇది వ్యక్తికి, జవాబు దారీ, స్వాతంత్ర్యము ప్రతిపాదించే వాదము. కేవలం(*Object*) పదార్థము మాత్రమే ప్రధానంగా తీసుకున్న గతితార్కిక భౌతికాదివాదాలన్నీ మానవుణ్ణి కేవలం పరిసరదాసుణ్ణిగా తయారుచేస్తాయి. ఈ విధమయిన కేవల భౌతికవాదాలు చాలాకాలంనించి పాశ్చాత్య తత్వశాస్త్రంలో బాగా పాతుకుపోయాయి. అందుచేత అస్తితావాదప్రారంభంతో పాశ్చాత్యతాత్త్విక దృష్టిలో ఒక విప్లవం బయలుదేరినదని అనవచ్చును. పాశ్చాత్య మనస్తత్వశాస్త్రం కూడా వ్యక్తిని ఒక వస్తువు (*Object*)గానే పరిశీలించిందగాని అంతకంటె ఎక్కువదూరం పోలేదు.

హుస్సారల్ చేసిన పరిశోధనలు ఆదర్శభౌతికవాదాలు రెండిటినీ అతిక్రమించి, ఈ రెంటికీ ప్రధానమైన వ్యక్తి అనుభూతుల లోలోపలికి వెళ్లి కొన్ని నూతన విషయాలు బయలుపెట్టింది. ఇది మనస్తత్వశాస్త్రంలో బయలుదేరిన ఒక కొత్త పంథా. బహుశః ఈ పంథాలో ఇంకా కొన్ని కొత్త పరిశోధనలు జరిగిన కొన్ని నూతన విషయాలు బయటపడితే పడవచ్చును.

సార్త్ర్ ప్రతిపాదించిన నిరీశ్వరాస్తిత్వవాదంలో మానవుని స్వాతంత్ర్యం ఒకటే నిరంతరలక్ష్యంగా కనిపిస్తుంది. ఏ విధమైన విలువలు లేనప్పుడు ఈ స్వాతంత్ర్యం అనే విలువకుమాత్రం ప్రయోజనం ఏమి ఉన్నది? సార్త్ర్ ఇచ్చే 'అసంబద్ధత' (*Absurdity*) అనే సమాధానం సామాన్యదృష్టికి చాలా హాస్యాస్పదంగా కనిపించవచ్చును.

అందుచేత నిరీశ్వరాస్తిత్వవాదం కంటె క్రైస్తవవాదం—లేక సేశ్వరాస్తిత్వవాదం మానవాళిని ప్రేరేపించగల ఒక వినూతనమైన సమున్నతాదర్శం ప్రతిపాదిస్తున్నట్లు కనబడుతుంది.

అయితే ఏ వాదమైనా చివరికి ప్రపంచంలో ఎలాంటి పరిణ మార్పులు తేగలదో ఎవరూ చెప్పలేరు.

సామాన్యదృష్టికి కనబడినట్లు అస్తితావాదం గాలికి ధూళికి తేలిపోయే తాత్కాలికమైన తళుకు బెళుకుమాటల గారడీ కాదనీ, దీనిలో ప్రపంచ తాత్త్వికపంథాలో తీవ్రసంచలనం తీసుకువచ్చే సూచనలున్నాయనీ నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చును.

తోడు నీడ

శ్రీ వెంపటి సచ్చిదానందశర్మ

ఇది నిసరైన సత్యం ; నమ్ము—ఉట్టి తెల్లకాగితాన్ని చదవటానికి ప్రయత్నిస్తున్నావు నువ్వు.

కళ్ళముందుకి పత్రికని ఇంకా జరిపినందువల్ల ప్రయోజనం లేదు ; కళ్లు పత్తికాయలల్లేచేసి మరింత తేరిపార జూచినందువల్ల కూడా ప్రయోజనం లేదు.

పోనీలే, ఇప్పుడు గాకపోతే తరవాతనైనా ఒప్పుకుంటావు—నేను చదవబోయింది తెల్లకాగితాన్ని—అని.

—ఈ మాటలకి నేనూ పదింతలు విభ్రాంతిపడ్డాను. కథ ఉండక ఏమైపోతుంది? ఫలానా పేజీలో బావగారు అఘోరించిన కథ ఉంటుందని విషయసూచికలో చూచానాయె—లైట్ల వెలుగులో...

'కాదు. చీకట్లో'

'అబద్ధం! కళ్లు మిరుమిట్లుగొలిపే విద్యుద్దీప కాంతిలో...' గద్దించాను ఆవేశంతో, ఈ మాటలు ఎవరితో అంటున్నానో విచారించే సావకాశం కూడా లేకుండా.

'నిజం...కటికచీకట్లో...'

నేను నమ్మలేదు.

'ఔను. ఆ కథ నేను వ్రాసి ఉంచవలసింది; కాని, వ్రాయటం పడకనేపోయింది...'

'ఎందుకని?' అన్నాను బావవైపు చూస్తూ.

'ఈ లోపలే చనిపోయాను'

అంత మనిషి ఎదురుగా కనిపిస్తూ నమ్మమని ఈమాటలనేసరికి బావని చూచి పక్కున నవ్వ బుద్ధిపుట్టింది. కాని, మళ్లా ఒక అనుమానం వచ్చింది—ఈ మాటలన్నది బావేనా—అని.

బావ పెదవులు కదిలినట్లు లేవు.

'నిజం. ఆత్మహత్య... నేనే చంపాను.' ఈ మాటలంటున్న దెవరని ఒక్కసారి వెనక్కి తిరిగాను. ఎవరూ లేరు.

'మరి నువ్వెవరు?' అన్నాను కూస్యంతో.

'నేనా?...వాడి ఆత్మని...'

ఇంకా అనుమానం తీరక బావదేహాన్ని గట్టిగా కుదిపాను. నేను పట్టు వదిలేసరికి బావదేహం లుంఠగా కింద కూలిపోయింది.

'అనుమానం తీరిందా? నిజం...చచ్చి సాధించదల్చుకున్నాను...'

అప్రయత్నంగా ఇటు తిరిగాను. గదిలో మరెవరి అలికిడి లేదు. నేనేమి చూస్తున్నానో నాకే తెలీదు. గదితలుపులు గాలికి రెపరెప లాడినై. ఒక స్త్రీ మూర్తి గాలిలో కొట్టుకొచ్చింది.

అక్కయ్య!—

'నిజంరా తమ్ముడూ! బావ సాధించటానికే చనిపోయాడు—జీవితంలో నా సహచర్యం లభ్యం కాకపోతే చచ్చి దయ్యమై పొందుతాననేవాడు ఎప్పుడూ నాతో...' అక్క ఆత్మ మాట్లాడుతోంది అల్లంత దూరాన్నుంచి.

'పోనీ, దయ్యమైపడితే పట్టేవాడేమో...అన్నంత మాత్రానికే నువ్వు కూడా చచ్చిపోవటమెందుకే?' అన్నాను బిక్కగా.

'ఎన్నాళ్ళని ఈ ఆత్మవంచన? అందుకే చేశాను—ఆత్మహత్య...' అంది తీవ్రంగా.

'అసలు, ఆత్మవంచనెందుకు చేసుకోవలసి వచ్చింది?'

'చేసుకోరాదు; కాని, చేసుకునేదాన్ని. ఎందుకు చేసుకునేదాన్నో నాకే తెలీదు' అంది పొరపడి విచారించటం తప్పితే తను చేయగలిగిందేమీ లేనట్లు.

ఏదో తెలీని సంతృప్తి పొందాను ఈ మాటలవల్ల. పదిమంది ముద్దాయిలలో కూర్చున్నప్పుడు నేరస్థుడు పొందే సంతృప్తి ఇటువంటిదే కావచ్చు. నిజానికి, ప్రాపంచిక దృష్ట్యా నా ప్రవర్తన నిరాక్షేపణీయం.

కాని, నన్ను కూడా చంపెయ్యమంటున్నారెవరో...

'అన్నయ్యా! బావని కూడా చంపెయ్యరా...ఇన్నాళ్లూ కబుర్లతో కడుపునింపి, అన్నీ మరిచిపోయినట్లు ప్రవర్తిస్తున్నాడీ మధ్య...'

మాటలు వినిపించిన మరుక్షణానికి మరో స్త్రీ దేహం కూడా కొట్టుకొచ్చింది గదిలోకి.

'చెల్లాయ్! నువ్వు కూడా చనిపోయావులే!' అంది బావ ఆత్మ.

'ఔనురా అన్నయ్యా! బావ చేస్తున్న మోసాన్ని తెలుసుకోటానికి చనిపోయాను...బావనికూడా చంపెయ్యరా...'

అన్నాచెల్లెళ్లిద్దరూ నన్ను చంపి తీరుతారని భయపడ్డాను.

'నేనేమీ మోసంచెయ్యలేదు' అన్నాను, ఎన్నడూ తొందరపడి నోరుజారి ఉండనందుకు సంతోషిస్తూ.

---

* 'నీ', 'నా' ఉనికి *Existentialism* దృష్ట్యా ఇది. 'మన' బింబాలు, ప్రతిబింబాలు 'వీళ్లు', 'వాళ్లు'...

'అబద్ధం......నిన్న నువ్వు మోసం చేసుకుంటున్నావు. మొన్న మనం పార్కునుంచి తిరిగొచ్చాక పుస్తకం పుచ్చుకుని చదువు నటిస్తూ ఏమాలోచించావో చెప్పు!'

'నేనే మాలోచించానో నీకెలా తెలుసు?' అన్నాను.

'తెలుసుకోటానికి వీలవుతుంది గనకనే చనిపోయాను. ఇక్కడ అనుకోవటానికీ అనటానికీ తేడా లేదు.'

'లాభం లేదురా తమ్ముడూ! ఇక్కడ రహస్యాలంటూ లేవురా. నా మాట విని నువ్వుకూడా చనిపో' అంది అక్క.

'వదినా! పోనీ, నువ్వే చెప్పు, మొన్న నేమాలోచించాడో బావ!'

'నిజమే. అసలు వాడి కెప్పుడూ నీధ్యాసే! మొన్న కాఫీ హోటల్లో, నిన్న సినిమాహాల్లో, ఇందాక ఇంటికి వస్తూ......' అక్కయ్య ఏదో పుస్తకంలోనుంచి చదువుతున్నట్లు ఏకరువు పెడుతోంది.

'అన్నయ్యా! మరి, బావని కూడా మనలోకి రప్పించెయ్యరా...చంపెయ్యరా'

బావ అమాంతం నా పీక నలిమేస్తాడేమో ననుకున్నాను. మాటలైతే వినగలను గాని, ఆకారం లేని ఆ వ్యక్తి తీరా పీక పిసికే దాకా తెలియదాయె...

'ఒకళ్లు చంప నవసరం లేదు వాణ్ణి...ఆత్మవంచన చేసుకున్నాడుగా. ఆత్మహత్య కూడా చేసుకు తీరుతా డన్నమాటే...' బ్రహ్మ వాక్యంలాగా పలికింది బావ ఆత్మ.

బావ ఈ మాట లంటుండగానే 'మాకావుట్రా తమ్ముడూ! ఇక్కడి మనస్సులో అనుకునే విషయాలకి తప్పితే, నోటి మాటలకి విలువ లేదు. నిజానికి, ఇక్కడే చాలా బాగుందికదూ?' అంది అక్క పశ్చాత్తాపపడుతున్నట్లు.

'నిజమే...ఏమో అనుకున్నాను గాని, ఇక్కడే చాలా హాయిగా ఉంది...' నేను కూడా కాదనలేకండా ఉన్నాను. ఒక్కసారిగా నా మాటలు ఆగిపోయినై.

నా శరీరం కూడా అల్లంత దూరాన పడిఉంది.

నే నెప్పుడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నానో నాకే తెలీదు.

దూరంగా—రెండు రెళ్లు నాలుగు శరీరాలు!

'తమ్ముడూ! ఇప్పుడు నువ్వేమాలోచిస్తున్నావో చెప్పనా? ఆ శరీరాల్లో బంధింపబడి ఉన్నంతకాలం, నమ్మి నమ్మించి బ్రతికింది క్షణంసేపు కూడా లేదు; ఇప్పటికైనా బైటపడ్డాం. చాలు—అని సంతోషిస్తున్నావు. నిజంగా కూడా అంతేరా. పాడు బతుకులు......' అంది అక్క.

మనసుకి దాపరికక్కే లేకపోవటం విడ్డూరంగానే ఉంది.

'నువ్వు మాత్రం? నువ్వేమాలోచిస్తున్నావో చెప్పనా?—బావని గురించి!' అన్నాను.

'ఓస్! ఇంతేకదా! అది బావకీ తెలుసు! మరి—నువ్వెవరిని గురించి ఆలోచిస్తున్నావో...' అక్క వాక్యం పూర్తిచెయ్యలేదు.

'వదినా! బావ ఎవరిని గురించి ఆలోచిస్తున్నాడో నాకు తెలుసు!'

నలుగురమూ పగలబడి నవ్వాం; ఒకళ్ళ నవ్వు నందుకుని మరొకళ్ళం దిక్కులు పిక్కటిల్లేటట్లు నవ్వుతున్నాం ఇంకా...

అప్రయత్నంగా మా అందరి నవ్వులూ ఒక్కసారిగా కట్టుబడ్డై—దూరాన్నుంచి ఇంతకింతలుగా నవ్వులు వినవస్తున్నై.

ఒక్క క్షణంపాటు అంతా నిశ్శబ్దంగా గడిపాము.

'ప్రతిధ్వనులేమో!' అన్నాను.

'కాదు బావా! ఎవరో ఇటే వస్తున్నట్లు ఆ నవ్వు లింక దగ్గరౌతున్నై.'

'ఎవరో నాకు పరిచయస్థుల గొంతులే......ఎవరబ్బా?' అన్నాడు బావ.

'పరిచయస్థులే కదా......బతుకుజీవుడా!...సగం భయం తీరింది' అంది అక్క.

ఎవరో వస్తున్న సవ్వడి మరింత దగ్గర పడుతోంది. కులాసాగా కబుర్లాడుతూ, కేరింతలు కొడుతూ వస్తున్నారు.

'అబ్బ! బతికి బతికి ప్రాణం విసిగింది. ఇదుగో వదినా! వీళ్లంతా ఇక్కడున్నారు!' అంది ఒక స్త్రీ గొంతు.

మేము నలుగురం నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాం.

'ఉస్! వాళ్లింకా మన్ని గుర్తుపట్టినట్లు లేరు. దగ్గరగా మాట్లాడకు.' మరొక స్త్రీ కంఠం మందలిస్తోంది.

మే మెవరం మాట్లాడ లేదు

'అలా విస్తుపోతావేరా? మరిచిపోయావా మమ్మల్ని?' బావని ఎవరో నిగ్గదీస్తున్నారు.

'ఏదో లీలగా ఉంది తప్పితే పూర్తిగా గుర్తు రావటం లేదు' అన్నాడు బావ మందంగా.

'మాడరా బావా! అప్పుడే మరిచిపోయాట్ట! రోజుల తరబడి వీడి ధ్యాసంతా మనపైనే ఉండేదనుకదా...' అంటున్నాడు మరొకడు రెండవవాడితో.

'నాధ్యాస మీపైనా! అసలు మీరెవరు?' అన్నాడు బావ అయోమయంగా.

'ఎవరని చెప్పమంటావు? అంతా ఆలోచించి, తీరా, నామరూపాలివ్వకండానే మమ్మల్ని వదిలేస్తివాయే...' అంటున్నాడు మొదటివాడు.

ఇంతలో, అక్కయ్య దేహం నిద్ర లేస్తున్నట్లు లేస్తోంది.

'అక్కా!' కేక వేశాను.

అక్కయ్య కవ్వమంది నా పక్కనుంచి.

'నువ్విక్కడే ఉన్నావే' అన్నాను.

'ఔనురా! నా శరీరంలో మరొక జీవరో ప్రవేశించి ఉంటారు.' అంది కళవళపడుతూ.

క్రమంగా మా శరీరాలన్నీ లేస్తున్నై.

నా ఒళ్లుకూడా విరుపులు ప్రారంభించింది.

'ఏయ్! ఎవరునువ్వు? అది నా శరీరం... ముట్టుకున్నావంటేనా!' గదమాయించాను నా దేహాన్ని, అందులో ప్రవేశించిన వాడి నుద్దేశించి.

'నీదేమిటోయ్! నీదేమీ లేదిక్కడ...' నా శరీరం నన్ను ధిక్కరిస్తోంది.

'ఎవరు నువ్వు?' అన్నాను.

'నేనా? శివుణ్ణి!'

'అది నా పేరు...' అన్నాను ఆశ్చర్యపోతూ.

'నీ పేరు పెరిగిపోయింది. ఆ పేరు వాది; సుఖంగా బ్రతకాలని తాపత్రయ పడుతున్న వాణ్ణి నేను. సవ్యంగా బ్రతకలేక చనిపోయిన వాడివి నువ్వు. నీకిప్పుడు నామరూపాలు రెండూ లేవు. మీ అందరికీ కూడా అంతే! ఇప్పుడైనా గుర్తించు మేమెవరో, మీరెవరో—ఇదుగో వీరు మా బావ శేఖరం, ఇది మా అక్క—దుర్గ; ఇది నా భార్య—సీత, సరే, నేనెవరో చెప్పనే చెప్పాను గదా!' అన్నాడు శివుడు.

మా శరీరాల్లో ప్రవేశించి, మా పేర్లు పెట్టుకుని మమ్మల్ని వాళ్లెదిరిస్తుంటే మేము నలుగురం చూస్తూ ఉండిపోయాం.

నిజమే మాకిప్పుడు నామరూపాలు రెండూ కరువైనై—

'ఇప్పుడు మేము సజీవులం! నీ మనస్సులో నీడలులాగా మెదిలి, నువ్వు మామీద దయదల్చి మా కథ వ్రాస్తే..., ఏ కొద్ది మందో మామీద దయతల్చి రవ్వంత మా కథ చదివే శ్రమ తీసుకుంటే వాళ్ల మనస్సుల్లో తిరిగి నీడలులాగా మెదలవలసిన పని మాకిప్పుడు లేదు. నువ్వు మాకథ వ్రాయనందుకు మా అందరి ధన్యవాదాలు. ఇప్పుడు మేము నీ పాత్రలం కాదు; మనుష్యులం...' అన్నాడు బావ శరీరంలో ప్రవేశించిన వ్యక్తి బావతో.

వాళ్లు నలుగురూ ఒక్కసారి అతి వినయంగా తలలు వంచారు.

నామరూపాలు లేకపోవటంవల్ల వాళ్లు ఎంత బాధ అనుభవించారో, ఇప్పుడు మేము ఎంత అనుభవించాలో విప్పిచెప్పినట్లయింది.

అంతా కెవ్వుమన్నాం.

మాకు నామరూపాలు లేవు; కావాలి—

'పోనీ మమ్మల్ని నీకథలో పాత్రల్ని చేసి రవ్వంత శరం చెయ్యి' బావ శేఖరాన్ని దీనంగా వేడుకుంటున్నాడు.

'తీరిక లేదు. కథ వ్రాయటానికయ్యే కాలాన్ని కూడా మేమంతా కలిసి గడుపుతాం, జులాసాగా' అన్నాడు శేఖరం.

వాళ్లు నలుగురూ నవ్వారొకసారి.

'పోనీ, శివుడూ! నువ్వన్నా చెప్పరా మీ బావతో, మా కథ వ్రాయమని' అన్నాను.

'నేను చెప్పను. ఏం? నువ్వు చెప్పావేం, మీ బావతో... మా కథ వ్రాయమని!' వాడు నా మాట అసలు వినేట్టు లేదు.

మేమంతా బతిమాలాము—దుర్గ, సీత కూడా శేఖరానికి చెప్పేట్టు లేరు, వాళ్ళ సంతోషం వాళ్ళకి తప్పితే.

దులపరించుకుని మా దగ్గరనుంచి వెళ్ళిపోవటానికి లేచారు వాళ్లు నలుగురూ. మేమూ వెంటపడ్డాం. వేడుకుంటూ.

పండగ రద్దీతో బజారంతా కళకళ్లాడుతోంది. వాళ్లు నలుగురూ కేరింతాలు కొడుతూ బజారులో కొట్లన్నీ గాలిస్తున్నారు.

'వదినా! ఈ చీర చాలా బాగుందికదూ?' అంది సీత ఉత్సాహంగా, నల్లజరీచీర తీసి చూస్తూ.

'చాలా బాగుంది. నల్లజరీచీరంటే నా కెంతో ఇష్టం!. తన కెంత ఇష్టమో దుర్గ కళ్లు పెద్దవి చెయ్యటంలో తెలియజేసింది.

—వాళ్ళ ధ్యాసమాపైనే లేదసలు.

'చూడు వదినా! ఆ చీరలు వాళ్ళు కొనేసుకుంటారల్లే వుంది.'

'ఏమో! మనం కొనుక్కోవాలని ఎంతో అనుకున్నాం' అక్కయ్య సమాధానం చెప్పింది దిగులుగా.

ఇంతలో శివుడి దృష్టి నాకు నచ్చిన సూటుమీద పడ్డది. ఒక్కసారి నా గుండె దిగజారినట్లనిపించింది. సూటు చాలా బాగున్నదంటూ మద్దతిస్తున్నాడు శేఖరం శివుడికి.

'అవి వీళ్లు కొనేసుకునేట్టున్నారు' అన్నాడు బావ బిక్కగా.

నాకూ అనుమానంగానే ఉంది.

కొట్లోనుంచి అంతా బైటికొచ్చాం.

వాళ్ళకి నచ్చిన గుడ్డల్నిగురించి అదే పనిగా మాట్లాడుకోవటం మొదలు పెట్టారు వాళ్లు.

మా ఆలోచనలన్నీ కూడా ఆ బట్టలపైనే ఉన్నై. కాని రూపురేఖలేలేని మాకు బట్టల మోజేమిటి? మాట, పలుకులేకండా వాళ్ళ ననుసరించాం.

శేఖరం మమ్మల్ని పూర్తిగా మరిచిపోయాడు—

—వాడి మనస్సంతా కొట్లో చూచి వచ్చిన బట్టలమీద ఉంది. పండగపూట కొత్తబట్టలు కొనుక్కోటంలో ఎంత ఆనందం ఉందో కొనకుండా కూర్చుని తెలుసుకో గలుగుతున్నాడు. షాపులో బట్టలు మరోకసారి శేఖరం కళ్ళలో మెదిలినై. కొట్లో ఎవరైనా అడుగుపెట్టగానే వాళ్ల దృష్టిని అవ్వే ఆకర్షించి తీరుతా యనుకున్నాడు. తమకోసం వాటిని వేరే దాచిఉంచమని చెప్పనన్నా చెప్పానుగా దనిపించింది.

కాని, తన దగ్గరున్నది అంతా లెక్కేస్తే యాభైరూపాయలు!—గట్టిగా ఒకరికి బట్టలుకొనటానికి సరిపోవచ్చునేమో...

కుర్చీలో పడుకుని ఇంటికప్పువైపు చూస్తున్నవాడల్లా తల తిప్పాడు.

దుర్గ కిటికీముందు నిలబడి బైటికిచూస్తూ ఉంది. ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నట్లుంది. ఆ ఆలోచనలని భగ్నం చేయరా దనుకున్నాడు శేఖరం.

తను దుర్గవైపే చూస్తూ కూర్చున్నాడు. తను కొనాలనుకున్న చీరకట్టుకుని దుర్గ కిటికీముందు నిలబడ్డట్టు భ్రమించాడు శేఖరం. ఎంత బాగుంటుందో—అనుకున్నాడు. మళ్లా, శేఖరందృష్టి చెదిరిపోయింది. నల్లజరీచీర షాపులో బీరువామడతల్లో కనిపించింది.

శేఖరం దుర్గదగ్గరకు నడిచాడు. దుర్గ గమనించలేదు.

'ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?' అన్నాడు శేఖరం.

దుర్గ తడబడి, అర్థరహితంగా 'ఏమీ లేదు' అని, తనింతవరకు ఏమి ఆలోచిస్తున్నదో అప్పుడు ఆలోచించి చెప్పబోయింది. 'మీకా నూటు వచ్చిందికదూ' అంది చివరికి.

'ఔను' అన్నాడు శేఖరం చిరునవ్వు నవ్వి దుర్గ కళ్ళలోకి చూస్తూ.

'నిజం. చాలా బాగుంది. ఇవ్వాళ తప్పకుండా కొంటానని మాటివ్వండి...' కొంటే ఉండే సంతృప్తి, కొనకపోతే ఉండే అసంతృప్తి ఇంతింతలై బ్రహ్మండగా వినిపిస్తున్నై ఆ గొంతులో.

'అలాగే' అని మాత్రం అని అక్కడినుంచి నడిచాడు శేఖరం.

'అలాగే, అంటే కాదు. మీ దగ్గిరున్న డబ్బు పెట్టి కొనెయ్యాలి. లేకపోతే ఒట్టు!' అంది దుర్గ, వెళ్ళిపోతున్న శేఖరంతో.

దుర్గ తన చీర మాట ఎత్తదేం?—శేఖరం నడుస్తూ ఇదే ఆలోచించాడు. తన బట్టలవిషయం దుర్గ మాట్లాడి, దుర్గ చీరవిషయమై పడదగ్గ విచారమంతా తనకు వదిలివేసిందనిపించింది శేఖరానికి.

ప్రాణాలనైనా కుదువబెట్టి దుర్గకి ఆ చీర కొనాలనుకున్నాడు శేఖరం.

పర్సులో చూస్తే, ఉన్నాయని తనింతవరకూ సంతృప్తిపడుతున్న యాభై రూపాయలు లేవు. నిలువునా నీరైపోయాడు శేఖరం. తన పెట్టె పుస్తకాలు అన్నీ గాలించాడు పిచ్చిగా. లాభం లేకపోయింది. తను తిరిగిన తిరుగుడికి డబ్బు ఎక్కడ పోగొట్టుకున్నాడో తెలుసుకోవటం దుస్సాధ్యం.

శేఖరానికి మతిపోయినట్లయింది. ఎక్కడని వెతకటం? కాలు గాలిన పిల్లిలాగా ఇల్లంతా తిరిగాడు. పైగా, తను పడుతున్న కలవరం దుర్గకి తెలియరాదు. కొత్త చీర తనెప్పుడు కట్టిస్తాడో తెలీనంతగా దుర్గని ఆశ్చర్యపర్చాలని శేఖరం ఉబలాటం.

శేఖరం కుర్చీలో కూలబడ్డాడు. గదిలో తను కుళ్ళగించని చోటు అంగుళం మేరకూడా లేదు. ఎదురుగా ఉన్న దుర్గ బట్టల పెట్టె పైకి పోయింది శేఖరం దృష్టి. ఆ పెట్టె ఒక్కటి మాత్రం తను వెతకలేదు.

పూర్వం ఎన్నడూ తనా పెట్టె తెరిచి ఎరగడు; అవసరం లేదు కూడాను. పెట్టె తాళం లేకుండానే ఉండేది—తాళం వెయ్యవలసినంత భయం దుర్గకి కాని, తాళంతీసి చూడవలసినంత అనుమానం శేఖరానికి గాని లేవు.

ఇప్పుడా పెట్టె తెరిచి చూడాలనే ఆలోచన రాగానే భయంతో వెన్నులో చిన్నచలి ప్రారంభించింది.

ఇంతలో, గదిలోకి దుర్గ ప్రవేశించింది. శేఖరం దృష్టి మరల్చాడు కళవళపడుతూ. దగ్గరకు వచ్చి నిలబడి చెయ్యి చాచి 'మిమ్మల్ని నమ్మం దేవరు...ఆ డబ్బిలా ఇచ్చేయండి. నేనూ సీతా బజారు వెడతాము అనక' అంది.

'అబ్బే...ఎందుకు......నేనే తెచ్చుకుంటాను' పదే పదే అన్నాడు శేఖరం, ఇవ్వటానికి గాని, తెచ్చుకోవటానికి గాని తన దగ్గిర డబ్బు మాయమైందని లోలోపల విచారిస్తూ.

'సరే, మీ యిష్టం. మీరే తెచ్చుకోండి. పోనీ, తెచ్చుకున్నాకనైనా చూపిస్తారా? లేకపోతే, తొడుక్కున్నాకనైనా చూడకపోము!' అని వెళ్లిపోయింది దుర్గ, అట్టే బలవంతం చెయ్యటం తన కిష్టంలేనట్లు.

దుర్గ చాలా ఉత్సాహంగా ఉంది. తను బట్ట కొనుక్కోదల్చుకోలేదని దుర్గ పసికట్టెయ్యటమే ఈ ఉత్సాహానికి కారణమేమో ననుకున్నాడు. తనమీది ఈ అనుమానంకొద్దీ డబ్బు దుర్గ దాచిఉంటుందనికూడా అనుకున్నాడు శేఖరం.

శేఖరం దృష్టి మళ్ళీ ఒకసారి దుర్గ బట్టలపెట్టెపైకి మళ్లింది. ఎన్నడూ లేనిది ఇవ్వాళ భద్రంగా పెట్టెకు తాళంవేసింది! ఎంత అమాయకంగా పట్టుబడిపోయిందో—అని నవ్వుకున్నాడు శేఖరం. తాళంచెవి ఎక్కడ దాస్తుందో తనకు తెలుసు—టాయిలెట్ బాక్సులో!

పెట్టె తెరిచి సూటిగానే పసికట్టాడు కావలసిన వస్తువెక్కడుంటుందో— పెట్టె ఎడమవైపు అట్టడుగు చీర మడతలో. అనుకోని విధంగా ప్రవర్తించి ఎదటివాళ్ళని మభ్యపెట్టానే లౌక్యం తెలియని అమాయకురాలు దుర్గ అనుకున్నాడు శేఖరం.

ఐదు పది రూపాయిలనోట్ల బొత్తి!

దుర్గ పెట్టెలో డబ్బు మాయమైన సంగతి గ్రహించేలోపలే తను పోయి చీర కొనుక్కురావా లనుకున్నాడు శేఖరం.

దుర్గ మరింత ఆశ్చర్యపడకమానదు!

శేఖరం హుటాహుటిగా బజారు చేరుకున్నాడు. దారి పొడుగునా తను కొనబోయే చీర సింగారించుకుని వన్నె చిన్నెలతో దుర్గ శేఖరం కళ్ళలో మెదులుతోంది. క్షణంసేపట్లో తను చీర ఎలాగూ కొంటాడు. ఆ చీర కట్టుకుని, ఇంతకు పదింతలు మురిసిపోతూ దుర్గ తనముందు ఎలాగూ నిలబడుతుంది.

'ఒరే! బావా!!'- శివుడి రెండోపిలుపు కాని శేఖరం చెవికెక్కలేదు.

శేఖరం తృళ్లిపడ్డాడు.

'ఏమిట్రా అంత పరాకు? ఎక్కడికి ఇంత విసురుగా వెడుతున్నావు'

శివుడి రెండో ప్రశ్నతో శేఖరం పగటికలలన్నీ పటాపంచలైనై.

'ఇక్కడికే గాని, నువ్వెక్కడికి?' ఎదురు ప్రశ్నించాడు శేఖరం, తనింతవరకూ ఊహాప్రపంచంలో విహరించి పొందిన ఆనందాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటూ.

శివుడు కూడా ఉత్సాహంగా ఉన్నాడు.

'ఇక్కడికేకద... సరే, పదే హోటల్లోకి పదు. నీతో చాలా కథ చెప్పాలి' అన్నాడు శివుడు.

శివుడు గుక్క తిప్పుకోకుండా మట్లాడేస్తున్నాడు. మధ్య మధ్య తను చెప్పబోయే విషయాన్ని తల్చుకుని తనే పగలబడి నవ్వుతూ ఒక విధమైన తన్మయతలో ఉన్నాడు.

శేఖరం విస్తుపోయి వింటున్నాడు. శివుడు చెపుతున్న విషయాలన్నీ తు. చ. తప్పకుండా ఇంతవరకూ తనకు, దుర్గకు మధ్య నడచినవే!

శేఖరానికి నమ్మశక్యం గాకుండా వుంది—

మళ్ళీ ఒక అనుమాన మొచ్చింది—దుర్గ, సీత, కూడబలుక్కుని ఇద్దరూ ఒకేవిధంగా ఇలా ప్రవర్తిస్తున్నారేమో నని. కాని, ఒకవేళ వాళ్ళిలా నాటకం ఆడుతున్నా, శివుడు, తను మాత్రం అనుకోకుండా ఇలా ఒకేవిధంగా ప్రవర్తించటం విచిత్రాతి విచిత్రమైన విషయం అనుకున్నాడు.

'దీన్ని కథ అంటే ఎవరూ నమ్మరు... వాస్తవికమంత ఆశ్చర్యకరంగా ఉంది!' శివుణ్ణి సరిదిద్దాడు శేఖరం, అంతా విని.

నిన్నగాక మొన్నటిదాకా తనతో గిల్లికజ్జా లాడిన సీత అప్పుడే ఎంత జత్తులమారిగా మారిందో!—అనుకున్నాడు శేఖరం తన చెల్లెల్ని గురించి.

శేఖరాన్ని మరొక సమస్య బాధించిం దిప్పుడు—తనొక చీరకొంటే ఏమి సరిపోతుంది? మరి సీతకో! ఒక చీర పట్టుకెడితే దుర్గ కట్టుకోక పోవచ్చు—సీతకి పెడతానని తప్పకుండా అంటుంది.

తనిప్పుడు రెండుచీరలు ఎలా కొనగలడు? అంతా అయోమయంగా ఉంది శేఖరానికి.

శివుడు వేడివేడి కాఫీ సాసర్లో పోసుకుని ఊదుకుంటూ అదరాబాదరా తాగుతున్నాడు. వాడి ఉత్సాహాన్ని బట్టి చూస్తే వాడి దగ్గిర డబ్బు ఉండి ఉంటుందనుకున్నాడు శేఖరం.

ఇంతలో శివుడే, 'నీదగ్గరేమైనా డబ్బుంటే సర్దుతావుట్రా బావా! పండగ వెళ్ళిగానే ఇచ్చేస్తాను.' అన్నాడు. తన మనసులో మాటలు గ్రహించినట్లు. శివుడు ఈ ఎదురు అప్పడిగేసరికి శేఖరం తృళ్లిపడ్డాడు.

తను అప్పు అడిగి పోకుండా వాడు వేసిన ముందరికాళ్ళ బంధం ఇది అనుకున్నాడు శేఖరం. శేఖరం దృష్టి శివుడిలాల్చి జేబు పైకి మళ్లింది. ఎంత ఎత్తుగా ఉందో—అనుకున్నాడు.

శివుడు ఇంకా సాసర్లో కాఫీ ఊదుకుంటూనే ఉన్నాడు.

అతి నైపుణ్యంతో శివుడి జేబులోకి చెయ్యి పోనిచ్చాడు, శేఖరం. పర్సు పైటికి లాగటం కూడా పూర్తయింది తొప్పపాటులో. చల్లగా బల్లకిందనించి తన లాల్చీ జేబులోకి చేర్చాడు పర్సుని తన హస్తలాఘవాన్ని తనే మెచ్చుకుంటూ.

ఇద్దరూ కుర్చీల్లోనుంచి లేచారు. బిల్లు చెల్లించటానికి శివుడు పర్సు తీయవలసిన అవసరం రాకుండా శేఖరమే చెల్లించాడు.

శివుణ్ణి వదుల్చుకుని తొందరగా అవతల పడాలనుకున్నాడు. శివుడుకూడా శేఖరాన్ని వదిలి హడావిడిగా వెళ్లిపోయాడు.

శివుడు కనుమరుగవగానే శేఖరం పర్సుతీసి చూచాడు. యాభై రూపాయలతో పాటు కొంత చిల్లరకూడా ఉంది!—

పండగ పబ్బం గడుస్తుందిగదా, అని సంతోషించాడు శేఖరం. కాని, తను చాలా దారుణమైన పనిచేశాననుకున్నాడు, మళ్ళీ.

పండగ వెళ్ళగానే అప్పు తీర్చినట్లు వాళ్ళ యాభైరూపాయలూ శివుడికిచ్చేదాము లెమ్మనుకుని సంతృప్తి పొందాడు. తనైనా ఇప్పుడా చీర కొనబోతున్నది తన చెల్లెలు సీతకోసమే నాయె! శివుడైనా భార్యకి చీర కొందామనే తెచ్చిఉంటాడు కూడాను.

వాళ్లు డబ్బుపోయిందని నొచ్చుకుంటుండగా తను చీర పెడితే వాళ్ళంతా మరింత ఆశ్చర్యపడుతారనుకున్నాడు శేఖరం.

కొట్లోకి వెళ్ళటమే తడవుగా రెండు చీరలు కాగితంలో కట్టించి జేబుల్లోకి చేతులు పోనిచ్చాడు శేఖరం.

తన మనీపర్సు లేదు!

బుఱ్ఱ ఖాళీ అయిపోయినట్లనిపించింది.

చివరికి ఒక్క చీరమాత్రమే కొని, బజారంతా పర్సుకోసం మరొకసారి గాలించి ఇల్లుచేరాడు శేఖరం. మరొక చీర కొనదగ్గ డబ్బు తను వృధాగా పోగొట్టానని మనసు కలకించ పడుతోంది. గదిలో ప్రవేశించి చీరను బీరువాలో పెడదామని బీరువా తెరిచాడు—

తను బాగుం దనుకున్న నోటు అందులో ఉంది!

అనుకున్నంతా చేసితీరిందన్న మాట దుర్గ. కాని ఎలా కొనగలిగిందో—పెట్టెలో డబ్బు తను తీసేశాడాయె. శేఖరానికేమీ పాలుపోలేదు.

ఏమీ ఎరగనట్టు బీరువాతలుపులు మూసి, తను తెచ్చిన చీర మంచంపైన పడేసి కుర్చీలో పడుకున్నాడు.

దుర్గ చరచరా గదిలో ప్రవేశించింది. 'నేను బట్టలు కొనుక్కోవాలి, డబ్బుంటే ఇమ్మని దొరలాగా అడిగి పుచ్చుకోక వాళ్ళకి పెట్టెలు పగలగొట్టే దొంగ బుద్ధేమిటి?' తన కోపమంతా అభినయంలో చూపించింది.

తనకి బట్టలుకొని, తను చీరే కొనిఉంటాడన్న నమ్మకం కూడా ఉండి దుర్గ ఇలా అలుసుతుంటే శేఖరానికి పెద్దగా నవ్వొచ్చింది.

తను పారేసుకున్నా ననుకుంటున్న యాభైరూపాయల విచారం ఇట్టే మరచిపోయాడు. 'నేను చీర కొనుక్కోవాలి డబ్బుంటే ఇవ్వండని దొంగసానిలాగా అడిగి పుచ్చుకోతగ్గ దానికి జేబు దొంగతనాలు చేసేబుద్ధేమిటో!' శేఖరం మళ్లీ వాయనం ఒప్పజెప్పాడు.

అనవసరంగా తనకి స్వార్థం అంటగడుతున్నట్లు కోపం ముక్కుపైకి తెచ్చుకుంటూ 'అనండి—మీ ఇష్టమొచ్చినట్లు. నేను చీర కొనుక్కోటానికి డబ్బు దాచుకుంటే ఆ పాపమంతా నాది... మహా నరకాన పడతాను' అంది దుర్గ.

'నేను కూడా అంతేనా?' అన్నాడు శేఖరం.

ఈ ప్రశ్నకి అంతేనని సమాధాన మివ్వటానికి ఎందుకో భయపడింది దుర్గ.

'అంతే నన్నమాట!' రెట్టించాడు శేఖరం.

'ఆ మాట నేనన్నానా?' అంది దుర్గ కళవళపడుతూ.

దుర్గ అమాయకత్వానికి శేఖరం ఒక్క పెట్టున నవ్వాడు. 'పోనీ, నాకు బట్టలుకొందామనే నువ్వు డబ్బు దాచిఉన్నట్లయితే నీకు పుణ్యముండి, స్వర్గానికి వెడతావన్నమాటేగా?' అన్నాడు శేఖరం.

'ఏమో, నాకు తెలీదు' అంది దుర్గ ముభావంగా.

'ఇది, ఇందాక నువ్వన్నమాటేగా!' అన్నాడు శేఖరం.

తర్కంతో సంభాషణని విపరీతమైనదారులు తొక్కించగలడు తన భర్త అనుకుంది దుర్గ. 'స్వర్గానికి అక్కర్లేదు. మరెక్కడికీ అక్కర్లేదు ఉన్నట్లుండనివ్వండి' అంది భర్త తెచ్చిన పొట్లం విప్పుతూ.

తన చీర!—

'ఇదా రహస్యం!—మీరు స్వర్గానికి టిక్కెట్టు తెచ్చుకున్నారేం!—అప్పుడు కూడా మాబోటి పాపుల్ని కనికరించండి' అంది సానునయంగా.

'అంత విచారం అనవసరం...సహగమనం చేదాం—నీ టిక్కెట్టు కూడా బైటికి తియ్యి—బీరువాలో ఉంచి మరిచి పోయినట్టున్నావ్.'

బీరువా తెరిచి తన నోటుతీసి మంచంపైన పడేశాడు.

ఇద్దరూ మాటా పలుకూ లేకుండా క్షణంపాటు గడిపారు. దుర్గ ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తోంది.

'ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావ్?' అన్నాడు శేఖరం.

'పండగపూట చాలా సంతోషంగా ఉండికదూ?' మెల్లగా అంది దుర్గ శేఖరం కళ్ళలోకి చూస్తూ.

దుర్గ పెదవులుకావు, హృదయం అంటోంది ఈ మాటలు అనుకున్నాడు శేఖరం.

'నీకు మాత్రం అనిపించటంలేదూ?' అన్నాడు సానునయంగా.

'ఔను, అనిపిస్తోంది' అంది దుర్గ తలవంచి.

దుర్గ మళ్లీ మౌనముద్ర పట్టింది. దుర్గ ఇంకా అలా మాట్లాడితే బాగుండు ననుకున్నాడు శేఖరం.

'ఏమిటాలోచిస్తున్నావు? మాట్లాడు దుర్గా!' అన్నాడు దుర్గ తలపైకెత్తి కళ్ళలోకి చూస్తూ.

దుర్గని ఎక్కడలేని సిగ్గూ ఆవహించింది. ఇంతకుపూర్వం తను ఆవేశంలో ఏమేమో మాట్లాడేశానని, అది ఆవేశమన్న విషయం భర్తకు తెలిసిపోయిందనీ లజ్జపడ్డది.

'సీతావాళ్ళూ ఏం చేస్తున్నారో! తను కూడా చీర కొనుక్కుందేమో?' అంది విషయం మార్చి.

'కొనుక్కునే ఉంటుంది. ఇందాక మీ తమ్ముడు బజార్లో కనిపించాడు చీర కొనటానికివచ్చి' అన్నాడు శేఖరం.

శివుడి జేబులో డబ్బు తను కాజేస్తే, వాడు సీతకి చీ రెలా కొనిఉంటాడని శేఖరాన్ని అంతరాత్మ చెంపదెబ్బ కొట్టింది. ఇంతకింత, వాళ్ళని సంతోష పెట్టబోయి, వాళ్ళ సంతోషాన్ని తను పూర్తిగా పాడుచేశానని బాధపడ్డాడు శేఖరం.

'వాళ్లు కూడా బట్టలు కొనుక్కొని ఉంటే కొనుక్కొని ఉంటారు. ఇద్దరూ మన తోబుట్టినవాళ్లు. వాళ్లకి పండక్కి మనం బట్టలు పెట్టి సంతోష పెట్టాలికదూ?'

ప్రశ్నలోనే తను చెప్పవలసిన సమాధానమేదో ఇమిడ్చి దుర్గ ఇలా అనేసరికి, 'ఔను. పెట్టవలసిందే.' అనటం తప్పితే మరేమీ చేయలేకపోయాడు శేఖరం.

వాళ్లు బట్టలు కొనుక్కున్నారన్నా తను బట్టలు పెట్టి వాళ్ళని సంతోష పెట్టా లనుకుంటున్న దుర్గకీ, వాళ్లు బట్టలు కొనుక్కోగల అవకాశం చెడగొట్టి కేవలం సమాధానంగా మాత్రం—బట్టలు పెడదాము—అంటున్న తనకీ మధ్యనున్న అంతరువు గ్రహించి కలవరపడ్డాడు శేఖరం.

శివుడి జేబులో పర్సు కొట్టేసి, తను మంచి ఉద్దేశించి అనుకోకుండా వాళ్ళకి చెడుగు ఎలాచేశాడో దుర్గముందు వెళ్లబోశాడు శేఖరం.

'సాధారణంగానే, మనం వాళ్లని సంతోషపెట్టాలి. అలాటిది, ఇంత జరిగినప్పుడు తప్పకుండా ఈ బట్టలు వాళ్ళకే పెట్టాలి.'

ఈ విషయంలో తుదినిర్ణయమిచ్చే అధికారం తనకు వదల లేదు దుర్గ అనుకున్నాడు శేఖరం.

ఈ తర్జనభర్జనలో...సీత, శివుడు గదిలో ప్రవేశించి ఎదట నిలబడ్డ క్షణానికి కాని ఇద్దరూ గమనించలేదు.

'వెయ్యేళ్లాయుస్సట్టా! ఇప్పుడే మీమాట అనుకుంటున్నాం' అన్నాడు శేఖరం.

దుర్గ బట్టలు తెచ్చి టీపాయిమీద పెట్టి, 'ఇవి పట్టుకొద్దా మని ఇప్పుడే అనుకుంటున్నాం' అంది నవ్వుతూ.

'సరిపోయింది! మీరు పట్టుకొద్దా మనుకుంటున్నారు; మేము

కట్టుకురావే వచ్చాం!' అన్నాడు శివుడు చేతులో పొట్లం వాటి ప్రక్కన పెడుతూ.

శివుడి మాటల నందుకుని సీత కళ్లు పెద్దవిచేసి ఎక్సైట్‌గా 'ఎలాగైతే నేం, తెచ్చారురా అన్నయ్యా! ఇంతలావు బహుమతి... నీ డబ్బేట్టి!' అని దుర్గతో, 'చూశావ వదినా! మా తమ్ముడి బుద్ధిమంతనం...జేబు దొంగతనాలు మొదలెట్టారు!' అంటూ చేతిలో పర్సు ముందుంచింది.

శేఖరం మనీపర్సు!

'వాళ్లే అనవలసిన పనిలేదు. మా అన్నయ్య బుద్ధిమంతనం కూడా అంతంత మాత్రంగానే వుంది. చూపిస్తానుండు...' అంది దుర్గ సీతని మించి అభినయిస్తూ.

'ఐతే, నా పర్సు నువ్వు కాజేశావుట్రా!' అన్నాడు శేఖరం తబ్బిబ్బౌతూ.

'ఏం? నా పర్సు నువ్వు కాజెయ్యలా!' తప్పజెప్పాడు శివుడు.

'ఇంతకీ నా పర్సు నువ్వు కాజేశావని నీ పర్సు నేను కాజేశానా, లేక, నీ పర్సు నేను కాజేశానని నా పర్సు నువ్వు కాజేశావా?' అన్నాడు శేఖరం తెప్పరిల్లుతూ.

'ఎలా అయితేనేం. ఇద్దరి పర్సులూ ఇద్దరమూ కాజేశాం. మొన్న చెప్పింది సశేషం. ఇప్పుడు ముగిస్తా విను......'

శివుడు కులాసాగా ఉపక్రమించాడు—నలుగురూ కబుర్లలో పడ్డారు.

ఇక్కడ జరిగిన విషయాలన్నీ శివుడు దివ్యదృష్టితో చూచి అవే తిరిగి తనకు చెపుతున్నాడేమో ననుకున్నాడు శేఖరం.

అక్కడిక్కడి సంఘటనలకి గల సామ్యం గ్రహించి నలుగురూ విస్తుపోయారు.

'ఇంతకీ, అబ్బాయిలు పండగంతా దొంగతనాలతో గడిపారు!' అంది సీత నవ్వుతూ.

'మీరో!' ఒకళ్ళని మించిన ఆత్రంతో ఒకళ్లు అన్నారు శివుడు, శేఖరం.

'మేము బహుమతు లిచ్చుకోవాలని దాచుకున్న డబ్బు మీ రెలాగో కాజెయ్యకపోరనే మేము దొంగతనాలు చేశాం. మేమనుకున్నట్లుగానే మీరు పెట్టెలు పగలగొట్టారు. చివరికి, మీలో మీరే దొంగతనాలు చేసుకున్నారు!' అంది సీత.

నిన్న మొన్నటి సీత ఎంత సునిశితంగా మాట్లాడేస్తోందో— అనుకున్నాడు శేఖరం.

'మేము దొంగలమే! ఒప్పుకుంటున్నాం......దండించవచ్చు!,' అన్నాడు శేఖరం ముద్దాయిలాగా.

'ఐతే, మేమూ ఒప్పుకుంటున్నాం—మేము తోడుదొంగలమనీ, దండించబోమనీ!...'

నలుగురూ గలగలా నవ్వేస్తున్నారు.

—మమ్మల్ని పూర్తిగా మరిచిపోయారు.

ఔను. వ్యక్తిత్వాల కోసమై మేము పెలిబుచ్చే ఆవేదన వాళ్ల నవ్వుల గలగలలో కరిగిపోకుండా ఎలా ఉండగలదు?

ఈ సంతోష సమయంలోనే రవ్వంత మమ్మల్ని కథ కెక్కించమని శేఖరాన్ని వేడుకుంటే ఒప్పుకోక పోడేమోనని పించింది నాకు. విపరీత మేమిటంటే—బావకూడా తన విషయం, మా విషయం పూర్తిగా మరిచిపోయి నట్లున్నాడు. వాళ్ల సంతోషంలో లీనమై అదేపనిగా నవ్వుతున్నాడు.

'వదినా! మన కథ శేఖరాన్ని వ్రాయమని అడగమను అన్నయ్యని...'

అక్కకికూడా చాలా కోపంగా ఉంది. 'బావకూడా మన్ని మరిచిపోతున్నాడు. తన కెందుకింత సంతోషం' బుస్ల్ పొడిచింది.

ఇక నేను ఉండపట్టలేక పోయాను. 'బావా! మనకి పాత్రలగౌరవం ఇప్పించమని శేఖరాన్ని అడగరా!' అన్నాను.

బావ నామాటలు ఖాతరు చేసినట్లు లేదు.

వాళ్లు నలుగురూ ఏదో పరిహాస మాడుకుని పగలబడి నవ్వారు.

బావకూడా వాళ్ళనుమించి నవ్వుతున్నాడు.

'బావా!' అరిచాను కోపమంతా కంఠంలోకి తెచ్చుకుని.

'ఉండరా!' అన్నాడు బావ చికాకుగా.

'మనమున్న పరిస్థితులు తెలిసుండికూడా అంత నవ్వెలా వస్తోందిరా నీకు?' అన్నాను.

'నవ్వెలా రావటమేమిటిరా! ప్రాణం ఉక్కిరి బిక్కిరౌతోంది—చూడరా! ఇదంతా నేను కథ వ్రాద్దామనుకున్నాను. కాని, ఇదంతా వీళ్ళ జీవితంలో నిజంగానే జరిగిపోతోంది! నమ్మశక్యం గాకుండా ఉంది!' వెల్లువలాటి మరొక నవ్వు నవ్వాడు బావ, వాళ్ళతోబాటు.

శేఖరం—దుర్గ, శివుడు—సీత... వీళ్ళ నలుగురి జీవితాలు కట్టుకథలంత ఆశ్చర్య జనకంగా, స్వప్నాలంత మనోహరంగా గడిచిపోతున్నాయన్న మాట!

మాస్థితి తల్చుకుని విచారించకుండా ఉండలేకపోయాను.

నిజంరా బావా! ఇదంతా నేను కథ వ్రాద్దామనుకున్నాను. కాని, నాకథే వాస్తవమై కూర్చుంది. పోనీలే, నేను కథ వ్రాయలేక పోయానన్న విచారంలేదు నాకిప్పుడు' అన్నాడు బావ.

'ఏం?' అన్నాను బావ పడుతున్న సంతృప్తికి ఆశ్చర్యపడుతూ.

'నేను కథ వ్రాయాలనుకున్నదంతా యదార్థమై కూర్చుంది! కట్టుకథ లక్షణాలు దానికి నశించిపై!' అన్నాడు, ఈ మాటలన్నా కాస్సేపూకూడ వాళ్ళతో కలిసి ఆనందించనీకుండా నేను అడ్డు ప్రశ్నలు వేసినందుకు చికాకుపడుతూ.

'ఇలా సమాధానం చెప్పుకుని, నీ కథలు వ్రాయలేని తనాన్ని కప్పి పుచ్చుకోవాలని చూస్తున్నావు' అన్నాను.

'అలా అనుకోవటంలో నీకు సంతృప్తి ఉంటే, సరే, అలాగే అనుకో. నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు' అన్నాడు బావ, సీతతో వాదించటానికి నాకు తీరిక లేదన్నట్లు.

'పాలించండి. వావనలతో నిజమెప్పుడూ బైటపడదు! నిజం చెప్పు బావా!—ఒకవేళ నువ్విప్పుడు కథ వ్రాయాలను కుంటే వ్రాయగలవా?' సూటిగా ప్రశ్నించింది అక్క.

బావ మౌనం వహించాడు.

'తెలిసింది. వదినా! అన్నయ్య కథ వ్రాయాలనుకున్నా వ్రాయలేడు. పైగా, అన్నయ్య కథ వ్రాయకపోయినా ఇప్పుడు వాళ్ళకు చింతలేదు!'

'కాని, మనకుందిగా—చింత! మన మెవరమిప్పుడు? వ్యక్తిత్వం లేకపోయినా, కథలో పాత్రలమన్నా గాదో!'

అక్క ఈ మాటలు వినేసరికి మేమంతా ఏదో అగాథంలో పడ్డట్లు, ప్రపంచానికి ఇంకా దూరమై పోతున్నట్లు—అనిపించింది.

వాళ్ళతో బాటు బావ మరోకసారి పెద్దిగా నవ్వాడు—ఇది మరీ దుస్సహంగా ఉంది.

'బావా! నువ్వు కథలు వ్రాయవలసిన అవసరం, నీ కథలు వ్రాయలేనితనంతో బాటు తీరితే తీరిఉండవచ్చును గాని, మనం కథలో పాత్రలుగానైనా ఉండవలసిన అవసరం ఉంది మన కిప్పుడు. ఈ సంతోషసమయంలో నువ్వు శేఖరానికి మన కథ వ్రాయమని చెప్పు వింటాడు. నువ్వు చెప్పక తప్పదు' అన్నాను ఒక్కపెట్టున.

బావ మాట్లాడలేదు—నా మాటలు కొంతవరకు పట్టించు కున్నాడనుకున్నాను.

మేమంతా కూడా పదేపదే అడిగాం.

'సరే, అనుకుంటాను' అన్నాడు చివరికి.

ఈ మాటలకే, శేఖరం మా కథ వ్రాస్తానన్నంత సంతృప్తి పొందాం.

పండగపూట కొత్తబట్టలతో...ఆత్మసంతృప్తితో వాళ్ళ సంతోషం చెప్పశక్యం గాకుండా ఉంది.

'శేఖరం!' బావ పిలిచాడు ఎట్టకేలకు!

'ఊఁ...'

'ఈ సంతోషంలో ఎలాగో వీలుచూసుకుని మాకు కూడా పాత్రల గౌరవమిస్తావన్న ఆత్మసంతృప్తి రవ్వంత మా కివ్వరా!' బావ వేడుకుంటున్నాడు.

'ఏవుడూ! మీ బావకి చెప్పవా?'

దుర్గా! నువ్వు చెప్పుదూ...'

'సీతా! నువ్వు కూడా చెప్పవా?'

—మేమంతా కూడా అడిగాం ఒక్కపెట్టున.

వాళ్ళ తరహా చాలా సానుభూతి సూచకంగా ఉంది.

'తప్పకుండా అలాగే ప్రయత్నిస్తాను—ఆత్మసంతృప్తి నివ్వటానికి' అన్నాను శేఖరం అభయమిస్తున్నట్లు.

—మేము నలుగురం ఆత్మసంతృప్తి పొందినంత ఆత్మ సంతృప్తి పొందాం ఈ మాటలకి.

'ఇప్పుడు మీరు సంతోషంగా లేరా?' అన్నాడు శేఖరం.

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పటం కష్టమనిపించింది.

ఆత్మవంచనలతో బ్రతుకు భారమై, ఆత్మహత్య ఆనందానికి మార్గమనుకుని, చనిపోయి సుఖమనుభవిస్తున్నామని మనఃపూర్వకంగా ఇంతవరకు నమ్మిన మేము సంతోషంగా లేమని ఎలా చెప్పటం?

'సంతోషంగానే ఉన్నాం' అన్నాడు బావ.

'ఐతే, మాతోపాటు నవ్వండి' అన్నాడు శేఖరం.

వాళ్ళ నలుగురితో బాటు మేమూ నవ్వాం—వాళ్ళనిమించి మేము, మమ్మల్నిమించి వాళ్లు, దిక్కులు పిక్కటిల్లేటట్లు—ధ్వనులు, ప్రతిధ్వనులవలె.

నిజంగా, మేము చాలా సంతోషంగా ఉన్నాం. ఆనందింతటంలో ఉన్న ఆనందం అప్పుడే అర్థమాతోం దనిపించింది.

కాని ఎందుకీ నవ్వు? అనిపించింది మళ్లీ—

వాళ్లు నలుగురూ విశాలప్రపంచంలో భాగస్వాములై, అనుభవించి ఆనందిస్తున్నారు. కాని, మేమో! ఏదో అఖాతానికి బైట ఉండి వాళ్లు నవ్వుతుంటే, మేము అఖాతంలో ఉండి వాళ్ళతో బాటు నవ్వుతున్నట్లనిపించింది.

'నామరూపాలు రెండూ లేని మేము నవ్వితే సార్థక మేమిటి?' అన్నాను. నా గొంతు అఖాతంలోనుంచి వినబడుతు న్నట్లుగానే ఉంది.

శేఖరం చాలా క్లిష్టమైన విషయాన్ని వివరించదల్చుకున్నట్లు ముఖం పెట్టాడు—'ఒక్క విషయం—నువ్వు నేవాడివిఉన్నా నని ఒప్పుకుంటావా, లేదా?'

మా విషయమల్లా, వేదాంతగోష్ఠిగా మారుతోం దనుకున్నాను. సమాధానం చెప్పటం ఇష్టంలేక మెదలకుండా ఊరుకున్నాను.

శేఖరం మళ్లీ ప్రారంభించాడు: 'ఉన్నానని ఒప్పుకోవాలి. లేకపోతే ఆత్మవంచన అవుతుంది—నీకు సంబంధించిన నిజాన్ని నీనుంచి కప్పిపుచ్చుకోవాలనుకోవటమే ఆత్మవంచన. వంచింపబడ్డ ఆత్మ పగ సాధించి తీరుతుంది. అదే ఆత్మహత్య'

ఈ మాటలు చాలా భయంకరంగా వినిపించినై.

ఇంతకూ నేనున్నానా, లేనా? అన్నాను నర్మగా.

'తప్పకుండా ఉన్నావు. హత్యచేసి కంచనుంచి తప్పించుకున్నావు. నువ్వుండగా నీపైన కథేమిటి? నువ్వు యథార్థం. యథార్థ విషయాలెప్పుడూ కథలు గాలేవు. సంతోషంగా కాలం వెళ్లబుచ్చక, కథలేమిటి? హాయిగా నవ్వు మాతోపాటు. మీరంతా కూడా...'

ఒక్క గుక్కలో నేనిదంతా అర్థం చేసుకోలేక పోతున్నాను.

వాళ్లు నలుగురూ పకపక లాడుతున్నారు.

ఎప్పుడు మొదలెట్టామో మేమూ నవ్వుతున్నాం మరింతగా. ఇంతకు మరింతగా వాళ్లు నవ్వుతున్నారు.

నాలుగురెళ్లు ఎనిమిది గొంతులు నవ్వుతున్నై, దిక్కులు బ్రద్దలయ్యేటట్లు. ఇందులో ధ్వనులేవో; ప్రతిధ్వనులేవో!

—ఇక్కడ మేమంతా కులాసా.

ఈ సమాచారం తెలియజెయ్యటానికే వీలుగాకుండా ఉంది.

శేఖరం వ్రాయడు—

బావ వ్రాయలేడు—

రెండు ఆధునిక సామ్రాజ్యాలు

విధాన, తారతమ్య పరిశీలన

శ్రీ సీతంరాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

[యుద్ధకాలపు స్వప్నపు 'ఏకప్రపంచం', ఈ విధంగా రెండుకూటములుగా చీలిపోయి, అంతకంతకూ దూరమైపోయి, ఒక కూటమిలోని ప్రజలు, రెండవకూటమిలోని రాజ్యాలు ప్రజలు, ఇంకొక గోళంలో వున్నట్లుగా భావించవలసివస్తున్నది. ఇతర గోళములవలెగాక, ఈ రెండుగోళములు పరస్పర వైరుధ్యంతో వ్యవహరించు చుండుటచే, ఈ రెంటికీ మధ్య సంఘర్షణ ఎప్పటికప్పుడు అనివార్యముగానే కనిపించుచున్నది. ఈసంఘర్షణ జరుగునా, జరిగినచో ఎవరు విజయమందెదరు, సంఘర్షణ జరగనిచో, భవిష్యత్తులో ఈ రెండుగోళముల ప్రజలు తిరిగి, మానవ మాత్రులవలె సన్నిహితులయ్యెదరా, అది ఏవిధముగా సాగును, లేనిచో ఈ రెండుమానవ కోటులమధ్య సంబంధములు ఏవిధముగా రూపొందును, ప్రపంచముయొక్కయు, పారిశ్రామికనాగరికత యొక్కయు భవిష్యత్తు ఏమిటి, అసలు ప్రపంచమునకు పాశ్చాత్య పారిశ్రామిక నాగరికత సరిపడినదేనా—ఇటువంటి ముఖ్యప్రశ్నలు ఎన్నియో ఉత్పన్నమగుచున్నవి.]

ద్వితీయ ప్రపంచసంగ్రామ కాలమున, ఏక, ఐక్య ప్రపంచ స్థాపనే మిత్రరాజ్యముల లక్ష్యముగ నుండెను. ఫాసిస్టు శక్తుల నిర్మూలన మొనర్చినపిదప, ప్రపంచ మానవ కోటికి మహదభ్యుదయము లభింపజేయుటకు అనువుగ 'చతుఃస్వాతంత్ర్యములను', మిత్రరాజ్య అగ్రనాయకులు నిర్వచించి, ప్రచార మొనర్చిరి. ఈ లక్ష్యముల సాధనకుగాను ఐకరాజ్యసమితి, దాని ఉపాంగములు ఏర్పరుచబడినవి. యుద్ధము సమాప్తమై ఆరు సంవత్సరములు గతించినవి; ప్రపంచమున శాంతి నామమాత్రావశిష్టముగనున్నది; ప్రపంచము 'యుద్ధభయ'మున విహ్వలముగనున్నది. యుద్ధకాలమున ఆశించిన ఏక, ఐక్య ప్రపంచమునకు బదులు, నిరాశావాదులుకూడ ఊహింపలేనంత విస్పష్టముగ, ద్వేషపూరితములగు రెండుకూటములుగ నిశ్చయముగ 'ఉక్కుతెర' మూలమున ప్రపంచము విభజితమై పోయినది. చరిత్రలో ఇదివరకెన్నడును ప్రపంచము ఇంత విస్పష్టముగ, రెండుకూటములుగ, యుద్ధకాలమునగాని, శాంతికాలమునగాని, చీలియుండలేదు.

ద్వితీయప్రపంచ సంగ్రామము యూరప్ రాజ్యముల మనుష్యసంపదను, వస్తుసంపదను తుడిచిపెట్టినది. యుద్ధజ్వాలలచే ఆవరింపబడక, సమస్తవస్తు సంపదలయందు సమృద్ధమై, పారిశ్రామికముగ ముందంజవేసిన యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆఫ్ అమెరికాయున్నూ, ప్రపంచమందన్ని రాజ్యములకన్న ఎక్కువభూభాగమును, వస్తుసంపదను గల్గియుండి, లక్ష్యసాధనకు ఎటువంటి త్యాగమునకైన చేయుటకు వెనుదీయని సోవియట్ రష్యారాజ్యమున్నూ కాలూని నిలువగలిగినవి. పారిశ్రామికసంపద, వస్తుసంపద, మనుష్యసంపద—ఇవే నేటి ప్రపంచమున రాజకీయ నాయకత్వమును నిర్ణయించు కొలబద్దలు. యుద్ధకాలమున అగ్రరాజ్యములు సామరస్యముతో వ్యవహరించినవిగాని ఆ సామరస్యము తాత్కాలికముగనే ఇరుపక్షములు భావించెను. అనేకసమస్యలపై ఎప్పటికప్పుడు అభిప్రాయభేదము లుండినను, యుద్ధపుటొత్తిడి మూలమున దాని నేదో ఒక విధముగ, పరిష్కరించుకొనుచు, శత్రువును జయించువరకు తమ అభిప్రాయ భేదములను సర్దుకొనుచుండిరి. జర్మనీ పతనానంతరము జర్మన్ భూభాగమును ఆక్రమించుటయందునూ, జపాన్ ఓటమి యనంతరము కొరియా, సాఖలిన్, రిక్యూ మొదలగు భూభాగముల ఆక్రమణయందునూ, ఐక్యరాజ్యసమితి సంస్థ నేర్పాటుచేయుటయందునూ అగ్రరాజ్యముల సామరస్యము తాత్కాలికమని గోచరమైనది.

యునైటెడ్ స్టేట్స్, సోవియట్ రష్యాలుమాత్రమే బలవత్తర రాజ్యములనియు, వాని మధ్య సామరస్యము ఎన్నటికి ఏర్పడదనియు యుద్ధానంతరమునకే విశదమైనది. 'ఒకే దేశమున కమ్యూనిజం' నిలద్రొక్కుకొనగలదని నిరూపించుట స్టాలినిజం ముఖ్యోద్దేశ్యమైనప్పటికి, కమ్యూనిజం అంతర్జాతీయవ్యాప్తిని రష్యాపాలకులు విస్మరింపలేదు. ఇతర మిత్రరాజ్యములను అనునయించుటకు 'కొమింటర్న్'ను రద్దుచేసినను, రష్యాకు విస్తరణాభిలాష లేదని ఎవ్వరూ భావించలేదు; సామ్రాజ్యవాద కేపిటలిస్టు రాజ్యముల సరసన సోవియట్ ప్రజాస్వామ్యరాజ్యము చిరకాలము వర్ధిల్లగల్గుట అసంభవము. వీనిరెంటిలో ఏదో ఒకటి చివరకు జయించి తీరవలెను. ఆ జయము లభించుటకు పూర్వము సామ్రాజ్యవాద రాజ్యములకు, సోవియట్ రాజ్యమునకు తీవ్రసంఘర్షణలు జరు

గుట లక్ష్యము" అని లెనిన్ 1919 లో బోధించిన సూత్రమే సోవియట్ రష్యాపాలకులు ఈనాటికిని అనుసరించుచున్నారు.

జర్మన్ సైన్యములు వెనుకంజవేసిన కొలది లాట్వియా, లిథూనియా మొదలగు బాల్టిక్ రాజ్యములనూ, రుమేనియా, హాంగరీ, పోలెండ్, యుగోస్లేవియా, చెకొస్లవేకియా మొదలగు తూర్పు యూరప్ రాజ్యాలనూ రష్యన్ సైనికులు ఆక్రమించిరి; రష్యన్ సైన్యమాక్రమించిన ప్రతిరాజ్యమునందును అప్పటి కప్పుడే బలిష్ఠములగు కమ్యూనిస్టుపార్టీలు ఏర్పడి, పరిపాలనా యంత్రమును వశమొనర్చుకొన్నవి

ద్వితీయప్రపంచ సంగ్రామముతో ప్రపంచములోని పాలిత రాజ్యముల ప్రజల మనః ప్రవృత్తి సంపూర్ణముగ మారిపోయినది. శతాబ్దముల తరబడిగా తిమ్ముపాలించుచూ, దుర్భేద్యములని తాము భావించుచుండిన పాలకవర్గము కూలిపోవుటను వారు తిలకించిరి. దానితో ఆరాజ్యములందు వారికి గల గౌరవప్రపత్తులు, వారి సుస్థిరతయందుగల విశ్వాసము సడలిపోయి, వారిలో ఒక వినూత్న స్వాతంత్ర్యాభిలాష జనించెను. ఆసియా, ఆఫ్రికాల యందన్ని దేశములందును ప్రస్ఫుటమైన ఈ నూతన పరిణామము వలన యుద్ధానంతరము ప్రపంచపరిస్థితులు యుద్ధాత్పూర్వపు యథాతథపు స్థితికి వచ్చుటకు అవకాశము లేకపోయినది; అంతే గాక, అట్లు యుద్ధాత్పూర్వపు స్థితికి వచ్చుటకు ప్రయత్నించెడి వారిని పాలిత ప్రజాశత్రువులుగా నిరూపించుటకు అవకాశమేర్పడినది. యుద్ధానంతరపు అంతర్జాతీయ రాజకీయములను అవగాహన చేసికొనుటకు ఈ సత్యము గమనార్హము.

యునైటెడ్ స్టేట్స్, సోవియట్ రష్యాల విభేదములకు పరస్పర ద్వేషముకన్న పరస్పరభీతియు, అనుమానము ముఖ్యకారణమని చెప్పవలెను. ఈ రెండురాజ్యములును, రాజ్యాంగవ్యవహారనిర్వహణకు సంబంధించిన అన్ని విషయములందును పరస్పరవిరుద్ధ విధానములనే అవలంబించెననుట సువిదితము. అందువలననే రెండుకూటములకు అవి నాయకత్వము వహించుట సంభవించినది. కాని యుద్ధకాలమున మాత్రము, వాని పరస్పరవిరుద్ధవిధానములు తాత్కాలికసామరస్యమునకు మాత్రము అడ్డురాలేదు; అప్పుడు శత్రువును జయించుట ఒక్కటే లక్ష్యముగా నుండెను. జయము కనుచూపు మేరలో కనిపించినంతనే, పరస్పరవైరుధ్యము జ్ఞప్తికి వచ్చి, ఒకరిని మించి మరొకరు బలవత్తరము కావలెనను అభిలాషతో, ఎవరికి వారు తమ తమ విధానములనే అనుసరింపజొచ్చి, తాము కేవలము స్వీయరక్షణార్థము మాత్రమే పాటుపడుచుంటిమని, ఎదటి పక్షము వారు దురాక్రమణ కొరకు ప్రయత్నించుచుండిరని, భావించి, ప్రచారము చేయజొచ్చిరి. ఎదుటివారు తమ కేదో చేయ ప్రయత్నించుచున్నారను అనుమానము, భయము ఇరుపక్షములను ఆవహించి, వారి మధ్యగల తాత్కాలిక సామరస్యమును తుడిచివైచెను. యుద్ధానంతరపు అంతర్జాతీయ రాజకీయములందలి ముఖ్యసంఘటనలన్నియు, కమ్యూనిస్టురాజ్యకూటమి, పశ్చిమరాజ్యకూటమి, ఒకరిపై నొకరు వైచుకొనిన ఎత్తులు, పై ఎత్తులుమాత్రమేననియు, కేవలము భయము, అనుమానముల్లనే ఈకూటములమధ్య అగాధము ఏర్పడి, దినదినము విస్తారమగుచున్నదనియు కొంచెము నిదానముగ పరిశీలించిన విశదమగును.

కమ్యూనిస్టు రాజ్యకూటమికి సోవియట్ రష్యా నాయకత్వము స్వాభావికము, వాస్తవమునకు, ఇప్పుడు కమ్యూనిస్టు రాజ్యములుగానున్న తూర్పు యూరపియన్ రాజ్యములు—ఒక్క యుగోస్లోవియాతప్ప—సోవియట్ సైనిక ఆక్రమణ క్రిందకు రాబట్టియే కమ్యూనిస్టు రాజ్యములైనవని చెప్పవలెను. కమ్యూనిస్టు కూటమినుండి చీలిపోయిన యుగోస్లేవియా తప్ప తక్కిన కమ్యూనిస్టు రాజ్యముల పాలకులందరు తమ పదవులకు రష్యాపై ఆధారపడినవారే; ఈ రాజ్యములు మిక్కిలి చిన్నవగుటవలననూ, యుద్ధమువలన వాని పారిశ్రామిక, వ్యావసాయిక శక్తులు నశించి పోవుటవలననూ ఈ రాజ్యములు సర్వవిధముల సోవియట్ రష్యాపైననే ఆధారపడవలసియున్నది; ఈ రాజ్యములపాలనా యంత్రమును సోవియట్ కమ్యూనిస్టుపార్టీ ఏ విధముగా అజమాయిషీ చేసి, అదుపులో నుంచుకొనునో ముందు ముందు పరిశీలింతము.

సోవియట్ రష్యాసైన్యముల ఆక్రమణ క్రిందకు రాని యూరపియన్ రాజ్యములన్నియు పశ్చిమరాజ్యకూటమి అని చెప్పవచ్చును; ఈ కూటమి కమ్యూనిస్టురాజ్యకూటమివలె సుసంఘటితమైనది కాదు. దీని నాయకత్వము యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు లభించినది. ఈ నాయకత్వము కమ్యూనిస్టు కూటమికిరష్యానాయకత్వపుటంత స్వాభావికమైనది గాని, కట్టుదిట్టమైనది గాని, ఆమోదము బడసినది గాని గాక, విధాననిర్వహణ అడుగడుగునా కష్టతరమై యున్నది. యుద్ధకాలమున దాదాపు పశ్చిమరాజ్యములన్నియు జర్మనీ ఆక్రమణలో నుండుటవలన, అవి యుద్ధరంగములై వ్యవసాయ క్షేత్రములు, పారిశ్రామిక కేంద్రములు నాశనములైపోయి, ఆర్థిక వ్యవస్థ వికలమైపోయెను. జర్మన్ సేనలు ఉపసంహరింపబడగానే అమెరికన్, బ్రిటిష్ సైన్యములు ఈ దేశములను ఆక్రమించి, ప్రజలకు ఆహారము, వస్త్రములు సరఫరాచేసి పోషింపవలసి వచ్చెను. ఆయా దేశములలో వెంటనే జాతీయ ప్రభుత్వములు ఏర్పడినను, అవి ఆర్థికముగను, నైతికముగను, రాజకీయముగానూ, సైనికముగానూ అమెరికన్, బ్రిటిష్‌పాలకులపైననే ఆధారపడవలసి వచ్చెను. ఈ దేశముల ప్రజలకు వెనువెంటనే అవసరమైన ఆర్థిక సహాయమునందజేయుటకు మిత్రరాజ్యములు UNRRA ప్రపంచ పునరుద్ధరణసంస్థను ఏర్పాటుచేసినవి; ఈసంస్థకు ఆర్థికముగా, ముఖ్యముగా, యునైటెడ్ స్టేట్స్, తదితర అమెరికన్ రాజ్యములే సహాయముచేయవలసివచ్చెను. బ్రిటన్ కేవలము యుద్ధరంగము గాకపోయినను, జర్మన్ విమానదాడులవలన బాగుగా నష్టపడుటవలననూ, యుద్ధావసరములకై బ్రిటిష్‌నిధులు చాల ఎక్కువ ఉపయోగింపబడుటవలననూ ఈసంస్థకు బ్రిటన్ ఎక్కువగా సహాయముచేయునవకాశము లేక, నాయకత్వము, బాధ్యత యునైటెడ్ స్టేట్స్‌పై బడెను. ఈ పునరుద్ధరణ కార్యక్రమము పూర్తియై, పశ్చిమరాజ్యములు తమ కాళ్ళపై తాము నిలబడగలవను సమయము రాకమునుపే రెండు విషయములు ద్యోతకములయ్యెను. ఒకటి: సోవియట్ రష్యాతో తదితర మిత్రరాజ్యములకు కుదిరిన తాత్కా-

లక సామరస్యము దిన దినము క్షీణించి, అభిప్రాయభేదములు తీవ్రమై, యుద్ధకాలమున మిత్రరాజ్యములుగానుండిన రాజ్యములు రెండుకూటములుగా విడిపోయి, దినదినము దూరస్థమైపోవుచుండుట; రెండు: పశ్చిమ యూరపు రాజ్యముల పారిశ్రామిక, వ్యావసాయికసంపద యుద్ధాపూర్వపు ఉత్పత్తిస్థాయికి వచ్చుటకు, వానిని పునర్నిర్మించుటకు ఆయాదేశములకు ఎక్కువుగ ఆర్థిక సహాయము కావలెను. ఈ సహాయములభించనిచో ఆ రాజ్యముల ప్రజలకు పునరావాసములభింపక, దేశమున అలజడి, అల్లకల్లోలము వ్యాపించి, విప్లవము సంభవించి, తద్వారా కమ్యూనిజం వ్యాప్తి చెందవచ్చును. కాబట్టి కమ్యూనిజం వ్యాప్తి నరికట్టుటకు ఈ సహాయము అందజేసి తీరవలయును; పశ్చిమరాజ్యములలో ఈసహాయముచేయగల స్థితిలోనున్నది ఒక్క యునైటెడ్ స్టేట్స్ మాత్రమే. అందువలననే పశ్చిమరాజ్యముల నాయకత్వము యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు లభించినది. కాని పశ్చిమ రాజ్యములకు సహాయముచేయుటకు యునైటెడ్ స్టేట్స్ పారమార్థిక చింతతో అంగీకరించినదని భావించరాదు. పశ్చిమరాజ్యము లెట్లునూ బలహీనములై, కేపిటలిస్ట్ ప్రజాస్వామ్యవిధానమును రక్షించుకొన నశక్తములై వున్నవి; అవి కమ్యూనిస్టురాజ్యములైపోయినచో, కమ్యూనిస్టురాజ్యకూటమి బలపడుటయే గాక, కేపిటలిస్ట్ ప్రజాస్వామ్యరాజ్య కూటమి మిక్కిలి బలహీనమగును; వానిలో మిగిలి ఉండునది ఒక్క యునైటెడ్ స్టేట్స్‌మాత్రమే నని చెప్పవలసి వచ్చును; అప్పుడు ప్రపంచములోని ఇతర రాజ్యములుకూడ తేలికగా, త్వరత్వరగా కమ్యూనిస్టురాజ్యములైపోయి, యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఏకాకిగా నిలబడవలసివచ్చును; అట్లు ఏరాజ్యమును ఏకాకిగా ఎంతోకాలము నిలబడజాలదు. సుసంఘటితమై, నియంతృత్వ పరిపాలనలో నుండిన సోవియట్ రష్యాయే ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామమునకు పూర్వము ఏకాకిగా నిలబడి, ఇతరరాజ్యముల ఒత్తిడికి తట్టుకొనుటకు చాలా కష్టపడినది. అయిన, ప్రజాస్వామ్యమైన రాజ్యము నిలబడగలదా? మరియును, కేపిటలిస్టు రాజ్యములలో మిక్కిలి బలిష్ఠమైన యునైటెడ్ స్టేట్స్‌తో సంఘర్షణ వచ్చితీరునని సోవియట్ రష్యానాయకులు ఆదినుంచి భావించుచునేయున్నారు; అందుకు వారు సన్నాహములు చేసికొనక మానరు కదా! అట్టిసమయమున, యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఎంతటి బలవత్తరమైన రాజ్యమైనను ఏకాకిగా నిలబడి, జయించగలదా? కాబట్టి అమెరికా స్వీయరక్షణార్థమైనను ఇతర రాజ్యములకు సహాయముచేసి వాటిని తనపక్షమునకు త్రిప్పుకొనుట అవసరము. ఇట్టిరాజ్యములు యూరపులో, అందునా రష్యా, దాని ఉపగ్రహ రాజ్యముల చుట్టునూ ఉన్నచో మరింత మంచిది; ఒకవేళ సోవియట్ రష్యా దండయాత్ర ప్రారంభించినచో ముందు దెబ్బ ఈ దేశములకు తగులును; ఈదేశములలోని స్థావరములనుండి సోవియట్ రష్యాపై దెబ్బతీయుటకు అమెరికనులకు వీలగును; లేనిచో వారు వేలకొలది మైళ్లదూరము విమానములపై వచ్చి దాడిచేయవలసియుండును. పైగా, యుద్ధకాలమున యునైటెడ్ స్టేట్స్ పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి శక్తి చాల ఎక్కువగా వృద్ధిపొందెను; తన్మూలమున నిరుద్యోగసమస్య దాదాపు పూర్తిగా పరిష్కరింపబడుటయే గాక, ప్రజల జీవన ప్రమాణము కూడ వృద్ధియైనది; ఆ ప్రమాణము అవిచ్ఛిన్నముగా నుండవలెనన్న పారిశ్రామిక, వ్యావసాయిక వస్తూత్పత్తి స్థాయి తగ్గకూడదు, కాని ఉత్పత్తి చేసినవస్తువులన్నియు స్వదేశములో అమ్ముడుపోవు; విదేశస్థులు కొనగలరుగాని, డబ్బుయిచ్చుకొనలేరు. ఇట్టి పరిస్థితులలో దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ ఛిన్నాభిన్నము కాకుండ కాపాడవలెనన్న విదేశస్థులకు ఋణములిచ్చి, వారు యునైటెడ్ స్టేట్స్‌నుండి సరుకులు కొనుటను ప్రోత్సహించవలెను. కాబట్టి ఇతరదేశములకు ఆర్థిక సహాయము చేయుట యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆర్థిక భద్రతరీత్యాకూడ అవసరమైనది. అన్నిటినిమించి, సోవియట్ రష్యా సైనికశక్తి కెనవచ్చుటకు ఇతరదేశముల మనుష్యసంపదకూడ యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు అవసరము. ఇన్ని కారణములవలన పశ్చిమరాజ్యకూటమికి యునైటెడ్ స్టేట్స్ నాయకత్వము అనివార్యమైనది.

ప్రపంచరాజ్యములు రెండుకూటములుగా ఏర్పడు అవకాశము లీలగా కనిపించినప్పటినుండియు అగ్రరాజ్యములమధ్య అనుమానములు మరింత తీవ్రమై రాజ్యకూటములు స్పష్టముగ రూపొందుటకు దోహదముచేసెను; రాజ్యకూటములు స్పష్టముగ రూపొందినకొలదీ అనుమానములు తీవ్రతరమైనవి. ఈ విధముగా, ప్రపంచ సంగ్రామము ముగిసిన ఏడుసంవత్సరములలోనే, శత్రురాజ్యములతో శాంతి సంధులు కుదుర్చుకొనక పూర్వమే, ఇదివరకటిమిత్ర రాజ్యముల మధ్య సంగ్రామము ఎప్పటికప్పుడు అనివార్యముగా కనిపించునట్టి ఉద్రిక్త పరిస్థితి ఏర్పడినది.

ఈనాడు ప్రపంచమంతయు రెండు రాజ్యకూటములుగా, రెండుసామ్రాజ్యములుగా విడిపోయినది; చరిత్రలో ఇదివర కెన్నడు ఎరుగనంతటి పెద్దసామ్రాజ్యములు, విచిత్రకారణముల వలన, వినూత్నమార్గములలో వ్యాపించి, సుసంఘటితమగుచున్నవి. ఈరెండు సామ్రాజ్యకూటములకు కాదని, స్వతంత్రముగా మనగలుగుట దాదాపు అసంభవమై పోయినదని చెప్పవలెను. ఈరెండు సామ్రాజ్యకూటములకు వాస్తవముగా సంఘర్షణ సంభవించునా, సంభవించినచో ఎవరు జయింతురను ప్రశ్నలటుంచి, ఇవి విస్తరించిన విధము, వాని విధానముల తారతమ్యములు ఇచ్చట స్థూలముగ పరిశీలింతము.

కమ్యూనిజం అంతర్జాతీయ ఉద్యమం. కడపటికి, ప్రపంచమంతయు కమ్యూనిస్టువిధానమునే అనుసరించునని కమ్యూనిస్టుల దృఢనమ్మకము. ప్రపంచమందలి ప్రతిరాజ్యమందును నీ కమ్యూనిస్టుపక్షములున్నవి; అవి అన్నియు ఒకే లక్ష్యముతో, ఒకే విధానముతో, ఒకే నాయకత్వముక్రింద పనిచేయుచున్నవి. ఆ నాయకత్వము మొన్నటివరకు ఏకైక కమ్యూనిస్టు రాజ్యమగు సోవియట్ రష్యాకు లభించుట స్వాభావికము. ప్రతిరాజ్యములోను పేరువడసిన కమ్యూనిస్టు నాయకులు పార్టీ పంథానుసరించి, వ్యవహార నిర్వహణానుసరించి, ప్రచారమునుగురించి, విస్తరణను గురించి మాస్కోలో తరిఫీదు పొందినవారే; మాస్కోలోని నాయకుల ఆదేశానుసారము, చిత్తవృత్తిప్రకారమే నడచువారే. అందువలననే ప్రపంచమందలి కమ్యూనిస్టుపార్టీలన్నియు ఏకైక

విధానము ననుసరింపగల్గుచున్నది. ప్రతిదేశమందును కమ్యూనిస్టు పార్టీ అతి సుసంఘటితమై, క్రమశిక్షాబద్ధమై, నియంతృత్వవిధానములో నడిపింపబడుచూ, కార్యదీక్షతో, ఉత్సాహ, ఉద్రేకపూరితులగు యువకుల నాకర్షించి, ముఖ్యముగా చాకచక్యమగు ప్రచారముచే అమాయిక ప్రజలలో మిక్కిలి పలుకుబడి సంపాదింపగల్గుచున్నది. జాతీయ రాజకీయములలోగాని, ప్రాంతీయ రాజకీయములలోగాని ఎట్టి సమస్యయందైనను, తాము ప్రజాపక్షమే అవలంబించుచున్నట్లు కమ్యూనిస్టులు పైకి నటించగలరు; వారి విధానములు ఎప్పటికెట్లు అవసరమైన అప్పటికట్లు తేలికగా మారిపోవును. ప్రస్తుత పాలకవర్గముపట్ల ప్రజలకు ఏవిధమైన అసంతృప్తి కలిగినను, దానిని దోహదముచేసి, ప్రస్తుతపాలకవర్గము ప్రజాభ్యుదయ నిరోధకమని, తామే ప్రజాపక్షమని వారు తెలివితేటలతో ప్రచారముచేయుదురు; తమవిధానములు, రెండు ప్రాంతములందుగాని, రెండు సమయములందుగాని అసంబద్ధముగా నుండినను, వానిని చాకచక్యముతో ముడిపెట్టగలరు. ఈకుశాగ్రబుద్ధి ఎదుటిపక్షమునకు దాదాపుశూన్యము. పశ్చిమరాజ్యకూటమిలోని రాజ్యములలో పరస్పర భేదాభిప్రాయములేగాక, ప్రతి రాజ్యమందును విభిన్నదృక్పథముగల వివిధవర్గములు పార్టీలు ఉండి, రాజ్యకూటమి యందేగాక ప్రత్యేకరాజ్యములయందుకూడ ఏకోన్ముఖ రాజకీయవిధానము, లక్ష్యము, వాతావరణము కనబడుటలేదు. పశ్చిమరాజ్యకూటమికి ఇది పెద్దలోపమేగాని ఇట్టి స్వేచ్ఛాపూరిత జీవిత విధానమును రక్షించుటకు, కమ్యూనిస్టునియంతృత్వ శాసిత జీవితవిధానమునుండి ప్రపంచ ప్రజాకోటిని తప్పించుటకు తాము పాటుపడుచుంటిమని, కాబట్టి ఆ విధానమును వదలుకొనలేమని వారు భావింతురు.

ప్రపంచమందలి ప్రతిరాజకీయ సంఘటనను తమకు అనుకూలముగ వర్తింపజేసుకొనగల నేర్పు కమ్యూనిస్టులసొత్తు.

ద్వితీయ ప్రపంచ సంగ్రామముతో పాలిత రాజ్యప్రజల మనః ప్రవృత్తియందుగల్గిన ముఖ్యపరిణామమును ముందు గమనించితిమి.

తత్ఫలితముగ ఆసియా, ఆఫ్రికాలలోని పాలితరాజ్యముల ప్రజలయందు స్వాతంత్ర్యవాంఛ ప్రబలినది. కమ్యూనిస్టులు వెంటనే ఈ వాంఛను బలపరచి, ప్రజల సానుభూతిని పొందగలిగిరి. కాని పశ్చిమరాజ్యకూటమి ఈ విషయమున తప్పటడుగు వేసి, యునైటెడ్ స్టేట్స్ పాలితప్రజల అనుమానములకు గురియైనది. వ్యక్తిగతముగా యునైటెడ్ స్టేట్స్ పాలకులకు ఈ ప్రజల స్వాతంత్ర్యాభిలాష సమంజసమని, సమర్థనీయమని తోచినప్పటికి, బ్రిటన్, ఫ్రాన్స్, నెదర్లాండ్స్ మొదలైన సామ్రాజ్యదేశములను, తమ తమ సామ్రాజ్యములను వదలుకొమ్మని వారెట్లు కోరగలరు? తాము యుద్ధమునకు పూర్వము అనుభవించిన సామ్రాజ్యములను యుద్ధానంతరముకూడ అనుభవింపవలెనను ఆశ ఈ సామ్రాజ్యదేశములకు కూడనిదేయైనను, వర్తమానావసరములను బట్టి, సమయస్ఫూర్తితో వ్యవహరింపలేక ఈ సామ్రాజ్యదేశములు పాలితప్రజలతో విరోధము తెచ్చుకొని, తద్వారా ఆసియా, ఆఫ్రికాలలో కమ్యూనిజం వ్యాప్తికి తామే పాటుబడినవి. మిత్రరాజ్యముల అంతరంగిక విధానములలో తాను జోక్యము చేసికొనినట్లు ఏమాత్రము అనుమానము గల్గినను ఆయా దేశములు తనతో కలిసిరావని తెలియుటచే యునైటెడ్ స్టేట్స్ తటస్థభావమువహించి, సామ్రాజ్యదేశములనే బలపరచినట్లు నిందకుపాలైనది.

యుద్ధానంతరము అన్నిరాజ్యములలోను యునైటెడ్ స్టేట్సే సైనికముగ మిక్కిలి బలవత్తరమైన దగుటకు ముఖ్యకారణము 'ఏటంబాంబు'! అణుశక్తిరహస్యములు ఒక్క యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు మాత్రమే తెలియునుకాబట్టి సోవియట్ రష్యా, ఆ భయమువల్లనైనా దురాక్రమణకు పూనుకొనదని పశ్చిమరాజ్యముల రాజకీయవేత్తలు భావించిరి. కాని సోవియట్ రష్యా దాని నింకొకవిధముగ ఉపయోగించుకొన్నది. ఏటంబాంబు ఎంతటి వినాశకారియో, దానివలన ప్రపంచమున కెంత ప్రమాదమురాగలదో గమనించిన వారందరూ, దానిని గర్హించిరి; దాని ఉపయోగమును నిరసించిరి. ఏటంబాంబును నిషేధించవలెనని భావించినవారు ప్రతిదేశమందును ఉండిరి. అట్టివారినందరిని సంఘటితపరచి, ఒక ఉద్యమమును కమ్యూనిస్టులు లేవదీసి, దానికి 'శాంతిఉద్యమ'మని పేరుపెట్టి, కమ్యూనిస్టులు కానిపెద్దలచే ఏటంబాంబును, తద్వారా అణుశక్తి రహస్యములు తెలిసిన యునైటెడ్ స్టేట్స్‌ను విమర్శింపజేసి, ప్రపంచములో సోవియట్ రష్యాయే శాంతి వాంఛించుచున్న దేశమని, యునైటెడ్ స్టేట్స్ తన ఏటంబాంబుతో ప్రపంచమును నాశనముచేయ ప్రయత్నించుచున్న దురాక్రమణ రాజ్యమని చక్కగా, నమ్మునట్లు ప్రచారముచేసిరి. అసలే యుద్ధమువలన విసిగి, వేసారియున్న పశ్చిమరాజ్యముల ప్రజలకు ఈశాంతి నినాదము సమంజసముగా కనిపించినది; అమెరికా దానధర్మమిచ్చిన దుస్తులు ధరించి, అమెరికన్ మిత్రులు పంపిన రొట్టెచేతిలోనుంచుకుని, అమెరికన్లనే వారు విమర్శింప మొదలిడిరి. అణుశక్తి రహస్యము ముందుగా తెలియుటవల్ల యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు సోవియట్ రష్యాపై ఎట్టి ఆధిక్యత లభింపలేదుగాని, రష్యామాత్రము ప్రపంచప్రజల దృష్టిలో యునైటెడ్ స్టేట్స్‌ను న్యూనత పరచగలిగెను.

చైనాలో ఆదినుండియు యునైటెడ్ స్టేట్స్ మార్షల్ చియాంగ్—కై—షేక్ ప్రభుత్వమునకు సహాయము చేయుచునే యుండెను. కాని ఆయన తాబేదారుల అవినీతి, దుష్పరిపాలనల వలన యునైటెడ్ స్టేట్స్ చేసిన సహాయమంతయు బూడిదలో పోసిన పన్నీరయ్యెను. కొమింగ్‌టాంగ్ పక్షమును, కమ్యూనిస్టు పక్షమును జతపరచి, చైనాలో సర్వప్రజా సమ్మత ప్రభుత్వమేర్పరచవలెనని యునైటెడ్ స్టేట్స్ ప్రయత్నించెనుగాని ఇరుపక్షముల మూర్ఖపుపట్టుదలలవలన అది ఫలించలేదు. కాగా కొమింటాంగ్ పక్షపు దుష్పరిపాలనవలన ప్రజలకు ప్రభుత్వముపై విసుగుపుట్టి, కమ్యూనిస్టులు తేలికగా జయించుటకు వీలయ్యెను. మార్షల్ చియాంగ్‌తో తాముచేసికొన్న సంధిని, విస్మరించి, సోవియట్ రష్యాపాలకులు రహస్యముగా మంచూరియాలోని కమ్యూనిస్టులకు పెద్దపెట్టున సహాయముచేసి, వారు విజృంభించుటకు

అవకాశమేర్పరచిరి. చివరకు, చియాంగ్ దుష్పరిపాలనకు దోహదము చేసినదనియు, అతనిని సాకుగా చూపించి, ఫార్మోజాను ఆక్రమించుకొని చైనా భూభాగముపై దురాక్రమణ జరుపుచున్నదనియు యునైటెడ్ స్టేట్స్ పట్ల చైనా ప్రజలకు అసహ్యము పుట్టించుట సోవియట్ రష్యా ప్రచార చాకచక్యము. ఐక్యరాజ్య సమితిలో నవ చైనాకు స్థానమిప్పించుటకు రష్యా చేసిన ప్రయత్నము కూడ దాదాపు ఇట్టి ధోరణిలోనే యున్నది. చైనాలో కమ్యూనిస్టులు జయించిన ప్రాంతములలో, మొదటినుండియు విదేశస్థులపై, ముఖ్యముగా అమెరికన్లపై ఎక్కువ నిర్బంధములు విధించిరి. హాస్యాస్పదమైన కారణములను సాకుగా చూపి, అమెరికన్ పౌరులను, ఉద్యోగులను తీవ్రముగ శిక్షించుట, దీర్ఘకాలము కారాగారమునందుంచుట జరిగెను. తద్వారా, అసలే కమ్యూనిస్టులకు వ్యతిరేకమైన అమెరికన్ ప్రజాప్రభుత్వ అభిప్రాయములు మరింత విమర్శనాత్మకమై, కూలిపోతున్న మార్షల్ చియాంగ్‌కు మరింత సానుభూతి లభించి, నవచైనాను యునైటెడ్ స్టేట్స్ గుర్తించుటకు అవకాశములేక పోయినది. చైనాలో కమ్యూనిస్టు ప్రభుత్వము సుస్థిరముగ నుండగలదని విశ్వసించిన ఆసియా రాజ్యములు, బ్రిటన్ మొదలైన ఇతరరాజ్యములు నవచైనా కమ్యూనిస్టు రాజ్యమును గుర్తించినవి. వెంటనే, కమ్యూనిస్టు చైనాను ఐక్యరాజ్యసమితిలో చేర్చవలెనని, కొమింటాంగ్‌ను బహిష్కరించవలెనని సోవియట్ రష్యా ప్రతిపాదించుటతో ఈరాజ్యములు ఆ ప్రతిపాదనను అంగీకరింపక తప్పినదిగాదు. అందువలన నవ చైనాను ఐక్యరాజ్యసమితిలోనికి రాకుండ ఒక్క యునైటెడ్ స్టేట్స్‌మాత్రమే నిరోధకముగానున్నదని, ఇతరరాజ్యములు దాని చెప్పుచేతలలోనున్నవని, ఐక్యరాజ్యసమితికూడ అమెరికన్ల చేతిలోని కీలుబొమ్మయేనని ప్రచారము చేయుటకు సోవియట్ రష్యాకు మంచి అదను లభించెను. నవ చైనాను ఐక్యరాజ్య సమితిలో చేర్పించుటకు సోవియట్ రష్యా చేసిన ఆర్భాటమును పరిశీలించినచో, బహుశః ఎదుటివర్గమును రెచ్చగొట్టి, కమ్యూనిస్టు చైనా ఐక్యరాజ్యసమితిలోనికి వచ్చు అవకాశమును రూపుమాపి, మావో—సే—టుంగ్ టిటోవలె తమ చేయిజారిపోకుండ చూచుటకు, కమ్యూనిస్టు వర్గమునకు ఏకైక ప్రతినిధిగా ఐక్యరాజ్య సమితిలో వ్యవహరించుటకు, సోవియట్ రష్యా ఇట్టి తీవ్రవైఖరిని ప్రదర్శించుచున్నదేమో నని అనుమానము కలుగకపోదు.

జపాన్ పతనానంతరము కొరియా ఆక్రమణకు ఒక వైపు నుండి సోవియట్ రష్యాసైన్యము మరొకవైపునుండి యునైటెడ్ స్టేట్స్ సైన్యము పరుగులెత్తినవి. చివరకు, అప్పటి తాత్కాలిక సామరస్యమువలన, 38 వ అక్షాంశరేఖను ఇరుపక్షములకు సరిహద్దుగా నిర్ణయించుకొనిరి. దీనివలన కొరియాదేశము అస్వాభావికముగ రెండురాజ్యములుగా చీలిపోయెను. ఎవరు ఆక్రమించిన ప్రాంతములలో వారి విధానములు, దృక్పథము వ్యాప్తిచెంది, ఉత్తర కొరియా కమ్యూనిస్టు రాజ్యముగను, దక్షిణ కొరియా కాపిటలిస్టు ప్రజాస్వామ్యరాజ్యముగను రూపొందినవి. ఉత్తరకొరియాను కూడ తమలో లీనము చేసుకొని పశ్చిమ ప్రజాస్వామ్య రాజ్యముగా ఐక్య కొరియాను రూపొందించవలెనని దక్షిణకొరియనులు, దక్షిణకొరియాను తమలో లీనము చేసుకొని, కొరియా నంతను కమ్యూనిస్టు రాజ్యముగ రూపొందించవలెనని ఉత్తరకొరియనులు ప్రయత్నించుచుండిరి. ఉత్తరకొరియన్ రాజ్యము కమ్యూనిస్టు ఒరవడిలో సుసంఘటితమై, క్రమశిక్షణాయుతమైన నియంతృత్వరాజ్యముగా ఏర్పడి, సైనికశక్తిని వృద్ధిజేసికొన్నది; దక్షిణ కొరియాపాలకులు, అమెరికన్ల అండజూచుకొని దేశమును సక్రమముగా పాలింపక, రాజ్యమును బలహీనముజేసిరి. ఉత్తర, దక్షిణ కొరియన్ రాజ్యముల విభేదములు సోవియట్ రష్యా, యునైటెడ్ స్టేట్స్‌ల విభేదములకు ప్రతిబింబములు మాత్రమే కాని యునైటెడ్ స్టేట్స్‌ను ప్రపంచప్రజలదృష్టిలో యుద్ధోన్మాదదేశముగా నిరూపించుటకు సోవియట్ రష్యాకు ఇక్కడ మంచి అవకాశము దొరికినది. ఉత్తర దక్షిణ కొరియా సైన్యములలో ఏది ముందుగా ఎదుటిపక్షముపై తుపాకి కాల్చెనో సత్యము భగవంతునికే తెలియవలెనుగాని, సుశిక్షితమైన ఉత్తరకొరియన్ సైన్యపు ధాటికి దక్షిణకొరియన్ సైన్యములు తట్టుకొనలేవని, తాను ఇన్నాళ్ళుగా పోషించిన రాజ్యమును రక్షించవలెనన్న యునైటెడ్ స్టేట్స్ తన సైన్యమును రంగములోనికి దింపక తప్పదనీ వెంటనే స్పష్టపడెను. కొరియాలో ఐక్యరాజ్యసమితి సేనలపేరున పోరాడుచున్న యునైటెడ్ స్టేట్స్ సైన్యముతో పోరాడుచున్న ఉత్తరకొరియా సైన్యములకు సోవియట్ రష్యా ఆయుధములు, మందుగుండు సామగ్రి, ఇతర పరికరములు, సైనిక తర్ఫీదు లభించుటలేదని ఎవ్వరూ భావించుటలేదుకాని సోవియట్ రష్యా సైన్యములు యుద్ధములో పాల్గొనుచున్నవని ఎవ్వరూ అనలేరు; కాబట్టి కొరియాలో విదేశసైన్యము లుండరాదనీ, అమెరికన్ సైన్యములు కొరియాపై దురాక్రమణ జరిపినవనీ, యునైటెడ్ స్టేట్స్ యుద్ధోన్మాదరాజ్యమనీ సోవియట్ రష్యా సోదాహరణముగా ప్రచారము చేయగల్గుచున్నది. ఇంతేగాక, యునైటెడ్ స్టేట్స్ సైనికశక్తిని పరోక్షముగా కమ్యూనిస్టులు, తమ ముఖ్య సైన్యముల నుపయోగించకుండా, పరీక్షింపగల్గుచున్నారు; పశ్చిమరాజ్యకూటమిలోని రాజ్యముల ఐకమత్యము ఏపాటిదో, తమ తమ దేశములుగాక ఇతరప్రాంతములకు ముప్పువాటిల్లినప్పుడు వారెంతగా ఆ ప్రాంతములకు సహాయపడెదరో కమ్యూనిస్టులు పరీక్షింపగల్గుచున్నారు. కమ్యూనిస్టురాజ్యకూటమి పాలకవర్గము విధాన నిర్వచనయందును, నిర్వహణయందును, ప్రచారమునందును పశ్చిమరాజ్యములకన్న ఎంత తెలివితేటలతో, ఎంత చాకచక్యముతో వ్యవహరించుచున్నదో కొరియా సంఘటనవలన పూర్తిగా రుజువగుచున్నది. ఎదుటిపక్షపు లోపములను, అవకతవకలను, తమకు అత్యంత సహాయభూతములుగా నొనర్చుకొనుటలో సోవియట్ యూనియన్ శక్తి గణుతింపదగినది.

ఇండోనీషియా, ఇండో చైనా మొదలగు ఆగ్నేయ ఆసియారాజ్యాలు జపాన్ ఆక్రమణనుంచి విముక్తము చేయబడగనే, పూర్వపాలకులకు వప్పజెప్పవలెనని యునైటెడ్ స్టేట్స్ ప్రయత్నించెను ఇది వివేకవంతమైన పని కాదని గ్రహించుట కష్టముకాదు. కాని ఫ్రాన్స్, నెదర్లాండ్స్ మొదలగు సామ్రాజ్య

దేశముల ప్రభుత్వములను, ప్రజలను తృప్తిపరచుటకు, యునైటెడ్ స్టేట్స్ తనవిధానాలను తమ తలపై రుద్దుటకు ప్రయత్నించదని వారికి రుజువుచేయుటకు, బహుశః యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఇట్టి విధానమును అనుసరించి యుండవచ్చును. తమకు కలసిన తిండి బట్టలేక యునైటెడ్ స్టేట్స్‌పై ఆధారపడివుండిన ఆరాజ్యములు తమకు సామ్రాజ్యములు కావలెనని, ఆ పాలితప్రజలను తాము కొల్లగొట్టవలెనని ఆశించుట; ఆ విధానమును ప్రజాస్వామ్యరాజ్యములకు నాయకత్వము వహించి, ప్రపంచమున కమ్యూనిస్టు నియంతృత్వపు కీడు వ్యాపింపజేయ ప్రయత్నించుచు, ప్రపంచ ప్రజల సానుభూతి, సహాయము లపేక్షించుచున్న యునైటెడ్ స్టేట్స్ బలపరచుట, కేవలము అవివేకమైన విధానము. ఈ అవివేకవిధానము నుపయోగించుకుని సోవియట్ రష్యా ఆగ్నేయ ఆసియా ప్రజల సానుభూతి, మన్ననను పొందగల్గుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? ఇండియా, సింహళము, బర్మా మొదలైన పాలిత రాజ్యములపట్ల బ్రిటన్ వైఖరి చాలవరకు కాలానుగుణముగా నుండినను ప్రచారముకొరకు ఉపయోగించుకొనుటకు స్థానికలోటుపాట్లు, మలయాలో బ్రిటిష్‌ప్రభుత్వ విధానము సోవియట్‌రష్యా ప్రచారమునకు అవకాశమియ్యక పోలేదు.

ఆసియా, ఆఫ్రికారాజ్యములలో బలవత్తరమైన కమ్యూనిస్టు పార్టీలు లేవు; సోవియట్ రష్యానుండి తేలికగా ఈ రాజ్యములకు సహాయము అందజేయగల్గుట కష్టము; అందువలన ఆ రాజ్యములలోని కమ్యూనిస్టుపార్టీలు సోవియట్ రష్యా ప్రచార కార్యస్థానములుగా మాత్రమే పనిచేయగలవుగాని ఆ రాజ్యములను కమ్యూనిస్టులు ఆక్రమించి, కమ్యూనిస్టురాజ్యకూటమిని బల పరచుటకు ఇంకను అదను రాలేదు. యూరప్ రాజ్యముల విషయమట్లు కాదు. యూరప్‌రాజ్యములలో సుసంఘటితమునై, బలిష్ఠమునైన కమ్యూనిస్టుపార్టీలు, యుద్ధకాలములో విప్లవచర్యలలో పాల్గొని, అనుభవము సంపాదించియున్నవి. హిట్లర్ పతనమునకు సోవియట్ సైన్యముచేసిన నిరుపమాన త్యాగమువలన సోవియట్ రష్యాపట్ల యూరప్‌రాజ్యముల ప్రజలకు సానుభూతి, గౌరవము లభించెను. దీని నుపయోగించుకొని యుద్ధానంతర కష్టకాలమున తత్కాల ప్రభుత్వమును విమర్శించుచు, కమ్యూనిస్టులు పరిపాలనాయంత్రమును, ప్రభుత్వమును వశపరచుకొనుటకు మంచి అవకాశమున్నది. సోవియట్ రష్యా సైన్యము ఆక్రమించిన ప్రాంతములలో, విధిగా కమ్యూనిస్టులు అధికారమును వశపరచుకొనిరి కాని ఇతర రాజ్యములలో ఎక్కడ కూడ కమ్యూనిస్టులు అత్యధిక సంఖ్యాబలమును పొందలేకపోయిరి. రష్యా ఆక్రమించిన ప్రాంతములలో జరిగిన ఎన్నికలలో కమ్యూనిస్టులకు అత్యధిక సంఖ్యాబలము లభింపకపోయిన, సంకీర్ణమంత్రివర్గము లేర్పడి, తర్వాత క్రమేణా, ఇతరపక్షములు ఏదో ఒక సాకుపై రూపుమాపబడి, కమ్యూనిస్టులు సంపూర్ణాధికారమును వశపరచుకొనిరి. ఈ విధానమును తదుపరి పరిశీలింతము. సోవియట్ సైన్యపు ఆక్రమణలోనికి రాని ప్రాంతములలో కమ్యూనిస్టులు ప్రభుత్వములలో చేరలేకపోయిరి. యుద్ధానంతర కష్టసమయములోనున్న ప్రభుత్వముల లోటుపాట్లను వినియోగించుకొని, పార్టీని వృద్ధిచేసికొని తర్వాతనైన, అవసరమైనచో బలప్రయోగము ద్వారానైనా ప్రభుత్వమును వశపరచుకోవచ్చునని వారాలోచించిరి. ఇంతలోనే, అగ్రరాజ్యముల సామరస్యం అంతమై విభేదములు హెచ్చు పెరుగుటవలన, యూరప్‌లోని రాజ్యములు ఏవియు కమ్యూనిస్టుల అదుపులోనికి రాకుండ కాపాడుకొనవలెనని యునైటెడ్ స్టేట్స్ గుర్తించినది; తూర్పు యూరప్ రాజ్యములలో, కమ్యూనిస్టులతో చేతులు కలిపిన ఇతర పార్టీల గతి ఏమైనదో పరిశీలించిన పశ్చిమరాజ్యముల నాయకులు కూడ, తమ విభేదములను విస్మరించి అయినా కమ్యూనిస్టు ఉపద్రవమునుండి తమ్ము తాము కాపాడుకొనవలసిన ఆవశ్యకతను కొంతవరకైనా గుర్తించి యునైటెడ్ స్టేట్స్‌కు సహాయముచేయ ప్రారంభించిరి. అయితే, ఈదేశములలోని వివిధపార్టీలకు గల భేదాభిప్రాయములుగాని, ఆయారాజ్యప్రభుత్వములకు యునైటెడ్ స్టేట్స్‌పట్లగల అనుమానములుగాని అంతటితో సమసిపోలేదు; అందువలననే, పశ్చిమరాజ్యముల కార్యక్రమము అడుగడుగున ఆలోచనలతోను, మార్పులతోను, ఒకవిధముగా ప్రారంభమై ఇంకొక విధముగా రూపొందుచు అవకతవకగా, అలస్యముగా జరుగుచున్నది. తాము యునైటెడ్ స్టేట్స్ పక్షమవలంబించిన, అగ్రరాజ్యముల మధ్య యుద్ధము ప్రారంభమైన వెంటనే సోవియట్ రష్యా తమపై దండయాత్ర జరుపునని, యునైటెడ్ స్టేట్స్ సహాయమున్ననూ ఎక్కువ నష్టము తామే భరించవలెననీ, యునైటెడ్ స్టేట్స్ తమకు సహాయముచేయుట ఆరాజ్యపు 'రాజకీయ చతురత'లో ఒక భాగము మాత్రమేననీ శాంతికి అర్రులుజాచుచున్న ఈరాజ్యములకు ఒక శంకభయము పీడించుచునేయున్నది; అయిన, ఆయారాజ్యములలోని కమ్యూనిస్టేతర పక్షములన్నియు కలసి కట్టుగా వ్యవహరించి, ఇటు యునైటెడ్ స్టేట్స్‌తో గాని, అటురష్యాతో గాని సంబంధములేకుండా, స్వతంత్రముగా తమకాళ్లపై తాము నిలబడి, తమ దేశముల ఆర్థికవ్యవస్థను చక్కబరచుకొనవలెనను ప్రయత్నముగాని, ఆకాంక్షగాని ఈ రాజ్యములలో కానవచ్చుటలేదు; ఎప్పటికప్పుడు ఏవో అడ్డంకులు, అనుమానములు వెలిబుచ్చి యునైటెడ్ స్టేట్స్‌నుండి వీలైనంత ఎక్కువ ఆర్థిక సహాయము పొందుటే కర్తవ్యమని ఈరాజ్యములు భావించునట్లు ఊహించవచ్చును.

పునరుద్ధరణ సంస్థకార్యక్రమము ప్రకారం యూరప్‌రాజ్యములకు ఆర్థిక సహాయం చేయటం యునైటెడ్ స్టేట్స్ మానివేసిన తర్వాత, ఆ రాజ్యముల ఆర్థికవ్యవస్థ తిరిగి కోలుకొనుటకు అమెరికా సహాయము అత్యవసరమని, లేనిచో, పరిశ్రమలు తిరిగి ప్రారంభముగాక కల్లోలము ప్రారంభము కాగలదని స్పష్టపడుటతో యునైటెడ్ స్టేట్స్ 'మార్షల్ పథకము'ను సృష్టించియు, కొన్నివిధముల కెనడాకూడ కలుగజేసికొనియు వీనికి ఆర్థిక సహాయము అందజేయప్రారంభించినవి. మార్షల్ పథకము ప్రకారము లభించిన సహాయముతో దాదాపు అన్ని పశ్చిమరాజ్యములును తమ పారిశ్రామికసంపదను తిరిగి చేకూర్చుకొని, పారిశ్రామిక వస్తూత్పత్తిని యుద్ధపూర్వపు స్థాయికి తెచ్చుకోగలిగినవి గాని, పాలిత రాజ్యములలో అనవసర యుద్ధములవలనా, అంతరంగికముగా

అవాంఛనీయమగు ఆర్థికవిధానములవలనా ఇన్‌ఫ్లేషన్ వృద్ధిచెందెను, అమెరికన్ ఆర్థికసహాయము ఇంకనూ కావలసి వచ్చుచు నేయున్నది; దీనికి తోడు ఈరాజ్యములన్నియు తిరిగి ఆయుధధారణకు పూనుకొనవలసివచ్చి అందుకు మరింత సొమ్ము వ్యయము కాజొచ్చెను. పశ్చిమరాజ్యములు తాము కలసిమెలసి, కూటమిగా పనిచేయవలసిన అగత్యమునే పదే పదే విస్మరించుచుండును; వాని ఆర్థిక, రాజకీయవిధానములు ఏకోన్ముఖముగా, సమన్వయపరచబడి, నిర్వహింపబడుటకై అమెరికన్ సహాయము దూబరాచేయబడి నిరుపయోగమైపోవుచుండెను; ఇట్లు కాకుండా, పశ్చిమరాజ్యము లన్నిటికి ఏకోన్ముఖమైన విధానము లుండవలెనని గుర్తించబడి చాల కాలమైననూ, ఇంతవరకు కూడ అది ఆలోచనారంగములోనే యుండిపోయినది. పశ్చిమ యూరప్‌రాజ్యముల పారిశ్రామిక సంపదను కేంద్రీకృతమొనర్చి, వాని సమష్టి అవసరములకు అనుగుణముగా, ఏకోన్ముఖముగా నడిపించుటకు ఉద్దేశించిన షూమన్‌పథకము ఏండ్లతరబడిగా ఆలోచనలోనే యున్నది. వీనిలో మొన్నటివరకు సోషలిస్టురాజ్యముగా నుండిన బ్రిటన్ తన పారిశ్రామిక సంపదను ఇతరరాజ్యముల దానితో కేంద్రీకృతమొనర్చుటకు ఒప్పుకొనదు; పశ్చిమ జర్మనీకి తనతోపాటు స్థానమిచ్చుటకు ఫ్రాన్సు ఒప్పుకొనదు; స్పెయిన్‌ను ఈకూటమిలో జేర్చుకొనుటకు ఫ్రాన్సు, బ్రిటన్‌లు ఒప్పుకొనవు; ఈ విధముగా పరిస్థితి చాల అగమ్యగోచరముగా నుండును.

యుద్ధానంతరము ప్రపంచములో సైనికశక్తి—సంఖ్యలో—సోవియట్ రష్యాకే అధికముగా నుండెను; అటుతర్వాత రష్యా సైన్యమును తగ్గించుకొన్నట్లు తెలియదు కాని పశ్చిమరాజ్యములు మాత్రము చాలవరకు తగ్గించుకొన్నవి; చివరకు పశ్చిమరాజ్యములు తమ సైనికశక్తిని తిరిగివృద్ధి జేసికొనక పోయినచో, ఒక వేళ యుద్ధమే సంభవించిన, ఏటంబాంబు తమ్ము కాపాడలేదని గ్రహించుకొని, సైన్యమును వృద్ధిజేయుట, ఆయుధధారణము ప్రారంభించినవి. పశ్చిమరాజ్యముల సైనికశక్తి కమ్యూనిస్టురాజ్యముల సైనిక శక్తికి మించివున్నచో, అందువల్లనైనను కమ్యూనిస్టులు బెదిరి యుద్ధము ప్రారంభించరనీ, ఒక వేళ ప్రారంభించినా తాము సంసిద్ధముగా నున్నచో వెంటనే తట్టుకోవచ్చుననీ వీని ఉద్దేశ్యము. తత్ఫలితముగ, ముందు బెనిలక్స్‌కూటమి, తదుపరి పశ్చిమరాజ్యములకూటమి, చివరకు అట్లాంటిక్ రక్షణ ఒడంబడిక జరిగి, పశ్చిమ యూరప్‌రాజ్యములు, యునైటెడ్‌స్టేట్స్ కెనడాలు పరస్పరము సంయుక్తముగా రక్షించుకొనుటకు అంగీకరించుకొని, తమ సైనికవ్యవహారములను ఏకోన్ముఖముగా నడిపించుటకు ప్రయత్నించుచున్నవి. గ్రీస్, టర్కీలుకూడ ఈకూటమిలో జేర్చుకొనబడినవి. మధ్య ప్రాచ్యరాజ్యములతోకూడ ఇటువంటి రక్షణ సంధిచేసుకొనవలనని బ్రిటన్, యునైటెడ్ స్టేట్స్‌లు ప్రయత్నించుచున్నవి. పసిఫిక్ రాజ్యముల కూటమిని గురించి కూడ ప్రస్తావనలు వినబడుచున్నవి. అట్లాంటిక్ రక్షణ ఒడంబడిక కార్యక్రమం అమలుజరిగినచో, దాదాపు ఇంకొక సంవత్సరములో పశ్చిమరాజ్యముల సైనికశక్తి, కమ్యూనిస్టు రాజ్యముల సైనికశక్తికి మించియుండును. రెండువర్గములకు సమానమైన సైనిక బలమున్నది కాబట్టి యుద్ధము రాకపోవచ్చుననువారికి అప్పటితో తృప్తి ప్రశాంతత లభించును. పశ్చిమరాజ్యములు తాము చెప్పుచున్నట్లుగా 60 డివిజన్ల సైన్యమును ఒక సంవత్సరకాలములో చేర్చి, తర్ఫీదుచేసి, ఆయుధములు సమకూర్చగలరని, వారిప్రస్తుతవిధానములు, కార్యదీక్ష, కార్యదక్షత పరిశీలించిన భావించుట సాహసమే కాగలదు.

పశ్చిమ జర్మనీ విషయమున పశ్చిమరాజ్యము లనుసరించుచున్న విధానము, సోవియట్ రష్యావిధానమునకు దీటుగా నున్నది. హిట్లర్ పతనానంతరము జర్మనీని అగ్రరాజ్యములగు ఫ్రాన్సు, బ్రిటన్, సోవియట్ రష్యా, యునైటెడ్‌స్టేట్స్‌లు ముక్కలుగా విభజించి, ఆక్రమించుకొన్నవి; సోవియట్ రష్యాకు, పశ్చిమ రాజ్యములకు ఈ ఆక్రమణలో పరిసమాన హోదావుండుటకుగాను బెర్లిన్ నగరమును కూడ నాల్గుభాగములుగా విభజించి ఆక్రమించుకొనిరి. క్రమేణా, పశ్చిమరాజ్యములకు సోవియట్ రష్యాకు కలిగిన అభిప్రాయభేదములు జర్మనీలోని ఆ క్రమితప్రాంతములలో కూడ ప్రతిఫలించి, పశ్చిమజర్మనీ, తూర్పు జర్మనీలు ప్రత్యేక రాజ్యములుగా ఏర్పరచబడి, నామమాత్రపు స్వాతంత్ర్య మొసంగబడినవి. బెర్లిన్ నగరపు చుట్టుప్రక్కల ప్రాంతమును ఆక్రమించిన రష్యా, బెర్లిన్ నగరమునుండి పశ్చిమ రాజ్యముల మూడింటిని ఖాళీచేయించుటకుగాను రవాణాదిగ్బంధమును అమలు జరిపి, చిక్కులు పెట్టినదిగాని, పశ్చిమరాజ్యములు మొండిగా, విమానములద్వారా సరఫరాలు తెచ్చుకుని ఆదిగ్బంధమును నిరుపయోగమొనర్చగల్గిరి; ఇది నిజముగ, పశ్చిమరాజ్యములశక్తి సామర్థ్యములకు సూచిక. చివరకు బెర్లిన్ దిగ్బంధమును, అంత పరువు నష్టములేకుండా, రష్యాతొలగించినది. జర్మనీ ఏకీకరణకు రెండు పక్షములును తమ స్వప్రయోజనముల కనుగుణముగ, ఎదుటి పక్షమునకు నింద వచ్చునట్లు ప్రచారము చేయుచున్నవి. తూర్పు జర్మనీ కేవలము సోవియట్ రష్యా అనుబంధరాజ్యమైనది. పశ్చిమ జర్మనీ, పశ్చిమరాజ్యముల అవసరములను సాకుజూసుకుని, వీలైనంత స్వతంత్రప్రతిపత్తి సంపాదింప జూచుచున్నది. యూరప్ ఆర్థిక సమన్వయసంఘములోను, అట్లాంటిక్ రక్షణ ఒడంబడికలోను సమాన భాగస్వామిగా పశ్చిమ జర్మనీని, దాని పారిశ్రామికసంపద, మనుష్యసంపదల నాశించిన పశ్చిమరాజ్యములు, ఇష్టములేకున్నను చేర్చుకొన్నవి. శత్రువును జయించిన మిత్రరాజ్యములు తమలోతాము కలహించుకుని, తమ పూర్వ శత్రువుతో నూతన మిత్రత్వమును యాచించుకొనుచుండుట ఎంత ఆశ్చర్యకరము!

కమ్యూనిస్టు రాజ్యకూటమిలోని రాజ్యములు ఒకదాని ప్రక్కనొకటియుండి యూరేషియాలో ఎక్కుడు భూభాగమును ఆక్రమించినవి; వీని చుట్టునూగల రాజ్యము లన్నిటిని ఒక కూటమిగా తన నాయకత్వము క్రింద సంఘటితపరచి, కమ్యూనిస్టు కూటమికి చుట్టూ వలయముగా తన సైనిక కేంద్రము లేర్పరచుకొనుటయే యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆశయము—అదే యునైటెడ్ సామ్రాజ్యస్వరూపము, విధానము. పశ్చిమయూరప్ రాజ్యములు, ఇటలీ, గ్రీస్, టర్కీ, మధ్యప్రాచ్య రాజ్యములు, ఇండియా,

పాకిస్థాన్, బర్మా, సయాం, ఇండోచైనా, మలయా, ఫిలిప్పీన్, జపాన్ దేశములు ఈ సామ్రాజ్యములో ముఖ్యభాగములుగా నుండి తీరవలెను; తక్కిన రాజ్యములు సామంతభూపతులుగ నున్నను ఫరవాలేదు. ఈ రాజ్యముల ప్రభుత్వములను బలవంతముగాను, కుట్రలోను లోబరుచుకొనవలెనని యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆలోచన కాదు; వాని అంతరంగిక వ్యవహారములలోను భిన్నభిన్న పక్షముల విభేదములలోను జోక్యము చేసికొని పరోక్షవిధానముల ద్వారా ప్రాబల్యము సంపాదించవలెననికూడ దాని ఆశయము కాదు; ఆయా దేశములకు ఆర్థికముగా సైనికముగా సహాయముచేసి, ప్రభుత్వమును, ప్రజలను మంచిచేసుకుని నెమ్మదిగా, ఓర్పుతో పరోక్షముగా వారికి నచ్చచెప్పి తన విధానములువారిచే ఆమోదింపజేయుటయే దాని ఆశయము; తన ప్రాబల్యములోనున్న రాజ్యములన్నియు అన్నివిధముల తనకు విధేయములై ఉండవలెననిగాని, తాను నిర్వచించిన ప్రతి విధానమును అవి యన్నియు విధిగా అంగీకరించవలెననిగాని అన్ని విషయము లందున తన సలహా ప్రకారమే అవి వ్యవహరింపవలెననిగాని, యునైటెడ్ స్టేట్స్ ప్రయోజనములకు వ్యతిరిక్తముగా అవి వ్యవహరింపరాదనిగాని, ఉద్దేశ్యముకాదు; కనీసపు ముఖ్యవిషయములోనైనా, యుద్ధప్రమాదము వాటిల్లినప్పుడైనా ఈ రాజ్యము లన్నిటిని ఒక త్రాటిపై నడచునట్లు చేయుటకు, ఇప్పటినుండి పునాదులువేసి, మార్గములు నిర్వచించి ఆయా రాజ్యముల సానుభూతిపొంది, సముఖులజేసికొనుటయే ఈ సామ్రాజ్య విస్తరణ విధానలక్ష్యముగా కనబడుచున్నది; బహుశః ఇరవదియవ శతాబ్దములో సామ్రాజ్య వ్యాప్తి విధాన మిదియని భవిష్యత్తులో చరిత్రకారులు నిర్ణయించవచ్చును.

యునైటెడ్ స్టేట్స్ విస్తరణ విధానములో రెండు లోపములు వెంటనే గోచరమగుచున్నవి. ఒకటి యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆర్థిక సహాయము; తమకు నిష్కామముతో యునైటెడ్ స్టేట్స్‌నుండి ఆర్థిక సహాయము లభించుచున్నదని ఏ రాజ్యమూ భావించుట లేదు; ఈ ఆర్థిక సహాయమునకు చివరకు ఎట్టి ఫలితములు కలుగునో సహాయమునకు ఎంతటి మూల్యము చెల్లింపవలసివచ్చునో అని ప్రతిరాజ్యము లోపల భయపడుచునే యున్నది; యునైటెడ్ స్టేట్స్ ఆశయములను, విధానములను ప్రతిరాజ్యము సంశయాస్పదముగనే చూచుచున్నవి; కాని ఆ సహాయము వద్దనగల తాహతు వానికి లేదు. రెండు : ఇప్పుడు ప్రపంచ సమస్యలన్నియు మానసిక ప్రవృత్తికి సంబంధించినవిగాని ఆర్థిక విధానములకు సంబంధించినవి గావు. స్టాలినిజం ఎంతటి నియంతృత్వమైనా అది ప్రపంచంలోని బీద, పీడిత ప్రజలను ఇంకనూ ఆకర్షించుచునే యున్నది. అందుకు కారణము కేపిటలిస్ట్ ప్రజాస్వామ్య విధానములోని లోపములుగాని దాని గుణగణములుగాదు. కాబట్టి ప్రపంచప్రజలలో కమ్యూనిజంపట్ల వ్యామోహము తగ్గించవలెనన్న కేపిటలిస్ట్ ప్రజాస్వామ్య విధానమును సరిదిద్ది, దానియందు ప్రజలకు నమ్మకము, విశ్వాసము పుట్టించవలెగాని, డాలర్లు వెదజల్లుట అనవసరము. పీడిత ప్రజల మనస్సులలో ఈ మార్పు రాకపోయిన, ఏనాటికైనను కమ్యూనిజం వ్యాపించుట తథ్యము.

ఇక సోవియట్‌రష్యా విస్తరణ విధానమును గమనింతము. యుద్ధకాలమున సోవియట్ సైన్యము ఆక్రమించిన రాజ్యములు, సోవియట్ రష్యానుండి అపార సహాయము పొందిన చైనా, ఇవి మాత్రమే ఈ రాజ్య కూటమిలోని ఇతర అంగములు. తూర్పు యూరప్‌లోని అన్ని రాజ్యములలోను యుద్ధానంతరము మిత్రరాజ్యముల పర్యవేక్షణక్రింద ఎన్నికలు జరిగినవి. కమ్యూనిస్టులు అత్యధిక సంఖ్యాకులుగా—యుగోస్లేవియాలో తప్ప—ఎక్కడనూ రాలేదు కాని ప్రతి ప్రభుత్వములోను కమ్యూనిస్టులతో కూడి సంకీర్ణ మంత్రివర్గము ఏర్పడినవి. ప్రతి ప్రభుత్వములోను పోలీసు శాఖ, న్యాయశాఖల మంత్రిగాని, ఉపమంత్రిగాని, ఇతర కీలక శాఖలలో మంత్రిగాగాని ఉపమంత్రిగాగాని కమ్యూనిస్టులు నియమింపబడిరి. ప్రభుత్వోద్యోగముల నిచ్చుట ఉపమంత్రి కార్యముగా నిర్ణయింపబడి, కీలక మంత్రిత్వ శాఖలలో ఉద్యోగులు ఎక్కువ మంది కమ్యూనిస్టు పార్టీ సభ్యులు నియమింపబడిరి. ప్రతి మంత్రిత్వశాఖ ఉద్యోగులలోను రష్యన్ కమ్యూనిస్టు పార్టీ తరఫున గూఢచారి ఒకరు ఉండి తీరును; అతడెవ్వరో ఆ మంత్రిగాని, ఉపమంత్రికిగాని—వారు కమ్యూనిస్టులైనను—తెలియదు. తన మంత్రిత్వశాఖలోని వ్యవహారములనే గాక, ఉద్యోగుల, మంత్రుల ప్రవర్తనను ఎప్పటికప్పుడు మాస్కోలోని కమ్యూనిస్టు పార్టీ కేంద్ర కార్యాలయమునకు నివేదించుచుండుటయే అతని పని. రష్యన్ కమ్యూనిస్టు పార్టీ—సోవియట్‌రష్యా ప్రభుత్వపు ఆదేశములు ప్రతి రాజ్యములోని కమ్యూనిస్టు పార్టీ కేంద్ర కార్యాలయమునకు వచ్చి, అక్కడనుండి ఆయా మంత్రులకు, సంబంధించిన ఉద్యోగులకు అందజేయబడుచుండెను. ఈ విధముగ సోవియట్ ప్రభుత్వమునకు, ఆయా రాజ్యముల ప్రభుత్వములకు ఎట్టి ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు, ఆ దేశములు లేకుండగనే, ఒక్కొక్కప్పుడు మంత్రులకు తెలియకుండగనే రష్యా ఆదేశములు సులువుగా ఆచరణలోనికి వచ్చును. ఇది ఇట్లుండగా తమతో సహకరించిన ఇతర పార్టీలను ప్రజల దృష్టిలో న్యూనత పరచుటకు, వానిని నిర్మూలించుటకు కమ్యూనిస్టు పార్టీలు ప్రయత్నించును. ఇతర పార్టీల నాయకులపై దేశద్రోహ, ప్రజాద్రోహ నేరములు, కమ్యూనిస్టుగూఢచారుల తప్పుడు సాక్ష్యముల సహాయముతో, బనాయించబడి, వారు నాయకత్వమును, మంత్రిత్వమును పోగొట్టుకుందురు; ఆ పార్టీలలోని నాయకులు కొందరు కాలానుగుణముగ మారి చివరకు రాజకీయములనుండి విరమించుకొనుటయో, కమ్యూనిస్టులగుటయో జరుగును. ఈ విధముగా, కేవలము సంఘటనాశక్తి, దూరాలోచన, కుట్ర, ప్రచారముల ద్వారా, మొదట మంత్రివర్గములో అనాముకస్థాన మాక్రమించిన కమ్యూనిస్టు పార్టీ, ఒకటి రెండు సంవత్సరములలో అతి ప్రముఖ స్థానముగాని, సంపూర్ణముగా గా[illegible] ఆక్రమించును. ఇక పార్టీ సభ్యుల ప్రవర్తనపైనకూడ—వారి హోదా ఎట్టిదైనను—దక్కని గూఢ చారిత్వముండును. పార్టీ నాయకుల, మంత్రుల ఆలోచనా ధోరణి, మాస్కోపట్ల వారి వినయ విధేయతలు, అతి జాగ్రత్తగా, అతని అంతరంగిక ఉద్యోగులలో ఒకడుగా కొలువుచున్న గూఢచారిచే గమనింపబడి, ఏనాటికానాడు మాస్కోకు నివేదింపబడు

మరదలు పెళ్ళి

యం. కె. యం వారి నిర్మాణం...

రిలీజ్

చుండును. అందువలననే తూర్పు యూరప్ రాజ్యములలో కమ్యూనిస్టు పార్టీల అగ్రనాయకులు, ఉపప్రధాని, 'కీలక' శాఖల మంత్రులు కూడ, బర్తరఫు చేయబడి, దేశద్రోహ నేరమునకు విచారింపబడి శిక్షలు విధింపబడుట మామూలుగా జరుగుచున్నవి. తూర్పు యూరప్ రాజ్యములకు ఇతర దేశములలో గల రాయబారులుకూడ ఇట్లే కమ్యూనిస్టు పార్టీకి లోబడి మాస్కోలోని కమ్యూనిస్టు కేంద్ర కార్యాలయమునకు నేరుగా నివేదికలు పంపించు గూఢచారిచే పరిశీలింపబడుచుందురు. గూఢచారి రాయబార కార్యాలయములలో ఒక చిన్న గుమాస్తాగనో, ప్యూన్‌గనో రాయబారితో అంతరంగికముగ మెలగుచుండును. గాని అతడు గూఢచారియని రాయబారికి తెలియదు గాబట్టి అతని కార్యము నిర్విఘ్నముగ సాగుచూ, రాయబారులను గురించిన విశేషములు సోవియట్ కమ్యూనిస్టు పార్టీకి ఎప్పటికప్పుడు అందుచుండును. అక్కడనుండి అవసరమైన ఆదేశములు, ఆయా రాజ్యముల కమ్యూనిస్టు పార్టీలకు, తద్వారా ప్రభుత్వములకు అందజేయబడునే గాని, నేరుగా సోవియట్ ప్రభుత్వము ఆయా రాజ్యముల ప్రభుత్వములకు ఎట్టి ఆదేశములు ఇవ్వదు, వారి వ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొననట్లే నటించును. యుద్ధకాలము నుండియూ ఎక్కువగా స్వశక్తిపైననే ఆధారపడిన ఒక్క యుగోస్లేవియా తప్ప తక్కిన తూర్పు యూరప్ రాజ్యములన్నియు ఈ [illegible] యంత్రాంగముద్వారా ప్రతి స్వల్ప విషయమునకూడ సోవియట్ కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆదేశముల అనుసారము నడచుకొనుటకు అలవడినవి. మాస్కో విధానమునకు ఎదురు తిరిగినవారు, ఎదురు తిరిగెదరని అనుమానము పుట్టినవారు, ఏదో ఒక సాకుపై వెంటనే బర్తరఫు చేయబడి, పార్టీ నాయకులలో ఒక విధమైన భయము పుట్టి, రష్యా ఆజ్ఞలను పాలించి తీరుదురు. ఈ రాజ్యముల సైనిక సంపద, పారిశ్రామిక సంపద కమ్యూనిస్టు రాజ్యముల అవసరములకు వీలగునట్లు సమన్వయ పరచి ఉపయోగించుట సోవియట్ ప్రభుత్వపు కర్తవ్యము, దీనికి అభ్యంతరము చెప్పుటకు గాని, ఆటంకములు కలిగించుటకు గాని, మార్పులు సూచించుటకు గాని, సంప్రదింపులు జరపవలెనని కోరుటకుగాని ఆ రాజ్యముల నాయకులకు ధైర్యము చాలదు. అదేవిధముగ సైనిక విషయములందును, వివిధ జాతీయ, అంతర్జాతీయ రాజకీయ విషయములందును సోవియట్ రష్యా ఆదేశించిన విధానమే తుచ తప్పకుండ ఆమోదింపబడి, అనుసరింపబడును. కమ్యూనిస్టు రాజ్యములలోని రహస్య పోలీసు శాఖలు, కమ్యూనిస్టు పార్టీల గూఢచారులు, స్థానిక ఉద్యోగస్థులను, నాయకులను ఈ విధముగనే పరిశీలించి, సోవియట్ రష్యా విధానములకు ఎదురు తిరగవచ్చునను సంశయము కలిగిన వారి నందరినీ, ఏదో ఒక నెపమున అరెస్టు చేయుట, హింసించుట ప్రారంభించి, ప్రజలలో భయము వ్యాపింపజేసి, కమ్యూనిస్టు విధానములకు దాసులను జేతురు; వార్తా పత్రికలు, రేడియోలు మొదలైన ప్రచార సాధనములు మొదటగనే, ప్రభుత్వ శాఖలవశనే, కమ్యూనిస్టుల వశముగను కాబట్టి, వారు ప్రచార యంత్రమును చక్కగా, తెలివితేటలతో ఉపయోగించి ప్రజలను మధ్య పెట్టుచుందురు, ఈ విధముగా రూపొందిన కమ్యూనిస్టు రాజ్యకూటమి—రష్యా సామ్రాజ్యము—లో ఒక్కమారు చేరిన, 'ప్రజాస్వామ్యము' దేశ స్వాతంత్ర్యము పూర్తిగా కోల్పోయినట్లే భావించవచ్చును. కమ్యూనిస్టు సామ్రాజ్యము సుసంఘటితము. క్రమశిక్షణాయుతము, కేంద్రీకృత అధికారమువలన ఏకోన్ముఖముగా చురుకుగా, కార్యదీక్షతో, ప్రతిఅంగపు కార్యక్రమము సమన్వయ పరచి, నిర్దుష్టముగ, చాకచక్యముగ వ్యవహరించుచు సత్ఫలితములను పొందగల్గుచున్నది. ఈ క్రమశిక్షణ, నియంతృత్వ విధానములే సోవియట్ రష్యా బలమునకు మూలకందములు. సామ దాన భేద దండోపాయములతో ఏ విధముగనైనా కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతమును వ్యాపింప జేయుటయే, సోవియట్ రష్యా అధికారమును విస్తరింప జేయుటయే, ఈ సామ్రాజ్య ముఖ్యాశయము. ప్రచార సాధనము లన్నియు సోవియట్ రష్యా కమ్యూనిస్టుపార్టీ చెప్పు చేతలలోనుండుటచే ఆయా రాజ్యముల భావములు, అచ్చట జరుగుతున్న వ్యవహారముల ధోరణి, ప్రజల అభిప్రాయములు ఇతరులకు తెలియుటకు అవకాశమే లేదు; ప్రజలు స్వేచ్ఛలేక ఒక నిర్ణీత పద్ధతి ప్రకారము బానిస జీవితము గడపవలసి వచ్చును; ఆ రాజ్యములు ఇతర ప్రపంచమునుండి శాశ్వతముగా, సంపూర్ణముగా వేరుచేయబడి, 'ఉక్కు తెర' వెనుక 'నిర్బంధింప' బడును. సాధా[illegible]

ఇటువంటి సంపూర్ణ నియంతృత్వము ఒకటి రెండు తరములలో ప్రజల మానసిక వికాసమునే అదుపులో పెట్టి, ఇతర ప్రపంచపు సంగతులు వారికి తెలియనివ్వక, ప్రజలందరును తన విధానములను భయముతో గాక, గ్రుడ్డిభక్తితో, మూఢవిశ్వాసముతో అనుసరించునట్లు చేసి, ప్రపంచమందలి మానవులను ఒకరినొకరు గుర్తించుకొనలేని, అర్థము చేసికొనలేని విధముగా రెండు జాతులుగా విభజించివేసి, ఈ ప్రపంచమును రెండు గోళములుగా విభజించి వేయగల ప్రమాదము లేకపోలేదు. ఈ సామ్రాజ్యపు భవిష్యత్తు ప్రపంచపు ముఖ్య సమస్యగా పరిశీలింప దగినది.

యుద్ధానంతరము అంతర్జాతీయ శాంతి భద్రతలను కాపాడుటకు యుద్ధకాలముననే ఐక్యరాజ్య సమితిని మిత్రరాజ్యములు స్థాపించినవి. ఈ సమితి కార్య కలాపములకు సంబంధించిన వివిధ అంగములపై నిబంధనలు, మిత్రరాజ్యముల అనుమానములు, భేదాభిప్రాయములు, తాత్కాలిక సామరస్యత ననుసరించి, అప్పటి పరిస్థితులకు అనుగుణముగా, అన్ని పక్షములకు అంగీకార యోగ్యముగా నుండునట్లు, ఏర్పాటుచేసిరి. ఈ నిబంధనావళి చాల లోపభూయిష్ఠమైనది, అగ్రరాజ్యముల మధ్య ఏకాభిప్రాయము లేకపోయినచో ఐక్యరాజ్య సమితి పనిచేయలేదనీ, అసలు ఆ పరిస్థితిలోనే ఐక్యరాజ్య సమితి ఫలవంతముగ పనిచేయవలసిన అగత్యమున్నదనీ, ఇతర రాజ్యముల ప్రతినిధులు ఎంత వాదించినను, అగ్రరాజ్యములు తమ కనీస అంగీకారము పొందిన నిబంధనావళి ఆమోదించబడక పోయిన, అసలు ఐక్యరాజ్య సమితి ఏర్పడనే ఏర్పడక పోవచ్చునను సాకుజూపి, లోపభూయిష్ఠమైన నిబంధనావళి ఆమోదింప జేసిరి. కాని ఆ నిబంధనావళి ప్రకారము

ఐక్యరాజ్య సమితి, అందు ముఖ్యాంగమైన భద్రతామండలి పని చేయ లేకనే, అగ్రరాజ్యములలో ఏ ఒక్కరికి ఏ విషయమున, భద్రతామండలిలోని తదితర 11గురు సభ్యులతోను భేదాభిప్రాయము వచ్చినను భద్రతామండలి నిరుపయోగమగునని అందరూ గుర్తించిరి; చివరకు అది జరగనే జరిగినది. ప్రపంచ శాంతి భద్రతలకు ముఖ్య బాధ్యత వహించవలసిన భద్రతామండలి 'వీటో' అధికారము వలన ఏ విషయములోను సంతృప్తికరముగా వ్యవహరించలేక పోయినది. క్రమేణా అగ్రరాజ్యముల విభేదములు, వారివారి రాజ్యకూటముల ప్రయోజనములు (ఐక్యరాజ్యసమితి కార్య కలాపములలో ప్రతి ఫలించి) ఎదుటి పక్షపు లోటుపాట్లను తప్పులను ప్రపంచసభలలో ఎత్తిచూపించి, ప్రపంచ ప్రజాభిప్రాయమును తమ పక్షమునకు త్రిప్పికొనవలెనని రెండుపక్షములు ప్రయత్నించుటతో ఐక్యరాజ్య సమితి ఇరు పక్షములకు ప్రచార సాధనముగా మాత్రమే మిగిలిపోయినది. ఐక్యరాజ్య సమితి ఉపాంగములగు అంతర్జాతీయ సంస్కృతి సంస్థ, ఆహారసంస్థ, ఆర్థిక, సాంఘిక, సమితి, ఆరోగ్య సంస్థ మొదలగునవి సోవియట్ రష్యా ప్రమేయము లేకుండా, పశ్చిమ రాజ్యకూటమిలోని రాజ్యములకు సహాయము చేయుచున్నవి; ఇవి కేవలము పశ్చిమ రాజ్యకూటమికి సంబంధించిన సంస్థలుగా మాత్రమే వ్యవహరించుచున్నవి. ఐక్యరాజ్య సమితి సర్వసభ్య సమావేశములలో పశ్చిమ రాజ్యములకే ఎక్కువ సంఖ్యాబలము ఉన్నప్పటికి, నిబంధనావళి లోపములవలన, ఐక్యరాజ్యసమితి కార్యాచరణకు పూనుకొనలేక పోవుచున్నది. భద్రతామండలి, అణుశక్తి కంట్రోలు సంఘము, అంతర్జాతీయ సైనిక సమితి మొదలైన ముఖ్యాంగములు ఏమాత్రము సంతృప్తికరముగా పనిచేయుటలేదు. అందువలన ప్రపంచశాంతి భద్రతల రక్షణకు ఐక్యరాజ్య సమితి వాస్తవిక ప్రయోజనము దాదాపు శూన్యము. శత్రురాజ్యములైన జర్మనీ, జపాన్, ఆస్ట్రియాలతో శాంతి సంధిజరుపు విషయమున ఆధ్వర్యము ఐక్యరాజ్య సమితికి వుండరాదని ఆదిలోనే నిర్ణయించుకొనబడెను కాబట్టి ఆ విషయమున సమితి చేయగల్గినది ఏమీలేదు. అగ్రరాజ్యముల విభేదములు పరిష్కరించుటకు అశక్తమై, పైగా ఆ విభేదములకు తానే ఆలవాలమై, ఐక్యరాజ్య సమితి నిరుపయోగమైనది.

వీడ్కోలు

మూలం:

శ్రీ రవీంద్రనాథఠాకూర్

దేవతల అజ్ఞమేఱకు బృహస్పతికొడుకు కచుడు శుక్రాచార్యుని సన్నిధిని సంజీవని విద్య అభ్యసించేందుకు వెళ్లాడు.

అక్కడ వెయ్యేళ్లుండి, అనేక విధాలుగా ఆటపాటలతో శుక్రుని కూతురు దేవయాని హృదయాన్ని రంజింపజేసి, తద్వారా తనకార్యాన్ని సాధించుకొన్నాడు.

దేవలోకానికి ప్రయాణంకట్టి కచుడు దేవయానితో సెలవుతీసుకునేందుకు వచ్చాడు.

ఆసమయంలో వారిరువురిమధ్య నడిచిన సంభాషణ యీ క్రింద వివృతమైనది.

(కచుడు, దేవయాని)

కచుడు:

అనతిమ్మా దేవయాని దాసుండు
దేవలోకమునకు పోవనున్నాడు.
తీరెను గురుకులనికేత యీనాటి,
కెంతో కాలమునుండి యే నేర్చినట్టి
చదువంతరమ్మున జాజ్వల్యమాన
మై, మేరుశిఖరాగ్రమందర్కకరణి
నుజ్వలరత్నమై యుండగా నన్ను
దీవించు—

దేవయాని:

వెళ్లిరా - తీరె నీ కోర్కె
ఆచార్యసన్నిధి నందగారాని
విద్యలనందితి, వేయేండ్లు నేర్చి
నట్టి దుస్సాధ్య సాధన సిద్ధిచెందె.

అనువాదం:

శ్రీ విద్వాన్ విశ్వం

ఇంక యేయభిలాష హృదయాన లేదె?
కలయ గన్గొనుము సఖా! మనసెల్ల

కచుడు:

ఎట్టి కామనలేదు హృది గురుపుత్రి

దేవయాని:

ఎట్టి కోరిక లేదె? దృష్టి సారించి
మొదద అంచుల పరికించుము సరిగ.
కనిపించనంత చిన్నది నలుసైన
కలికలి లాడు తీక్ష్ణకుశాగ్రమట్టి
కామన యేదేని కలదేమొ అచట?

కచుడు:

వాంఛావశేష మావంతయు లేదు
చరితార్థమైనది జన్మ యీనాడు.

దేవయాని:

సుఖివి ముజ్జగముల సురలోక మింక
పొమ్మని పనిమీద; పొందుము బహుమ
తుల నుచ్చైరమున; సంతోష నాదాలు
పొలయు స్వర్గమ్మున; లలితస్వరాల
మొలయు మంగళ శంఖములు; సురాంగనలు
నందన మందార మందప్వాదపు డా
కోసితెచ్చిన పూలగుత్తుల జల్లు
కురిపింపగలరు నిశిరమున; పథిని
కల కంఠముల కిన్నరులు నచ్చరలు నో
నర్తురి 'హాలూధ్వని'—అబ్బ
బ్రాహ్మణుడ!
నీవారులేని విదేశాన కఠిన
పఠనమ్మునన్ కష్టపడుచు కాలమ్ము
గడపి నాడవు.
సుఖకరముగ కాలమ్ము

భావింపజేసి, ప్రవాస ఖేదమ్ము
వారింప నిచట నెవ్వారలు గలరు?
నిఱుపేద గుడిసె నుండిన వానితోన
అతిథి నోపినయంత అర్చించినాము.
అగుగాని, స్వర్గ సౌఖ్య మ్మెట్లు వచ్చు?
నిర్మల సురకామినీ ముఖా లేవి
యిక్కడ?
అతిథి సత్కృతి సేయునెడల
దొనగు లేవైనను దొరలిన వేమొ!
మరచి పొమ్మవియెల్ల సురలోకమునకు
చనిన తర్వాత, కచా—

కచుడు:

దేవయాని!
సెలవిమ్ము మిసిమి నవ్వొలుక దాసునకు

దేవయాని:

నవ్వు మాటేటికి నాచెలికాడ?
ఇది సురలోక మంచెంచితి వేమి?
హృదయాంతరమున గ్రుచ్చిన వాంఛయొకటి
పువ్వైన పురువునా పొడుచుచు నుండ
ముడిగిన తామర కడ తమిగొన్న
తేటిసారెకు చుట్టు తిరుగుచున్నట్టు
వాంఛ వాంఛిత మంటి వందురు చుండ
సుఖమేగ నాస్మృతి శూన్యగేహమున
నొంటిగ నిట్టూర్పుచున్నది—ఇచట
నవ్వు సులువుగ వచ్చునదికాదు సఖుడ
వెళ్ళిరా నీకయి వేచియుందురు సు
రులు, కాలయాపనవలదు:—

అట్లైన
పోయెదవానఖా? మూడు మాటలన
వెయ్యేళ్ళ నేస్త మీవిధముగ ముగిసి
పోయెనా త్రుటిలోన?

కచుడు:

నాయందు దోష
మేమున్న దిందులో?

దేవయాని:

ఏమున్నదవును!—
యౌవన సుందరి యీవేయి యేండ్లు
చల్లని నీడల సమకూర్చి నీకు;
చివురుల రవళి పక్షిగణ కూజితము
వినిపించినది. నేడు వీని నన్నిటిని
విడనాడి చల్లగా వెడలి పోయెదవె?
వనమున తరులెల్ల వాడిపోయినవి.
కలతమున్గ నోయన విపినంపు నీడ
చిమ్మ చీకటి గ్రమ్మె—శీర్ణ పత్రములు
రాలుచున్నవి, గాలి గోలున యేడ్చు—
నీవేమొ చిరునవ్వు మోవిపై దొలుక
వెడలు చున్నాడవు, వేకువగన్న
సుఖమయ స్వప్నమ్ము చొప్పున—

కచుడు:

దేవి
యీవనభూమి భావింతు తల్లి నిగ
ఇట నూత్న జన్మ ప్రాప్తించెను నాకు.
శాశ్వతప్రేమ సంస్మరియించువాడ—
వని ననాదరమెప్డు దొనరింపబోను

దేవయాని:

అలమేపుచు మఱ్ఱి యరుగున జేరి
మండు టెండల మట్ట మధ్యాహ్న వేళ
నిద్రించు చుంటివి, నెనరున మఱ్ఱి
తన నీడలంగప్పి తలిరు వీవనల
విసురుచు సుఖ సుప్తి యొసగుచు నుండె.
పోదువు లెమ్ము—ఈపాద పస్థలిని
కాసేపు కూర్చుండి నీసహచరుని
తో సంప్రతింపుము—తొందరపడకు
ఈయింత తడవు మీ యింద్రలోకమ్ము
నకు నష్టమేమి సంధానించ గలదు?

కచుడు:

చిరకాల పరిణత స్నేహామీ తరువు,
వీడ్కొను వేళ నవీన మూర్తులను
కన్పడు చున్నది. కమ్మనివలపు
బలిసిన స్మృతి పాశముల పారిపోవు
నేస్తుని గట్టిగా నిలవేయుచుండ—
అశ్రితమిత్ర వృక్షాధిపా! కచుని
వందన శతముల నందుకోవయ్య—

నీ నీడ నలత చెందిన పాంథులెంద
రో విశ్రమింతు, రంతే వాసులెంద
రో నీ ప్రశాంత కారుణ్య సంఛాయ
ధారల గూర్చుండి చదువుకో గలరు —
ప్రొద్దుట ముని కుమారులు నీటమున్గి
వచ్చి నీ కొమ్మల పయి తడి బట్ట
లార వేయుదురు, గోపాల బాలకులు
నీ నీడ నాటలెన్నొ నాడు కొంద్రు -
ఈకొత్త నేస్తుల మూకనందడిని
మునిగి నీపాత మిత్రుని మఱవకుము

దేవయాని:

మన హోమధేనువు మరచి పోకయ్య
అమృతముం ద్రావి మదాంధత గొనకు -

కచుడు:

అమృతమ్ము కంటె యీ యావుపాలెంతొ
మహితమైనది దీని మంగళవదన
మీక్షింపగా శమియించు పాపములు
చల్లని చూపుల జల్లు గోమాత
నలత యాకలి దప్పియను మాటమరచి
కనిపెట్టి యుంటి కీకారణ్యమందు ;
తృణయుత స్రోతస్వినీ తీరభూమి
మేపుచుంటిని దినమెల్ల ; గట్టులను
చిక్కని మెత్తని చివురు పచ్చికల
కడుపార మేసి వెక్కనవు టలంత
తరుతల మెల్లన దరిసి దూర్వాస
నమున విశ్రమియించి, నెమరు వేయుచును
శాంత దృష్టుల కృతజ్ఞత కూర్మికలిమి
పెనగొన నన్ను సంప్రీతి వీక్షించు.
కొన నాలుకను చేయిగొని నాకుచుండు
నట్టిగోమాత స్నిగ్ధాక్షి వీక్షణలు
నిండు కాయమ్ము రాణించు ముచ్చటల
ముచ్చుతోకను మనఃకుహార మందెపుడు
దాచియుంతును, నర్వదాన్మరియింతు.

దేవయాని:

నరిగాని, - కలరవముల ప్రవహించు
మనవేణుమతిని నెమ్మదినుంచుకొమ్ము.

కచుడు:

పూబాదలందూరిపోవుచు మధుర
మంజుల కల గానరంజితమ్మగుచు
పల్లెపదుచునువోలె పరువెత్తునీమె
సేవజేసితి ; ప్రవాసావసరాన
చేదోడుగానున్న చెలివేణుమతిని
మఱతునా ?

దేవయాని:

నేస్తుడా వరగృహావాన
ఖేదమ్ము మరపింప నిదండ నిలిచి
సేయింబవల్లు, కూర్చిన చెల్మికత్తె
యెవరైన నున్నదా యీ ప్రవాసమున ?—
అయ్యొ ! అడియాస !

కచుడు:

ఆయమ పేరునాడు
చిరజీవితమున మిశ్రితమయిపోయె.

దేవయాని:

ఆ నాడు నీవిట కరుదెంచినట్టి
వలనెల్ల తలపున పరువెత్తునిపుడు -
తరుణ వయస్సు, పాండుర తనుదీప్తి,
దివ్యతేజస్సు చిందెడు ముద్దుమోము,
నుదుట గందపుపూత, యెదపూలమాల,
పట్టుపుట్టము, కను పంచలమోవి
ముంగల చిరునవ్వు మొలకలు - వెలుగ
విప్రకిశోర మిూవీ పూలతోట
కేతెంచి నిల్చితివి—

కచుడు:

ఉవునుస్నాన
మపుడపుడే చేసి యార్ద్రకేశముల
తెలి వలిపముగట్టి, మిలమిల మెఱయు
నుషవోలె పూబుట్ట నొకచేతబట్టి
ఒంటిగా విరుల కోయుచు నుంటివిచట
దేవార్చనమునకై ; దేవి నమోస్త
టంచని చెప్పితి ; అలతనీకేల
పూలగోయగ నాజ్ఞ పుత్తెంచుమంటి

దేవయాని:

విస్మితురాలనై వింటి నీ తెరగు
వినయమ్ముతో నీ విట్లంటి వపుడు:
'మీ పితృపాద సమీపమ్మునందు
విద్యార్జనము సేయ వెడలివచ్చితిని
సురగురు పుత్రుడ కరుణించు దేవి'

కచుడు:

తటపటాయించితి దానవగురువు
వేల్పుల శాసనా వెడలించు నేమొ!

దేవయాని:

అపుడె వెళ్ళితి తండ్రియంతికమునకు
'ఒక్కయర్థన' అని యొయ్యనంటి
నాతలనిమురుచు నయగార మొప్ప -
'చిట్టితల్లీ చెప్పవేమి నేదైన'
ననె తండ్రి. 'సురగురు నందను డిటకు
విద్యార్థియై వచ్చె విన్నప' మంటి—
అదియెంత కాలమో యయ్యెను, కాని
ఉదయాన జరిగినట్లున్నది చూడ.

కచుడు:

చెంగమున మూడుమారులు దానవాళి
నన్ను చంపెను - నీవు నా ప్రాణములను
మరలించితివి దయాపరవశవగుచు —
ఆమాట మనసున నే మాటుకొంటి;
నే కృతజ్ఞుడ నౌదు నెల్ల కాలమ్ము.

దేవయాని:

ఎవరికి కావలె నీకృతజ్ఞతలు!
మరచిపో! వగవ రెవ్వరు; నే నొసర్చి
నట్టి మేలెల్ల పాడయిపోవనిమ్ము.
ఇచ్చిపుచ్చుకొనంగ నే నిచ్చగింప.
ఆ కృతజ్ఞతమాట అట్లుంచి వినుము:
మనసున నే సుఖస్మరణయు లేద?
ఆనందగీతి యేదైన నీయంత
రమ్మెదినమ్మైన రంజించ లేద?—
సాయంతనమ్మోటి ఛాయల నున్న
తోటలో కూర్చుండి పాటాలు నువు
చుండ నేనొకైన నిండు టెడలంద
పులకాంకురమ్ముల పొంగిపోలేద?
పూవులపొదలు సంధ్యావియత్తలము
వలపుటూర్పుల వలపులు చిందలేద?
ఇట్టి సుఖస్మృతు లేవైన నున్న
జ్ఞాపకముంచుకో! నాపట్లకృతము
దవ్వులనుంచుము. తరుణుడా! యిచట
నేపాటి యేని నీయెదదకు హాయి
చేకూర్చెనా? కళ్లు చెమరుపనిందు
మనసున నీ లేమ కనిపించె నంద
చందాల రాశిగా చక్కని దంచు
నిట్టి వల్వనుగట్టి నట్టియే వనిత
నైన కనుంగొని యభినుతించితివ?
—ఇట్టి సుఖస్మృతు లేవైన నున్న
తలపోసుకొను తిరుబడి యున్నయపుడు
దివిజ లోకమ్మున దేవకుమార -
అంతరాళమ్మెల్ల నాపాధ నీల
జటలు నాజలదముల్ జడివట్టి వాన
గురియ న నధ్యాయముల పని లేక
కూరుచున్నప్పుడు కోడెతలంపు
బరువులు నీతపోవనసీమ నెన్ని
దినములు నీగుండె తిని వేసినవియొ?
ఈ విపినస్థలి నెన్ని దినాలు
వంత లేలేని వాసంత యౌవనము
మోదతరంగ సమ్ముగ్ధమై పొంగి
గానము సేయ నుత్కంఠ వాహినులు
లేవెల నాకుల పూవుల కనుల
పొంగిపోయి, ఒకొక్క పొరలిక నిన్ను
నానందమున తేలి యాడించి నవియొ?
ఉషసు, వెన్నెల, పూవు టూర్పుల క్రిక్కి
రిసిన యమానిశారీతు లీవనుల
నీ జీవితమ్మున నెనసి పెనంగి
సుఖ దుఃఖములనెన్ని సాక్కిపోయినవో?
తలపున నొకసారి కలయ గన్గొనుము.
ఉషయొ? వంజరియొ? ముగ్ధనిశయొ, సంతసమొ!
సుఖమొ? మొదోకక ముఖమొ?-అవ్వాని
లోనెకో నీలోన లీనమై శాశ్వ
తమ్ముగా రాత్రిం దివమ్ములు చెదని

చిత్తరు వేదైన సృష్టించ లేద?
ఉపకార మొక్కటేనా ఉన్నదింక ?
చెలువము లేద? ఏవలపును లేద ?
ఇం కేదియును లేద? ఏమోయి సఖుడ ?

కచుడు:

ఏదింక గలదో వచింపగా రాదు –
హృదయ రక్తమున సమ్మిశ్రితమైన
దెబువలె వెలికి చూపింతును చెలియ ;

దేవయాని:

తెలిసికొంటిని సఖా! లేత తెల్లముగ–
కనురెప్ప పాటటు కంపించిపోయి
హృదయేశుణమ్మున నెన్ని యూసుల్ల
కనుగొంటి నీమది; కనుకనే నేటి
యీ చెలి యలుక; వసించు మిచ్చటనె !
వెడలిపోకుము. కీర్తి వి భవమ్ము సందు
పోయిలే, దీయేటి చాయల జేరి
మన మిద్దఱమును నూతన దివమ్మొకటి
సృష్టించుకొని ఒరులెవ్వరు లేని
కాననచ్ఛాయల కరగి పోవుదము.
వెలికితోచని కలంతలు లేని ప్రేమ
డెందలు రెండు కట్టాయితమ్ములయి
సర్వబాహ్య ప్రపంచము విస్మరించు
గావుత సఖుడ నే కనిపెట్టి నాను
నీగుట్టు –

కచుడు:

దేవయానీ కాదు, కాదు !

దేవయాని:

కాదు ? ఫో—వట్టిదగా ! నీ మనస్సు
చూడలేదా నేను ? గూఢమైయున్న
నీ ప్రేమ నెఱుగనా ? నేస్తుడా – వికసి
తమైన కుసుమమే తలిరుజొంపముల
దాచిన మాత్రనే దాగునా వలపు ?
మొగమెత్తినపుడు, కందోగవిరిసినపుడు,
నాస్వరమ్మును విన్ననాడు – నీమొగద
ప్రతియంగకమున కంపనమొంద లేద
పరికించితినిదాని, దొరికిపోయితివి
నాకుబందీవయినావు నిశ్చయము –
తప్పించుకోలేవు తన్వంగినింక –
దొరయికపై సురేంద్రుడుకాదు – నేను –

కచుడు:

తొయ్యలియింతగా వెయ్యేండ్లుదైత్య
పరిసరమ్ములపడ్డ పాట్లెల్ల ?

దేవయాని:

ఏల
కారాదు ? చదువునకై మాత్రమేన
జగమున జీవులు వగచెందుటెల్ల ?
వనితకై యెవరు తపముసేయ లేద ?
పత్నివరమును సంపాదింపదలచి
తపతికోసము ఖరధాముని సూర్య
గనుగొందు నా పోరమునుమాని ఘోర
సాధన సేయడో సంవరణుండు ?
చదువొక్కటే కష్టసాధ్యమా ? ప్రేమ
ఊరకే దొరకునా ? ఓపికపట్టి
వెయ్యేళ్లు దేనికై వెతజెందినావో
అదియెఱుంగవు నీవు – చదువొక్కపక్క–
నే నొక్కపక్కగా నిలుచుంటిమోయి !
విద్యవైపొకపరి వెలది నన్నొక్క–
పరి, పరికింపుచు సురసురపడితి
ఎన్నాళ్లుగా నటు నిటు కొట్టుకొనుచు
మమ్మిద్దఱను సమానమ్ముగ మదిని
ఆరాధనము సేసినాడవు ; నేడు
మేమొకపట్టున మెచ్చి వరించి
చేపట్టుమనివచ్చి చేరితిమింక
ఒకరిని వరియించి యొరిని విడువ
సమయమ్మువచ్చెను – సఖుడ ! అధ్యయన
మున లేదు సుఖము, కీర్తిని లేదుపోయి
దేవయానీ నీవె దేహముంగొన్న
సిద్ధివి,' నిన్ వరించితి ' నంచుచిఱుత
నెగువతో వచియించితేని, యేతుతియు
కలుగదు ; దీనసిగ్గిలపనిలేదు.

ఎలనాగ మొదదవే యేదులపాటు
పని చేసి సాధించవలసినధనము.

కచుడు:

దేవసన్నిధిని ప్రతిజ్ఞ గైకొన్న
వాడ 'సంజీవనీప్రథిత విద్యను గ
డించి స్వర్గమునకే తెంచెద' నంచు.
అందుకై వచ్చితి, నంతరాంతరము
నందున్నదే అది—అబ్బ! యీనాడు
నెఱవేఱినది! యింక చరితార్థమయ్యె
నాజన్మ; యిప్పట్ల నాకయిదేని
గాని యపేక్షించు కామన లేదు –

దేవయాని:

ఛీ అబద్ధికుడా ఛీ! ఒక్కవిద్య
నే కోరినాడవా? ఈ గురుకులము
నందొక విద్యార్థివై యేకతమున
శాస్త్రమ్ములందె వీక్షణములనిల్పి
పవలు రాతిరి చదువందె నిమగ్ను
డైతివా? మరియన్ని త్యజియించినావ?
పాఠశాలకు బోక పైపైనివనుల
వెంబడి దిరుగుచు విరులను గోసి
హారముల్ గూర్చి నిత్యము దరహాస
వికసితాస్యుడవయి విదుషిని కాని
నాకేల యొసగితి వోకామ చేత?
విద్యార్థియగు వానివృత్తి యిదేన?
దారుణమైన నీ తపమిదియేన?
ఉదయ మనధ్యాయముల పూలబుట్ట
గైకొని నేముందు గన్పడి వంత
పుస్తకమ్ములవల పోద్రోసి వచ్చి
మంచు చిన్కుల తడియంచులనున్న
విరిసిన విరులను కురిపించితేల?
సంజల పాదుల జలములు వోసి
బడలివయపుడు నావయి దయజూపి
చెట్లకు నీరేల చిలకరించితివి?
తనపాఠములను చింతన సేసికొనక
మేత నీర్వెట్టి నా మృగశాబకమ్ము
ప్రేమతో లాలించి పెంచితి వేల?
మునిమాపు చీకటి ముంచుకవచ్చు
పట్టున నిశ్శబ్ద వాహినీ తీర
మున గూరుచుండి నాకను లరమోడ్చి
మిసిమి చాయలదేలు పసియాకులట్టు
లవశమైయుండ నీ యమర గానమ్ము
వినిపించి వినిపించి తనియించితేల?
విద్యగోనము వచ్చి విబుధ చాతుర్య
మెలయించి మనసు దొంగిలి నాడవేల?
నన్నులో జేసుక నాతండ్రి మనసు
నం జొచ్చి పనితీరి నంతనె యిపుడు
చేసిన మేలునే చింతింతు నంచు
నొక చిన్నమాట నా మొకమున విసిరి
పోవుచున్నాడవు – భూపతి జూచి
వాంఛ తీరినయర్థి, వాకిట నున్న
కావలివాని కో కాసిచ్చి నట్టు!

కచుడు:

అబ్బ మానినులెంత అభిమాన వతులు!
నిజము విన్నంతన నీ కేటి హాయి?
సత్యమ్ము నేను వంచన సేయలేదు.
కల్ల కపటములేక యుల్లమ్ము విరియ
నీకు సమ్మోదమ్ము చేకూర్చినాడ
పనులొనర్చుట నెట్టి పాపమే యున్న
దానికి విధిశాస్త్రి దయ సేసినాడు
ఆమాట లిక నేల? అత్యంత ముక్క–
నాకు మాత్రమె చెందినట్టి నాయెడద
తెలిసిన ముల్లోకముల నెవ్వరికిని
లాభము లేదు – ఏలా చెప్పుమనెదు?
వలచితినో లేదా? వాదింపువల్ల
ఫలమేమి? ఇంతకు పనిపూర్తియయ్యె!
సురలోక మికమీద నరకమ్ము వోలె
కనిపింపనీ!– క్షతగాత్ర మైనట్టి

స్వర్గము పోలికమది వగగుంది చిక్క-
యౌవనాంతర మందా పద్మసీ!-దగ్ధ
హృదయ మధ్యమున నాచిర కాంతియెల్ల
వేళల రగులనీ!-వేసటమైన
నెమ్మినగాని పోయెద తప్పకుండ
సుఖశూన్యమైన యీసుర ధామమునకు!
దివిజులకెల్ల నీ దివ్యసంజీవి
నీ విద్యచే నవదేవత్వమొసగి
నపుడు నా జన్మము సార్థకమగును.
అంతటివరకు నా కోయినిగూర్చి
తలపోసుకొనబాల — తరుణీక్షమించు
క్షమియించు దొసగుల క్షమియించుమన్న —

దే వ యా ని :

నామది క్షమయేది నా క నివాసి ?
కఠిన వ్రజము చేసి కాల్చితివీసుద
తి హృదయమ్మును దేవబ్రాహ్మణుడ !
వెళ్ళిపొమ్మిక దివో వేశ్మకు మహిత
గౌరవమ్మున ; నిజకార్యప్రకర్ష
పులకించి వగలెల్ల పోద్రోలుకొమ్ము.
నాకేమి కార్యమున్నది యింక నిచట !
విఫలమీదగ్ధ జీవితమునందింక
నేమున్నది ? — ఎవ్వారికిందు గౌరవము ?
ఈ కాననమ్మున నేకాకినగుచు
నేమిటెనెంచక, యేయాశలేక,
యెందుకో తెలియక, యే దలవంచు
కొని పడియుండెద ; నే ప్రక్కనుల
మరలించినను వేయితలపులు మూదు
లట్టుగుచ్చుకొను ; గుండెలం జేరుకొన్న
సిగ్గుసారెకు విషసిక్తదంష్ట్రికల
కఱచుచునుండు—

భీకరుణావిహీన

పాంథుడా యిటకేలవచ్చితివీవు ?
నా జీవితోప వనచ్ఛాయగొంత
సేపు విశ్రమియించి, జీవనసౌఖ్య
సుమముల గిల్లి దామము నొక్కసూత్ర
మునగూర్చితివి. నీవు చనియెడివేళ
దాని నీగళమున ధరియించుకొనక
యేహ్యభావమున నాయింతమాత్రమ్ము
రెండుగా పుటుకున ద్రెంచివేసితివి.
ధూళిలో దొరలించి గాలికివదిలి
నీదారినీవు పోనేపోవుచుంటి
వీజీవితమహాత్వ మెల్లనుమట్టి
పాలుసేసితివి.

శాపమ్మిత్తునీకు.

ఎందుకై నన్నవ హేళచేసితివో
ఆవిద్యనీకు సమగ్ర మెన్నటికి
కాకుండుగాత; నీకది భారమాత్ర
మైయుండు, నీకు భోగార్హము కాదు .
నేర్పుటకేకాని నీవు ప్రయోగ
మొనరింప నావిద్య యొనరదు పొమ్ము —

క చు డు :

నేవరమ్మిచ్చెద నీకు —"సుఖోస్తు
మహితగౌరవ భాజమానవై యెల్ల
యుగముల విస్మరియింతువుగాక."

ఖర సాహిత్య సమీక్ష

"శ్రీ వాత్సవ"

ఖరనామసంవత్సరం కరువులకు ప్రసిద్ధి. ఆ ప్రసిద్ధికి లోటు రానీయకుండా ఈ సంవత్సరంకూడా ఎక్కడచూచినా కరువుపరిస్థితులే యెదురయ్యాయి. ప్రపంచమంతటా యుద్ధభయం ఆవరించి ఎవరి మనస్సులోనూ శాంతి లేకుండా చేసింది. దానికి తోడు కృత్రిమవాతావరణం; జీవితావసర వస్తువులకు ధరలు పెరిగిపోయి జన సామాన్యం తమ కొలది రాబడిలో సరిదిద్దుకోలేక ఉక్కిరిబిక్కిరవుతున్నారు. పెద్ద పెద్ద రాజ్యాలమధ్య పోటీలూ, ఆయుధ సమీకరణలూ, యుద్ధసన్నాహాలు ఒకరిమీద ఒకరి పోటీతో సాగుతూనే ఉన్నవి. ఈ సందర్భంలో చాల దేశాలలో ఎన్నికలు జరిగాయి. ప్రభుత్వాలు మారిపోయాయి. కొత్త ఆర్థికవిధానాలు పేరు చెప్పి ఏమీ అమలుపరచలేని అభ్యుదయ పక్షాలకంటె, ఏదో మంచిదారిలో పెట్టి జీవనసమస్యలు కొంతవరకయినా తీర్చగలరనే విశ్వాసంగల పక్షాలవారినే ప్రజలు ఎన్నుకొన్నారు. బ్రిటనులో, ఆస్ట్రేలియాలో, న్యూజిలెండులో ప్రభుత్వాలు చేతులు మారాయి. తూర్పుదేశాలలో యుద్ధబాధలకు తోడు, తిండి బట్టల కరువు సాగుతూనే ఉంది. ప్రజలంతా అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోతున్నారు. మధ్యప్రాచ్యంలో పర్షియా నూనెగనులలోంచి బయలుదేరిన బడబానలం చల్లారలేదు. ఈజిప్టులో సూయెజ్ కాలువగురించిన కలహంకూడా శాంతించలేదు. ఎక్కడచూచినా అశాంతి, అరాచకం నగ్నతాండవం కావిస్తూఉన్నాయి. ఈ సమయంలో బ్రిటిష్ సింహాసనాధిపతి పరమపదించాడు. ఒక స్త్రీకి ఆ పదవి సంక్రమించింది.

మన ప్రజలలో ఇటు అమెరికనుల పూంజీవాదమూ, రష్యావారి సామ్యవాదమూ కలవరం కలిగిస్తున్నాయి. ఈ వాదాలయొక్క ప్రాముఖ్యం మన ప్రజలకు తెలిసినా తెలియకపోయినా ఎలాగో ఒకవైపుకు బలంగా ఆకర్షణ పొందుతూనే ఉన్నారు. ఈ సంగతి యీ సంవత్సరం జరిగిన యెన్నికల్లో స్పష్టమయింది. ఎన్ని పక్షాలవారు పోటీచేసినా—మొత్తంమీద ప్రజలయొక్క అవసరాలు తీర్చగలవారికే వోట్లు ఎన్నుకున్నారు. ముఖ్యంగా మన రాష్ట్రంలో ఓటర్లు తాము పడుతూఉన్న నానాకష్టాలూ తీర్చగలరని చెప్పినవారినే ఎన్నుకొని పంపారు. సంవత్సరం పూర్తి అయ్యేటప్పటికి రాజకీయ సమస్యలలాగే ఆర్థిక సమస్యలు కూడా పరిష్కారం కాకుండాఉన్నవి, తిండి, బట్టతోపాటు నీటికి కూడా కరువు ఏర్పడి కటకటలాడిస్తోంది. రాయలసీమలోని భయంకర క్షామం పేదజనాన్ని బెంబేలుపెడుతూనే ఉంది. తెలంగాణాలో రాజకీయాలు ఎటు మారినా సామాన్యమానవుడి నిత్యకష్టాలు దూరమయ్యే శుభసమయం ఇంతట్లో వచ్చేటట్టుగా లేదు.

ఇంత దుస్థితిలో కూడా తెలుగువాడు నిరాశావాది కాడు. ముందు రానున్న భూలోకస్వర్గాన్ని ఊహించుకొని కలలు కంటూనే ఉంటాడు. ఆశాసౌధాలు నిర్మించుకొంటూనే ఉంటాడు. నిండుజీవితం జీవిస్తానే ఉంటాడు. వెలుపలి ప్రపంచంలో ఇంత బీభత్సమైన పరిస్థితులుంటే మన కవులు రామాయణం, మహాభారతం తిరుగ వ్రాస్తున్నారు. జరిగిపోయిన చారిత్రిక ఘనతలను ఉగ్గడించుకొని సంతసిస్తూఉన్నారు. వసంతాలను గ్రీష్మాలను వర్ణించి ఆనందిస్తున్నారు.

ప్రకృతిలో పరధ్యానం చేసే కవులు కొందరుంటే ప్రణయంలో నిమగ్నులయ్యేవారు కొందరు. ప్రేమ కవిత్వాలూ భావ కవిత్వాలూ పాతబడిపోయాయని ఎంత ఘోషన చేస్తున్నా ఈ కాలంలో కూడా ప్రణయగీతాలు వ్రాసేవారు లేకపోలేదు. "పూలలో జ్వాలలు" తొంగిచూడండి.

నాడు నీ యింటి వెనుక పున్నాగ పూచె
నేను నీ యింటిముందు కన్నెజాజి జేసె
సారచారు శృంగార మందారకుసుమ
అరుణ తరుణప్రభాతి భాస్కరసమమ్ము
అంత చల్లని నీ గుండె యందదేల
కోప మగ్ని కీలామాలికోపమమ్ము
ఇంత చల్లని ఈ పూలచెంత ఏల
పెకలివచ్చు వడ్జ్వాల వచ్చెదనయా......దాశరథి.

ఇవిగాక పూర్వధోరణి కథాకావ్యాలు వ్రాసేవారున్నారు. ఈ కావ్యాలలో రీతి, శయ్య పాఠకులను తాత్కాలికంగా ఆకర్షిస్తాయి తప్ప చెప్పదగిన విశేషం ఏమీ ఉండదు. కరుణశ్రీ రచించిన వనధారాలంకృతిలో కర్ణుని గూర్చి కుంతి అంటున్నది. వినండి—

"చిన్ని పెదవుల ముత్యాలు చిందిపడగ
కలకలమటంచు నవ్వునే గాని కన్న
అమ్మ కష్టము తన యదృష్టమ్ము గూడ
నెరుగ డింతయు నా యమాయకపు బిడ్డ."

ఇదే పద్ధతి కథాఖండికల సంపుటిగా వెలువడిన మరొక మంచి కావ్యం ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారి 'దక్షారామము'. ఇది కొండాలివారి పంచక్షేత్రము విధాన చక్కని యితివృత్తాలతో చక్కని పద్యాలతో కూర్చబడింది.

దక్షారామంలో బ్రహ్మసూత్రాలు రచించిన వ్యాసుణ్ణి చూడండి—

ముదిరిన గాంభీర్యముద్రలో ధర్మజు
పౌరుష గర్వసత్త్వములు లోనగు
చూచిన చూపులో లేచి వెల్గెడు వాసు
దేవుని రాజనీతిజ్ఞ గరిమ
వంచిన కనుబొమ్మవంపు పుక్కిట బట్టు
పూరిత గాండీవ ధన్వ క్రోధ
కలగిన కడగంటి ముకురులో నిలిచె పాం
[illegible]
[illegible]
[illegible]

భావనాభార భరిత మహ్యాంబు దితతు
నడచి వచ్చెడి భారతామ్నాయ మేము!"

ఇంక అభ్యుదయ కవులమని, స్వచ్ఛందచ్ఛందస్సులో వ్రాస్తూ ఉన్న కవులలో చాలమంది సినిమారంగంలోకి చేరుకున్నారు. వారు నిరసించిన 'వెన్నెల' 'వసంతం' 'ప్రేమ' ఇటువంటి పద సామగ్రితో అర్థంలేని పాటలు కూర్చక తప్పనిసరి అయింది. వీరిలో కృష్ణశాస్త్రిగారి కవిత సినిమాలో ఎలాగ రాణించిందీ తెలిసిందే. శ్రీ శ్రీ ని సినిమా మీ కవిత్వానికి చరమసంగీతం పాడి పెట్టినా అని అడిగితే అలాగని ఎందుకనుకోవాలి, సినిమాలో కవితా వ్యాసంగానికి మరింత అవకాశం ఉందని చెప్పారు. తాను కవితా చమత్కృతి వదిలిపెట్టి వెయ్యలేదని వ్రాయబోయే కొత్తకావ్యాల శీర్షికలు చెప్పి ఊటలూరిస్తున్నారు. శ్రీ శ్రీ ని అనుసరిస్తూ ఇంచుమించు అతనికి అపరావతారంగా బయలుదేరిన 'ఆరుద్ర' అడపాతడపా ఏవో వ్రాస్తూనే ఉన్నారు. 'జీర్ణ మంగేరు భాషితమ్' అని 'ఉద్గీథ' అని రెండు ఉత్తమకావ్యాలు రచించాడు. రెండవకావ్యంలో అయోమయంగా ఉన్న ప్రకృతిని చూచి పురుషుడు ప్రశ్నిస్తాడు. ప్రకృతివిలాసాలకు ముగ్ధుడైన పురుషుడికి ఆ లీలలు చిత్రవిచిత్రంగా పరిణమించి ఆశ్చర్యంతో విముగ్ధుణ్ణి చేస్తాయి. వేదంలోలాగ అతని హృదయంలో కోలాహలం బయలుదేరుతుంది. ఏవో అడుగుతాడు.

ఎడదలో మబ్బు క్రమ్మి
మెదడులో గాలి రేగి
నైరాశ్య సీమలో
చెలరేగెను ప్రశ్నలవాన
గాలివాన హోరులోన
కారణాల కలకలాలు
చావుబతుకు చినబతుకు
జన్మించెను తొలినాడే
ప్రశ్నించెను నరుని మెదడు
నువ్వెవరవు? నే నెవణ్ణి
ఎవరివల్ల సృష్టి పుట్టె

* * * *

గుచ్చిగుచ్చి అడిగే ప్రశ్నల తాకం చెవులకి
పరిపోయే కారణాల లోకం కప్పలు
ఎక్కడో ఉన్నవి
ఏ గవాక్షాలు దాటిపెట్టే
గోడవుల్లకు చేరుకున్నవి
కస్త్వం? కోహం? కుత ఆగాతా ఇయం సృష్టిః

పూర్వకవుల్ని కలవరపరచినట్లే ప్రకృతి యీనాటి కవుల్నికూడా కలవరపెట్టింది. ఈప్రకృతి కలవరంలోంచి మానవుల బాధలూ ఆశలూ ఈ కవులు చదువుతారు. కె. వి. రమణారెడ్డి వ్రాసిన 'అడవి' అనే కావ్యంలో ఈ ప్రకృతే జీవితం.

బ్రతుకు అతుకుబొంత
జగము ఇరులకంత

అంటాడు. ఆగ్రహపడతాడు. సంఘాన్ని దుయ్యబట్టుతుంటాడు.

పూవిరులు కురిమిన కేసరాలకొప్పులను
కనికారం లేక కోసిన ముంగలికత్తిని
తుందిలమనుక శాసించే పురాణాన్ని
సిరికలలో కాల్చమని ఏలుతున్నాను.
ముగ్ధయవలుగుదు యోగతీతాల మధుకలశాలను
రోగాల మురికికాలవలు చేసి
ద్రోహాన్ని నిందిస్తున్నాను నేను
మనుషులు మనుషులుగా బతకమంటాను
వసంతనీతిని బోధించేవాళ్ళను చితకతంతాను.

అని చెప్పి—

'అలకా పురానికీ
అలగా జనానికీ
ఇది సమరంసంకులం' అని చెప్పి
'వాదంలోనుంచి వాదిపుడుతుంది
వాదిలోనుంచి స్వేచ్ఛపుడుతుంది
స్వేచ్ఛలోనుంచి అత్మపడుడు
పూర్ణమానవుడు పుడతాడు' అని ఆశిస్తాడు
పొలం చదును చేద్దాం, నేల పదు నవుతుంది
వర్షం పడుతుంది: అదను దొరుకుతుంది
విత్తులు సిద్ధం చేద్దాం
నర రతుకు డొక్కడొస్తాడు
అని రాసున్న దానిని గూర్చి నమ్మకతాడు.

ఈ ధోరణికవులు అందరూ ఆశావాదులే. గతాన్ని విస్మరించినా భవిష్యత్తులో బంగారు విర్మించమంటారు.

మంచుమంటిది గతం
మళ్ళా కనిపించదు
వెనక్కి చూడు మరి
వెళిపోయిం దెపుడో
నీలో కుసుమించిన పూలను చిదిమేసి
గతం వెళిపోయింది నక్షత్రగర్భంలోనికి
చిరస్మృతుల ముట్టడి
చెర పెడుతోంది నిన్ను
మళ్ళించు రథాన్ని
మనుషు లున్నచోటికి

"కాలం విలువైనది, విలువైనది బ్రతుకు"......నార్ల చిరంజీవి. కొత్తకవులలో బలమైన ఆలోచనలు రేపే కవిత్వం వ్రాస్తున్నవాడు. 'బైరాగి' ఈయన రచించిన "నూతిలో గొంతుకలు" "పలాయనం" పీడిత బాధితప్రజల ఆక్రందనాలకు స్వరపేటికలు. 'పలాయనం' గీతికాసంపుటిగా హిందీలో కూడా తనే స్వయంగా అనువదించి – సహృదయులందరిచేత మెప్పులు పొందారు. టి. యస్. ఇలియట్ వ్రాసిన అనేక గీతికలకు యీయన తేటతెలుగులో అనువాదాలు కూడా చేశారు. వీరిలాగే మరికొందరు యువకులు కొత్త ఛందస్సులతో, కొత్త భావాలతో ప్రయోగాలు చేస్తున్నారు. కాని ప్రస్తుతం వెలువడుతూవున్న నూతన కావ్యగీతికలు - ఒక్క తెనుగులోనే కాదు అన్ని భాషలలోనూ - అర్థరహితంగానూ అయోమయంగానూ ఉంటున్నవని పెద్దఆరోపణ. దీనినిగూర్చి ఒక ప్రసిద్ధ ఆంగ్లదినపత్రికలో వాగ్వాదాలు జరిగాయి. నేటి కవులు-తమ ఉపమానాలూ రూపకాలూ యథార్థంకానివి తీసుకొంటున్నారు. భాషలోగానీ ఛందస్సులోగానీ ఏ నియమాలూ పాటించకుండా కవి సమయాలూ రూఢి అర్థాలూ ధిక్కరించి తోచిన మాటలు వాడుతున్నారు. కొత్తవి సృష్టిస్తున్నారు. పాఠకులలో భావవ్యాప్తికంటే ప్రశ్నపరంపర ప్రభవింప జేస్తున్నారు. ఇలాగ చేయడంవల్ల వారి ప్రయోజనం ఎంతవరకు నెరవేరుతుంది? వారు చెప్పదలచుకొన్న అంశాలు

స్థితిలో యీ విధానంలో చెప్పడంవల్ల మరుగుపడిపోవడంలేదా? అని విమర్శకుల శీర్షికలు. కవి అంటాడూ, 'సంఘం ఈనాడు కల్లోలంలో ఉన్నట్టు ఉంది. ఆ సంఘానికి ప్రతినిధి కవి. ఆ సంఘంలోని అరాజకం, అశాంతి రూపం పొందించడానికే ఇలాంటి ఛందస్సులూ, భాష, రూపకాలూ వాడుతున్నాం. సంఘాన్ని తల్లిబిల్లిచేసే కార్చిచ్చులో ఏ కొంచెం వేడియైనా రచనలవల్ల మీకు కలిగినా మా కృషి ఫలించినట్టే' అని.

ప్రాత కొత్తల మధ్య బయలుదేరిన యీ సంఘర్షణలో తిరిగి గొప్ప కవులందరూ ప్రాతవిధానాలను ఆశ్రయిస్తున్నారు. ఈనాడు పాశ్చాత్య సభ్యజగత్తులో పేరుమోసిన కవులంతా పూర్వపు గ్రీకు రోమన్ పద్ధతులలో కావ్యరచన సాగిస్తున్నారు. బరువుగల పెద్ద ఛందస్సులలో గ్రీకు మహాకావ్యాలవంటివి వ్రాస్తున్నారు. అలా వ్రాసిన ఇలియట్ కవి పద్యనాటకం *Cocktail Party'* గొప్ప పేరు సంపాదించింది. ఈ విధానంలోనే *Christoper Fry* అనే నాటకకర్త *Venus Observed* అనే పద్యనాటకం వ్రాసి గొప్ప ప్రఖ్యాతి సముపార్జించారు. నాటకరంగంలో కూడా కేవలం వచనంతోనే వ్రాసిన నాటకాలు పోయి పద్యాలతో కదను తొక్కించిన నాటకాలు మన్ననలందుకొంటున్నాయి. మిగతా అన్నిరంగాలలోలాగే సాహిత్యంలో కూడా ఒక చక్రం తిరిగి వచ్చింది. అరాజకం, అశాంతి ప్రబలి నీచాతినీచస్థితికి దిగిన భావవిధానంలోనుంచియే, తిరిగి దివ్యాతిదివ్యమైన ఉన్నతశిఖరాలను అందుకోగల ఉత్తమ ఆశయాలు ఉద్భవిల్లుతున్నాయి. పాశ్చాత్యప్రపంచంలో జరిగిన పరిస్థితులే మననాట కూడా తిరిగి పరిఢవిల్లగలవు అనడానికి సంశయం ఏమీ లేదు. తిరిగి కవిత్రయంవంటి కవిసత్తములు, పింగళి సూరనవంటి కల్పనానిపుణులు ప్రభవిస్తారు. కాని అది జరిగేవరకు కొంతకాలం నేడు మనం చూస్తూఉన్న స్తబ్ధతనంతటిని అనుభవించక తప్పదు. పద్యకవితకే మూర్ధాభిషేకం చేసే కాలం పోయింది. నేడు ఎక్కడ చూచినా కవిత్వానికి ఆదరణే లేకుండా ఉంది. ఇది చూచి కవులు పద్యకవిత రచించడమే మానివేశారు. విదేశాలలో పద్యకావ్యాల ప్రకాశన బహు నష్టదాయకంగా పరిణమించింది. ఈ దుస్థితి భరింపలేక కొందరు సహృదయులు ఇంగ్లాండులో కవితాపోషకనిధి స్థాపించాలని సూచన చేశారు. అయితే ఆత్మాభిమానం కల కవులు అటువంటి సహాయక నిధివల్ల బ్రతికేకంటె అలాంటి కవితారచన చేయక పోతే నేం అని సహాయం వద్దని నిరాకరించారు. ఇటువంటి అనుభవమే మనదేశంలో కవులకు కూడా పద్యకావ్య ప్రచురణవల్ల కలుగుతుంది. మునుపటివలె వారిని ఆదరించి సత్కరించే శ్రీమంతులూ లేరు; కవితాపోషకులూ లేరు. పద్యకవితే సన్మానవస్తువు అనే సంప్రదాయం పోయింది. నేటి ప్రజాయుగంలో చదువరులు ఎక్కువమందిని ఆకర్షించి వారి అభిమాన పాత్రులయిన వచనరచయితలకు కూడా సన్మానాదరాలు లభిస్తున్నవి.

ఈ ప్రజాయుగంలో, సంఖ్యాబలంచేత నిర్ణయాలు జరిపే సమయంలో వచనానికి గల పలుకుబడి పద్యరచనలకు లేదు. వచన రచనలో కూడా అందరికీ సులభంగా అర్థంకాగల శైలిలో ఉన్న రచనలు బహుళప్రచారం పొందుతున్నాయి. కేవలం వినోదంకోసం ఏది వ్రాసినా చెల్లుబడి అయినరోజులు కూడా గడచిపోయాయి. వస్తున్న రచనల్లో మంచిచెడ్డల వివేచన చేస్తున్నారు. ప్రయోజకత్వాన్ని అభిలషిస్తున్నారు. వినోదానికి తోడు విజ్ఞానభిక్ష అర్థిస్తున్నారు.

ఏ విషయం గురించి వ్రాసినా కూలంకషమైన పరిజ్ఞానం కోరుతున్నారు. అహామాషీ వ్రాతలు తృప్తి కలిగించడం లేదు. ఇది చూచే తెలుగుభాషాసమితి అనే సంస్థ ప్రభుత్వప్రోత్సాహంతో స్థాపించి ఒక విజ్ఞాన సర్వస్వం ప్రకటించాలని సంకల్పించారు. వెయ్యేసి పుటలు గల పన్నెండు సంపుటాలుగా ప్రచురించాలని వారి ఆశయం. ఇప్పటికి వారు ప్రచురించిన మచ్చుతునకలు చూస్తే జనసామాన్యానికి యీ భాష ధోరణి బహుదూరంలో ఉన్నట్టు తోస్తుంది. కొమర్రాజువారు ప్రారంభించి కీ. శే. జటోద్ధారకులు కొనసాగించి ప్రకటించిన సంపుటాలు వేయిరెట్లు మెరుగులుగా ఉన్నవి. ఆ విభాగంలో - ఆ శైలిలో ఇదే సంస్థ ద్వారా మిగతా సంపుటాలు పూర్తిచేయడానికి ప్రజలు ప్రభుత్వం సహకరిస్తే ఒక మహాకార్యం నెరవేరినట్లు చేయగలరు. కాని అటువంటి కలిసికట్టుతనం తెనుగువారిలో అరుదు. ప్రతి ఒక్కడూ ఒక ఉద్యమం — ప్రతిఒక్కడూ ఒక సంస్థ. ప్రతి ఒక్కడూ ఒక మహానాయకుడు.

ప్రజోపయుక్తమైన విజ్ఞానం అందజేయడానికి తెలంగాణాలో వర్ధిల్లుతూ ఉన్న ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తు అమూల్యమైన కృషి చేస్తూ ఉంది. వారు సైన్సుకథ అని చక్కని పుస్తకంలో సామాన్య విజ్ఞానం సరళశైలిలో అరటిపండు ఒలిచి పెట్టినట్టు వ్రాయించి ప్రకటించారు. ఆంధ్రుల సాంఘికచరిత్రగూర్చి ఇదివరలో హైదరాబాదు వాస్తవ్యులే సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు ఒక అమూల్యగ్రంథం ప్రకటించారు. అదే పద్ధతిలో హైదరాబాదు వారే శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు ఆంధ్రులసంస్కృతి చరిత్ర అని ఆంధ్రులగూర్చి అనేక వివరాలతో కూడిన మహాగ్రంథాన్ని ప్రకటించారు. ఇలాంటి గ్రంథాలు, అన్ని దేశాలలోనూ, అన్ని జాతులగురించీ వెలువడ్డాయి. స్కాట్లండు అనే పేరుతో స్కాట్లండుదేశం, నైసర్గికం భూగోళం— ఖనిజాలు, జనం, కళలు, సాహిత్యం, సంస్కృతి, పరిశ్రమలు మొదలయిన అంశాలమీద ఆయావిషయాలలో ఆరితేరిన నిపుణులచేత వ్యాసములు వ్రాయించి ఒక సమగ్రగ్రంథం ప్రకటించారు. దానికి చక్కని బొమ్మలు, ఉదాహరణ పటాలు పట్టని అలంకారాలుగా ఉన్నవి. ఇటువంటివే కెనడా గురించీ, అమెరికాగురించీ ముచ్చటయిన పుస్తకాలు వెలువడ్డాయి. తెనుగు సంస్కృతిగురించి సర్వంకషపరిజ్ఞానంతో కూడిన ఒక సంపుటం అటువంటిది తెనుగులో వెలువడితే చక్కగా ఉంటుంది.

ఈనాడు తెనుగులో పుస్తకప్రకాశనమే కష్టసాధ్యమైపోయింది. ఉత్తమగ్రంథాలు ప్రచురించే ప్రచురణసంస్థలు బహు స్వల్పం. అందుచేతనే ఉత్తమరచయితలు వగుంకట్టి మంచి గ్రంథాలు ప్రచురించలేకపోతున్నారు. తెనుగు భాషాసమితి వారు ఏటేట బహుమతుల ఎరచూపి ఆయా గ్రంథాలకు సహాయం చేసే ఏర్పాటు గావించామంటున్నారు. కాని ఈ బహుమతులను చూచి మంచి గ్రంథాలు వ్రాసే ఉత్సాహం కవులకు లేకపోగా విషయనిర్ధారణ ముందే చేసినకారణంచేత వచ్చినవానిలో గ్రుడ్డిలో మెల్ల ఎన్నుకోవలసి వస్తుంది. అసలు సాహిత్యంలో ఏ అర్హత పొందజాలని అల్పగ్రంథాలకిసైతం బహుమతులు ఇయ్యక తప్పనిసరి అవుతుంది. దీనివలన బహుమతి ప్రయోజనమే ధ్వంసమైపోతున్నది. అలాగకాక సంవత్సరానికి వెలువడిన గ్రంథాలన్నింటిలోనూ సాహిత్యంలోను విజ్ఞానంలోనూ ఉత్తమోత్తమమని తోచిన మంచి రచనకే పురస్కారం యిస్తే సాహిత్యానికి నిజమైన ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది. కాగా, ఉత్తమరచనలని తోచినవాటిని బహుమతి యిచ్చినా లేకపోయినా యిటువంటిసంస్థలు కొనబట్టి

ప్రచురిస్తే అదే పదివేలు. ఇతరత్ర కళ్ళు వెలుగు చూడలేని గ్రంథాలకు ప్రకాశనావకాశం కలిగించినవారవుతారు.

ఇటీవల మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంతరఫున కొన్ని అముద్రిత గ్రంథాలు వెలుగులోకి వచ్చాయి. వీటిలో ముఖ్యమైనవి కట్టా వరదరాజు ద్విపద రామాయణం, రాజగోపాలవిలాసం అశ్వపరీక్ష (శాస్త్రం) మున్నగువవి. ఇవన్నీ శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు సంపాదించి ప్రకటించి ఆంధ్రపాఠకలోకం మన్ననలందుకున్నారు. ఇలాంటికృషి విశ్వవిద్యాలయంవంటి సంస్థల సహాయంచేత సాధ్యంకాని ఇతరత్ర కాదు.

ఇలాగే స్వకల్పిత రచనలను ప్రోత్సహించడానికి ప్రకాశన సంస్థలు అవసరం. అటువంటి సంస్థలు లేకపోగా—కనీసం రచయితలు తమంత తాము ప్రచురించిన కృతులకు కూడా విక్రయం చేసే సావకాశాలు లభించకుండా ఉన్నవి. నేను పుస్తక విక్రయం చేసేవారు పత్రికల విక్రేతలు, లేక స్కూలు పుస్తకాలు అమ్మేవారున్నూ. అందుచేతనే ఏ పుస్తకాలకూ సరియైన అమ్మకాలు ఉండవు. మూడు రంగుల ముద్రణలోలికే బొమ్మలతో ముచ్చటగా చిత్రించిన పత్రికలతో సమానంగా తక్కువ పేజీలు కలిగి ఎక్కువ ధరలు వేసిన పుస్తకాలు అమ్మకం చూపితే పత్రికల అంగడుల్లో కొనేవారెవరు? అదేవిధంగా గణితబోధినీలు. వాచకపుస్తకాలు అమ్మే దుకాణాల్లో సాహిత్యవిజ్ఞాన పుస్తకాలు అమ్మితే ఆదరించేవారెవ్వరు? అందుచేత ఇవేవీ కాక కేవలం సాహిత్యపుస్తకాలు మాత్రం విక్రయించే నిమిత్తం ప్రత్యేక బుక్ డిపోలు ముఖ్యనగరాలు అన్నింటిలోనూ బయలుదేరాలి. ఆ డిపోలు అన్ని పుస్తకాలూ తెప్పించి ఆధునిక పద్ధతుల్లో విరివిగా ప్రకటనచేసి ఆకర్షించాలి. మొదట్లో—ప్రజలలో పుస్తకాలు కొనే అలవాటు కలిగేవరకు రకరకాల పుస్తకాలు కొనడానికి బుక్‌క్లబ్బు లేక గ్రంథమాలలు స్థాపించి చందాదారుల పద్ధతిని ప్రోత్సహించాలి. ఒక వెయ్యిపుస్తకాలయినా చెల్లగలవనే ధైర్యం ఉంటే తప్పక పుస్తకం ప్రకటించవచ్చు. అందుచేత ఏ వ్యాపారసంస్థ అయినా ఈ పనికి పూనుకొని ముందుకు వచ్చేవరకు రచయితలే ఒక సహకారసంఘంగా ఏర్పడి ఈ పని నిర్వహించవచ్చును. ముందుగా ఒక విక్రయశాల పెట్టి అందులో రచయితల అందరిగ్రంథాలూ దొరికేటట్టు చేయవచ్చు. పుస్తకాలు వచ్చినట్టు తెలిసినా అవి దొరికేచోటు తెలియక చాలమంది కొనడం లేదు. నేటి వ్యాపారప్రపంచంలో గ్రంథవిక్రయం సక్రమ మార్గంలో స్థాపిస్తే తప్ప సాహిత్యానికి త్వరగా అభివృద్ధిఅయ్యే మార్గాలు గోచరించడం లేదు. ఆర్థిక ప్రోత్సాహం లేక, జనాదరణ లేక దేనికోసం రచయిత సాహిత్యసేవ చేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తాడు? ఎంతకాలమని నిష్కామకర్మ చేస్తాడు?

ఇదేమీ లేకపోయినా నేటి రచయితకు కల్పవృక్షాల లాగున పత్రికలు ఆదరణ చేస్తున్నవి. వాటి పుణ్యమాయని బహుళప్రచారంలో ఉన్న పత్రికలు యుద్ధవార్తలు, రాజకీయాలు, ఎన్నికల సంరంభం, మొదలయిన వానితోపాటు ఈ కాగితం కరువురోజులలో కూడా సారస్వత విషయాలకు ఎడతెగని ప్రోత్సాహం ఇస్తున్నవి. దినపత్రికలతో బయలుదేరిన సత్వాదాహం, వార, మాసపత్రికలమీదికి ప్రసరించింది. కథలు, నవలలు చదవాలనే కుతూహలం పాఠకులలో పెరిగింది. పత్రిక చదివే పాఠకులసంఖ్య పెరుగుతూవున్న కొద్దీ, వారిలో మంచివి చదవాలనే కుతూహలం కూడా పెరుగుతూవున్నది. పాఠకులకు, పత్రికాసంపాదకులకూ రచయితలకు యీ కుతూహలం నిలవబెట్టుకోవడంలో ఒక పరుగు పందెం లాగ పరిణమించింది. ఇందులో నెగ్గుతారు?

ఈ పరుగుపందెములో మానవుడి మృగవాంఛల్నీ, ఉద్రేకాలనూ రెచ్చగొట్టి వాటిని తృప్తిపరచాలనే ప్రయత్నం కొన్ని పత్రికలు చేశాయి. సెక్సుకథలు, యథార్థ నగ్నదృశ్యాలు ప్రకటించాయి. కొద్ది మాసాలలోనే అటువంటి ప్రయత్నం నెగ్గేది కాదని గ్రహించాయి. తెనుగుసాహిత్యం అదృష్టవశాన ఈ ఫలితం అతి త్వరితంగానే కొట్టవచ్చినట్టు కనిపించి ఈ సంవత్సరంలోనే తప్పుత్రోవ పట్టినవాళ్లు మంచి త్రోవకు రావడం శ్లాఘించవలసిన అంశం. రానురాను చదువరులు అభిరుచి అలవరచుకొంటూ ఉన్నారు. యుక్తాయుక్త విచక్షణజ్ఞానం తెలుసుకొంటూవున్నారు. ఆరోగ్యకరమైన వ్రాతలనే ఆదరిస్తున్నారు. అందుచేత రచయితలు, ప్రకాశకులు సైతం పాఠకలోకంఅభిరుచి గమనించి మరీ వ్యవహరించవలసివస్తూ ఉంది. ఫలితం - కడచిన సంవత్సరం అంతా గోచరించింది. మసిపూసి మారేడుకాయ చేసే విధానం అంతరించిపోయింది. ఏది చూచినా దానిలో నిజాయితీ కనిపిస్తోంది. ఋజుత్వం, నూటితనం స్ఫురిస్తున్నాయి. రామన్న మంచి సాహిత్యానికి ఇది బీజక్షేత్రమేమో! ప్రసిద్ధ రచయితలే అని లేదు; కేవలం కొత్తవాళ్లు, యువకులు, విద్యార్థులు—ఇంగ్లీషు చదువు రానివాళ్లు అన్ని తరగతుల వారూ వ్రాస్తున్నారు. వీరందరి రచనలలోనూ, తెనుగువారి సాంఘికజీవనం అద్దంకట్టి చూపించినట్టు ఉంది. పరిశీలించాలీ అంటే, ఒక సంవత్సరం—ఆంధ్ర సచిత్రవారపత్రిక తీసుకొని దానిలోని కథారచనలు పరిశీలిస్తే చాలు. ఈ కథలన్నీ—తెనుగువారి మధ్యమతరగతి కుటుంబీకులు పడుతూ ఉన్న కష్టసుఖాలు చూపిస్తున్నవి. ఎక్కువ భాగం—నేటి ఆర్థికవిధానంవల్ల, కంట్రోల్సు, పెచ్చుధరలు వస్తులోపాలు వీనివల్ల ప్రజలు పడుతూఉండే ఇబ్బందులు ఇతివృత్తాలుగా తీసికొన్నవి. ఈ ఆర్థికవిధానంలో చిక్కుపడిపోయిన మనిషిచేత మన రచయిత దానిని ఎదుర్కొనే మార్గం అన్వేషింపచెయ్యడు. కథ ప్రారంభం చేయడం అద్భుతంగా మంచి సన్నివేశంలో ఎత్తుకుంటాడు. దానికి మరికొన్ని అనుభవాలు జతపరుస్తాడు. చివరకు వచ్చేటప్పటికి ఏం చెయ్యాలో తోచదు. ఆవ్యక్తిని చంపివేస్తాడు. లేకపోతే పరారీ అయ్యేటట్టు చేస్తాడు. ఒకోసారి అతనికి సన్యాసం యిప్పిస్తాడు. నిజానికి ఇవేమీ చెయ్యనక్కరలేదు. నిత్యజీవితంలో ఏ సమస్యా పరిష్కారం అవుతుందను కోవడం పొరపాటు. కథలోలాగ జీవితం ఒక మంచిచోట మొదలు పెట్టి మరో మంచిచోట నిలిచిపోదు. జీవితఅనుభవానికి మొదలు లేదు. చివర లేదు. బ్రతుకు పోరాటానికి తుదిమొదళ్లు ఉండవు. కథలు కూడా జీవితానికి ప్రతిబింబాలుగా అలాగే ధ్వనింపచవచ్చు. ఈ సంవత్సరం మద్రాసులో చూపిన చలనచిత్రోత్సవానికి వచ్చిన ఉత్తమచిత్రం ఇటాలియన్ చిత్రం సైకిలుదొంగ ఉదాహరణగా తీసుకుంటే ఈ కథావిధానం నిరూపించవచ్చు. తనకు జీవనాధారంగా ఉన్న ఒక సైకిలు పోగొట్టుకున్న మనిషి—సైకిలుకోసం పట్టణమంతా వెదకుతాడు. అనుమానం ఉన్నవాడిని గద్దిస్తాడు; ఎన్ని శ్రమలో పడతాడు—దొరకదు. చివరకు దుఃఖంచేత—తింటికడిచే ఉపాయం మరొకటి కనిపించక ఎవరి సైకిలో తానే దొంగిలిస్తాడు. పాపం పట్టుబడిపోతాడు. అతన్ని పట్టుకున్నవాళ్లు పోలీసులకు అప్పగించడానికి బదులు జాలితో వదిలివేస్తారు. పాపం అతను దుఃఖం దిగమ్రింగుకొని ఆ జన సమూహంలో కలిసిపోతాడు.. ఇలాంటిదే మన నిత్యజీవితంలో

న్న జరుగుతాయి. తరవాత ఏమవుతుంది అని ప్రశ్నించ నక్కరలేదు. అది రచయిత పనీ కాదు, పఠితపనీ కాదు.

యువక రచయితలు ఎక్కువగానుంది శృంగారం—అంటే ప్రేమకథలు వ్రాస్తున్నారు. వీటిలో ఎక్కువభాగం—ఆర్థిక విభేదాలనే చూపిస్తున్నాయి. పేదవాడు ధనికురాల్ని ప్రేమించడం లేక ధనికకుటుంబంలోవాళ్లు పేదవాళ్లమీదికి మొగ్గడం. కాని ఆర్థిక వ్యత్యాసంవల్ల వాళ్లు కలుసుకోలేకపోవడమున్నూ. మరొక రకం—యీ తరగతి ప్రేమ కథలలో పరస్పర సుఖం కోసం పరారీ అయిపోవడం. ఎక్కడో నిజానికి అలాగ జరిగినా కాని ఆ విధంగా యీ ప్రేమసమస్య పరిష్కారం కాదు. మరొక రకం కథలలో ధనవంతులయిన యువతులు వరులకోసం వెదకుతారు. ఎవరిని చూస్తే వాళ్లను నిరాకరిస్తూ ఉంటారు. తుదకు అనుకూలుడైనవాడు కనిపిస్తే, వ్యర్థగర్వంతో వాళ్లను కాలదన్నడం. ఇవన్నీ యథార్థదృశ్యాలయినా కథారచనలో ఒకే ధోరణిలో ఉండి విసుగు కలిగిస్తాయి.

మరొక రకం కథలు—బంపెగా ఎట్టఎదుట కనిపించే నిత్యజీవిత దృశ్యాలను విస్మరించి ఊహాలోకంలో విహరించేవి. నిత్యానుభవంలో ఎన్నో అందనివాటికి ఆశించి అవి యథార్థ జీవితంలో అనుభవించే వీలులేక స్వప్నలోకంలో కొందరు వాటిని పొందుతారు. ఒకవేళ స్వప్నంలో కూడా పొందలేక పోయినా పొందాలని అభిలషిస్తారు. అందుకే మన కథానాయకులను పందాలలో గెలిచినట్టు, లాటరీలో ధనం సంపాదించినట్టు, అకారణంగా ధనం వచ్చినట్టు చూపిస్తారు. అయితే అణగిఉన్న ఊహలకు రెక్కలుకట్టి, ఆకాశ వీధుల్లో విహరింపజేసినా తిరిగి బయలుదేరిన చోటికి వచ్చి దైనందిన జీవితంలో చూపిస్తారు. అందుకే ఇలాంటి కథలు అయథార్థంగా కనిపించవు.

ఒకకథలో 'బుచ్చిబాబు' వ్రాసినట్లు సామాన్యంగా మనలో చాలమంది ముఖ్యసమస్యలని స్వతంత్రించి ఎదుర్కోము. వాటి పరిష్కారం ఇతరులకు వదిలివేస్తాము. ఆ యితరులు చేసే పనే కొందరు రచయితలు చేస్తారు. కొందరు అసాధారణవ్యక్తుల్నీ అసాధారణపరిస్థితుల్నీ తీసుకొని ప్రసిద్ధకథారచయిత సోమర్ సెట్ మాఘమ్ కథలు కట్టాడు. ఒకగంట పరిచయం ఉన్న వ్యక్తిని చూస్తే నేను కథ వ్రాస్తాను అని మాఘమ్ ఒకసారి యెక్కడో వ్రాశాడట—ఆ మాఘమ్ మాట తీసుకొని బుచ్చిబాబు, తనకు మూడేండ్లు పరిచయమున్న ఒక అసాధారణ వ్యక్తినిగురించి 'మీరూ నేనూ మాఘమ్' అనే కథ వ్రాశాడు. ఇందులో పద్మావతి గొప్ప కుటుంబంలో పుట్టింది. తనతోడి అక్కచెల్లెళ్లు పెద్ద హోదాలో ఉన్నవాళ్లను పెళ్ళిచేసుకొని సుఖిస్తే తాను ఒక మాస్టరు భార్యగా ఉండి ఎదిగిన పిల్లలతో సంసారతాపత్రయంతో సంతృప్తిలేక జీవితం ధ్వంసం చేసుకొంటుంది. రోగిష్టి అయిన భర్తజీవితం భగ్నంచేస్తుంది. మానసికంగానే కాక భౌతికంగానే అతన్ని హత్యచేస్తుంది. అయితే యీ కథకు సంవిధానం, ప్రయోజనందగ్గరనించీ తీసుకొని మాఘమ్ అభిప్రాయంతో పాటు కథా విధానంగురించి కూడా రచయిత చర్చించాడు. కథావిమర్శ, కలిసిన క్రొత్తరకం కథ. ఇలాంటికథ మన పాఠకులదృష్టి నేటి కథాసాహిత్యంమీదకు ప్రసరింపచేస్తూ ఉంది. [illegible] మీద మన కథాసాహిత్యం దిన దిన ప్రవర్ధమానమై అభ్యున్నతపంక్తిలో ముందంజ వేస్తున్నదని మనం సగర్వంగా చెప్పుకోవచ్చు. పత్రికలలో ప్రకటించే కథలే గాక ప్రకాశకులనించి అనేక కథా ప్రచురణలు పుస్తకరూపంలో కూడా వెలువడ్డాయి. శ్రీ కవితామండలివారు గోపీచంద్ కథలు, మేడ మెట్లు అనే బుచ్చిబాబుకథలు ప్రచురించారు. హైదరాబాదునించి వెల్దండ ప్రభాకరరావుగారి కథలు వచ్చాయి. మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు, మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారలు తమ క్రొత్తకథల సంపుటాలు ప్రకటించారు. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తిసందర్భంలో వారి రచనలన్నీ సంపుటాలుగా వెలువడ్డాయి.

ఈ సంవత్సరం మరొక విశేషం ఆంధ్రపత్రిక యాజమాన్యంక్రింద జరిపిన ప్రపంచ కథానికలపోటీ. ఆంధ్ర పత్రిక—తెలుగు కథలలో నాలుగింటిని ఎన్ని—భారతదేశపు కథల పోటీకి పంపగా దానిలో కూడా తెలుగు కథకు ద్వితీయ బహుమానం లభించింది. భారతదేశంనించి పంపిన రెండుకథలు న్యూయార్కు హెరాల్డు ట్రిబ్యూన్ పత్రిక జరిపిన పోటీలో పాల్గొన్నాయి. తిరిగి యీ పోటీలో కూడ పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి గాలివాన అనే తెలుగు కథకు ద్వితీయబహుమానం లభించింది. ఈ సన్మానం—తెలుగు కథకు కలిగినందుకు తెలుగువారందరూ గర్వించ తగినది. దీనినిబట్టి—తెలుగు కథలు - భారత సాహిత్యంలోనే గాక ప్రపంచసాహిత్యంలోనే ఒక ఉన్నతస్థాయి అందుకొన్నవి అని చూపడానికి తార్కాణం. పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారు తెలుగుసాహిత్య నిష్ణాతుల్లో సమర్థులు. కవి; కథకుడు; నాటకకర్త, నవలా రచయిత. బహుముఖ ప్రజ్ఞాత. వీరు రచించిన యీ గాలివాన కథలో—యీనాడు హ్యూమనిజమ్ అని పిలువబడు తత్వాన్ని ప్రస్ఫుటింప జేశారు. అంటే మానవుడు స్వతః కొన్ని గుణాలు, ఆదర్శాలు కలిగి వ్యవహరిస్తూ ఉన్నప్పటికీ పరిస్థితులు వాతావరణం మారినప్పుడు మరొక విభిన్న రీతిగా ప్రవర్తించవచ్చునని యీవాదం చాటుతుంది. 'గాలివాన'లో నాయకుడు 'రావు' కృత్రిమ వాతావరణంలో, ఎన్నో కల్పించుకున్న ఆదర్శాలతో చుట్టూ పెట్టని గోడలు పెట్టుకుని ప్రత్యేక భావసౌధంలో నిర్మించే వింతమనిషి. ఆయన—గాలివాన హోరులో, భయంకర ఝంఝామారుతంలో ఉరుములు మెరుపులు కూడిన ప్రళయంలో మృత్యుదేవతకు ముఖాముఖిగా నిలిచినప్పుడు ఆ గోడలూ, మేడలూ కూలిపోయి నగ్నప్రకృతిగా మిగిలి—తన సహజప్రవర్తనతో ఇదివరకు ఎన్నడూ చెయ్యనిది చేస్తాడు. కథారచయిత యీ చిత్రణంలో అద్భుతశైలి చూపించాడు. అందుకే వీరికి బహుమతి దొరికింది. దానికి పద్మరాజుగారు అభినందనీయులు.

కథల కున్న ఆదరణ నవలలకు తగ్గుతుందని తోచినా, ఎక్కువ వ్యయప్రయాసలకోర్చి తమంతతాము క్రొత్త నవలలు ఎవరూ ప్రచురించలేక పోతున్నారు. అందుచేతనే మంచి నవలలు మన సారస్వతంలో రావడంలేదనే మాట అలాగే ఉండి పోయింది. ఉన్నంతలో—పత్రికలే నవలలు ప్రచురణ పొందడానికి సీరియలు ద్వారా ధారావాహికంగా ఏర్పాటుచేస్తున్నాయి. అలాగే ఇటీవల పది పదిహేను సంవత్సరాలనించి కొన్ని అయినా నవలలు వస్తున్నాయి.

ఈ సంవత్సరం వెలువడిన వానిలో చెప్పుకోతగిన నవల కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారి "చదువు." ఇది ఒక పిల్లవాడు, తండ్రి కళించినప్పటినించీ తల్లి చాటుగా బడులలోనూ, కాలేజీలలోనూ, జీవితంలోనూ చదివిన చదువు. అన్నిటికంటె గొప్ప [illegible] కాల జీవితరంగమే అని రచయిత నిరూపించి—మనదేశం [illegible] యువకుల మనస్సు [illegible]

పొందిన పరివర్తనం ఒక కుటుంబంలోని వ్యక్తుల అనుభవాల ద్వారా మనకు పరిచయం చేశారు. ఈ నవల తెలుగు సారస్వతంలో వచ్చిన ఉత్తమ నవలలలో ఒకటిగా కలకాలం నిలిచిపోతుందని చెప్పవచ్చు. మరొక నవల 'కీలుబొమ్మలు' పత్రికలోనే ధారావాహికంగా వెలువడింది. పల్లెటూరులో ప్రజలు సామాన్యజనుల ఉద్రేకాలకు ఆవేశాలకు లోబడి ఎలాగ ప్రవర్తిస్తారో రచయిత [illegible]. వి. కృష్ణారావుగారు చూపించారు. చక్కని సహజ[illegible] [illegible]లో తెలుగు జీవితంలోని యథార్థ దృశ్యాలు పొందుపరచారు. స్త్రీ హృదయాన్ని చక్కగా చిత్రిం[illegible]

మరొక నవల శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షిగారి "భారతనారి". ఇలాంటి రచనలు ఎన్ని అయినా మనభాషలో రావలసిందే. ప్రకాశకులు తగినవారు పూనుకొని ప్రోత్సహిస్తే నవలలు అనేకం రావచ్చు.

నవలకంటె ఒకగాను ముందుకేసిన శాఖ నాటకం. ఈ సంవత్సరం ఎన్నో నాటకాలు—రంగస్థలంమీద జయప్రదమైన ప్రదర్శనలు పొంది సభాసదుల మన్ననలు అందుకొన్నవి. ఇవే గ్రంథరూపమున అందుబాటులోనికి వచ్చినవి. సినిమా ప్రభావం మన రంగస్థలాన్ని ఎంత వెనుకకు నెట్టినా గాని తిరిగి నటించే నటుల ఉత్సాహంవలన, కళాశాలలు, విద్యాసంస్థలు, యువజనసంఘాలు మొదలయిన వాటివల్ల ఏమెచ్యూర్ నాటకసమాజాలకు ప్రోత్సాహం కనిపిస్తోంది. సమాజాలు హెచ్చేకొద్దీ నాటకాల అవసరం హెచ్చుతోంది. వార్షికోత్సవాలు మొదలయినచోట్ల ప్రదర్శించే చిన్న నాటికలకు గిరాకీ పెరిగింది. పెద్ద నాటకాలకు [illegible]రిగింది. ఈ సంవత్సరం ప్రదర్శించిన నాటికల్లో పేర్కొనదగినవి ఆత్రేయ 'ప్రగతి' సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రి 'రిహార్సల్సు', సరసరాజు 'ఆత్మహత్య' అంతరా[illegible]' గోకుల్‌చంద్ 'కరువురోజులు' అనిసెట్టి 'శాంతి' ఆత్రేయ 'ఎవరు దొంగ?' వీటిలో చివరినాటకం ప్రదర్శించ కూడదనే నిషేధం కూడా వచ్చింది. అనిసెట్టి 'శాంతి' రష్యన్‌ఫిల్ము ప్రతినిధులు ఫిల్ము కూడా తీశారు. ఇంక పెద్దనాటకాలలో అనిసెట్టి 'పల్లెపడుచు' ఆంధ్రదేశమంతటా ఎన్నో ప్రదర్శనలు పొంది పేరు సంపాదించింది. డి. వి. నరసరాజు రచించిన 'నాటకం' క్రిందటి పరిషత్తు సభలో ఉత్తమనాటక బహూకృతి అందుకొన్నది.

బుచ్చిబాబు రచన 'ఆత్మవంచన' గ్రంథరూపంలో వెలువడింది. ప్రదర్శన యోగ్యమైన కొత్తనాటకాలు అన్నింటినీ విజయవాడ దేశకవితా మండలివారు పుస్తకరూపంలో తీసుకొని వచ్చి, నాటకరంగానికీ, రచయితలకు సాహిత్యానికి కూడా అమూల్యసేవ చేస్తూఉన్నందుకు ఎంతో అభినందనీయులు.

ఈనాడు తెలుగునాటకాలు ప్రసారంచేసే రేడియోస్టేషన్లు మద్రాసు, హైదరాబాదు, విజయవాడ కేంద్రాలనించి వారానికి కనీసం అయిదునాటకాలకు తక్కువకాకుండా ప్రసారంచేస్తూ ఉన్నవి. ఇవన్నీ సాహిత్యంలోకి లెక్కకు రాకపోయినా కొన్ని అయినా ఉత్తమసాహిత్యం కావచ్చు. బి. బి. సి. గూర్చి క్రిందటి సంవత్సరం వ్యవస్థాపకుడు సమీక్ష వ్రాస్తూ—రేడియోస్టేషన్ చేసిన పని విలువకట్టే గీటురాయి ఒక సంవత్సరం అయిన తర్వాత ప్రాదుర్భావం అయిన అంశాలు ఎన్ని గ్రంథరూపం పొంది ఉత్తమ సాహిత్యంలోకి లెక్కకు వచ్చాయో అనే విలువ కట్టినట్లే అని చెప్పారు. ఆ పరీక్ష మన రేడియో కేంద్రాలకు చేసి చూస్తే, రేడియోలో ప్రసారంపొందిన ఎన్నో రచనలు (కథలు, వ్యాసాలు నాటికలు) గ్రంథ రూపాల్చాయని చెప్పవచ్చు. ముఖ్యంగా నాలుగు సంపుటాలుగా రేడియో నాటికలు వెలువడటం ముదావహం. జి. వి. కృష్ణారావుగారు రచించిన తొమ్మిది నాటికలు తోలు బొమ్మలు అనే పేరుతో ప్రజాసాహిత్యమండలి వారు తెనాలినించి ప్రకటించారు. విభిన్న పాత్రల గురించిన చిత్రణం భావస్ఫోరకంగా ఉంది. ముఖ్యంగా అవ్యంతాలలో ఉన్న నాటికలు 'పాడు సంఘం' 'ప్రతిక్రియ' అనేవి ప్రదర్శన యోగ్యంగా ఉన్నవి. 'రత్న మాణిక్యాలు' వి. డి. ప్రసాదరావుగారి మరో నాటికా సంపుటి. వీటిలో పాత్రలూ సన్నివేశాలు పొందికతో అమరినట్టు ఉంటాయి. కాని రేడియోలో విన్నపుడు కలిగే రసస్ఫూర్తి—[illegible] ముద్రణలో వచ్చేటప్పటికి కొంచెం కొరవడినట్టు గోచరిస్తుంది. ఇదే బాట హితశ్రీ ప్రచురించిన రేడియో నాటికల సంపుటి 'ప్రాగ్జ్యోతి' గురించి కూడా చెప్పవచ్చు. రేడియోలో శ్రవ్యరూపకాలుగా ప్రసారం అయ్యేటప్పుడు కనిపించని కొన్ని అసందర్భాలూ అవలోపాలూ పుస్తక రూపంలో చతురతుర సంయోగం అయినప్పుడు చప్పున కనిపిస్తాయి. రేడియోలో ప్రాదుర్భావం అయిన ప్రతికృతి ముద్రణార్హం అనుకోవడం పొరపాటు. అసలు ఉత్తమ శ్రవ్య నాటకం ముద్రణ యోగ్యతే పొందదు. ప్రసిద్ధ రచయిత లూయీ మెక్‌నీస్ అన్నట్టు *(Louis Mcnice)* రేడియోలో ప్రసారం చేసినవే కొన్ని పిల్లల నాటికలు కూడా పుస్తక రూపాన వెలువడ్డాయి. రంగస్థలం మీద పిల్లలచేత ప్రదర్శనా భాగ్యం పొందుతున్నాయి. పిల్లల పత్రికలవల్ల నేను బాలబాలికల్లో ఎక్కడలేని సంచలనం బయలుదేరింది. మంచికథలు, రచనలు చదవాలనే దాహం వారిలో ఉద్భవించింది. ఈ దాహం తీర్చడానికి తగిన మంచి పుస్తకాలు పిల్లలకోసం రావడంలేదు. పిల్లల మెదడుకు పని కల్పించి ఆలోచన కలిగే రచనలు రావడంలేదు. ఈలోపం తీర్చడానికి ఆంధ్రవారపత్రికలో చక్కని ఉపాయం పన్నారు. ప్రపంచ సాహిత్యంలో పేరుపొందిన పిల్లల పుస్తకాలు బొమ్మలతో సహా అనువాదాలుగా ప్రకటించారు. అవిసంగా పిల్లలదాహాన్ని తీర్చి కొత్తరుచులు అందింపజేస్తున్నారు. టామ్‌సాయర్, ట్రెజర్ ఐలెండు, రాజా—పేద, హాకల్‌బెరీఫిన్ మొదలయిన మంచి పుస్తకాలు ప్రకటన అయ్యాయి. బాల సాహిత్యంలో చేసిన యీ ప్రయోగమే—పెద్దలకు పెల కూడా పనిచేసింది. ఆంధ్రవార పత్రిక కౌంట్ ఆఫ్ మాంటిక్రిస్టో ధారావాహికంగా ప్రకటిస్తూ ఉంటే ఎందరో పాఠకుల[illegible]సారి చదివినంత ఉత్సాహంగా చదివి ఆనందించారు. ఉత్తమ సాహిత్యం భాషా పరిధులను దాటి అందరికీ అందుబాటులోనికి రావలసిందే. తెలుగుసాహిత్యం నిజానికి అన్ని భాషలనించి అనువదించి నిధి నిక్షేపాలను సేకరించుకుంది. ఇంకా సేకరించుకొంటూ ఉంది. [illegible]ల అనువాద సాహిత్యం పెంపొందించ[illegible] శాస్త్రాలని 'ఇంటె[illegible] విజ్ఞానమాల' అని కొందరు ఉత్సాహవంతులు స్థాపించారు.

ఇలాగే భారతీయభాషలనించి ఉత్తమగ్రంథాలు అనువాదాలుచేసి మనపాఠకులకు చక్కనిసంపుటాలలో పరిచయంచేశారు. [illegible] యువగ్రంథమాలవారు బాగాచేసి వదరిపెట్టి చేశారు. విజయవాడ, దేశకవితామండలివారి పక్షాన శ్రీబొందలపాటి శివరామకృష్ణగారు శరత్ చంద్రుని రచనలన్నీ తెలుగులోకి అనువదించి అందమైన అచ్చు కూర్పులతో 13 సంపుటాలలో అందచేశారు. కల్ప

...పోవారు కొన్ని రాజకీయ చరిత్రగ్రంథాలను ప్రకను. దేశంలో కాగితం కరువువల్ల పుస్తకప్రకాశన బహువ్యయ ప్రయాసలతో కూడిన ప్రయత్నమైనా గాని అభిమానులూ ఉత్సాహవంతులూ చక్కని పుస్తకాలు ప్రచురించి ఇతోధిక సాహిత్యసేవ చేస్తున్నారు. ఈ సంవత్సరంలో మరొక విశేషం. తెనుగులో ఛలోక్తిగా చెప్పుకొనే మాటలు గ్రంథరూపం ధరించడం. "నార్ల" వ్రాసిన వ్యాసాలు—మాటామంతి - పిచ్చాపాటి అని రెండు సంపుటాలుగా వెలువడ్డాయి. కథానికలు చరిత్ర, నవలలు చదివినట్టు ఇవి కూడా పాఠకులు చదివి ఆనందించదగిన అంశం.

ఎన్ని పుస్తకాలు వెలువడినా, ఎలాంటి సాహిత్యం రూపు దిద్దుకొంటూ ఉన్నా యీ సాహిత్యంవైపు దృష్టిమరల్చి చక్కని అభినివేశం కలిగించడానికి కరదీపికలవంటి సమీక్షలు విమర్శలూ అవసరం. తెనుగుసాహిత్యంలో నాటికీ నేటికీ యీ విమర్శనా సాహిత్యం తీరని కొఱగానే ఉండిపోయింది.

ప్రసిద్ధవిమర్శకులు అని చెప్పుకోదగిన మరియిద్దరు మేధావులు ఈ సంవత్సరం చరిత్రలో దాగిపోయారు. వారు పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు. పంచాగ్నులవారు వేదం, తర్కం, మీమాంస మొదలయిన శాస్త్రాలలో కూలంకష పరిజ్ఞానం సంపాదించిన ఉద్దండ పండితులు. శాసనధిక్కారాన్ని కూడా లెక్క చేయక, అధికశ్రమ ప్రయాసల కోర్చి గౌతమధర్మ సూత్రాలు, వాత్స్యాయన కామసూత్రాలూ ప్రకటించిన ధైర్యశాలి. అసమాన వ్యాఖ్యాత. రసజ్ఞులు. బహుభాషాకోవిదులు. ఎంకిపాటల గాలిదుమారంలో సంగ్రహించిన సహృదయులు. ఎన్నో ఉద్గ్రంథాలకు తగిన సామగ్రి సేకరించినవారు. వారి కృషి సమగ్రంగా తెనుగుపాఠకులకు లభించే లోపునే మృత్యువు వాతపడ్డారు. తెనుగువారికి మరుగుపడిపోయారు.

ఇక చిలుకూరి నారాయణరావుగారు అనేక సాహిత్య క్షేత్రాలలో కృషిచేసి బంగారు పండించినవారు. భాషా చరిత్ర కోసం వారు పడిన శ్రమ, సేకరించిన విషయ విశేషాలు [illegible] వారికి తరగని సంపదలు. వారి గ్రంథాలు అసంఖ్యాకాలు. [illegible]తలు, పల్లెపాటలు వారు సేకరించినవి అమూల్యమైనవి. త్రిపిటకం, ధమ్మపదం, ఖురాన్‌షరీఫ్, అథర్వణవేదం మొదలైన మతగ్రంథాలు తెనుగుచేశారు. అచ్చి అశ్వత్థామ మొదలయిన నాటకాలూ వేలకొలది పద్యకృతులు రచించారు. సాహిత్య భాషాచరిత్రలు సమీక్షచేయడంలో కొత్త తెన్నులు తొక్కి ఇతరులకు మార్గదర్శులయ్యారు. ఈ పండిత సత్తముల మృతి తెనుగుసాహిత్యానికి మరొక ప్రబలనష్టం.

తమిళదేశంలో జన్మించి ఆదర్శవంతమైన ఉత్తమ రచనలు చేసిన మంచి రచయిత కె. యస్. వేంకటరమణి కూడా ఈ వత్సరమే కీర్తిశేషు డయ్యాడు. ఈతని నవల జీవనప్రభాతం అనే పేరుతో తెనుగులో ఆంధ్ర గ్రంథమాలవారు ప్రకటించారు. గ్రామాలకుపోయి పునరుజ్జీవనం చేసి, పల్లెపట్టుల్లో కొత్తవెలుగు తీసుకురావాలని కలలుగని యథార్థజీవితంలో ఆచరణలోకి పెట్టలేక ఆశాభంగంతో మరణించిన ఆదర్శవాదుల్లో వేంకటరమణి ఒకడు.

జీవితం నిరంతర స్రోతస్విని. ఆ జీవనది వడిలో వచ్చినప్పుడు ఎదురుగా కనిపించే పెనువృక్షాలు పెల్లగించుకొని పోతాయి; పర్వతాలు దిగజారిపోతాయి. కొత్త సుక్షేత్రాలు ఉత్పన్నమౌతాయి. చిత్రవిచిత్ర ప్రకృతిపరిసరాల్లోంచి ప్రవహించుకొనిపోతూ ఉంటుంది ఈ నదీప్రవాహం. ఈ ప్రవాహంవంటి జీవిత ప్రతిబింబమే సాహిత్యం—నిర్మల ప్రాణజలాలతో పాటు కాలుష్యమూ, దుర్గంధమూ కూడా ధరిస్తుంది. సంవత్సరాలు గడిచేకొద్దీ ఇది తేరుకొని తేటనీరు అందించి ప్రాణంపోస్తుందని ఆశిద్దాం. కరువుతో కూడిన ఖర సంవత్సరం మళ్ళీ నందనలో ప్రవేశించే సమయంలో పాలవెల్లివంటి నందన వనాలుకలిగి, కొత్త చిగుళ్లతో, రంగుపూలతో, కమ్మని తావులతో నిండిన ఆనంద నందనం కాగలదని ఆనందవనంలో మన సాహితీ స్రవంతి నిర్మల సలిలాలతో కలకల ధ్వనులతో సాగిపోగలదని ఆశిద్దాం.

